DICȚIONAR DE DREPT PROCESUAL CIVIL

Editura
științifică și
enciclopedică

Control ştiinţific:
Prof. univ. dr. VIRGIL CÂMPIANU

Redactor coordonator:
dr. GHEORGHE GHEORGHE

coordonator
dr. MIRCEA N. COSTIN

dr. MIRCEA N. COSTIN • dr. ION LEŞ
dr. MIRCEA ST. MINEA • dr. DUMITRU RADU

DICŢIONAR DE DREPT PROCESUAL CIVIL

B.C.U. IASI
797009

EDITURA ŞTIINŢIFICĂ ŞI ENCICLOPEDICĂ
Bucureşti, 1983

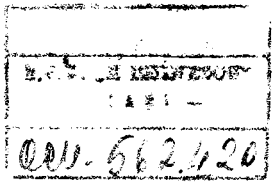

Coperta de GHEORGHE MOTORA

Dreptul procesual civil este expresia dreptului civil în acțiune. Fundat pe această premisă, dicționarul de drept procesual civil constituie o continuare a dicționarului de drept civil apărut în anul 1980; ni se pare firesc și necesar să fie așa, de vreme ce materiile tratate în aceste dicționare au atîtea puncte de interferență, sînt atît de strîns legate între ele încît o riguroasă delimitare a domeniilor lor este extrem de dificilă, dacă nu chiar imposibilă. Dar instituțiile dreptului civil își extind ramificațiile și în perimetrele ramurilor învecinate (cum ar fi: dreptul familiei, dreptul muncii, dreptul comercial internațional etc.), determinînd o extindere corespunzătoare și a instituțiilor dreptului procesual civil în acele perimetre. Unele dintre conceptele juridice proprii dreptului civil (de exemplu, bunurile, interdicția, tutela etc.) devin astfel comune mai multor ramuri ale sistemului juridic, între care și dreptul procesual civil; conținutul lor se nuanțează însă în cadrul fiecărei ramuri de drept prin note și trăsături particulare reflectînd specificul acelei ramuri. Fiind create pentru a exprima elemente ale conținuturilor comune mai multor ramuri de drept, atare concepte au fost preluate și integrate armonios în terminologia fiecăreia dintre ramurile respective. Ele au încetat astfel să aparțină în exclusivitate terminologiei materiei în care s-au format; acum aparțin în egală măsură materiilor unde își extind ramificații instituțiile de care sînt legate. Tocmai de aceea în cuprinsul lucrării de față au fost tratați, pe lîngă termenii specifici în exclusivitate dreptului procesual civil și cei mai utilizați termeni dintre aceia împrumutați din materiile în care normele acestuia primesc, direct sau indirect, vocație de aplicare.

Marea majoritate a conflictelor de interese de factură juridică ce se ivesc între membrii societății sînt circumscrise raporturilor juridice civile la care aceștia participă; și e firesc să fie așa deoarece o bună parte din coordonatele vieții noastre sînt determinate, sau cel puțin influențate, de normele dreptului civil. De aici nevoia stringentă pentru noi toți de a cunoaște atît conținutul esențial al conceptelor juridice cu care operează aceste norme, cît și al acelora utilizate de normele dreptului

procesual civil. O atare cunoaștere este de natură să ne faciliteze corecta evaluare a legitimității intereselor noastre existente în planul raporturilor juridice la care participăm vizavi de interesele celorlalți participanți la raporturile respective și, totodată, să ne asigure posibilitatea utilizării eficiente a mijloacelor juridice adecvate pentru afirmarea și protejarea lor.

Domeniul larg de cuprindere a dreptului procesual civil, multitudinea conceptelor ce-i sînt specifice, diversitatea semnificațiilor lor au făcut de multă vreme stringentă nevoia elaborării unei lucrări științifice care să explice conținutul acestor concepte și să înlesnească marelui public înțelegerea lui. Dicționarul de drept procesual civil se vrea a fi o asemenea lucrare; el este o elaborare fundamentală care sintetizează esențialul din textele de lege, din lucrările teoretice mai valoroase ale literaturii noastre juridice, precum și din soluțiile contributive ale instanțelor judecătorești. Am conceput și elaborat acest dicționar pentru a fi util în egală măsură juriștilor (teoreticieni și practicieni), ca și celorlalte categorii de cititori: celor dintîi el urmează să servească ca instrument de lucru, iar acestora din urmă ca instrument de cunoaștere. Am încercat să-i asigurăm această dublă funcționalitate redactînd articolele pe care le cuprinde, în majoritatea cazurilor, ca micromonografii, împrejurare grație căreia el dobîndește, oarecum caracter de compendiu.

Desigur, majoritatea definițiilor și formulărilor din cuprinsul dicționarului de față aparțin autorilor lui; în intenția de a reda cît mai fidel ceea ce a fost cîștigat pînă în prezent pentru știința dreptului procesual civil din țara noastră, ei au preluat însă și unele definiții și formulări deja consacrate, din lucrările de referință existente în această materie. Dicționarul de drept procesual civil este prima lucrare de acest gen din literatura noastră juridică; îl oferim publicului cititor cu convingerea că îi va fi util, și totodată, cu speranța că îi vom putea aduce, îmbunătățiri în viitor.

octombrie 1982

DR. MIRCEA N. COSTIN

A

abitație (drept de), drept real principal de tip clasic, care fiind legat de persoana titularului nu poate fi cedat și nici ipotecat altor persoane și, ca atare, nu este susceptibil de executare silită imobiliară. Devreme ce el nu poate fi înstrăinat de către debitor, nu poate fi pus nici în vînzare la licitație publică de către creditorii titularului. [M.C.]

abținere, obligația judecătorului, care cunoaște că într-o anumită cauză există un motiv de recuzare împotriva sa, de a se retrage de la judecarea acelei cauze. **A.** se bazează pe aceleași motive ca și recuzarea. **A.** poate fi solicitată de judecător înainte ca părțile să formuleze vreo cerere de recuzare; dacă recuzarea s-a solicitat totuși mai înainte, judecătorul poate declara că se abține. **A.** are aceeași procedură de realizare ca și recuzarea. Asupra cererii de **a.** instanța se pronunță printr-o încheiere care nu este susceptibilă de nici o cale de atac. V. și **recuzare.** [I.L.]

abuz de drept procesual, varietate a abuzului de drept concretizată în exercitarea unui drept procesual cu rea-credință, contrar scopului în vederea căruia a fost recunoscut de lege. **A. de d.p.** comportă două aspecte și anume: unul de natură subiectivă constînd în exercitarea dreptului cu răutate fie în scopul de a-l șicana pe adversar, fie deliberat în vederea constrîngerii acestuia la anumite concesii sau chiar la abandonarea dreptului său; altul de natură obiectivă exprimat în deturnarea dreptului de la finalitatea social-economică pentru care a fost recunoscut și garantat juridicește titularului său. **A. de d.p.** se poate manifesta sub multiple forme, cum ar fi: efectuarea unui act procedural în scopul tergiversării judecării procesului sau numai pentru a pune în dificultate partea adversă în probarea unor situații; cererea de măsuri asigurătorii excesive, care prin numărul și importanța lor depășesc sfera interesului legitim, privind conservarea creanței deduse în fața instanței; introducerea contestației la executare exclusiv în scopul șicanării creditorului și întîrzierii punerii în executare a unei hotărîri judecătorești; promovarea unei acțiuni în stabilirea paternității făcută în scopul șantajării pîrîtului care, în eventualitatea admiterii acțiunii respective, ar fi pus într-o situație neplăcută în propria-i familie sau la locul de muncă; promovarea cu rea-credință a unei acțiuni în pretenții de către un creditor a cărui creanță a fost onorată, dar care încearcă pe această cale să obțină o nouă plată; exercitarea cu întîrziere a căii recursului ordinar de către cel care cere reintegrarea în muncă — profitînd de întîr-

zierea comunicării instanței de fond — dacă aceasta este făcută în mod deliberat cu scopul de a obține despăgubiri cît mai mari în cazul admiterii cererii de reintegrare în muncă etc. De asemenea, există **a. de d.p.** chiar atunci cînd titularul unui drept subiectiv promovează o acțiune în justiție, aparent întemeiată, dar care prin referire la comportamentul pîrîtului se relevă a fi inutilă. **A. de d.p.** se sancționează, în principiu, cu obligarea la despăgubiri a celui vinovat de săvîrșirea lui; în cazurile expres prevăzute de lege cel care a săvîrșit abuzul este sancționat și cu obligarea la plata unei amenzi civile. Atrag sancțiunea amenzii civile următoarele acte procedurale făcute cu rea-credință de către una din părțile procesului: introducerea unei contestații în scopul de a întîrzia punerea în executare a unei hotărîri judecătorești; cererea de strămutare a pricinii; cererea de recuzare; cererea privind verificarea unui înscris despre care partea potrivnică nu recunoaște să-i fi semnat sau redactat; citarea pîrîtului prin publicitate. [M.C.]

acceptarea plății în rate, înlesnire de plată a datoriei care poate fi acordată debitorului urmărit de către organul de executare silită, cu consimțămîntul organizației socialiste creditoare și respectînd condițiile cerute de lege, în acest scop, și care se concretizează în eșalonarea executării obligației de plată în mai multe rate. **A.p. în r.** poate surveni fie în timpul executării silite, fie chiar mai înainte de începerea acesteia; indiferent de momentul în care se produce, ea urmărește ca finalitate stimularea plății voluntare, precum și crearea unor facilități de plată pentru debitor. 1) În timpul executării, **a.p. în r.** poate fi acordată numai în prezența următoarelor condiții cumulative: debitorul sau orice altă persoană să ofere plata datoriei în rate; această modalitate de plată să fie mai avantajoasă pentru organizația socialistă creditoare decît alte modalități prin care și-ar putea recupera creanța; creditoarea să consimtă la plata în rate oferită de debitor; plata eșalonată să se facă integral în cel mult 12 luni; odată cu propunerea de plată, să se verse o sumă care să reprezinte cel puțin procentul minim stabilit de lege pentru atari situații, iar restul creanței să se plătească în rate a căror valoare să nu fie mai mică decît procentul minim prevăzut de lege în acest scop. Încuviințarea înlesnirii de plată în rate a datoriei este de competența organului de executare; oferta de plată în rate a datoriei poate fi făcută atît de către creditor, cît și de către orice altă persoană: ultima ipoteză se întîlnește în practică atunci cînd anumite bunuri din cele urmărite sînt folosite de o altă persoană, singură sau în comun cu mai multe persoane, iar beneficiarii folosinței au interesul să continuie folosirea bunurilor respective. În caz de acceptare a plății în rate, debitorul ofertant trebuie să semneze un angajament de plată care constituie titlu executoriu; cînd plata urmează să fie făcută de o persoană încadrată în muncă, înscrisul constatator al angajamentului de plată va trebui să conțină și consimțămîntul acesteia ca ratele să-i fie reținute din retribuția lunară. Odată cu acceptarea și

semnarea angajamentului, procedura executării silite se suspendă pe cale voluntară; în eventualitatea nerespectării angajamentului de plată în rate, această procedură își va relua cursul firesc, împotriva celor ținuți la plata pe baza titlului pus în executare și al înscrisului constatator al angajamentului luat. Ratele reținute din retribuție în virtutea angajamentului se consemnează la C.E.C.: cînd urmărirea se face la cererea unui singur creditor, consemnarea se face la dispoziția acestuia și i se predă recipisa de consemnare, urmînd ca executorului judecătoresc să i se comunice numai numărul acestei recipise și data consemnării sumei; atunci cînd urmărirea se face la cererea mai multor creditori, consemnarea sumelor la C.E.C. la dispoziția organului de executare, căruia i se vor preda și recipisele respective, urmînd ca acesta să procedeze la distribuirea sumelor între creditori, în condițiile legii. 2) **A.p. în r.** poate fi făcută și mai înainte de începerea executării silite dacă sînt îndeplinite următoarele condiții cumulative: a) acceptarea se face de către organizația socialistă creditoare, dar numai cu aprobarea forului tutelar; b) în situația în care între părți există proces în curs cu privire la datorie, învoiala părților cu privire la eșalonarea plății în rate trebuie constatată printr-o hotărîre de expedient; în celelalte cazuri (cînd **a.p. în r.** se face înainte de intentarea acțiunii sau în cazul în care ea are loc după pronunțarea hotărîrii, dar înainte de săvîrșirea actului începător de executare silită), învoiala de plată în rate se face în scris: actul de învoială semnat de părți și aprobat de forul tutelar al organizației creditoare constituie titlul executoriu. În ambele ipoteze, organizația socialistă creditoare are îndatorirea să ia, în armonie cu dispozițiile legale incidente, măsurile asiguratorii necesare, dacă asemenea măsuri nu fuseseră luate anterior. Ratele scadente se plătesc, conform clauzei de plată din cuprinsul învoielii, fie direct creditoarei, la casieria acesteia, fie prin mandat poștal expediat pe adresa acesteia, fie prin depunere la C.E.C. pe numele organizației creditoare și la dispoziția ei, operație despre care aceasta va fi înștiințată prin scrisoare recomandată. [M.C.]

accesorium sequitur principale, adagiu latin folosit în legea procesuală civilă pentru a exprima ideea de principiu că orice instanță competentă, învestită cu judecarea unei cereri principale, are căderea de a judeca și toate cererile accesorii și incidente care, dacă ar fi judecate separat, ar putea atrage competența unei alte instanțe. Prin interpretare, regulei **a.s.p.** i s-a recunoscut în determinarea competenței materiale a instanțelor judecătorești un cîmp mai larg de aplicare. Astfel, dacă prima instanță nu s-a pronunțat asupra unor cereri strict accesorii cum sînt cheltuielile de judecată, dobînzi, majorări legale sau penalități, instanța de recurs devine ea competentă să se pronunțe asupra acestora, direct și nemijlocit, deoarece rezolvarea unor astfel de cereri este consecința soluționării problemelor de fond și deci, în consecință, nu se poate pretinde că părțile sînt lipsite de dreptul pe care-l au la cele două grade

de jurisdicție. V. și **prorogare de competență; casare cu trimitere.** [D.R.]

achiesare, act juridic prin care una din părțile litigante recunoaște fie pretențiile ridicate împotriva sa de către cealaltă parte, fie hotărîrea pronunțată de prima instanță împotriva sa. Ca manifestare de voință **a.** presupune întrunirea principalelor condiții impuse de lege pentru efectuarea actelor juridice procesuale de dispoziție: capacitate, calitate procesuală, libertatea de a dispune de drepturi și de a se obliga, exprimarea liberă a consimțămîntului și urmărirea unui scop licit. 1. **A.** pîrîtului la pretențiile reclamantului poate fi făcută în tot cursul judecății, pînă la începerea discuțiilor asupra fondului; ea poate fi totală sau parțială. **A.** pîrîtului la pretențiile reclamantului are valoarea și produce efectele unui act de dispoziție. Cu alte cuvinte, pîrîtul care **a.** la pretențiile reclamantului nu-i ușurează acestuia din urmă sarcina probei, ci el renunță să-și mai apere poziția sa procesuală. **A.** pîrîtului la pretențiile reclamantului nu poate avea loc în procesele în care sînt angajate drepturi asupra cărora nu se poate dispune (de ex., în procesele de divorț). **A.** pîrîtului la pretențiile reclamantului pune, în măsura în care aceasta a fost făcută, capăt judecății deoarece continuarea procesului nu mai prezintă interes pentru niciuna din părți. 2. **A.** părții care a pierdut procesul în fața primei instanțe la hotărîrea pronunțată în defavoarea sa poate fi făcută atît expres (de ex. oral în instanță după pronunțarea hotărîrii sau ulterior prin înscris autentic), cît și tacit (de ex. prin executarea voluntară a hotărîrii). Această **a.,** indiferent de forma în care este făcută, trebuie să aibă loc mai înainte de expirarea termenului de recurs. Partea care lasă ca termenul să expire, fără a face recurs, este presupusă că s-a folosit de acel termen pînă la ultimul moment fără a se decide asupra oportunității de a ataca hotărîrea pronunțată în defavoarea sa. Procedînd astfel, partea nu **a.** la hotărîre, ci este sancționată (decăzută din drept) pentru că a lăsat termenul să expire fără a se folosi de el. **A.** expresă la hotărîre, ca mod de a pune capăt unui litigiu, în care nu a intervenit încă o hotărîre definitivă, nu este permisă în materie de divorț, părțile neputînd **renunța la termenul de recurs. V. și mărturisire; termen de recurs.** [D.R.]

acordarea cuvîntului părților, încuviințarea dată de președintele completului de judecată ca părțile, în ordinea stabilită de lege, să pună concluzii în cadrul ședinței de judecată. De regulă, cuvîntul se acordă mai întîi reclamantului, care își susține pretențiile, și apoi pîrîtului care își susține apărarea. Ordinea **a.c.p.** se poate inversa. Astfel, dacă pîrîtul are de ridicat vreo excepție sau de formulat vreo cerere incidentă, președintele va acorda cuvîntul mai întîi pîrîtului, iar apoi reclamantului, pentru ca acesta să răspundă asupra chestiunii pusă în discuție pe această cale. Dacă instanța consideră că chestiunea discutată sau pricina în întregul ei nu este suficient lămurită, președintele va putea **a.c.p.** din nou, în replică și în duplică, chiar de mai multe ori, avînd însă grijă ca întotdeauna pîrîtul să aibă

ultimul cuvîntul în fond. Dacă părților nu li se acordă cuvîntul în fond, pentru ca să-și expună temeiurile de fapt și drept ale acțiunii sau pentru combaterea lor, se încalcă principiul oralității dezbaterilor și dreptului la apărare, iar soluția astfel pronunțată trebuie considerată a fi nelegală și netemeinică. În interesul unei desfășurări operative a ședinței de judecată, președintele poate să limiteze, de fiecare dată, cuvîntul părților pentru expunerile lor. V. și **concluzii în fond; închiderea dezbaterilor.** [D.R.]

act confirmativ v. **înscris confirmativ**

act de învoială cu titlu executoriu, convenție intervenită înaintea începerii executării silite — fie anterior intentării acțiunii în justiție, fie după pronunțarea hotărîrii, dar mai înaintea săvîrșirii actului începător de executare silită — între debitor și organizația socialistă creditoare prin care cel dintîi se angajează față de aceasta din urmă să-i onoreze creanța plătind în rate suma datorată. Pentru ca o asemenea învoială să fie eficientă din punct de vedere juridic se cere ca organizația creditoare să fi acceptat în prealabil, eșalonarea plății datoriei în rate. Totodată, este necesar ca această organizație să ia, cu respectarea dispozițiilor legale incidente, măsurile asiguratorii necesare dacă asemenea măsuri nu fusese luate în prealabil. Învoiala trebuie consemnată într-un înscris și aprobată de forul tutelar al creditoarei; dacă întocmirea sa a avut loc cu respectarea condițiilor arătate, ea dobîndește valoare de titlu executoriu. V. și **acceptarea plății în rate.** [M.C.]

act începător de executare, actul juridic a cărui săvîrșire marchează declanșarea procedurii de urmărire silită, în vederea realizării efective a drepturilor creditorului stabilite în titlul executoriu obținut. Acest act diferă la diferite moduri și forme de executare silită. În procedura executării silite imobiliare, **a.î. de e.** este comandamentul; legea dispune în acest sens că orice urmărire a unui imobil începe printr-un comandament făcut de către creditor datornicului. În cadrul procedurii de predare silită a bunurilor mobile și a celor imobile un asemenea act este considerată somația, deoarece între somație și deposedare nu se mai îndeplinește vreun alt act de executare. Constituie, de asemenea, **a.î. de e.**: poprirea înființată pe bază de titlu executoriu (în cazul procedurii de urmărire prin poprire); sechestrul aplicat în procedura executării silite a bunurilor mișcătoare aflate în posesia datornicului, precum și acela care are loc în urmărirea veniturilor unui imobil; procesul verbal de instituire a administratorului-sechestru (în procedura de urmărire silită reglementată de legea specială cu privire la recuperarea creanțelor organizațiilor socialiste). **A.î. de e.** determină, în cadrul procedurii de executare în care a fost săvîrșit, întreruperea prescripției dreptului de a cere executarea silită; în materia executării silite acest efect are caracter special: legea dispune că în cazul în care prescripția a fost întreruptă printr-un **a.î. de e.**, noua prescripție nu începe să curgă pînă la îndeplinirea ultimului act de executare. O nouă prescripție va în-

cepe să curgă numai dacă urmărirea a fost infructuoasă, iar executarea a fost închisă fără ca drepturile creditorului să fi fost satisfăcute, precum și în cazul în care titlul executoriu a fost restituit creditorului; această prescripție va putea fi și ea întreruptă prin săvîrșirea unui nou **a.î. de e.** Dacă **a.î. de e.** este anulat sau perimat se consideră că întreruperea n-a avut niciodată loc, deoarece toate actele ulterioare cererii de executare nu mai au suport juridic. Unele **a.î. de e.,** cum ar fi: sechestrul sau procesul-verbal de instituire a administratorului-sechestru produc ca efect și indisponibilizarea bunurilor urmărite. V. și: **comandament administrator sechestru; sechestru.** [M.C.]

act jurisdicțional, act prin care un organ de stat sau obștesc, în exercitarea atribuțiilor ce-i sînt conferite prin lege, soluționează un litigiu între două părți cu interese contrarii. Caracteristicile **a.j.,** comparativ cu cele ale actului administrativ, sînt următoarele: a) orice **a.j.** trebuie să conțină răspunsuri la pretențiile și apărările părților; b) darea **a.j.** se face pe baza desfășurării unor dezbateri judiciare cu participarea directă a persoanelor interesate și respectarea riguroasă a formelor și regulelor procedurale prestabilite de lege; între altele, acestea avînd și menirea de a asigura egalitatea de tratament a părților în fața organului în atribuția căruia este dată rezolvarea litigiului; c) pentru a se asigura calitatea **a.j.,** membri ce intră în compunerea completelor de judecată se află, în ceea ce privește activitatea pe care o desfășoară, la adăpostul principiului constituțional al independenței și supunerii lor numai legii; d) pentru a se asigura stabilitatea a ceea ce s-a hotărît asupra **a.j.** nu se mai poate reveni; judex semel sententia dicta, desinit esse judex (judecătorul, odată ce a pronunțat sentința, încetează de a mai fi judecător în acea cauză; se desezisează); e) interesul social deosebit pe care îl prezintă stabilitatea **a.j.** face ca acestea să se caracterizeze, dacă au rămas definitive, și prin autoritate de lucru judecat care interzice contrazicerea lor de către alte **a.j.** ulterioare, pronunțate de același organ sau chiar de organe diferite; f) în caz de nelegalitate sau netemeinicie **a.j.** pot fi anulate sau reformate, dacă s-a exercitat împotriva lor căile de atac prevăzute de lege, numai de către organele competente și cu respectarea strictă a procedurii instituite în acest scop. V. și **jurisdicție; jurisdicții speciale; cele de atac.** [D.R.]

act notarial, activitate desfășurată de notariatele de stat, comitetele (birourile) executive ale consiliilor populare, reprezentanțele diplomatice sau consulare ale R. S. României, precum și de organizațiile socialiste, avînd, potrivit legii, scopul de a înlesni persoanelor fizice și juridice din țara noastră constatarea raporturilor lor juridice și de a le asigura, astfel, ocrotirea intereselor lor și exercițiul drepturilor civile. V. și **notariat de stat; acțiune în anularea actelor notariale; autentificarea înscrisurilor.** [M.M.]

act original v. **înscris original**

act recognitiv v. **înscris recognitiv**

acte de procedură, orice manifestare de voință și orice

operație juridică făcută în cursul și în cadrul procesului civil de către instanța de judecată, părți sau ceilalți participanți la proces, în legătură cu exercitarea drepturilor sau îndeplinirea obligațiilor lor procesuale. 1. Sînt **a. de p.**: a) actele părților: cererea de chemare în judecată a reclamantului; întîmpinarea și cererea reconvențională a pîrîtului; cererile prin care se exercită căile de atac; cererile prin care se solicită încuviințarea și efectuarea executării silite etc.; b) actele instanței: citarea și comunicarea hotărîrilor; încheierile de ședință; hotărîrile prin care se pune capăt judecății etc.; c) actele celorlalți participanți: depozițiile martorilor; rapoartele de expertiză; procesele verbale de înmînare a citațiilor; procesele verbale de luare a măsurilor asiguratorii etc. 2. **A. de p.** pot fi clasificate după mai multe criterii. Astfel: a) după locul îndeplinirii în: acte judiciare și acte extrajudiciare. Sînt acte judiciare: interogatorul, ascultarea martorilor, darea și pronunțarea hotărîrilor; iar acte extrajudiciare: efectuarea expertizelor, procesele verbale de înmînarea citațiilor, încunoștiințarea debitorului etc.; b) după caracterul lor, în: acte preparatorii și acte jurisdicționale. Sînt acte preparatorii: cererile părților, primirea cererilor părților, administrarea probelor; iar acte jurisdicționale: încheierile interlocutorilor, hotărîrile prin care se soluționează fondul cauzei sau căilor de atac etc.; c) după modul de efectuare, în: acte care trebuie întocmite în mod obligatoriu în formă scrisă, cum sînt: cererile părților, citațiile, hotărîrile; și acte care, în mod obligatoriu, se administrează în formă orală și se consemnează apoi în scris, cum sînt: depozițiile martorilor, luarea interogatoriului etc. 3. Pentru a fi valabile, **a. de p.** trebuie să fie întocmite în condițiile, de fond și formă, prevăzute de lege. Condițiile de fond privesc capacitatea organului sau a persoanei, respectarea limitelor în care trebuie să acționeze sau să-și manifeste voința, inserarea în cuprins a tuturor elementelor pe care legea le enunță, etc.; iar condițiile de formă, redactarea lor în limba română, arătarea locului unde a fost întocmit și a datei, respectarea formalităților premergătoare întocmirii, depunerea în numărul de exemplare prevăzut de lege etc. Condițiile de fond și formă prevăzute de lege pentru întocmirea sau aducerea la îndeplinire a **a. de p.** constituie importante garanții de ordine și echilibru în rezolvarea litigiilor, în sensul că prin intermediul lor se realizează, în practica judiciară, principiile de bază ale procesului civil, se preîntîmpină abuzul, șicana și se sancționează, dacă este cazul, orice încălcare sau nesocotire a dispozițiilor legii referitoare la activitatea procesuală pe care a. **de p.** o consemnează și fixează ca atare. 4. În general, **a. de p.** prezintă următoarele caracteristici: a) sînt acte complexe, în sensul că la întocmirea sau aducerea lor la îndeplinire participă mai multe organe și persoane; b) se întocmesc în mod succesiv și ca urmare valabilitatea unora depinde de valabilitatea altora. V. și: **citație; sancțiuni procedurale.** [D.R.]

actor incubit probatio, adagiu latin potrivit căruia cel care face o propunere (afirmație)

înaintea instanței trebuie s-o dovedească. Regula **a. i. p.** se adresează, în primul rînd, reclamantului, deoarece el este primul care face afirmații în fața instanței și, ca atare, este ținut să probeze ceea ce afirmă. Regula **a.i.p.** este însoțită în practica judiciară de o altă regulă — care formează un adagiu distinct — denumită reus în excipiendo fit actor, care se adresează pîrîtului în sensul că acesta, la rîndul său, trebuie să probeze ceea ce afirmă cînd ridică (opune) în favoarea sa o excepție. V. și: **sarcina probei.** [D.R.]

actor sequitur forum rei, regulă tradițională potrivit căreia fiecare instanță este competentă, din punct de vedere teritorial, să judece acțiunile îndreptate împotriva pîrîților care domiciliază în raza lor de activitate. Potrivit regulei **a.s.f.r.,** reclamantul trebuie să introducă acțiunea sa, dacă legea nu dispune altfel, la instanța în raza căreia domiciliază pîrîtul. Justificarea regulei **a.s.f.r.** se bazează pe faptul că orice pîrît este considerat, a priori, că nu datorează nimic reclamantului; dacă totuși este angajat un proces împotriva sa, el trebuie să fie deranjat cît mai puțin; în consecință, pentru comoditatea și protecția sa (timp de cheltuieli de deplasare) el trebuie să fie chemat în judecată la instanța domiciliului său. Regula **a.s.f.r.** este însă relativă; drept urmare, pîrîtul este liber să consimtă, expres sau tacit, prin neinvocarea excepției de necompetență, să fie judecat și de către o altă instanță de același grad, decît aceea a domiciliului său, dacă acțiunea a fost introdusă fără a se ține seama de regula instituită în favoarea sa. V. și: **competență teritorială generală; prorogare de competență.** [D.R.]

actualitatea dreptului, condiție necesară pentru exercitarea acțiunii civile și care poate fi dedusă din starea în care se află dreptul a cărui proteguire se urmărește. Legea nu impune cerința existenței unui drept subiectiv în scopul promovării și exercitării acțiunii civile, ci doar afirmarea lui; valorificarea pretențiilor invocate de reclamant implică însă **a.d.** subiectiv afirmat. Nu întrunesc această condiție acțiunile afectate de modalități: termen și condiție suspensivă. Dacă acțiunea este promovată pentru apărarea unui drept afectat de modalități, aceasta poate fi paralizată prin excepția de prematuritate invocată de pîrît. **A.d.** reprezintă o condiție necesară numai pentru exercitarea acțiunilor în realizare. Legea consacră următoarele excepții de la regula **a.d.:** 1) în materie de locațiune imobiliară, acțiunea pentru predarea bunului poate fi promovată și înainte de împlinirea termenului; hotărîrea urmează să fie executată într-o asemenea împrejurare doar pe data împlinirii termenului prevăzut în contract. 2) în materia obligațiilor de întreținere sau a altor prestații periodice, ipoteză în care acțiunea poate fi promovată și exercitată chiar înainte de împlinirea termenului; instanța va pronunța însă condamnarea debitorului pe data împlinirii termenului. 3) în materia obligațiilor civile, instanța de judecată are facultatea de a încuviința executarea lor înainte de împlinirea termenului; o asemenea măsură se va dispune doar dacă instanța apreciază că împlinirea termenului este de natură să conducă la păgubi-

rea creditorului. În toate cazurile menționate se creează un avantaj pentru creditor, întrucît el obține anticipat o hotărîre pe care o poate valorifica, prin executare silită, la împlinirea termenului, dacă debitorul nu-și îndeplinește de bunăvoie obligațiile sale. Drepturile subiective supuse unui termen sau condiții (suspensive) nu sînt lipsite însă de orice protecție juridică; ele pot constitui, în anumite condiții, temeiul promovării și exercitării acțiunii în constatare. Așa numitele „drepturi eventuale" pot justifica și o cerere pentru luarea de măsuri asiguratorii ori conservatorii. [I.L.]

acțiune arbitrală, v. **cerere de arbitrare**

acțiune cambială, mijloc juridic prin care posesorul unei cambii își realizează dreptul său de creanță izvorît din aceasta, urmărind în cazul în care plata este refuzată, pe debitorul principal ori pe debitorii de regres. **A.c.** este: a) directă și servește creditorului cambial la urmărirea trasului și a avaliștilor acestuia, în cazul în care debitorul principal a acceptat cambia, dar refuză plata; exercitarea ei nu este supusă unor formalități deosebite, urmărirea datornicului pe cale judiciară putînd fi făcută oricînd, pînă la împlinirea termenului de prescripție; b) indirectă (sau de regres) și servește creditorului cambial la urmărirea debitorilor de regres, în caz de refuz de acceptare al trasului neurmat de o intervenție (pentru acceptare și plată); exercitarea acestei acțiuni este posibilă atît la împlinirea scadenței cît și, în anumite condiții, mai înainte de scadență, în ambele ipoteze fiind însă supusă unor formalități deosebite. V. și **regres cambial.** [M.C.]

acțiune civilă, mijlocul legal cel mai important de proteguire prin constrîngere judiciară a drepturilor civile încălcate sau a intereselor ocrotite de lege. Pe calea a.c. un subiect de drept (persoană fizică sau persoană juridică) cere organului de jurisdicție (instanței judecătorești ori altui organ de stat cu atribuții jurisdicționale) fie recunoașterea unui drept subiectiv preexistent ori constituirea unei situații juridice noi, fie încetarea piedicilor puse în exercitarea dreptului său de către o altă persoană, sau plata unei despăgubiri atunci cînd instituirea și executarea unor asemenea obligații este necesară în vederea realizării dreptului respectiv. **A.c.** include în conținutul ei: cererea de chemare în judecată, precum și orice alte activități și posibilități procesuale care au ca finalitate realizarea ori recunoașterea dreptului, ca de exemplu: cererea pentru măsuri asiguratorii, atacarea hotărîrii pe căile legale de atac, cererea de executare silită a hotărîrii etc. **A.c.** este susceptibilă de două accepțiuni: a) în sens procesual, ea exprimă posibilitatea titularului dreptului subiectiv de a sesiza organul de jurisdicție competent, cerîndu-i să hotărască asupra cererii sale; b) în sens material, ea este cererea adresată pîrîtului, prin intermediul organului de jurisdicție, de a-și executa obligația corelativă dreptului subiectiv al reclamantului. **A.c.** se caracterizează prin următoarele trăsături esențiale: este un mijloc juridic grație căruia subiectul de drept poate soli-

cita instanței să hotărască asupra cererii sale; presupune recurgerea de către titularul dreptului la organul jurisdicțional competent; urmărește ca scop protejarea unui drept subiectiv conferind titularului acestuia posibilitatea de a se folosi de constrîngerea judiciară în asigurarea exercitării nestînjenite a acelui drept; izvorăște din conflictul de interese care opune părțile în proces; poate servi numai la valorificarea drepturilor actuale. **A.c.** se află într-o strînsă legătură cu dreptul subiectiv pe care-l protejează; ca o consecință a acestei legături ea împrumută din natura și caracteristicile dreptului respectiv. Potrivit cu natura dreptului ce se valorifică, **a.c.** poate fi personală sau reală, mobiliară sau imobiliară (după cum bunul ce formează obiectul dreptului este mobil sau imobil), prescriptibilă sau imprescriptibilă, transmisibilă sau netransmisibilă (la fel ca dreptul protejat). **A.c.** presupune trei elemente: unul de natură subiectivă, părțile, iar două de natură obiectivă, obiectul și cauza. Cu referire la părți legea precizează că acestea sînt persoane (fizice sau juridice) care îndeplinesc următoarele condiții: au capacitate procesuală, au calitate de a acționa în justiție, pot formula o pretenție legată de un drept subiectiv și au un interes. Obiectul poate consta în plata unei sume de bani, predarea unui bun, anularea sau rezoluțiunea unui contract, constatarea unui drept etc.; din sfera obiectului **a.c.** face parte și dreptul subiectiv invocat și care privește acest obiect, cum ar fi: dreptul de proprietate, dreptul de superficie, de uzufruct, un drept de creanță etc. Legea cere ca obiectul **a.c.** să fie licit, posibil și determinat. În fine, cauza constă în temeiul juridic al cererii, în fundamentul legal al dreptului pe care una dintre părți îl invocă împotriva celeilalte. Cauza nu se identifică cu motivele acțiunii în înțelesul de mijloace de probă, nefiind permisă introducerea unei acțiuni noi fondată pe aceeași cauză, dar invocîndu-se probe noi. Cauza se cere să fie licită și să nu contravină ordinii politice, sociale și economice, ori regulilor de conviețuire socială. Părțile, obiectul și cauza determină cadrul procedural indispensabil necesar **a.c.**, servind la individualizarea acesteia în fiecare caz în parte; el se fixează încă de la început neputînd fi modificat sau extins decît în anumite condițiuni. Astfel, Codul de procedură civilă îngăduie reclamantului să-și completeze sau să-și modifice acțiunea, dar numai pînă la prima zi de înfățișare, dată ce marchează cristalizarea raportului procesual. Tot astfel, pînă la prima zi de înfățișare, pîrîtul poate extinde — sub aspectul obiectului sau persoanelor — litigiul inițiat de reclamant, fie depunînd o cerere reconvențională, fie introducînd în proces un terț sau invocînd excepția de conexitate. În principiu, după prima zi de înfățișare cadrul procesual rămîne neschimbat, urmînd ca activitatea de judecată să se desfășoare în acest cadru. De asemenea, în aceste limite va opera și autoritatea de lucru judecat a hotărîrii ce se va pronunța. **A.c.** se poate prezenta în mai multe variante care sînt susceptibile de clasificare după mai multe criterii: 1) în funcție de scopul

material urmărit de reclamant, acțiunile pot fi: acțiuni în realizarea dreptului, acțiuni în constatarea dreptului și acțiuni în constituire de drepturi; 2) potrivit naturii drepturilor subiective pe care le valorifică, acțiunile se împart în: acțiuni personale, acțiuni reale și acțiuni mixte; 3) după obiectul dreptului subiectiv protejat se disting: acțiuni mobiliare și acțiuni imobiliare; 4) în funcție de împrejurarea că tind la apărarea unui drept real principal sau a posesiei (unui bun imobil), acțiunile reale se subclasifică în: acțiuni petitorii și acțiuni posesorii; 5) dacă se are în vedere calea procedurală aleasă de reclamant, se disting: acțiuni principale și acțiuni accesorii ori incidentale. Indiferent de forma sub care se prezintă, a.c. constituie un instrument juridic eficient de apărare prin constrîngere judiciară a legalității și ordinii de drept, precum și de întărire a disciplinei sociale. [M.C.]

acțiune civilă în procesul penal, mijlocul de drept procesual prin care se urmărește repararea pagubei cauzată prin săvîrșirea unei infracțiuni. **A.c. în p.p.** are ca obiect tragerea la răspundere civilă a inculpatului, precum și a părții civilmente responsabile, în vederea obligării lor la repararea justă și integrală a pagubei cauzate prin infracțiune. Repararea pagubei se poate obține prin restituirea lucrurilor, prin restabilirea situației anterioare săvîrșirii infracțiunii, prin desființarea totală sau parțială a unui înscris sau printr-o despăgubire bănească ce reprezintă valoarea pagubei cauzate; atît a pierderii suferite (damnum emergens) cît și a folosului de care partea civilă a fost lipsită (lucrum cessans). Regimul juridic al acțiunii civile rezultată din săvîrșirea unei infracțiuni, față de acțiunea civilă în răspunderea delictuală rezultată din săvîrșirea unei fapte ilicite civile, prezintă următoarele particularități: a) punerea în mișcare se face, în fața organelor judiciare penale, prin constituirea de parte civilă a persoanei vătămate în contra învinuitului sau inculpatului și a persoanei responsabile civilmente; b) cînd persoana vătămată este o organizație socialistă sau o persoană lipsită de capacitatea de exercițiu sau cu capacitate restrînsă poate fi pornită și exercitată din oficiu; c) fiind supusă dispozițiilor de fond ale răspunderii civile, extraprocesual, părțile pot să tranzacționeze asupra drepturilor și obligațiilor lor, fie înainte de angajarea procesului, fie în cursul acestuia, cu condiția însă de a nu urmări realizarea unui scop ilicit; în caz de neîndeplinire a obligațiilor pe care debitorul (învinuitul sau inculpatul ori persoana responsabilă civilmente) și le-a asumat, prin actul de tranzacție, partea vătămată nu se mai poate reîntoarce la procesul penal chiar dacă acesta se mai află încă în curs de desfășurare, întrucît acțiunea civilă a fost stinsă prin împăcarea părților. Față de acțiunea penală, **a.c. în p.p.** are caracter subsidiar, în sensul că urmează a fi soluționată numai după ce a fost soluționată, în prealabil, această acțiune; caracteristica aceasta fiind concentrată în formula: „penalul ține în loc civilul". Cu excepția cazurilor menționate la pct. b, persoana vătămată

are dreptul de a alege, pentru valorificarea pretențiilor civile decurgînd dintr-o infracțiune, calea procesuală penală sau civilă. Acest drept poartă denumirea de drept de opțiune. V. și **autoritatea de lucru judecat a hotărîrilor penale în procesele civile; electa una via...** [D.R.]

acțiune confesorie, acțiune reală prin care se ocrotește sau se valorifică dreptul de superficie, dreptul de uzufruct, de uz sau de abitație, ori dreptul de servitute și care servește la apărarea oricăruia dintre aceste drepturi reale. **A.c.** se promovează de către titularul dreptului real principal vizat. [M.C.]

acțiune declaratorie, varietate a acțiunii în constatare prin care se cere instanței să declare că un anumit raport juridic există sau nu. Are un asemenea caracter, spre exemplu, acțiunea prin care unul dintre soți solicită instanței de judecată să constate că un anumit bun este comun, sau dimpotrivă, că face parte din categoria bunurilor proprii; tot astfel este **a.d.** și aceea prin care părțile unui contract se adresează instanței cerîndu-i să interpreteze o clauză îndoielnică a acelui contract, pe care o înțeleg în mod diferit. V. și **acțiune în constatare.** [M.C.]

acțiune de in rem verso, v. **acțiune în restituirea îmbogățirii fără justă cauză; acțiune în restituirea plății nedatorate.**

acțiune de raport succesoral, acțiune civilă prin care moștenitorul sau moștenitorii îndreptățiți (descendenții sau soțul supraviețuitor cînd vine în concurs cu aceștia) pot cere obligarea celorlalți descendenți sau a soțului supraviețuitor de a readuce (raporta) la masa succesorală, în natură sau prin echivalent, bunurile și sumele de bani primite cu titlul gratuit de la defunct. **A. de r.s.** are caracter personal, întrucît: a) poate fi intentată numai împotriva donatarilor, nu și împotriva celor care ar fi dobîndit cu orice titlu, ulterior, bunurile donate unui moștenitor obligat la raport; b) moștenitorul sau moștenitorii reclamanți nu au dreptul la acțiunea în revendicare a acestor bunuri (deoarece nu sînt proprietarii bunurilor donate) și deci, nici dreptul de urmărire și de preferință corespunzător unui asemenea drept real. Corelativ, și obligația de raport succesoral are caracter personal, în sensul că pîrîtul va putea fi ținut să raporteze bunurile donate numai în măsura în care le-a primit el personal de la decujus (cu excepția cazului cînd vine la moștenire prin reprezentare, situație în care raportul va avea ca obiect și donațiile primite de reprezentant, chiar dacă reprezentantul ar fi renunțat la moștenire, ar fi fost declarat nevrednic sau ar fi fost dezmoștenit). Fiind o acțiune personală, **a. de r.s.** se prescrie în termenul general de 3 ani. Potrivit legii, pe calea acestei acțiuni pot fi readuse (raportate) la masa succesorală: 1) donațiile și 2) datoriile. Donațiile a căror raportare se poate cere sînt acelea cu care au fost gratificați unii descendenți sau soțul supraviețuitor, de către cel care lasă moștenirea, în timpul vieții sale. Datoriile supuse raportului succesoral sînt cele pe care le au moștenitorii față de succe-

siune, adică față de defunct. V. și **raport succesoral.** [M.M.]

acțiune de stat (a. de statut; a. de stare), varietate a acțiunii civile servind ca mijloc procesual pentru stabilirea sau modificarea unui sau mai multor elemente ale stării civile a unei persoane. **A. de s.** se clasifică, în funcție de scopul concret urmărit în: a) **A.** în reclamație de stat prin care reclamantul solicită să i se stabilească sau să i se modifice starea civilă; are acest caracter, spre exemplu, **a.** în stabilirea maternității; **a.** în stabilirea paternității din afara căsătoriei etc.; b) **A.** în contestare de stat, prin care reclamantul cere modificarea stării civile a altei persoane fac parte din această categorie; de ex.: **a.** în tăgăduirea paternității; **a.** în contestarea filiației față de mamă; **a.** în contestarea recunoașterii filiației etc. [M.C.]

acțiune directă, acțiunea civilă pe care, în unele cazuri expres prevăzute de lege, este îndreptățit să o promoveze creditorul pretinzînd executarea creanței sale direct de la debitorul debitorului său, deși reclamantul nu este parte în contractul încheiat de propriul lui debitor cu pîrîtul. **Au** dreptul să intenteze o atare acțiune, spre exemplu: muncitorii angajați de antreprenor spre a executa o lucrare la care el s-a obligat prin contractul de antrepriză (aceștia îl pot acționa în justiție direct pe beneficiar în măsura în care el mai este dator față de antreprenor); mandatul al cărui mandatar și-a substituit o altă persoană (poate acționa direct pe submandatar, deși convenția de substituire s-a încheiat numai între mandatar și submandatar); submandatarul poate exercita la rîndul său o **a.d.** împotriva mandantului (pentru cheltuielile făcute), deși are calitatea de terț față de contractul dintre mandant și mandatar. **A.d.** constituie o excepție de la principiul relativității efectelor contractului; ea conferă creditorului o situație juridică oarecum privilegiată, asemănătoare celei pe care o are terțul beneficiar al unei stipulații pentru altul, în sensul că dreptul la acțiune se naște în puterea legii, direct în persoana creditorului, fără să fi trecut în prealabil prin patrimoniul debitorului său, astfel încît titularul **a.d.** nu va intra în concurs cu ceilalți creditori (fie ei privilegiați) ai debitorului său. Împrejurarea face ca **a.d.** să se deosebească de acțiunea oblică prin efectul căreia se sporește patrimoniul debitorului în profitul general al tuturor creditorilor lui. [M.C.]

acțiune imobiliară, acțiune civilă care are ca obiect pretenții privitoare la drepturi asupra unui bun imobil (prin natura lui, prin destinație sau prin obiectul la care se aplică). **A.i.** este de competența instanței locului unde este situat imobilul. Are caracter de **a.i.** spre exemplu: acțiunea în revendicare imobiliară, acțiunea posesorie generală, acțiunea posesorie specială etc. [M.C.]

acțiune indirectă, v. **acțiune oblică.**

acțiune interogatorie, varietate a acțiunii în constatare prin care titularul dreptului cheamă în judecată, în mod preventiv, o persoană ce ar putea eventual să-i conteste dreptul, pentru ca aceasta să se pronunțe dacă îi recunoaște sau nu dreptul, iar instanța

de judecată să ia act de răspunsul dat de pîrît în această problemă. Are un atare caracter, bunăoară, cererea moștenitorilor legali care cheamă în judecată pe cel ce se pretinde legatar universal spre a-și justifica, pe baza testamentului, pe care îl invocă, această calitate. V. și **acțiune în constatare.** [M.C.]

acțiune ipotecară, acțiune reală ce se naște din ipotecă și care servește creditorului ipotecar la recuperarea creanței sale ajunsă la scadență, prin urmărirea bunului ipotecat. O atare acțiune se promovează de către creditorul ipotecar. [M.C.]

acțiune în anulare, varietate a acțiunii în nulitate servind ca mijloc procedural părții interesate de a cere în justiție desființarea retroactivă a unui act juridic lovit de nulitate relativă. Poate intenta **a. în a.** numai partea ocrotită prin dispoziția legală care a fost nesocotită cu prilejul încheierii actului respectiv; legea acordă această îndreptățire persoanei care a încheiat un act juridic avînd consimțămîntul viciat, fiind lipsită la acea dată de capacitatea necesară pentru încheierea acelui act, precum și persoana care a contractat nesocotind prohibiția legală de a contracta instituită de legiuitor în scopul ocrotirii ei. În vederea apărării intereselor statului, ale organizațiilor obștești sau ale oamenilor muncii, **a. în a.** poate fi intentată și de către procuror; fac excepție drepturile ce au un caracter strict personal în privința cărora îndreptățirea de a promova **a. în a.** revine în exclusivitate titularului lor. **A. în a.** este supusă prescripției extinctive; ea trebuie să fie introdusă numai în limita termenului general al prescripției extinctive. Această acțiune nu mai poate fi introdusă după ce partea îndreptățită a confirmat (expres sau tacit) ca fiind valabil actul lovit de nulitate relativă. V. și **acțiune în nulitate.** [M.C.]

acțiune în anularea actelor notariale, varietate a acțiunii în anulare prin care se urmărește desființarea acelor acte (îndeplinite de organele notariale) care sînt lovite de nulitatea relativă. **A.** poate fi promovată numai de persoana ocrotită prin dispoziția legală încălcată cu prilejul întocmirii actului. **A. în a.a.n.** se înaintează judecătoriei competente, potrivit regulilor de competență teritorială privind introducerea oricărei acțiuni civile. Pînă la anularea prin hotărîre judecătorească a actului atacat, acesta se socotește valabil îndeplinit. În temeiul **a. în a.a.n.** introdusă de debitor, instanța va putea suspenda executarea silită a actului notarial. **A. în a.a.n.** privind încheierea prin care s-a investit cu formulă executorie o cambie sau un bilet la ordin este supusă prevederilor legale referitoare la cambie și biletul de ordin, care reglementează opoziția la executare. **A. în a.** împotriva unei încheieri date de notariatul de stat cu privire la o carte funciară se va nota, potrivit legii, din oficiu în cartea funciară. Inscrisurile notariale îndeplinite de consiliile populare pot fi anulate prin hotărîre judecătorească, dar pînă la anulare, acestea se socotesc valabil îndeplinite. V. și **opoziție la executare.** [M.M.]

acțiune în anularea înfierii, varietate a acțiunii în anulare prin care se cere în justiție desființarea retroactivă a unei înfieri lovită de nulitate relativă. Poate fi introdusă la instanțele judecătorești, în termenul general de prescripție, numai de persoanele ocrotite prin dispoziția legală încălcată (persoanele lipsite de capacitate de exercițiu sau persoanele al căror consimțământ la înfiere a lipsit sau a fost viciat). **A. în a.î.** nu mai poate fi introdusă după ce partea îndreptățită a confirmat valabil (expres sau tacit) actul anulabil. V. și **acțiunea în anulare; desființarea înfierii.** [M.M.]

acțiune în anularea titlului executoriu notarial, varietate a acțiunii în anulare prin care debitorul urmărit pe cale notarială cere instanței judecătorești competente anularea titlului executoriu notarial. Această acțiune nu constituie o cale de atac propriu zisă și nici o instituție specifică procedurii executării silite pe cale notarială; ea este o aplicare, în materia urmăririi notariale a acțiunii civile ca mijloc legal pus la dispoziția celor interesați pentru ocrotirea pe cale judiciară a drepturilor și intereselor lor legitime. Rațiunea ce legitimează posibilitatea utilizării acțiunii în anulare pentru desființarea titlului executor notarial rezidă pe de o parte în faptul că plîngerea, ca mijloc procedural de contestare, este susceptibilă de a fi utilizată numai de către creditor, iar pe de altă parte, în aceea că debitorul nefiind citat în fața notarului de stat nu-și poate face apărările necesare cu ocazia rezolvării cererii cu privire la eliberarea titlului executor notarial. **A. în a.t.e.n.** are ca obiect titlul executor emis de notariatul de stat; subiectul ei poate fi numai debitorul urmărit pe cale notarială, adică persoana împotriva căreia s-a emis titlul executoriu. Creditorul nu poate utiliza această acțiune pentru că legea o pune exclusiv la dispoziția debitorului și totodată, pentru că titlul executoriu fiind emis ca urmare a încuviințării cererii lui, el nu mai justifică un interes legitim privind desființarea acelui titlu. Ca temei al **a. în a.t.e.n.** debitorul poate invoca fie lipsa condițiilor legale cerute pentru emiterea titlului executoriu (spre exemplu, că nu a fost somat în prealabil, sau că la data sesizării organului notarial era împlinit termenul de prescripție prevăzut de lege etc.), fie inexistența raportului juridic, stingerea datoriei prin plată, prin compensație etc. Soluționarea acestei acțiuni este dată în competența judecătoriei; numai instanța competentă sesizată cu **a. în a.t.e.n.** are îndreptățirea să verifice legalitatea titlului executoriu notarial, iar nu și instanța de executare care trebuie să se conformeze titlului respectiv, ea nefiind îndrituită nici să-l modifice și nici să-l anuleze. Legea nu stabilește un termen limită pentru intentarea **a. în a.t.e.n.**; această acțiune poate fi promovată chiar și după efectuarea executării silite pe baza titlului executoriu în discuție, în termenul prevăzut de lege pentru prescrierea dreptului la acțiune, adică în 3 ani. Dreptul la acțiune se naște din momentul emiterii titlului executoriu de către notarul de stat; din același moment începe să curgă și prescripția acestui drept. Punerea în mișcare a **a. în a.t.e.n.** se face

printr-o cerere de chemare în judecată al cărui obiect principal este pretenția debitorului reclamant de a se anula titlul executoriu, ca fiind nelegal sau neîntemeiat; cererea se va introduce nu la organul notarial emitent al titlului, ci direct la instanța competentă. Intentarea **a. în a.t.e.n.** nu antrenează prin ea însăși pierderea valabilității titlului executoriu atacat; pînă la anularea lui prin hotărîre, acesta se socotește valabil îndeplinit. Ca urmare, creditorul poate cere punerea în executare a titlului notarial sau să continue urmărirea silită începută pe temeiul lui, chiar după intentarea **a. în a.t.e.n.**, o atare acțiune neavînd prin ea însăși efect suspensiv de executare. Odată ce a fost sesizată, instanța de judecată va putea însă, la cererea debitorului, dispune suspendarea executării; în această materie legea nu condiționează posibilitatea încuviințării suspendării executării silite de depunerea unei cauțiuni, așa cum de regulă se cere în dreptul comun. În cazul în care instanța admite **a. în a.t.e.n.** ea desființează, în tot sau în parte, titlul executor notarial; atunci cînd la momentul pronunțării hotărîrii de admitere a acțiunii executarea silită a fost deja săvîrșită, prin hotărîrea sa instanța va dispune: a) restituirea bunurilor debitorului, în eventualitatea în care ele au fost numai ridicate; sau b) restituirea contravalorii acestora, în cazul în care ele au fost vîndute anterior pronunțării hotărîrii. Hotărîrea dată asupra **a. în a.t.e.n.**, în eventualitatea admiterii acestei acțiuni, va constitui astfel și titlul executoriu pentru debitorul executat, în vederea restabilirii situației lui anterioare executării. Sentința judecătoriei este susceptibilă de recurs în condițiile prevăzute de dreptul comun; introducerea recursului însă împotriva hotărîrii prin care s-a dispus întoarcerea executării nu produce de drept suspendarea executării acelei părți din hotărîrea recurată, care se referă la măsurile privind repunerea debitorului în situația anterioară. Creditorul recurent poate să ceară suspendarea măsurilor referitoare la întoarcerea executării. V. și **acțiune în anulare**; **acțiune în anularea actelor notariale.** [M.C.]

acțiune în cercetarea paternității, mijlocul procesual prin care copilul născut în afara căsătoriei, în nume propriu sau prin reprezentantul său legal, urmărește să-și stabilească paternitatea față de pretinsul său tată pe cale judecătorească. 1. Poate cere să i se stabilească paternitatea pe cale judecătorească copilul care, în mod legal, nu se bucură de o asemenea situație față de un anumit bărbat, care este — presupus sau în mod firesc — tatăl său. Se află în această situație: copilul născut în afara căsătoriei și nerecunoscut, copilul recunoscut care și-a pierdut paternitatea în urma contestării recunoașterii prin hotărîre judecătorească definitivă, copilul din căsătorie a cărui paternitate i-a fost tăgăduită și acțiunea în tăgadă admisă prin hotărîre definitivă ș.a. Spre deosebire de recunoașterea de paternitate care poate avea loc și în privința copilului doar conceput și a celui decedat — condiționat — numai dacă a lăsat descendenți firești, cercetarea paternității pe cale judecătorească privește numai pe co-

pilul născut și aflat în viață, deoarece acțiunea aparține acestuia în exclusivitate și ca atare ea poate fi pornită numai după nașterea sa și numai atîta timp cît el se află în viață. Dreptul de a porni **a. în c.p.** nu trece asupra moștenitorilor copilului; ei pot să continue acțiunea începută, în afară de cazul cînd autorul lor nu s-a desistat sau cererea introdusă nu s-a perimat. **A. în c.p.** se introduce împotriva pretinsului tată, iar dacă acesta a decedat, ea poate fi introdusă împotriva moștenitorilor acestuia. 2. Pentru admiterea **a. în c.p.** este necesar să se dovedească: nașterea copilului; legăturile intime dintre mama copilului și pretinsul tată în epoca concepției; stabilirea în mod cert că bărbatul cu care a avut asemenea legături este tatăl copilului. În dovedirea acestor situații pot fi folosite orice mijloace de probă. Judecătorul trebuie să-și facă convingerea asupra stabilirii paternității copilului din ansamblul probelor ce trebuie să fie administrate. Astfel, dovada că un bărbat a convieţuit cu mama copilului în epoca legală a concepției acestuia, chiar dacă rezultă și din recunoașterea bărbatului, nu este suficientă pentru determinarea paternității. Indiciul de paternitate probabilă ce rezultă dintr-o asemenea recunoaștere trebuie completat și cu alte probe (în principal expertiza medico-legală — serologică, dactiloscopică etc.), din care să rezulte că acea concepție este consecința respectivei convieţuiri. Dacă pretinsul tată a recunoscut pe copil prin interogatoriul ce i s-a luat, **a. în c.p.** nu mai este necesar să se judece; în acest caz, instanța urmînd a se mărgini numai să constate recunoașterea. Ca și în cazul contestării prezumției de paternitate a copilului născut în timpul căsătoriei, a pari ratione, pretinsul tată în **a. de c.p.** se poate apăra și cere respingerea ei, prin aceleași mijloace de probă, dacă este cu neputință ca el să fie tatăl copilului (v. **tăgada paternității**). 3. Termenul pentru introducerea **a. în c.p.** este de un an. În ceea ce privește data de la care acest termen începe să curgă (dies a qua) legea face distincție între cazul regulă și cazurile de excepție. În cazul regulă, termenul începe să curgă de la data nașterii copilului. În cazurile de excepție, termenul începe să curgă după cum urmează: a) cînd copilul a fost născut în timpul căsătoriei și paternitatea i-a fost tăgăduită, de la data rămînerii definitive a hotărîrii prin care acțiunea în tăgăduirea paternității a fost admisă; b) cînd mama a convieţuit — în concubinaj — cu pretinsul tată, de la data încetării convieţuirii; c) cînd pretinsul tată a prestat întreținere copilului — ceea ce în fapt echivalează cu o recunoaștere — de la data încetării întreținerii. În baza rolului ei activ, instanța de judecată este obligată — ca și în cazul acțiunii în tăgadă — să invoce din oficiu împlinirea termenului de prescripție a **a. în c.p.**, precum tot astfel, dacă este cazul, să dispună repunerea în termen, în cazuri temeinic motivate. 4. Dacă **a. în c.p.** este admisă, hotărîrea are efect declarativ, astfel că persoana față de care s-a stabilit paternitatea este considerată tată a copilului, chiar de la nașterea acestuia. V. și **decesul uneia din părțile procesului.** [D.R.]

acțiune în constatare, acțiune civilă prin care se cere ca instanța de judecată să constate, prin hotărîrea sa, fie existența unui drept (atunci cînd nu este posibilă promovarea unei acțiuni în realizarea acelui drept), fie inexistența unui pretins drept al pîrîtului. **A. în c.** este pozitivă cînd urmărește constatarea existenței unui drept sau a unui raport juridic și este negativă cînd se cere constatarea inexistenței unui drept sau a unui raport juridic. În ambele cazuri, ea este imprescriptibilă. Hotărîrea judecătorească pronunțată în cazul unei **a. în c.** nu este susceptibilă de executare silită; de îndată ce a rămas definitivă, ea consfințește cu puterea lucrului judecat existența sau inexistența dreptului ori al raportului juridic. În raport cu acțiunea în realizare, **a. în c.** are, în dreptul nostru, un caracter subsidiar: cît timp reclamantul are la dispoziție un alt mijloc procedural pentru realizarea dreptului — acțiune în realizare, contestație la executare etc.) — el nu poate utiliza **a. în c.** Instituind această regulă, legiuitorul a urmărit ca, în măsura în care este posibil, atunci cînd s-a încălcat un drept să se restabilească ordinea de drept știrbită prin încălcarea respectivă, finalitate ce poate fi atinsă prin acțiunea în realizare. Pe baza criteriului obiectului lor, **a. în c.** se împart în: acțiuni declaratorii, acțiune interogatorie și acțiune provocatorie. V. și **acțiune declaratorie; acțiune interogatorie și acțiune provocatorie.** [M.C.]

acțiune în constatarea nulității absolute, varietate a acțiunii în nulitate servind ca mijloc procesual celui interesat de a cere în justiție desființarea retroactivă a unui act juridic lovit de nulitate absolută. Această acțiune poate fi intentată de oricare dintre părți, de către procuror, precum și de către orice persoană interesată; însăși instanța de judecată, ca și organul arbitral pot constata chiar din oficiu nulitatea absolută a unui act juridic cu prilejul soluționării unor acțiuni avînd alt obiect. **A. în c.n.a.** este imprescriptibilă; ea poate fi intentată oricînd, nulitatea absolută operînd de plin drept, în puterea legii. Cu toate acestea, atunci cînd constatarea nulității absolute se face ulterior executării actului, acțiunea civilă avînd ca obiect restituirea prestațiilor executate în temeiul actului nul poate fi promovată numai înlăuntrul termenului de prescripție; o asemenea acțiune se prescrie în termenul general prevăzut de lege pentru prescripția extinctivă. V. **acțiune în nulitate.** [M.C.]

acțiune în constatarea înstrăinării bunurilor imobile prin hotărîre judecătorească, formă a acțiunii în constatare prin exercitarea căreia una din părțile semnatare ale unui antecontract de vînzare-cumpărare imobiliară poate cere instanței judecătorești competente să dea o hotărîre care să țină loc de act autentic de înstrăinare, în cazul în care cealaltă parte refuză să se prezinte la notariatul de stat în vederea autentificării vînzării. 1. Pentru exercitarea **a. în c.i.b.i.** se cer a fi întrunite, alături de elementele constitutive ale oricărei acțiuni civile, următoarele condiții specifice: a) existența unui înscris sub semnătură privată din care să rezulte acordul de voință intervenit între părți cu privire

la înstrăinarea unui imobil — cu sau fără construcții — și prețul convenit; b) obținerea autorizației administrative de înstrăinare de la comitetul executiv al consiliului popular competent; c) respectarea modalităților de înstrăinare; în special plata integrală a prețului și, eventual, predarea imobilului către cumpărător; d) respectarea termenului de prescripție în care instanța trebuie sesizată, respectiv după trei luni de la data eliberării autorizației de înstrăinare; e) somarea, în acest interval de timp, de către partea interesată a celeilalte părți sau pe succesorii acesteia, urmată de refuzul de a se prezenta la notariat pentru autentificarea actului de înstrăinare. 2. Judecata **a. în c.î.b.i.** se face după normele obișnuite ale dreptului comun. Fiind vorba de un litigiu ce privește un bun imobil, competența va reveni instanței în a cărei rază teritorială se află acel bun. Proba condițiilor ce se cer a fi îndeplinite trebuie făcută, în general, numai pe bază de acte scrise. Astfel, în final, pe baza înscrisului sub semnătură privată din care rezultă acordul de voință al părților și pe baza constatării că, deși s-a obținut autorizația de înstrăinare și s-au respectat modalitățile de plată prețului, partea pîrîtă refuză să se prezinte la notariatul de stat în vederea autentificării vînzării, instanța va pronunța o hotărîre care să țină loc de act autentic de înstrăinare. În perimetrul construibil al localităților urbane și rurale, obiect al înstrăinării pot fi numai construcțiile, iar terenul aferent acestora va fi trecut de instanță în proprietatea statului, cu plata unei despăgubiri față de cumpărător stabilită în condițiile legii. 3. Dreptul de a recurge la **a. în c.î.b.i.** este facultativ. Aceasta în sensul că nimic nu o împiedică pe partea îndreptățită să renunțe la folosirea acestei acțiuni și să ceară rezoluțiunea antecontractului, caz în care urmează a se restabili situația anterioară încheierii sale. [D.R.]

acțiune în constituire de drepturi, acțiune civilă prin care se cere instanței de judecată să creeze situații noi, cu implicații juridice noi între părțile litigante. Hotărîrea judecătorească prin care se soluționează o astfel de acțiune are efect constitutiv, **ex nunc,** creînd un raport juridic nou. Sînt **a. în c. de d.,** spre exemplu: acțiunile tinzînd la stabilirea filiației copiilor din afara căsătoriei, cele de divorț, precum și acelea prin care se cere punerea sub interdicție, declarare a dispariției, declararea judecătorească a morții etc. [M.C.]

acțiune în declararea simulației, acțiunea civilă prin care persoana interesată (parte sau terț) cere instanței de judecată să stabilească existența și conținutul actului real, secret și, totodată, să înlăture un act aparent simulat ce nu exprimă adevărata voință juridică a părților. Reclamantul, la fel ca în orice altă acțiune, trebuie să justifice un interes legitim; are un atare interes partea care dorește să beneficieze de efectele actului secret (spre exemplu: în cazul unei înstrăinări fictive, vînzătorul este interesat să dezvăluie existența și conținutul actului ocult, pentru ca astfel să demonstreze că a rămas proprietarul lucrului înstrăinat), pre-

cum și orice terț pentru amăgirea căruia s-a recurs la simulație (de ex., cumpărătorul unui imobil interesat închiriat are interesul să ceară să se constate că prin actul secret încheiat de vînzător și chiriaș s-a convenit o chirie mai mare decît aceea precizată prin actul aparent și că, deci, este vorba de o simulație ce privește un element al locațiunii). **A. în d.s.** se aseamănă cu acțiunea oblică și cu cea pauliană prin faptul că reprezintă și ea un mijloc juridic pus la dispoziția creditorilor pentru apărarea gajului general. Se deosebește însă de ambele aceste acțiuni sub următoarele aspecte: creditorul reclamant în **a. în d.s.** exercită un drept propriu, iar reușita sa în justiție îi profită numai lui, spre deosebire de acțiunea oblică prin care reclamantul exercită drepturile debitorului său, iar rezultatul acțiunii profitînd tuturor creditorilor; **a. în d.s.** se deosebește de acțiunea pauliană prin aceea că nu este condiționată în toate cazurile de existența unei fraude: prin ea se atacă actul pentru că este nereal, chiar dacă nu este și fraudulos, în vreme ce prin acțiunea pauliană se atacă un act real, deoarece a fost săvîrșit în fauda drepturilor creditorilor; **a. în d.s.** și acțiunea pauliană se deosebesc și sub aspectul condițiilor de admisibilitate: pentru admisibilitatea celei dintîi este suficient să se probeze existența actului secret și interesul legitim de a porni acțiunea, chiar dacă nașterea dreptului de creanță al reclamantului s-a produs ulterior simulației, în vreme ce pentru intentarea celei de a doua este necesar să se probeze frauda, anterioritatea creanței față de actul fraudulos și crearea ori sporirea insolvabilității debitorului ca rezultat al acelui act; **a. în d.s.** fiind supusă unor condiții mai puțin riguroase decît acțiunea pauliană, poate fi intentată și în situații în care aceasta din urmă este inadmisibilă. **A. în d.s.** este o acțiune în constatare: ea tinde să stabilească, pe de o parte, existența actului real, secret, iar pe de altă parte, inexistența (sub aspect juridic) actului public, aparent. Această acțiune are caracter imprescriptibil. **A. în d.s.** constituie numai rareori un scop în sine; în mod frecvent ea se asociază cu o acțiune în restituirea unei prestații ori pentru schimbarea situației de fapt creată în virtutea simulației. În asemenea situații, acțiunile cu care se asociază fiind în realizare, primește aplicare prescripția extinctivă; totodată acțiunile respective pot fi paralizate și prin invocarea de către pîrît a prescripției achizitive (care a operat în beneficiul său), ceea ce face ca, finalmente, și sub acest aspect **a. în d.s.** să se vădească lipsită de interes practic. Consecința directă a admiterii **a. în d.s.** se concretizează în restabilirea situației juridice reale prin înlăturarea clandestinității actului juridic real; această acțiune duce la nulitate numai dacă legea prevede expres această sancțiune pentru simulație în sine (cum este, spre exemplu, cazul donației deghizate între soți) sau dacă actul este fictiv (caz în care lipsește consimțămîntul părților). Întrucît adeseori actul aparent este menit să servească la ascunderea ilicității sau neregularității întocmirii actului secret, **a. în d.s.** se asociază frecvent cu o ac-

țiune în nulitate, în reducțiune, în executarea raportului etc., care pune în evidență finalitatea urmărită de reclamant. [M.C.]

acțiune în desfacerea înfierii, acțiune civilă prin care se cere încetarea pentru viitor a efectelor unei înfieri valabil încheiate. Este admisibilă, dacă: 1) desfacerea înfierii este în interesul înfiatului; 2) înfierea s-a încheiat fără consimțămîntul părinților firești ai înfiatului, dar cu îndeplinirea tuturor celorlalte condiții prevăzute de lege. **A. în d.î.** se introduce la judecătoria în a cărei rază teritorială își are domiciliul pîrîtul (înfietorul) și poate fi promovată de: înfiat, părinții săi firești, autoritatea tutelară, instituțiile de ocrotire și alte organe ale administrației de stat, precum și de către procuror; fiind instituită exclusiv în interesul înfiatului, această acțiune nu poate fi promovată de către înfietor. **A. în d.î.** este imprescriptibilă, putînd fi introdusă chiar și după decesul înfietorului. V. și **procedura desfacerii înfierii.** [M.M.]

acțiune în împărțeală succesorală, acțiune civilă, servind moștenitorilor unei persoane, prin care se solicită împărțirea moștenirii atunci cînd ea nu s-a putut realiza prin bună învoială sau cînd, potrivit legii, împărțeala moștenirii pe cale judecătorească este obligatorie. Competența soluționării acestei acțiuni revine instanței de la locul deschiderii succesiunii sau aceleia în a cărei rază teritorială își are domiciliul pîrîtul. **A. în î.s.** fiind imprescriptibilă, poate fi intentată oricînd de către: a) moștenitorii universali sau cu titlu universal; b) creditorii personali ai acestora; c) succesorii lor în drepturi; d) de procuror, cînd prezența sa în proces este justificată de necesitatea apărării unor interese generale. Acțiunea nu poate fi însă introdusă de legatarii sau donatorii de bunuri viitoare cu titlu particular. Persoanele care cer împărțeala pe cale judecătorească trebuie să aibă capacitatea de a înstrăina. Procedînd la judecarea acțiunii, instanța are obligația de a soluționa toate pretențiile și neînțelegerile dintre moștenitori cu privire la succesiune. [M.M.]

acțiune în nulitate, acțiunea civilă prin care cel ce are interes în desființarea unui act juridic neregulat întocmit cere instanței de judecată să constate nulitatea acelui act. Promovarea **a. în n.** devine necesară atunci cînd părțile nu vor sau nu pot conform legii să desființeze pe cale amiabilă actul lovit de nulitate. Se recurge la această acțiune ori de cîte ori în temeiul actului (nul sau anulabil) părțile — sau cel puțin una dintre ele — au executat prestații; în asemenea cazuri, restituirea prestațiilor respective se poate obține numai în baza unei hotărîri judecătorești definitive, deoarece oricît de evident ar fi viciul actului respectiv, nu este îngăduit nimănui să-și facă dreptate singur. Intentarea unei asemenea acțiuni se impune și atunci cînd, prin natura sa, actul juridic lovit de nulitate — deși nu generează obligații privind prestații cu caracter patrimonial — statornicește pentru părți o anumită condiție juridică (în virtutea căreia se nasc drepturi și obligații pentru o perioadă de timp) susceptibilă să-și extindă efec-

tele și asupra unor terțe persoane (este vorba de căsătorie și înfiere). **A. în n.** prezintă unele particularități după cum nulitatea care lovește actul este absolută sau relativă. V. **acțiune în anulare; acțiune în constatarea nulității absolute.** [M.C.]

acțiune în nulitatea înfierii, varietate a acțiunii în constatarea nulității absolute prin care se cere în justiție desființarea retroactivă a unei înfieri încheiate cu încălcarea dispozițiilor legale imperative. Poate fi intentată la instanțele judecătorești de către orice persoană interesată (părțile participante la încheierea actului înfierii sau succesorii acestora, autoritatea tutelară, celelalte instituții sau organe de stat cu atribuții privind ocrotirea minorilor, precum și de procuror). **A. în n.i.** este imprescriptibilă, putînd fi promovată oricînd (regula potrivit căreia nulitatea absolută nu poate fi acoperită prin confirmarea actului lovit de o asemenea ineficacitate fiind aplicabilă). V. și **acțiune în constatarea nulității absolute; desființarea înfierii.** [M.M.]

acțiune în prestație tabulară, acțiune reală, prin care cel îndreptățit să-și întabuleze în cartea funciară un drept real imobiliar poate cere instanței judecătorești să dispună înscrierea acelui drept în cartea funciară, dacă cel obligat refuză să predea înscrisul necesar pentru strămutarea sau constituirea dreptului respectiv în favoarea sa. **A. în p.t.** urmărește ca scop obținerea unei hotărîri judecătorești care să constituie sau să strămute prin întabulare un drept real imobiliar. În sistemul de carte funciară, o asemenea hotărîre judecătorească nu este un titlu de proprietate, deoarece ea nu consfințește o obligație de a da — transferul de proprietate producîndu-se abia prin efectul înscrierii în cartea funciară — și nici nu sancționează o obligație de a face, a cărei executare să marcheze momentul transferului dreptului real; în esență, printr-o atare hotărîre se dispune numai înscrierea în cartea funciară a unui drept real pe care-l recunoaște în favoarea reclamantului. [M.C.]

acțiune în realizare, acțiunea civilă prin care reclamantul pretinde obligarea pîrîtului la respectarea dreptului subiectiv ce i-a fost încălcat, iar dacă aceasta nu mai este posibil, obligarea lui la despăgubiri. Sînt **a. în r.:** acțiunea în revendicare, acțiunea în pretenții bănești, acțiunea pentru predarea unui legat etc. Specific **a. în r.** este că hotărîrea judecătorească poate fi pusă în executare pe cale silită. [M.C.]

acțiune în rectificarea cărții funciare, acțiune civilă prin care se urmărește înlăturarea înscrierilor neîntemeiate efectuate în cartea funciară. [M.C.]

acțiune în regres, acțiunea civilă prin care cel obligat împreună cu alții sau pentru alții printr-o hotărîre judecătorească definitivă poate cere în justiție obligarea aceluia sau a acelor pentru care a plătit, la înapoierea plății făcute pe seama lor, fie subrogîndu-se în drepturile creditorului plătit (pentru a putea beneficia de garanțiile acestuia), fie întemeindu-se pe raporturi juridice directe (rezultate din mandat, îmbogățire fără justă cauză, gestiune de afaceri etc.), pentru a putea

obține atît suma plătită creditorului, cît și dobînzi, cheltuieli sau alte daune-interese. **A. în r.** primește utilizare în raporturile dintre codebitorii solidari, în acelea dintre fidejusor și debitorul garantat, precum și în raporturile dintre cei care răspund pentru fapta altuia, pe de o parte, și autorul faptei ilicite, pe de altă parte. În acest ultim domeniu trebuie distinse următoarele situații: a) Regresul împotriva copilului: părintele sau părinții care au plătit victimei se pot întoarce împotriva copilului; situația este deosebit de rară, pe de o parte pentru că, în mod obișnuit, copilul este insolvabil, iar pe de altă parte, datorită dificultății morale a părinților de a-și acționa în justiție pe propriul copil. Părinții care promovează **a. în r.** împotriva copilului lor trebuie să dovedească culpa acestuia; copilul datorează părinților înapoierea despăgubirii plătită de aceștia numai dacă, la data săvîrșirii faptei ilicite, el avea capacitatea delictuală. Dovada culpei implică proba că minorul a lucrat cu discernămînt; pîrîtul se poate apăra invocînd lipsa discernămîntului, în momentul săvîrșirii faptei ilicite, împrejurare care-l exonerează de răspundere, precum și culpa părinților în supravegherea sa, împrejurare care-i atenuează răspunderea, deoarece în această situație, el și părinții răspund împreună pentru culpă comună. Sarcina responsabilității se împarte între părinți și copil și în eventualitatea că însăși victima ar fi dovedit anterior culpa părinților. În toate cazurile de culpă comună, obligația de despăgubire se distribuie între cei vizați după criteriul gravității culpei fiecăruia dintre ei. b) În cazul în care ambii părinți sînt obligați solidar să despăgubească victima, iar aceasta urmărește pentru întreaga despăgubire numai pe unul dintre ei, care plătește din bunurile sale proprii, cel ce a plătit singur se va putea întoarce împotriva celuilalt părinte pentru jumătate din despăgubirea achitată, fiind necesar în acest scop să facă dovada plății; el poate pretinde și mai mult dacă probează că culpa pîrîtului a fost mai gravă decît a sa. c) O altă situație în care poate fi promovată **a. în r.** este fundată pe dreptul copilului de a se întoarce împotriva părinților, în eventualitatea că victima l-ar fi acționat pe el însuși pentru întreaga despăgubire pe care a și plătit-o. Părinții împotriva cărora s-a întors copilul obligat la despăgubire față de victimă trebuie să-i restituie acestuia parțial suma pe care el a plătit-o victimei cu titlu de reparațiune; copilul trebuie să dovedească însă culpa părinților în supravegherea sa. d) Atunci cînd minorul a cauzat prejudiciul împreună cu alții, iar părinții lui au plătit victimei întreaga despăgubire, ei vor putea pe calea **a. în r.** să pretindă fiecărui coautor al faptei ilicite partea sa contributivă; în acest scop, părinților le revine sarcina probei culpei tuturor coparticipanților la producerea pagubei. Soluția este identică și în ce privește regresul împotriva părinților coautorului minor. e) Institutorii și artizanii pot promova **a. în r.** împotriva elevului sau respectiv ucenicului pentru care au fost obligați să plătească despăgubiri victimei prejudiciate prin fapta lui ilicită, în aceleași con-

dității ca și părinții. f) Comitentul are îndreptățirea să promoveze **a. în r.** împotriva prepusului pentru a recupera despăgubirea plătită victimei faptei ilicite săvîrșite de către acesta. El este îndreptățit să recupereze integral suma plătită cu titlu de despăgubire; împrejurarea că față de victimă comitentul și prepusul au fost solidar responsabili nu este de natură să ducă la o divizare a **a. în r.** a comitentului în raporturile cu acest prepus, corespunzător regulilor privind recursul contra codebitorilor solidari instituite de lege: comitentului nu-i sînt aplicabile aceste reguli, poziția lui nefiind aceea a unui codebitor solidar pur și simplu. Solidaritatea comitentului apare numai în raporturile cu victima și decurge dintr-o răspundere pentru prepus, iar nu dintr-o răspundere împreună cu prepusul; el este un garant al prepusului și în această calitate poziția sa întru totul similară cu aceea a fidejusorului, adică în poziția codebitorului solidar care plătește o datorie făcută în interesul exclusiv al unui alt debitor solidar. Împotriva regresului comitentului, prepusul nu se poate apăra invocînd prezumția de responsabilitate a acestuia prevăzută de lege; el se poate apăra numai dovedind fapta proprie a comitentului, ce prin natura ei ar fi determinat integral sau parțial producerea prejudiciului (spre exemplu: prepusul ar putea dovedi că fapta ilicită pe care a săvîrșit-o a fost determinată, total sau parțial, de ordinele sau instrucțiunile primite de la comitent). Dacă sînt mai mulți prepuși ai aceluiași comitent care au cauzat împreună prejudiciul, în cazul promovării de către comitent a **a. în r.**, aceștia sînt ținuți solidar la restituirea despăgubirii plătite de reclamant. [M.C.]

acțiune în resciziune, varietate a acțiunii în anulare prin care cel îndreptățit să invoce leziunea ca viciu de consimțămînt poate cere instanței judecătorești desființarea cu efect retroactiv a actului juridic lezional. În dreptul nostru, **a. în r.** poate fi intentată numai de minorul între 14 și 18 ani care a încheiat, fără încuviințarea prealabilă a părinților sau tutorelui, actul juridic lezional (pentru a cărui validitate nu era necesară și încuviințarea prealabilă a autorității tutelare); în ipoteza cînd actul lezional a fost încheiat de o persoană majoră, aceasta nu este îndreptățită să promoveze **a. în r.**, ci va putea intenta eventual o acțiune în anularea acelui act, invocînd caracterul ilicit sau imoral al cauzei acestuia. [M.C.]

acțiune în responsabilitate civilă, acțiunea civilă prin care cel ce a suferit, în persoana sau în bunurile sale, un prejudiciu, ca urmare a săvîrșirii unei fapte ilicite de către o altă persoană poate pretinde organului de jurisdicție competent (după caz: instanță judecătorească, comisie de judecată, organ de arbitraj) obligarea la reparațiune a celui sau a celor chemați să răspundă pentru consecințele negative ale faptei respective. **A. în r.c.** se poate prezenta sub două forme și anume: 1) **a. în r.c.** contractuală ce are ca domeniu daunele suferite de creditorul unei obligații contractuale, ca urmare a neexecutării, executării necorespunzătoare sau executării cu întîr-

ziere a acelei obligații de către debitorul ei. Posibilitatea promovării acestei acțiuni este condiționată, pe de o parte, de existența unei relații contractuale între cel îndreptățit la dezdăunare și cel ținut responsabil pentru plata daunelor, relație din care să fi izvorît obligația neexecutată, executată necorespunzător sau cu întîrziere, iar pe de altă parte de împrejurarea ca debitorul să fi fost pus în întîrziere căci în lipsa acestei formalități operează prezumția potrivit căreia creditorul nu a fost păgubit prin neîndeplinirea, îndeplinirea necorespunzătoare sau îndeplinirea cu întîrziere a obligației de către debitor; 2) **a. în r.c.** delictuală, al cărei domeniu cuprinde prejudiciile cauzate prin încălcarea obligațiilor izvorîte direct din lege. Această acțiune poate fi promovată de către acela care a fost nemijlocit prejudiciat printr-un delict civil, ca de exemplu: victima unei agresiuni, soția, descendenții sau ascendenții celui omorît etc.; cînd prin fapta ilicită s-a cauzat un prejudiciu colectiv, îndreptățirea de a promova **a. în r.c.** delictuală aparține persoanei juridice în care s-a organizat colectivul de persoane fizice lezate (cum ar fi sindicatele, uniunile de creatori, uniunile de cooperative agricole etc.). Dreptul la **a. în r.c.** delictuală nefăcînd parte din categoria drepturilor intim legate de persoană (chiar dacă se naște ca urmare a vătămării persoanei) poate fi exercitat și de către creditorii celui prejudiciat, în numele acestuia din urmă prin acțiunea obligă, ori de cîte ori păgubitul s-ar abține să-l valorifice el însuși. În cazul în care prejudiciul patrimonial reprezintă consecința vătămării personalității morale a celui păgubit, exercitarea dreptului la **a. în r.c.** delictuală implicînd apreciere etică din partea victimei, aparține în exclusivitate acesteia și sub nici o formă și în nici o împrejurare și creditorilor ei. Dreptul la **a. în r.c.** delictuală constituie un element al activului patrimoniului victimei; el poate fi cesionat prin act juridic dacă prejudiciul patrimonial nu provine din vătămarea personalității morale a acesteia. În această ipoteză, exercitarea **a. în r.c.** delictuală va aparține cesionarului, iar debitorul obligației de responsabilitate va fi ținut față de acesta la plata reparațiunii integrale și nu la restituirea prețului cesiunii: el poate paraliza însă acțiunea cesionarului prevalîndu-se de retractul litigios în condițiile stabilite de lege. Dreptul la **a. în r.c.** delictuală este transmisibil și prin moștenire legală sau prin act juridic pentru cauză de moarte; pe această cale el poate fi dobîndit de moștenitorii, legatarii ori donatorii de bunuri viitoare, universali sau cu titlu universal, fără nici o deosebire după cum pagubele au fost pricinuite bunurilor ori au fost cauzate prin moarte, vătămarea integrității corporale sau a sănătății victimei, ori prin atingerea adusă unui drept personal nepatrimonial al ei. În cazul în care totuși copiii, părinții, bunicii, frații și surorile sau alte persoane apropiate victimei suferă un prejudiciu direct în propriul lor patrimoniu, ca urmare a decesului acesteia, devin ei înșiși victime ale faptei ilicite și dobîndesc, pe lîngă dreptul la **a. în r.c.** delictuală moștenit, un drept similar propriu. Pa-

guba încercată de succesor avînd caracter de pagubă prin ricoșeu, culpa victimei decedată va putea fi opusă acestuia, indiferent dacă el exercită dreptul la acțiune moștenit sau dreptul propriu la acțiune. **A. în r.c.** delictuală poate fi exercitată și din oficiu, în cazul în care cel păgubit este o organizație socialistă de stat sau o organizație obștească ce funcționează potrivit legii, dacă paguba a fost cauzată printr-o infracțiune, precum și atunci cînd păgubitul este o persoană fizică lipsită, în tot sau în parte, de capacitatea de exercițiu. **A. în r.c.** delictuală este îndreptată împotriva autorului faptei păgubitoare sau a persoanei care, potrivit legii, răspunde pentru acesta (comitent, părinte, institutor sau artizan); în cazul în care pîrîtul persoană fizică încetează din viață, acțiunea va continua, după caz, față de moștenitorii, legatarii sau donatorii de bunuri viitoare, universali ori cu titlul universal, ai acestuia. Dacă decesul celui chemat să răspundă survine mai înainte ca acesta din urmă să fi fost acționat în justiție pentru recuperarea prejudiciului, **a. în r.c.** delictuală va fi introdusă împotriva succesorilor lui (moștenitori, legatari sau donatori de bunuri viitoare, universali sau cu titlul universal) asupra cărora trece, prin efectul moștenirii, obligația de responsabilitate; în caz de moștenire vacantă, această acțiune se va porni împotriva statului sau a organizației socialiste de stat ce a primit în administrare directă bunurile succesorale de la care se poate pretinde despăgubirea datorată de făptuitor numai pînă la concurența valorică a acelor bunuri. Dacă cel chemat să răspundă este o persoană juridică, **a. în r.c.** delictuală poate fi îndreptată atît împotriva acelei persoane cît și împotriva persoanei fizice care a săvîrșit fapta păgubitoare, iar dacă este o unitate fără personalitate juridică, această acțiune se pornește împotriva persoanei juridice căreia îi este subordonată acea unitate. Regimul juridic al **a. în r.c.** prezintă unele particularități după cum ea tinde la realizarea unei obligații în responsabilitate contractuală sau delictuală: a) astfel, pe planul răspunderii delictuale, făptuitorul este de drept pus în întîrziere din chiar momentul săvîrșirii faptei ilicite, în timp ce pe planul răspunderii contractuale, cel puțin în privința daunelor moratorii, este necesară punerea prealabilă în întîrziere a debitorului; b) sarcina probei culpei făptuitorului, în cazul răspunderii pentru fapta proprie, revine întotdeauna victimei, în timp ce pe planul răspunderii contractuale această sarcină incumbă păgubitului numai cînd este vorba de obligații de mijloace; c) momentul începerii prescripției extinctive în materie delictuală este diferit de acela din materia contractuală. [M.C.]

acțiune în restituirea îmbogățirii fără justă cauză, acțiunea civilă prin care persoana ce a suferit o diminuare a patrimoniului său, ca urmare a îmbogățirii fără justă cauză a patrimoniului altei persoane se adresează justiției cerînd obligarea acesteia din urmă la restituirea valorii îmbogățirii realizată în detrimentul ei. Acțiunea are caracter subsidiar; admisibilitatea sa este condiționată de împrejurarea

ca însărăcitul să nu aibă împotriva îmbogățitului o altă acțiune (spre exemplu, ea nu poate fi promovată de victima unui furt, aceasta avînd împotriva hoțului fie acțiunea în revendicare, fie acțiunea în responsabilitate civilă). Dreptul însărăcitului de a intenta acțiunea în restituirea îmbogățirii fără justă cauză nu este dependent de vreo cerință referitoare la capacitatea de exercițiu a acesteia, după cum el nu este dependent de vreo condiție privind capacitatea de exercițiu a îmbogățitului; dreptul și obligația la despăgubire nu decurg ca efecte ale unui act juridic, ci își trag geneza din faptul juridic licit al îmbogățirii fără justă cauză. Întinderea obligației îmbogățitului la restituire este însă restrînsă, în eventualitatea că acesta ar fi lipsit de capacitate de exercițiu, la valoarea îmbogățirii existentă încă în patrimoniul său. Această acțiune este supusă prescripției extinctive, în condițiile dreptului comun. [M.C.]

acțiune în restituirea plății nedatorate, acțiunea civilă servind ca mijloc procedural celui care a făcut o plată nedatorată (numit solvens) unei alte persoane (numită accipiens), pentru a reclama înapoierea plății de la aceasta din urmă. Este o acțiune personală supusă prescripției extinctive din dreptul comun; termenul de prescripție își începe curgerea din momentul în care solvens-ul a cunoscut sau trebuia să cunoască împrejurarea că plata făcută era nedatorată, precum și persoana de la care urmează să ceară restituirea. În cazul în care accepiens-ul fiind creditorul altei persoane decît solvens-ul a primit plata făcută de aceasta din urmă cu convingerea că este făcută de propriul său debitor și ca urmare și-a distrus titlul de creanță, acțiunea în restituirea plății va fi paralizată; solvens-ul va putea recupera însă de la adevăratul debitor plata făcută promovînd împotriva lui o acțiune în restituirea îmbogățirii fără justă cauză. Soluția este valabilă și pentru ipoteza în care accipiens-ul primind plata de la solvens-ul care se credea debitor a renunțat la întreruperea prescripției extinctive față de adevăratul debitor; a renunțat și a pierdut astfel posibilitatea valorificării în justiție a creanței sale. **A. în r.p.n.** dobîndește caracter real, fiind asimilată cu acțiunea în revendicare ori de cîte ori obiectul plății a fost un lucru cert; într-o atare situație accipiens-ul va putea invoca însă dobîndirea dreptului de proprietate asupra lucrului mobil obiect al plății prin posesia de bună-credință: drept urmare, acțiunea solvens-ului va redobîndi un caracter personal, iar accipiens-ul va putea fi obligat la plata echivalentului bănesc al lucrului respectiv. În aceeași situație se va afla și terțul dobînditor al lucrului. [M.C.]

acțiune în revendicare, acțiunea civilă prin care proprietarul ce a pierdut posesia bunului său cere restituirea acestuia de la posesorul neproprietar. Ca mijloc specific de apărare a dreptului de proprietate, **a. în r.** are caracter petitoriu, deoarece tinde să stabilească direct existența acestui drept în patrimoniul reclamantului; ea are totodată caracter real întrucît însoțește, apără și se întemeiază pe cel mai important dintre drepturile reale. Fiind o acțiune pe-

titorie, revendicarea se deosebește de acțiunile posesorii prin finalitatea sa: pe cînd acestea din urmă au ca obiectiv numai să asigure păstrarea sau redobîndirea posesiei sub aspectul elementului său material, fără a se preocupa de existența dreptului de proprietate al posesorului, **a. în r.** tinde să stabilească direct existența acestui drept în patrimoniul reclamantului; ea conduce implicit și la redobîndirea posesiei de către reclamant, dar un atare efect al ei are caracter accesoriu. Ca acțiune reală, revendicarea se deosebește de orice acțiune contractuală vizînd restituirea unui bun încredințat unei persoane: acțiunea în restituirea bunului se fondează pe un drept de creanță decurgînd din contractul preexistent între părți, ceea ce face ca ea să se situeze nu în categoria acțiunilor reale, ci în aceea a acțiunilor personale. **A. în r.** aparține prin excelență titularului dreptului de proprietate; ea nu poate fi promovată de către coproprietar sau de către codevălmaș al cărui drept este determinat numai sub forma unei cote ideale sau, după caz, nici nu este determinat, bunul respectiv aparținînd concomitent mai multor persoane. Calitatea procesuală a reclamantului în cazul **a. în r.** se fondează nemijlocit pe calitatea lui de proprietar singular al bunului în litigiu; ori de cîte ori bunul revendicat este obiectul unui drept de proprietate comună (pe cotepărți sau în devălmășie) se cere ca **a. în r.** să fie promovată de toți coproprietarii sau de toți codevălmașii, ori pe baza împuternicirii date de către toți aceștia. Calitatea de moștenitor legitimează promovarea acestei acțiuni cu privire la bunurile succesorale, întocmai ca și calitatea de proprietar. Reclamantul revendicant trebuie să dovedească, în toate cazurile, dreptul său de proprietate, nefiind suficient doar să pretindă că pîrîtul deține bunul fără temei legal: proba deplină, absolută a dreptului de proprietate o fac numai modurile originare de dobîndire ale acestui drept, cum ar fi: uzucapiunea și ocupația, iar nu titlurile care constituie mijloace relative de probă; indiferent dacă sînt translative sau declarative, aceste titluri au caracterul unor simple prezumții ale dreptului de proprietate, deduse din însăși existența lor și care nu împiedică proba contrară, la stăruința posesorului pîrît sau din oficiu, în exercitarea rolului activ al instanței de judecată pentru stabilirea adevărului obiectiv. Prin derogare de la regula că numai proprietarul poate avea calitate procesuală activă într-un proces de revendicare, în cazul bunurilor proprietate socialistă de stat, exercitarea **a. în r.** se face de către stat prin intermediul organizației socialiste căreia îi repartizase bunurile respective în administrare directă. Cît privește **a. în r.** întemeiată pe dreptul de proprietate cooperatist-obștească, aceasta poate fi exercitată fie de către organizația cooperatistă sau obștească titulară a dreptului, fie de către instituția sau întreprinderea anexă căreia organizația proprietară i-a repartizat în administrare directă bunurile ce ulterior au ieșit pe căi ilegale din patrimoniul ei. **A. în r.,** cu excepția cazurilor expres prevăzute

de lege, este imprescriptibilă. Admiterea **a. în r.** produce ca efect principal restabilirea dreptului de proprietate al reclamantului asupra bunului ieșit pe căi ilegale din posesia sa; pîrîtul va fi obligat să-i înapoieze acel bun și să se abțină în viitor de la orice acțiune care ar putea stînjeni exercițiul normal al prerogativelor decurgînd din dreptul de proprietate pe seama proprietarului. Pe lîngă acest efect principal, admiterea **a. în r.** mai produce și unele efecte cu caracter oarecum secundar, constînd în obligarea pîrîtului la restituirea fructelor, precum și la plata de despăgubiri, în eventualitatea că pe timpul cît bunul s-a aflat în posesia lui acesta ar fi suferit anumite deteriorări. Posesorul de bună credință fiind îndreptățit să culeagă fructele, proprietarul nu va putea reclama de la el nici înapoierea fructelor culese și neconsumate și nici contravaloarea celor consumate. Posesorul de rea credință neavînd vreun drept la fructe, va fi obligat să le restituie proprietarului; un asemenea posesor poate reține însă o parte din fructe, cu titlul de compensație pentru cheltuielile necesare pe care le-a făcut în vederea obținerii fructelor. **A. în r.** prezintă particularități diferite atunci cînd are ca obiect bunurile mobile față de situația în care obiectul său îl formează bunuri imobile. V. și **acțiune în revendicare mobiliară; acțiune în revendicare imobiliară; acțiune în revendicare a bunurilor aparținînd statului.** [M.C.]

acțiune în revendicare a bunurilor aparținînd organizațiilor cooperatiste sau obștești (regim preferențial), varietate a acțiunii în revendicare avînd ca obiect bunuri aflate în proprietatea organizațiilor cooperatiste sau a altor organizații obștești și beneficiind de un regim preferențial în raport cu regimul stabilit prin normele dreptului comun. Regimul preferențial al acestei acțiuni — ca specific, deosebit de acela rezervat acțiunii în revendicare a bunurilor făcînd parte din fondul unitar al proprietății socialiste de stat — se distinge prin următoarele particularități: a) acțiunea în revendicare fondată pe dreptul de proprietate cooperatist obștească este imprescriptibilă sub aspect extinctiv, atît cu privire la bunurile mijloace fixe, cît și referitor la bunurile mijloace circulante; imprescriptibilitatea ei decurge din caracterul inalienabil și insesizabil al bunurilor respective. Cît privește produsele, acestea fiind alienabile, acțiunea în revendicare a lor urmează regimul de drept comun; b) legea dispune că bunurile imobile mijloace fixe, obiecte ale dreptului de proprietate cooperatist obștească nu pot fi dobîndite de terți, cu excepția statului, prin prescripția achizitivă; iar bunurile mobile mijloace fixe, obiecte ale aceluiași drept de proprietate, nu pot fi dobîndite de terți prin posesia de bună credință; ca urmare, acțiunea în revendicare a unor asemenea bunuri nu poate fi paralizată prin invocarea de către pîrît — cu excepția statului — a dobîndirii prin uzucapiune (în cazul imobilelor) sau prin posesie de bună credință (în cazul mobilelor) a bunurilor în litigiu. Soluția este valabilă și pentru mijloacele circulante. Produsele rămîn și sub acest aspect

supuse dreptului comun; c) sarcina probei dreptului aparține reclamantului; sub acest aspect primesc aplicare regulile dreptului comun în materie. În beneficiul cooperativei reclamante nu ființează o prezumție de proprietate, de felul celei care ființează în folosul statului, cu privire la bunurile ce-i aparțin. [M.C.]

acțiune în revendicare a bunurilor aparținînd statului (regim preferențial), varietate a acțiunii în revendicare avînd ca obiect bunuri din fondul unitar al proprietății socialiste de stat și fiind supusă unui regim juridic preferențial. **A. în r. a b.a.s.** este supusă unui ansamblu de reguli speciale în ce privește prescripția ei, proba dreptului de proprietate asupra bunului revendicat, precum și excepțiile care pot fi opuse acesteia atunci cînd ea se promovează pentru apărarea proprietății socialiste. Cînd bunul revendicat este obiect al dreptului de proprietate socialistă de stat, acțiunea în revendicare va fi promovată, de regulă, de către organizația socialistă de stat care a avut în administrare directă acel bun; statul va apare ca reclamant el însuși, prin Ministerul de Finanțe, numai atunci cînd bunul revendicat nu fusese încă repartizat în administrarea directă a vreunei asemenea organizații. Cînd nu se cunoaște exact organizația la care fusese repartizat bunul ajuns, pe căi ilegale, în posesia unei terțe persoane, revendicarea lui poate fi făcută de către o organizație socialistă de stat care are în patrimoniul său bunuri asemănătoare sau chiar din oficiu, de către procuror. Regimul preferențial al **a. în r. a b.a.s.** se caracterizează prin următoarele particularități: imprescriptibilitatea sub aspect extinctiv a acestei acțiuni; inadmisibilitatea invocării împotriva statului a dobîndirii prin uzucapiune a bunurilor imobile ori prin posesie de bună credință a bunurilor mobile; prezumția de proprietate în beneficiul statului revendicant. În principiu, acest regim nu este aplicabil atunci cînd o organizație socialistă de stat revendică de la o altă organizație socialistă de stat numai dreptul său de administrare directă asupra unor bunuri ieșite ilegal din patrimoniul său și intrate în stăpînirea nelegitimă a organizației pîrîte; într-o asemenea ipoteză, dreptul de proprietate socialistă de stat nu este pus în discuție, bunurile revendicate neieșind practic din posesia statului. Cînd revendicarea se fondează pe dreptul de administrare directă și are ca obiect bunuri din categoria mijloacelor circulante, acțiunea este prescriptibilă în termenul prevăzut de lege pentru raporturile dintre organizațiile socialiste; soluția este valabilă și pentru ipoteza cînd bunul revendicat face parte din categoria fondurilor fixe. Nici acțiunea întemeiată pe dreptul de administrare directă nu poate fi paralizată prin invocarea de către organizația pîrîtă a uzucapiunii sau a posesiei de bună credință, deoarece posesia de fapt, fie ea de bună sau rea credință, nu poate să conducă la dobîndirea dreptului de administrare directă. Organizația socialistă reclamantă este obligată să probeze dreptul său de administrare directă asupra bunului revendicat. Și titularii drepturilor de folosință derivate din dreptul de proprietate socialistă de stat pot utiliza

această acțiune pentru a cere restituirea în folosință a bunului ce le-a fost atribuit și care este deținut fără drept de o altă persoană; ei pot utiliza această acțiune atît timp cît dreptul lor nu a fost revocat potrivit legii prin decizia administrativă de către organele de stat competente. În cazul în care pîrîtul contestă însuși dreptul de proprietate al statului, în proces trebuie să fie introdus și statul, iar acțiunea dobîndește un caracter complex, avînd ca obiect nu numai revendicarea dreptului de folosință al reclamantului inițial, ci și revendicarea dreptului de proprietate socialistă de stat; regimul juridic aplicabil unei asemenea acțiuni este acela propriu acțiunii prin care se revendică dreptul de proprietate socialistă de stat. În cazul în care pîrîtul contestă numai dreptul de folosință al reclamantului, nu și dreptul de proprietate al statului, acțiunea în revendicare a dreptului contestat este imprescriptibilă, nu va putea fi paralizată de către pîrît prin invocarea uzucapiunii ori a posesiei de bună credință, iar sarcina probei incumbă reclamantului. [M.C.]

acțiune în revendicare avînd ca obiect dreptul de administrare directă corespunzător dreptului de proprietate socialistă de stat, varietate a acțiunii în revendicare servind ca mijloc juridic de readucere în patrimoniul organizației socialiste de stat titulară a dreptului de administrare directă a bunului ieșit, pe căi ilegale, din stăpînirea acesteia și intrat, tot astfel, în patrimoniul altei asemenea organizații. Această acțiune se promovează nu pentru apărarea dreptului de proprietate socialistă de stat care, prin ipoteză, rămîne neștirbit — bunul continuînd să rămînă în stăpînirea statului, dar ieșind ilegal din patrimoniul organizației care-l avea în administrare pentru a intra, tot ilegal, în patrimoniul altei organizații socialiste de stat — ci pentru protejarea dreptului de administrare directă care a fost nesocotit. Termenul „revendicare" nu este luat aici în sensul său propriu, ci primește un înțeles mai larg, anume de „vindicatio possessionis". În cazul acțiunii în revendicare fondată pe dreptul de administrare directă, atît reclamantul cît și pîrîtul sînt organizații socialiste de stat; ori de cîte ori bunul revendicat s-ar afla în posesia altui subiect de drept decît o organizație socialistă de stat, nu este posibilă o acțiune în revendicare întemeiată pe dreptul de administrare directă, ci numai o acțiune în revendicare stricto sensu, fondată pe dreptul de proprietate socialistă de stat. Revendicarea fondată pe dreptul de administrare directă nu se bucură de regimul preferențial rezervat acțiunii în revendicare a dreptului de proprietate socialistă de stat. Acțiunea în revendicare fondată pe dreptul de administrare directă — indiferent dacă are ca obiect bunuri mijloace circulante sau bunuri fonduri fixe — se prescrie în termenul de prescripție prevăzut pentru raporturile dintre organizațiile socialiste (care în actualul stadiu al legislației este de 18 luni). În cazul în care, într-un asemenea litigiu, se constată că, deși reclamantul și-a dovedit dreptul său, bunul nu este trebuitor reclamantului pentru îndeplinirea sarcinilor de plan, dar este necesar pîrîtului în acest

scop, organul arbitral va suspenda rezolvarea litigiului și va aduce de îndată cazul la cunoștința organului de stat competent, spre a decide dacă urmează să se facă o nouă repartizare a acelui bun. Acțiunea în revendicare fondată pe dreptul de administrare directă nu poate fi paralizată prin invocarea de către organizația pîrîtă a uzucapiunii (în cazul imobilelor) sau a posesiei de bună credință (în cazul mobilelor); întrucît circulația bunurilor între organizațiile socialiste de stat poate avea loc numai în contextul repartizării planificate — care poate lua fie forma repartizării directe prin act administrativ, fie forma unor contracte a căror încheiere se face pe baza unor sarcini de plan — posesiunea de fapt a acestora, indiferent că este de bună credință sau de rea credință, nu este susceptibilă să conducă la dobîndirea dreptului de administrare directă. Sarcina probei dreptului — în cadrul unei asemenea acțiuni — îi revine reclamantului; această sarcină este, în general, lesnicioasă, ținînd seama de faptul că repartizarea planificată a bunurilor între organizațiile socialiste se efectuează pe baza unor titluri scrise. Organul arbitral sesizat are îndatorirea de a încunoștința organul de stat competent, ori de cîte ori n-a fost făcută o probă concludentă cu privire la titlul dreptului de administrare, pentru ca acel organ să decidă repartizarea planificată a bunului în litigiu. [M.C.]

acțiune în revendicare avînd ca obiect drepturile reale de folosință corespunzătoare dreptului de proprietate socialistă de stat, varietate a acțiunii în revendicare conferind titularului oricărui drept real de folosință fondat pe proprietatea socialistă de stat — fie el o organizație cooperatistă sau obștească ori o persoană fizică — posibilitatea să ceară înapoierea bunului ce i-a fost atribuit în folosință și care este deținut fără drept de o altă persoană. Această varietate corespunde sensului mai larg al acțiunii în revendicare, accepțiunii de „vindicatio possessionis". Promovarea acțiunii este posibilă numai dacă, la data intentării ei, dreptul de folosință nu fusese revocat în condițiile legii, prin decizia administrativă a organului competent sau ca urmare a desființării contractului prin care a fost constituit. Regimul juridic al acțiunii în revendicare fondată pe un drept real de folosință corespunzător dreptului de proprietate socialistă de stat diferă în funcție de împrejurarea dacă ceea ce se pune în discuție, cu prilejul soluționării ei, este însuși dreptul de proprietate al statului sau numai dreptul real de folosință. a) În cazul în care pîrîtul posesor contestă însuși dreptul de proprietate al statului — susținînd că, devreme ce statul nu este proprietarul bunului litigios, nu avea îndreptățirea să constituie un drept real de folosință referitor la acel bun — este necesar să fie introdus în proces și organul de stat care a emis decizia administrativă de constituire a dreptului de folosință reclamat sau care este parte în contractul ce a generat acel drept. Prin această acțiune în revendicare dobîndește un caracter complex: pe de o parte ea se va înfățișa ca o acțiune întemeiată pe dreptul de proprietate

socialistă de stat, iar pe de altă parte își va păstra caracterul de acțiune întemeiată pe dreptul real de folosință al reclamantului. Pe cale de consecință, o asemenea acțiune va fi supusă regimului juridic al acțiunii în revendicare fondată pe dreptul de proprietate socialistă de stat. b) Atunci cînd este contestat dreptul de folosință, fără a fi contestat însuși dreptul de proprietate al statului — spre exemplu, pîrîtul posesor pretinde că el este beneficiarul atribuirii de către stat în folosință a bunului în legătură cu care s-a născut litigiul — regimul juridic al acțiunii în revendicare se distinge prin următoarele aspecte: acțiunea este imprescriptibilă și deci nu poate fi paralizată prin invocarea de către pîrît a excepției că a dobîndit bunul respectiv prin uzucapiune sau prin posesie de bună credință; reclamantul trebuie să-și dovedească prin titlu dreptul ce pretinde, în această materie titlul fiind decizia administrativă de atribuire a bunului în folosință sau, după caz, contractul din care s-a născut dreptul respectiv; în prezența unei atari probe, pîrîtului îi revine sarcina să înfățișeze un titlu similar de natură a-l combate pe cel invocat de reclamant. Ori de cîte ori într-un litigiu avînd ca obiect numai dreptul real de folosință nici reclamantul și nici pîrîtul nu înfățișează titlul constitutiv al dreptului lor, instanța sesizată are îndatorirea să înștiințeze despre aceasta organul administrativ competent, pentru ca el să decidă în conformitate cu legea. [M.C.]

acțiune în revendicare avînd ca obiect drepturile reale principale corespunzătoare dreptului de proprietate cooperatist-obștească, varietate a acțiunii în revendicare conferind titularului oricărui drept real principal fondat pe proprietate cooperatist-obștească — fie el o instituție sau o întreprindere anexă, o persoană fizică sau o organizație economică socialistă la care unitatea titulară a dreptului de proprietate participă în calitate de asociat — posibilitatea să ceară înapoierea bunului ce i-a fost atribuit în folosință, ori în administrare directă și care este deținut fără temei legal de către o altă persoană. Regimul juridic al unei asemenea acțiuni este identic cu acela rezervat apărării prin revendicare a însuși dreptului de proprietate cooperatist-obștească. Drepturile reale principale corespunzătoare dreptului de proprietate cooperatist-obștească fiind constituite în cadrul unor raporturi interne ce țin de organizarea statutară a cooperativei și nu pe baza unor raporturi de drept civil, nu sînt opozabile organizației care le-a creat; ca urmare, titularii acestor drepturi nu au posibilitatea să promoveze acțiunea în revendicare împotriva cooperativei ce are în proprietate bunurile în privința cărora ele au fost constituite. Orice litigiu între organizația titulară a dreptului de proprietate și titularii drepturilor reale principale corespunzătoare acestuia se va rezolva prin mijloacele prevăzute în statutul de organizare al acelei organizații. [M.C.]

acțiune în revendicare imobiliară, varietate a acțiunii în revendicare avînd ca obiect bunuri imobile. **A. în r.i.** prezintă unele aspecte specifice după cum imobilul revendicat

este situat în perimetrul de aplicare al sistemului de transcripțiuni și inscripțiuni sau al sistemului de carte funciară; totodată, prin efectul scoaterii terenurilor de orice fel din circuitul civil general, admisibilitatea acestei acțiuni, în cazul în care are ca obiect asemenea terenuri, este condiționată de dovedirea de către reclamant că terenul revendicat a fost dobîndit de el, fie în temeiul unui act juridic valabil încheiat înaintea punerii în aplicare a acestor dispoziții legale ce au scos terenurile din circuitul civil general, fie în temeiul uzucapiunii împlinite anterior acelei date. 1) Specific sistemului de transcripțiuni și inscripțiuni este faptul că transcripțiunea sau inscripțiunea actului de dobîndire nu curăță actul transcris sau înscris de viciile actelor de dobîndire anterioară, ceea ce face extrem de anevoioasă dovada prin titluri a dreptului de proprietate. O atare dovadă ar presupune — în cazul unei **a. în r.i.** — ca reclamantul să probeze valabilitatea tuturor transmisiunilor anterioare din autor în autor, ceea ce este imposibil de realizat în practică și, totodată, și insuficient, dat fiind efectul relativ și deci restrîns al actelor juridice. Pentru acest motiv, în acest sistem de publicitate singura dovadă absolută a dreptului de proprietate o constituie dobîndirea lui pe cale de uzucapiune; orice alt act — fie el declarativ sau constitutiv de drept — constituie doar sursa unei prezumții de proprietate care poate fi răsturnată prin proba contrară administrată din inițiativa pîrîtului sau chiar din oficiu de către instanța de judecată în exercitarea rolului ei activ. **A. în r.i.** este supusă următoarelor reguli, în sistemul de publicitate al registrelor de transcripțiuni și inscripțiuni: a) ori de cîte ori, atît reclamantul cît și pîrîtul, invocă titluri de proprietate distincte ce emană de la autori diferiți, instanța va stabili care dintre ele este preferabil; criteriile de apreciere la care va recurge în acest scop sînt: datele certe ale titlurilor respective, autorii de la care emană acele titluri și drepturile ce ei le aveau; b) atunci cînd atît reclamantul cît și pîrîtul invocă fiecare un titlu emanînd de la același autor, în principiu este de preferat acela dintre ei care și-a transcris mai întîi titlul, dacă pentru opozabilitatea titlurilor respective față de terți este necesară transcrierea lor; în situațiile în care formalitatea înscrierii nu este cerută pentru ca titlul să devină opozabil față de terți, se va da preferință acelui al cărui titlu are dată certă anterioară; c) dacă revendicantul prezintă un titlu, iar pîrîtul nu poate înfățișa un titlu, cel dintîi va reuși în acțiunea de revendicare, cu condiția ca titlul său să emane de la un terț și că acest titlu (ori titlul autorului său juridic) să aibă dată certă anterioară posesiei pîrîtului; d) ori de cîte ori nici reclamantul și nici pîrîtul nu pot înfățișa vreun titlu, se va lua în considerare posesia actuală a pîrîtului, cu excepția cazului în care reclamantul face dovada că el a dobîndit dreptul de proprietate referitor la bunul revendicat prin uzucapiune, anterior posesiei actuale a pîrîtului sau că posesia actuală a lui are un caracter mai pregnant de bună credință și este mai clar lipsită de vicii decît aceea a pîrîtului, care prezin-

tă unele vicii. Pîrîtul poate opune reclamantului, cu efect paralizant asupra **a. în r.i.** promovată de acesta, una din următoarele excepții peremptorii: prescripția instituită de Codul de procedură civilă privind eventualele cereri de evicțiune, în ipoteza adjudecării; dobîndirea dreptului de proprietate de către pîrît prin efectul uzucapiunii. 2) În sistemul de carte funciară, **a. în r.i.** primește aplicare numai în următoarele cazuri: a) atunci cînd dreptul de proprietate se dobîndește în deplinătatea lui, chiar fără o prealabilă înscriere în cartea funciară; o astfel de situație se întîlnește în materie succesorală unde moștenitorul adevărat poate să revendice bunurile aflate în posesia nelegitimă a unui moștenitor aparent; b) în cazurile în care legea permite să se ceară pe cale de prestație tabulară înscrierea dreptului de proprietate chiar și împotriva unui terț dobînditor al cărui drept a fost întabulat în cartea funciară; c) cînd revendicant este statul sau o organizație cooperatistă, iar bunul revendicat este un imobil aflat în posesia nelegitimă a altuia, în care caz sub rezerva interferenței unor reguli ce asigură ocrotirea sporită a proprietății socialiste, a unor reguli de carte funciară și, după caz, a unor prevederi statutare primesc aplicare principiile de drept comun în materie de revendicare. Caracterul restrîns al revendicării în sistemul de carte funciară se explică prin aceea că acest sistem asigură o publicitate integrală, vizînd toate operațiunile juridice prin care se strămută, se constituie, se modifică un drept real. [M.C.]

acțiune în revendicare mobiliară, varietate a acțiunii în revendicare avînd ca obiect bunuri mobile. **A. în r.m.** se circumscrie principiului consacrat de Codul civil, potrivit căruia, în materie de bunuri mobile, posesiunea de bună credință valorează titlul de proprietate; în lumina acestui principiu, valoarea oricăror probe ce ar putea fi invocate de către reclamantul revendicant privitoare la dreptul său de proprietate devine nulă, de îndată ce pîrîtul reușește să facă dovada că posedă cu bună credință bunurile reclamate. Principiul arătat se aplică numai bunurilor mobile corporale, deoarece numai ele sînt susceptibile de a fi posedate sau, mai exact, numai în privința lor poate fi exercitată o detenție materială; bunurile incorporale, cu excepția titlurilor la purtător, neputînd forma obiectul posesiei, nu intră în aria de incidență a acestui principiu. Principiul menționat se aplică numai bunurilor corporale considerate în individualitatea lor, nu și bunurilor mobile corporale constituite într-o universalitate, cum este de exemplu o succesiune mobiliară. De asemenea, el nu se aplică nici bunurilor mobile corporale ce formează obiectul dreptului de proprietate socialistă (de stat sau cooperatist-obștească), nici bunurilor mobile care sînt accesorii ale unor imobile (cum este, de exemplu, mobilierul dintr-un apartament) și nici bunurilor mobile prin natura lor, dar care, prin destinație, servesc unui imobil. Principiul că în materie mobiliară posesiunea de bună credință valorează titlul de proprietate profită numai terțului care a do-

bîndit cu bună credință bunul, de la un detentor precar căruia adevăratul proprietar i l-a încredințat de bună voie; acest principiu nu primește aplicare în cazul în care bunul a fost pierdut de către adevăratul proprietar sau i-a fost furat. Aplicarea lui devine posibilă numai dacă posesia exercitată de terțul dobînditor al bunului mobil întrunește următoarele condiții cumulative: terțul dobînditor trebuie să posede efectiv bunul, întrunind în posesia sa ambele elemente ale posesiei (animus și corpus), stăpînirea lucrului de către terțul dobînditor numai corpore alieno nu constituie o posesie efectivă; posesia exercitată de terțul dobînditor se cere să fie utilă, adică regulată și neviciată și neechivocă; terțul dobînditor să fie de bună credință. Legea creează o prezumție de proprietate în favoarea posesorului bunurilor mobile, grație căreia acesta nu este obligat să facă dovada proprietății, ci numai dovada împrejurării de fapt a posesiei; devreme ce s-a făcut o atare vindere publică, proprietarul originar nu poate să ia lucrul înapoi decît plătind acestuia prețul ce l-a costat. Legea nu echivalează cu titlul de proprietate posesia de rea credință a celui care cunoștea că dobîndește bunul de la un neproprietar, a găsitorului și a hoțului; adevăratul proprietar își va putea revendica bunul de la oricare dintre aceștia în termenul general de prescripție care, în privința acțiunilor reale — **a. în r.m.** are un asemenea caracter — este de 30 de ani. [M.C.]

acțiune în reziliere, acțiunea civilă prin care se valorifică în justiție, în caz de neînțelegere între părțile contractului sinalagmatic cu executare succesivă în timp, a dreptului părții care a executat contractul, de a obține desființarea acestuia pentru viitor, invocînd neexecutarea culpabilă a obligațiilor celeilalte părți. Domeniul de aplicare al acestei acțiuni este restrîns la contractele sinalagmatice cu execuție succesivă în timp. În virtutea hotărîrii judecătorești prin care se admite o atare acțiune, încetează efectele contractului numai pentru viitor, rămînînd neatinse prestațiile succesive care au fost făcute anterior rezilierii. Așa, spre exemplu, în cazul contractului de închiriere — prin natura sa sinalagmatic și cu executare succesivă în timp — dacă la un moment dat chiriașul refuză să plătească chiria, locatorul este îndreptățit să ceară în justiție rezilierea contractului; tot ce s-a executat pînă la introducerea **a. în r.** rămîne valabil executat, urmînd ca numai efectele pentru viitor ale contractului să înceteze. Pentru admiterea **a. în r.** se cer îndeplinite următoarele condiții: a) una dintre părți să nu-și fi executat obligațiile ce-i revin: neexecutarea poate să fie integrală sau parțială; în cazul neexecutării parțiale, partea din obligație rămasă neexecutată trebuie să fi fost considerată esențială la încheierea contractului. Măsura în care neexecutarea parțială justifică rezilierea contractului se apreciază de către instanța de judecată în raport cu circumstanțele concrete ale litigiului; b) neexecutarea să fie imputabilă părții care nu și-a îndeplinit obligația contractuală; **a. în r.** este inadmisibilă dacă neexecutarea se datorează unei cauze mai presus de voința contractantului debitor;

c) debitorul obligației neexecutate să fi fost pus în întîrziere, cu respectarea condițiilor prevăzute de lege. În prezența acestor condiții, instanța va pronunța rezilierea contractului care devine însă operantă numai ca urmare a rămînerii definitive a hotărîrii respective. [M.C.]

acțiune în rezoluție, acțiunea civilă prin care se valorifică în justiție, în caz de neînțelegere între părțile contractului sinalagmatic, a dreptului părții care a executat contractul de a obține rezoluția acestuia pentru neexecutarea culpabilă a obligațiilor celeilalte părți. **A. în r.** poate fi promovată numai de către partea care a executat sau care se declară gata să execute contractul. Legea recunoaște instanței dreptul de a verifica și aprecia cauzele rezoluției, putînd, în funcție de împrejurări, să acorde un termen de grație părții pîrîte. Pentru admiterea **a. în r.** se cer îndeplinite următoarele condiții: a) una dintre părți să nu-și fi executat obligațiile ce-i revin: în principiu, se cere ca neexecutarea să fie integrală; neexecutarea poate fi însă și parțială, dar în acest caz partea din obligație rămasă neexecutată trebuie să fi fost considerată esențială la încheierea contractului. Instanța judecătorească are libertate de apreciere în ce privește măsura în care neexecutarea parțială legitimează rezoluția contractului; b) neexecutarea să fie imputabilă părții care nu și-a îndeplinit obligația contractuală; în cazul în care neexecutarea se datorează cazului fortuit sau de forță majoră, deci unei cauze mai presus de voința debitorului, **a. în r.** este inadmisibilă. Într-o atare ipoteză, problema care se pune este aceea a riscului contractului; c) debitorul obligației neexecutate să fi fost pus în întîrziere, în condițiile prevăzute de lege. Constatînd îndeplinirea acestor condiții, instanța va pronunța rezoluția contractului; aceasta va produce însă efecte numai dacă hotărîrea judecătorească respectivă va rămîne definitivă. În tot cursul procesului, inclusiv în faza recursului, partea în culpă are posibilitatea să execute prestațiile datorate, evitînd astfel rezoluția contractului. Legea conferă instanței de judecată libertatea să aprecieze, în funcție de împrejurările concrete ale cauzei, dacă nu este cazul să acorde pîrîtului un termen de grație în vederea îndeplinirii de către acesta a obligațiilor neexecutate; în ipoteza neexecutării parțiale, ea are libertatea să aprecieze că nu este cazul să pronunțe rezoluția contractului, obligînd pe pîrît la executarea acestuia într-un anumit termen. Efectul esențial al hotărîrii judecătorești prin care a fost pronunțată rezoluția este desființarea retroactivă a contractului. El se concretizează în următoarele aspecte: părțile sînt repuse în situația anterioară încheierii contractului și obligate să-și restituie una alteia tot ceea ce și-au prestat în temeiul acestuia; în virtutea principiului **resolute iure dantis, resolvitur ius accipientis** se desființează, ca o consecință a desființării titlului autorului lor și titlul prin care terții au dobîndit bunul în cauză, dar ei se pot opune la restituire, invocînd un drept propriu pe care eventual l-ar fi dobîndit prin uzucapiune (în cazul imobilelor) sau prin posesie de

bună credință (în cazul mobilelor); partea care și-a executat, ori s-a declarat gata să-și execute obligațiile are dreptul la despăgubiri pentru repararea prejudiciilor suferite ca urmare a neexecutării prestației de către partea în culpă. [M.C.]

acțiune mixtă, acțiunea civilă prin care se exercită concomitent un drept real și un drept personal (de creanță), care au luat naștere din aceeași operațiune juridică. Poate fi utilizată în scopul obținerii executării unui act juridic care a creat sau transferat un drept real asupra unui imobil, dînd naștere concomitent unor obligații personale (este cazul acțiunii în predarea unui imobil, întemeiată pe vînzare, în sistemul actelor consensuale) precum și pentru anularea sau rezoluțiunea unui contract prin care se transmite sau se constituie un drept real imobiliar (este cazul acțiunii în revocarea donației pentru neîndeplinirea sarcinii etc.). [M.C.]

acțiune mobiliară, acțiune civilă care are ca obiect pretenții privitoare la drepturi asupra unui bun mobil prin natura sa (spre exemplu, un bun corporal), prin determinarea legii (cum ar fi: un drept de creanță ori o obligație de a face sau de a nu face ceva) sau prin anticipație (de ex., o recoltă nedesprinsă de sol). Au un asemenea caracter, de pildă, acțiunea în revendicare mobiliară, acțiunea prin care cumpărătorul unui bun mobil solicită obligarea vînzătorului la predarea acelui bun etc. **A.m.** este de competența instanței domiciliului pîrîtului. [M.C.]

acțiune negatorie, acțiune reală prin care reclamantul contestă că pîrîtul ar avea un drept de superficie, un drept de uzufruct, de uz sau de abitație ori de servitute. În principiu, o atare acțiune poate fi intentată numai de către titularul dreptului de proprietate al bunului cu privire la care se exercită dreptul real principal contestat. [M.C.]

acțiune oblică, acțiune civilă prin care creditorul chirografar exercită în numele debitorului său, subrogîndu-se lui, drepturile și acțiunile patrimoniale a căror exercitare acesta o neglijează sau o refuză. **A.o.** se fondează pe dreptul de gaj general al creditorului, constituie un mijloc preventiv de apărare al lui împotriva neglijenței sau dolului debitorului și urmărește ca scop conservarea patrimoniului acesteia din urmă. Domeniul de aplicare al **a.o.** cuprinde numai drepturile și acțiunile patrimoniale care sînt în pericol de a se pierde datorită pasivității debitorului; creditorului nu-i este îngăduit să exercite drepturile și acțiunile strict personale ale debitorului, ca de ex.: acțiunile ce se referă la starea și capacitatea persoanei, acțiunile care implică o apreciere etică din partea titularului (cum este cazul acțiunii de revocare a unei donații) și nici acțiunile ce privesc bunurile neurmăribile ale acestuia; de asemenea, creditorul nu este îndreptățit să se substituie debitorului în administrarea patrimoniului acestuia, căci o astfel de imixtiune a creditorului ar răpi debitorului libertatea de acțiuni, punîndu-l într-o situație asemănătoare cu aceea a incapabilului. Pentru exercitare **a.o.** se cer îndeplinite următoarele condiții: a) debitorul să fi neglijat sau refuzat a-și

exercita el însuși dreptul în care se subrogă debitorul; b) să existe un pericol de insolvabilitate a debitorului prin pierderea dreptului neexercitat de el; c) creanța creditorului să fie certă și lichidă; nu se cere ca ea să fie și exigibilă și, cu atît mai puțin, ca să existe un titlu executor, deoarece **a.o.** constituie numai un mijloc de evitare a diminuării gajului general și nu un mijloc de executare silită. Exercitarea **a.o.** nu reclamă ca debitorul să fi fost pus în întîrziere de a-și valorifica dreptul neglijat și nici ca creanța să fie anterioară dreptului pe care creditorul voiește să-l valorifice în numele debitorului. Creditorul promovează această acțiune împotriva terțului căruia îi este opozabil dreptul debitorului; nu este necesar ca acesta din urmă să fie introdus în proces, dar introducerea sa în cauză este totuși utilă pentru a-i face hotărîrea judecătorească opozabilă și pentru a-l împiedica să tranzacționeze fraudulos cu pîrîtul. Terțul pîrît are dreptul să opună creditorului reclamant toate excepțiile pe care le-ar fi putut opune debitorului. **A.o.** nu antrenează indisponibilizarea drepturilor debitorului; acesta poate dispune de ele chiar după intentarea acțiunii, actele sale fiind opozabile creditorului, dacă nu sînt frauduloase. **A.o.** profită tuturor creditorilor chiar atunci cînd au fost exercitate numai de către unul din ei, căci orice valoare ce se adaugă patrimoniului debitorului sporește gajul general al tuturor creditorilor. Utilizarea în practică a **a.o.** este destul de rar întîlnită, împrejurare explicabilă prin aceea că, în majoritatea cazurilor, debitorul are împotriva terților drepturi de creanțe privind sume de bani, ceea ce conferă creditorilor posibilitatea de a înființa o poprire în mîinile terților pentru sumele respective. (Sinonim: acțiune indirectă; acțiune subrogatorie). [M.C.]

acțiune pauliană, acțiune civilă prin care creditorul poate cere anularea actelor juridice făcute în frauda drepturilor sale de către debitor. Vizînd existența acelor acte, **a.p.** este îndreptată atît împotriva debitorului cît și a terțului care a beneficiat de pe urma lor; fundamentul ei juridic față de debitor rezidă pe de o parte în dreptul de gaj general al creditorului asupra patrimoniului acesteia, iar pe de altă parte în ideea că prin actele sale frauduloase debitorul comite un delict civil împotriva creditorului ale cărui consecințe negative este obligat a le repara; în ce-l privește pe terțul beneficiar, dacă acesta a fost complice la fraudă (deci, de rea-credință) față de el, **a.p.** se fondează pe principiul responsabilității delictuale, iar dacă a fost de bună credință, în măsura în care a tras foloasele de pe urma actului ce a prejudiciat pe creditor, este ținut să suporte consecințele desființării acelui act, pe baza principiului că nimeni nu se poate îmbogăți pe nedrept în detrimentul altuia. Pentru promovarea **a.p.** sînt necesare următoarele condiții: a) să existe o fraudă din partea debitorului; b) să se fi cauzat o prejudiciere a drepturilor creditorului care să constea în micșorarea gajului general de natură să determine insolvabilitatea totală sau parțială a debitorului; c) actul atacat să nu constituie exercițiul unui

drept strict personal al debitorului; astfel, nu poate fi atacat actul prin care debitorul renunță la revocarea unei donații pentru ingratitudine și nici actul de recunoaștere a copilului din afara căsătoriei etc.; **d)** creanța creditorului să fie anterioară actului atacat, căci dacă este posterioară acel act nu poate fi nici prejudiciabil și nici fraudulos pentru creditor; e) creanța să fie certă, lichidă și exigibilă; f) în cazul actelor cu titlul oneros, terțul să fi participat în complicitate cu debitorul la fraudă. În principiu, orice act încheiat de către debitor în prezența acestor condiții poate fi atacat prin **a.p.**; actele cu titlul gratuit sînt atacabile chiar dacă terțul achizitor a fost de bună credință. Prin excepție, unele acte care întrunesc condițiile necesare pentru promovarea **a.c.** nu pot fi atacate pe această cale. Astfel de acte sînt: plata unei datorii; contractarea unor noi obligații; opțiunile legale; partajul, dacă creditorul n-a intervenit la partaj și nu s-a opus ca acesta să se facă în lipsa lui. **A.p.** este o acțiune personală, revocatorie; efectul ei revocator este relativ, limitat la raportul dintre creditor și terț. Față de terțul dobînditor, **a.p.** are ca efect revocarea actului, dar numai în măsura în care aceasta este necesară pentru îndestularea creditorului; terțul poate opri această acțiune și să păstreze bunul plătind pe creditor. Actul revocat rămîne valabil în raporturile dintre debitor și terți; ca urmare, valoarea lucrului care excede plata creditorului aparține nu debitorului, ci terțului dobînditor. Cînd terțul a dobîndit cu titlu oneros, el are un recurs împotriva debitorului pentru întreaga valoare de care a fost lipsit prin acțiunea creditorului urmăritor. Revocarea profită numai creditorului care a cerut-o și creditorilor care au intervenit în instanță; aceștia vor putea urmări pe cale silită bunul chiar în mîinile terțului, ca și cum el n-ar fi ieșit din patrimoniul debitorului. Față de creditorii care n-au intervenit în acțiune, actul atacat rămîne valabil, iar bunul înstrăinat rămîne în patrimoniul debînditorului neputînd fi urmărit de ei. [M.C.]

acțiune pentru stabilirea obligației de întreținere, mijlocul procesual prin care persoana îndreptățită solicită instanței de judecată să oblige persoana pîrîtă, în baza îndatoririi ce-i revine prin lege, să-i presteze întreținere. 1. Pentru ca obligația de întreținere să poată fi valorificată pe cale de acțiune în justiție trebuie îndeplinite două condiții și anume: condiția ca persoana îndreptățită la întreținere să fie în nevoie din cauza incapacității de a munci și condiția ca persoana îndatorată să aibă mijloacele necesare pentru a putea presta întreținerea. Dovada acestor condiții poate fi făcută atît într-un sens cît și în celălalt — pretenție și apărare — prin orice mijloc de dovadă. 2. De regulă, obligația de întreținere este reciprocă. În consecință, **a. pentru s.o. de î.** poate fi exercitată — în raport de grupările pe care legea le enunță — de: un soț împotriva altui soț; copiii împotriva părinților; frații și surorile împotriva altor frați și surori; bunicii împotriva nepoților ș.a. Dacă mai multe

persoane sînt obligate în același grad (de ex., copiii majori față de părinții lor), cererea se îndreaptă împotriva tuturor, urmînd ca pentru fiecare să se stabilească o cotă — din totalul cheltuielilor — ținîndu-se seama de raportul dintre posibilitățile fiecăruia dintre debitori și nevoile celui îndreptățit. Prin excepție, în caz de urgență, părintele poate cere întreținerea în întregime numai de la unul dintre copii, iar acesta, la rîndul său, se poate întoarce și recupera de la ceilalți partea lor contributivă. Calitatea procesuală de a exercita **a. pentru s.o. de î.**, în cazul în care cel îndreptățit este un copil minor, o poate avea și autoritatea tutelară, precum și procurorul. 3. Instanța competentă se determină în funcție de anumite situații ce trebuie avute în vedere. Astfel: a) **A. pentru s.o. de î.** făcută separat — independent de alte pretenții — i se aplică dispozițiile generale privitoare la determinarea competenței teritoriale ale instanțelor potrivit cărora cererea se face la instanța domiciliului pîrîtului. Prin excepție, în situația în care obligația de întreținere decurge din raporturile dintre ascendenți și descendenți, competența este alternativă; persoana îndreptățită avînd a alege între instanța propriului domiciliu și instanța domiciliului persoanei (lor) pîrîte. b) **A. pentru s.o. de î.** care are caracter accesoriu — de exemplu, cînd se cere și stabilirea paternității sau și încredințarea copiilor în caz de divorț — urmează să fie soluționată de instanța competentă să judece cererea principală. c) **A. pentru s.o. de î.** îndreptată împotriva mai multor persoane pîrîte, cu domicilii diferite, potrivit legii, poate fi introdusă la instanța competentă pentru fiecare dintre persoanele pîrîte, urmînd ca pentru celelalte să opereze prorogarea legală de competență. 4. Judecata **a. pentru s.o. de î.** se face, în general, potrivit procedurii de drept comun. Există și unele aspecte particulare. Astfel: a) de regulă, obligația de întreținere se stabilește de la data cînd ea a fost cerută, adică de la înregistrarea cererii de chemare în judecată, iar în cazul în care se cere încredințarea și respectiv schimbarea domiciliului minorului de la un părinte la altul — separat sau prin acțiunea de divorț — obligația de întreținere este datorată de la data rămînerii definitive a hotărîrii prin care s-a dispus sau revenit asupra încredințării și schimbării domiciliului minorului; b) executarea obligației de întreținere poate fi făcută și prin consemnarea unei sume globale — în urma înțelegerii părților — care să reprezinte prestațiile periodice pe tot timpul stabilit de instanță; c) hotărîrile judecătorești date în materia obligației de întreținere sînt executorii de drept și de provizorii — în sensul că se poate reveni asupra lor dacă survin schimbări în structura condițiilor în baza cărora au fost pronunțate — ceea ce evidențiază actualitatea permanentă a obligației de întreținere; d) cînd executarea hotărîrilor privind obligația de întreținere se face asupra retribuției sau asupra altor venituri din muncă, instanța care a emis titlul executor va dispune din oficiu efectuarea po-

pririi, fără ca aceasta să mai fie supusă validării. [D.R.]

acțiune personală, acțiune civilă prin care se valorifică drepturile de creanță izvorîte din contracte sau din alte acte juridice, precum și a acelora care își au sursa în lege, fapte cauzatoare de prejudicii etc. **A.p.** sînt multiple și variate, astfel încît o enumerare completă a lor, practic, nu este cu putință. [M.C.]

acțiune petitorie, acțiune reală imobiliară care tinde la apărarea dreptului de proprietate sau a altui drept real imobiliar. **A.p.** privește însuși fondul dreptului și ca atare aparține numai titularului dreptului real contestat sau încălcat. Au acest caracter: acțiunea în revendicare (în toate variantele ei), acțiunea confesorie și cea negatorie. [M.C.]

acțiune posesorie generală (sau în complîngere), acțiune posesorie folosită pentru a face să înceteze orice fel de tulburare a posesiei de natură a împiedica exercițiul liber și efectele juridice ale posesiei. Posibilitatea utilizării ei este legată de îndeplinirea cumulativă a trei condiții și anume: a) să nu fi trecut un an de la tulburare sau deposedare; b) reclamantul să facă dovada că înainte de data tulburării sau a deposedării a posedat bunul, cel puțin un an; c) posesiunea reclamantului să întrunească cerințele prevăzute de lege pentru a fi caracterizată ca posesie utilă. În principiu, **a.p.g.** poate fi intentată numai de către posesor; prin excepție, legea admite în anumite condiții posibilitatea promovării acestei acțiuni și de către detentorul precar. Asemenea condiții sînt: detentorul să dețină lucrul în interesul său propriu (cel ce deține în interesul altuia nu este îndreptățit să utilizeze o atare acțiune pentru apărarea dreptului său); tulburător să nu fie însuși posesorul, deoarece față de acesta detentorul precar (cum este, de exemplu, chiriașul) se poate prevala, în apărarea dreptului său, de o acțiune izvorîtă din contract. Sarcina probei privind îndeplinirea condițiilor cerute de lege pentru promovarea **a.p.g.** incumbă reclamantului. [M.C.]

acțiune posesorie specială (în reintegrare sau reintegranda), acțiune posesorie specifică pentru apărarea posesiei în cazul în care deposedarea sau tulburarea au fost făcute prin violență, fără justificare în drept. Utilizarea violenței nefiind permisă nici împotriva posesorului de rea credință, această acțiune poate fi folosită și de către un asemenea posesor, căruia legea îi recunoaște îndreptățirea de a cere restabilirea situației ce a precedat violența. Posibilitatea exercitării **a.p.s.** este condiționată numai de împrejurarea de a nu fi trecut mai mult de un an de la tulburare sau deposedare. Legea permite ca această acțiune să fie exercitată și de către detentorul precar, dar numai dacă și deposedarea lui s-a făcut prin violență. Prin violență, ca mijloc de tulburare sau deposedare, se înțelege orice act de conduită săvîrșit de o persoană împotriva posesorului, de natură a stîrni rezistența acestuia și care este săvîrșit în scopul deposedării lui. Pentru realizarea tulburării prin violență nu este neapărat necesar ca posesorul să opună rezistență fizică; există o asemenea tulburare și atunci cînd — datorită disproporției dintre for-

ța și mijloacele de apărare ale posesorului, pe de o parte și forța și mijloacele de violență cu care este dotat tulburătorul, pe de altă parte — cel dintîi, dîndu-și seama că se află în inferioritate, nu opune rezistență fizică la actul deposedării. [M.C.]

acțiune provocatorie, varietate a acțiunii în constatare prin care este chemată în judecată persoana ce ridică în mod public și serios pretenții asupra dreptului reclamantului, tulburîndu-i astfel exercițiul liber al dreptului său (spre pildă, îl împiedică pe reclamant să-și vîndă bunul). Prin promovarea **a.p.,** pîrîtul este provocat să-și valorifice pretențiile: în cazul admiterii acțiunii, dreptul contestat se consolidează, redobîndindu-și întreaga valoare economică; în cazul respingerii acțiunii, acel drept devine, practic, inexistent. V. și **acțiune în constatare.** [M.C.]

acțiune reală, acțiune civilă prin care se urmărește ocrotirea sau valorificarea unui drept real. **A.r.** sînt limitate la număr, ca și drepturile reale la apărarea cărora servesc. Au acest caracter: acțiunea în revendicare prin care se apără dreptul de proprietate (sub toate formele sale: socialistă de stat, cooperatist-obștească, personală, particulară, societară), precum și drepturile reale principale de tip nou, corespunzătoare dreptului de proprietate socialistă (de stat și cooperatist-obștească); acțiunea confesorie care servește la apărarea drepturilor reale principale de tip clasic: uzufruct, uz, abitație, servitute și superficie, precum și acțiunea negatorie prin care se contestă de către reclamant un asemenea drept al pîrîtului; acțiunea în valorificarea drepturilor reale accesorii, precum: acțiunea ipotecară, cea aparținînd creditorului gajist și, în anumite condiții, cea de care beneficiază creditorul a cărui creanță este garantată printr-un privilegiu special. [M.C.]

acțiune reconvențională, v. **cerere reconvențională.**

acțiune subrogatorie, v. **acțiune oblică.**

acțiuni posesorii, acțiuni reale imobiliare prin care se urmărește apărarea posesiunii ca o stare de fapt împotriva oricărei tulburări, asigurînd menținerea acestei stări sau, după caz, redobîndirea posesiei, în eventualitatea că ea a fost pierdută. Prin **a.p.** se protejează doar starea de fapt numită posesie, fără a se pune în discuție starea de drept, existența dreptului de proprietate cu privire la lucrul în legătură cu care s-a creat acea stare de fapt; ca urmare, posesorul poate să se plîngă împotriva proprietarului pe această cale, deoarece pentru el nu prezintă importanță cum și de cine a fost tulburat în posesie, ci doar faptul tulburării în sine. Justificarea **a.p.** rezidă pe de o parte în faptul că, de regulă, posesia corespunzînd dreptului real, prin apărarea ei se asigură implicit și apărarea acestui drept, iar pe de altă parte, în nevoia de a se combate cu fermitate orice tentativă din partea oricărui membru al societății de a-și face dreptate singur atunci cînd dreptul său real asupra unui bun imobil a fost nesocotit de către altcineva. Comparativ cu acțiunile petitorii, **a.p.** prezintă importante avantaje. Astfel, pe cînd cele dintîi necesită dovedirea

dreptului real — care, în general, este destul de dificil de realizat — ultimele comportă doar dovedirea unei stări de fapt, ceea ce prin specificul său este mult mai ușor de făcut. Legiuitorul distinge două **a.p.** și anume: acțiunea posesorie generală, denumită în complîngere și acțiunea posesorie specială, denumită în reintegrare (reintegranda). **A.p.**, fiind condiționate numai de dovedirea faptului posesiunii și nu de proba titlului de proprietate, sînt deseori utilizate chiar de către proprietar pentru apărarea, pe cale ocolită, a dreptului său. De asemenea, ele pot fi utilizate și de către titularii drepturilor reale principale de tip nou corespunzătoare dreptului de proprietate socialistă (de stat sau cooperatist-obștească), precum și de către titularii dezmembrămintelor dreptului de proprietate (uzufruct, uz, abitație, superficie, servituți continue și aparente). **A.p.** se disting prin următoarele caractere juridice: sînt acțiuni reale; au caracter imobiliar. Ca urmare, aplicabilitatea lor privește numai posesia bunurilor imobile; în materie mobiliară, posesia valorînd titlul de proprietate, posesorul se confundă cu proprietarul, iar ocrotirea dreptului său este asigurată prin acțiuni petitorii. [M.C.]

adagii juridice procesuale, formulări generale care, prin conciziunea lor, exprimă axiomatic anumite reguli de drept. **A.j.p.** rezumă un mare număr de idei particulare rezultate din experiență și tradiție. Cea mai mare parte a **a.j.p.** provine din dreptul roman; în dreptul nostru procesual civil, unele **a.j.p.** au dobîndit forță obligatorie, fiind inserate în cuprinsul diferitelor texte de lege, iar altele se impun prin tăria raționamentului logic pe care îl conțin și determină ca atare. Ca reguli generale de drept sau de gîndire logică, **a.j.p.** devin inaplicabile în cazurile de excepție. Sin. maxime. V. și **argumentare judiciară; principii generale.** [D.R.]

adevăr obiectiv, v. **principiul adevărului.**

adjudecare, mod de dobîndire a dreptului de proprietate constînd în atribuirea, prin hotărîre judecătorească, a unui bun scos la licitație publică, persoanei (numită adjudecatar) care oferă prețul cel mai mare. [M.C.]

adjudecatar, persoana care, participînd la o licitație publică și oferind prețul cel mai mare pentru bunul supus vînzării, dobîndește dreptul de proprietate în privința acelui bun. Înainte de a i se elibera ordonanța de adjudecare, **a.** trebuie să plătească în întregime prețul și, dacă este necesar, să obțină autorizația prevăzută de lege pentru înstrăinarea imobilului dobîndit. a) Legea dispune că **a.** este obligat să depună întregul preț la C.E.C., la dispoziția instanței, în termen de o lună de la adjudecarea definitivă. În cazul în care **a.** este un creditor ipotecar sau privilegiat cu rang util, el poate depune drept preț creanța sa, dobîndind astfel imobilul în contul creanței; persoanele care se împotrivesc depunerii creanței ca preț pot face contestație, în termen de 5 zile de la depunere, iar contestația lor se va judeca de urgență, cu citarea părților. În cazul respingerii contestației și admiterii creanței, hotărîrea instanței este de-

finitivă, dacă, dimpotrivă, contestația se admite, sentința este susceptibilă de atacare cu recurs, în 10 zile de la pronunțare. Atunci cînd **a.** nu depune la termen prețul, instanța — fie la cerere, fie din oficiu — va dispune o nouă licitație a bunului respectiv, dar de data aceasta în contul falsului **a.**: ea fixează un nou termen de vînzare care se anunță prin noi publicații și pentru care vor fi citate părțile interesate și **a.**; licitația poate avea loc numai după 20 de zile de la emiterea publicațiilor, iar în cuprinsul acestora se va menționa și numele **a.**, precum și prețul pe care trebuie el să-l plătească, preț de la care va porni noua licitație. Dacă, la noul termen, prețul oferit nu este mai mare decît cel pentru care s-a făcut prima vînzare, iar **a.** depune prețul integral în instanță, plătind totodată și toate cheltuielile de executare, el rămîne **a.**; în ipoteza contrară, bunul se vinde la prețul cel mai mare oferit, iar **a.** va fi ținut răspunzător pentru diferența dintre prețul obținut și cel pe care se obligase să-l plătească. Garanția depusă de **a.** se reține și se impută asupra diferenței ce are de plătit. Dacă la noua licitație nu se face nici o ofertă, falsul **a.** urmează să răspundă cu titlu de daune pentru întreaga sumă ce trebuie să o plătească, dar aceasta numai în cazul în care el nu-și exprimă dorința de a respecta angajamentul de a cumpăra imobilul. b) **A.** este obligat să depună, în vederea dobîndirii imobilului, autorizația de înstrăinare; îndeplinirea acestei obligații trebuie făcută înaintea emiterii ordonanței de adjudecare. Legea dispune că înstrăinarea imobilelor (care se mai află în circuitul civil) poate fi făcută în mod valabil numai pe baza autorizației prealabile emise de organul administrativ competent; lipsa unei atari autorizații atrage nulitatea absolută a actului de înstrăinare. Vînzarea silită, fiind și ea o transmitere (forțată) de proprietate imobiliară, este valabilă numai cînd a fost autorizată de organul administrativ competent; instanța nu poate încuviința transmiterea proprietății mai înainte ca autorizația de înstrăinare să fi fost obținută. În cazul în care organul administrativ refuză emiterea autorizației, adjudecarea devine caducă, iar imobilul respectiv trebuie pus din nou în vînzare. V. și **ordonanță de adjudecare.** [M.C.]

administrarea falimentului, activitate procedurală care începe după pronunțarea hotărîrii judecătorești declarativă de faliment și care are ca scop constatarea, conservarea și întregirea activului patrimoniului falitului, stabilirea pasivului acelui patrimoniu, precum și a masei credale, găsirea unei soluții amiabile de natură să dea satisfacție intereselor creditorilor, iar dacă o asemenea soluție nu este posibilă, valorificarea activului și plata creditorilor în mod egal și, totodată, proporțional cu creanța fiecăruia dintre ei. **A.f.** se înfăptuiește cu concursul judecătorului sindic., a masei credale și a instanței judecătorești. V. și **faliment.** [M.C.]

administrator-sechestru, persoana (juridică sau fizică) căreia organul de executare îi încredințează spre păstrare și conservare, pe durata procedurii executării silite imobiliare, imobilul supus urmăririi. Insti-

tuirea **a.s.** este prima măsură pe care trebuie să o ia organul de executare, înainte de a trece la întocmirea formelor de valorificare a imobilelor urmărite; ea poate privi numai imobilele pentru care s-au luat inscripții ipotecare în cadrul măsurilor asiguratorii care au fost menționate și în cuprinsul înștiințării de plată. De regulă, ca **a.-s.** este instituită organizația socialistă creditoare; dacă însă imobilul urmărit este situat în altă localitate decît aceea în care își are sediul această organizație, organul de executare poate institui ca **a.s.** orice unitate socialistă făcînd parte din același sistem cu creditoarea urmăritoare, care își are sediul în localitatea unde se află acel imobil; în situația în care, în localitatea respectivă, nu există nici o organizație socialistă din același sistem organizatoric cu urmăritoarea, va fi numit **a.s.** organizația socialistă desemnată în acest scop de comitetul (respectiv biroul) executiv al consiliului popular al acelei localități. Atunci cînd urmărirea se face de către organele financiare ale comitetelor (respectiv ale birourilor) executive ale consiliilor populare se instituie ca **a.s.** proprietarul imobilului, adică debitorul urmărit sau unul dintre locatari. Instituirea **a.s.** se consemnează într-un proces verbal semnat de organul de executare și delegatul organizației socialiste, respectiv persoana fizică numită în această calitate; executorul judecătoresc predă imobilul urmărit **a.s.** făcînd mențiune în procesul verbal despre starea sa în momentul predării. **În esență, a.s.** are rolul să păstreze imobilul urmărit pe durata procedurii de executare silită. Pe data numirii acestuia, debitorul pierde dreptul de a-și administra bunul supus urmăririi și de a percepe fructele lui. **A.s.** este un mandatar legal căruia îi revin următoarele sarcini: să asigure păstrarea în bune condiții a imobilului, sens în care îi revine îndatorirea să ia toate măsurile necesare pentru conservarea lui; să adune chiriile și alte venituri ale imobilului, terții debitori (locatarii) fiind înștiințați despre numirea **a.s.** pentru a face plata valabilă în mîinile acestuia; din sumele încasate, **a.s.** va plăti cheltuielile curente aferente întreținerii imobilului, precum și impozitele — restul sumelor vor fi consemnate la C.E.C. în vederea distribuirii prețului. Atribuțiile, ca și mandatul **a.s.**, încetează la data efectuării ultimului act de executare, care se apreciază prin referire la forma în care s-a făcut valorificarea imobilului urmărit. La expirarea mandatului, **a.s.** trebuie să dea socoteală cu privire la veniturile încasate și la cheltuielile făcute; socotelile respective vor fi făcute în cadrul operațiunii de distribuire a prețului. Pe plan juridic, instituirea **a.s.** produce următoarele efecte în ce privește situația bunului vizat: procesul verbal de instituire a **a.s.** produce în mod necesar efectul de indisponibilizare a imobilului urmărit; acest act procedural constituie totodată și un sechestru definitiv prin efectul căruia indisponibilizarea se convertește dintr-o măsură asiguratorie într-o măsură definitivă, cu efecte pe toată durata procedurii executării silite. O copie a procesului-verbal de instituire a **a.s.** trebuie comunicată notariatului de stat pentru a fi notată în registrele de publicitate;

formalitatea este necesară pentru ca actul de instituire să dobîndească opozabilitate și față de terți. Prin efectul instituirii **a.s.** se produce și întreruperea prescripției dreptului de a cere executarea silită. [M.C.]

administrarea probelor, activitate procesuală desfășurată de către instanță în strînsă colaborare cu părțile, constînd în îndeplinirea drepturilor și obligațiilor prevăzute de lege cu privire la procurarea, verificarea și preluarea ca piese ale dosarului pricinii, a dovezilor prin prisma cărora urmează să fie elucidate faptele și totodată să fie soluționat litigiul. Instanța are dreptul și obligația să ordone orice probă necesară aflării adevărului; totodată părțile, care cunosc faptele procesului și mijloacele prin care pot fi dovedite, au drepturi și obligații procedurale precise în legătură cu procurarea probelor. Caracteristic dreptului probator socialist este îmbinarea facultății de dispoziție și inițiativă a părților cu inițiativa judecătorului, pentru ca prin această colaborare să se poată stabili cu certitudine faptele, așa cum ele s-au întîmplat în realitate, și să se dea o soluție justă litigiului. Legea consacră regula că **a.p.** se face în fața instanței, întreg completul de judecată trebuind să participe nemijlocit la această operațiune (care poate consta în audiere de martori, cercetare la fața locului, luare de interogator oricăreia dintre părți etc.). Dacă administrarea unei probe urmează a se face în altă localitate, ea va fi înfăptuită prin comisie rogatorie de o altă instanță avînd același grad cu aceea care a fost investită cu soluționarea litigiului. În împrejurări excepționale, care legitimează punerea în mișcare a procedurii asigurării dovezilor, **a.p.** poate fi făcută înainte chiar ca procesul să fi fost declanșat, și de către o altă instanță decît aceea care, potrivit legii, este competentă să soluționeze un atare proces. V. și **asigurarea dovezilor.** [M.C.]

admiterea acțiunii, soluție prin care instanța de fond, apreciind asupra conținutului raportului juridic litigios, dedus judecății, îi dă cîștig de cauză reclamantului. Soluția **a.a.** — solicitată de reclamant și reținută cu ocazia deliberării de instanța de judecată — corespunde nevoii de apărare pe cale judiciară a dreptului subiectiv încălcat sau nerecunoscut și readucerii lui din nou în starea de a-i asigura titularului său avantajele materiale sau morale pe care i le recunoaște legea. Prin **a.a.,** titularul obligației este constrîns să dea, să facă sau să nu facă ceva, în raport de pretențiile pe care titularul dreptului le-a dedus și dovedit în fața instanței de judecată împotriva sa. **A.a.** poate fi: a) totală, adică așa cum a fost formulată și determinată prin obiectul ei, dacă reclamantul și-a dovedit pretențiile în întregime; b) în parte, atunci cînd reclamantul nu și-a putut dovedi decît parțial pretențiile sale. Datorită faptului că soluția **a.a.** privește în mod direct conținutul raportului juridic litigios dedus judecății, în caz de admitere a recursului pe motiv că hotărîrea este netemeinică, cum ar fi, de exemplu, insuficiența probelor administrate, casarea se va face cu reținere pentru o nouă rejudecare asupra fon-

dului de către instanța de recurs. Această instanță poate dispune, la rîndul ei, în urma întregirii probațiunii judiciare, **a.a.**, la fel ca și instanța de fond. V. și **judecata în fond; respingerea acțiunii.** [D.R.]

admiterea recursului, soluție pronunțată de instanța de control judiciar atunci cînd constată că hotărîrea atacată este netemeinică sau nelegală. **A.r.** este urmată de una din următoarele două măsuri: 1) Modificarea hotărîrii atacate, ipoteză în care instanța de control judiciar rezolvă ea însăși fondul cauzei; decizia de modificare se înfățișează ca o hotărîre în fond; ea este definitivă, executorie și dobîndește autoritate de lucru judecat; hotărîrea urmează să fie pusă în executare în conformitate cu modul de admitere a acțiunii în fața instanței de recurs. 2) Casarea hotărîrii atacate, situație în care efectele sentinței pronunțate de prima instanță sînt desființate în totul (casare totală) sau în parte (casare parțială). Hotărîrea casată nu are nici o putere, părțile fiind repuse în situația anterioară judecării fondului; problemele de drept dezlegate de instanța de recurs sînt însă obligatorii pentru instanța care va rejudeca fondul după casare; sînt deopotrivă obligatorii și indicațiile date de instanța de casare cu privire la necesitatea lămuririi unor împrejurări de fapt sau pentru administrarea anumitor dovezi. Legiuitorul a urmărit astfel să realizeze și o îndrumare a instanțelor judecătorești cu privire la modul de realizare a rejudecării după casare. V. și **rejudecarea fondului după casare.** [I.L.]

admitere în principiu, fază facultativă pentru instanță, a procesului de partaj ca și a procedurii de revizuire, finalizată printr-o încheiere interlocutorie, care, în prima ipoteză, constată calitatea de coproprietari a părților, cotaparte ce li se cuvine, bunurile supuse împărțelii, datoriile și creanțele față de defunct, iar în cea de-a doua ipoteză confirmă regularitatea introducerii cererii de revizuire precum și existența, în cazul dat, a cel puțin unui motiv dintre acelea ce potrivit legii fac posibilă revizuirea. Instanța este legată de această încheiere, astfel că nu mai poate reveni asupra ei și respinge acțiunea sau, respectiv, cererea de revizuire. Avînd caracter interlocutoriu și rezolvînd probleme esențiale ale fondului procesului (cel puțin în cazul împărțelii judiciare), încheierea de **a. în p.** trebuie, sub sancțiunea nulității, să fie semnată de toți judecătorii din completul de judecată, precum și de grefier; de asemenea, ca orice hotărîre judecătorească, ea trebuie să fie motivată. Pentru valabilitatea acestei încheieri nu este însă necesar să se întocmească o minută, formalitate necesară numai la hotărîrea de admitere în fond a acțiunii, respectiv a cererii de revizuire. Perimarea acțiunii de partaj atrage și caducitatea încheierii de **a. în p.** Încheierea de **a. în p.** trebuie dată de instanța competentă să soluționeze pricina; declinarea de competență are drept consecință că instanța investită prin declinare cu judecarea cauzei trebuie să dea o **încheiere** proprie, iar nu să continue judecata pe baza încheierii de **a. în p.** dată de instanța necompetentă care

s-a desesizat. Instanța de fond nu poate include, cu ocazia soluționării acțiunii de partaj, în masa de bunuri supusă împărțelii și alte bunuri decît cele reținute prin încheierea de **a. în p.**, chiar dacă existența lor ar fi fost semnalată prin raportul de expertiză întocmit în cauză pentru definitivarea împărțelii; în cazul în care pîrîtul a cerut prin acțiune separată întregirea masei cu bunuri neindicate de reclamant, instanța este obligată să conexeze această cerere cu acțiunea reclamantului, chiar dacă în acțiunea respectivă a fost dată deja încheierea de **a. în p.** Instanța va putea completa încheierea de **a. în p.** cu o încheiere suplimentară pentru a include în masa de împărțit și acele bunuri din posesia reclamantului care au fost omise din încheierea inițială. După **a. în p.**, în general instanța nu mai poate admite și administra noi probe cu privire la probleme rezolvate prin încheierea respectivă, de natură să conducă la pronunțarea altei soluții decît aceea prefigurată prin încheierea de **a. în p.**, deoarece s-ar nesocoti astfel caracterul interlocutoriu al acelei încheieri. Împrejurarea de a nu se fi dat o încheiere de **a. în p.** nu constituie motiv de nulitate a hotărîrii de partaj, dacă dispozitivul acesteia conține toate datele unei asemenea încheieri și precizează modalitatea de sistare a stării de indiviziune. [M.C.]

admisibilitatea probelor, expresie prin care se desemnează suma condițiilor în prezența cărora judecătorul poate încuviința administrarea dovezilor solicitate de către participanții la proces. **A.p.** este condiționată de îndeplinirea următoarelor cerințe cumulative: a) proba să nu fie interzisă de lege: la înscrisurile autentice nu pot fi combătute constatările personale ale agentului instrumentator decît prin înscrierea în fals; este inadmisibilă proba prin care s-ar combate o prezumție legală absolută; în situațiile în care legea nu îngăduie acțiunea în justiție pentru valorificarea unui drept, proba devine inutilă (spre exemplu acela care a pierdut proprietatea unui bun prin efectul uzucapiunii realizate de altul, nu mai poate revendica acel bun; tot așa, titularul unui drept subiectiv ce s-a stins prin efectul prescripției extinctive nu mai poate valorifica acel drept în justiție) etc.; b) proba să fie verosimilă: obiectul probațiunii nu trebuie să tindă la dovedirea unor fapte imposibile; c) proba să fie pertinentă: ea trebuie să aibă legătură cu obiectul procesului; în caz contrar va constitui un mijloc de tergiversare a judecății; d) proba să fie concludentă: ea trebuie să se refere la împrejurări care, dacă sînt cunoscute, pot ajuta instanța la rezolvarea pricinii. Cel ce solicită încuviințarea unei probe este obligat să arate instanței ce anume dorește să dovedească cu proba respectivă, pentru ca instanța să poată aprecia seriozitatea și concludența acesteia. [M.C.]

afinitate, legătura juridică dintre soț și rudele (firești sau din înfiere) ale celuilalt soț. Izvorul **a.** se află exclusiv în căsătorie: soții nu sînt afini între ei; fiecare dintre aceștia (dar nu și rudele lui) se află în legătură de **a.** cu rudele celuilalt. Gradul de afinitate,

ca și linia acesteia, se stabilesc după aceleași reguli ca și la rudenia firească, fiind identice cu linia și gradul de rudenie dintre celălalt soț și rudele sale. Legea dispune că judecătorul poate fi recuzat, printre altele, și pentru motivul că este afin pînă la al patrulea grad inclusiv cu vreuna din părți; poate fi considerat motiv de recuzare și faptul că judecătorul este afin, în linie directă sau colaterală pînă la al patrulea grad inclusiv cu avocatul sau cu mandatarul uneia din părți, sau cînd este căsătorit cu fratele sau sora uneia din părți. V. și **recuzare.** [M.C.]

afipte și publicații, acte de procedură ale organelor de executare silită prin care se aduce la cunoștință publică data și locul vînzării unor bunuri imobile supuse urmăririi. **A. și p.** îndeplinesc o dublă funcție: a) de a încunoștiința persoanele care au drepturi reale asupra imobilelor despre vînzare; b) de a asigura o concurență cît mai mare la vînzarea imobilului prin licitație publică. Persoanele care au drepturi reale asupra imobilului supus urmăririi le pot comunica instanței spre a fi luate în considerare cu prilejul distribuirii prețului. **A. și p.** urmează să cuprindă următoarele elemente: a) numele, prenumele, profesia, domiciliul sau reședința creditorului și ale debitorului; b) titlul executoriu pe baza căruia se face urmărirea; c) identificarea completă a imobilelor ce se urmăresc; d) locul, ziua și ora stabilită pentru vînzarea și adjudecarea imobilului; e) prețul indicat de creditor în cererea adresată instanței competente, înainte de plata taxelor pentru **a. și p.**; f) condițiile vînzării și sarcinile existente asupra imobilului urmărit; g) somația către toți cei care ar pretinde vreun drept real asupra imobilului ca, înaintea adjudecării, să arate instanței competente pretențiile lor, sub sancțiunea de a nu fi luate în seamă. Elementele pe care trebuie să le cuprindă **a. și p.** sînt prevăzute de lege sub sancțiunea nulității actelor de urmărire silită, cu excepția greșelilor parțiale privitoare la descrierea bunurilor. **A. și p.** se depun la ușa instanței, la poarta sau pe pereții casei ce urmează să se adjudece sau în localitatea unde este așezat imobilul respectiv. Vînzarea imobilului poate avea loc doar după trecerea unui timp de cel puțin cinci zile de la data afișării ultimelor **a. și p.** [I.L.]

afirmarea unui drept subiectiv, condiție necesară pentru exercitarea acțiunii civile și care constă într-o simplă susținere, făcută de reclamant, în legătură cu existența unui raport juridic litigios. Dreptul afirmat în justiție trebuie să izvorască dintr-un raport juridic recunoscut și garantat de lege, conform ordinii politice, economice și sociale și în consecință cu regulile de conviețuire socialistă. Pentru exercitarea acțiunii civile nu este necesar ca dreptul afirmat să existe în realitate; existența dreptului subiectiv reprezintă doar una din condițiile de admitere în fond ale acțiunii. **A. unui d.s.** nu constituie o condiție absolută, întrucît există acțiuni civile ce pot fi exercitate și atunci cînd reclamantul invocă numai o situație juridică ocrotită de lege (ca de ex. în cazul acțiunilor posesorii, acțiunilor în

constatare negative). V. și **actualitatea dreptului.** [I.L.]

afișare, expunerea unor acte de procedură în anumite locuri, indicate în mod expres de lege, pentru a încunoștiința pe cei în cauză sau interesați de existența și conținutul lor. Legea procesuală prescrie a. următoarelor acte: a) a citației pe ușa locuinței celui citat, în cazul în care acesta lipsește sau refuză primirea ei; b) a actelor de procedură emise de executorul judecătoresc, prin care se aduce la cunoștința celor interesați, prin expunerea lor la locul de afișaj al instanței, consiliului popular al comunei în care este situat imobilul, despre vînzarea la licitație publică a unui imobil al cărui proprietar este debitorul urmărit. V. și **citație; urmărirea bunurilor imobile.** [D.R.]

agent procedural, funcționar căruia legea îi impune obligația de a îndeplini anumite acte de procedură. **A.p.** are atribuții îndeosebi în materia înmînării citațiilor și a comunicării actelor de procedură. Legea stabilește în mod detaliat obligațiile **a.p.** în privința înmînării și a comunicării actelor de procedură. V. și **înmînarea citațiilor.** [I.L.]

alcătuirea instanței, condiție necesară pentru desfășurarea activității procesuale în materie civilă și care implică formarea completului de judecată cu numărul de judecători (și alți participanți) prevăzuți de lege. Instanțele judecătorești își pot îndeplini principalele funcții ce le revin potrivit legii — de cercetare și de soluționare a litigiilor — doar cu respectarea prevederilor legale privitoare la alcătuirea lor. **A.i.** implică respectarea tuturor regulilor privitoare la colegialitatea, compunerea și constituirea organului chemat să realizeze actul de justiție. V. și **principiul colegialității instanței; constituirea instanței.** [I.L.]

alegere de domiciliu, facultate acordată de lege părților spre a-și determina adresa la care urmează să fie citate sau unde li se pot comunica anumite acte de procedură. În dreptul procesual civil funcționează principiul potrivit căruia partea urmează să fie citată la domiciliul său real. Cu toate acestea, legea acordă părții posibilitatea de a indica domiciliul altei persoane spre a fi citată, întrucît scopul citării este încunoștiințarea reclamantului sau a pîrîtului despre data și locul judecății. **A. de d.** poate fi făcută de reclamant prin cererea de chemare în judecată, iar de pîrît prin întîmpinare sau cerere reconvențională. După legarea procesului partea va fi citată, în tot cursul judecății, la domiciliul ales, dacă ea își schimbă domiciliul în cursul procesului, este obligată să depună la dosar o cerere prin care să indice locul (adresa) unde urmează să fie citată în continuare; în lipsa unei asemenea cereri partea va fi citată legal la vechiul domiciliu. Schimbarea de domiciliu trebuie să fie comunicată printr-o scrisoare recomandată și părții potrivnice; citarea la noul domiciliu va fi însă valabilă chiar dacă modificarea intervenită nu a fost adusă la cunoștința instanței și a părții potrivnice. [I.L.]

amendă judiciară, sancțiune de drept procesual civil susceptibilă de aplicare de către instanța judecătorească unui

participant la proces (parte, organ auxiliar justiției, terță persoană) și care constă în obligarea celui vizat la plata unei sume de bani către stat. **A.j.** se aplică mai cu seamă în cazul săvîrșirii de către parte a unui abuz de drept procesual, în una din următoarele ipoteze: introducerea cu rea-credință a unei cereri de recuzare sau prin care se solicită strămutarea pricinii; obținerea scutirii de plată a taxei de timbru ca urmare a inducerii în eroare a organelor financiare; declarația de rea-credință a reclamantului că nu cunoaște domiciliul pîrîtului, datorită căreia acesta din urmă este citat prin publicitate; solicitarea cu rea-credință a verificării unui înscris care emană de la o parte; introducerea cu rea-credință a contestației la executare. Instanța dispune aplicarea **a.j.** printr-o încheiere susceptibilă de recurs. În anumite cazuri legea prevede că **a.j.** este cominatorie, constînd în obligarea celui sancționat la plata unei sume de bani pentru fiecare zi de întîrziere în executarea unei obligații de a face. Spre exemplu, în litigiul care comportă exercitarea controlului judecătoresc privind legalitatea actelor administrative, instanța poate obliga organul administrativ care nu trimite dosarul cerut de ea, la plata sumei de 100 lei pe fiecare zi de întîrziere; organul menționat va putea recupera suma plătită cu titlu de **a.j.** de la funcționarul în culpă. De asemenea, în litigii de această natură instanța va putea dispune aplicarea unei **a.j.** cominatorii organului administrativ pirît pentru asigurarea executării de către el a obligației privind emiterea unui act administrativ ori eliberarea unui înscris (certificat, adeverință etc.) impusă prin hotărîre judecătorească. **A.j.** este susceptibilă de aplicare și unor persoane care, deși nu participă la proces în calitate de părți sau terți, concură totuși la desfășurarea acestuia, ca de exemplu: agentului de procedură care, îndeplinind defectuos sau neîndeplinind procedura de citare sau de comunicare, ocazionează amînarea judecării pricinii; funcționarului care, în mod culpabil, nu execută ordinul de poprire, ocazionînd prin aceasta împiedicarea realizării în condiții optime a creanței organizației socialiste creditoare; martorului care nu se prezintă la instanță cu toate că a fost legal citat, sau care, prezentîndu-se, refuză să depună mărturie; expertului care nu depune în termen raportul de expertiză sau refuză nejustificat îndeplinirea însărcinării ce i se încredințează de către instanță. În toate aceste cazuri, încheierea prin care se dispune aplicarea **a.j.** este executorie și, totodată, recurabilă; instanța poate reveni asupra amenzii, sau poate hotărî reducerea ei, la cererea celui sancționat și ținînd seama de justificările invocate de el. [M.C.]

amînarea executării, înlesnire ce poate fi acordată de instanța de judecată debitorului și care constă în stabilirea, atunci cînd legea permite, a unui termen pentru executarea hotărîrii, pînă la care creditorul nu va putea cere punerea în executare silită a hotărîrii. În cazurile în care instanța poate acorda o atare înlesnire, ea va face aceasta prin chiar hotărîrea care des-

leagă pricina, arătînd și motivele ce au prezidat la încuviințarea termenului de executare. Legea dispune că datornicul nu va putea cere termen și nici nu va putea beneficia de termenul ce i s-a acordat dacă este în stare de faliment sau de insolvabilitate îndeobște cunoscută sau dacă prin fapta sa a micșorat garanțiile ce a dat prin contract creditorului său, precum și dacă nu a dat garanțiile făgăduite. [M.C.]

amînarea judecății, hotărîre luată de instanța de judecată de a continua activitatea judiciară la un termen viitor, într-o altă ședință de judecată. Motivele pentru care se poate dispune **a.j.** sînt diferite: a) cînd citația n-a fost înmînată părților în timp util (cu 5 zile înaintea termenului de judecată) și partea interesată solicită un nou termen pentru acest motiv; b) la începutul ședinței de judecată, peste rîndul fixat prin lista de procese, dacă pricina nu este în stare de judecată (de ex. pentru neprezentarea unor martori sau nedepunerea unui raport de expertiză); c) cînd reclamantul, la prima zi de înfățișare, avînd motive să revină asupra cererii inițiale, urmărește să și-o întregească sau să și-o modifice; d) cînd s-a încuviințat dovada cu înscrisuri, în condițiile de excepție prevăzute de lege, pentru depunerea lor; e) cînd părțile se învoiesc și cer un termen, urmărind, spre exemplu, să efectueze o tranzacție, instanța poate încuviința o asemenea învoială, însă numai o singură dată; cînd partea apreciind că este cazul să se folosească de serviciile unui avocat, solicită termen pentru lipsă de apărare; g) cînd, din lipsă de timp, cauzată de prelungirea dezbaterilor în alte cauze, judecata nu mai poate avea loc; la cererea uneia din părți, instanța va fixa un termen scurt, iar părțile nu vor mai fi citate; h) pentru orice alte cauze, temeinic motivate, determinate de necesitatea de a se înlătura, ori de cîte ori este posibil, riscurile unei judecăți lipsite de elementele ei pregătitoare. Pentru a se pune capăt practicilor abuzive, partea care provoacă **a.j.** fără motive temeinice, va fi obligată, la cererea celeilalte părți, să-i plătească despăgubiri pentru paguba ce i-a fost astfel provocată. Despăgubirile la care instanța poate obliga partea care a cauzat în mod nejustificat **a.j.** nu reprezintă cheltuieli de judecată, deoarece se aplică pe loc, în cursul procesului, fără a se cunoaște care parte va obține cîștig de cauză în finalul judecății. Încheierea de stabilire a despăgubirilor este definitivă și poate fi executată în timpul judecății sau adăugată la cheltuielile de judecată, dacă partea a obținut cîștig de cauză. V. și **ședința de judecată; încheiere de ședință.** [D.R.]

amînarea plății, înlesnire de plată ce poate fi acordată de către Ministerul Finanțelor pentru sumele ce se urmăresc prin organele financiare de sector a municipiului București, cele municipale, orășenești și comunale. **A.p.** se face pe cale generală pînă la sfîrșitul anului calendaristic, iar de la caz la caz, timp de cel mult 12 luni. [M.C.]

amînarea pronunțării hotărîrii, luarea de către instanța de judecată a măsurii de a delibera și pronunța soluția, în unele cauze mai dificile, într-o

altă zi decît aceea în care a avut loc judecata. Termenul de **a.p.h.** poate fi de cel mult șapte zile, calculate de la data închiderii dezbaterilor. Nerespectarea acestui termen nu atrage sancțiuni procesuale, în sensul că depășirea lui nu duce la nulitatea hotărîrii astfel pronunțate. Data **a.p.h.** trebuie adusă însă de fiecare dată la cunoștința părților în ședința publică la sfîrșitul ședinței de judecată. Devansarea termenului la care a fost amînată pronunțarea hotărîrii atrage casarea, deoarece se consideră că părțile au fost lipsite de posibilitatea de a se apăra prin depunerea de concluzii scrise. Deși, în intervalul de timp de la data închiderii dezbaterilor și pînă la data la care a fost amînată pronunțarea hotărîrii se poate ca un judecător să nu mai facă parte din acea instanță (de ex. în cazul transferării), sau unui asesor i-a expirat mandatul, aceștia rămîn însă competenți să delibereze și să pronunțe hotărîrea la data fixată. Dacă însă judecătorul și-a pierdut funcția sau asesorului i s-a retras mandatul, ei nu mai pot pronunța hotărîrea și cauza trebuie repusă pe rol. Încheierea pentru **a.p.h.** constituie o formalitate esențială, iar neîntocmirea ei duce la anularea hotărîrii, deoarece face imposibilă exercitarea controlului judiciar asupra modului de compunere a instanței, a prezenței părților, concluziilor formulate și conținutului apărărilor de fapt și de drept. V. și **deliberarea și pronunțarea hotărîrii; încheiere de ședință; practicaua.** [D.R.]

anchetă în futurum, v. asigurarea dovezilor.

angajament de plată, act juridic unilateral prin care persoana încadrată în muncă recunoaște paguba cauzată unității și își asumă obligația de a o repara. **A. de p.** produce efecte asemănătoare unei recunoașteri extrajudiciare și ale unui înscris sub semnătură privată; el are deopotrivă valoarea unui titlu executoriu. **A. de p.** trebuie să cuprindă mențiuni privitoare la numele și prenumele persoanei încadrate în muncă, suma recunoscută a fi datorată, data emiterii și semnătura debitorului. Dacă **a. de p.** a fost asumat din eroare, persoana încadrată se poate adresa organelor de jurisdicție competente, pentru a obține, prin intermediul contestației, anularea totală sau parțială a titlului executoriu. [I.L.]

apărare, 1. (în sens larg) Totalitatea prerogativelor și garanțiilor procesuale recunoscute de lege părților în vederea valorificării drepturilor și intereselor lor legitime. Legislația socialistă acordă părților o multitudine de prerogative procesuale, cum sînt: dreptul de a formula cereri, de a solicita probe, de a exercita căile legale de atac etc. V. și **principiul dreptului de apărare. 2.** (în sens restrîns) Actul procesual prin care pîrîtul tinde la respingerea acțiunii îndreptate împotriva sa. **A.** pîrîtului poate viza însăși temeinicia acțiunii, sau numai partea formală a judecății. În considerarea acestei finalități se face distincție între: a) **a.** de fond (propriu-zisă), prin care pîrîtul pune în discuție însăși temeinicia pretențiilor invocate de reclamant, urmărind astfel respingerea acțiunii; ea poate fi invocată, de regulă, în tot cursul instanței;

hotărîrea pronunțată pe baza unei **a.** de fond dobîndește autoritate de lucru judecat; b) **a.** procesuală (pe cale de excepție), materializată în obiecțiile formulate de pîrît și prin care acesta urmărește, fără a nega existența dreptului subiectiv, întîrzierea judecății sau respingerea acțiunii ca inadmisibilă; ea poate fi invocată, de regulă, numai în limine litis; hotărîrea pronunțată în temeiul unei excepții de procedură lasă, în principiu, neatins fondul cauzei. V. și **excepții de procedură.** [I.L.]

apărare de fond, susținere pe care pîrîtul o face în fața instanței de pe poziția sa procesuală, de pretins titular al obligației, în vederea obținerii unei soluții care să-i fie lui favorabilă și potrivnică, în tot sau în parte, reclamantului. Constituie **a. de f.** faptul plății, invocarea unor cauze exoneratorii (de ex. forța majoră sau culpa victimei), compensația, beneficiul unui drept (de ex. dreptul de retenție), faptul că dreptul dedus judecății este afectat de modalități (termen sau condiție suspensivă) etc. **A. de f.** are următorul regim procedural: a) întrucît se poartă, de pe poziții opuse, asupra aceluiași obiect, ca și în cazul pretenției reclamantului, instanța trebuie să-i dea răspuns atît în motivarea cît și în dispozitivul hotărîrii; b) trebuie să îndeplinească, în general, aceleași condiții de exercițiu ca și acțiunea reclamantului; c) sub raportul prescripției extinctive are aceeași durată în timp ca și acțiunea; d) îi dă dreptul pîrîtului la contra-probe; dacă s-a admis proba pentru reclamant, contra-proba este de drept admisă pentru pîrît; e) trebuie folosită în urma apărărilor ce pot fi făcute pe cale de excepție. Dacă pîrîtul obține cîștig de cauză în urma folosirii unei **a. de f.,** hotărîrea pronunțată de instanță în favoarea sa are putere de lucru judecat cu privire la însuși conținutul raportului juridic litigios dedus judecății; în consecință, reclamantul nu va mai putea relua judecata, într-un nou proces, pentru aceeași cauză și același obiect. V. și **concluzii în fond; ordinea de soluționare a excepțiilor; respingerea acțiunii.** [D.R.]

apel 1. cale ordinară de atac, în vechea reglementare, prin intermediul căreia cauza era supusă unei noi judecăți, în fapt și drept, de către o instanță superioară, care pronunța o nouă hotărîre de fond. În urma reorganizării procesului nostru civil pe principiul a numai două grade de jurisdicție, **a.** a fost desființat. 2. cale de atac ce poate fi exercitată împotriva deciziilor emise de organele de pensii pentru recuperarea unor sume plătite fără temei, cu titlu de pensie sau alte drepturi aferente. Calea de atac a **a.** în această materie poate fi exercitată în termen de 30 de zile de la comunicarea deciziei de recuperare a sumei și se soluționează de către Comisia centrală de pensii (ce funcționează la Ministerul Muncii), printr-o hotărîre definitivă. [D.R.]

aplicarea legilor de procedură civilă asupra persoanelor, principiu ce determină sfera de acțiune a normelor de drept procesual civil cu privire la părți și ceilalți participanți în instanță. **A.l. de p. c.a.p.** se întemeiază pe principiul constituțional al deplinei egalități

în fața legilor a tuturor cetățenilor, fără nici o deosebire de naționalitate, rasă, sex sau religie. Principiul egalității părților în fața instanțelor judecătorești este aplicabil atît cetățenilor români cît și persoanelor fizice ori juridice străine; legislația socialistă nu cunoaște restricții procesuale pentru unele persoane și nici privilegii pentru altele. [I.L.]

aplicarea legilor de procedură civilă în timp, principiu care guvernează acțiunea normelor de drept procesual civil într-o perioadă de timp determinată. Legile de procedură civilă produc efectele în vederea cărora au fost edictate de la data intrării în vigoare și pînă la abrogare; între cele două momente legea va reglementa toate situațiile ce se ivesc (tempus regit actum). În virtutea principiului neretroactivității, care se aplică și în materie procedurală, toate actele și faptele juridice ce se produc între momentul intrării în vigoare și cel al abrogării unei legi vor fi guvernate de aceasta. Actele și faptele ce prezintă relevanță, sub aspect procedural, se pot prelungi însă și după abrogarea unei legi; în asemenea împrejurări, „conflictul legilor în timp" se soluționează potrivit principiului imediatei aplicațiuni a legii noi; ultimul act normativ va guverna atît procesele în curs de judecată, cît și cele născute din fapte anterioare noii legi, dar care au fost promovate după apariția acesteia. Principiul enunțat se întemeiază pe ideea că cel din urmă act normativ urmărește să asigure o mai bună judecată, fapt ce impune aplicarea lui imediată; legea nouă nu aduce însă atingere actelor procedurale îndeplinite anterior intrării ei în vigoare. **A.I. de p.c. în t.** prezintă anumite particularități îndeosebi în ceea ce privește normele de competență și cele de procedură propriu-zisă. 1) Conflictele dintre legile de competență se soluționează diferit, în funcție de situația ce se poate ivi în practică, după cum urmează: a) cînd legea nouă desființează complet o instanță de judecată, dosarele în curs se vor trimite din oficiu instanței nou create; dacă legea nu indică instanța care ia locul organului judiciar desființat, cauzele respective vor trece în competența judecătoriei (aceasta avînd plenitudine de competență); b) cînd legea nouă reduce competența unei categorii de instanțe și o mărește pe a alteia, se aplică regula păstrării competenței instanței mai întîi sesizate. 2) Conflictele dintre legile de procedură propriu zisă se soluționează, de regulă, în temeiul principiului imediatei aplicări a legii noi. Principiul enunțat prezintă însă și unele aspecte derogatorii. Astfel, în domeniul probațiunii se face distincție între: a) dispozițiile legale privitoare la administrarea dovezilor, situație în care se va aplica întotdeauna legea nouă; b) dispozițiile legale privind admisibilitatea probelor, împrejurare în care soluția diferă după cum ne aflăm în prezența unor probe preconstituite sau a unor dovezi nepreconstituite; în prima ipoteză se va aplica, de regulă, legea în vigoare la data încheierii actului juridic respectiv; dimpotrivă, dacă partea nu urmărește valorificarea unor probe preconstituite, se va aplica legea în vigoare la data administrării lor. Căile de atac sînt guvernate de legea în

vigoare la data pronunțării hotărîrii judecătorești atacate. Termenele de procedură sînt supuse legii în vigoare la data cînd acestea au început să curgă. Sin. conflictul legilor de procedură civilă în timp. [I.L.]

aplicarea legilor de procedură civilă în spațiu, principiu care desemnează acțiunea normelor procesuale sub aspect teritorial. **A.l. de p.c. în s.** este guvernată de principiul teritorialității, în sensul că legile române se aplică pe întreg cuprinsul patriei noastre. Aplicarea principiului enunțat (ce decurge din suveranitatea și independența statului socialist) determină următoarele consecințe: a) legile de procedură civilă se aplică doar proceselor ce se soluționează în Republica Socialistă România; b) soluționarea litigiilor cu un element de extraneitate, de o instanță română, se face după legea forului (lex fori); c) efectuarea unei comisii rogatorii în țara noastră se face întotdeauna după legea română; d) hotărîrile judecătorești pronunțate în străinătate pot fi executate pe teritoriul R. S. România doar după verificarea condițiilor de regularitate internațională a acestora, de către instanța română care acordă exequaturul. Legislația noastră procesuală se caracterizează prin aceea că ea are un caracter unitar, fiind aplicabilă pe întreg teritoriul țării. De aceea, în principiu, nu pot să apară conflicte de legi interprovinciale; în mod excepțional asemenea conflicte ar putea privi aplicarea unor dispoziții legale privitoare la evidența funciară; aceste posibile conflicte se vor rezolva după principiul locus regit actum. Sin. conflictul legilor de procedură în spațiu. V. și **locus regit actum.** [I.L.]

aprecierea probelor, operațiune logico-juridică de selectare a probelor și de evaluare a importanței lor pentru dezlegarea pricinii, înfăptuită de către judecător potrivit intimei lui convingeri, în vederea pronunțării hotărîrii. Convingerea intimă a judecătorului socialist se distinge prin caracterul ei obiectiv: judecătorul, în armonie cu principiile contradictorialității și dreptului de apărare, își poate sprijini hotărîrea numai pe probele administrate în mod contradictoriu, care sînt consemnate în dosar și au fost supuse dezbaterii părților; toate aceste probe sînt lăsate la libera apreciere a judecătorului, potrivit convingerii sale intime, dar această convingere nu trebuie să se reducă la o impresie subiectivă și arbitrară, ci este necesar ca ea să se sprijine pe împrejurări de fapt bine stabilite cu ajutorul unor probe obiective. O justă analiză a probelor în totalitatea lor, a tuturor împrejurărilor cauzei, permite judecătorului să se oprească la concluzii obiective. Înfăptuită pe aceste baze, **a.p.** constituie o garanție temeinică a concordanței dintre hotărîrea pronunțată de instanță și adevărul obiectiv. [M.C.]

aprod, persoană încadrată la instanță și care efectuează, în ședințele de judecată, strigarea persoanelor chemate în fața organului de jurisdicție. **A.** îndeplinește și alte dispoziții date de președintele completului de judecată, privitoare la asigurarea ordinii și a solemnității dezbaterilor. [I.L.]

arătarea titularului dreptului, posibilitate recunoscută de le-

ge pîrîtului ce deține un lucru pentru altul ori exercită un drept asupra acelui lucru, de a-l indica pe cel în numele căruia deține bunul sau exercită dreptul. **A.t.d.** poate fi utilizată doar dacă sînt întrunite și următoarele cerințe specifice: a) cererea privind **a.t.d.** să fie promovată de pîrîtul ce deține cu titlu precar un lucru sau care exercită, în numele altuia, un drept asupra bunului respectiv (cum este cazul depozitarului, chiriașului etc.); b) prin acțiunea principală să se urmărească valorificarea unui drept real; această cerință are și semnificația de a limita domeniul de aplicabilitate al **a.t.d.**; astfel, cererea privind **a.t.d.** nu poate fi promovată în acțiunile strict personale, în litigiile de muncă, și nici în cadrul litigiilor privitoare la stabilirea răspunderii civile delictuale. Cererea privind **a.t.d.** se poate formula doar de pîrît și se depune odată cu întîmpinarea sau cel mai tîrziu la prima zi de înfățișare; ea va fi motivată, fie în cuprinsul întîmpinării, fie printr-o petiție separată; de asemenea, se va comunica, prin grija instanței, terțului arătat ca titular al dreptului. Cererea privind **a.t.d.** produce anumite efecte specifice, ce diferă însă în funcție de poziția adoptată de terț: 1) În ipoteza în care terțul recunoaște susținerile pîrîtului, acesta din urmă va fi scos din cauză; se realizează astfel înlocuirea uneia dintre părți cu o altă persoană. Scoaterea din proces a pîrîtului presupune întrunirea cumulativă a următoarelor două condiții: a) recunoașterea de terț a calității de titular al dreptului; b) acordul reclamantului. În prezența celor două condiții terțul dobîndește legitimare procesuală pasivă (calitatea de pîrît). 2) Dacă terțul neagă arătările pîrîtului sau nu se înfățișează, litigiul se va soluționa în continuare cu privire la ambele cereri, pronunțîndu-se o singură hotărîre; în aceste condiții terțul va dobîndi calitatea de intervenient forțat. Cererea privind **a.t.d.** determină și următoarele efecte (comune oricărei forme de participare a terțelor persoane în procesul civil): 1) prorogarea competenței instanței sesizate cu cererea principală și asupra cererii incidente; 2) luarea de către terț a procedurii în starea în care aceasta se află în momentul introducerii sale în proces. [I.L.]

arbitraj ad-hoc (sau ocazional), formă de jurisdicție nestatală cu caracter particular — inacceptabilă în raporturile juridice interne — susceptibilă de utilizare în domeniul operațiunilor de comerț exterior în măsura în care părțile sînt îndreptățite printr-o convenție internațională semnată de țara noastră să-i supună spre rezolvare neînțelegerile lor. Practicarea **a.a.** în raporturile comerciale și de cooperare industrială dintre țările socialiste apare ca lipsită de obiect, inadecvată; eventualele litigii ce ar putea izvorî din asemenea raporturi sînt date spre soluționare în competența organelor de arbitraj instituțional. **A.a.** este însă compatibil cu circuitul de valori dintre țările socialiste și țări nesocialiste; întreprinderile românești de comerț exterior — dată fiind diversitatea partenerilor potențiali din țările nesocialiste — pot fi puse, uneori, în situația de a trebui să

se adapteze practicii de pe unele terțe piețe, unde, în anumite circumstanțe, această formă de jurisdicție este preferată. În eventualitatea apariției unor asemenea situații, contractantului român i se recunoaște capacitatea de folosință și de exercițiu necesară pentru a consimți o clauză compromisorie în favoarea unui **a.a.** Posibilitatea recurgerii la **a.a.** în dreptul nostru se desprinde pe cale de interpretare din unele texte ale Codului de procedură civilă precum și din alte dispoziții legale incidente în materii speciale (cum sînt, spre exemplu, acelea care autorizează societățile mixte pe acțiuni cu participare străină constituite în România să supună litigiile lor cu persoane juridice de naționalitate română unui **a.a.** constituit în țară). **A.a.** prezintă următoarele trăsături distinctive: a) funcționează numai în vederea soluționării unui litigiu determinat; odată cu pronunțarea sentinței, existența acestei instanțe de arbitraj încetează; b) atît structura sa cît și regulile de procedură pe care este chemat să le respecte se stabilesc de către împricinați în fiecare caz în parte; c) fiind dependente de voința părților, structura sa și procedura pe care trebuie să o urmeze sînt variabile, deosebindu-se în principiu de la un litigiu la altul (spre exemplu: într-un caz dat părțile convin ca litigiul lor să fie soluționat de un singur arbitru, iar în alt caz dat ele optează pentru un complet format din doi arbitri și un supraarbitru; la fel ele pot decide ca sentința pronunțată să fie definitivă sau să fie supusă unor căi de atac etc.); d) în cazul în care **a.a.** localizat în țara noastră este guvernat de prevederile unei convenții internaționale (cum este bunăoară cea de la Geneva din 1961) este posibilă participarea în calitate de arbitru și a unei persoane avînd cetățenie străină; e) un **a.a.** localizat în România poate fi supus, în temeiul voinței părților, unei legi străine atunci cînd o convenție internațională le autorizează să exercite o atare opțiune; este necesar să fie însă îndeplinită condiția ca legea străină preferată de părți să nu contrazică norme imperative din dreptul nostru; f) are caracter facultativ, esențialmente voluntar. Dispozițiile de drept procesual român (în măsura în care le revine calitatea de lex causae) caracterizează **a.a.** ca o instituție facultativă, supusă, totodată, unei dependențe accentuate față de instanțele judecătorești. Astfel, acestor instanțe le revine rolul de autoritate competentă să desemneze pe supraarbitru cînd se ivesc neînțelegeri între arbitri cu privire la desemnarea acestuia, sau atunci cînd arbitrii desemnați de părți nu sînt împuterniciți prin compromis sau prin clauza compromisorie să-l aleagă; pe de altă parte, legea dă în competența instanțelor judecătorești soluționarea oricăror cereri de recuzare privitoare la vreun arbitru; controlul legalității și temeiniciei sentinței arbitrale se exercită de asemenea de către instanțele judecătorești pe calea cererii de anulare a recursului, contestației sau revizuirii; în fine, numai instanțele judecătorești sînt competente să învestească cu formulă executorie sentințele arbitrale, în cazul în care se constată că aceste sentințe nu pot fi aduse la îndeplinire

de bună voie. V. și **arbitraj de comerț exterior.**]M.C.]

arbitraj de comerț exterior 1. Mijloc corespunzător de a reglementa rapid și echitabil litigiile care pot să rezulte din tranzacțiile comerciale în domeniul schimburilor de bunuri și de servicii și din contractele de cooperare industrială internațională. **2.** Metodă de soluționare a litigiilor născute din relațiile comerciale internaționale. **3.** Jurisdicție specială și derogatorie de la dreptul comun procesual, menită să asigure rezolvarea litigiilor izvorîte din raporturile comerciale internaționale și, totodată, să faciliteze participarea cît mai intensă a statului la diviziunea mondială a muncii. **A. de c.e.** cunoaște forme variate: a) Tradițional, el se prezintă sub forma instanțelor cu caracter ocazional (arbitraj adhoc) avînd o durată efemeră, care sînt organizate în conformitate cu inițiativa părților și funcționează numai în vederea soluționării unui litigiu bine determinat. Existența juridică a unor asemenea instanțe încetează odată cu pronunțarea hotărîrii sau cu expirarea termenului în care trebuiau să decidă. b) **A. de c.e.** se poate prezenta însă și sub forma arbitrajului cu caracter permanent, a cărui existență nu este dependentă de durata unui anumit litigiu; el își exercită atribuțiile jurisdicționale neîntrerupt și cu caracter de continuitate, de cîte ori este sesizat. Centrele permanente de arbitraj sînt diferite ca structură. În general ele funcționează în cadrul unor asociații profesionale, desfășurîndu-și activitatea în ramura respectivă de producție sau pe lîngă o cameră de comerț națională ori internațională, profilul competenței lui materiale lărgindu-se în mod corespunzător. În sistemele jurisdicționale ale țărilor socialiste diferendele de natură patrimonială izvorîte din raporturile economice internaționale sînt soluționate, aproape în exclusivitate, de către centrele permanente de arbitraj. Corespunzător celor două forme distincte sub care se poate prezenta, **a. de c.e.** are un fundament juridic diferit: în cazul arbitrajului adhoc, acest fundament rezidă exclusiv în convenția părților interesate, concretizată într-un compromis sau într-o clauză compromisorie; temeiul juridic al arbitrajului permanent (instituțional) se găsește însă în consensul statelor, exprimat prin dispoziții imperative cuprinse în convenții internaționale (spre exemplu acordurile internaționale încheiate de România cu privire la promovarea și garantarea reciprocă a investițiilor de capital impun, aproape fără excepție, folosirea arbitrajului organizat prin Convenția de la Washington din 1965). Fie el adhoc, fie el instituțional, **a. de c.e.**, cel puțin în țările Europei continentale, manifestă o tendință evidentă și constantă de autonomizare față de instanțele judecătorești; disjungerea are drept scop asigurarea unor condiții corespunzătoare, de natură să permită arbitrajului să soluționeze, fără ingerința jurisdicției statale, litigiile care-i sînt date spre rezolvare; principiul care funcționează în acest domeniu este acela că existența unei convenții arbitrale exclude eo ipso competența organelor judecătorești și că, în general, organul arbitral are calitatea

de a decide asupra propriei sale competențe. **A. de c.e.** prezintă totuși, sub multiple aspecte, conexiuni cu o anumită ordine juridică: astfel, i se aplică o lege determinată, în baza căreia i se verifică validitatea și care poate suplini deficiențele de reglementare ale compromisului sau clauzei compromisorii. Conexiunea cu un anumit sistem de drept național atribuie arbitrajului, ca și hotărîrii arbitrale, caracter național sau străin; naționalitatea primește aici o accepțiune care nu implică atribute socio-politice, care sînt incompatibile cu **a. de c.e.** Sub aspectul conținutului, conceptul de arbitraj înglobează în primul rînd organul de jurisdicție care soluționează un anumit litigiu, organ considerat, atît din punctul de vedere al structurii sale, cît și al modului de funcționare; totodată acest concept se referă la situația litigioasă, adică la pretențiile reciproce ale părților, sens în care el desemnează obiectul activității jurisdicționale într-un anumit caz concret. Ambele aceste componente ale conținutului noțiunii de arbitraj se regăsesc atît la arbitrajul ad-hoc, cît și la arbitrajul instituțional. Organul arbitral are caracter național sau străin: elementul hotărîtor pentru individualizarea caracterului național sau străin al unui astfel de organ este legea care guvernează arbitrajul respectiv: în consecință, este română instanța arbitrală supusă sistemului de drept român, iar prin raportare la legea română, are caracter străin arbitrajul guvernat de o altă lege națională (spre exemplu: de legea franceză, italiană, engleză, germană etc.); convențiile internaționale privitoare la arbitraj deosebesc o sentință arbitrală dacă este națională sau străină folosind, în general, drept criteriu în acest scop locul unde a fost pronunțată (spre exemplu, Convenția de la New York din anul 1958 definește ca străină sentința arbitrală dată pe teritoriul unui alt stat decît acela unde se cere recunoașterea și executarea ei). La rîndul său, situația litigioasă poate avea și ea caracter național sau străin, în funcție de criterii specifice de sine stătătoare: între acestea, elementele intrinseci ale operațiunii comerciale, în principal de natură economică, sînt preponderente (în acest sens se vorbește de „afacere franceză", „americană" etc.); acel negotium care prezintă aderențe, prin componentele sale, numai cu ordinea juridică română, constituie un diferend cu caracter pur intern (deci național), iar caracter străin va avea o res litigiosa franceze, spaniole etc. (sînt raporturi juridice contencioase care includ în substanța lor numai elemente constitutive legate de ordinea juridică spaniolă sau respectiv franceză, deci ale unui sistem de drept național). Prin antiteză cu caracterul național al arbitrajului se relevă și caracterul lui internațional. Sub acest aspect se disting organe de arbitraj internațional care funcționează pe **trei** planuri diferite și anume: raporturile interstatale; în acest domeniu, organele de jurisdicție, ca de exemplu Curtea Permanentă de Arbitraj de la Haga, sînt reglementate prin normele dreptului internațional public; raporturile stabilite între persoane fizice sau

juridice — de obicei din state diferite — în cadrul diviziunii mondiale a muncii, care în faza litigioasă sînt supuse spre rezolvare arbitrajului comercial internațional; raporturile economice dintre un stat și persoane fizice sau juridice avînd o altă naționalitate, în cadrul cărora ponderea principală deținînd-o elementele de comerț exterior, intră sub incidența **a. de c.e.** Criteriile uzuale care definesc natura internațională a arbitrajului sînt următoarele: caracterul străin al organului arbitral; autonomia organului arbitral față de structurile naționale; caracterul internațional al situației litigioase. În R. S. România funcționează următoarele organe de jurisdicție ale **a. de c.e.:** Comisia de Arbitraj de pe lîngă Camera de Comerț și Industrie a R. S. România; arbitrajul ocazional ad-hoc; instanțele judecătorești, în măsura în care sînt chemate să exercite atribuții în litigiul arbitral de comerț exterior. V. și **Comisia de arbitraj de pe lîngă Camera de Comerț și Industrie a R. S. România; arbitraj instituțional; arbitraj ad-hoc (ocazional).** [M.C.]

arbitraj de echitate, formă a arbitrajului comercial internațional care se realizează după principiile de echitate și nu potrivit normelor de drept. **A. de e.** este de facto și se caracterizează prin următoarele particularități: a) arbitrul nu are obligația să aplice normele legale de drept material și nici pe acelea de procedură; b) soluția dată are caracter definitiv, fiind inatacabilă la o altă instanță de arbitraj. Cu toate acestea, **a. de e.** rămîne în perimetrul dreptului comerțului internațional; în caz contrar, el nu ar putea da satisfacție exigențelor fundamentale ale comerțului internațional: securitate, certitudine și stabilitate. Facultatea arbitrilor de a judeca potrivit conștiinței lor este reglementată prin diferite dispoziții normative, fie cu caracter național (cum este cazul sistemelor de drept din Franța, Elveția, Portugalia, Grecia etc.), fie cuprinse în regulamentele unor instituții de arbitraj comercial internațional (ca de exemplu cel al Curții de Arbitraj de pe lîngă Camera de Comerț Internațional din Paris), fie consacrate prin convenții internaționale (ca de pildă Convenția europeană cu privire la arbitrajul comercial internațional semnată la 21 aprilie 1961 la Geneva). Integrarea **a. de e.** în aria de incidență a dreptului rezultă și din următoarele elemente de specificitate ale acestuia: facultatea părților de a-și alege arbitrajul (amiabile compositeur) este recunoscută prin lege; ideea de echitate este inseparabil legată de aceea de justiție, de drept, ceea ce face ca arbitrul, soluționînd un litigiu, să nu se poată limita riguros la simple tranzacții pe care părțile își întemeiază pretențiile; **a. de e.** urmărește ca scop principal nu plasarea judecății litigiului în afara spațiului de incidență al dreptului, ci asigurarea unei proceduri mai simple și mai ușoare în rezolvarea acestuia; arbitrii se pot pronunța numai în limitele investirii lor; independența procedurală este limitată de principiile respectului drepturilor apărării (a cărui ignorare face ca sentința arbitrală să nu poată fi executată) și al respectului ordinei publice internaționale a

statelor interesate (principiu care constituie o îngrădire a libertății arbitrilor în echitate). **A. de e.** își găsește legitimitatea numai în măsura în care rezolvarea litigiului depinde în mod hotărîtor de aprecierile stării de fapt; întreprinderile românești de comerț exterior, în contractele lor cu parteneri din țările occidentale, nu acceptă inserarea unei clauze privind supunerea eventualelor litigii spre soluționare **a. de e.** [M.C.]

Arbitraj de Stat, organ jurisdicțional al administrației de stat, avînd competența de a soluționa litigiile patrimoniale ivite între organizațiile socialiste. Se compune din: a) Arbitrajul de Stat Central; b) Arbitrajele de stat interjudețene și Arbitrajul de Stat al municipiului București. Conducerea generală a **A. de S.** se exercită de un Prim Arbitru de Stat, ajutat de un adjunct al Primului Arbitru de Stat, numiți de Consiliul de Miniștri. Controlul asupra întregii activități a **A. de S.** aparține Consiliului de Miniștri. Potrivit legii, **A. de S.** rezolvă litigiile dintre instituțiile de stat, întreprinderile și organizațiile economice de stat, cooperatiste sau alte organizații obștești ori societăți de colaborare economică. Litigiile de competența acestui organ jurisdicțional sînt cele izvorîte din nerespectarea obligațiilor legale sau contractuale ori a obligațiilor născute din acte administrative de planificare, precum și orice alte litigii patrimoniale. Nu sînt de competența **A. de S.**: a) litigiile de o valoare mai mică de 1 000 lei; b) litigiile privitoare la impozite, taxe și orice alte obligații care se stabilesc ori se urmăresc potrivit dispozițiilor procesuale fiscale; c) litigiile dintre unitățile socialiste care depind de același minister, organ central al administrației de stat, uniune centrală de cooperative sau organizație centrală obștească; d) neînțelegerile ivite cu prilejul încheierii contractelor economice. Competența teritorială a **A. de S.** este determinată de sediul pîrîtului; dacă sînt mai mulți pîrîți, cererea poate fi introdusă la oricare dintre organele arbitrale competente; cînd obiectul cererii privește drepturi asupra unui teren, construcții sau instalații ori starea unor bunuri, competența teritorială este determinată de locul unde se află bunul. Conflictele de competență dintre diferite organe arbitrale se soluționează de către Primul Arbitru de Stat, fără citarea părților; organul arbitral care constată că prin soluția ce ar urma să dea s-ar ajunge la un conflict de competență, va suspenda examinarea litigiului și va înainta, în termen de 3 zile, dosarul Primului Arbitru de Stat; decizia prin care Primul Arbitru de Stat hotărăște care dintre cele două organe arbitrale în conflict este competent a rezolva litigiul, este obligatorie pentru organul arbitral indicat. V. și **Arbitraj de Stat Central; Arbitraje de stat interjudețene și Arbitraj de Stat al municipiului București.** [M.M.]

Arbitraj de Stat Central, organ arbitral cu competență teritorială generală, care rezolvă litigiile patrimoniale al căror cuantum depășește o anumită valoare sau în care una din părți este un organ central. Își are sediul în Bucu-

reşti şi este condus de către Primul Arbitru de Stat, care numeşte arbitrii de stat, consultanţii arbitrali precum şi celălalt personal muncitor. Sînt de competenţa **A. de S.C.**: 1) litigiile referitoare la convenţii anuale şi la contracte ce se încheie cu privire la produsele destinate exportului sau provenite din import, cînd una din părţi este o întreprindere de comerţ exterior; 2) litigiile în care o parte este Ministerul Apărării Naţionale, Ministerul Afacerilor Externe sau Direcţia Generală a Rezervelor de Stat; 3) Litigiile în care parte este o organizaţie socialistă în subordinea unuia din organele centrale arătate mai sus; 4) litigiile a căror valoare depăşeşte un anumit cuantum prevăzut de lege, dacă cel puţin una din părţi este o unitate socialistă de interes republican, o uniune centrală de cooperative ori o altă organizaţie obştească centrală sau dacă părţile, deşi sînt unităţi de interes local, nu-şi au toate sediul pe teritoriul judeţelor ce intră în competenţa teritorială a aceluiaşi arbitraj de stat interjudeţean sau al municipiului Bucureşti. V. şi **Arbitraj de Stat.** [M.M.]

Arbitraje de stat interjudeţene şi Arbitraj de Stat al municipiului Bucureşti, organe arbitrale a căror competenţă teritorială cuprinde 2—4 judeţe, respectiv teritoriul municipiului Bucureşti. Potrivit legii, sînt subordonate Arbitrajului de Stat Central şi sînt conduse de către arbitri de stat şefi. Primul Arbitru de Stat numeşte arbitrii de stat şefi, arbitrii de stat şi consultanţii arbitrali, iar arbitrii de stat şefi numesc personalul auxiliar al acestor organe jurisdicţionale. **A. de s.i. şi A. de S. al m.B.** sînt competente să rezolve: 1) litigiile, indiferent de valoare, dintre unităţile socialiste de stat de interes local, dacă părţile îşi au, toate, sediul pe teritoriul judeţelor ce intră în competenţa teritorială a aceluiaşi arbitraj interjudeţean, respectiv pe teritoriul municipiului Bucureşti; 2) litigiile patrimoniale a căror valoare nu depăşeşte un anumit cuantum prevăzut de lege, dacă: a) părţile sînt unităţi socialiste de interes local ce nu-şi au toate sediul pe teritoriul judeţelor ce intră în competenţa teritorială a aceluiaşi arbitraj sau pe teritoriul municipiului Bucureşti; b) cel puţin una din părţi este o instituţie centrală de stat, o întreprindere sau organizaţie economică de stat de interes republican, o uniune centrală de cooperative sau altă organizaţie obştească centrală. V. şi **Arbitraj de Stat.** [M.M.]

arbitraj instituţional, formă a arbitrajului de comerţ exterior a cărui existenţă nu depinde de durata unui anumit litigiu şi care presupune exercitarea atribuţiilor jurisdicţionale în mod neîntrerupt, fiind organizat într-un cadru instituţionalizat prin lege şi avînd caracter de permanenţă şi continuitate. Instituţiile permanente de arbitraj sînt susceptibile de clasificări după criterii diferite: 1) În virtutea criteriului competenţei materiale, se disting: a) instituţii permanente de arbitraj avînd competenţă materială generală cu privire la litigiile cu caracter intern, cît şi cu privire la cele din domeniul dreptului comerţului internaţional; ele funcţionează fie pe lîngă Ca-

merele de comerț sau Bursele de comerț, fie independent de acestea; b) instituții specializate pentru comerțul cu anumite produse, cu vocație internațională (din categoria cărora fac parte, de exemplu: Camera arbitrală de bumbac din Havre, Asociația distribuitorilor de produse alimentare din New York, etc., constituite grație poziției economice dominante a asociațiilor profesionale în materia respectivă, care au reușit să impună anumite uzanțe într-un domeniu sau altul). 2) Pe baza criteriului competenței teritoriale se disting: a) instituții de arbitraj de tip bilateral avînd sediul în ambele țări semnatare ale convenției de constituire și fiind competente să soluționeze litigiile ivite între firmele din țările respective; b) instituții de arbitraj de tip regional, din categoria cărora fac parte spre exemplu: Secția Internațională a Rinului pentru navigație (care este competentă să arbitreze litigiile ivite în legătură cu transportul pe Rin); Uniunea Europeană a Comerțului european en gross de cartofi, cu sediul la Paris; Curtea de Justiție a Comunităților Europene etc.; c) instituții de arbitraj cu vocație universală, dintre care unele au activitatea limitată la specialitatea mărfii respective (cum sînt bunăoară cele în materie de transporturi), iar altele au o competență materială generală (de ex. Camera de Comerț Internațional de la Paris, în care sînt reprezentate toate ramurile activității economice și la serviciile căreia apelează întreprinderi din toate continentele). **A.i.** a primit o mare extindere în ultima perioadă; în statele socialiste, spre exemplu, diferendele de natură patrimonială decurgînd din raporturile comerciale internaționale sînt supuse spre rezolvare aproape în exclusivitate unor centre permanente de arbitraj constituite într-un atare scop. V. și **arbitraj de comerț exterior.** [M.C.]

arbitraj particular, v. **arbitraj privat.**

arbitraj privat, organ de jurisdicție reglementat prin dispoziții legale în prezent inaplicabile, ce rezolva pricinile dintre persoanele care aveau liberul exercițiu al drepturilor lor. Nu erau de competența **a.p.** chestiunile de stare civilă, divorțurile, precum și toate drepturile asupra cărora legea nu permitea a se face tranzacție. Numirea arbitrilor se făcea de către părți printr-un act scris autentificat de judecătorie. Actul prin care se numeau arbitrii — compromisul — trebuia să cuprindă, sub pedeapsa nulității, numele arbitrilor, pricinile pe care aceștia urmau să le soluționeze, data la care se va termina judecata (potrivit legii, dacă nu se fixa un astfel de termen sau dacă termenul nu era prelungit printr-un act semnat de părți, însărcinarea arbitrilor nu putea ține mai mult de 5 luni de la data constituirii tribunalului de arbitri) și eventual mențiunea privind renunțarea la căile de atac. Arbitrii puteau fi recuzați (pentru cauze ivite după numirea lor) pentru aceleași motive și după aceeași procedură ca și judecătorii. În timpul funcționării lor arbitrii nu puteau fi revocați decît prin consimțămîntul tuturor părților. În cazul cînd numărul arbitrilor era par și voturile se împărțeau,

pentru luarea hotărîrii arbitrii sau președintele instanței care a autentificat compromisul numeau un superarbitru. Sin. arbitraj particular. [M.M.]

arbitri (în litigiul de comerț exterior), persoane cu înaltă calificare juridică și cunoștințe de specialitate în materie de comerț exterior și relații economice internaționale (necesare soluționării litigiilor din acest domeniu), desemnate și înscrise, în această calitate, pe o listă de organul competent, dintre care părțile litigante aleg pe componenții instanței arbitrale cu vocație de a soluționa litigiul ivit între ele. În țara noastră, lista de arbitri cuprinde 35—40 componenți; ea se reînnoiește la fiecare perioadă de trei ani. Propunerile privind înscrierea pe această listă sînt făcute de președintele Comisiei de Arbitraj din București (C.A.B.), iar numirea arbitrilor se face de către prezidiul Camerei de Comerț și Industrie București (C.C.I.B.). Două sînt principiile care, strîns îmbinate între ele, guvernează desemnarea arbitrilor: cel al selecției ce intervine la alcătuirea listelor trienale în funcție de criteriile calificării și competenței profesionale, a temeiniciei cunoștințelor ce posedă în domeniul comerțului exterior și al relațiilor economice internaționale; cel al electiunii, concretizat în dreptul părților litigante de a alege de pe lista de arbitri arbitrul preferat de ele. Arbitrii trebuie să acționeze imparțial, făcînd abstracție că desemnarea lor dă expresie voinței uneia sau alteia dintre părțile litigante; în îndeplinirea atribuțiilor jurisdicționale ce le revin ei se bucură de independență deplină. **A.** nu sînt mandatari ai părților; pentru activitatea ce depun ei primesc onorariul de la C.C.I.B. și nu de la părțile împricinate (cum se întîmplă în raporturile dintre mandant și mandatarul remunerat). Persoanele înscrise pe lista de **a.** au cetățenie română, împrejurare ce, alături de incidența exclusivă a legislației române ca temei juridic de organizare și funcționare a C.A.B., conferă acestei instanțe naționalitate română. Atribuțiile **a.** se disting după cum au ca obiect procedura propriu-zisă ori fondul pretențiilor formulate de părți: din prima categorie fac parte puterile lor de a dispune măsuri de conservare a bunurilor sau de a efectua nemijlocit anumite probe (de exemplu desciderea la fața locului pentru a constata condițiile de depozitare a unor mărfuri, participarea lor personală la unele testări tehnice, în scopul aprecierii parametrilor calitativi ai utilajelor etc.); cea de a doua categorie de atribuții ale **a.**, cu caracter de fond, conține investirea lor ca mediatori amiabili: **a.** vor hotărî ca mediatori amiabili dacă aceasta este voința părților și dacă legea care reglementează arbitrajul permite acest lucru. [M.C.]

arbitru de stat, persoană fizică cu pregătire juridică superioară care, fiind încadrată în muncă la un organ al Arbitrajului de Stat, rezolvă litigiile arbitrale (litigiile patrimoniale dintre organizațiile socialiste). [M.M.]

arbitru de stat șef, persoană care exercită conducerea activității operative a arbitrajelor de stat interjudețene sau

a Arbitrajului de Stat al municipiului Bucureşti. [M.M.]

argumentare judiciară, motivare în susţinerea ori negarea de către părţi sau de către instanţa de judecată a unei pretenţii, apărări, excepţii, măsuri, hotărîri etc., în cursul sau în finalul judecăţii. **A.j.** are ca obiect fie interpretarea şi modul de aplicare a normelor juridice, fie stările şi împrejurările de fapt. 1) **A.j.** care priveşte aplicarea normelor juridice implică, de regulă, o interpretare extensivă. Sînt folosite, în această privinţă, următoarele **a.j.**: a) **A.j. a** pari rationae (prin analogie), cînd se impune compararea şi aplicarea unui text cu ajutorul altui text, mai clar şi mai amplu în redactarea sa, din aceeaşi materie sau din materii apropiate prin obiectul reglementării lor. Această argumentare este o axiomă a maximelor: ubi eadem est legis ratio, ibi eadem est legis dispositio (unde este aceeaşi raţiune a legii, acolo este şi aceeaşi aplicare a ei) şi exceptio firmat regulam în casibus non exceptis (excepţiile confirmă regula în cazurile neexceptate). **A.j.** a pari rationae este folosită, cel mai adesea, prin normele de trimitere exprese (de ex. legea comisiilor de judecată dispune că prevederile ei, ca lege specială, se întregesc cu dispoziţiile de drept comun ale Codului de procedură civilă), iar alteori prin simplă interpretare (v. **infracţiuni de audienţă**); b) **A.j.** a contrario sensu (în sens contrar), care vizează reglementările restrictive ce trebuie interpretate şi aplicate ca atare; adică, limitate la cazul sau ipoteza vizată; în rest, urmînd a se aplica reglementarea opusă, generală sau de drept comun. Această argumentare se bazează pe raţiunea maximei qui dicit de uno, de altero jegat (cine afirmă despre una neagă despre cealaltă). De exemplu, cînd legea prevede, în cazul nulităţilor exprese, că vătămarea se prezumă, per a contrario, în celelalte cazuri, deşi legea nu precizează expres, vătămarea trebuie dovedită; c) **A.j.** a fortiori ratione (cu atît mai mult), care se foloseşte cînd se urmăreşte aplicarea gradată a unui text. După **a.j.** a fortiori ratione unde legea prevede sau permite mai mult, implicit permite şi mai puţin (a majori ad minus) şi unde legea opreşte mai puţin, acolo, implicit, opreşte şi mai mult (a minori ad majus). Pentru ilustrarea acestei argumentări este folosită maxima: qui potest majus, potest et minus (cine poate mai mult poate şi mai puţin). De exemplu, instanţa competentă să soluţioneze acţiunea de divorţ (instanţa ultimului domiciliu comun al soţilor) devine a fortiori competentă să soluţioneze şi cererea accesorie de împărţire a bunurilor comune, chiar dacă printre acestea se află şi bunuri imobile situate în raza teritorială a altei instanţe. 2) **A.j.** a stărilor şi împrejurărilor de fapt se face pentru a determina existenţa sau inexistenţa lor şi a desprinde apoi consecinţele juridice ce decurg din concluzia la care s-a ajuns. Sînt folosite, de regulă, următoarele **a.j.** a) **A.j.** a priori (mai înainte, anterior) prin care se declară ca stabilită o anumită faptă, împrejurare, consecinţă etc. — înainte de a fi probată — pe baza cunoaşterii sau prezu-

mării unor termeni din cadrul relației demonstrabile în care se situează. De exemplu, în cazul unei acțiuni de tăgadă a paternității, soțul mamei, adică reclamantul, este declarat a priori tatăl copilului; b) **A.j. a posteriori** (după, posterior), prin care faptele, împrejurările sau consecințele lor sînt stabilite — pe bază de probe — numai după ce acestea au avut loc. De exemplu, se argumentează a posteriori valabilitatea unui act anulabil după confirmarea lui de partea în drept să invoce nulitatea; respingerea unei acțiuni în daune dacă se reține că cel obligat și-a executat între timp obligația etc.; c) **A.j.** a cauzei și efectului, prin care se demonstrează că o faptă a produs un rezultat cu anumite consecințe juridice. De exemplu, relația cauză-efect este folosită în practica judiciară în litigiile care au ca obiect cauzarea de prejudicii pentru a demonstra că raportul dintre faptă și rezultatul dat constituie expresia „necesității" și nu a unei „înlănțuiri întîmplătoare de evenimente". V. și **concluzii în fond; obiectul probațiunii; prezumții; motivarea hotărîrii.** [D.R.]

arhiva instanței, serviciu administrativ al instanței de judecată unde se păstrează, în dulapuri speciale, pe termene fixate (zilele cînd urmează să aibă loc judecata) dosarele aflate în curs de judecată, iar cele judecate în locuri special amenajate. 1) Predarea și primirea dosarelor aflate în curs de judecată de la **a.i.** către grefierul de ședință, cît și returnarea lor în caz de amînare a judecății, se face prin intermediul condicii de termene pentru arhivă (unde semnează de primire grefierul de ședință) și respectiv caietul grefierului (unde semnează de primire arhivarul). Accesul la **a.i.** pentru consultarea dosarelor aflate în curs de judecată este permis numai judecătorilor, părților litigante, avocaților sau altor reprezentanți ai părților. 2) Dosarele judecate se păstrează la **a.i.,** potrivit unui nomenclator al Ministerului de Justiție, în funcție de importanța lor, numai anumite perioade de timp. De exemplu, dosarele privind judecarea acțiunilor de ieșire din indiviziune se păstrează timp de 30 de ani, cele care privesc judecarea acțiunilor de divorț se păstrează 5 ani etc. Potrivit aceluiași nomenclator, la împlinirea respectivei perioade de timp dosarele judecate se predau la arhivele statului (cele care prezintă importanță social-istorică) sau la organizațiile care se ocupă cu recuperarea deșeurilor (cele care nu prezintă importanță). [D.R.]

asesori populari, orice persoană care este cetățean român, are vîrsta de 23 de ani împliniți, nu a fost condamnată penal, are capacitate de exercițiu, este absolvent al școlii generale, se bucură de o reputație neștirbită și a fost aleasă de organul de stat competent, pentru a participa, în calitate de reprezentant al maselor de oameni ai muncii, ca membru al completului de judecată la soluționarea pricinilor pentru care legea dispune că vor fi judecate de instanțe cu participarea unor atare reprezentanți. Alegerea **a.p.** se face de către consiliile populare județene ori, după caz, de consiliul popular al

municipiului București, pe termen de 4 ani; ei pot fi revocați în aceleași condiții în care au fost aleși. Numărul **a.p.** pentru fiecare instanță (tribunale județene, judecătorii, precum și tribunalul municipiului București) se stabilește de Ministerul Justiției. Pe timpul cît funcționează la instanțele civile, **a.p.** primesc drepturi bănești ce se stabilesc prin Hotărîre a Consiliului de Miniștri. **A.p.** funcționează și pe lîngă instanțele militare, aici fiind însă aleși după o procedură deosebită; numărul **a.p.** pentru fiecare tribunal militar se stabilește de către Ministerul Justiției cu acordul Ministerului Apărării Naționale. Pe timpul cît își exercită mandatul, **a.p.** își păstrează locul și funcția în producție; în această perioadă li se aplică și lor dispozițiile legale privind îndeplinirea atribuțiilor de judecată. [M.C.]

asigurarea acțiunii, luarea de către instanța de judecată, în acțiunile reale sau de creanță, pe timpul judecării procesului, a unor măsuri care să asigure executarea unei hotărîri viitoare pe care reclamantul speră să o obțină în favoarea sa. Luarea măsurilor de **a.a.** se sprijină pe dreptul de gaj general al creditorilor asupra bunurilor debitorilor, care, în caz de litigiu, îi oferă creditorului reclamant posibilitatea de a solicita instanței de judecată să ordone măsuri de indisponibilizare și conservare, de natură să împiedice pe debitorul pîrît, pendente lite (în timpul procesului), să distrugă sau să înstrăineze bunul ce formează obiectul litigiului, iar cînd se cere o sumă de bani, să-și diminueze activul patrimonial, devenind astfel insolvabil. Cererea reclamantului prin care solicită instanței să ordone luarea unor măsuri de **a.a.** implică și dă naștere, sub aspectul oportunității admiterii ei, la un conflict între părți, diferit de acela care se poartă asupra fondului cauzei. Ca urmare, înainte de a încuviința cererea reclamantului pentru **a.a.**, instanța are obligația de a examina, pe cale incidentă, chiar dacă reclamantul a depus cauțiune, și acele apărări ale pîrîtului care privesc indirect fondul cauzei, ca de exemplu prescripția sau inadmisibilitatea acțiunii, fără a se teme că prin aceasta ar prejudeca fondul. În asemenea situații, instanța poate dispune citarea părților, pentru a da lămuriri și a se apăra, chiar și în cazul sechestrului asigurător și popririi asiguratorii care se ordonă, de regulă, fără dezbateri contradictorii. Examinarea unor asemenea apărări este impusă de principiul egalității părților: așa cum reclamantul poate anticipa asupra admiterii acțiunii și obținerii hotărîrii în favoarea sa, justificînd prin aceasta luarea măsurilor de **a.a.**, tot așa poate anticipa și pîrîtul asupra respingerii acțiunii și obținerii hotărîrii în favoarea sa, justificînd prin aceasta că măsurile de **a.a.** sînt inoportune de a fi luate în cauză. V. și **acțiune civilă; poprire asiguratorie; sechestru asigurator; sechestru judiciar; sustragere de sub sechestru.** [D.R.]

asigurarea dovezilor, procedură contencioasă în cadrul căreia părțile au posibilitatea de a solicita constatarea și conservarea unei probe dacă există pericol de dispariție sau dacă aceasta ar fi greu de

administrat într-un viitor litigiu. Prin procedura **a.d.** pot fi administrate oricare dintre mijloacele de probă prevăzute de lege, cu excepția înscrisurilor. Principala condiție de admisibilitate a cererii privind **a.d.** o constituie urgența, ce urmează să fie dedusă din pericolul de dispariție a probei sau din dificultățile de administrare a acesteia într-un viitor litigiu; **a.d.** poate fi încuviințată de instanță chiar dacă nu există urgență, dar numai cu acordul ambelor părți. Cererea privind **a.d.** trebuie să îndeplinească condițiile prevăzute de lege pentru orice petiție care se adresează instanțelor judecătorești; ea va cuprinde și mențiuni privitoare la dovezile ce urmează să fie administrate, arătarea faptelor supuse probațiunii și justificarea urgenței. **A.d.** poate fi solicitată înainte de începerea unui litigiu sau chiar în timpul procesului. Competența de soluționare a cererii revine instanței în circumscripția căreia se află domiciliul martorului sau obiectul supus cercetării, dacă **a.d.** s-a solicitat înainte de declanșarea procesului; în caz contrar, cererea se va îndrepta la instanța sesizată cu judecarea litigiului. Cererea privind **a.d.** se soluționează în mod obișnuit cu citarea părților; dacă urgența o reclamă, ea poate fi rezolvată și fără citarea părților. Cu prilejul **a.d.** instanța este limitată la cercetarea admisibilității și la administrarea probei, fără a prejudeca fondul cauzei. Procedura **a.d.** poate fi utilizată și pentru constatarea unei stări de fapt ce ar putea servi într-un viitor litigiu sau în cadrul unui proces pendent; în caz de admitere a cererii instanța va dispune constatarea stării de fapt respective de către executorul judecătoresc; procesul-verbal de constatare face dovadă pînă la proba contrară. Asupra cererii privind **a.d.** instanța se pronunță printr-o încheiere de admitere sau de respingere; încheierea poate fi atacată cu recurs în termen de cinci zile de la pronunțare dacă judecata s-a făcut cu citarea părților și de la comunicare dacă părțile nu au fost citate. Dacă dovezile au fost asigurate în cursul procesului asupra fondului, încheierea pronunțată de instanță, avînd caracter premergător, va putea fi atacată cu recurs doar odată cu hotărîrea finală. Hotărîrea de admitere a cererii privind **a.d.** determină opozabilitatea probelor administrate față de părți. În cursul procesului asupra fondului părțile au posibilitatea de a combate, prin alte mijloace de dovadă, probele administrate în cadrul procedurii privind **a.d.** Probele administrate în urma cererii de **a.d.** pot fi invocate de oricare dintre părți, în temeiul principiului potrivit căruia dovezile aparțin cauzei. Sin. ancheta în futurum. [I.L.]

asistare, procedeu prin intermediul căruia ocrotitorul legal al persoanei ce nu posedă capacitate deplină de exercițiu participă la activitatea judiciară, spre a întregi capacitatea acesteia. În dreptul nostru minorul care a împlinit vîrsta de 14 ani are, pînă la majorat, capacitate de exercițiu restrînsă; legea îi recunoaște acestuia posibilitatea de a încheia acte juridice, dar numai cu încuviințarea prealabilă a părinților sau a tutorelui. Desfășurarea procesului

civil implică însă efectuarea succesivă a unor acte — de la promovarea acțiunii și pînă la soluționarea acesteia — de către participanții la activitatea de judecată, inclusiv de minorul ce a împlinit vîrsta de 14 ani și care este parte în litigiu; de aceea, nu este suficientă încuviințarea prealabilă dată (minorului avînd capacitate de exercițiu restrînsă) cu prilejul promovării acțiunii. Activitatea procesuală avînd un caracter complex, implică și efectuarea unor acte a căror semnificație nu poate fi anticipată cu prilejul promovării cererii de chemare în judecată. Asigurarea unei ocrotiri eficiente a minorului presupune cu necesitate a. acestuia în tot cursul procesului civil; în acest scop ocrotitorii legali vor fi citați spre a semna alături de minor toate actele adresate instanței, sub sancțiunea nulității. Încuviințarea prealabilă dată cu prilejul promovării acțiunii civile nu ar satisface cerințele unei ocrotiri reale și efective a minorului care a împlinit vîrsta de 14 ani; o asemenea autorizare ar avea doar semnificația unei simple „încuviințări în alb", improprie activității specifice procesului civil. Pe de altă parte, în procesul în care minorul dobîndește legitimare procesuală pasivă, instituția autorizării este practic inaplicabilă, întrucît ocrotitorii legali nu ar putea împiedica judecarea cauzei prin refuzul încuviințării prealabile. Cu toate acestea, a. nu are aplicare în următoarele împrejurări: a) minorul care se căsătorește în condițiile legii, dobîndește capacitate deplină de exercițiu; el va putea promova o acțiune civilă fără să fie necesară încuviințarea prealabilă; de asemenea, va participa la activitatea judiciară fără să fie necesară a. acestuia; b) minorul care a împlinit vîrsta de 16 ani are capacitatea de a încheia un contract de muncă sau de a intra într-o organizație cooperatistă fără să fie necesară încuviințarea prealabilă a ocrotitorilor săi legali; el își exercită astfel singur drepturile ce izvorăsc din contractul individual de muncă sau din calitatea de membru al organizației cooperatiste; pe plan procesual, minorul care a împlinit vîrsta de 16 ani are posibilitatea de a promova o acțiune (cerere sau contestație) și de a participa personal într-un litigiu de muncă, fără să fie necesară a. sa de către alte persoane. [I.L.]

asistență judiciară (în terminologia Codului de procedură civilă), serviciile prestate gratuit de avocați delegați de către birourile colective de asistență juridică, în tot cursul procesului, ca urmare a încuviințării date de instanța de judecată, la cererea și în favoarea părții ce nu dispune de mijloacele materiale suficiente pentru a plăti onorarul avocațial aferent acestor servicii. **A.j.** constituie o importantă garanție a dreptului la apărare, instituită de lege în beneficiul persoanelor care, fiind lipsită de mijloacele materiale necesare angajării unui avocat, sînt îndreptățite să primească asistență juridică gratuită. **A.j.** se acordă la cererea părții interesate; consacrînd acest principiu, legea dispune că cel ce nu este în măsură să facă față cheltuielilor unei judecăți fără a primejdui propria sa întreținere sau a familiei sale, poate cere să

i se acorde asistența juridică gratuită. Cererea făcută în acest scop trebuie să cuprindă indicarea pricinii la care se referă, precum și arătarea stării materiale a solicitantului; ea va fi însoțită de dovezi scrise, privitoare la veniturile și sarcinile acestuia. Cererea se adresează instanței sau biroului colectiv de asistență juridică. Primind o asemenea cerere, instanța sau, după caz, biroul colectiv de asistență juridică cercetează temeinicia ei, putînd cere explicații și dovezi suplimentare solicitantului, precum și informații de la organele locale de stat. Instanța hotărăște în privința cererii de **a.j.** în camera de consiliu, dînd o încheiere care nu este supusă vreunei căi de atac. Legea îndreptățește partea adversă ca, oricînd în cursul procesului, să înfățișeze instanței probe referitoare la adevărata stare materială a celui căruia i s-a încuviințat cererea de **a.j.** și să solicite instanței să procedeze la reverificarea temeiniciei acelei cereri; asistența nu se suspendă însă în cursul noilor cercetări. În cazul în care instanța constată că sesizarea părții potrivnice este întemeiată, va reveni printr-o încheiere asupra încuviințării asistenței; nici această încheiere nu este supusă vreunei căi de atac. În cazul în care instanța constată că cererea de asistență a fost făcută cu rea-credință și că solicitantul a ascuns adevărul, ea poate — revenind asupra încuviințării date inițial — să condamne partea în culpă la o amendă egală ca valoare cu sumele de plata cărora a fost scutită. Legea prevede că dreptul la **a.j.** se stinge prin moartea părții care a beneficiat de el, precum și ca urmare a îmbunătățirii stării materiale a acestuia. Cheltuielile de care partea a fost scutită prin încuviințarea **a.j.** vor fi puse de către instanță în sarcina celeilalte părți, în eventualitatea că aceasta din urmă ar cădea în pretenții; urmărirea lor este supusă dispozițiilor cuprinse în Codul de procedură fiscală. În acest scop instanța trebuie să comunice, prin grija grefierului, organelor fiscale dispozitivul hotărîrii. Legea reglementează pe seama avocaților numiți apărători din oficiu dreptul de a cere instanței ca onorariul lor să fie pus în sarcina celeilalte părți în eventualitatea că aceasta ar fi căzut în pretenții. [M.C.]

asistență juridică, activitate profesională de sprijinire a persoanelor, desfășurată de avocați în scopul apărării drepturilor și intereselor legitime ale acestora și al întăririi legalității socialiste. **A.j.** se realizează în condițiile legii, prin apărarea și reprezentarea în tot cursul procesului a părților și celorlalte persoane interesate, prin asistarea și reprezentarea celor interesați în fața notariatelor de stat și a organelor locale ale administrației de stat, precum și prin darea de consultații, întocmirea de cereri, plîngeri și alte acte cu caracter juridic. Cu excepția cazurilor expres prevăzute de lege, numai avocații au dreptul să acorde **a.j.**; serviciul prestat de ei în exercițiul profesiunii lor este de interes obștesc. **A.j.** se acordă prin birourile colective de asistență juridică organizate în cadrul colegiilor de avocați; legea interzice avocaților să dea consultații, să redacteze cereri, să angajeze

cauze și, în general, să presteze servicii avocațiale, altfel decît în cadrul biroului colectiv de asistență juridică. Activitatea avocațială se poate desfășura numai pe baza delegației scrise semnate de directorul sau responsabilul biroului colectiv de asistență juridică; în baza delegației respective, avocatul este îndreptățit să acorde **a.j.** potrivit condițiilor admise de lege. Pentru obținerea **a.j.**, persoanele interesate se pot adresa oricărui birou colectiv de asistență juridică și pot solicita să fie apărați sau asistați de oricare dintre membrii acelui birou; munca avocațială se plătește în exclusivitate biroului colectiv de asistentă juridică, potrivit tarifului de onorarii pentru **a.j.** Pentru fiecare act de asistență juridică solicitat biroului colectiv trebuie întocmit un „angajament" pe o fișă semnată de directorul sau responsabilul acelui birou, de avocatul căruia i s-a repartizat lucrarea și de partea care a solicitat **a.j.**; în cuprinsul fișei de angajament se indică, printre altele, onorariul stabilit pentru lucrare precum și condițiile de plată, arătîndu-se totodată sumele primite în contul onorariului. În caz de neplată a onorariului restant, partea în culpă poate fi urmărită pe baza fișei respective potrivit procedurii stabilite de lege privitor la urmărirea unor datorii pe cale notarială, în temeiul titlului executor eliberat de notariatul de stat din localitatea în care se află sediul biroului colectiv de asistență juridică. Instanța de judecată este obligată să respecte, la calcularea cheltuielilor de judecată, tariful de onorarii pentru **a.j.** Acordarea **a.j.** de către birourile colective de asistență juridică este obligatorie ori de cîte ori organele de urmărire penală sau instanțele judecătorești cer, potrivit legii, desemnarea unui apărător din oficiu pentru învinuiți, inculpați ori alte părți, precum și atunci cînd organul de urmărire penală sau instanța de judecată constată că, datorită stării sale materiale, partea nu are posibilitatea de a plăti onorariul stabilit conform tarifului, iar asistarea acesteia este necesară în raport cu circumstanțele cauzei. **A.j.** poate fi acordată în mod gratuit în următoarele situații: a) în acțiunile ce urmăresc pensii de întreținere sau repararea daunelor pricinuite prin moartea sau infirmitatea cauzată în timpul producției, ori ca urmare a unor accidente; b) pentru consultații juridice și pentru redactarea unor cereri sau alte acte judiciare cerute de ostașii din Forțele Armate ale R. S. România; c) pentru ori ce altă activitate de asistență juridică, dacă directorii birourilor colective constată că cei care solicită **a.j.**, datorită stării lor materiale, nu au posibilitatea de a plăti onorariul stabilit potrivit tarifului. În cazul desemnării unui apărător din oficiu, dacă organul de urmărire penală sau instanța de judecată constată că partea căreia i s-a acordat **a.j.** din oficiu are posibilități de plată, aceasta va fi obligată să plătească biroului colectiv care a delegat avocatul, onorariul cuvenit conform tarifului; nu pot fi obligați la o asemenea plată învinuitul care nu a fost trimis în judecată, inculpatul care, fiind trimis în judecată, a fost achitat sau în privința căruia s-a pronunțat încetarea

procesului penal fără să fi fost obligat la despăgubiri civile, partea civilmente responsabilă care nu a fost obligată la despăgubiri civile, precum și partea vătămată și partea civilă ale căror cereri au fost găsite întemeiate. Atunci cînd apărătorul a fost delegat din oficiu, onorariul avocațial se plătește de partea potrivnică dacă cererea ei s-a dovedit neîntemeiată și dacă organul de urmărire penală sau instanța judecătorească constată din actele dosarului că are posibilități de plată. Obligarea la plata onorariului se va dispune, după caz, prin ordonanța organului de urmărire penală dată în cauză, care, în această privință, constituie titlu executor, sau prin hotărîrea instanței de judecată care soluționează cauza la care a luat parte apărătorul. Cînd **a.j.** a fost acordată la cererea organului de urmărire penală sau a instanței judecătorești și aceasta constată că nu sînt întrunite condițiile pentru a obliga pe vreuna din părți la plata onorariului, se va dispune, după caz, prin ordonanța dată în cauză sau prin hotărîrea judecătorească, ca plata onorariului să se facă dintr-un fond special al Ministerului Justiției. [M.C.]

atașarea dosarului, operațiune prin care dosarul unei cauze rezolvate este alăturat la dosarul unei cauze aflate în curs de judecată. **A.d.** se face cînd este necesar ca hotărîrea sau probele aflate în dosarul cauzei rezolvate să fie cercetată sau folosite în cauza aflată în curs de judecată. În mod obișnuit **a.d.** se face în următoarele situații: a) cînd se invocă autoritatea de lucru judecat, pentru a se face comparație între elementele cauzei judecate și cele ale cauzei aflate în curs de judecată; b) cînd instanței civile îi revine sarcina de a stabili, ea, caracterul penal al unei fapte, și solicită organului de urmărire penală să-i trimită dosarul cauzei penale în care s-a dispus încetarea urmăririi penale pentru că a intervenit amnistia, prescripția sau decesul făptuitorului; c) cînd, în urma perimării, s-a introdus o nouă acțiune și este necesar a fi folosite probele administrate în dosarul format inițial; d) cînd s-a admis excepția de litispendență, și dosarul cauzei format la cea din urmă instanță sesizată trebuie trimis pentru a fi anexat la dosarul aceleiași cauze format la prima instanță sesizată. Sub aspect procedural, **a.d.** se face după regulile administrării probei prin înscrisuri atunci cînd acestea se găsesc în păstrarea unei autorități. V. și **dosar civil; administrarea probelor; dovada cu înscrisuri.** [D.R.]

audiere de martori, activitate desfășurată de instanța de judecată în îndeplinirea procedurilor de administrare și de asigurare a dovezilor, constînd în ascultarea, selectarea și consemnarea în proces-verbal a celor relatate de martori cu privire la fapte sau întîmplări petrecute în legătură cu obiectul litigiului aflat în curs de soluționare. **A. de m.** se face direct de către instanța judecătorească investită cu rezolvarea pricinii; dacă martorul domiciliază în altă localitate, el poate fi audiat prin comisie rogatorie de instanța egală sau mai mică în grad din acea localitate. În cazul în care la termenul fixat se prezintă numai o parte dintre martorii citați, aceștia vor fi audiați la

data respectivă, iar pentru audierea martorilor lipsă instanța va stabili un nou termen, amînînd în acest scop judecata. Dacă martorul regulat citat nu se prezintă, instanța va putea dispune amendarea lui (cu o sumă de la 25 la 250 lei) și aducerea lui cu mandat; în caz de urgență aducerea cu mandat poate fi ordonată chiar de la primul termen. Asupra dispoziției de amendare a martorului instanța poate reveni ulterior printr-o încheiere, dacă martorul justifică ulterior motivul neprezentării la termenul pentru care fusese citat anterior. În cazul în care martorul nu se prezintă nici după emiterea mandatului de aducere, instanța are facultatea să judece procesul fără acel martor. Legea dispune ca înainte de a fi ascultat, martorul să presteze un jurămînt, repetînd formula: „jur că voi spune adevărul și că nu voi ascunde nimic din ceea ce știu". După prestarea acestui jurămînt, martorului i se pune în vedere, de către președintele completului de judecată, că dacă nu spune adevărul săvîrșește infracțiunea de mărturie mincinoasă, pentru care va fi pedepsit conform legii penale; despre aceasta se va face mențiune în declarația scrisă pe care o va semna martorul. Minorii sub 14 ani nu depun jurămînt: lor li se atrage doar atenția „să spună adevărul"; în caz de mărturie mincinoasă ei nu sînt pasibili de pedeapsă penală. Martorul care, deși prezent la instanță, refuză să jure și să depună mărturie va fi condamnat prin încheierea de ședință, care este executorie, la o amendă între 25 și 250 lei și totodată la despăgubiri către partea vătămată. Înainte de a fi întrebat asupra celor ce știe în legătură cu obiectul litigiului, martorul trebuie să arate datele personale necesare identificării lui și aprecierii declarației sale de către instanță; datele respective se consemnează în procesul-verbal de audiere. După aceasta se trece la audierea propriuzisă a martorului; el este interogat, punîndu-i-se, prin intermediul președintelui completului de judecată, întrebări, mai întîi de către partea care l-a propus, apoi de către partea potrivnică și de către judecători; martorul nu are voie să citească răspunsuri pregătite de mai înainte; el se poate folosi însă de unele însemnări, dar numai cu încuviințarea președintelui și numai în ce privește cifre sau denumiri. În eventualitatea prezenței la ședință a mai multor martori, aceștia se audiază separat, martorii neascultați fiind evacuați din sala de dezbateri în timpul audierii unuia dintre ei. Ordinea audierii se stabilește de către președinte, ținînd seama și de cererile părților; de regulă, se ascultă la început martorii în probă, iar apoi martorii în contra-probă. Martorul care a fost ascultat este reținut în sală, dacă instanța nu hotărăște altfel, pînă la terminarea audierii tuturor martorilor din aceeași pricină, pentru ca el să nu poată comunica cu aceștia înainte de a fi fost ascultați; rămînerea în sală a martorului ascultat se poate învedera necesară și pentru eventuale confruntări cu alți martori sau pentru luarea unor declarații suplimentare care s-ar dovedi necesare în lumina declarațiilor altor martori. În cazul în care depozi-

țiile martorilor sînt contradictorii, instanța poate dispune confruntarea martorilor, chiar dacă dezbaterile asupra fondului au fost închise; în acest scop ea va dispune redeschiderea dezbaterilor și o nouă citare a martorilor între care urmează să se efectueze confruntarea. Dacă instanța are temeiuri serioase să creadă că declarația unui martor este mincinoasă ori că martorul respectiv a fost mituit, ea va încheia un proces-verbal și va trimite martorul în fața organelor de urmărire penală. Declarația martorului este orală, dar ea se consemnează în scris (într-un proces-verbal de audiere de martor), scriptul respectiv ataşîndu-se la dosarul pricinii, după ce în prealabil a fost semnat pe fiecare pagină de către martor, președinte și grefier. Înainte de a semna depoziția, martorul are dreptul să ceară ca aceasta să-i fie citită. Legea dispune că orice adăugiri, ștersături sau schimbări în cuprinsul mărturiei trebuie încuviințate și semnate de judecător, de grefier și de martor, sub pedeapsa de a nu fi ținute în seamă, iar locurile neînscrise din declarație trebuie barate, astfel ca să nu se poată adăuga nimic. V. și **comisie rogatorie.** [M.C.]

autentificarea înscrisurilor, operație juridică prin care se conferă actelor și documentelor scrise o anumită putere doveditoare. Prin autentificare înscrisul dobîndește forță probantă după cum urmează: 1) considerat în întregul său, actul se bucură de prezumția de autenticitate, dacă, chiar și numai aparent, a fost corect întocmit; 2) **menționile din act** referitoare la fapte materiale săvîrșite de agentul instrumentator sau la cele petrecute în fața sa și constatate de acesta prin propriile sale simțuri au putere doveditoare deplină (adică nu pot fi înlăturate decît prin înscriere în fals); 3) mențiunile făcute numai pe baza declarațiilor pot avea, după caz, fie forță doveditoare pînă la proba contrară, fie doar valoarea unui început de dovadă scrisă. De regulă, **a.î.** se face de către organele notariale, care conferă forță probantă înscrisurilor referitoare la: contractul de partaj voluntar, împărțeala făcută de ascendenți între descendenții lor, donații, testamente, acte confirmative, contracte de vînzare-cumpărare, cesiunea de creanță, contractele de schimb, locațiune, mandat, societate, comodat, împrumut, depozit, contractul de rentă viageră, fidejusiune, gaj, ipotecă, declarații, procuri etc. Potrivit **legii,** în **localitățile** unde nu funcționează notariate de stat, comitetele (birourile) executive ale consiliilor populare pot autentifica: a) orice declarații cu caracter de atestare sau cu conținut de notorietate; b) înscrisuri prin care se încheie contracte privitoare la cultivarea și predarea produselor agricole vegetale sau la creșterea, îngrășarea și predarea de animale; c) înscrisuri cuprinzînd convenții în valoare de pînă la 3 000 lei, cu excepția acelora care au ca obiect donații de orice fel, constituiri de ipoteci și transmisiuni de clădiri; d) procuri, cu excepția celor care se dau în vederea întocmirii unor acte de transmisiune privitoare la clădiri sau în vederea efectuării unor acte juridice pentru a căror încheiere legea cere formă autentică ori care se re-

feră la operațiuni cu străinătatea. V. și **procedura autentificării înscrisurilor.** [M.M.]

autoritate de lucru judecat, principiu de interes general potrivit căruia ceea ce s-a hotărît printr-un act de jurisdicție, bine sau rău, se consideră că exprimă adevărul și judecata nu mai poate fi reluată. **A. de l.j.** pune capăt, irevocabil, oricărui litigiu în care părțile au uzat de toate căile de atac deschise și puse la dispoziția lor de către lege. Principiul **a. de l.j.** este diriguitor, deopotrivă, pentru părțile litigante și judecătorii care au decis prin hotărîrea lor, în mod definitiv, asupra unui litigiu. Din punct de vedere procesual, **a. de l.j.** îndeplinește două funcții: una de excepție și alta de prezumție. 1) Excepția **a. de l.j.** are la bază regula că o acțiune nu poate fi judecată decît o singură dată: non bis in idem. Excepția **a. de l.j.** impune condiția identității de acțiuni care, potrivit legii, reclamă același obiect, aceeași cauză și aceleași părți. Excepția interzicînd judecata repetată a aceleiași pricini, efectul ei fiind peremptoriu, îndeplinește funcția extinctivă a **a. de l.j.** 2) Prezumția **a. de l.j.** are la bază regula că o constatare (nu neapărat în sens de soluție privind raporturile litigioase dintre părți) făcută printr-o hotărîre definitivă nu trebuie să fie contrazisă de o altă hotărîre: res judicata pro veritate habetur. Spre deosebire de excepție, prezumția **a. de l.j.** reclamă diversitate de acțiuni și identitate de chestiuni. Asemenea situații sînt întîlnite, mai ales, în acțiunile conexe care, în privința soluționării, una îi succede celeilalte. Întrucît prezumția impune consecvență și unitate în judecarea acțiunilor succesive (de ex. autoritatea de lucru judecat a hotărîrilor penale în procesele civile), îndeplinește funcția normativă a **a. de l.j.** Se derogă de la această funcție în cazul despăgubirilor sau a altor prestații periodice, cazuri în care prezumția **a. de l.j.** nu poate fi opusă cererii prin care cei interesați solicită, ulterior rămînerii definitive a hotărîrii, micșorarea sau încetarea plății ori, dimpotrivă, majorarea ei. Sub ambele forme, **a. de l.j.** poate fi invocată în orice fază a procesului. [D.R.]

autoritatea de lucru judecat a hotărîrilor penale în procesele civile, efect al hotărîrii penale de care trebuie să se țină seama în cazul în care acțiunea civilă pentru repararea pagubei rezultate din săvîrșirea infracțiunii este exercitată, după judecarea, cauzei penale, în fața instanței civile. Acest efect constă în aceea că hotărîrea definitivă a instanței penale are autoritate de lucru judecat în fața instanței civile (sesizată ulterior pentru despăgubiri) cu privire la existența faptei, persoana care a săvîrșit-o și vinovăția acesteia. Astfel: a) dacă hotărîrea penală definitivă este de condamnare, instanța civilă trebuie să considere ca definitiv stabilite existența faptei și vinovăția inculpatului și să-l oblige, în consecință, la repararea pagubei cauzate părții vătămate; b) dacă hotărîrea penală definitivă este de achitare pe motiv că fapta nu a existat sau nu a fost săvîrșită de inculpat, instanța civilă trebuie să-l exonereze pe acesta de orice răspundere civilă; c) dacă instanța penală

a dispus încetarea procesului penal și, ca atare, nu s-a pronunțat asupra existenței faptei, a persoanei care a săvîrșit-o și vinovăției acesteia (cazul intervenirii amnistiei, prescripției sau decesului făptuitorului), instanța civilă este în drept a examina toate aceste aspecte și a se pronunța asupra lor și, după caz, să-l exonereze ori să-l oblige pe pîrît, iar în cazul decesului pe moștenitorii săi, de sau la plata despăgubirilor față de partea vătămată. V. și **autoritate de lucru judecat; electa una via...** [D.R.]

autoritatea tutelară 1. Funcție a unui organ administrativ ce înglobează un ansamblu de atribuții (ținînd de dreptul familiei) a căror aducere la îndeplinire se realizează prin acte cu caracter administrativ; **2.** Organ al administrației de stat care îndeplinește această funcție. Organele de **a.t.** (care sînt: comitetele, respectiv birourile executive ale consiliilor populare comunale, orășenești, municipale și ale sectoarelor municipiului București) își îndeplinesc atribuțiile adoptînd, în plen, actele administrative corespunzătoare. Atribuțiile organelor de **a.t.** sînt: a) atribuții de îndrumare și control; b) atribuții de decizie; c) atribuții de sesizare; d) atribuții de avizare; toate privesc felul în care se desfășoară întreaga activitate de ocrotire a minorilor și a altor incapabili. **A.t.** competentă a îndeplini categoriile de atribuții de mai sus este cea de la domiciliul minorului sau al celui incapabil. V. și **tutore; tutelă.** [M.M.]

autorizare, procedeu prin intermediul căruia reprezentantul sau ocrotitorul legal al unei persoane fizice ori juridice este abilitat, de organul competent, să promoveze o acțiune civilă sau să îndeplinească anumite acte procedurale. **A.** funcționează în cazul actelor procedurale privitoare la: a) persoanele fizice lipsite de capacitatea de exercițiu; legea vizează actele pe care reprezentantul nu le poate încheia fără o a. specială dată de organul competent; prezintă un asemenea caracter actele ce depășesc dreptul de administrare (de pildă, acțiunea pentru tăgăduirea paternității poate fi promovată de tutorele celui prezumat tată, numai cu încuviințarea autorității tutelare); b) persoanele fizice avînd capacitate de exercițiu restrînsă; în acest caz asistarea persoanelor care nu au împlinit vîrsta de 18 ani se completează cu **a.** impusă de lege pentru actele de dispoziție; ocrotitorul legal al minorului ce a împlinit vîrsta de 14 ani poate face acte de dispoziție, în cadrul procesului civil, numai cu încuviințarea prealabilă a autorității tutelare. **A.** funcționează și în cazul persoanelor juridice; drepturile subiective recunoscute persoanelor juridice se exercită prin organele de conducere ale acestora; actele îndeplinite de organele de conducere, în limitele puterilor ce le-au fost conferite, sînt actele persoanei juridice însăși. Problemele complexe ale conducerii procesului de muncă la nivelul organizațiilor socialiste face ca în practică reprezentarea lor (în fața organelor jurisdicționale) prin organele de conducere să fie greu de realizat. De aceea, sarcina de asigurare a legalității la nivelul întreprinderi-

lor, instituțiilor și a celorlalte persoane juridice, precum și apărarea intereselor patrimoniale ale acestora, a fost încredințată jurisconsulților ce își desfășoară activitatea în cadrul oficiilor juridice. Anumite acte de dispoziție pot fi făcute însă de jurisconsulți, în cadrul procesului civil, numai pe baza unei **a.** date în acest scop de organele de conducere. **A.** este necesară în cazul actelor de dispoziție privitoare la promovarea acțiunilor în justiție sau la organele arbitrale, fixarea pretențiilor, renunțarea la acțiune, renunțarea la dreptul subiectiv, încheierea tranzacției, darea răspunsurilor la interogator, renunțarea la exercițiul căilor de atac etc. [I.L.]

autorizație de împărțeală, act administrativ eliberat de organul de stat competent, comitetul executiv al consiliului popular sau biroul executiv al acestuia, prin care se încuviințează acel mod de împărțeală, în cazul bunurilor imobile, care nu contravine planurilor de sistematizare și folosire rațională a fondului funciar sau care nu determină schimbări ce pot afecta funcționalitatea ori siguranța construcțiilor. 1) pentru terenuri, **a. de î.** este necesară numai în cazurile în care, prin ieșirea din indiviziune, se săvîrșește și o operație fizică de divizare a acestora prin parcelare; aceasta deoarece numai printr-o asemenea operație tehnică și juridică s-ar putea afecta planurile de sistematizare și de folosire rațională a fondului funciar. Așa fiind, în cazul în care împărțeala poate fi efectuată fără a fi nevoie de o parcelare — prin atribuirea terenului unui singur copartajant și realizarea dreptului celorlalți copartajanți prin primirea altui teren în întregime sau echivalent bănesc — **a. de î.** nu este necesară. 2) În cazul construcțiilor, **a. de î.** este necesară pentru a nu se ajunge la schimbări care să afecteze funcționalitatea sau siguranța construcției, ori de cîte ori formarea loturilor reclamă executarea unor lucrări sau modificări asupra acestora. În atare cazuri, **a. de î.** este limitată numai la încuviințarea lucrărilor propuse, iar nu și la posibilitatea partajului propriu-zis. Dacă formarea loturilor se poate face comod în natură, fără a reclama lucrări de restructurare care să afecteze funcționalitatea sau siguranța construcției, ori dacă lichidarea stării de indiviziune se poate face prin atribuirea construcției unuia dintre copărtași, urmînd ca ceilalți copărtași să primească echivalentul cotelor, la care au dreptul, **a. de î.** nu este necesară. **A. de î.** este un act administrativ, dar nu are caracterul unui act de planificare. Ca atare, instanțele judecătorești sînt competente să verifice, în cadrul controlului judecătoresc asupra actelor administrative, dacă refuzul organului administrativ de a elibera **a. de î.** este sau nu justificat. V. și **partaj judiciar; sultă; controlul judiciar asupra actelor administrative.** [D.R.]

avere ilicită, v. **bunuri care nu au fost dobîndite în mod licit.**

avocat, persoană fizică cu pregătire juridică superioară care, fiind membru al unui colegiu de avocați, acordă asistență juridică celor interesați, prin apărarea, asistarea și re-

prezentarea lor în fața instanțelor judecătorești, a organelor notariale și a organelor locale ale administrației de stat, precum și prin darea de consultații, redactarea de cereri, plîngeri, acțiuni și alte acte cu caracter juridic. **A.** este obligat să respecte legalitatea socialistă și să apere în mod conștiincios drepturile și interesele celor cărora le acordă asistență juridică. Exercitarea profesiunii de **a.** se face numai în cadrul birourilor colective de asistență juridică. Poate fi **a.** orice licențiat în drept sau absolvent cu examenul de stat al unei facultăți de științe juridice, cu excepția celor care: a) nu au exercițiul drepturilor electorale; b) au fost condamnați pentru infracțiuni care îi fac nedemni de a exercita această profesiune, ori se află în curs de urmărire penală sau judecată pentru asemenea infracțiuni. Nu pot exercita profesiunea de **a.** cei care, în același timp, ocupă orice funcție retribuită sau au orice altă profesie producătoare de venituri, cu excepția celor ce prestează muncă didactică, publicistică juridică sau literară (care nu sînt incompatibile cu exercitarea avocaturii). Primirea și reprimirea în colegiile de avocați se face pe baza unui examen de admitere, excepție făcînd doar absolvenții facultăților de drept repartizați în avocatură și juriștii cărora, pentru o îndelungată și meritorie activitate profesională sau științifică, ministrul justiției le-a acordat scutire de examen. La începutul profesiunii, **a.** sînt obligați să facă un stagiu de 2 ani (pe timpul căreia se numesc **a. stagiari**), la terminarea căruia susțin examenul de definitivare. Cei care înainte de primirea în colegiu au activat timp de 3 ani ca judecători sau procurori, ori timp de 4 ani ca notari de stat sau jurisconsulți, sînt scutiți de stagiu. **A. stagiari** pot pune concluzii numai la judecătorii; **a. definitivi** care au o vechime de cel puțin 2 ani în această calitate, pot pune concluzii în fond și la tribunalele județene, precum și la tribunalele speciale; cei care au o vechime de cel puțin 5 ani pot pune concluzii și la tribunalele județene și speciale ca instanțe de recurs, iar cei care au o vechime de peste 10 ani, pot pune concluzii la toate instanțele, inclusiv Tribunalul Suprem. **A.** își desfășoară activitatea pe baza unei delegații scrise, semnată de directorul sau responsabilul biroului colectiv de asistență juridică și întocmită pe baza datelor cuprinse în fișa de angajament (care se completează în prealabil). Plata muncii avocațiale se face de către solicitanți numai biroului colectiv de asistență juridică, potrivit tarifului de onorarii pentru asistență juridică. **A.** are dreptul la concediu de odihnă plătit, pe o durată egală cu aceea a concediilor personalului muncitor din instituțiile obștești. [M.M.]

avocatură 1. Activitate avînd drept scop acordarea asistenței juridice celor interesați, în scopul apărării drepturilor și intereselor lor legitime și al apărării legalității socialiste; 2. Profesiune care, implicînd o pregătire superioară, teoretică și practică, în domeniul științelor juridice, este exercitată de avocați în cadrul birourilor colective de asistență juridică. V. și **asistență juridică; asistență judiciară.** [M.M.]

bănuială legitimă, situație prevăzută de lege, bazată pe împrejurările cauzei, calitatea părților sau vrăjmășiile locale, din care se poate deduce parțialitatea judecătorilor. Pentru evitarea unei asemenea situații — de presupusă lipsă de obiectivitate — legea procesuală permite ca partea interesată să solicite strămutarea pricinii. [I.L.]

beneficiu de discuțiune, mijloc de apărare reglementat de lege pe seama fidejusorului, ca și a oricărui alt obligat subsidiar, constînd în facultatea acestuia de a cere creditorului, atunci cînd acesta îl urmărește înaintea debitorului principal, să fie discutate (urmărite) mai întîi bunurile acelui debitor și numai în măsura în care ele nu ar fi suficiente pentru recuperarea integrală a creanței să fie urmărite și bunurile lui. Invocarea **b. de d.** constituie un impediment temporar la efectuarea procedurii de executare silită, în sensul că creditorul trebuie să înceteze urmărirea pornită împotriva debitorului obligat subsidiar și să se îndrepte împotriva debitorului principal. Obligatul subsidiar poate invoca **b. de d.** numai în prezența următoarelor condiții cumulative: a) fidejusorul care cere **b. de d.** trebuie să indice creditorului bunurile debitorului principal; nu vor putea fi indicate bunuri situate în afara circumscripției tribunalului județean în care trebuie să se efectueze plata sau bunuri litigioase, precum nici bunuri deja ipotecate pentru siguranța datoriei, care nu se mai află în posesia debitorului principal; b) fidejusorul trebuie să avanseze creditorului cheltuielile necesare pentru urmărirea bunurilor indicate. Dacă, în prezența acestor condiții, creditorul nu discută totuși bunurile debitorului principal, el urmează să suporte riscurile insolvabilității ulterioare a acestuia; într-o atare ipoteză, creditorul nu va mai putea urmări pe fidejusor pentru valoarea bunurilor indicate de acesta, pe care a refuzat sau a neglijat să le urmărească la timp. Legea prevede decăderea fidejusorului din **b. de d.** în cazul în care nu a invocat acest mijloc de apărare de la cele dintîi acte de executare îndreptate împotriva sa. **B. de d.** poate fi invocat de către garantul de orice fel, indiferent de împrejurarea că fidejusiunea izvorăște din contract sau este prevăzută de lege; pe această cale se poate apăra, spre exemplu, și minorul urmărit în bunurile sale imobile, cerînd creditorului să procedeze în prealabil la executarea mobilelor sale și, tot astfel, debitorul care este urmărit în bunurile sale imobile neipotecate va putea cere creditorului să procedeze mai înainte la vînzarea bunurilor sale ipotecate. **B. de d.** poate fi invocat și în cazurile în

care creditorii personali ai unuia dintre soți cer împărțirea bunurilor comune ale soților pentru a le urmări, mai înainte de a se fi îndreptat împotriva bunurilor proprii ale debitorului; tot astfel, soții debitori se pot prevala de acest mijloc de apărare și în cazul în care creditorii lor comuni urmăresc bunurile proprii ale fiecăruia dintre ei mai înainte de a fi urmărit bunurile comune ale acestora. Invocarea **b. de d.** se face pe calea contestației la executare. Legea dispune că fidejusorul judiciar nu poate opune creditorului **b. de d.**; în aceeași situație se află și cel care s-a făcut garant pentru fidejusorul judiciar: el nu poate cere urmărirea în prealabil a bunurilor debitorului principal și nici ale fidejusorului pe care îl garantează. V. și **beneficiu de diviziune.** [M.C.]

beneficiu de diviziune, mijloc de apărare reglementat de lege pe seama fidejusorului urmărit de către creditor pentru întreaga creanță, deși aceasta fusese garantată concomitent de mai mulți fidejusori, mijloc concretizat în dreptul urmăritului de a cere și obliga pe urmăritor să-și îndrepte urmărirea, prin divizarea acțiunii, împotriva tuturor cofidejusorilor care garantează aceeași creanță, fiecare dintre ei urmînd să răspundă numai de partea din datorie ce-i revine. **B. de d.** poate fi invocat numai în prezența următoarelor condiții: a) mai multe persoane să fi garantat unul și același creditor pentru aceeași creanță; b) creditorul garantat să-și îndrepte urmărirea pentru întreaga datorie numai împotriva unuia dintre garanți; c) urmăritul să nu fi renunțat (prin contractul de fidejusiune) la dreptul de a se apăra pe această cale. În cazul în care, la data cînd urmăritul cere diviziunea, unul sau unii dintre cofidejusori erau insolvabili, acesta rămîne obligat, în proporția insolvabilității celorlalți; excepție face situația cînd insolvabilitatea survine după solicitarea diviziunii, ipoteză în care cel care a invocat **b. de d.** nu este ținut responsabil pentru insolvabilitatea cofidejusorilor. Legea dispune că atunci cînd însuși creditorul a pornit urmărirea divizînd în mod benevol el însuși datoria, în proporția corespunzătoare fiecărui fidejusor, urmăritorul nu poate reveni ulterior asupra acestei diviziuni, chiar dacă la data cînd a consimțit-o unii dintre garanți erau insolvabili. [M.C.]

beneficiu de inventar, condiție sub care este acceptată moștenirea, prin îndeplinirea căreia se înlătură posibilitatea confuziunii dintre patrimoniul succesoral și cel al succesorului (aceasta fiind oprită prin întocmirea unui inventar al elementelor masei succesorale, astfel că moștenitorul beneficiar va răspunde pentru datoriile și sarcinile propriu-zise ale moștenirii numai cu bunurile acesteia, propriile sale bunuri rămînînd la adăpost de urmărirea creditorilor succesorali). Acceptarea moștenirii sub **b. de i.** are, în principiu, un caracter facultativ pentru succesibil, dar sînt unele cazuri în care legea impune acest mod de acceptare (minorii și cei puși sub interdicție pot accepta moștenirea numai sub **b. de i.**; în cazul cînd la succesiune vin moștenitorii succesibilului, de-

cedat înainte de a fi optat, dacă aceştia nu se învoiesc cu privire la opţiune, moştenirea trebuie acceptată sub **b. de i.**; dacă moştenirea este deferită direct mai multor moştenitori, fiecare din ei pot accepta fie pur şi simplu, fie sub **b. de i.**), iar alte cazuri în care îl opreşte (cînd succesibilul îşi retractează renunţarea, sau dacă înainte ori după acceptarea sub **b. de i.** succesibilul acceptă pur şi simplu moştenirea, fie voluntar, fie forţat). **B. de i.** produce următoarele efecte: 1) consolidează succesibilului, în mod irevocabil, titlul său de moştenitor, acesta dobîndind în mod definitiv bunurile succesorale, de la moartea defunctului; 2) bunurile moştenirii alcătuiesc, în acest caz, o masă patrimonială ce rămîne distinctă de cea a bunurilor moştenitorului; 3) masa patrimonială a bunurilor succesorale este supusă administrării şi lichidării, potrivit unei reglementări speciale. **B. de i.** poate înceta fie prin renunţarea moştenitorului, fie prin decăderea lui din acest beneficiu (cu titlu de sancţiune, pronunţată prin hotărîre judecătorească), în ambele cazuri moştenitorul fiind socotit că a acceptat pur şi simplu moştenirea, de la deschiderea ei. [M.M.]

birou colectiv de asistenţă juridică, formă organizatorică constituită în cadrul colegiilor de avocaţi, asigurînd exercitarea profesiei de avocat şi totodată acordarea asistenţei juridice celor interesaţi. **B.c. de a.j.** se organizează în toate localităţile unde funcţionează instanţe judecătoreşti şi sînt conduse de cîte un director sau responsabil, desemnat de consiliul colegiului de avocaţi şi confirmat de ministrul justiţiei. **B.c. de a.j.** acordă asistenţă juridică contra unui onorariu (plătit de justiţiabil) fixat de director sau responsabil, potrivit tarifului de onorarii stabilit de Ministerul Justiţiei, putînd acorda însă şi în mod gratuit asistenţa juridică: a) în acţiunile ce urmăresc pensii de întreţinere sau repararea daunelor pricinuite de moartea sau infirmitatea cauzată în timpul producţiei ori ca urmare a unor accidente; b) pentru consultaţii juridice şi pentru redactarea unor cereri sau alte acte juridice cerute de ostaşii Ministerului Apărării Naţionale ale R. S. România; c) pentru orice altă activitate de asistenţă juridică, dacă directorii birourilor colective constată că cei care o solicită, datorită stării lor materiale, nu au posibilitatea de a plăti onorariul stabilit potrivit tarifului. V. şi **colegiu de avocaţi.** [M.M.]

bolnavi psihici periculoşi, persoane care, prin manifestările lor, pun în pericol viaţa, sănătatea, integritatea corporală proprie ori a altora, importante valori materiale sau tulbură în mod repetat şi grav condiţiile normale de muncă ori de viaţă, în familie sau societate. Ei sînt supuşi în mod obligatoriu tratamentului medical de specialitate, care se efectuează, după caz, ambulator sau în unităţi sanitare. Instituirea tratamentului medical obligatoriu se stabileşte în funcţie de starea bolnavului, de gradul de pericol social pe care îl prezintă comportarea sa pentru el însuşi sau pentru persoanele cu care vine în contact şi are drept scop înlăturarea tulburărilor intervenite în starea bolnavilor, în vederea îmbunătăţirii

capacității de adaptare psihosocială a acestora. V. și **procedura de instituire a tratamentului medical obligatoriu.** [M.M.]

bun și aprobat, formulă ce constituie, potrivit legii, o condiție de validitate a actului sub semnătură privată prin care o parte se obligă către o alta a-i plăti o sumă de bani sau o anumită cîtime de bunuri generice și care trebuie adăugată la finele actului, înaintea semnăturii, de către cel care l-a subscris, în ipoteza cînd acel act n-a fost scris în întregime personal de către debitorul obligației respective. Această formulă, pentru a fi completă și eficientă din punct de vedere juridic se cere a fi urmată de arătarea în litere a sumei sau a cîtimei lucrurilor obiect al obligației asumate. Cerînd înscrierea formulei „**b. și a.** pentru suma de....", legea îl protejează pe debitor, în sensul că împiedică practica semnăturilor date în alb, care lasă deținătorilor de reacredință ai unor hîrtii cu astfel de semnături, posibilitatea de a completa înscrisul contrar înțelegerii părților. Formula **b. și a.** nu are caracter sacramental; ea poate fi înlocuită prin orice altă formulă corespunzătoare. Totodată, înscrierea formulei **b. și a.** este necesară numai în cuprinsul următoarelor acte sub semnătură privată: a) contractele din care se nasc obligații unilaterale, nu și acelea care generează obligații reciproce între părți; b) contractele care au ca obiect o sumă de bani sau o cîtime determinată de lucruri fungibile, nu și contractele care privesc lucruri certe, determinate sau obligații nedeterminate; c) această formulă nu se cere pentru chitanțele liberatorii. Legea prevede că în caz de nepotrivire între suma înscrisă în cuprinsul actului și cea la care se referă formula **b. și a.**, debitorul se consideră obligat la suma cea mai mică, chiar dacă însuși actul și formula respectivă au fost scrise în întregime de mîna debitorului; într-o atare situație este îngăduită proba contrarie. În materie de cambie și bilet la ordin legea dă prioritate sumei scrise în litere și numai dacă suma a fost scrisă de mai multe ori, fie în litere, fie în cifre, se ia în considerare suma cea mai mică. Înscrisul care nu cuprinde formula **b. și a.** este lipsit de putere probantă, dar aceasta nu împietează asupra convenției ca act juridic, ea putînd fi dovedită prin alte mijloace de probă, inclusiv prin proba cu martori și prezumții, deoarece, deși nul ca înscris, actul respectiv constituie un început de dovadă scrisă. În ipoteza cînd debitorul a executat parțial obligația, determinînd cu această ocazie cîtimea datoriei, actul de executare săvîrșit de el este de natură să acopere neregularitatea. [M.C.]

bună-credință 1. Convingerea posesorului că are asupra lucrului posedat un drept de proprietate dobîndit în baza unui titlu translativ de proprietate, a cărui nevalabilitate o ignoră. Prin ipoteză, titlul lui nu este valabil, deoarece dacă ar fi valabil, posesorul n-ar fi un simplu posesor, ci un adevărat proprietar. Ignoranța posesorului privitor la nevalabilitatea titlului său constituie o eroare, iar această eroare reprezintă fundamentul convingerii sale. Este irelevant dacă eroarea

este de fapt sau de drept. În materie de uzucapiune este suficient ca b.c. să existe în momentul intrării în posesie, chiar dacă încetează pe parcursul exercitării acesteia. În materia dobîndirii fructelor, efectele b.c. încetează de îndată ce posesorul a luat cunoștință de viciile titlului său; ca urmare, pentru ca fructele să aparțină posesorului fondului, b.c. trebuie să existe și în momentul culegerii acestora. B.c. nu se transmite moștenitorilor; ea se apreciază întotdeauna în persoana posesorului actual, iar nu în persoana autorului său. Moștenitorul care este de b.c. va păstra fructele chiar dacă autorul său fusese de rea-credință și invers, el nu va dobîndi fructele pe care le percepe cu rea-credință, chiar dacă autorul său fusese de b.c. În acest din urmă caz, moștenitorul va putea păstra însă fructele percepute de defunct, în măsura în care ele n-au fost consumate de către acesta. 2. Cerință legală în domeniul executării contractelor, potrivit căreia părțile contractante trebuie să-și îndeplinească obligațiile asumate astfel încît efectele contractului să corespundă în cel mai înalt grad voinței lor reale, în concordanță cu legea, regulile de conviețuire socială și principiile eticii și echității socialiste. 3. Convingerea persoanei care construiește, plantează sau face alte lucrări pe un teren, că este proprietar al acelui teren. 4. Convingerea pe care o are, la încheierea căsătoriei, unul dintre soți (sau fiecare din ei) că aceasta este valabilă, ignorînd cauza nulității ei (de ex. unul dintre soți nu știe, în momentul încheierii căsătoriei, că celălalt este căsătorit cu o altă persoană). 5. Convingerea participantului la procesul civil (parte sau terță persoană) că exercită drepturile procesuale ce îi sînt recunoscute și garantate de lege, în interesul stabilirii adevărului obiectiv în procesul respectiv. [M.C.]

bunuri care nu au fost dobîndite în mod licit, bunuri care au fost dobîndite prin alte mijloace decît cele cu caracter licit, cu încălcarea principiilor eticii și echității socialiste. Sînt considerate astfel toate lucrurile dobîndite de persoanele fizice după data de 1 ianuarie 1962 (atît cele existente încă în patrimoniul persoanei în cauză, cît și cele înstrăinate cu titlu oneros sau gratuit) a căror proveniență nu poate fi justificată, precum și cele care nu au fost declarate comisiei de cercetare sau care au fost omise cu ocazia întocmirii declarației; cu privire la această ultimă categorie de bunuri prezumția provenienței lor ilicite poate fi răsturnată prin proba contrară. Poate fi supusă controlului proveniența bunurilor oricărei persoane fizice, dacă sînt date sau indicii că există o vădită disproporție între valoarea bunurilor acesteia și veniturile sale legale și nu se justifică dobîndirea licită a bunurilor. Potrivit legii, dacă se constată că proveniența unor anumite bunuri determinate sau a unei cote-părți dintr-un bun nu este justificată, urmează ca instanța să hotărască, după caz, fie trecerea în proprietatea statului a bunurilor ori a cotei-părți nejustificate, fie plata unei sume de bani egală cu valoarea lor de procurare; întrucît legea se referă numai la bunurile a căror proveniență nu

se justifică, nu vor putea fi trecute în proprietatea statului bunuri cu proveniență licită, a căror valoare nu s-a inclus în totalul cheltuielilor de justificat. În cazul imobilelor și autoturismelor a căror valoare de procurare este mai mică decît cea găsită nejustificată sau cel mult egală cu aceasta, judecătoria va hotărî trecerea lor în proprietatea statului; trecerea în proprietatea statului se va face la valoarea stabilită de instanță, pe baza unei expertize; dacă valoarea de expertiză este mai mare decît valoarea de procurare, trecerea se va face la această din urmă valoare. Bunurile trecute în proprietatea statului se predau, de către executorul judecătoresc, delegatului comitetului (biroului) executiv al consiliului popular al localității în a cărei rază teritorială sînt situate bunurile imobile sau în a cărei rază teritorială domiciliază persoana în cauză (dacă este vorba de bunuri mobile). Veniturile realizate din muncă social-mente utilă, precum și valorificarea unor bunuri sau produse dobîndite prin mijloace licite intră, în totalitatea lor, în calculul veniturilor de proveniență licită. V. și **justificarea provenienței bunurilor; procedura privind controlul provenienței unor bunuri care nu au fost dobîndite în mod licit.** [M.M.]

bunuri comune ale soților, bunuri dobîndite în timpul căsătoriei de către oricare dintre soți, cu excepția acelora pe care legea le declară ca fiind bunuri proprii ale unuia dintre aceștia. Pot fi **b.c. ale s.** atît lucruri mobile cît și lucruri imobile, precum și drepturi reale sau de creanță. Comunitatea cuprinde bunurile dobîndite de către soți în orice mod, astfel încît, cu excepțiile prevăzute de lege, este indiferent mijlocul juridic prin care lucrul sau dreptul a intrat în patrimoniul soților, după cum este indiferentă și împrejurarea că în actul de dobîndire ar figura ca titular numai unul dintre soți ori s-ar menționa în mod expres întinderea drepturilor fiecăruia dintre ei, sub forma unor cote ideale determinate. Un lucru sau un drept poate deveni **b.c. al s.** numai dacă dobînditorul are, în momentul dobîndirii lui, calitatea de soț; bunurile dobîndite înainte de încheierea căsătoriei și cele achiziționate după încetarea sau desfacerea căsătoriei sînt bunuri proprii al dobînditorului, acesta neavînd calitatea de soț. Împrejurarea că, o perioadă de timp, soții au întrerupt în fapt convieţuirea, ne mai avînd relații de nici un fel, nu înlătură caracterul de bunuri comune al bunurilor dobîndite de fiecare dintre ei în perioada respectivă. În principiu, momentul dobîndirii este acela în care bunul intră, potrivit dreptului comun, în patrimoniul soților sau al unuia dintre ei; bunurile de folosință îndelungată cumpărate cu plata prețului în rate, mai înainte de încheierea căsătoriei, deși intră în patrimoniul dobînditorului pe data încheierii contractului de vînzare-cumpărare, vor fi considerate bunuri proprii ale cumpărătorului numai în limita valorii avansului și a ratelor din preț plătite pînă la încheierea căsătoriei, în rest, ele devin **b.c. ale s.**, indiferent care dintre soți plătește ratele scadente, întrucît pentru valoarea acestor rate bunul se

consideră a fi dobîndit în timpul căsătoriei. Tot astfel, locuințele construite sau cumpărate de către soți, în timpul căsătoriei, cu credite de la stat nerambursate integral pînă în momentul desfacerii ori încetării căsătoriei, deși potrivit legii, trec în întregime, ca bun comun, în proprietatea soților la data semnării procesului verbal de recepție sau a contractului de vînzare-cumpărare, își păstrează caracterul de **b.c. al s.** numai pentru partea din valoarea lor care este echivalentă cu valoarea ratelor achitate (ori rambursate din împrumut) în timpul căsătoriei, în timp ce pentru partea din valoarea lor echivalentă ratelor achitate ori rambursate după desfacerea căsătoriei, ele devin bunuri proprii ale aceluia dintre foștii soți care a achitat sau rambursat ulterior acele rate. Intră în masa bunurilor comune și partea din valoarea unor asemenea imobile, echivalentă ratelor achitate ori rambursate numai de către unul dintre soți, după despărțirea în fapt a soților dar înainte de rămînerea definitivă a hotărîrii de divorț, urmînd însă a se ține seama de această împrejurare la determinarea cotei de contribuție a soțului respectiv la dobîndirea totalității **b.c. ale s.** Calitatea de **b.c. ale s.** nu trebuie dovedită, fiind prezumată de lege, această prezumție este însă relativă, ea putînd fi răsturnată prin proba contrară de către acela care are interesul să facă dovada că un anumit bun este, potrivit legii, bun propriu al unuia dintre soți. În tot timpul căsătoriei, soții au asupra bunurilor comune drepturi egale, pe care le exercită împreună; nici unul dintre soți și nici soții împreună nu-și pot atribui, prin convenție, dreptul de a folosi sau de a administra de unul singur bunurile comune ori unele dintre ele, sau de a dispune unilateral de acestea, cu excluderea celuilalt soț, după cum n-ar putea nici să renunțe valabil în favoarea celuilalt soț la dreptul de a folosi și administra împreună cu acesta bunurile comune ori de a dispune tot astfel de ele. Legea a instituit în privința **b.c. ale s.** o prezumție (relativă) de mandat tacit reciproc între soți, potrivit căreia exercitarea de către oricare dintre ei a actelor de administrare, folosință și dispoziție asupra acestor bunuri se consideră a fi făcută pe baza consimțămîntului celuilalt soț; această prezumție se aplică pe toată durata căsătoriei, chiar dacă soții ar trăi o perioadă de timp despărțiți în fapt și chiar dacă unul dintre ei ar fi dispărut ori pus sub interdicție, dar ea nu privește actele de dispoziție cu titlu gratuit și nici actele de dispoziție de orice fel referitoare la imobile, pentru săvîrșirea cărora este necesar consimțămîntul expres al ambilor soți. **B.c. ale s.** formează obiectul unei proprietăți comune în devălmășie, care se transformă într-o proprietate comună pe cote-părți în momentul încetării sau desfacerii căsătoriei ori atunci cînd, pentru motive temeinice, instanța dispune împărțirea **b.c. ale s.** în timpul căsătoriei. **B.c. ale s.** nu pot fi urmărite de creditorii personali ai unuia dintre soți; aceștia pot cere însă (după urmărirea bunurilor proprii ale soțului debitor) împărțirea **b.c. ale s.** în măsura necesară pentru acoperirea creanțelor lor și apoi să se

îndestuleze din partea cuvenită, ca bunuri proprii, soțului urmărit. Soții răspund cu bunurile lor comune pentru: cheltuielile făcute cu administrarea acestor bunuri; obligațiile ce au contractat împreună; obligațiile contractate de fiecare dintre ei pentru împlinirea nevoilor obișnuite ale căsniciei; prejudiciul cauzat prin însușirea de către unul dintre soți a unor bunuri proprietate socialistă, dacă prin aceasta au sporit **b.c. ale s. Ant.** bunuri proprii ale unuia dintre soți. [M.C.]

bunuri imobile, lucruri care au o așezare fixă, stabilă, și deci nu pot fi mutate dintr-un loc în altul fără să-și piardă destinația inițială, sau identitatea. **B.i.** pot fi imobile prin natura lor (în cazul cărora imobilitatea, fixitatea, stabilitatea reprezintă o trăsătură ce ține de specificul existenței lor), imobile prin destinația lor (care sînt mobile prin natura lor, dar pe care legea le declară imobile atunci cînd, prin voința proprietarului, devin accesorii ale unui imobil prin natură) sau imobile prin obiectul la care se aplică (în categoria cărora intră orice drept real, ca de ex.: dreptul de proprietate, de uz sau de abitație, de servitute, superficie sau ipotecă, sau un drept de creanță dacă are ca obiect un bun imobil, precum și orice acțiune în justiție referitoare la un bun imobil). Regimul juridic care le este aplicabil prezintă următoarele particularități: tulburarea posesiei unui lucru imobil este sancționată prin intermediul acțiunilor posesorii; unele **b.i.** sînt scoase din circuitul civil (de ex. pămîntul), iar altele (construcțiile) pot fi înstrăinate — sau, dacă se află în proprietatea comună a mai multor persoane, pot fi partajate — numai cu autorizația prealabilă a organului administrativ competent; prin dispoziție imperativă a legii se stabilește că înstrăinarea, pentru a fi valabilă, trebuie făcută în forma înscrisului autentic; înstrăinarea sau grevarea unei construcții bun comun al soților, în timpul căsătoriei, se poate face valabil de către unul dintre soți numai cu consimțămîntul expres al celuilalt soț; acțiunea în justiție referitoare la **b.i.** avînd un caracter real, se intentează la instanța locului unde se află imobilul; înstrăinarea unor asemenea bunuri este supusă formelor de publicitate imobiliară (după caz: înscrierea în registrele de inscripții și transcripții sau întabularea în cartea funciară); executarea silită asupra imobilelor este cîrmuită de reguli speciale, deosebite de acelea aplicabile mobilelor; numai imobilele pot fi ipotecate sau uzucapate. **Ant.** bunuri mobile; **sin.** bunuri nemișcătoare. [M.C.]

bunuri mișcătoare, v. **bunuri mobile.**

bunuri mobile, lucruri ce nu au o așezare fixă și pot fi mișcate dintr-un loc în altul, prin forța proprie sau cu concursul unei energii străine, fără să-și piardă valoarea economică. Un bun poate fi mobil prin natura lui (cînd lucrul mobil corporal poate fi deplasat dintr-un loc în altul, mișcîndu-se el însuși sau fiind mișcat prin acțiunea unei forțe exterioare), mobile prin anticipație (caz în care inițial lucrul este imobil, dar urmează să devină mobil în viitor ceea ce face ca părțile contractului să-l considere mo-

bil prin prisma calităților lui viitoare — cum sînt, de pildă, recoltele încă neculese) sau mobil prin determinarea legii (categorie din care fac parte orice drept real și orice acțiune în justiție avînd ca obiect bunuri mobile, precum și orice drept de creanță sau drept personal nepatrimonial). **B.m.** sînt supuse unui regim juridic propriu care se distinge prin următoarele particularități: posesorul de bună-credință al unui **b.m.** este prezumat de lege a fi proprietarul acestuia; oricare dintre soți poate înstrăina valabil lucrurile mobile, bunuri comune ale ambilor soți, fiind prezumat de lege că acționează în temeiul unui consimțămînt tacit al celuilalt soț; acțiunea în justiție referitoare la un **b.m.** se intentează la instanța de la domiciliul pîrîtului; înstrăinarea **b.m.** nu este supusă vreunei forme de publicitate; executarea silită asupra acestei categorii de bunuri este supusă unor reguli deosebite față de regulile aplicabile executării silite asupra imobilelor; numai **b.m.** pot fi date în gaj. Ant. bunuri imobile; sin. bunuri mișcătoare. [M.C.]

bunuri nemișcătoare, v. **bunuri imobile.**

bunuri neurmăribile (prin efectul legii), bunuri aparținînd debitorului și care, fiind exceptate prin lege de la urmărire, nu pot fi valorificate de către creditori pe calea executării silite în scopul recuperării creanțelor lor. Fac parte din această categorie a) bunurile necesare uzului personal și casnic al debitorului și familiei sale; b) alimentele necesare debitorului și familiei sale pe timp de două luni, iar dacă debitorul se ocupă exclusiv cu agricultura, alimentele necesare pînă la noua recoltă, precum și — la alegerea debitorului — o vacă cu lapte, un porc, două capre sau trei oi; c) combustibilul necesar debitorului și familiei sale pentru încălzit și prepararea hranei, socotit pentru trei luni de iarnă; d) ajutorul social stabilit în raport cu domiciliul debitorului, acordat în cadrul asigurărilor sociale de stat sau în celelalte sectoare cu sistem propriu de asigurări și pensii, precum și ajutoarele în natură și în bani acordate de cooperativele agricole de producție membrilor cooperatori; de asemenea, în cazul urmăririi pensiilor ce depășesc nivelul cel mai ridicat al ajutorului social, nu se va putea urmări decît partea din pensie ce depășește acel nivel; e) bunurile mobile ce servesc la exercitarea ocupației debitorului; dacă acesta se ocupă cu agricultura, i se vor lăsa inventarul agricol, semințele și furajele, în măsura necesară continuării muncii în gospodărie; legea admite totuși urmărirea acestor bunuri, dar numai în vederea realizării creanțelor garantate prin gaj constituit asupra lor; f) casa locuită de debitor și familia sa, împreună cu anexele gospodărești; atunci cînd casa are mai multe locuințe se exceptează de la urmărire numai locuința ocupată de debitor și familia sa, precum și anexele gospodărești corespunzătoare acesteia; exceptarea de la urmărire a acestor bunuri nu primește aplicare în cazul în care executarea silită se face pentru recuperarea creanțelor privind repararea pagubelor cauzate prin infracțiuni, a celor rezultate din obligația de a plăti potrivit legii impozitul asupra valorii bunurilor care

nu au fost dobîndite în mod licit sau în alte cazuri prevăzute de lege. Sînt **b.n.**, de asemenea, și orice alte bunuri pe care legea le declară inalienabile și insesizabile. [M.C.]

bunuri neurmăribile (prin efectul voinței părților), bunuri dăruite debitorului și care, prin voința părții exprimată în actul cu titlu gratuit (legat sau donație) ce dă expresie juridică intenției de gratificare, au fost declarate de către gratificator insesizabile. Legea dispune că nu se vor putea urmări și sechestra, decît numai pe datorii de alimente, de chirii sau alte creanțe privilegiate asupra mișcătoarelor, următoarele: a) sumele sau pensiile care s-au dat de către instanța de judecată sau care au fost dăruite (prin donație sau legat) datornicului cu titlu de pensie alimentară; b) rentele viagere care au fost dăruite datornicului sub condiție de a nu se putea urmări. Dispozițiile legale se referă numai la sume de bani (rente viagere), dar, în ce privește clauza de insesizabilitate, ele pot primi aplicare și cu privire la alte bunuri; legea recunoaște persoanelor fizice libertatea de a dispune cu titlu gratuit, iar în lumina acestui principiu, cel care este liber să nu dăruiască nimic are deplină libertate ca, atunci cînd dăruiește prin donație sau prin legat, să supună liberalitatea sa condiției neurmăribilității bunului donat sau testat, de către creditorii donatarului sau legatarului. La rîndul lor, acești creditori nu au temeiuri să se plîngă că ar fi fost lipsiți de un gaj, pe care dacă liberalitatea făcută sub această condiție nu ar fi intervenit, nu l-ar fi avut nicidecum. Clauza insesizabilității are următoarele limite: ea nu se poate referi decît la bunuri în privința cărora testatorul sau donatorul își poate exercita în mod liber și nelimitat dreptul de dispoziție (nu poate leza rezerva legală a moștenitorilor, ci trebuie să se încadreze în limitele cotității disponibile); fiind instituită în considerarea persoanei gratificate, insesizabilitatea profită numai acesteia, ea neputînd fi invocată și de către moștenitori; clauza de insesizabilitate poate fi opusă numai creditorilor ale căror creanțe sînt anterioare actului de gratificare, deoarece numai ei nu avuseseră în vedere în gajul lor general bunurile donate sau testate sub condiția insesizabilității, cu care s-a îmbogățit ulterior debitorul; insesizabilitatea nu poate fi opusă nici creditorilor ce au privilegii asupra mobilelor, aceștia avînd, în virtutea legii, dreptul de a urmări bunurile declarate insesizabile prin voința părții. Clauza insesizabilității poate fi utilizată nu numai în ce privește bunurile mobile, ci și cu referire la bunurile imobile. [M.C.]

bunuri nevandabile, bunuri mobile urmăribile, a căror valorificare nu poate fi făcută în cadrul executării silite mobiliare, prin preluare sau vînzare directă, și care, avînd parametri calitativi și funcționali de nivel scăzut sau un grad de uzură mărit, nu pot fi valorificate nici prin predarea spre vînzare unor unități comerciale de stat sau cooperatiste. **B.n.** se lasă debitorului. Din categoria **b.n.** fac parte: bunurile degradate sau deteriorate care nu mai prezintă nici o utilitate; bunurile în privința cărora organizația comercială apreciază că nu va

găsi cumpărători în intervalul legal de expunere pentru vînzare. Stabilirea obiectelor ce intră în categoria **b.n.** se face de către organul de executare, în consens cu delegații prezenți ai organizației socialiste urmăritoare și ai unității comerciale prin care urmează să se facă valorificarea; caracterul nevandabil al bunurilor respective se stabilește și în raport cu profilul organizației comerciale de desfacere. În cazul în care organizația socialistă urmăritoare nu a trimis delegați proprii la executare, organul de executare va face cunoscut acestei organizații ce anume bunuri au fost apreciate ca nevandabile, învederîndu-i totodată că în termen de 5 zile poate ridica și obiectele respective; dacă urmăritoarea depune, în termenul arătat, o cerere privind preluarea acelor bunuri, ridicarea lor se va face pe cheltuiala acelei organizații. [M.C.]

bunuri proprii ale unuia dintre soți, bunuri făcînd parte din patrimoniul unei persoane căsătorite, pe care legea le declară ca aparținînd în exclusivitate acesteia, exceptîndu-le de la comunitate. Sînt **b.p. ale u.d.s.:** bunurile dobîndite de el înainte de încheierea căsătoriei; cele dobîndite în timpul căsătoriei prin moștenire, legat sau donație, afară numai dacă dispunătorul a prevăzut că ele vor fi comune; bunurile de uz personal și cele destinate exercitării profesiunii unuia dintre soți; bunurile dobîndite cu titlu de premiu sau recompensă; manuscrisele științifice sau literare, schițele și proiectele artistice, proiectele de invenții și inovații, precum și alte asemenea bunuri; indemnizația de asigurare sau despăgubirea pentru pagubele pricinuite persoanei; valoarea care reprezintă sau înlocuiește un bun propriu, sau bunul în care a trecut această valoare. Creditorii proprii ai fiecăruia dintre soți pot urmări numai bunurile proprii ale acestuia; creditorii comuni ai soților pot urmări și bunurile proprii ale fiecăruia dintre ei, dar numai după urmărirea bunurilor comune ale acestora. Ant. bunuri comune ale soților. [M.C.]

bunuri urmăribile, orice bunuri care, aparținînd debitorului, pot fi urmărite și valorificate pe calea executării silite de către creditori, în vederea recuperării creanțelor lor. Fac parte din această categorie veniturile bănești ale debitorului, în măsura prevăzută de lege, precum și alte bunuri ale sale, mai puțin cele exceptate prin lege. V. și **bunuri neurmăribile.** [M.C.]

bunuri vandabile, bunuri mobile urmăribile a căror valorificare, în cadrul executării silite mobiliare, nu se poate face prin preluare sau vînzare directă, dar care, întrunind anumiți parametri calitativi și funcționali și aflîndu-se la un grad redus de uzură, sînt susceptibile de a fi valorificate prin intermediul unităților comerciale de stat sau ale cooperației de producție, achiziții și desfacere a mărfurilor. **B.v.** pot fi predate spre vînzare unităților comerciale specializate, numai cu condiția ca valorificarea lor prin preluare

sau vînzare directă să nu fie posibilă. Unitatea comercială prin care urmează să se facă valorificarea se stabileşte de către organul administraţiei de stat competent, care va ţine seama de specificul bunurilor, precum şi de distanţa de la locul de executare la localitatea unde este situat magazinul prin care vor fi puse în vînzare. [M.C.]

calcularea termenelor procesuale, operațiune de determinare a momentului inițial și a momentului final pentru a se aprecia dacă s-a respectat condiția de timp impusă de lege în care un act de procedură trebuie să fie îndeplinit sau dimpotrivă era oprită aducerea lui la îndeplinire. 1. În **c.t.p.** fixate pe ani, luni sau săptămîni se aplică sistemul computației naturale: dies a quo (ziua cînd începe termenul) și dies ad quem (ziua cînd sfîrșește termenul) se includ în calcul; potrivit acestui sistem, termenele fixate pe ani, luni sau săptămîni se sfîrșesc în ziua anului, lunii sau săptămînii corespunzătoare zilei de plecare. Dacă luna în care urmează să se sfîrșească termenul nu are o zi corespunzătoare cu cea de la care a plecat — 29, 30 sau 31 — acesta se va considera împlinit în ultima zi a lunii respective 2. În **c.t.p.** fixate pe zile se aplică sistemul computației exclusive: dies a quo și dies ad quem fiind excluse din calcul. Termenele fixate pe zile se compun din totalul zilelor libere: aceste zile încep a se număra din ziua următoare lui dies a quo și se consideră împlinite a doua zi după dies ad quem. 3. **C.t.** de prescripție, indiferent de unitățile de timp în care sînt stabilite, se face potrivit sistemului computației intermediare: dies a quo este exclus din calcul, iar dies ad quem inclus în calcul. În concret, **c.t.p.** se face în funcție de prevederile legii care indică fie pe dies a quo (de ex. ziua comunicării hotărîrii în cazul termenului de recurs) fie pe dies ad quem (de ex. ziua fixată pentru judecată în raport de care, cu 5 zile înainte, trebuie înmînată citația). **C.t.** de prescripție se face întotdeauna prin determinarea momentului nașterii dreptului la acțiune, adică a zilei care marchează pe dies a quo (de ex. din momentul cînd tatăl a cunoscut nașterea copilului sau ziua cînd copilul a fost născut începe curgerea termenului în care poate fi introdusă acțiunea în tăgada sau cercetarea paternității. V. și **termen procedural; sancțiuni procedurale; decădere.** [D.R.]

cale de atac, mijloc procedural prin intermediul căruia părțile interesate sau procurorul au posibilitatea de a solicita și obține desființarea hotărîrilor judecătorești nelegale sau netemeinice. Existența **c. de a.** în orice sistem procedural corespunde unor necesități determinate de natura activității judiciare în cadrul căreia nu este exclusă cu desăvîrșire posibilitatea unor greșeli. Greșelile ce se pot strecura într-o hotărîre sînt uneori rezultatul stabilirii incomplete sau eronate a stării de fapt sau al modului necorespunzător de aplicare ori de interpretare a legii de către instanța de judecată. **C. de a.** reprezintă remedii procesuale

ce determină o activitate judiciară subsecventă, avînd ca finalitate tocmai repararea greşelilor săvîrşite cu prilejul unei prime judecăţi; exercitarea **c. de a.** nu conduce la stabilirea unui nou raport procesual ci determină desfăşurarea activităţii judiciare într-o altă fază procesuală. **C. de a.** prezintă o importanţă considerabilă pentru părţi, întrucît exercitarea acestora face posibilă realizarea plenară a dreptului de apărare; pentru procuratură, **c. de a.** reprezintă o modalitate procedurală prin care acest organ de stat îşi îndeplineşte sarcina de supraveghere a legalităţii în activitatea desfăşurată de către instanţele judecătoreşti. **C. de a.** constituie deopotrivă o puternică garanţie procesuală pentru înfăptuirea actului de justiţie în strînsă concordanţă cu legalitatea socialistă şi cu principiul adevărului. **C. de a.** sînt susceptibile de clasificare în funcţie de mai multe criterii: 1) După obiectul lor se disting: a) **c. de a.** ordinare prin care se exercită un control judiciar asupra hotărîrilor judecătoreşti nedefinitive; în sistemul nostru procesual singura **c. de a.** ordinară este recursul; b) **c. de a.** extraordinare, care au ca obiect controlul exercitat asupra hotărîrilor judecătoreşti definitive; legislaţia procesuală actuală consacră următoarele **c. de a.** extraordinare: contestaţia în anulare, revizuirea, recursul extraordinar. Caracterul extraordinar al **c. de a.** se evidenţiază şi prin condiţiile de excepţie (strict determinate de lege) ce justifică promovarea lor. 2) După competenţa de soluţionare şi efectele lor **c. de a.** se subdivid în: a) **c. de a.** de reformare, prin care părţile sau procurorul solicită instanţei ierarhic superioare anularea hotărîrii nelegale ori netemeinice; prezintă trăsăturile unor **c. de a.** de reformare recursul şi recursul extraordinar; b) **c. de a.** de retractare, prin care părţile interesate sau procurorul solicită instanţei de judecată să revină asupra propriei sale hotărîri; în sistemul nostru procesual contestaţia în anulare şi revizuirea sînt **c. de a.** de retractare. **C. de a.** pot fi exercitate, de regulă, doar cu respectarea următoarelor reguli: 1) **C. de a.** sînt strict determinate de lege; aceasta înseamnă că partea nu poate exercita o altă **c. de a.** decît aceea prevăzută de lege; menţiunea greşită făcută de instanţă în dispozitivul hotărîrii nu face posibilă exercitarea altei **c. de a.** decît aceea acordată de lege şi nici nu poate restrînge acest drept. 2) Dreptul la exercitarea **c. de a.** poate fi valorificat doar în considerarea ierarhiei acestora. Există, aşadar, o ierarhie a **c. de a.**, ceea ce înseamnă că, în general, o **c. de a.** extraordinară nu poate fi exercitată cît timp este deschisă calea recursului; exigenţele acestei reguli fac imposibilă şi cumularea unei **c. de a.** extraordinare cu recursul. Prin excepţie este posibilă cumularea recursului cu revizuirea; de asemenea, **c. de a.** extraordinare se pot folosi şi concomitent. 3) Dreptul de a exercita o **c. de a.** este unic, epuizîndu-se odată cu exercitarea lui. Aceasta înseamnă că părţile nu sînt îndreptăţite să exercite de două ori aceeaşi **c. de a.** În privinţa **c. de a.** extraordinare regula enunţată prezintă anumite particularităţi; astfel,

legea admite promovarea unei noi contestații în anulare, dar numai pentru motive inexistente la data celei dintîi. Unicitatea **c. de a.** nu vizează și revizuirea, dar în acest caz operează decăderea din dreptul de a o exercita, în funcție de termenele prevăzute de lege pentru fiecare motiv. [I.L.]

cale incidentă, modalitate procedurală indirectă prin care se urmărește a se stabili existența, caracterul sau temeinicia faptelor unor alte litigii — care nu mai pot fi judecate — îndeplinindu-se astfel condiția indispensabilă de a se putea păși, apoi, la soluționarea altor litigii. **C.i.** evocă atît o dependență cauzală cît și o necesitate prioritară în soluționarea a două litigii: primul care n-a fost — și nici nu mai poate fi — soluționat și cel de al doilea, care poate și urmează să fie soluționat numai după ce formal — fără nici o consecință pentru părțile în cauză — va fi soluționat primul. **C.i.** de stabilire formală a elementelor și prezumtivei soluții ce s-ar fi putut pronunța în litigiul nejudecat îndeplinește în cel de al doilea litigiu o funcție probatorie. Irelevantă pe planul consecințelor directe, **c.i.** devine necesară și oportună prin consecințele sale indirecte pe care le generează asupra litigiilor care, în timp, n-ar exista sau n-ar putea fi soluționate înaintea celorlalte. Pe **c.i.** se poate, spre exemplu, stabili: 1) Caracterul penal al faptei de către instanța civilă, dacă s-a dispus încetarea urmăririi penale pe motiv că a intervenit amnistia, prescripția ori decesul făptuitorului, în cazul pagubelor aduse avutului obștesc de persoanele încadrate în muncă. Justificarea folosirii **c.i.** pentru stabilirea caracterului penal al faptei de către instanța civilă subzistă, în atare cazuri, în deosebirile de esență — în special al căilor de stabilire și recuperare a prejudiciului — ce există între răspunderea civilă și răspunderea materială. Astfel, întrucît calea deciziei de imputare pentru stabilirea răspunderii materiale este subsecventă față de calea acțiunii la instanța de drept comun pentru stabilirea răspunderii civile, unitatea păgubită trebuie să se folosească, în cazul în care s-a dispus încetarea urmăririi penale împotriva făptuitorului, cu precădere de această ultimă cale. Așa fiind, unitatea păgubită, pentru stabilirea răspunderii civile delictuale, trebuie să sesizeze instanța civilă, iar aceasta este datoare ca, pe **c.i.**, să stabilească existența infracțiunii, deoarece numai în caz afirmativ poate obliga pe cel în cauză, ori în caz de deces pe moștenitorii săi, la plata despăgubirilor civile; altfel, fiind vorba de o răspundere materială, recuperarea prejudiciului urmează a se face pe calea deciziei de imputare. 2) Raportul de cauzalitate între săvîrșirea unei infracțiuni — mărturie mincinoasă sau fals — și consecințele ei asupra soluționării unui proces civil cînd se cere revizuirea hotărîrii astfel pronunțate și constatarea infracțiunii — datorită acelorași impedimente legale, amnistie, decesul făptuitorului etc. — nu mai este cu putință a fi făcută printr-o hotărîre penală. Ivirea unei atare situații nu justifică sub nici o formă concluzia inadmisibilității cererii de revizuire și, prin consecință, prejudicierea părților inte-

resate, deoarece altfel ar însemna ca erorile judiciare, a căror înlăturare se urmărește, să rămînă în ființă, ceea ce este de neconceput. Drept urmare, în atare situații constatarea săvîrșirii infracțiunii se va face la cererea celor interesați pe c.i. de către instanța civilă. Astfel: a) dacă se invocă ca motiv al cererii de revizuire un fals, iar acțiunea penală nu poate fi promovată împotriva autorului, verificarea pretinsului fals urmează a se face de instanța civilă investită cu judecarea cererii de revizuire, pe baza probelor ce se vor administra în fața ei; b) de asemeni, instanța de judecată civilă, dacă constată imposibilitatea de a se stabili în cadrul unui proces penal eventuala vinovăție a martorului sau expertului, are îndatorirea să verifice ea, în soluționarea cererii de revizuire, dacă depoziția sau expertiza respectivă era sau nu mincinoasă. 3) Admisibilitatea acțiunilor sau căilor de atac neexercitate de jurisconsulți în cadrul judecării contestațiilor la deciziile de imputație emise împotriva lor, pe acest motiv. Folosirea c.i. în acest caz se întemeiază pe următorul considerent: exercitarea acțiunilor și căilor de atac în justiție pentru valorificarea drepturilor unităților socialiste constituie o obligație generală impusă oficiilor juridice în cadrul îndatoririlor ce le revin prin lege și ea subzistă numai în măsura în care acestea urmau să fie admise și avea pentru unitățile respective o anumită eficiență. Așa fiind, corelativ, numai în aceeași măsură se poate pune în discuție răspunderea jurisconsulților pentru săvîrșirea unor abateri de la îndatoririle lor de serviciu, această răspundere avînd la bază vinovăția. Astfel: a) instanța, sesizată în cadrul unei contestații împotriva deciziei de imputație emisă în sarcina jurisconsultului considerat vinovat de a nu fi introdus o acțiune, este îndreptățită să examineze pe c.i. existența dreptului care urma să fie valorificat prin acea acțiune. Dacă se constată nelegalitatea ori netemeinicia pretențiilor unității (ce ar fi trebuit să formeze obiectul acțiunii, a cărei neintroducere a generat imputația în litigiu), instanța, admițînd contestația introdusă împotriva deciziei de imputare, urmează să exonereze pe jurisconsult de răspundere; b) în privința căilor de atac jurisconsultul, în același cadru procesual, poate fi făcut răspunzător pentru abaterea de la obligațiile sale de serviciu, numai dacă se constată mai întîi, pe c.i., că hotărîrile care trebuiau atacate erau netemeinice și nelegale și că prin rămînerea lor definitivă datorită neexercitării căilor de atac unitatea a suferit un prejudiciu. În caz contrar, decizia de imputare emisă împotriva sa va fi considerată că nu are temei legal. V. **și jurisdicția muncii; revizuire; oficii juridice; jurisconsult.** [D.R.]

calitate procesuală 1. Concept juridic folosit pentru a desemna modul de participare a părților în procesul civil. Astfel, o persoană poate participa în procesul civil: a) în nume propriu, atunci cînd cererea de chemare în judecată este promovată de însuși titularul dreptului la acțiune; b) în calitate de reprezentant, atunci cînd acționează în numele și în interesul altei persoane.

Legea impune celui ce acționează să indice, în cuprinsul cererii de chemare în judecată, calitatea în care stă în judecată, atunci cînd nu participă la activitatea procesuală în nume propriu. 2. Concept juridic folosit pentru a desemna îndreptățirea unei persoane fizice sau juridice de a participa la activitatea judiciară. În această accepțiune **c.p.** (legitimatio ad causam) reprezintă o condiție esențială pentru exercitarea acțiunii civile; ea nu implică cu necesitate existența unei identități între persoana reclamantului și persoana celui care este titularul dreptului subiectiv dedus în justiție, respectiv între persoana pîrîtului și persoana celui obligat în raportul de drept substanțial; este suficientă doar justificarea dreptului și a obligației unei persoane de a participa (ca parte) în procesul civil. Din punctul de vedere al subiectelor care participă la activitatea judiciară, **c.p.** poate fi: a) activă, împrejurare în care ea privește îndreptățirea unei persoane de a reclama în justiție; b) pasivă, atunci cînd vizează obligația unei alte persoane de a răspunde față de pretențiile invocate împotriva sa. Sarcina justificării **c.p.**, atît active cît și pasive, aparține reclamantului care în cadrul cererii de chemare în judecată va trebui să expună împrejurările de fapt sau de drept din care rezultă îndreptățirea sa de a-l acționa în judecată pe pîrît. Condiția **c.p.** decurge din scopul procesului civil socialist, acela de rezolvare a situațiilor conflictuale ce apar în viața socială și din necesitatea unei optime administrări a justiției; or, aceasta presupune desfășurarea procedurii cu participarea persoanelor îndreptățite să fie părți în procesul civil. **C.p.** (activă și pasivă) reprezintă o cerință care trebuie să fie întrunită în orice proces civil, indiferent de obiectul acestuia. Astfel, pentru a avea **c.p.** activă într-o acțiune în constatare negativă nu trebuie să justificăm existența unui drept, ci îndreptățirea de a reclama în justiție; **c.p.** urmează să fie justificată de reclamant și în cazul acțiunilor constitutive de drepturi, deși prin ele nu se valorifică drepturi preexistente. De aceea, **c.p.** nu se identifică cu celelalte condiții de promovare și exercitare ale acțiunii civile; **c.p.** nu se confundă cu cerința capacității procesuale, deoarece în timp ce prima se determină în concreto, în funcție de justificarea dreptului de a fi parte în procesul civil, cea de a doua — capacitatea procesuală — se stabilește în general, potrivit dreptului comun; de asemenea, **c.p.** nu presupune cu necesitate un drept subiectiv, acesta din urmă reprezentînd doar una dintre condițiile de admitere în fond ale acțiunii civile. După modul de justificare a **c.p.** distingem între: 1) **C.p.** ordinară, ipoteză în care îndreptățirea de a participa la activitatea judiciară se determină prin intermediul împrejurărilor de fapt expuse de reclamant în cuprinsul cererii de chemare în judecată. Reclamantul va arăta împrejurările de fapt din care rezultă pretinsa încălcare a dreptului subiectiv, respectiv acele împrejurări ce justifică îndreptățirea sa de a-l chema în judecată pe pîrît; faptele indicate de către reclamant, în aceste condiții, sînt doar ipo-

tetice, instanța avînd obligația de a stabili exactitatea lor pe baza probelor ce se vor administra. 2) **C.p.** extraordinară, ipoteză în care îndreptățirea părților de a participa la activitatea procesuală decurge, în principiu, din lege sau din regulile de bază ale dreptului socialist român. Legislația în vigoare cunoaște mai multe cazuri de legitimare procesuală extraordinară; astfel, procurorul poate să promoveze orice acțiune în afară de cele strict personale și să participe la orice proces, în oricare fază a acestuia, dacă socotește că o asemenea activitate este necesară pentru apărarea intereselor statului, ale organizațiilor obștești sau ale oamenilor muncii; legea acordă calitatea de a solicita desfacerea înfierii și unor organe care nu sînt titulare de drepturi în raportul juridic respectiv (de ex. autoritatea tutelară, instituțiile de ocrotire și orice organe ale administrației de stat); de asemenea, autoritatea tutelară are calitatea de a solicita, în împrejurările determinate de lege, decăderea unui părinte din drepturile părintești. Prin urmare, **c.p.e.** reprezintă o situație de excepție care își are temeiul în lege, fiind acordată unor persoane sau organe în scopul proteguirii anumitor interese sociale. Lipsa **c.p.** constituie o excepție de fond ce poate fi invocată în tot cursul procesului civil; ea conduce la respingerea acțiunii; o asemenea soluție urmează să se aplice atît în ipoteza lipsei **c.p.** active, cît și în cazul lipsei **c.p.** pasive. Respingerea acțiunii civile pentru lipsa **c.p.** pasive nu-l împiedică pe reclamant să promoveze o nouă acțiune împotriva persoanei ce are îndreptățirea de a participa în proces ca pîrît; dacă instanța constată lipsa **c.p.** active, o nouă acțiune va putea fi promovată, împotriva aceluiași pîrît, de către persoana care are îndreptățirea de a acționa în justiție. În sistemul procesual român lipsa **c.p.** nu poate fi evitată, de regulă, prin substituirea uneia dintre părți cu o altă persoană. Sin. legitimare procesuală. V. și **transmisiunea calității procesuale; substituire procesuală** [I.L.]

calitate succesorală, v. **petiție de ereditate.**

cambie, titlu de credit esențialmente girabil, formal și complet care conține o obligație de plată sau de a face să se plătească, fără contraprestație, o sumă determinată și în virtutea căreia o persoană numită trăgător dă mandat (sau ordin) altei persoane numită tras să execute acea obligație în favoarea unei a treia persoane, numită beneficiar, la împlinirea scadenței și în locul ce sînt menționate. Din punct de vedere economic, c. îndeplinește mai multe funcții și anume: a) constituie un procedeu de schimb în materie monetară; b) servește ca instrument de plată, prezentînd următoarele avantaje: se transmite simplu și rapid prin gir; conferă certitudine beneficiarului, de vreme ce a fost acceptată de tras; față de beneficiar sînt inopozabile excepțiile pe care trasul le-ar fi putut opune purtătorilor succesivi ai titlului; este garantată solidar de giranți; c) cu unele excepții, este un instrument de credit. **C.** este un act solemn, formal, necesitînd îndeplinirea următoarelor condiții de formă: să fie întocmită în formă scrisă, fie ca înscris sub

semnătură privată, fie ca înscris autentic; să cuprindă anumite menţiuni obligatorii: denumirea de **c.**, ordinul sau mandatul necondiţionat de plată a unei sume de bani, numele trasului, data scadenţei, locul de plată, numele beneficiarului sau al primitorului, data şi locul emiterii, semnătura trăgătorului. Înscrisul poate cuprinde şi unele clauze facultative sau accesorii, fie de natură să influenţeze obligaţiile cambiale, fie fără nici o înrîurire asupra acestor obligaţii. Condiţiile de fond ale **c.** sînt cele stabilite de dreptul comun; operaţiile cambiale fiind acte de dispoziţie nu pot fi efectuate de către minori sau de către interzis. Obligaţiile cambiale pot fi asumate direct (personal) sau prin mandatar, în acest din urmă caz fiind suficient un mandat general, cu condiţia ca în cuprinsul său să se precizeze dreptul mandatarului de a emite cambii; depăşirea limitelor mandatului are ca efect obligarea personală a mandatarului pentru ceea ce s-a depăşit. În cazul în care trăgătorul inserează în titlu o clauză de acceptare, **c.** trebuie prezentată trasului spre acceptare în termenul fixat, iar dacă posesorul ignoră această obligaţie, la împlinirea termenului respectiv decade din exercitarea dreptului de regres faţă de toţi debitorii cambiali; cînd lipseşte o asemenea clauză, prezentarea titlului spre acceptare este facultativă. Acceptarea trebuie să fie datată; acceptarea nedatată produce efecte numai faţă de tras. Acceptarea poate să fie totală sau parţială, dar întotdeauna trebuie să fie necondiţionată; orice modificare adusă prin acceptare cuprinsului **c.** este considerată refuz de acceptare. Prin efectul acceptării trasul devine obligat cambial alături de trăgător, giranţi şi avalişti; el îşi asumă obligaţia de a plăti, pe cînd ceilalţi au numai obligaţia de a face să se plătească; trasul se obligă şi faţă de trăgător. Trasul poate refuza acceptarea, refuzul lui constatîndu-se printr-un protest de neacceptare. Indiferent dacă acceptarea este refuzată integral sau parţial, refuzul trasului îl îndreptăţeşte pe posesorul **c.** să exercite, chiar mai înainte de scadenţă, dreptul de regres împotriva giranţilor, trăgătorului şi a celorlalţi obligaţi cambiali. **C.** se naşte cu virtutea de a circula; modul tipic de circulaţie al **c.** este girul. La scadenţă, **c.** trebuie prezentată spre plata debitorului principal, care este trasul; dacă el plăteşte suma integrală, toţi ceilalţi obligaţi cambiali sînt eliberaţi, iar dacă refuză plata, aceştia din urmă răspund în solidar. Plata se face la locul indicat în titlu şi are ca efect stingerea datoriei cambiale; dacă cel care plăteşte este un debitor de regres (de ex. un girant), sînt eliberaţi numai debitorii cambiali care, în titlu, figurează după el (cum sînt: giranţii succesivi, avaliştii acestora etc.), debitorii anteriori lui rămîn în continuare legaţi prin obligaţia cambială şi pot fi urmăriţi în baza **c.** Că regulă, creditorul poate pretinde plata numai la scadenţă, iar debitorul nu are dreptul să plătească mai înainte de termen; totuşi, cu acordul creditorului, plata poate fi anticipată, realizîndu-se pe riscul şi răspunderea trasului. Debitorul care plăteşte anticipat trebuie să verifice atît şi-

rul neîntrerupt de giruri cît și autenticitatea semnăturilor, această din urmă cerință neexistînd în cazul plății la scadență. În materie cambială se admite și plata parțială, chiar atunci cînd este făcută de către ceilalți debitori, alții decît trasul; nu pot face plată parțială însă debitorii de regres și avaliștii lor, în privința acestora din urmă făcînd excepție cazurile cînd au garantat numai o parte din sumă. Plata parțială se poate face numai la scadență și mai înainte de dresarea protestului ori de expirarea termenului pentru protest. Plătitorul c. are dreptul să pretindă predarea acesteia cu mențiunea de achitare scrisă de posesorul plătit; în cazul plății parțiale, cel care plătește nu este îndreptățit să pretindă predarea titlului, ci doar o chitanță, dar poate cere să se facă mențiune în cuprinsul titlului despre suma plătită. Dacă posesorul titlului nu-și face apariția spre a pretinde plata la termen, debitorul poate consemna la CEC suma datorată, urmînd ca această sumă să fie eliberată prezentatorului titlului după ce posesia legitimă, identitatea și capacitatea acestuia vor fi verificate de către CEC. În cazul în care debitorul cambial nu plătește la scadență sau face numai o plată parțială, posesorul cambiei poate trece la executare; dacă există debitor de regres, refuzul plății trebuie constatat printr-un protest de neplată, făcut în termenul legal, depășirea acestui termen fiind sancționată cu decăderea posesorului titlului din dreptul de regres. Drepturile cambiale pot fi realizate și prin modalitatea extrajudiciară a emiterii unei c. trasă la vedere asupra unuia dintre giranții anteriori și care urmează să fie plătită la domiciliul trasului. Sin. poliță; trată. [M.C.]

cameră de consiliu, loc unde judecătorii discută și soluționează anumite cereri sau probleme cu caracter administrativ, care interesează activitatea de judecată sau de execuție, fără publicitate și discuții contradictorii. În **c. de c.,** ca loc și procedură, se rezolvă: a) conflictele de componență pe care instanța le soluționează numai pe baza actelor de la dosar și pronunță o hotărîre denumită regulator de competență, prin care stabilește care din instanțele aflate în conflict va judeca cauza; b) propunerile de recuzare asupra cărora instanța decide fără citarea părților și ascultînd pe judecătorul recuzat numai dacă găsește de cuviință; c) cererile de strămutare a pricinilor prin care, pentru motivele prevăzute de lege, se urmărește ca o pricină să fie strămutată de la instanța competentă la o altă instanță; d) cererile de asistență judiciară gratuită care urmează a fi încuviințate de instanță dacă se constată că cel în cauză nu poate face față cheltuielilor legate de angajarea unui avocat; e) preschimbarea termenelor de judecată deja fixate, pentru motive temeinice, la cererea uneia din părțile interesate; f) încuviințarea cererilor pentru asigurarea unor dovezi, mai înainte de începerea procesului sau chiar la începutul acestuia, dacă există pericolul ca ele să dispară sau să devină greu de administrat în viitor; g) rezolvarea cererilor părților, atunci cînd acestea se înfățișează într-o altă zi decît cea fixată pentru

judecată, prin care solicită instanței să ia act de învoiala lor și să pronunțe în acest sens o hotărîre prin care să pună capăt procesului; h) fixarea zilei și a locului, în cazul urmăririi silite mobiliare, unde urmează să se facă vînzarea bunurilor urmărite; i) distribuirea prețului rezultat din vînzarea bunurilor debitorului în caz de concurs între mai mulți creditori ș.a. Trăsătura caracteristică a încheierilor și hotărîrilor date în **c. de c.** este aceea că împotriva lor, în general, nu se poate exercita calea de atac a recursului. Fac excepție hotărîrea și încheierea pronunțată în cazurile a) și f); în ambele cazuri termenul fiind de 5 zile și are ca punct de plecare (dies a quo) ziua pronunțării. V. și **procedură necotencioasă; procedura divorțului; ordonanță președințială.** [D.R.]

cameră de deliberare, loc în care judecătorii se retrag, la sfîrșitul ședinței de judecată, pentru a decide soluția ce urmează a fi pronunțată în fiecare cauză. V. și **deliberarea și pronunțarea hotărîrilor; secretul deliberării.** [D.R.]

capacitate procesuală, aptitudinea persoanelor fizice și juridice de a deveni părți ale procesului civil. **C.p.** se înfățișează ca o condiție pentru participarea unei persoane la activitatea judiciară. **C.p.** reprezintă doar un reflex, în domeniul activității de judecată, al capacității civile, avînd aceleași trăsături: a) este recunoscută tuturor persoanelor fizice, fără deosebire de sex, rasă, naționalitate, religie sau grad de cultură; b) este garantată de lege, în sensul că nici o persoană nu poate fi îngrădită în **c.p.** de folosință și nici lipsită, în totul sau în parte, de **c.p.** de exercițiu, decît în cazurile și în condițiile strict determinate de normele de drept; de asemenea, nimeni nu poate renunța, în totul sau în parte, la **c.p.** Legea recunoaște, în anumite limite, **c.p.** și persoanelor juridice. **C.p.** a persoanelor fizice și juridice poate fi: a) de folosință; b) de exercițiu. V. **capacitate procesuală de folosință; capacitate procesuală de exercițiu** [I.L.]

capacitate procesuală de exercițiu, aptitudine a persoanei care are folosința unui drept subiectiv de a și-l putea apăra în proces, personal sau printr-un mandatar ales. **C.p. de e.** reprezintă o cerință esențială pentru exercitarea acțiunii civile; ea se determină în funcție de întinderea capacității civile. Așa fiind: 1) Persoana fizică dobîndește **c.p. de e.** deplină la împlinirea vîrstei de 18 ani; se consideră de legiuitor că din acest moment orice persoană are maturitatea necesară spre a-și da seama de semnificația și consecințele actelor juridice pe care le încheie. Prin excepție de la această regulă, femeia care se căsătorește înainte de vîrsta majoratului dobîndește **c.p. de e.** de la data căsătoriei. Persoanele care se bucură de **c.p. de e.** deplină pot participa la activitatea judiciară fără să fie necesară reprezentarea sau asistarea lor. 2) Persoana fizică care a împlinit vîrsta de 14 ani posedă o **c.p. de e.** restrînsă, avînd posibilitatea de a participa personal la activitatea judiciară, dar numai cu încuviințarea prealabilă a ocrotitorilor săi legali; aceștia îl vor asista pe minor în tot cursul procesului civil, spre

a suplini lipsa lui de experiență și a-i asigura astfel o protecție eficientă a drepturilor și intereselor sale legitime. Legiuitorul recunoaște însă o **c.p. de e.** deplină minorului care a împlinit vîrsta de 16 ani, dacă acesta este parte într-un raport juridic de muncă. 3) Pînă la împlinirea vîrstei de 14 ani persoanele fizice sînt lipsite de **c.p. de e.**; de asemenea, sînt complet lipsite de **c.p. de e.** persoanele fizice care au fost puse sub interdicție printr-o hotărîre judecătorească definitivă. Persoanele lipsite de **c.p. de e.** pot sta în judecată numai prin reprezentanții lor legali; minorul complet lipsit de **c.p. de e.** va fi reprezentat în procesul civil de către părinți, iar în lipsa acestora de tutorele desemnat de autoritatea competentă (autoritatea tutelară); interzisul judecătoresc urmează să fie reprezentat de tutorele numit de organele de stat competente. 4) Persoanele juridice dobîndesc **c.p. de e.** din momentul desemnării organelor lor de conducere; acest moment coincide cel mai adesea cu data constituirii persoanei juridice respective. Potrivit dispozițiilor legale în vigoare persoana juridică își exercită drepturile și își îndeplinește obligațiile prin organele sale; în practică însă reprezentarea persoanelor juridice se realizează prin oficiile juridice. Sin. capacitate de a sta în judecată. V. și **asistare; autorizare; reprezentare.** [I.L]

capacitate procesuală de folosință, aptitudinea generală și abstractă a persoanei fizice sau juridice de a avea drepturi și obligații de natură procesuală. **C.p. de f.** reprezintă o condiție esențială pentru ca o persoană fizică sau juridică să devină parte în procesul civil; ea este determinată de însăși capacitatea civilă de folosință. Capacitatea de folosință este o însușire esențială și inerentă persoanei fizice, care se dobîndește odată cu nașterea și încetează la moartea acesteia sau la data morții stabilită prin hotărîre judecătorească definitivă. Capacitatea de folosință este recunoscută persoanelor juridice doar în vederea realizării unui anumit scop social-economic, tehnico-științific sau de altă natură; rațiunea de a fi a unei persoane juridice este subordonată întru totul acestei finalități, actele juridice încheiate în alt scop fiind afectate de nulitate absolută. Întinderea capacității de folosință a persoanelor juridice este determinată de principiul specialității, potrivit căruia ele nu pot avea alte drepturi decît acelea ce corespund scopului lor, stabilit prin lege, actul de înființare sau statut. Momentul inițial al capacității de folosință este determinat, în cazul persoanelor juridice, de data actului de dispoziție care le înființează, de data recunoașterii ori a autorizării lor sau de data îndeplinirii oricărei alte cerințe prevăzute de lege. Persoanele juridice supuse înregistrării, cum sînt întreprinderile, dobîndesc capacitate de folosință de la data realizării acestei operații. Persoanele juridice încetează de a avea ființă prin comasare, divizare sau dizolvare. Orice persoană care are folosința drepturilor civile se bucură și de **c.p. de f.**, avînd astfel posibilitatea de a fi parte în procesul civil. **C.p. de f.** este, în raport cu capacitatea civilă de folosință, mai restrînsă, în-

trucît conținutul acesteia se determină doar în funcție de drepturile și obligațiile procesuale ale unei persoane fizice sau juridice. **C.p. de f.** nu se identifică cu capacitatea de a sta în judecată (capacitatea procesuală de exercițiu), aceasta din urmă reprezentînd doar o condiție necesară pentru exercitarea acțiunii civile; în timp ce **c.p. de f.** este recunoscută tuturor persoanelor fizice, fără nici o deosebire, capacitatea de a sta în judecată aparține numai persoanelor ce au exercițiul drepturilor lor. Lipsa **c.p. de f.** conduce la respingerea acțiunii, întrucît persoana în cauză nu are folosința unui anumit drept civil. Excepția lipsei **c.p. de f.** poate fi invocată de oricare dintre părți, de procuror și de instanță din oficiu, în orice fază a procesului civil. Sin. capacitatea de a fi parte. [I.L.]

capacitate succesorală, formă a capacității juridice civile constînd în aptitudinea unei persoane de a fi subiect al drepturilor și obligațiilor pe care le implică calitatea de moștenitor. **C.s.** începe de la nașterea persoanei fizice sau de la data concepției (cînd este vorba de drepturile sale), cu condiția să se nască vie, și încetează odată cu decesul persoanei respective sau la data stabilită prin hotărîrea judecătorească de declarare a morții. **C.s.** se poate pierde, în timpul vieții, ca urmare a ivirii cazurilor de nedemnitate succesorală. [M.M.]

capacitate testamentară, formă a capacității juridice civile constînd în posibilitatea acordată de lege unei persoane fizice de a dispune de bunurile sale prin testament. Minorii pînă la vîrsta de 16 ani nu au **c.t.,** cei care au împlinit 16 ani pot dispune prin testament numai cu privire la cel mult jumătate din bunurile sale; **c.t.** deplină se dobîndește la împlinirea vîrstei de 18 ani și încetează odată cu moartea persoanei fizice, sau atunci cînd aceasta este lovită de incapacitatea de a testa. [M.M.]

carte de judecată, denumire dată în trecut hotărîrilor pronunțate de judecătoriile de ocol. Prin intermediul **c. de j.** se rezolva însuși fondul litigiului dintre părți. [I.L.]

carte funciară, înscris oficial reprezentînd unitatea de bază în sistemul de publicitate imobiliară în cadrul căruia evidența se ține pe imobile și nu pe proprietari. **C.f.** se întocmește în mod distinct pentru fiecare imobil și cuprinde mențiuni despre toate actele translative sau constitutive de drepturi în privința imobilului respectiv. Se întocmește și se numerotează pe localități. Fiecare **c.f.** este alcătuită din trei părți și anume: a) partea I (Foaia A sau foaia de avere), care cuprinde descrierea imobilelor, cu arătarea elementelor de identificare ale acestora (nr. topografic, așezare, întindere etc.); b) partea a II-a (Foaia B sau foaia de proprietate), care conține înscrierile referitoare la drepturile reale principale asupra imobilelor arătate în foaia A; tot aici se mai notează diferite fapte juridice ca: minoritatea, interdicția, curatela persoanei titulare, precum și diferite drepturi și obligații de care se bucură sau este ținut titularul (cum ar fi: condiții care afectează proprietatea, nulitatea, rezoluția etc.); c) partea a III-a (Foaia

C sau foaia de sarcini), care cuprinde înscrieri referitoare la sarcini, adică drepturile reale care dezmembrează proprietatea imobilului (cum ar fi: dreptul de superficie, de uzufruct, uz sau abitație, dreptul de ipotecă etc.). În cuprinsul fiecărei **c.f.** se pot face trei feluri de înscrieri: întabulare, prenotare și notare. V. și **publicitate imobiliară** [M.C.]

casare, soluție pronunțată de instanța de control judiciar în ipoteza admiterii recursului. **C.** determină desființarea hotărîrii pronunțate de instanța de fond, adică lipsirea totală sau parțială a acesteia de efecte juridice. **C.** unei hotărîri judecătorești poate fi: a) totală, cînd privește toate aspectele de fapt și de drept care au format obiectul judecății la instanța de fond și toate părțile din proces; b) parțială, cînd vizează doar anumite aspecte de fapt ori de drept ale cauzei sau numai unele dintre părți; **c.** parțială determină, așadar, ineficiența unei părți din hotărîrea atacată pe calea recursului; dispozițiile din hotărîre cu privire la care nu s-a dispus **c.** dobîndesc autoritate de lucru judecat. Distincția dintre **c.** totală și **c.** parțială prezintă interes practic pentru determinarea atribuțiilor ce revin instanței chemate să rejudece litigiul. De aceea, este recomandabil ca decizia instanței de recurs să determine în mod expres natura **c.**; în lipsa unei asemenea precizări, natura **c.** va putea fi desprinsă prin cercetarea considerentelor cuprinse în hotărîrea instanței de recurs. În sistemul nostru procesual regula o constituie **c.** unei hotărîri judecătorești iar excepția modificarea acesteia. **C.** se dispune ori de cîte ori instanța de control judiciar admite recursul pentru unul din următoarele motive: a) cînd instanța nu a fost alcătuită potrivit dispozițiilor legale sau cînd hotărîrea s-a pronunțat de alți judecători decît aceia care au participat la judecarea cauzei în fond; b) cînd au fost încălcate dispozițiile legale privitoare la competența instanței sesizate; c) cînd au fost încălcate formele de procedură prevăzute de lege sub sancțiunea nulității; d) cînd se constată că hotărîrea atacată este netemeinică, dar numai dacă este necesară administrarea probei. **C.** hotărîrii judecătorești determină rejudecarea în fond a litigiului. În funcție de instanța chemată a statua asupra rejudecării se face distincție între: a) **c.** cu reținere; b) **c.** cu trimitere. V. și **casare cu reținere; casare cu trimitere.** [I.L.]

casare cu reținere, soluție pronunțată în ipoteza admiterii recursului, ce determină rejudecarea cauzei de către instanța de control judiciar. **C. cu r.** constituie o măsură stabilită de lege în scopul de a garanta operativitatea judecății; prin rejudecarea cauzei de către instanța de recurs se evită consecințele nefavorabile ale unor **c.** repetate, realizîndu-se și o economie de timp și de cheltuieli. În dreptul procesual civil român **c. cu r.** reprezintă regula iar **c.** cu trimitere excepția. În ipoteza **c. cu r.** instanța de control judiciar se va pronunța (prin însăși hotărîrea de recurs) și asupra probelor ce urmează să fie administrate cu prilejul rejudecării; instanța va stabili un termen dispunînd, dacă este cazul, și citarea celor ce

nu au cunoștință de data statornicită pentru rejudecare; o asemenea măsură se va dispune numai dacă probele pot fi administrate de îndată iar părțile au posibilitatea de a pune concluzii în fond. Sin. casare cu evocarea fondului. V. și **rejudecare după casare.** [I.L.]

casare cu trimitere, soluție pronunțată în ipoteza admiterii recursului și care determină rejudecarea litigiului de către instanța ce a judecat cauza în fond, de o altă instanță de același grad sau de un alt organ cu activitate jurisdicțională. **C. cu t.** se dispune de instanța de recurs numai în una din următoarele situații: 1) Cînd prima instanță a judecat litigiul fără a intra în cercetarea fondului. Soluționarea cauzei fără cercetarea fondului poate avea loc în cazul admiterii eronate a unor excepții de procedură cum sînt: lipsa de calitate, prescripția dreptului la acțiune, lipsa semnăturii de pe cererea de chemare în judecată, netimbrarea cererii, puterea lucrului judecat etc. Situația este identică și atunci cînd instanța a pronunțat în mod greșit o hotărîre de declinare a competenței sau în ipoteza nesoluționării în fond a unor capete de cerere. De asemenea, **c. cu t.** se dispune și în ipoteza în care instanța a omis să statueze asupra unor pretenții deși era obligată să procedeze la cercetarea acestora din oficiu. În toate situațiile **c. cu t.** se întemeiază pe necesitatea asigurării principiului celor două grade de jurisdicție; exigențele acestui principiu impun ca fondul oricărui litigiu să fie soluționat de către instanța competentă; părțile nu pot fi sustrase în nici un mod de la judecătorii lor firești. Cu toate acestea, **c. cu t.** nu se poate dispune în ipoteza în care instanța de fond a omis să se pronunțe asupra unor pretenții avînd caracter accesoriu (plata de dobînzi la suma solicitată, cheltuieli de judecată etc.); în asemenea situații părțile nu sînt private de beneficiul celor două grade de jurisdicție de vreme ce rezolvarea pretențiilor accesorii este o simplă consecință a soluției pronunțate asupra cererii principale. 2) Cînd judecata s-a făcut în lipsa părții care nu a fost citată legal la administrarea probelor și dezbaterea fondului. **C. cu t.** se impune și într-o asemenea împrejurare pentru ca părțile să nu fie private de primul grad de jurisdicție; soluția **c. cu t.** este dealtfel singura de natură să asigure respectarea dreptului de apărare și a principiului contradictorialității. Principiile fundamentale menționate nu se pot realiza în lipsa citării legale a părților; pentru remedierea eventualelor neregularități săvîrșite de instanță se impune **c. cu t.** Dispozițiile legale privitoare la **c. cu t.** sînt de strictă interpretare; aceasta înseamnă că o atare măsură se va dispune doar dacă partea nu a fost legal citată atît la administrarea probelor, cît și cu prilejul judecății în fond. Astfel, dacă partea a fost legal citată la administrarea probelor, dar citarea nu s-a îndeplinit potrivit legii pentru termenul la care a avut loc judecata în fond, se va dispune **c.** cu reținere, iar nu cu trimitere; este deopotrivă valabilă și reciproca (necitarea părții la administrarea probelor și citarea

legală cu prilejul judecății în fond). Soluția **c. cu t.** vizează doar părțile între care se poartă litigiul, iar nu și unele organe de stat a căror citare era necesară pentru soluționarea cauzei. Astfel, necitarea autorității tutelare în procesele de divorț, spre a fi ascultată cu privire la încredințarea copiilor minori, nu atrage **c. cu t.**, ci casarea cu reținere. 3) Cînd judecata s-a făcut de către o instanță necompetentă. **C. cu t.** se justifică și în acest caz prin necesitatea soluționării litigiului de către instanța sau organul de jurisdicție căreia legea îi acordă o atare competență. **C. cu t.** se dispune de instanța de recurs, atît în ipoteza încălcării dispozițiilor legale privitoare la competența generală a instanțelor judecătorești, cît și în cazul nesocotirii normelor de competență jurisdicțională; de asemenea, sub acest aspect, nu prezintă importanță dacă au fost încălcate regulile competenței absolute sau a celei relative. Legea determină instanța ce urmează să rejudece cauza după casare, astfel: 1) Pentru primele două cazuri de **c. cu t.**, cauza urmează să fie trimisă instanței care a pronunțat hotărîrea casată sau altei instanțe de același grad. Posibilitatea rejudecării cauzei de o altă instanță — de același grad — este prevăzută de lege spre a se depăși dificultățile legate, uneori, de alcătuirea completului de judecată; asemenea împrejurări pot viza, în practică, existența unor motive de recuzare, abținere sau de incompatibilitate care fac imposibilă constituirea legală a instanței de judecată. Trimiterea cauzei la o altă instanță de același grad reprezintă în asemenea situații o necesitate obiectivă; ea constituie un caz de prorogare judiciară de competență. 2) În ipoteza casării pentru necompetență cauza se va trimite spre rejudecare instanței competente sau unui alt organ cu activitate jurisdicțională (comisie de judecată, organ administrativ, organ arbitral etc.), competent potrivit legii. V. și **rejudecare; rejudecarea fondului după casare.** [I.L.]

cauțiune judiciară, sumă de bani ce trebuie depusă de una din părțile procesului, cu titlul de garanție, pentru a acoperi eventualele pagube ce ar rezulta din luarea unor măsuri, la cererea sa, împotriva celeilalte părți. **C.j.** se depune cînd se solicită: a) indisponibilizarea, ca măsură asigurătorie, a bunurilor și veniturilor debitorului, pentru ipoteza în care reclamantul ar pierde procesul și pîrîtul ar suferi anumite prejudicii din cauza asigurării intempestive a acțiunii; b) punerea în executare a unei hotărîri nedefinitive, ca de exemplu a unei hotărîri date cu execuție provizorie, sau a unei ordonanțe președințiale, pentru acoperirea pagubelor provocate pîrîtului ce ar rezulta din executarea pornită împotriva sa, în cazul în care, în recurs, s-ar obține casarea acelei hotărîri sau ordonanțe; c) suspendarea executării unei hotărîri pronunțate în primă instanță, executorie de drept, pînă la judecarea recursului, pentru acoperirea pagubelor ce i s-ar aduce creditorului reclamant, în cazul în care acesta va fi respins; d) suspendarea executării silite ca urmare a introducerii unei contestații la executare, pentru acoperirea pagubelor ce i s-ar aduce creditorului-

urmăritor, în cazul în care, în final, contestația va fi respinsă ș.a. **C.j.** se sprijină pe următoarele două idei: de risc a părții care solicită și obține din partea instanței luarea unor măsuri privind executarea în favoarea sa și de garanție anticipată pentru cealaltă parte că i se pune la dispoziție un mijloc sigur în vederea acoperirii pagubelor pe care le-ar suferi în ipoteza în care măsurile luate împotriva sa vor fi, în cele din urmă, desființate. **C.j.** servește în mod exclusiv numai părții în interesul căreia a fost depusă; ea nu poate fi urmărită de alți creditori decît numai în măsura în care în tot sau numai în parte urmează a fi restituită părții care a depus-o. **C.j.** se consemnează la CEC pe numele părții depunătoare și la dispoziția instanței care va decide în final asupra încasării ei de către partea îndreptățită sau restituirii către partea care a depus-o. **V. și asigurarea acțiunii; hotărîri cu execuție provizorie; suspendarea executării.** [D.R.]

cercetare la fața locului 1. Mijloc de probă constînd în examinarea de către instanța de judecată, la fața locului, a situației obiectului litigiului. **2.** Act procedural presupunînd deplasarea instanței la locul unde este situat obiectul litigiului sau unde se găsesc anumite probe materiale netransportabile, act a cărui îndeplinire are ca scop efectuarea unor constatări personale de către judecători cu privire la anumite aspecte ale stării de fapt a litigiului. Legea dispune că în cazul în care instanța consideră necesar, poate hotărî ca în întregul ei, sau numai unul din magistrați, să se deplaseze la fața locului, spre a se lămuri asupra unor împrejurări de fapt. Efectuarea **c. la f.l.** se ordonă de instanță printr-o încheiere, de regulă la cererea uneia dintre părți; ea poate avea loc și la inițiativa instanței (adică din oficiu). Cazurile mai frecvente de utilizare a acestui mijloc de probă sînt: cînd procesul are ca obiect un drept de natură imobiliară, punînd în discuție o problemă de hotărnicie, folosința locuințelor, exercitarea unei servituți, stabilirea despăgubirilor pentru repararea stricăciunilor cauzate imobilelor etc. Încheierea prin care se ordonă efectuarea **c. la f.l.** trebuie să cuprindă arătarea aspectelor în discuție ce urmează să fie lămurite la fața locului, precum și termenul la care instanța va face descinderea. La termenul pentru care a fost fixată **c. la f.l.** se citează părțile și, dacă instanța apreciază ca necesar, martorii propuși de ele, precum și expertul sau experții care au întocmit o expertiză în procesul respectiv, pentru a da eventuale lămuriri; la cercetare va participa, de asemenea, și procurorul, dacă el este parte în procesul respectiv. **C. la f.l.** efectuată fără citarea prealabilă a părților este lovită de nulitate, acestea fiind interesate să fie prezente pentru a pune întrebări martorilor sau experților, precum și pentru a da lămuriri și explicații instanței. În armonie cu regulile dreptului comun, **c la f.l.** poate fi efectuată și prin comisie rogatorie, de către o altă instanță, ori de cîte ori obiectul fiind situat la o depărtare prea mare, deplasarea instanței care judecă procesul este împiedicată. Operațiile efectuate la locul des-

cinderii sînt descrise într-un proces-verbal care va cuprinde și consemnarea constatărilor instanței; acest proces-verbal, ca și eventualele schițe întocmite de instanță la fața locului, se depun la dosarul pricinii,[6] fiind susceptibile de a fi discutate în contradictoriu de către părți în fața instanței. Cheltuielile pe care le implică efectuarea **c. la f.l.** sînt suportate de către partea care a cerut-o, respectiv de către partea în interesul căreia aceasta se face; partea interesată trebuie să depună, în termen de 5 zile de la încuviințarea cercetării, suma stabilită de instanță ca fiind necesară pentru acoperirea cheltuielilor de deplasare. [M.C.]

cerere, mijloc procedural — propriu, în egală măsură, procedurii contencioase și celei necontencioase — prin care persoana interesată se adresează unui organ de jurisdicție sau altui organ de stat sau obștesc, formulînd o pretenție sau o revendicare, exprimînd o dorință, o rugăminte sau o exigență, fundată pe un drept al său. În dreptul procesual civil, **c.** sînt pe cît de numeroase, pe atît de variate în raport cu natura și specificul lor. Cea mai reprezentativă dintre ele este **c.** de chemare în judecată, care constituie momentul inițial al procesului civil și, totodată, actual de investire a instanței de judecată cu soluționarea litigiului; pe parcursul desfășurării procesului civil, formularea altor **c.** de către participanți (de ex. **c.** reconvențională, **c.** de probațiune, **c.** de amînarea judecății etc.) constituie o formalitate a cărei îndeplinire ține de însuși specificul acesteia. [M.C.]

cerere arbitrală (în litigiul de comerț exterior), act procedural prin care se pune în mișcare acțiunea civilă în fața organului de arbitraj al comerțului exterior și se investește acel organ cu soluționarea litigiului izvorît dintr-un raport juridic de comerț internațional. **C. de a.** este actul începător al procedurii arbitrale de comerț exterior; ea se redactează în formă scrisă și se semnează de către reclamant. Trebuie să cuprindă: date referitoare la identificarea părților împricinate (denumire, sediu principal etc.), arătarea obiectului diferendului, indicarea motivelor de fapt și de drept ale acțiunii, precizarea probelor de care înțelege să se folosească reclamantul. Pe lîngă aceste elemente, care sînt comune oricărei proceduri litigioase, **c. de a.** mai trebuie să cuprindă și justificarea competenței organului arbitral sesizat (Comisia de arbitraj București), fie prin trimitere la acordul internațional ce o stabilește, fie prin anexarea convenției arbitrale; totodată, ea trebuie să faciliteze desfășurarea procedurii arbitrale ulterioare, indicînd numele arbitrului ales și al unui supleant de pe lista prestabilită. **C.a.** se comunică pîrîtului prin intermediul secretariatului organului arbitral sesizat (C.A.B.); în termen de 30 de zile de la primirea ei, pîrîtul înaintează o întîmpinare Comisiei de arbitraj București. Dintre elementele pe care trebuie să le cuprindă **c.a.**, unele au caracter esențial și anume: mențiunile referitoare la datele de identificare a părților în cauză, cele privind indicarea obiectului litigiului, precum și semnătura reclamantului (petiționarului). În

cazul în care lipsește una dintre aceste mențiuni, asistentul arbitral invită partea să completeze cererea în mod corespunzător, în termen de cel mult două luni de la primirea invitației; pînă atunci litigiul rămîne în nelucrare. Dacă petiționarul dă curs invitației și completează în termen mențiunea lipsă, **c.a.** se consideră depusă în mod valabil din ziua înregistrării ei la organul arbitral sesizat (C.A.B.), iar dacă cererea a fost expediată prin poștă, de la data prevăzută pe ștampila oficiului poștal de expediere; dacă, dimpotrivă, partea refuză să înlăture lipsurile cererii, stăruind ca litigiul să se dezbată în baza conținutului inițial al acesteia, arbitrii pronunță o hotărîre de anulare, sau o încheiere de închidere a procedurii. [M.C.]

cerere de arbitrare. 1. Mijloc procedural de sesizare a organului arbitral, constituind primul act al procedurii arbitrale. **2.** Mijloc juridic prin care se cere, în cadrul procedurii arbitrale, valorificarea unor drepturi ale organizațiilor socialiste. **C. de a.** trebuie să îndeplinească următoarele condiții: a) să fie de competența Arbitrajului de Stat; dacă litigiul ce face obiectul cererii nu este de competența Arbitrajului de Stat, acesta, constatînd în cursul examinării prealabile sau în cursul rezolvării conflictului necompetența sa absolută, se va desesiza; dacă, însă, litigiul este de competența Arbitrajului de Stat, dar cererea este introdusă la un alt organ arbitral decît cel competent, aceasta se va trimite organului competent. b) partea care introduce cererea trebuie să aibă dreptul la acțiune; neexistînd un termen special de sesizare a organului arbitral, examinarea existenței dreptului la acțiune urmează a se face în raport cu normele de drept comun; dacă **c. de a.** se introduce după expirarea termenului de prescripție a dreptului la acțiune, aceasta va fi refuzată, restituindu-se părții care a introdus-o. c) să fie îndeplinită procedura prearbitrală, adică să se fi încercat, în prealabil, concilierea conflictului pe calea înțelegerii directe dintre părți, deoarece în caz contrar, cererea va fi restituită în vederea îndeplinirii acestei proceduri. d) să se fi folosit modul de plată stabilit de lege, în cazul în care obiectul litigiului este plata unei sume de bani. e) cererea să conțină toate elementele cerute de lege, întrucît altfel, ea se va restitui părții care a introdus-o, în vederea completării elementelor sau dovezilor a căror lipsă a fost constatată; dacă cererea restituită este reintrodusă, în termen de 8 zile, completată cu elementele a căror lipsă a determinat restituirea, organul arbitral se va considera sesizat pe data cînd a fost introdusă prima cerere; restituirea în vederea completării **c. de a.** se poate face numai de către Primul Arbitru de Stat sau arbitrul de stat șef și numai în faza examinării prealabile a cererilor. **C. de a.** trebuie să cuprindă: 1) denumirea, sediul părților și indicarea organelor tutelare sau organizațiilor centrale de care depind; 2) numele și calitatea acelora care semnează, cu arătarea actului din care să rezulte atît calitatea cît și dreptul de a semna; 3) obiectul și valoarea cererii, precum și calculul precis prin care s-a ajuns la determinarea valorii; 4) în-

dicarea motivelor pe care se sprijină diferitele capete de cerere, cu trimitere, pentru fiecare din ele, la anexele corespunzătoare; 5) arătarea celorlalte probe ce s-ar mai invoca, iar dacă proba constă în explicații cerute celeilalte părți, punctele asupra cărora urmează a purta aceste explicații; 6) numele și adresa martorilor, în cazul în care partea se folosește de această probă; 7) arătarea băncii și a contului în care urmează să se facă viramentul sumelor pretinse; 8) indicarea numărului de telefon; 9) semnătura. **C. de a.**, căreia trebuie să i se anexeze dovezile și actele de care reclamantul înțelege să se servească în stabilirea drepturilor care fac obiectul cererii sale, se introduce la organul arbitral competent. Dată a introducerii cererii la Arbitrajul de Stat se socotește ziua cînd cererea a fost înregistrată la organul arbitral; dacă partea are sediul în altă localitate decît organul arbitral, iar cererea se trimite printr-un organ de expediție competent, data introducerii cererii va fi aceea a predării ei la organul de expediție. Din momentul sesizării, reclamantul nu mai poate dispune exclusiv de obiectul **c. de a.**, însă Arbitrajul de Stat este îndreptățit, potrivit legii, ca în scopul prevenirii unor litigii ulterioare și al determinării răspunderii părților în îndeplinirea planului, să depășească obiectul cererii formulate de parte. V. și **procedură arbitrală.** [M.M.]

cerere de chemare în judecată, act procedural prin care se pune în mișcare acțiunea civilă și se investește instanța cu soluționarea acesteia. **C. de c. în j.** este mijlocul legal prin care se înfăptuiește sesizarea instanței cu un litigiu de natură civilă în vederea rezolvării lui. De regulă, această cerere se intentează de către titularul dreptului; uneori legea recunoaște, totuși, și anumitor persoane sau organe, care nu au calitatea de titulare ale dreptului invocat, facultatea de a introduce o atare cerere. Astfel, cu excepția acțiunilor strict personale, **c. de c. în j.** poate fi introdusă în orice materie și de către procuror; tot așa, autoritatea tutelară poate cere decăderea oricărui părinte din drepturile părintești, precum și desfacerea înfierii, dacă aceasta este în interesul minorului; organe ale administrației de stat, organe obștești, colocatarii, precum și orice alte persoane au îndreptățirea să depună cerere de punere sub interdicție a celor ce, prin comportamentul lor, aduc dovada că se află în situația de a li se aplica această măsură; cei îndreptățiți să ceară punerea sub interdicție a unei persoane pot cere de asemenea și ridicarea interdicției. **C. de c. în j.** trebuie făcută în formă scrisă; cu toate acestea, se admite ca persoanele domiciliate în mediul rural să formuleze și verbal asemenea cereri adresate judecătoriilor, dar într-o atare situație arătările părților vor fi consemnate într-un procesverbal semnat de judecător, grefier și parte. Codul de procedură civilă stabilește că **c. de c. în j.** trebuie să cuprindă următoarele elemente: 1) numele, domiciliul sau reședința părților; 2) calitatea juridică în care părțile stau în judecată, atunci cînd nu stau în numele lor propriu; 3) obiectul cererii și valoarea lui, după prețuirea reclamantului,

atunci cînd prețuirea este cu putință; pentru identificarea imobilelor se va arăta comuna și județul, strada și numărul, iar în lipsă, vecinătățile, etajul și apartamentul, sau cînd imobilul este înscris în cartea funciară, numărul de carte funciară și numărul topografic; 4) arătarea motivelor de fapt și de drept pe care se întemeiază cererea; 5) arătarea dovezilor pe care se sprijină fiecare capăt de cerere; cînd dovada se face prin înscrisuri, se vor alătura la cerere atîtea copii cîți pîrîți sînt, mai mult cîte o copie de pe fiecare înscris, pentru instanță; copiile vor fi certificate de reclamant că sînt identice cu originalul; dacă înscrisurile sînt redactate în limbi străine sau sînt scrise cu litere vechi, se vor depune traduceri sau copii cu litere latine, certificate de parte; atunci cînd se cere proba cu martori, trebuie să se precizeze numele și adresele lor, iar dacă reclamantul dorește să se folosească și de mărturisirea judiciară a pîrîtului este necesar ca el să ceară citarea acestuia cu mențiunea „la interogator"; 6) semnătura. De asemenea, legea mai cere ca **c. de c. în j.** să conțină și arătarea instanței căreia îi este adresată; totodată este necesar ca cererea să fie timbrată cu respectarea dispozițiilor legale în materie. Dintre elementele arătate, următoarele sînt considerate a fi esențiale pentru conținutul cererii: numele părților, obiectul și semnătura; lipsa lor este sancționată cu nulitatea cererii; aceeași sancțiune este prevăzută și pentru lipsa calității de reprezentant, în cazul în care această calitate nu a putut fi justificată în termenul acordat de instanță în acest scop. Lipsa semnăturii poate fi suplinită pe parcursul desfășurării procesului. Legea prevede sancțiuni procedurale și pentru lipsa altor elemente ale **c. de c. în j.** Astfel, neindicarea motivelor de fapt și de drept, precum și nearătarea dovezilor determină aplicarea sancțiunii decăderii, dacă aceste vicii nu au fost remediate la prima zi de înfățișare sau cel mai tîrziu pînă la împlinirea termenului acordat de instanță în acest scop. Nearătarea domiciliului produce consecințe numai atunci cînd a determinat cauzarea unui prejudiciu. Întrucît normele legale ce stabilesc elementele **c. de c. în j.** au caracter dispozitiv, sancțiunile procedurale prevăzute pentru lipsa acestor elemente devin operante numai dacă pîrîtul invocă, pe cale de excepție, acea lipsă. **C. de c. în j.** se înregistrează la instanța căreia îi este adresată, iar aceasta, investindu-se cu soluționarea ei, o comunică în copie pîrîtului. Înregistrarea **c. de c. în j.** produce mai multe efecte și anume: investirea instanței cu judecarea pricinii și odată cu aceasta declanșarea raportului procesual civil; fixarea naturii și obiectului procesului care, de acum, vor putea fi schimbate numai prin modificarea cererii cu respectarea condițiilor prevăzute de lege; fixarea competenței teritoriale a instanței; stabilirea cadrului procesului cu referire la părți; crearea stării de litispendență; întreruperea prescripției, chiar dacă cererea a fost depusă la o instanță necompetentă; din momentul înregistrării cererii încep să curgă dobînzile pentru creanțele de bani care pînă atunci nu erau

purtătoare de dobînzi şi tot din acel moment încetează buna-credinţă a posesorului, care, de la data respectivă, va fi obligat să restituie fructele; în materia obligaţiei de întreţinere, întreţinerea se acordă, de regulă, numai de la data introducerii cererii, prezumîndu-se că numai de la acea dată a apărut nevoia beneficiarului ei. [M.C.]

cerere de compensare (în litigiul arbitral internaţional), act de procedură arbitrală internaţională reglementat ca excepţie cu caracter de prorogare legală de la regulile jurisdicţiei internaţionale întemeiate pe principiul actor sequitur forum rei. Această cerere va fi examinată de către instanţa arbitrală sesizată cu acţiunea principală, dacă ambele decurg din acelaşi raport juridic. Se are în vedere numai compensaţia legală pe care pîrîtul din acţiunea principală o poate invoca pe cale de excepţie, ca o apărare de fond faţă de pretenţiile reclamantului. Pîrîtul din acţiunea principală poate formula **c. de c.** şi cu privire la creanţe ce nu întrunesc condiţiile cerute de lege pentru ca stingerea obligaţiilor reciproce să opereze de plin drept; în asemenea cazuri însă pretenţiile lui trebuie valorificate pe calea unei cereri reconvenţionale, deoarece de astă dată se discută nu o compensaţie legală, ci o compensaţie judiciară. [M.C.]

cerere de executare silită, act procedural prin care creditorul se adresează organului de executare de pe lîngă instanţa judecătorească solicitîndu-i să aducă la îndeplinire pe calea urmăririi silite titlul său executor. Este un act prin care se declanşează procedura executării silite; trebuie redactată în scris şi să cuprindă arătarea obiectului creanţei, precum şi datele de identitate ale debitorului urmărit (nume, prenume, domiciliu). La **c. de e.s.** se anexează titlul executor. [M.C.]

cerere de îndreptare a erorilor materiale, varietate de cerere prin care partea interesată se adresează instanţei solicitîndu-i să procedeze la corectarea erorilor materiale strecurate în hotărîrea pronunţată (cum ar fi: cele privitoare la efectuarea unor calcule, cele referitoare la nume, la calitatea sau la susţinerile părţilor etc.). Îndreptarea unor asemenea erori se face printr-o încheiere şi printr-o menţiune trecută pe baza încheierii pe ambele exemplare originale ale hotărîrii. Această încheiere este supusă recursului, a cărui termen curge de la pronunţare în cazul cînd a fost dată cu citarea părţilor. Nu pot fi îndreptate pe această cale erorile de fond de judecată, oricît de evidente şi de grave ar fi ele; într-un atare scop au fost reglementate căile legale de atac. Pot fi însă rectificate pe calea cererii de îndreptare erorile comise în consemnarea cererilor şi susţinerilor părţilor, aducîndu-se acestora completările de rigoare; împrejurarea este importantă pentru invocarea motivelor de casare. Compunerea instanţei care soluţionează cererea de îndreptare este aceeaşi ca şi pentru judecata în fond. [M.C.]

cerere de întabulare, mijloc procedural prin care se solicită organului notarial com-

petent efectuarea unei înscrieri în cartea funciară, avînd ca obiect un drept de proprietate sau un alt drept real principal. Înscrierea poate fi cerută de către cel care, potrivit înscrisului original, hotărîrii judecătorești sau hotărîrii administrative, urmează să strămute, să constituie, să modifice, să dobîndească sau să stingă un drept tabular. **C. de î.** se depune, într-un singur exemplar, la secretariatul notariatului de stat unde se află cartea funciară în care urmează să se facă înscrierea, primind de îndată un număr de înregistrare (care va fi totodată și numărul încheierii și numărul sub care se va efectua întabularea). Odată înregistrată, cererea nu mai poate fi modificată sau întregită. **C. de î.** netimbrată sau insuficient timbrată se va primi și nota provizoriu în cartea funciară, menționîndu-se și neachitarea taxei de timbru, iar dacă în termen de 15 zile de la înregistrarea acesteia nu se va aduce dovada plății taxei de timbru, notarea se va radia. Notarul de stat, cercetînd dacă față de arătările cuprinse în cartea funciară cererea poate fi încuviințată în temeiul înscrisurilor prezentate, va dispune, printr-o încheiere, încuviințarea ei în întregime sau în parte, ori respingerea acesteia (care se va nota în cartea funciară). Încheierea de respingere a **c. de î.** poate fi atacată cu plîngere sau acțiune în anulare, la judecătoria în raza căreia funcționează organul notarial care a dat încheierea respectivă. [M.M.]

cerere de rearbitrare 1. Mijloc procesual de încunoștiințare a organului competent de control asupra existenței unor greșeli în hotărîrea arbitrală (greșeli care îndreptățesc organul sesizat să exercite, din oficiu, dreptul său de control). **2.** Modalitate de punere în mișcare a controlului asupra hotărîrilor arbitrale. **C. de r.** trebuie să cuprindă: denumirea și sediul părții, numele și calitatea celui care semnează, indicarea numărului și datei hotărîrii a cărei rearbitrare se cere, indicarea organului arbitral care a pronunțat-o, arătarea greșelilor constatate precum și a motivelor de fapt și de drept care justifică reaprecierea hotărîrii, semnătura organului de conducere al părții care face cererea. Împotriva unei hotăriri arbitrale se poate face o singură **c. de r.**, în termen de 30 de zile de la pronunțare sau, în cazul cînd partea a fost împiedicată să o facă, în termen de 15 zile de la încetarea împiedicării. V. și **exercitarea controlului asupra hotărîrilor arbitrale.** [M.M.]

cerere de recurs, act de procedură prin intermediul căruia părțile sau procurorul sesizează instanța competentă pentru a exercita un control asupra legalității și temeiniciei hotărîrii atacate. În cuprinsul **c. de r.** partea interesată sau procurorul înfățișează motivele în temeiul cărora apreciază că hotărîrea pronunțată de instanța de fond este nelegală sau netemeinică. Legea noastră procesuală nu conține prevederi exprese privitoare la condițiile **c. de r.**; o asemenea lipsă este suplinită însă prin aplicarea dispozițiilor legale privitoare la judecata în fața instanței de

fond. În considerarea condițiilor generale prevăzute de lege pentru orice cerere ce se adresează instanțelor judecătorești, și ținînd seama de specificul controlului judiciar, **c. de r.** urmează să cuprindă mențiuni privitoare la: a) numele și prenumele, domiciliul sau reședința părților; b) hotărîrea ce se atacă, precizîndu-se numărul și data pronunțării, precum și indicarea instanței care a judecat litigiul în fond; c) motivele de recurs; dacă recursul se motivează printr-un memoriu separat este suficientă indicarea acestei împrejurări; d) arătarea înscrisurilor noi ce vor fi folosite în instanța de recurs; dacă hotărîrea este atacată pentru netemeinicie se vor indica dovezile pe care partea le propune spre administrare; e) semnătura recurentului; lipsa semnăturii poate fi acoperită de recurent; dacă partea a lipsit la termenul la care s-a constatat lipsa semnăturii, instanța va dispune citarea recurentului pentru a se conforma acestei obligații; dacă lipsa semnăturii nu se acoperă nici la termenul acordat în acest scop, **c. de r.** se va anula. **C. de r.** se depune la instanța a cărei hotărîre se atacă, sub pedeapsa nulității; recurentul poate expedia **c. de r.** și prin scrisoare recomandată, recipisa eliberată de oficiul poștal ținînd loc de dovadă de predare. V. și **efectele cererii de recurs.** [I.L.]

cerere de reexaminare a hotărîrii arbitrale (de comerț exterior), cale de atac extraordinară împotriva hotărîrii arbitrale de comerț exterior ce poate fi utilizată în condițiile prevăzute de dispozițiile normative incidente în materie. Poate fi introdusă pentru unul din următoarele motive, enunțate limitativ de lege: partea a lipsit la termenul cînd au avut loc dezbaterile și procedura de citare nu a fost legal îndeplinită; hotărîrea a fost dată de alți arbitri decît cei aleși sau desemnați în armonie cu prevederile Regulamentului Comisiei de Arbitraj București; completul de arbitraj s-a pronunțat asupra unui lucru ce nu s-a cerut ori s-a dat mai mult decît s-a cerut; se înfățișează înscrisuri doveditoare de natură a schimba soluția și pe care partea, din motive temeinice, nu le-a putut depune pînă la pronunțarea hotărîrii. Competența de a rezolva **c. de r.** introdusă contra unei hotărîri date de Comisia de Arbitraj București revine în exclusivitate acestui organ arbitral. Introducerea **c. de r.** se poate face în termen de 30 de zile de la data comunicării hotărîrii arbitrale atacate; **c. de r.** se rezolvă de același complet de arbitraj, în cazul în care părțile nu aleg alți arbitri. Atunci cînd **c. de r., fiind găsită întemeiată, este admisă,** hotărîrea atacată se desființează, iar litigiul se rearbitrează, organul de jurisdicție investit cu rearbitrarea, luînd o nouă hotărîre. [M.C.]

cerere de reexaminare a litigiului arbitral, mijloc procedural prin intermediul căruia se cere organului arbitral să-și retracteze hotărîrea pe care a pronunțat-o. Se poate introduce, la organul arbitral care a dat hotărîrea în litigiul a cărui reexaminare se cere, numai de către părțile care au figurat în proces (reclamant, pîrît, chemat în ga-

ranție etc.). **C. de r.** este admisibilă cînd: a) partea nemulțumită de hotărîre nu a fost citată la termenul de arbitrare, deși citarea era obligatorie; b) se prezintă acte noi, de natură să ducă la schimbarea soluției litigiului. Cu privire la termenul în care partea interesată poate introduce **c. de r.**, legea distinge două situații: 1) în cazul cînd reexaminarea litigiului și, prin urmare, noua hotărîre ce s-ar da, ar putea influența realizarea în natură a sarcinilor de plan, cererea poate fi introdusă oricînd; 2) în toate celelalte cazuri, **c. de r.** nu poate fi introdusă decît în termen de cel mult 3 luni de la pronunțarea hotărîrii arbitrale a cărei desființare se cere pe calea reexaminării; totuși, în mod excepțional, cererea va putea fi introdusă și peste acest termen, dacă partea dovedește că a fost împiedicată, printr-o împrejurare mai presus de voința ei, să o introducă în termen, caz în care aceasta trebuie introdusă în 15 zile de la încetarea împiedicării. V. și **reexaminarea litigiului arbitral.** [M.M.]

cerere de strămutare a pricinii, act procedural prin mijlocirea căruia partea interesată se adresează instanței solicitînd transferarea pricinii spre judecată la o altă instanță de același grad unde există garanții suficiente că judecata se va face cu obiectivitate. Legea prevede următoarele cazuri în care poate fi admisă o atare cerere: a) cînd una din părți are două rude sau afini pînă la gradul al patrulea inclusiv printre magistrații sau asesorii populari ai instanței; b) cînd există motive de bănuială legitimă; c) cînd sînt invocate motive legate de siguranța publică. **C. de s.p.** fondată pe motiv de rudenie sau afinitate trebuie făcută mai înainte de începerea oricărei dezbateri; cea întemeiată pe bănuială legitimă sau pe motive de siguranță publică poate fi introdusă în orice stadiu de desfășurare a pricinii. Strămutarea pentru motive de siguranță publică poate fi însă cerută numai de către procurorul de pe lîngă Tribunalul Suprem. **C. de s.p.** fondată pe motive de rudenie sau de afinitate se introduce la instanța imediat superioară celei care a fost investită cu soluționarea pricinii; cea fondată pe motive de bănuială legitimă sau de siguranță publică se depune la Tribunalul Suprem. Indiferent de motivarea sa, o atare cerere se judecă în camera de chibzuire; președintele instanței poate cere dosarul pricinii și, fără a cita părțile, să ordone suspendarea judecării litigiului, comunicînd de urgență instanței vizate această măsură. Dacă cererea este admisă, pricina se trimite spre judecare altei instanțe de același grad. Hotărîrea privind **c. de s.p.** se dă fără motivare și nu este supusă nici unei căi de atac; ea trebuie să arate însă măsura în care urmează să fie păstrate actele procedurale îndeplinite de instanță înainte de strămutare. Dacă **c. de s.p.** a fost făcută cu rea credință, instanța va condamna partea care a inițiat-o la o amendă (de la 250 la 1000 lei) precum și la despăgubirea părții vătămate. V. și **bănuială legitimă.** [M.C.]

cerere pentru deschiderea procedurii succesorale, mijloc

procedural prin care persoana interesată (moștenitorul) sesizează comitetul (biroul) executiv al consiliului popular de la ultimul domiciliu al defunctului, pentru ca acesta să ceară, atunci cînd moștenirea cuprinde bunuri imobile, deschiderea procedurii succesorale notariale. În cazul cînd moștenirea cuprinde numai bunuri mobile cererea se adresează direct notariatului de stat în a cărui rază teritorială s-a aflat ultimul domiciliu al lui decujus. Cererea trebuie să cuprindă date referitoare la defunct (numele, prenumele, ultimul domiciliu, data decesului), la masa succesorală (enumerarea bunurilor și celorlalte valori care au rămas de pe urma defunctului) precum și la moștenitori (numărul și calitatea acestora). V. și **procedura succesorală notarială.** [M.M.]

cerere pentru înființarea și validarea popririi, mijloc procedural prin care creditorul a cărui creanță are ca obiect o sumă de bani se adresează instanței solicitînd ca, în vederea realizării acelei creanțe, să înființeze poprire pe seama organizației socialiste (terț poprit) la care este încadrat în muncă debitorul, asupra veniturilor realizate de acesta, iar apoi în contradictoriu cu terțul poprit și cu debitorul să valideze acea poprire. Trebuie să cuprindă indicarea datelor de identitate ale debitorului urmărit și ale terțului poprit, precizarea cuantumului creanței pentru care se cere poprirea și să fie semnată de către urmăritor (personal sau prin mandatar). Înainte de a proceda la înființarea popririi instanța va solicita din partea terțului poprit să precizeze în scris dacă debitorul este încadrat în muncă la acea unitate sau nu, ce retribuție lunară primește debitorul și dacă mai sînt înființate și alte popriri pe retribuția acestuia. [M.C.]

cerere pentru rectificarea întabulării sau a înscrierii provizorii, mijloc procedural prin intermediul căruia partea interesată solicită instanței judecătorești pronunțarea unei hotăriri prin care să se dispună rectificarea unei întabulări sau a unei înscrieri provizorii din cartea funciară. Potrivit legii, rectificarea se poate cere dacă: a) înscrierea sau titlul în temeiul căruia s-a săvîrșit nu au fost valabile; b) prin înscriere dreptul a fost greșit calificat; c) nu mai sînt întrunite condițiile de existență ale dreptului înscris, sau au încetat efectele actului juridic în temeiul căruia s-a făcut înscrierea. Cererea se înaintează instanței în raza căreia se află organul notarial care deține cartea funciară. Sub rezerva prescripției acțiunii de fond, **c. pt. r. î. sau î.p.** este imprescriptibilă față de dobînditorul nemijlocit, precum și față de terțul care a dobîndit cu rea-credință dreptul înscris în folosul său. [M.M.]

cerere pentru rectificarea unei notări în cartea funciară, mijloc procedural prin care partea interesată solicită instanței judecătorești rectificarea unei notări din cartea funciară, atunci cînd titlul în temeiul căruia s-a săvîrșit nu a fost valabil, cînd dreptul a fost greșit calificat, cînd au încetat efectele actului juridic în temeiul căruia s-a făcut notarea, precum și în oricare alte situații cînd notarea nu este sau a încetat să mai fie

exactă. Cererea se introduce la instanța în a cărei rază teritorială se află cartea funciară și este imprescriptibilă. [M.M.]

cerere reconvențională, varietate a cererii de chemare în judecată prin care pîrîtul dintr-un proces pendent formulează pretenții proprii împotriva reclamantului. Nu este necesar ca aceste pretenții să fie ex pari causa, adică legate de cererea reclamantului; ele pot fi și ex dispari causa, adică fără o contingență directă cu obiectul acțiunii introduse de reclamant. Sub aspect procesual, **c.r.** are caracter de cerere incidentă; ea nu exprimă apărarea pe care și-o face pîrîtul față de pretențiile reclamantului și nici nu se înfățișează ca o excepție de procedură, ci constituie mijlocul procesual prin intermediul căruia pîrîtul ridică pretenții proprii față de reclamant. Pîrîtul devine astfel și el reclamant, iar demersul său procedural întrunește caracteristicile unei adevărate cereri de chemare în judecată; prin introducerea **c.r.** devine posibilă obligarea sau condamnarea reclamantului de către instanță. **C.r.** apare astfel ca o contra-acțiune făcută de pîrît împotriva reclamantului. De cele mai multe ori ea are drept scop realizarea unei compensații judecătorești și împiedicarea obligării pîrîtului în măsura cerută de reclamant. Totodată, uneori prin **c.r.** se poate obține anihilarea totală a pretențiilor reclamantului și obligarea lui exclusivă față de pîrît, după cum se poate obține paralizarea completă a acțiunii reclamantului, anulîndu-se actul juridic pe care el își fondează pretenția. Soluționîndu-se deodată cu cererea principală, în cadrul aceleiași pricini, **c.r.** prezintă avantajul de a economisi timp, energie și cheltuieli pentru părți, ca și pentru instanță, deoarece se evită declanșarea unui nou proces. În anumite cazuri, **c.r.** provoacă competența; uneori ea se soluționează de o instanță care nu este competentă din punct de vedere teritorial. Este posibil ca, datorită elementelor noi pe care le aduce în litigiul existent, **c.r.** să facă mai dificilă și mai complicată soluționarea lui; în eventualitatea că ea împiedică sau stînjenește soluționarea cererii principale, instanța are latitudinea să o disjungă și să o judece separat. Instanța investită prin prorogare cu soluționarea **c.r.** continuă să-și păstreze competența de a o judeca și după disjungere. Din punct de vedere al condițiilor de formă și de conținut, **c.r.** trebuie redactată în același fel ca o cerere de chemare în judecată; ea trebuie să fie depusă pînă cel mai tîrziu la prima zi de înfățișare. **C.r.** se poate însă înainta și după prima zi de înfățișare dacă reclamantul acceptă sau dacă instanța apreciază că este în interesul justiției să primească cererea incidentă și ulterior. Atunci cînd, la prima zi de înfățișare, reclamantul își modifică acțiunea, posibilitatea pîrîtului de a depune o **c.r.** se prelungește în timp pînă la termenul acordat de instanță în acest scop. **C.r.** se poate înfățișa și ca o cerere subsidiară, fiind formulată în sensul că pîrîtul înțelege să-și valorifice anumite drepturi numai în eventualitatea că acțiunea principală va fi admisă. Spre exemplu, în cazul acțiunii în revendicare a unui

imobil, solicită obligarea reclamantului la plata cheltuielilor făcute cu repararea acelui imobil, dar numai în eventualitatea că instanța va admite acțiunea principală. Judecarea unei pricini în care s-a depus **c.r.** comportă pronunțarea de către instanță a unei singure hotărîri, care însă trebuie să cuprindă în dispozitivul său rezolvări distincte privind cererea principală și cererea incidentă. În cazul în care ambele cereri se admit, pe măsura admiterii lor, se compensează cheltuielile de judecată. Sin. acțiune reconvențională. [M.C.]

cerere reconvențională (în litigiul de comerț exterior), varietate a cererii de arbitrare prin care pîrîtul dintr-un litigiu pendent formulează pretenții proprii împotriva reclamantului. Introducerea **c.r.** la Comisia de arbitraj București se poate face cel mai tîrziu pînă la închiderea dezbaterilor în acțiunea principală. **C.r.** este supusă acelorași condiții de validitate ca și cererea de arbitrare; consecințele juridice ale lipsei unor mențiuni esențiale din cuprinsul ei sînt aceleași ca în cazul lipsei unor atari mențiuni din cererea de arbitrare. Soluționarea **c.r.** este dată în competența instanței de arbitraj care a fost investită cu examinarea acțiunii principale; pîrîtul își poate valorifica astfel pretențiile proprii față de reclamant în fața organului de jurisdicție sesizat de reclamant în vederea valorificării pretențiilor sale. Competența instanței arbitrale sesizate cu cererea principală, de a soluționa și **c.r.** este însă condiționată de două cerințe minimale și anume: sesizarea organului arbitral făcută de reclamant să fie valabilă; atît cererea de arbitrare cît și **c.r.** să decurgă din același raport juridic (ex pari causa), simpla conexitate dintre ele nefiind suficientă. Dacă reclamantul își retrage, *pendente lite*, **c.r.** nu mai poate fi soluționată de către organul arbitral, deoarece dispare rațiunea care a legitimat introducerea ei; tot astfel, în cazul respingerii acțiunii principale ca prescrisă, este exclus ***ipso jure*** **dreptul** instanței arbitrale de a examina în continuare **c.r.**, cu care a fost investită în litigiul respectiv. V. și **cerere de arbitrare** (în litigiul de comerț exterior). [M.C.]

certificat de moștenitor, act (înscris) oficial, emis de organul notarial competent la încheierea procedurii succesorale notariale, prin care se constată, cu efect retroactiv — de la data deschiderii succesiunii — calitatea de moștenitor a unei persoane fizice precum și drepturile sale succesorale. **C. de m.** care constituie mijlocul legal de dovadă a calității de moștenitor și a drepturilor succesorale se eliberează la cererea moștenitorilor care au acceptat succesiunea în termenul de opțiune succesorală. **C. de m.** trebuie să cuprindă: data eliberării; arătarea organului care îl eliberează; numele și ultimul domiciliu al defunctului; data decesului; mențiunea că moștenirea este legală sau testamentară; numele, calitatea și domiciliul moștenitorilor; bunurile succesorale; cota sau bunurile ce revin fiecăruia dintre moștenitori; indicarea sumei percepute drept taxă de timbru (taxă succesorală); semnătura notarului de stat și sigiliul organului notarial. Dacă nu a fost întocmit

un inventar al bunurilor succesorale, se va face menţiune despre aceasta în **c. de m.** La cerere, notarul de stat eliberează fiecărui moştenitor cite un exemplar din certificat; dacă există testament pentru o parte din bunurile defunctului se eliberează un certificat pentru aceste bunuri şi un altul pentru restul bunurilor. Dacă moştenitorii şi-au împărţit bunurile printr-un act de împărţeală notarial, în certificat se va face menţiune despre aceasta. Dacă notarul de stat constată că în certificat nu au fost cuprinse toate bunurile succesorale, el va elibera pentru bunurile omise, cu consimţămîntul tuturor moştenitorilor, un supliment de certificat, făcîndu-se menţiune despre aceasta în **c. de m.** iniţial şi în exemplarele eliberate moştenitorilor. V. şi **procedura succesorală notarială.** [M.M.]

cheltuieli de executare silită, sume de bani a căror cheltuire este necesitată de îndeplinirea procedurii de executare silită şi care sînt avansate de către creditorul urmăritor, urmînd ca în final să fie suportate de către debitorul urmărit ce comportîndu-se în mod culpabil n-a înţeles să execute voluntar obligaţiile stabilite în sarcina sa prin titlul executoriu. În principiu urmărirea silită trebuie să se desfăşoare cu cheltuieli cît mai mici, pentru a nu agrava şi mai mult situaţia financiară a debitorului; legea chiar îl exonerează pe acesta de plata **c. de e. s.** dacă la termenul fixat pentru licitaţia imobiliară nu se manifestă stăruinţa creditorilor interesaţi, licitarea se închide, iar cheltuielile făcute cu urmărirea închisă rămîn în sarcina creditorului urmăritor; tot astfel, în cazul procedurii revinderii în cont, cheltuielile ocazionate de noua adjudecare cad în sarcina adjudecatarului. Acordarea **c. de e. s.,** la fel ca acordarea cheltuielilor de judecată, se face numai la cererea celui interesat. Creditorul care cere **c. de e. s.** trebuie să prezinte dovezi justificative ale cheltuielilor făcute; el nu poate cere cheltuieli în cazul în care încetează procedura de urmărire silită sau este anulată ca urmare a unei contestaţii la executarea silită. **C. de e. s.** constau din: a) taxele de timbru; sînt supuse acestor taxe, în cadrul procedurii de executare silită, doar notificările şi somaţiile comunicate prin executorul judecătoresc, precum şi taxa pentru legalizarea hotărîrii judecătoreşti ce este titlul executor; b) cheltuielile de deplasare (constînd în cheltuieli de transport, de cazare şi eventual diurnă pentru executorul judecătoresc), care se percep în cazul în care locul de îndeplinire a actelor de procedură este situat în afara localităţii sediului organului de executare; c) onorariul de avocat, în cazul în care creditorul urmăritor a recurs şi la serviciile unui avocat în vederea realizării creanţei sale; d) alte cheltuieli ocazionate de îndeplinirea procedurii de executare silită, cum ar fi cele ivite în cazul strămutării bunurilor sechestrate de la locul unde s-au urmărit plata custodelui numit, cheltuielile de publicitate ale licitaţiei precum şi orice alte cheltuieli pe care le implică valorificarea bunurilor sechestrate. Partea care stăruie în urmărire are obligaţia să depună anticipat cheltuielile necesare în-

deplinirii procedurii de executare silită. Depunerea cheltuielilor pentru transport, diurnă etc. se face la sucursala CEC, iar recipisa de consemnare a sumei se predă președintelui tribunalului pe lîngă care funcționează executorul judecătoresc; din sumele astfel depuse, executorul judecătoresc va primi avansuri în limitele necesare parcurgerii diferitelor etape ale urmăririi silite. În termen de 24 ore de la revenirea la sediu, executorul judecătoresc este obligat să întocmească un memoriu justificativ al activității în vederea căreia a primit avansul, anexînd totodată și actele doveditoare privind cheltuirea sumelor respective; dacă suma primită a prisosit nevoile de cheltuire, diferența rămasă va fi depusă în același termen la C.E.C., iar recipisa va fi anexată la memoriul întocmit. La finele urmăririi silite executorul judecătoresc trebuie să întocmească un memoriu justificativ recapitulativ, asupra tuturor cheltuielilor făcute în acea cauză; dacă din acest memoriu rezultă că suma depusă de parte nu s-a cheltuit în întregime, această parte va fi înștiințată în termen util pentru a ridica diferența rămasă la dispoziția sa. **C. de e. s.** se avansează executorului judecătoresc din fondul instanței pe lîngă care acesta funcționează, în ipoteza executării hotărîrilor judecătorești și a sechestrelor asiguratorii ordonate din oficiu în interesul instituțiilor bugetare de stat; din același fond se avansează executorului judecătoresc și cheltuielile ocazionate de aplicarea măsurilor asiguratorii în pricinile penale avînd ca obiect infracțiuni săvîrșite în paguba avutului obștesc V. și **lichidarea cheltuielilor de executare.** [M.C.]

cheltuieli de judecată 1. Sume cheltuite de împricinați cu ocazia îndeplinirii actelor de procedură corespunzătoare poziției lor procesuale, pe parcursul desfășurării procesului civil. **2.** Sume de bani cheltuite de către partea care a cîștigat procesul și pe care partea care a pierdut procesul este obligată prin hotărîrea judecătorească ce pune capăt litigiului să i le ramburseze. **C. de j.** sînt ocazionate de: plata taxei de timbru, plata onorariilor avocațiale (în cazul în care partea este asistată de un avocat), cheltuieli prilejuite de administrarea unei probe (ca de ex.: efectuarea de expertize, descinderea instanței la fața locului etc.). Legea dispune că acțiunile avînd un obiect patrimonial se timbrează la valoare; unele acțiuni nepatrimoniale se timbrează cu o sumă fixă, iar unele cereri de chemare în judecată sînt scutite de taxe de timbru. Cît privește onorariile de avocat, acestea se fixează de birourile colective de asistență juridică, în funcție de natura litigiului și de obiectul asistenței juridice acordată de avocat, potrivit tarifului de onorarii aprobat de Ministerul Justiției. Administrarea probelor comportă și ea efectuarea anumitor cheltuieli, ca de ex. plata transportului martorilor, plata onorariului de expert, cheltuielile de deplasare ale instanței la fața locului (dacă s-a făcut o cercetare locală) etc. Însăși participarea împricinaților la dezbateri presupune adeseori anumite cheltuieli de transport, precum și pierderea unor

cîștiguri realizate prin muncă (echivalînd cu contravaloarea retribuției neîncasate ca urmare a neparticipării la procesul de producție în zilele de dezbateri) etc. Partea care cade în pretenții este obligată să suporte atît propriile sale **c. de j.** cît și pe acelea avansate și justificate de către partea care cîștigă procesul. În cazul în care pîrîtul nu a fost pus în întîrziere de către reclamant în prealabil introducerii acțiunii în justiție și, prezentîndu-se la primul termen de judecată recunoaște în întregime pretențiile acestuia, el va fi exonerat de obligația de a plăti cheltuielile avansate de reclamant. **C. de j.** se acordă de către instanță la cerere și numai în limita în care au fost justificate prin acte doveditoare de către solicitant; cererea privind cheltuielile de judecată trebuie formulată cu ocazia dezbaterilor în fond; în cazul în care partea cere judecarea în lipsă, această cerere poate fi încorporată într-un înscris ce trebuie depus la dosar în termen util. **C. de j.** se acordă integral reclamantului căruia instanța îi admite acțiunea așa cum a fost formulată; dacă însă acțiunea a fost admisă numai în parte el obține obligarea pîrîtului la **c. de j.** numai în proporția în care a fost admisă acțiunea. În această ultimă ipoteză, instanța poate dispune compensarea cheltuielilor de judecată. Pîrîtul obține obligarea reclamantului la cheltuieli numai în cazul respingerii integrale a acțiunii acestuia. Cît privește **c. de j.** în recurs, ele sînt suportate de recurent dacă i-a fost respins recursul, sau de către intimat, în cazul admiterii recursului; în această ultimă ipoteză, recurentul cîștigă și cheltuielile făcute la instanța de fond, deoarece prin efectul casării hotărîrii primei instanțe se rediscută și întreaga problemă a acordării **c. de j.** În cazul în care ambele părți au înaintat recurs și ambele recursuri sînt respinse, **c. de j.** în recurs se compensează. Legea dispune că atunci cînd sînt mai mulți reclamanți sau mai mulți pîrîți ei vor fi obligați să plătească **c. de j.** în mod egal, proporțional sau solidar, potrivit cu interesul ce are fiecare sau după felul raportului de drept dintre ei. [M.C.]

chemare în garanție, formă de participare a terților persoane în procesul civil, prin intermediul căreia una dintre părți poate solicita introducerea în litigiu a acelor persoane față de care funcționează obligația de garanție sau de despăgubire. **C. în g.** se întemeiază în principal pe existența unei obligații legale sau convenționale de garanție; legea admite însă promovarea unei **c. în g.** ori de cîte ori partea ar putea să se îndrepte (în situația în care ar pierde procesul) împotriva altei persoane cu o acțiune în despăgubire. **C. în g.** pe cale incidentă oferă următoarele avantaje: garantul are posibilitatea de a contribui alături de cel garantat la respingerea pretențiilor părții adverse; se realizează pe această cale o apărare comună, eficientă, împotriva terțului care a formulat pretenții în legătură cu dreptul garantat; se realizează o mai bună administrare a justiției, întrucît se pot soluționa, într-un singur cadru procesual, două acțiuni distincte, adică cererea principală și cererea de **c. în g.** Ce-

rerea de **c. în g.** se prezintă ca o veritabilă acțiune, de vreme ce prin intermediul ei se poate valorifica un drept subiectiv; de aceea, cererea este supusă condițiilor de formă și de fond necesare pentru exercitarea acțiunii civile. În practica judiciară **c. în g.** a primit o aplicare largă, fiind folosită în litigiile izvorîte din raporturile contractuale, în acțiunile în revendicare, în procesele de partaj, în acțiunile privitoare la plata de despăgubiri etc.; ea nu poate fi însă exercitată în cadrul acțiunilor personal-nepatrimoniale, în litigiile de muncă, în litigiile privind controlul actelor administrative ilegale, în acțiunile posesorii și în cadrul cererilor de ordonanță președințială. Cererea de **c. în g.** se depune de reclamant pînă la închiderea dezbaterilor, iar de pîrît odată cu întîmpinarea sau cel mai tîrziu la prima zi de înfățișare; legea nu permite promovarea cererii de **c. în g.** în fața instanței de recurs, spre a nu priva părțile de beneficiul primului grad de jurisdicție. Nedepunerea cererii de **c. în g.** în termen atrage sancțiunea judecării separate a acesteia, cu excepția cazului în care părțile consimt să se judece împreună cu acțiunea principală. Cererea de **c. în g.** se comunică terțului introdus în proces împreună cu o copie după cererea de chemare în judecată; împotriva **c. în g.** terțul poate formula întîmpinare în termenul stabilit de instanță în acest scop. Cererea de **c. în g.** se va soluționa odată cu acțiunea principală, instanța pronunțîndu-se asupra lor printr-o singură hotărîre; instanța poate dispune însă disjungerea celor două cereri, dacă soluționarea lor împreună ar putea conduce la întîrzierea judecății. **C. în g.** fiind o veritabilă acțiune civilă, îi conferă terțului independență procesuală. Poziția terțului în proces se concretizează și în următoarele prerogative: poate îndeplini orice acte de procedură ce apar necesare pentru apărarea sa față de cel garantat și față de acțiunea principală; poate utiliza toate mijloacele de apărare pe care le are la dispoziție și partea garantată, substituindu-se astfel în drepturile acesteia; poate, la rîndul său, să cheme în garanție o altă persoană. Cel de al doilea chemat în garanție nu-și va putea valorifica dreptul la garanție sau despăgubire pe cale incidentă, adică prin **c. în g.**, ci numai prin intermediul unei acțiuni principale. Terțul introdus în proces prin intermediul **c. în g.** are și următoarele obligații: de a-și exercita cu bună-credință drepturile procedurale; de a suporta cheltuielile de judecată pe care le-a ocazionat, în ipoteza în care ar pierde procesul; de a lua procedura în starea în care aceasta se află în momentul introducerii sale în proces. Obligația de a lua procedura în starea în care aceasta se află conduce la concluzia că terțul nu va putea invoca acele excepții ce au fost acoperite în momentul introducerii sale în proces; el are însă posibilitatea de a invoca, în orice fază a procesului civil, încălcarea dispozițiilor legale imperative. Cererea de **c. în g.** produce efecte asemănătoare unei acțiuni principale, cum sînt: a) dobîndirea de către terț a calității de parte; b) întreruperea prescripției drep-

tului la acțiune; c) prorogarea competenței instanței sesizate cu acțiunea principală și asupra cererii incidente; prorogarea de competență poate opera însă doar cu respectarea regulilor imperative prevăzute de lege în această materie. Asupra cererii de **c. în g.** instanța se pronunță printr-o hotărîre de admitere sau de respingere a acesteia. În soluționarea **c. în g.** instanța urmează să țină seama deopotrivă de caracterul subsidiar și dependent al acesteia față de acțiunea principală. Așa fiind: a) cererea de **c. în g.** trebuie respinsă, întrucît rămîne fără obiect, atunci cînd acțiunea principală a fost respinsă ca nefondată; b) instanța de control judiciar urmează să se pronunțe și asupra **c. în g.**, dacă recursul declarat numai de reclamant a condus la admiterea acțiunii principale; într-o asemenea împrejurare rediscutarea cererii de **c. în g.** în fața instanței de recurs devine necesară spre a se asigura o apărare comună față de reclamant și pentru eventuala despăgubire a pîrîtului; c) recursul promovat numai de chematul în garanție repune în discuție raporturile dintre reclamant și pîrît, întrucît terțul este direct interesat în respingerea acțiunii principale; aceasta nu poate conduce însă la concluzia potrivit căreia terțul ar avea vreun raport de drept material cu reclamantul; de aceea, chematul în garanție nu poate fi obligat, prin hotărîre, față de reclamant. V. și **participarea terțelor persoane în litigiile de muncă.** [I.L.]

chemarea în judecată a altor persoane, instituție procesuală ce conferă părților posibilitatea de a solicita introducerea în proces a terților care ar putea pretinde aceleași drepturi ca și reclamantul. **C. în j. a a.p.** contribuie la o bună administrare a justiției întrucît face posibilă soluționarea unor pretenții ce decurg din aceleași raporturi juridice, într-un singur cadru procesual. Cererea privind **c. în j. a a.p.** este considerată ca o veritabilă acțiune civilă; ea este astfel supusă cerințelor de formă și de fond prevăzute de lege pentru cererea principală. **C. în j. a a.p.** poate fi utilizată doar dacă terțul ce urmează a fi introdus în proces poate pretinde aceleași drepturi ca și reclamantul; în aceste condiții, terțul introdus în proces va dobîndi calitatea de reclamant iar nu de pîrît. De altfel, legea îl consideră pe terț ca fiind un intervenient principal, calitate ce nu reprezintă altceva decît o varietate a poziției procesuale de reclamant. Terțul introdus astfel în proces va avea drepturile și obligațiile recunoscute de lege intervenientului principal; el dobîndește, din momentul introducerii în proces, independență procesuală, avînd posibilitatea de a decide, în principiu, asupra renunțării la judecată ori la dreptul pe care l-ar putea pretinde. Cererea pentru **c. în j.a a.p.** poate fi promovată numai în fața instanțelor de fond; reclamantul are posibilitatea de a promova o asemenea cerere pînă la închiderea dezbaterilor, iar pîrîtul odată cu întîmpinarea sau cel mai tîrziu la prima zi de înfățișare; nerespectarea termenelor menționate atrage sancțiunea judecării separate a cererii privind **c. în j.a a.p.** de acțiunea principală, cu excepția cazului în care

părțile consimt să se soluționeze împreună. Cererea privind **c. în j.a a.p.** se comunică de instanță atît terțului ce urmează să fie introdus în litigiu, cît și părții potrivnice; în același timp se vor trimite terțului copii după cererea principală, după întîmpinare și după încrisurile de la dosar. Cererea de **c. în j.a a.p.** se judecă odată cu acțiunea principală; hotărîrea ce se va pronunța trebuie să cuprindă soluții privitoare atît la cererea principală cît și la **c. în j.a a.p.** Dacă soluționarea cererii privind **c. în j.a a.p.** ar putea conduce la tergiversarea judecății, instanța are posibilitatea de a dispune disjungerea ei spre a fi rezolvată separat. **C. în j.a a.p.** determină unele efecte asemănătoare intervenției principale. Aceste efecte se referă în esență la: a) dobîndirea de către terț a calității de parte; b) prorogarea competenței instanței sesizate; c) obligația terțului de a lua procedura în starea în care aceasta se află în momentul introducerii sale în proces. **C. în j.a a.p.** determină, în anumite împrejurări, și un efect specific, respectiv scoaterea din cauză a pîrîtului care recunoaște pretențiile deduse în justiție. Efectul menționat se poate produce doar dacă pîrîtul ce este chemat în judecată pentru o pretenție bănească recunoaște datoria și declară că dorește să o execute față de cel care își va stabili judecătorește dreptul; pentru scoaterea pîrîtului din cauză mai este necesar ca acesta să depună suma datorată. După scoaterea pîrîtului din proces judecata continuă între reclamant și terțul introdus în cauză; în final, prin hotărîre, instanța va atribui suma consemnată de pîrît aceleia dintre părți care a dovedit că este titularul creanței. [I.L.]

chemare la interogator 1. Cerere prin care una din părți, de regulă reclamantul, solicită ca instanța să dispună înfățișarea personală a celeilalte părți (pîrîtul) cu scopul de a obține recunoașterea pretenției sau apărării pe care o ridică împotriva sa. **2.** Mod special de citare cu mențiunea „personal la interogator" prin care partea astfel citată este încunoștiințată de a se prezenta personal în instanță la termenul stabilit. **C. la i.** trebuie să fie făcută prin cererea de chemare în judecată, întîmpinare, sau cel mai tîrziu la prima zi de înfățișare. **C. la i.** prin intermediul citării speciale, urmărind numai prezența personală a părții în instanță, nu impune respectarea condiției de timp prevăzută de lege (5 zile înainte de termen) pentru înmînarea ei. În cazul în care partea se prezintă personal în instanță, în temeiul regulei că orice probă trebuie administrată dacă nu prilejuiește amînarea judecății, ea poate fi întrebată asupra faptelor sau împrejurărilor alegate de cealaltă parte în sprijinirea poziției sale procesuale și fără îndeplinirea formalităților **c. la i.** V. și **citarea părților; mărturisire.** [D.R.]

chestiune prejudicială, problemă juridică a cărei rezolvare trebuie să preceadă soluționarea litigiului cu care este conexă. O cauză constituie o **c.p.** pentru o altă cauză cînd necesitatea impune ca soluționarea ei să se facă în mod definitiv înaintea celeilalte.

Necesitatea rezolvării cu prioritate a **c.p.** se poate baza: a) pe trăsătura sa caracteristică de cauză principală și respectiv caracterul subsidiar sau accesoriu al celeilalte cauze; b) pe natura sa juridică de cauză penală care trebuie să fie soluționată, de instanța penală, înaintea cauzei civile. **C.p.** nu se identifică cu chestiunile prealabile: primele exced față de cauza la care sînt raportate, iar ultimele, care se identifică cu excepțiile de procedură, formează elemente ale cauzei în care sînt invocate și se includ în conținutul acesteia. Judecarea cu prioritate a **c.p.** este asigurată prin posibilitatea de suspendare a judecății celei de a doua cauze pînă la soluționarea definitivă a celei dintîi. V. și **suspendarea judiciară a judecății; ordinea de soluționare a excepțiilor.** [D.R.]

citarea părților, act procedural de importanță majoră în desfășurarea procesului civil, a cărui îndeplinire are ca scop încunoștiințarea părților asupra termenului la care sînt chemate să se înfățișeze în fața organului de jurisdicție investit cu soluționarea litigiului dintre ele, pentru a-și formula apărările și susținerile referitoare la obiectul acelui litigiu. **C.p.** asigură traducerea în viață a două principii fundamentale ale procesului civil, anume: acela al dreptului la apărare și acela al contradictorialității dezbaterilor. Legiuitorul a stabilit că instanța de judecată nu poate hotărî asupra unei cereri decît după citarea sau înfățișarea părților, afară numai dacă legea nu dispune altfel; președintele este obligat să dispună amînarea judecății ori de cîte ori constată că partea care lipsește nu a fost citată cu respectarea cerințelor prevăzute de lege sub pedeapsa nulității. **C.p.** constituie regula; situațiile în care instanța poate hotărî, chiar fără **c.p.,** sînt excepții de la această regulă și trebuie prevăzute expres prin lege (cum este cazul judecării ordonanțelor președințiale, cel al luării măsurilor asiguratorii etc). Dispozițiile legale ce consacră regula obligativității **c.p.** au caracter imperativ; orice convenție prin care părțile ar stipula ca un eventual litigiu dintre ele să se judece fără citarea lor sau numai cu citarea uneia dintre ele, este nulă. Luînd în considerare finalitatea **c.p.** și făcînd aplicarea regulii echivalenței, legea prevede două derogări de la principiul că nu se poate trece la judecată fără citarea părților și anume: a) atunci cînd partea se prezintă în instanță, deși nu fusese citată sau citarea sa a fost viciat făcută, procedura se acoperă; partea respectivă este însă îndreptățită să ceară un nou termen pentru a-și pregăti apărarea; b) partea care a fost prezentă, chiar și numai prin mandatar, la unul din termenele de judecată, este prezumată a cunoaște toate termenele următoare la acea instanță, putîndu-se interesa și singură de desfășurarea procesului; fac excepție doar cazurile în care judecata a fost reluată după ce procesul a fost suspendat sau scos de pe rol, ori a fost repus pe rol după închiderea dezbaterilor, sau se cere chemarea părții la interogatoriu. Prin dispoziții exprese, derogatorii, legea stabilește atît conținutul citației cît și modul de efectuare a **c.p.** în cazuri speciale. Ase-

menea cazuri sînt: citarea persoanelor juridice; citarea persoanelor lipsite de capacitate de exercițiu; citarea persoanelor domiciliate în străinătate. Ori de cîte ori litigiul se referă la bunuri în privința cărora organele locale de specialitate au atribuții specifice fixate prin lege, se citează, după caz, comitetul executiv sau biroul executiv al consiliului popular, prin organul de specialitate respectiv; în cazul în care statul a participat în mod nemijlocit la raportul juridic ce formează obiectul litigiului se citează pentru stat Ministerul Finanțelor, soluție aplicabilă și atunci cînd statul a participat în nume propriu. Părțile a căror domiciliu nu este cunoscut se citează prin publicitate, adică prin afișarea citației la ușa instanței cu 15 zile înaintea termenului de judecată, termen care, în cazuri urgente, poate fi redus la 5 zile; citația se publică și în Buletinul Oficial al R. S. România sau într-un ziar de mai largă circulație, dacă președintele tribunalului sau completul de judecată apreciază că o asemenea măsură este necesară. Dacă pîrîtul se înfățișează și dovedește că a fost citat prin publicitate cu rea-credință, toate actele de procedură ce au urmat acestei citări vor fi anulate, iar reclamantul care a cerut citarea prin publicitate va fi condamnat la o amendă judiciară (de la 50 la 500 lei) și obligat la despăgubiri față de partea vătămată. Legea dispune că personalul misiunilor diplomatice și oficiilor consulare, precum și cetățeni români funcționari ai organizațiilor internaționale cu sediul în străinătate, ca și membrii lor de familie, se citează prin Ministerul de Externe; ceilalți cetățeni români aflați în străinătate în interes de serviciu (ca de ex. reprezentanții comerciali ai unor întreprinderi ce fac operațiuni de comerț exterior etc.) se citează prin organele centrale care i-au trimis sau în subordinea cărora se află cei ce i-au trimis. Citare și comunicarea actelor de procedură altor persoane (cetățeni români sau străini) domiciliate în străinătate, sau care au reședința cunoscută în străinătate, se face prin scrisoare recomandată, recipisa de predare (în cuprinsul căreia se menționează actul de procedură expediat) ținînd loc de dovadă. În cazul în care nici domiciliul nici reședința nu sînt cunoscute, citarea se face prin publicitate în țară. Prin convenții internaționale pot fi stabilite și alte reguli, derogatorii de la dreptul comun. Ori de cîte ori cel stabilit definitiv în străinătate are un mandatar în țară, se citează și acesta. [M.C.]

citație, act de procedură îndeplinind funcția de a încunoștiința pe participanții la procesul civil despre termenul de judecată și instanța care soluționează litigiul. În cuprinsul ei se disting două categorii de mențiuni: esențiale și neesențiale; lipsa celor dintîi atrage nulitatea c., iar lipsa celor din urmă atrage această sancțiune numai în cazul în care se face dovada unei vătămări ce nu poate fi remediată decît pe această cale. Au caracter esențial următoarele mențiuni: arătarea anului, lunii, zilei și orei de înfățișare; indicarea instanței și a sediului ei; precizarea numelui, domiciliului și calității celui citat; parafa șefului

instanței și semnătura grefierului. Mențiunea referitoare la nume implică și arătarea prenumelui, iar dacă este cazul și a inițialei prenumelui tatălui celui citat. Cît privește calitatea persoanei, se disting două situații și anume: a) cînd partea stă în proces nu în nume personal, ci ca reprezentant al altei persoane; în **c.** se va preciza această calitate, în caz contrar considerîndu-se că partea a fost citată în nume personal; b) fiecare parte se citează cu indicarea poziției sale procesuale (reclamant, pîrît, recurent, intimat etc.). Cu referire la domiciliu, pe **c.** se va trece localitatea cu indicarea străzii și numărului, unde partea locuiește efectiv la data citării; domiciliul poate fi cel real, dar și cel ales de către parte în timpul procesului (de ex. reclamantul cere să fie citat pe adresa avocatului său). Legea dispune că în caz de alegere de domiciliu partea trebuie să arate și persoana însărcinată cu primirea actelor de procedură, căci în caz contrar comunicarea acestora se va face la domiciliul real al părții respective. Dacă pe parcursul procesului partea își schimbă domiciliul, ea trebuie să depună la dosar o cerere prin care să încunoștiințeze instanța asupra acestei împrejurări, indicînd totodată și noua sa adresă; schimbarea de domiciliu trebuie comunicată și părții potrivnice, printr-o scrisoare recomandată, recipisa depunîndu-se la dosar. Parafa șefului instanței și semnătura grefierului conferă **c.** caracter de autenticitate. **C.** cuprinde și următoarele mențiuni neesențiale: numărul și data emiterii citației; numărul dosarului; numele și domiciliul părții potrivnice; felul pricinii (de ex.: pretenții, pensie de întreținere, rezoluțiune de contract etc.). Înmînarea **c.** se face de regulă prin agentul poștal; ea poate fi însă făcută și prin corpul executorilor judecătorești, prin referenții de la consiliile populare, precum și prin orice persoană încadrată în muncă la instanța de judecată. **C.** trebuie să fie înmînată părții cu cel puțin 5 zile înaintea termenului de judecată, indiferent dacă este vorba de prima zi de înfățișare sau de orice alt termen de judecată. Această cerință dă expresie preocupării legiuitorului de a asigura părții timpul suficient pentru a-și pregăti apărările necesare. [M.C.]

clase de moștenitori, categorii de persoane fizice care, aflîndu-se în relații de rudenie apropiate cu defunctul, sînt chemate la succesiunea acestuia în virtutea legii, într-o ordine prestabilită. **C. de m.** sînt următoarele: 1) clasa I-a — clasa descendenților — care cuprinde copiii, nepoții, strănepoții etc. ai defunctului, din căsătorie, din afara căsătoriei sau din înfiere; 2) clasa II — clasa ascendenților privilegiați și a colateralilor privilegiați — care cuprinde pe părinții defunctului (părinții firești și părinții din înfiere — în cazul cînd defunctul fusese înfiat cu efecte restrînse — ori numai părinții din înfiere, în cazul înfierii cu efecte depline), pe frații și surorile defunctului (din căsătorie, din afara căsătoriei sau din înfiere) și pe descendenții acestora, dacă vin la moștenire prin reprezentare; 3) clasa III — clasa ascenden-

ţilor ordinari — care cuprinde bunicii, străbunicii etc. ai defunctului (atît cei în linie paternă cît şi cei în linie maternă); 4) clasa IV — clasa colaterarilor ordinari — care cuprinde unchii, mătuşile şi verişorii primari ai defunctului care vin la moştenire în nume propriu. Ordinea chemării la succesiune a claselor şi a moştenitorilor din aceste clase se face potrivit următoarelor reguli: a) clasele vin la moştenire pe rînd, în ordine crescîndă; acceptarea succesiunii de către moştenitori dintr-o clasă înlătură de la moştenire pe toţi cei din clasele următoare; b) în cadrul aceleiaşi clase, moştenitorii rude în grad mai apropiat cu defunctul îi înlătură de la succesiune pe cei în grad mai îndepărtat (cu excepţia celor din clasa II, care — deşi de grad diferit — vin la moştenire împreună); c) în cadrul aceleiaşi clase de moştenitori, rudele de grad egal ale defunctului primesc părţi egale de moştenire. [M.M.]

clauză arbitrală în alb, clauză contractuală exprimînd acordul părţilor de a supune eventualele litigii dintre ele unui arbitraj pe care nu-l nominalizează. Prin conţinutul ei, această clauză lasă în suspensie rezolvarea conflictului de jurisdicţie, rezolvarea fiind dependentă de individualizarea organului arbitral competent. În lipsa unui acord adiţional al părţilor, de natură să clarifice problema determinării arbitrajului competent, rezolvarea acestei probleme comportă, în primul rînd, stabilirea chestiunii dacă voinţa contractanţilor a fost de a se adresa unui arbitraj ocazional sau unui arbitraj instituţional, iar apoi determinarea naţionalităţii arbitrajului respectiv. Legislaţia noastră internă nu reglementează aceste probleme, iar practica existentă a Comisiei de Arbitraj Bucureşti nu a avut încă ocazia să se pronunţe. Prin acte de drept comercial internaţional (Convenţia de la Geneva din 1961) rezolvarea conflictelor de jurisdicţie izvorîte din **c.a. în a.** a fost lăsată pe seama preşedintelui camerei de comerţ competente, în ultimă instanţă Comitetului Special (mecanisme administrative create prin chiar acele acte internaţionale); intervenţia acestor organe se produce la cererea părţii interesate. Ele exercită în mod liber dreptul de apreciere şi decizie între arbitrajul ocazional şi cel instituţional, luînd în considerare circumstanţele de fapt (ca de ex. interpretarea voinţei părţilor, uzanţele comerciale existente în domeniul respectiv de activitate economică, gradul de tehnicitate a litigiului etc.). Circumstanţe de fapt vor fi luate în considerare şi în problema localizării arbitrajului ce urmează să rezolve litigiul dintre părţi. [M.C.]

clauză compromisorie, specie a convenţiei de arbitraj cuprinzînd acordul prin care părţile stabilesc că eventualele litigii ce s-ar naşte în viitor între ele în legătură cu un anumit contract vor fi soluţionate pe cale arbitrală. **C.c.** se referă numai la litigii viitoare; ea ar fi lipsită de obiect dacă diferendul dintre părţi ar preexista datei la care a fost convenită. Cerinţa ca litigiul să fie viitor şi eventual constituie elementul de distincţie dintre **c.c.** şi **compromis.** În virtutea acestui element distinctiv, com-

promisul și c.c. prezintă riscuri diferite pentru interesele părților din chiar momentul cînd sînt convenite: compromisul presupunînd un litigiu preexistent și determinat, părțile convin asupra lui aflîndu-se în deplină cunoștință de cauză cu privire la consecințele patrimoniale ce decurg pentru ele din renunțarea la competența jurisdicției statale; dimpotrivă, c.c. presupunînd un litigiu viitor, părțile nu pot evalua corect în momentul convenirii ei nici conținutul litigiului și nici importanța intereselor patrimoniale care eventual ar fi puse în discuție în cadrul lui. Imprejurarea face ca riscurile pe care le comportă compromisul să fie mai mici decît acelea pe care le implică c.c., prin efectele pe care virtual le poate genera. [M.C.]

cod de procedură civilă, ansamblu unitar și sistematizat de norme juridice reglementînd modul de desfășurare a procesului civil, condițiile și efectele altor cereri adresate justiției, precum și regulile de desfășurare ale executării silite. Are caracter de lege ordinară, iar totalitatea normelor pe care le cuprinde constituie dreptul comun în materie. Ca structură este divizat în 7 cărți, subdivizate la rîndul lor în mai multe titluri și cuprinzînd un total de 735 articole. Cartea I, intitulată „Competența organelor judecătorești", este alcătuită din 6 titluri tratînd despre: competența după materie; competența teritorială; dispoziții speciale; conflictele de competență; incompatibilitatea, abținerea și recuzarea judecătorilor; strămutarea pricinilor. Cartea a II-a, denumită „Procedura contencioasă", este formată din 5 titluri, la rîndul lor subdivizate în capitole, precum: părțile (folosința și exercițiul drepturilor procedurale; persoanele care sînt împreună reclamante sau pîrîte; alte persoane care pot lua parte la judecată; reprezentarea părților la judecată; asistența judiciară); dispoziții generale de procedură (cererile; citațiile și comunicarea actelor de procedură; termenele; nulitatea actelor de procedură); procedura înaintea primei instanțe (procedura înainte de judecată; ședințele și poliția lor; judecata; hotărîrile); căile ordinare de atac (recursul); căile extraordinare de atac (contestația în anulare; revizuirea hotărîrilor; recursul extraordinar). Cartea a III-a, intitulată „Dispoziții generale privitoare la procedurile necontencioase", nu este subdivizată în titluri sau capitole. Cartea a IV-a, purtînd titlul „Despre arbitri", cuprinde numai trei capitole și anume: numirea arbitrilor; cercetarea pricinii înaintea arbitrilor; hotărîrea arbitrilor. Cartea a V-a, „Despre executarea silită", este structurată pe 6 capitole în felul următor: dispoziții generale; executarea silită asupra bunurilor mișcătoare; executarea silită asupra veniturilor nemișcătoarelor; executarea silită asupra bunurilor nemișcătoare; tablou de împărțeala prețului nemișcătoarelor; predarea silită a mișcătoarelor și nemișcătoarelor. Cartea a VI-a, „Proceduri diverse", cuprinde 9 capitole orînduite astfel: ordonanțe președințiale; refacerea înscrisurilor și hotărîrilor dispărute; despre oferte de plată și consemnații; sechestrul asigurător și judiciar; despărțenia; proceduri relative la deschiderea unei

succesiuni; cererile privitoare la posesiune; cesiunea bunurilor; transcrierea actelor de strămutare și urmărirea proprietății și despre inscripția privilegiilor, ipotecilor și amanetelor. Cartea a VII-a, „Dispoziții finale", nu are nici o subdiviziune (în titluri sau capitole). În enumerarea făcută nu au fost trecute titlurile și capitolele abrogate prin diverse acte normative din ultimele decenii. [M.C.]

colegialitatea instanței, v. **principiul colegialității instanței.**

colegiu de avocați, organizație obștească cu personalitate juridică, constituită la nivel de județ, care cuprinde pe toți avocații din raza teritorială a respectivei unități administrative, își are sediul în localitatea în care se află și tribunalul județean și este condus de un consiliu ales, din 4 în 4 ani, de adunarea generală a membrilor colegiului. Consiliul colegiului alege dintre membrii săi pe președinte și vicepreședinți. În cadrul **c. de a.** se organizează birouri colective de asistență juridică, în toate localitățile în care funcționează instanțe judecătorești. Controlul activității administrativ-financiare a **c. de a.** și a birourilor colective este exercitat de către comisia de cenzori, formată din 3—5 membri ai colegiului (aleși în adunarea generală, pe timp de 4 ani). La nivelul fiecărui **c. de a.** funcționează o comisie de disciplină compusă dintr-un judecător de la tribunalul județean (ca președinte) și doi membri ai consiliului colegiului din județul respectiv, numiți de Ministrul justiției. Această comisie poate aplica avocaților următoarele pedepse disciplinare: a) observația; b) mustrarea cu avertisment; c) transferarea în alt birou colectiv de asistență juridică, pe termen de la 3 luni la 1 an; d) excluderea din colegiu. Împotriva sancțiunii disciplinare primite, avocatul poate face întîmpinare (în termen de 15 zile de la comunicarea deciziei), care va fi soluționată de comisia centrală de disciplină ce funcționează la Ministerul Justiției. Conducerea generală a colegiilor de avocați este exercitată de Ministrul Justiției. V. și **birou colectiv de asistență juridică; avocat.** [M.M.]

comandament, act începător de executare în cadrul procedurii executionale imobiliare, prin care creditorul somează, prin intermediul executorului judecătoresc, pe debitorul său, înștiințîndu-l că în caz de neplată, se va proceda la urmărirea silită a imobilelor lui. După îndeplinirea procedurii de comunicare a **c.,** acesta din urmă se înscrie într-un registru special. **C.** produce următoarele efecte: indisponibilizează bunul urmărit; întrerupe prescripția dreptului de a cere executarea silită; pune în întîrziere pe debitor, urmînd ca acesta să fie ținut la plata de dobînzi moratorii. La împlinirea a 30 de zile de la data comunicării **c.** — termen care este prohibitiv — executorul judecătoresc se deplasează la fața locului și încheie un proces verbal de situație, în cuprinsul căruia va face o descriere detaliată a imobilului urmărit precum și o reproducere a titlului executoriu; se fixează apoi termenul de vînzare la licitație a imobilului respectiv, publicul fiind încunoștiințat despre a-

cel termen prin afișe și publicații. Mai înainte de a se face vînzarea, se întocmește lista de sarcini, pe baza căreia președintele instanței de executare întocmește tabloul de ordine al creditorilor, după cum urmează să fie plătiți: creditorii privilegiați, cei ipotecari (în ordinea rangului ipotecii lor), creditorii chirografari. În cazul în care debitorul urmărit este o persoană lipsită de capacitatea de exercițiu, c. trebuie lăsat în copie reprezentantului ei legal și procurorului, care va semna de primire pe originalul acestuia. Formalitatea c. nu se aplică în procedura executării imobiliare din Ardeal. În cazul în care c. nu a fost făcut, sau a fost făcut ignorîndu-se dispozițiile legale în materie (privitoare la întocmirea și comunicarea lui), toate actele de executare îndeplinite ulterior sînt susceptibile de anulare. [M.C.]

Comisia de Arbitraj București, organ de arbitraj instituțional cu caracter permanent și nestatal, de naționalitate română, avînd sediul localizat în exclusivitate în România precum și deplină independență în activitatea de soluționare a litigiilor ce-i sînt date în competență. **C.A.B.** a fost înființată în 1953; este unica instituție de acest gen din țara noastră și funcționează pe lîngă Camera de comerț și industrie București. Prezintă următoarele trăsături distinctive: a) are caracter instituțional: acest caracter rezultă, în principal, din existența unui act normativ care îi stabilește, *ne varietur*, modul de funcționare, precum și din faptul că este organizată pe structuri proprii permanente. Actul normativ care o instituționalizează este Regulamentul din 1976; el delimitează competența **C.A.B.** și conține normele necesare pentru desfășurarea litigiului în toate fazele sale (de la desemnarea arbitrilor de părțile litigante și pînă la executarea hotărîrii pe care aceștia au pronunțat-o); normele înscrise în regulament sînt imperative; ele instituționalizează procedura practicată de acest organ, neputînd fi înlocuite cu alte prevederi convenite de părți în cuprinsul compromisului sau clauzei compromisorii. Legiuitorul a instituit totodată structurile permanente ale **C.A.B.**, determinînd atribuțiile ce le revin și modul cum trebuie să acționeze; dintre aceste structuri fac parte: președintele **C.A.B.**, arbitrii, precum și secretariatul. b) are caracter obștesc (nestatal): **C.A.B.** nu are nici personalitate juridică proprie; spre a putea participa la circuitul civil general ea trebuie să se subsumeze unei organizații care să posede calitatea de subiect de drept. Este motivul pentru care printr-o dispoziție expresă, Regulamentul ei de organizare și funcționare stabilește că din punct de vedere organizatoric **C.A.B.** face parte din Camera de comerț și industrie București; ca urmare, veniturile realizate din taxele arbitrale intră în contul Camerei de comerț și industrie București, persoană juridică de-sine-stătătoare, care din sumele încasate plătește onorariile arbitrilor și retribuția personalului și secretariatului **C.A.B.** c) este organ jurisdicțional de naționalitate română: caracterul de organ de jurisdicție românesc rezultă din însăși structura sa. Factorii care-i a-

sigură naționalitatea română sînt: incidența exclusivă a legii române ca temei juridic al organizării **C.A.B.**, precum și cetățenia română a persoanelor înscrise pe lista de arbitri. d) are un sediu unic, situat pe teritoriul R. S. România, iar activitatea sa jurisdicțională este localizată de asemenea în România; sediul **C.A.B.** are caracter de unicitate, de fixitate și de permanență, ca orice sediu social; locul desfășurării ședințelor poate însă varia de la un litigiu la altul, fiind deopotrivă temporar și ocazional, stabilit după împrejurări, de la caz la caz. Sediul **C.A.B.** a fost fixat, chiar de la înființarea acestui organ jurisdicțional, la București, rămînînd neschimbat și în prezent; legea reglementează însă posibilitatea disocierii sediului de locul desfășurării ședințelor de arbitraj: completul de arbitraj poate dispune ca ședința să se desfășoare în alt loc decît sediul **C.A.B.**, oriunde în țară. e) este organ jurisdicțional cu deplină independență în desfășurarea activității jurisdicționale; această trăsătură specifică decurge, pe de o parte, din separarea **C.A.B.** față de instanțele judecătorești, iar pe de altă parte, din poziția sa față de Camera de comerț și industrie București. Activitatea desfășurată de **C.A.B.** pentru soluționarea litigiilor ce cad în competența sa nu este supusă în vreun fel oarecare controlului instanțelor judecătorești; instanțele nu participă nici la mecanismul desemnării arbitrilor sau supraarbitrului și nici la rezolvarea eventualelor cereri de recuzare ale vreunui arbitru și tot astfel, nu au nici calitatea să rezolve vreo cale de atac exercitată împotriva hotărîrilor **C.A.B.** De asemenea, Camera de comerț și industrie nu poate exercita nici ea, vreo influență sau vreo ingerință în soluționarea litigiilor de competența **C.A.B.**; ei îi revine doar dreptul de a lua doar unele măsuri de ordin administrativ menite să asigure din punct de vedere financiar și tehnic continuitatea activității **C.A.B.** Orice relații de subordonare a **C.A.B.** față de Camera de comerț și industrie sînt excluse. V. și **competența materială a C.A.B.** [M.C.]

comisie de cercetare a unor bunuri care nu au fost dobîndite în mod licit, organ însărcinat cu verificarea sesizărilor și cererilor prin care se reclamă existența unei vădite disproporții între valoarea bunurilor și veniturile legale ale unei persoane fizice. Funcționează pe lîngă fiecare judecătorie și este alcătuită din: un judecător de la judecătorie, desemnat de președintele tribunalului județean, în calitate de președinte; un procuror de la procuratura locală, desemnat de procurorul șef al procuraturii județene; un delegat desemnat de directorul administrației financiare; un delegat al miliției județene; un deputat în consiliul popular municipal, orășenesc sau comunal, ori de sector al municipiului București; 4 muncitori care își desfășoară activitatea nemijlocit în producție, în unități socialiste din raza teritorială a judecătoriei, aleși de către adunările generale ale oamenilor muncii din acele unități, ca membri; un secretar, desemnat de președintele judecătoriei dintre grefierii acelei instanțe. Prese-

dintele și membrii **c. de c.** sînt desemnați sau, după caz, aleși pe o perioadă de 2 ani, ținîndu-se seamă de pregătirea profesională și experiența lor de viață. În cazul în care persoana ale cărei bunuri urmează a fi supuse controlului este un demnitar, **c. de c.** va fi formată din: 2 judecători de la Tribunalul Suprem, desemnați de președintele acestui Tribunal, dintre care unul în calitate de președinte; un procuror din Procuratura Generală; un delegat al Curții Superioare de Control Financiar; un delegat al Ministerului finanțelor; 2 deputați în Marea Adunare Națională; 4 muncitori care își desfășoară activitatea nemijlocit în producție, în unități socialiste, aleși de către adunările generale ale oamenilor muncii din acele unități, ca membri; un secretar, desemnat de către președintele Tribunalului Suprem dintre consultanții acestei instanțe. **C. de c.** poate fi sesizată, potrivit legii, de către orice persoană fizică sau de către conducerea organizației socialiste la care persoana în cauză a prestat sau prestează vreo activitate, de către însăși persoana căreia i s-au adus imputări publice în legătură cu proveniența bunurilor sale, de către conducerea organelor financiare, a celor de urmărire penală sau a instanțelor judecătorești, dacă acestea dețin date, rezultînd din activitatea lor, cu privire la disproporția vădită dintre valoarea bunurilor și veniturile legale ale unei persoane. Actele și lucrările **c. de c.** nu sînt publice. Pentru îndrumarea și controlul unitar pe plan județean al activității **c. de c.** funcționează, la nivelul respectivelor unități administrativ-teritoriale, cîte o comisie județeană, condusă de președintele consiliului județean de control muncitoresc al activității economice și sociale, din care mai fac parte președintele tribunalului județean, procurorul șef al județului, șeful miliției județene și șeful inspecției financiare teritoriale a Ministerului Finanțelor. Comisia județeană este îndreptățită să ceară informări de la orice organ de stat sau obștesc din raza teritorială a județului în legătură cu activitatea **c. de c.** ori a organelor judecătorești privind controlul provenienței bunurilor persoanelor fizice; această comisie are totodată obligația de a organiza, la nivelul județului, controlul asupra activității organelor menționate. Comisia județeană prezintă semestrial rapoarte comisiei centrale și organelor județene de partid cu privire la îndrumarea și controlul efectuat. Îndrumarea și controlul unitar pe plan republican al activității tuturor **c. de c.** se realizează de către o comisie centrală, condusă de președintele Consiliului Central de Control Muncitoresc al Activității Economice și Sociale, în componența căreia mai intră: ministrul de interne, ministrul justiției, procurorul general al Republicii, președintele Tribunalului Suprem, prim-vicepreședintele Curții Superioare de Control Financiar și un adjunct al ministrului finanțelor. Comisia centrală are, în mare, aceleași drepturi și obligații ca și o comisie județeană, cu deosebirea că ea le exercită, respectiv le asumă, pe întreg teritoriul țării. Comisia centrală prezintă anual rapoarte Comitetului Central

al Partidului Comunist Român și Consiliului de Stat cu privire la activitatea desfășurată. În ceea ce privește caracterul activității **c. de c.**, se face următoarea distincție: 1) ca organ de sesizare, în cazul în care a ajuns la concluzia că există o vădită disproporție între veniturile și cheltuielile persoanei cercetate, **c. de c.** desfășoară o activitate administrativă; 2) ca organ de jurisdicție, în cazul în care clasează cauza, activitatea **c. de c.** este jurisdicțională, dar o activitate jurisdicțională ce nu poate fi asimilată cu aceea a instanțelor judecătorești, dată fiind componența și competența sa deosebită. V. și **bunuri care nu au fost dobîndite în mod licit; procedura privind controlul proveniență unor bunuri care nu au fost dobîndite în mod licit.** [M.M.]

comisie de judecată, organ obștesc de influențare și jurisdicție, care participă la înfăptuirea justiției, prin împăciuirea părților aflate într-un conflict juridic sau prin soluționarea anumitor pricini care, potrivit legii, intră în competența acesteia. **C. de j.** se constituie în întreprinderi, organizații economice, instituții și alte organizații socialiste de stat, în organizații cooperatiste și obștești, precum și pe lîngă comitetele executive ale consiliilor populare. **C. de j.** se compune din 3, respectiv 5 membri (în funcție de natura litigiului: patrimonial sau de muncă) aleși, pe timp de 2 ani, dintre persoanele majore care au o pregătire corespunzătoare, o reputație neștirbită și își desfășoară activitatea în acea unitate socialistă, respectiv domiciliază în acea localitate. Fiecare **c. de j.** are un secretar, care se desemnează pe o perioadă de 2 ani. În materie civilă, **c. de j.** este competentă: 1) să încerce împăcarea și să judece litigiile patrimoniale (cu excepția celor privind succesiunile, împărțeli de bunuri sau obligații de întreținere) a căror valoare nu depășește 30 000 lei; 2) să judece unele litigii de muncă, dacă obiectul lor are o valoare de cel mult 5 000 lei sau este neevaluabil în bani și sînt în legătură cu: a) încheierea și executarea contractului de muncă; b) desfacerea contractului de muncă sau reintegrarea în muncă, dacă nu se contestă temeinicia și legalitatea acestor măsuri. V. și **jurisdicția muncii; procedura la comisia de judecată.** [M.M.]

comisie pentru ocrotirea minorilor, organ însărcinat cu punerea în aplicare a măsurilor stabilite de stat pentru asigurarea ocrotirii unor categorii de minori. Funcționează pe lîngă comitetele executive ale consiliilor populare județene sau a municipiului București și se compune din secretarul comitetului executiv al consiliului popular, ca președinte, cîte un delegat al direcției pentru probleme de muncă și ocrotiri sociale, inspectoratului școlar, direcției sanitare, direcției pentru problemele administrației locale de stat, inspectoratului miliției, organelor județene sau ale municipiului București ale sindicatelor, Uniunii Tineretului Comunist și organizației de femei, precum și din doi părinți care au dovedit o grijă deosebită în creșterea copiilor lor. Componența fiecărei **c pentru o.m.** se stabilește prin decizie de către comitetul executiv al consiliului popular ju-

deţean sau al municipiului Bucureşti. **C. pentru o.m.** se constituie valabil cu majoritatea membrilor ei şi dacă printre cei prezenţi se află, pe lîngă preşedinte, delegaţii direcţiei pentru probleme de muncă şi ocrotiri sociale, inspectoratului şcolar şi direcţiei sanitare; prezenţa delegatului inspectoratului de miliţie este obligatorie, potrivit legii, numai atunci cînd comisia examinează cauza privind minorii care au săvîrşit fapte penale. **C. pentru o.m.** are următoarele atribuţii principale: 1) luarea, cu privire la unele categorii de minori, a măsurilor de ocrotire corespunzătoare, cu excepţia plasamentului familial; 2) urmărirea dezvoltării minorilor faţă de care s-au luat măsuri de ocrotire; 3) examinarea plîngerilor şi cererilor acestora; 4) sesizarea, cînd este cazul, a instituţiilor de ocrotire sau a organelor cărora le sînt subordonate. Competenţa soluţionării cauzei aparţine **c. pentru o.m.** în a cărei rază teritorială se află localitatea unde îşi are domiciliul minorul. În faţa comisiei pot fi chemaţi părinţii sau tutorele, minorul care a împlinit vîrsta de 10 ani, precum şi orice alte persoane care pot da relaţii în cauză. Şedinţele **c. pentru o.m.** nu sînt publice, dar comisia poate admite să fie de faţă şi alte persoane decît cele chemate, dacă apreciază că prezenţa lor este utilă. **C. pentru o.m** are obligaţia de a soluţiona cauzele în termen de cel mult 30 de zile de la data sesizării lor şi de a comunica hotărîrea pronunţată, după caz, părinţilor sau tutorelui, familiei ori persoanei căreia i-a fost încredinţat, procurorului, autorităţii tutelare, precum şi minorului, dacă acesta a împlinit vîrsta de 14 ani. Pentru îndrumarea şi coordonarea activităţii de ocrotire a minorilor s-a instituit, potrivit legii, o comisie centrală pentru ocrotirea minorilor care funcţionează la Ministerul Muncii; aceasta aprobă organizarea de **c. pentru o.m.** pe lîngă comitetele executive ale consiliilor populare municipale sau ale sectoarelor municipiului Bucureşti, orăşeneşti şi comunale, cărora le stabileşte competenţa materială şi teritorială şi pe care le îndrumă în scopul aplicării unitare a dispoziţiilor legale. V. şi **hotărîrea comisiei pentru ocrotirea minorilor.** [M.M.]

comisie pentru soluţionarea contestaţiilor privind invenţiile, organ de jurisdicţie care funcţionează în cadrul oficiului de stat pentru invenţii şi mărci, în a cărui competenţă sînt date spre soluţionare contestaţiile îndreptate împotriva hotărîrilor privitoare la invenţii. Comisia se compune dintr-un preşedinte, care este directorul general al oficiului, şi 5 specialişti în probleme de invenţii din cadrul aceluiaşi oficiu; comisia are şi un secretar numit prin decizie de către conducătorul oficiului. Pe calea contestaţiei administrative — care este o cale procesuală specială, avînd, în principal, atît caracterul unei acţiuni cît şi caracterul unei căi de atac — pot fi atacate hotărîrile cu privire la invenţii: atît cele referitoare la formalităţile de brevetare (de ex. cele care privesc înscrierea în registrul invenţiilor, de respingere a cererii pentru eliberarea brevetului etc.), cît şi cele care privesc acordarea

unor licențe obligatorii (de ex. recunoașterea dreptului oricărei organizații socialiste de a se folosi de o invenție brevetată pe numele altei organizații socialiste, fără consimțămîntul titularului brevetului și fără plată) sau de radiere a brevetelor de invenții etc. Principalele aspecte procedurale în fața c. **pentru** s.c. **privind i.** se referă la: a) persoanele interesate; pot folosi calea contestației inventatorii, cesionarii care au primit de la inventator drepturile născute din **brevetul** de invenție precum și orice alte persoane interesate care pretind că prin hotărîrile cu privire la invenții le sînt încălcate sau nesocotite drepturile sau interesele lor legale; b) termenul de exercitare; contestațiile se introduc în termen de 3 luni de la comunicarea hotărîrilor sau de la data cînd hotărîrea a devenit publică prin înscrierea sau radierea intervenită în registrele publice ale Oficiului de stat pentru invenții și mărci; c) prezența părților; procedura de soluționare se desfășoară cu citarea părților, care pot fi asistate în fața comisiei de specialiști sau de avocați, iar hotărîrile se iau cu majoritate de voturi; cît privește rezolvarea, ea trebuie să aibă loc în 30 de zile de la înregistrarea cererii; d) hotărîrile pronunțate; caracteristica esențială a acestor hotărîri constă în aceea că, de regulă, sînt definitive; fac excepție hotărîrile referitoare la acordarea brevetului de invenție sau la respingerea cererii de brevet, care pot fi atacate cu recurs la Tribunalul municipiului București în termen de 3 luni de la comunicare. **C. pentru s.c. privind i. are o competență limitată.** În consecință, litigiile în legătură cu calitatea de autor sau coautor al unei invenții, împărțirea cotelor de recompensă sau a celorlalte drepturi patrimoniale între coautori, precum și orice alte litigii cu privire la drepturile care decurg din brevetele de invenții, cedări, licențe și licențe obligatorii, se soluționează de instanțele judecătorești, potrivit procedurii de drept comun. V. și **jurisdicții speciale.** [D.R.]

comisie rogatorie, procedură utilizată pentru administrarea unor dovezi de o altă instanță decît aceea care judecă fondul litigiului. Procedura **c.r.** constituie o excepție de la principiul nemijlocirii, reglementată de Codul de procedură civilă pentru administrarea probei cu martori și a expertizei; ea poate fi utilizată însă și pentru administrarea altor dovezi. Efectuarea **c.r.** se justifică doar în acele situații în care proba nu poate fi administrată la sediul instanței sesizate cu cererea principală (de ex. martorul se află în imposibilitate de a se deplasa și locuiește într-o localitate îndepărtată față de aceea în care se află sediul instanței). Administrarea unei probe prin **c.r.** se dispune de către instanța sesizată cu cererea de chemare în judecată; aceasta poate delega o instanță de același grad; dacă în localitatea respectivă nu se află o asemenea instanță, delegarea va putea fi dată și unei instanțe de grad inferior. Proba poate fi administrată prin **c.r.** chiar și fără citarea părților, dacă ele sînt de acord cu aceasta și dacă natura dovezii o permite. Instanța delegată este obligată să îndeplinească sarcina ce i-a

fost încredințată; ea nu va putea depăși limitele delegației primite, fiind obligată să administreze doar proba precizată de organul care a dispus delegarea. Procedura **c.r.** poate fi utilizată și în raporturile dintre organele judiciare aparținînd unor state diferite (**c.r.** internațională); posibilitatea efectuării **c.r.** internaționale rezultă din convențiile sau tratatele încheiate de state și din principiul reciprocității. Instanțele române pot refuza efectuarea **c.r.**, dacă aceasta ar contraveni principiilor fundamentale ale legislației noastre. **C.r.** internațională se realizează cu respectarea procedurii prevăzute de legea locului unde se efectuează. [I.L.]

compensație, mod de stingere a obligațiilor constînd în stingerea a două obligații reciproce, pînă la concurența celei mai mici dintre ele. **C.** presupune existența a două raporturi obligaționale distincte, în cadrul cărora aceleași persoane au una față de alta, concomitent, și calitatea de debitor și pe aceea de creditor. **C.** poate fi: legală, care operează în puterea legii, ori de cîte ori sînt întrunite anumite condiții cerute de lege; convențională, ce operează prin efectul convenției părților; judiciară, ce operează prin efectul unei hotărîri judecătorești. **C.** judiciară presupune, pe de o parte, ca datoriile reciproce să nu fie lichide, fie ca ele să nu aibă ca obiect bunuri fungibile, iar pe de altă parte ca ea să fie cerută instanței de către unul dintre creditorii reciproci. Fiind sesizată cu o asemenea cerere, instanța va aprecia și va putea dispune stingerea datoriilor pînă la concurența celei mai mici. Efectele **c.** judiciare se produc numai de la data rămînerii definitive a hotărîrii judecătorești prin care ea a fost ordonată. Cît privește **c.** legală, aceasta operează chiar fără știrea părților, cele două datorii stingîndu-se reciproc ca urmare a dispozițiilor legale. Un caz de acest gen este reglementat în materia încasării impozitelor: legea dispune că sumele încasate în plus, adică fără bază legală, de către organele financiare locale, se compensează din oficiu cu sumele datorate din restanțe pe anul în curs sau pe anii precedenți, de către același contribuabil sau de membrii familiei sale cu care gospodărește împreună (soț, soție, copii și părinți) înscriși în evidențele fiscale pînă la apariția plusului. [M.C.]

competență 1. Aptitudine recunoscută de lege organelor cu atribuții jurisdicționale de a soluționa anumite litigii sau de a rezolva unele cereri. În statul nostru sarcina de a soluționa cauzele civile și penale este încredințată instanțelor judecătorești; cu toate acestea, anumite litigii sînt date de lege în **c.** altor organe — de stat sau obștești — cu atribuții jurisdicționale (de ex. organe arbitrale, comisii de judecată, organe administrative etc.). **2.** Aptitudine recunoscută de lege instanțelor judecătorești de a soluționa litigii de natură civilă. **C.** instanțelor judecătorești reprezintă o instituție procesuală de o importanță cardinală pentru înfăptuirea actului de dreptate; de aceea, **c.** se stabilește prin lege, fără ca părțile să aibă, în principiu, posibilitatea de a opta, după bunul lor plac, pentru solu-

ționarea litigiului dintre ele de către o instanță sau alta. Regulile după care se determină **c.** instanțelor judecătorești se bazează pe criterii obiective strict precizate de lege. Profundul democratism al justiției noastre socialiste se exprimă și prin existența unor norme de **c.** care acordă plenitudine de jurisdicție instanțelor ce alcătuiesc prima verigă a sistemului judiciar; tocmai existența unor asemenea reguli face posibilă în practică apropierea justiției de masele de oameni ai muncii. În determinarea **c.** legea folosește mai multe reguli, ceea ce permite o dublă delimitare a atribuțiilor organelor judiciare: a) față de alte organe ale statului; b) între instanțele judecătorești de același grad sau de grad diferit. După regulile folosite în acest scop se distinge între: 1) **c.** generală; 2) **c.** jurisdicțională. În funcție de caracterul normelor ce o reglementează, **c.** poate fi: 1) absolută; 2) relativă. După repartizarea teritorială a jurisdicțiilor (aparținînd unor state diferite) se face distincție între: 1) **c.** internă; 2) **c.** internațională. V. și **competență de atribuțiune; competență absolută; competență generală; competență internă; competență internațională; competență jurisdicțională; competență relativă; competență teritorială.** [I.L.]

competență de atribuțiune, instituție procesuală prin care se delimitează sfera atribuțiilor instanțelor judecătorești de grad diferit. **C. de a.** poate fi privită atît din punctul de vedere al funcțiilor ce revin diferitelor categorii de instanțe, cît și după obiectul, valoarea sau natura pricinilor. Astfel, **c. de a.** poate fi: 1) **C. de a.** funcțională (rationae oficii), prin care se determină categoriile de atribuții ce sînt recunoscute de lege instanțelor judecătorești. **C. de a.** funcțională se stabilește prin dispozițiile cuprinse în Legea de organizare judecătorească și în Codul de procedură civilă; ea vizează atribuțiile ce revin judecătoriilor, tribunalelor județene (și Tribunalului municipiului București) și Tribunalului Suprem. **C. de a.** funcțională se concretizează în următoarele atribuții: 1) Judecătoriile soluționează: a) în primă instanță, toate litigiile civile, cu excepția acelora date de lege în competența altor organe; b) în ultimă instanță, cauzele anume determinate de lege. 2) Tribunalele județene și Tribunalul municipiului București soluționează: a) în primă instanță, litigiile date prin lege în competența lor; b) ca instanță de control judiciar, recursurile îndreptate împotriva hotărîrilor pronunțate în primă instanță de judecătorii; recursurile extraordinare îndreptate împotriva hotărîrilor pronunțate în ultimă instanță de judecătorii; orice alte recursuri expres prevăzute de lege. 3) Tribunalul Suprem soluționează: a) ca instanță de fond, cererile date în mod expres în competența sa; b) ca instanță de control judiciar, recursurile îndreptate împotriva hotărîrilor pronunțate în primă instanță de tribunalele județene și de Tribunalul municipiului București; recursurile extraordinare, cu excepția acelora date de lege în competența tribunalelor județene; c) în orice alte materii date prin lege în competența sa. 2) **C. de a.** procesuală (rationae materiae), în cadrul căreia atri-

buțiile instanțelor judecătorești se determină după natura, obiectul și valoarea litigiului. **C. de a.** procesuală determină, pe linie verticală, litigiile civile ce urmează să fie soluționate, potrivit criteriilor menționate, de anumite instanțe; legea recunoaște o asemenea competență judecătoriilor, tribunalelor județene și Tribunalului Suprem. V. și **competența de atribuțiune procesuală a judecătoriilor; competența de atribuțiune procesuală a tribunalelor județene; competența de atribuțiune procesuală a Tribunalului Suprem.** [I.L.]

competența de atribuțiune procesuală a judecătoriilor, aptitudine recunoscută de lege organelor ce se află la baza sistemului judiciar de a soluționa, de regulă, toate litigiile civile. **C. de a.p. a j.** vizează soluționarea următoarelor categorii de litigii: 1) În primă instanță, toate cererile în afară de cele date prin lege în competența altor instanțe sau organe de jurisdicție; aceasta înseamnă că legea le recunoaște judecătoriilor plenitudine de competență; toate celelalte instanțe au jurisdicție de excepție, în sensul că pentru a soluționa o cauză civilă în fond este necesară o dispoziție legală care să le acorde în mod expres această atribuție. Astfel, de pildă, în considerarea unor criterii particulare au fost scoase din competența de drept comun a judecătoriilor: litigiile patrimoniale dintre organizațiile socialiste, acestea urmînd să fie soluționate de organele Arbitrajului de stat; litigiile ce au ca obiect plata de impozite sau taxe, acestea fiind de competența organelor administrației de stat; litigiile de muncă, care se rezolvă, în principiu, de comisiile de judecată; litigiile de comerț exterior, de cooperare economică și tehnico-științifică internațională, acestea intrînd, de regulă, în competența Comisiei de arbitraj de pe lîngă Camera de Comerț și Industrie a R. S. România. 2) Ca instanță de control judecătoresc, plîngerile împotriva hotărîrilor pronunțate de organele administrative sau obștești cu activitate jurisdicțională, în cazurile anume prevăzute de lege. Controlul judecătoresc exercitat de aceste organe are un caracter de excepție. Astfel, de pildă, judecătoriile soluționează plîngerile îndreptate împotriva hotărîrilor comisiilor de judecată, dacă acestea au fost pronunțate în litigiile de muncă al căror obiect are o valoare de peste 1 000 lei sau este neevaluabil în bani, ori în litigiile patrimoniale dintre persoanele fizice (dar numai dacă părțile au convenit ca acestea din urmă să fie soluționate în fond de comisia de judecată). 3) În orice alte materii date prin lege în competența lor; în acest mod legea le recunoaște judecătoriilor și o competență diversă. Astfel, judecătoriile au căderea de a soluționa: plîngerile împotriva actelor administrative ilegale emise de organele locale ale administrației de stat; plîngerile împotriva încheierilor prin care notarii de stat resping sau refuză întocmirea unui act notarial; litigiile privind calitatea de autor sau coautor al unei invenții, cele privitoare la împărțirea cotelor de recompensă și a altor drepturi materiale între coautori, precum și cele a-

vînd ca obiect prețul licenței obligatorii, cesiunii și licenței voluntare. O competență specială este recunoscută de lege secțiilor maritime și fluviale care funcționează pe lîngă judecătoriile Constanța și Galați. Secțiile maritime și fluviale soluționează următoarele categorii de litigii civile (cu excepția acelora dintre organizațiile socialiste): a) în primă instanță, despăgubirile pentru avarii produse de navele și instalațiile plutitoare, clădirilor și utilajelor portuare, instalațiilor destinate navigației, instalațiilor de încărcare și manipulare a mărfurilor în port, ca urmare a abordajelor, coliziunilor sau altor accidente de navigație, precum și pentru orice prejudicii cauzate prin alte fapte ilicite în legătură cu activitatea marinei civile; retribuția pentru asistență și salvare, precum și repartizarea acesteia între salvatori; b) în ultimă instanță plîngerile împotriva proceselor verbale de constatare a contravențiilor privind poluarea apelor mării de către nave maritime, dacă amenda prevăzută de lege este mai mare de 1 000 lei sau dacă despăgubirea solicitată depășește 1 000 lei. Dispozițiile procedurale privitoare la **c. de a.p.** a secțiilor maritime și fluviale sînt de strictă interpretare. [I.L.]

competența de atribuțiune procesuală a tribunalelor județene, aptitudine recunoscută instanțelor judecătorești, care formează cea de a doua verigă a sistemului judiciar, de a soluționa cauzele civile expres determinate de lege. Tribunalele județene (inclusiv Tribunalul municipiului București) soluționează următoarele categorii de litigii: 1) în primă instanță: a) cererile pentru repararea pagubelor cauzate în urma condamnării sau arestării pe nedrept; b) cererile privitoare la nulitatea căsătoriei; în această categorie se încadrează atît cererile care se întemeiază pe un motiv de nulitate absolută, cît și cele care se bazează pe un motiv de nulitate relativă; c) cererile pentru încuviințarea executării silite a hotărîrilor judecătorești pronunțate în străinătate; d) în orice alte materii date prin lege în competența lor. Competența diversă a tribunalelor județene vizează, în esență, următoarele litigii: cererile celor vătămați în drepturile lor prin acte administrative ilegale, atunci cînd ele sînt îndreptate împotriva unor organe centrale ale administrației de stat; conflictele de competență dintre două judecătorii sau dintre o judecătorie și o comisie de judecată, aflate în circumscripția teritorială a acelui tribunal; cererile de recuzare a tuturor judecătorilor de la o judecătorie sau cea privind mai mulți judecători (de la o judecătorie), dacă din cauza recuzării completul de judecată nu se poate forma; cererile pentru strămutarea judecății, întemeiate pe motive de rudenie sau afinitate, de la o judecătorie la alta, dacă acestea sînt situate în circumscripția aceluiași tribunal. **C. de a.p. a t.j.,** ca instanțe de fond, este o competență de excepție. 2) Ca instanțe de control judiciar: a) recursurile îndreptate împotriva hotărîrilor pronunțate de judecătorii, precum și recursurile în alte materii pe care legea le dă în competența lor. Tribunalele județene sînt instanțe de drept comun în materie de re-

curs; controlul exercitat de tribunalele județene vizează hotărîrile pronunțate în primă instanță de judecătorii. Recursurile „în alte materii" vizează, în primul rînd, controlul judiciar exercitat asupra hotărîrilor pronunțate de judecătorii în litigiile privitoare la invenții și inovații. Tribunalul municipiului București are o competență specială în această materie; el are căderea de a soluționa recursurile îndreptate împotriva hotărîrilor pronunțate de Comisia pentru soluționarea contestațiilor privind invențiile, din cadrul Oficiului de Stat pentru Invenții și Mărci, atunci cînd acestea se referă la acordarea brevetului de invenție sau la respingerea cererii de brevet. De asemenea, secțiile maritime și fluviale de pe lîngă tribunalele județene Constanța și Galați au competența de a soluționa recursurile îndreptate împotriva hotărîrilor pronunțate în primă instanță de către secțiile corespunzătoare ce funcționează pe lîngă judecătoriile determinate de lege; b) recursurile extraordinare îndreptate împotriva hotărîrilor pronunțate de judecătorii în ultimă instanță. Competența de control judiciar extraordinar a tribunalelor județene are un caracter de excepție, întrucît plenitudinea de jurisdicție este recunoscută, în această materie, Tribunalului Suprem. [I.L.]

competența de atribuțiune procesuală a Tribunalului Suprem, aptitudinea recunoscută instanței supreme de a soluționa litigiile civile expres prevăzute de lege. În considerarea poziției sale, în cadrul sistemului judiciar, legea îi conferă Tribunalului Suprem îndeosebi atribuții de control judiciar. Atribuțiile de control judiciar ale instanței supreme se concretizează în soluționarea: 1) Recursurilor îndreptate împotriva hotărîrilor pronunțate, în primă instanță, de tribunalele județene, Tribunalul municipiului București și de secția civilă a Tribunalului Suprem. Controlul judiciar (ordinar) exercitat, în aceste condiții, de instanța supremă are un caracter de excepție în raport cu cel efectuat de tribunalele județene. 2) Recursurile extraordinare îndreptate împotriva hotărîrilor definitive ale instanțelor judecătorești, cu excepția celor date de lege în competența tribunalelor județene. Tribunalul Suprem se înfățișează ca o instanță avînd plenitudine de jurisdicție în materia recursului extraordinar. Activitatea de jurisdicție a instanței supreme nu se reduce numai la exercitarea controlului judiciar ordinar și extraordinar; instanța supremă are și căderea de a judeca „în orice alte materii date prin lege în competența sa". Astfel, Tribunalul Suprem judecă: cererile privind controlul provenienței unor bunuri ale persoanelor fizice care nu au fost dobîndite în mod licit, dacă persoana cercetată este demnitar; cererile pentru delegarea altei instanțe, dacă organul judiciar competent (instanță de judecată) este împiedicat un timp mai îndelungat să funcționeze datorită unor împrejurări excepționale; cererile pentru strămutarea judecății, dacă acestea sînt întemeiate pe motive de bănuială legitimă și siguranță publică, precum și cele bazate pe rudenie sau afinitate, dar numai dacă ele vizează judecători de la tribunalele jude-

țene; cererile pentru rezolvarea conflictelor de competență dintre două judecătorii din județe diferite, dintre o judecătorie și un tribunal județean, precum și cele dintre un tribunal județean și un organ obștesc cu activitate jurisdicțională. [I.L.]

competență absolută, aptitudinea instanțelor de judecată sau a altor organe de jurisdicție de a soluționa, în exclusivitate, anumite categorii de litigii. **C.a.** este determinată prin norme procedurale avînd un caracter imperativ; în această categorie se includ dispozițiile legale care reglementează competența generală, competența de atribuțiune procesuală și competența teritorială excepțională. Încălcarea normelor de **c.a.** antrenează după sine necompetența instanței sesizate. Ant. necompetența absolută. V. și **necompetență absolută.** ([I.L.]

competență generală, instituție de drept procesual civil prin intermediul căreia se delimitează atribuțiile instanțelor judecătorești de activitatea altor organe de stat sau obștești. În statul socialist român sarcina de a distribui justiția este încredințată, prin lege, instanțelor judecătorești; Constituția R. S. România instituie, în această privință, principiul potrivit căruia tribunalele și judecătoriile judecă cauzele civile, precum și orice alte pricini date de lege în competența lor. Aceasta înseamnă că toate cauzele civile sînt de competența instanțelor judecătorești, cu excepția acelora date în mod expres prin lege în căderea altor organe ale statului; natura unor litigii determină necesitatea rezolvării lor de către alte organe decît instanțele judecătorești. Astfel, în statul nostru anumite cauze de natură civilă se soluționează de organele administrative sau obștești cu activitate jurisdicțională. Atribuțiile instanțelor judecătorești se delimitează însă de competența organelor arbitrale, a comisiilor de judecată și a organelor notariale, după cum urmează: 1) **C.g.** a instanțelor judecătorești se stabilește după alte criterii decît cele prevăzute de lege pentru organele arbitrale; competența organelor arbitrale se determină în considerarea exclusivă a părților între care se poartă litigiul, fără a se face vreo distincție după natura dreptului material dedus judecății. Prin excepție de la această regulă, unele litigii dintre organizațiile socialiste se soluționează de instanțele judecătorești. Astfel, sînt de competența instanțelor judecătorești acțiunile și plîngerile îndreptate împotriva încheierilor de admitere sau de respingere, date de către Notariatul de Stat, privitoare la înscrierea unor drepturi în cartea funciară, chiar dacă aceste litigii se poartă între două organizații socialiste; contestațiile la poprire, chiar dacă participă două organizații socialiste. 2) **C.g.** a instanțelor judecătorești se delimitează față de atribuțiile recunoscute de lege comisiilor de judecată, în raport cu obiectul și valoarea litigiilor. În materie civilă, comisiile de judecată încearcă împăcarea părților dar numai sub o dublă condiție: a) să fie vorba de anumite litigii patrimoniale dintre persoane fizice; b) valoarea litigiului să nu depășească suma de 30 000

lei. Procedura de conciliere se poate realiza numai în fața comisiilor de judecată de pe lîngă comitetele sau birourile executive ale consiliilor populare. Litigiile menționate pot fi soluționate în fond de comisiile de judecată doar dacă procedura de împăciuire nu a dat rezultate iar părțile au solicitat expres rezolvarea cauzei. Comisiile de judecată au însă plenitudine de jurisdicție în litigiile de muncă; cu toate acestea, sînt de competența instanțelor judecătorești toate litigiile de muncă a căror valoare depășește suma de 5 000 lei, precum și cele privitoare la desfacerea contractului de muncă sau la reintegrarea în muncă. 3) **C.g.** a instanțelor judecătorești se delimitează de activitatea organelor notariale în funcție de caracterul contencios sau necontencios al cererii. În materie succesorală, legea instituie o procedură necontencioasă ce se desfășoară în fața notariatului de stat; prin natura acestei proceduri, organele notariale au căderea de a soluționa doar cereri cu privire la care există un acord între părți (de ex. în legătură cu numărul și calitatea moștenitorilor sau în ce privește compunerea masei succesorale). Dacă intervine un dezacord între părți, competența de soluționare a cererilor menționate revine instanțelor judecătorești. Soluționarea litigiilor succesorale de către instanțele judecătorești nu este însă condiționată de sesizarea prealabilă a organelor notariale. [I.L.]

competență ierarhică, aptitudine recunoscută prin lege unor instanțe judecătorești de a exercita controlul judiciar ordinar asupra hotărîrilor pronunțate de instanțele inferioare. În sistemul nostru procesual recursul (singura cale de atac ordinară) se soluționează de instanța imediat superioară celei care a pronunțat hotărîrea supusă controlului judiciar. V. și **dublu grad de jurisdicție.** [I.L.]

competență internă, aptitudinea organelor judiciare ale unui stat de a soluționa litigiile civile și penale. **C.i.** vizează distribuirea atribuțiilor ce revin diferitelor instanțe care fac parte din același sistem de organe ale statului; în materie civilă ea se determină prin intermediul regulilor de competență de atribuțiune procesuală și după cele de competență teritorială. V. și **competență de atribuțiune; competență teritorială.** [I.L.]

competență internațională, aptitudinea jurisdicției aparținînd unui anumit stat de a soluționa litigiile cu un element de extraneitate. În general, legislația fiecărui stat cuprinde norme de competență prin intermediul cărora se urmărește soluționarea litigiilor cu un element de extraneitate de către instanțele proprii. **C.i.** în dreptul socialist român vizează determinarea atribuțiilor jurisdicției proprii față de jurisdicția altor state; ea implică, prin urmare, o delimitare sub aspect teritorial a sarcinilor ce revin unor jurisdicții diferite; de aceea, **c.i.** se determină după regulile competenței teritoriale. Principalele reguli ale **c.i.** sînt stabilite în codul de procedură civilă și se referă, în esență, la: a) soluționarea litigiilor civile cu un element străin de către instanța de la domiciliul (actor sequitur forum rei) din țară a pîrîtului; b) soluționa-

rea litigiilor civile cu un element străin de către instanța de la reședința din țară a pîrîtului; acest criteriu are un caracter subsidiar, fiind aplicabil doar în ipoteza în care pîrîtul are domiciliul în străinătate sau nu are domiciliu cunoscut; dacă nu se cunoaște nici reședința pîrîtului, acțiunea va putea fi promovată la instanța de la domiciliul sau reședința reclamantului. Pentru determinarea **c.i.** sînt folosite și alte criterii, în funcție de natura litigiilor ce urmează a fi soluționate (în acțiunile reale imobiliare, în litigiile succesorale, în materie de divorț etc.). Determinarea **c.i.** prezintă importanță practică datorită raportului dintre normele ce o reglementează, normele conflictuale, legea materială aplicabilă și însăși soluția dată litigiului. Astfel, stabilirea competenței unei anumite jurisdicții conduce la aplicarea normelor conflictuale ale statului respectiv; normele conflictuale determină legea materială aplicabilă raportului juridic cu un element de extraneitate; soluția litigiului urmînd să fie influențată, în ultimă analiză, tocmai de legea aplicabilă acelui raport juridic. Dacă nu se poate stabili conținutul normelor materiale străine se va aplica legea română, dar numai dacă s-a determinat competența jurisdicției noastre. În fine, stabilirea jurisdicției competente conduce și la aplicarea legilor procedurale ale instanței sesizate. Sin. competența în dreptul internațional privat. V. și **competență teritorială.** [I.L.]

competență jurisdicțională, instituție procesuală prin intermediul căreia se delimitează atribuțiile instanțelor judecătorești între ele. Sistemul judiciar este structurat pe temeiul principiului celor două grade de jurisdicție: instanțe de fond și instanțe de recurs. De asemenea, sistemul nostru judiciar cunoaște mai multe instanțe de același grad; în aceste condiții se impune să se determine în concret instanța competentă să soluționeze o cauză civilă. **C.j.** se stabilește după mai multe criterii, precizîndu-se, pe de o parte, atribuțiile comune ale instanțelor judecătorești de același grad, iar pe de altă parte sarcinile fiecărei instanțe din categoria respectivă de organe. În funcție de criteriile menționate, **c.j.** poate fi: de atribuțiune și teritorială. V. și **competență de atribuțiune; competență teritorială.** [I.L.]

competență materială arbitrală, v. **Arbitraj de Stat Central; Arbitraje de stat interjudețene și Arbitraj de stat al municipiului București.**

competența materială a Comisiei de Arbitraj București, vocația **C.A.B.** de a soluționa litigiile izvorîte din operațiunile de comerț exterior și cooperare economică internațională. Prezintă următoarele trăsături distinctive: a) are caracter specializat în sensul că acest organ arbitral își desfășoară activitatea în limitele determinate prin regulamentul său de organizare și funcționare; ea este totuși cuprinzătoare avînd ca obiect marea majoritate a operațiunilor de comerț exterior și cooperare economică internațională; b) are caracter inderogabil; fiind configurată prin norme imperative, părțile nu o pot nesocoti, iar **C.A.B.** este în-

dreptățită și totodată obligată să-și verifice în fiecare litigiu propria sa competență; c) se bazează în principiu pe o convenție arbitrală și ca urmare se definește prin caracterul voluntar al abilitării ce i se conferă de părți în scopul soluționării litigiului lor; cu toate acestea, c.m.a **C.A.B.** se poate fonda uneori și pe dispoziții imperative din convenții internaționale; d) se caracterizează prin accesibilitate nerestrînsă, ceea ce înseamnă că posibilitatea de a recurge la jurisdicția **C.A.B.** nu este rezervată numai unei anumite categorii de împricinați; nu prezintă relevanță dacă pîrîtul sau reclamantul ai sau nu calitatea de membri ai Camerei de Comerț și Industrie București: în principiu (respectînd limitele specializării), orice subiect de drept, indiferent de naționalitate, poate supune spre soluționarea **C.A.B.** un litigiu dintre acelea ce intră în competența materială a acestui organ arbitral, dacă abilitarea de a rezolva acel litigiu decurge dintr-o convenție arbitrală sau dintr-un acord internațional; e) are caracter exclusiv, în sensul că îndreptățirea **C.A.B.** de a soluționa un anumit litigiu exclude, pentru acel litigiu, competența instanțelor de drept comun. În principal, c.m.a **C.A.B.** cuprinde litigiile cu caracter internațional: din această categorie fac parte litigiile de comerț exterior propriu-zis; cele izvorîte din raporturi de colaborare și cooperare economică și tehnico-științifică cu parteneri din alte țări; cele izvorîte din alte asemenea raporturi juridice. C.m.a **C.A.B.** mai include, în afară de aceasta, și unele litigii lipsite de caracter internațional, categorie din care fac parte anumite diferende ivite în raporturile dintre societățile mixte constituite în România și organizații economice socialiste de naționalitate română, precum și litigiile uniunilor economice de tip neguvernamental din România, atît cu membrii fondatori de naționalitate română cît și cu întreprinderea de comerț exterior din țara noastră prin mijlocirea căreia își exportă produsele. [M.C.]

competență relativă, instituție procesuală care conferă părților posibilitatea de a deroga, în anumite condiții, de la normele ce o reglementează. **C.r.** este determinată de caracterul dispozitiv al unor norme procesuale; în principiu, au acest caracter normele privitoare la competența teritorială a instanțelor judecătorești. V. și **necompetența relativă**. [I.L.]

competență teritorială, formă a competenței jurisdicționale care prescrie regulile privitoare la determinarea (în concret) atribuțiilor instanțelor judecătorești de același grad. Prin intermediul regulilor de **c.t.** se stabilește care anume dintre instanțele de același grad are căderea de a soluționa o cauză civilă concretă. În raport de criteriile folosite de legislația procesuală se cunosc următoarele forme ale **c.t.**: a) **c.t.** generală; b) **c.t.** alternativă; c) **c.t.** excepțională; d) **c.t.** convențională. V. și **competență teritorială generală; competență teritorială alternativă; competență teritorială excepțională; competență teritorială convențională**. [I.L.]

competență teritorială alternativă, instituție procesuală care conferă reclamantului posibilitatea de a alege între

două sau mai multe instanțe deopotrivă competente să soluționeze anumite cauze civile. Codul de procedură civilă reglementează în mod expres cazurile de **c.t.a.**: 1) În ipoteza coparticipării procesuale pasive, cererea de chemare în judecată poate fi promovată la instanța competentă pentru oricare dintre pîrîți; dacă printre pîrîți sînt atît obligați principali cît și obligați accesorii, cererea se va putea adresa la instanța competentă pentru oricare dintre obligații principali. 2) Pentru determinarea **c.t.a.** mai sînt folosite, pe lîngă domiciliul pîrîtului, și următoarele criterii: a) în cererile privitoare la executarea, anularea, rezoluțiunea sau rezilierea unui contract este competentă și instanța locului prevăzut în contract pentru executarea, fie chiar în parte, a obligației; b) în cererile ce izvorăsc dintr-un raport de locațiune imobiliară, în acțiunile în justificare sau prestațiune tabulară este competentă și instanța locului unde se află imobilul; c) în cererile ce izvorăsc dintr-o cambie, cec sau bilet la ordin este competentă și instanța locului de plată; d) în cererile privitoare la obligații comerciale este competentă și instanța locului unde obligația a luat naștere sau aceea a locului de plată; dispoziția procedurală care instituie o atare normă de **c.t.a.** nu este aplicabilă în raporturile dintre organizațiile socialiste (întrucît acestea nu au caracter comercial); e) în cererile ce izvorăsc dintr-un contract de transport este competentă și instanța locului de plecare sau de sosire; f) în cererile promovate de ascendenți sau descendenți pentru pensie de întreținere este competentă și instanța de la domiciliul reclamantului; g) în cererile ce izvorăsc dintr-un fapt ilicit este competentă și instanța locului unde s-a săvîrșit acel fapt. 3) În materie de asigurare terestră, pe lîngă instanța de la domiciliul pîrîtului sînt competente și următoarele organe judiciare: a) instanța de la domiciliul asiguratului; b) instanța corespunzătoare locului unde se află bunurile asigurate; c) instanța de la locul unde s-a produs accidentul. **C.t.a.** conferă, întotdeauna, reclamantului posibilitatea de a alege între două sau mai multe instanțe deopotrivă competente; odată aleasă competența unei instanțe, reclamantul nu mai poate reveni asupra acesteia, întrucît ea s-a stabilit în mod definitiv prin chiar introducerea acțiunii. Sin. competență teritorială facultativă. [I.L.]

competență teritorială arbitrală, v. **Arbitraj de Stat.**

competența teritorială convențională, capacitatea instanțelor judecătorești de a soluționa litigii civile ca urmare a acordului de voințe intervenit între părți. De regulă, părțile aleg competența de soluționare a eventualelor litigii dintre ele tocmai cu prilejul încheierii unor acte juridice. Prin convenția lor, părțile pot alege o anumită instanță pentru rezolvarea litigiului dintre ele, doar dacă sînt respectate următoarele condiții: a) concretizarea în formă scrisă a acordului dintre părți privitor la alegerea de competență; b) determinarea expresă a instanței alese de părți; c) instanța determinată de părți să nu fie în mod absolut necompetentă.

Sin. competență teritorială contractuală. [I.L.]

competență teritorială excepțională, capacitatea anumitor instanțe de a soluționa în exclusivitate litigiile expres determinate de lege. Codul de procedură civilă consacră următoarele cazuri de **c.t.e.**: 1) Cererile privitoare la acțiunile reale imobiliare sînt de competența instanței în circumscripția căreia se află bunurile respective; dacă imobilul este situat în circumscripția mai multor instanțe, cererea se va putea promova la instanța domiciliului sau reședinței pîrîtului, dar numai dacă bunul este plasat și în acea circumscripție; în caz contrar, cererea se va putea introduce la oricare dintre instanțele în circumscripția cărora se află (parțial) imobilul. **C.t.e.** își are justificare într-o asemenea situație în ideea că la instanța locului unde se află imobilul se pot administra cu mai multă ușurință probele necesare pentru justa soluționare a litigiului (în special dovezile legate de publicitatea imobiliară, efectuarea unor expertize etc.). 2) În materie succesorală este competentă, în exclusivitate, instanța de la ultimul domiciliu al defunctului, dacă acțiunea are ca obiect: a) validitatea sau executarea dispozițiilor testamentare; b) cereri privitoare la moștenire, precum și cele în legătură cu pretențiile pe care moștenitorii le-ar avea unul împotriva altuia; c) cererile legatarilor sau ale creditorilor defunctului împotriva vreunuia dintre moștenitori sau împotriva executorului testamentar. Rațiunea acestei **c.t.e.** constă în faptul că toate operațiile legate de procedura succesorală se îndeplinesc în circumscripția teritorială a ultimului domiciliu al defunctului. **C.t.e.** în materie succesorală încetează odată cu desăvîrșirea împărțelii între moștenitori. Dacă acțiunea vizează imobile din masa succesorală și care nu sînt situate în circumscripția teritorială a ultimului domiciliu al defunctului, apare un conflict între două norme de **c.t.e.**; într-o asemenea împrejurare va avea prioritate norma de procedură care stabilește competența instanței de la ultimul domiciliu al defunctului, datorită complexității problemelor succesorale. De altfel, și procedura succesorală se realizează, potrivit legii, în fața organelor notariale de la ultimul domiciliu al defunctului. 3) În materie de societate, competența aparține instanței de la locul unde societatea își are principalul său sediu. **C.t.e.** se menține într-o asemenea împrejurare doar pînă la lichidarea în fapt a societății; ea privește toate litigiile în legătură cu activitatea societății, cu excepția acțiunilor reale imobiliare. 4) În materie de faliment este competentă instanța în circumscripția căreia comerciantul își are principala sa așezare comercială; regula enunțată nu își găsește practic aplicare în dreptul nostru intern, datorită noilor realități social-economice din țara noastră. Sin. competență teritorială exclusivă. [I.L.]

competență teritorială exclusivă, v. **competență teritorială excepțională.**

competență teritorială facultativă, v. **competență teritorială alternativă.**

competență teritorială generală, aptitudinea instanței de

la domiciliul pîrîtului de a soluționa un litigiu civil. **C.t.g.** este determinată de domiciliul pîrîtului la data promovării cererii de chemare în judecată; schimbările ulterioare ale domiciliului nu pot avea nici un efect asupra competenței. Prin domiciliu se înțelege, din punctul de vedere al normelor de **c.t.g.**, acela pe care o persoană și l-a stabilit, în fapt, în localitatea în care trăiește și își desfășoară activitatea profesională. Legea permite însă reclamantului să promoveze cererea de chemare în judecată și la instanța corespunzătoare locului în care pîrîtul își desfășoară activitatea sa profesională; acțiunea trebuie să rezulte însă din obligații patrimoniale născute sau care urmează să se execute la locul activității profesionale a pîrîtului. Acțiunile îndreptate împotriva persoanelor juridice se adresează, în conformitate cu principiul **c.t.g.**, la instanța corespunzătoare sediului principal al acestora. Regulile **c.t.g.** se aplică tuturor acțiunilor civile, cu excepția acelora pentru care legea prevede o altă competență. Normele privitoare la **c.t.g.** sînt de natură dispozitivă; părțile au posibilitatea de a deroga, prin acordul lor de voință, de la regulile respective. V. și **actor sequitur forum rei.** [I.L.]

complet de arbitri (sau de arbitraj), organ colegial ce poate fi constituit în cadrul Comisiei de Arbitraj București în vederea soluționării unui litigiu cu care a fost investită această instanță de arbitraj internațional. De regulă este format din doi arbitri și un supraarbitru, aleși de către părți, sau, după caz, desemnați cu respectarea procedurii legale, de către președintele Comisiei de arbitraj București. **C. de a.** este prezidat de supraarbitru, care participă la toate ședințele împreună cu ambii arbitri și se pronunță în comun cu aceștia cu privire la orice chestiuni de fapt și de drept, inclusiv în problema conținutului hotărîrii finale. Constituirea **c. de a.** nu este obligatorie în orice litigiu; litigiile pot fi rezolvate de către Comisia de Arbitraj București și printr-un arbitru unic, dacă părțile hotărăsc astfel. [M.C.]

complet de divergență, colectiv format dintr-un număr impar (trei) de judecători în vederea soluționării litigiului, dacă cu prilejul deliberării nu s-a format o opinie unanimă în cadrul completului de judecată (format din doi judecători). **C. de d.** este format din completul inițial (cei doi judecători), care se întregește cu un al treilea judecător; cel de al treilea judecător poate fi președintele sau vicepreședintele instanței ori un judecător desemnat de președinte. Prin formarea acestui **c. de d.** se poate pronunța o hotărîre cu majoritate de voturi. În scopul soluționării litigiului de către **c. de d.**, cauza urmează să se repună pe rol; dezbaterile vor fi reluate doar în privința aspectelor de fapt sau de drept aflate în divergență. Pînă la pronunțarea hotărîrii finale judecătorii care și-au exprimat părerea cu prilejul primei deliberări pot reveni asupra opiniei lor. Potrivit legii, cauza urmează să fie soluționată în **c. de d.**, în chiar ziua respectivă sau în cel mult cinci zile; dacă după judecarea divergenței vor fi mai mult de

două păreri, judecătorii ale căror puncte de vedere se apropie (mai mult) sînt datori să se unească într-o singură opinie. **C. de d.** se formează nu numai în scopul pronunțării soluției finale, ci și pentru rezolvarea unor divergențe ce apar pe parcursul judecății; aceasta deoarece completul de judecată se poate afla în divergență și cu privire la rezolvarea unor cereri incidente, excepții de procedură sau cu privire la încuviințarea anumitor probe; în asemenea împrejurări, **c. de d.** se va pronunța doar asupra problemelor aflate în divergență, după care judecata va continua cu participarea judecătorilor inițiali (completul format din doi judecători). [I.L.]

complet de judecată, organ colegial căruia îi revine sarcina de a soluționa litigiul dintre părți. **C. de j.** are atribuții privitoare la cercetarea și lămurirea tuturor raporturilor dintre părți. Membrii **c. de j.** hotărăsc de comun acord asupra tuturor problemelor, de fapt și de drept, supuse judecății. Președintele **c. de j.** are sarcina de a conduce dezbaterile ce au loc în cadrul ședinței de judecată. V. și **compunerea instanței; președintele completului de judecată; principiul colegialității instanței.** [I.L.]

compromis, înțelegere între părți, în temeiul căreia se desemnează arbitrii ce urmează să soluționeze un litigiu preexistent. **C.** trebuie să cuprindă, sub sancțiunea nulității, mențiuni privitoare la numele arbitrilor și la contestațiile ce se vor rezolva de aceștia; el reprezintă o modalitate de determinare a arbitrilor în cazul litigiilor cu un element de extraneitate. Sin. convenție de arbitraj. V. și **arbitrajul pentru comerț exterior.** [I.L.]

compunerea instanței, alcătuirea completului de judecată cu numărul de judecători și asesori populari (sau numai judecători) stabiliți de lege. În conformitate cu prevederile Legii de organizare judecătorească, **c.i.** (completului de judecată) este următoarea: 1) Judecătoriile soluționează, în principiu, cererile date în competența lor, în complet format din doi judecători; prin excepție, unele cauze se soluționează de un singur judecător; de asemenea, anumite litigii expres determinate de lege se rezolvă de un complet format dintr-un judecător și doi asesori populari (litigiile de muncă, litigiile privitoare la încadrarea într-o activitate utilă a persoanelor apte de muncă etc.). 2) Tribunalele județene soluționează litigiile civile, atunci cînd legea le atribuie competență de fond, în complet format din doi judecători, iar ca instanță de recurs, în complet format din trei judecători; dacă recursul este îndreptat împotriva unei hotărîri pronunțate de un singur judecător, completul de judecată va fi compus din doi membri. 3) Tribunalul Suprem soluționează cauzele civile în complet format din trei judecători (secția civilă). Recursurile ordinare și extraordinare îndreptate împotriva hotărîrilor pronunțate de secția civilă se judecă de un complet special, compus din 7 judecători. V. și **principiul colegialității instanței.** [I.L.]

comunicarea actelor de procedură, mijloc juridic prin care instanța încunoștiințează părțile sau alți participanți despre îndeplinirea unor acte procedurale. **C.a. de p.** este necesară doar în acele împrejurări în care legea impune încunoștiințarea persoanelor interesate despre conținutul unor acte de procedură. Astfel, potrivit legii, următoarele acte de procedură urmează să fie comunicate părților: copii după cererile de chemare în judecată, întîmpinarea, cererea reconvențională, hotărîrea judecătorească pronunțată de instanța de fond, copii după înscrisurile depuse ca mijloace de dovadă etc. **C.a. de p.** se face din oficiu, cu respectarea regulilor prevăzute de lege pentru înmînarea citațiilor; cu toate acestea, instanța nu este obligată să procedeze la **c.a. de p.** dacă partea este prezentă în instanță, personal sau prin mandatar, ea neavînd posibilitatea de a refuza primirea actelor de procedură și a înscrisurilor ce i se înmînează în cadrul acelei ședințe de judecată. Instanța îi poate acorda însă părții interesate, la cererea acesteia, un termen pentru a lua cunoștință despre cuprinsul actelor de procedură; în acest fel partea are posibilitatea de a-și pregăti efectiv apărarea. **C.a. de p.** către organizațiile socialiste se face prin predarea lor la registratură iar nu prin afișare; primirea urmează să fie confirmată, în timpul programului de lucru, prin semnătură și aplicarea ștampilei, iar în afara orelor de muncă, prin semnătura ofițerului de serviciu. [I.L.]

conciliere, fază obligatorie a procedurii divorțului, a cărei îndeplinire trebuie să se facă mai înaintea administrării oricăror probe și care are de scop încercarea de către președinte și de către completul de judecată a împăcării părților. Într-un număr restrîns de situații, limitativ și expres prevăzute de lege, această fază procedurală nu trebuie parcursă. [M.C.]

concludența probelor, condiție de admisibilitate a oricărei dovezi constînd în cerința ca proba să tindă la stabilirea sau clarificarea unor împrejurări de natură să ajute instanța la soluționarea pricinii. Presupune, pe de o parte, că în drept proba este admisibilă, iar pe de altă parte, o apreciere de fapt a judecătorului la speța concretă. Instanța este obligată ca înainte de a admite orice probă solicitată de părți să stabilească dacă ea este concludentă sau nu, probele neconcludente fiind inadmisibile. V. și **admisibilitatea probelor.** [M.C.]

concluzii în fond, expunere orală făcută de împricinat sau de madatarul său, ori de către procuror (în cazurile în care procurorul participă la procesul civil), înfățișînd instanței aprecierea proprie cu privire la modul de soluționare a litigiului și la interpretarea probelor administrate în cauză. **C. în f.** dau expresie principiului contradictorialității dezbaterilor; considerate exclusiv prin referire la părți, ele constituie totodată și o concretizare a dreptului lor la apărare. [M.C.]

concluzii scrise, înscris redactat și semnat fie personal de către împricinat, fie de către mandatarul acestuia, conținînd prezentarea sistematizată a susținerilor și apărărilor formulate oral de către partea

respectivă cu ocazia dezbaterilor asupra fondului pricinii. Întocmirea și depunerea la dosar a **c.s.** se face după închiderea dezbaterilor asupra fondului, dar mai înainte ca deliberarea să fi avut loc, fie din propria inițiativă a părții, fie la solicitarea instanței. [M.C.]

concordat, convenție intervenită între debitor și masa credală, care, după ce a fost omologată de către instanța de judecată, conferă debitorului dreptul de a reintra în posesia activului său, cu obligația de a plăti, integral sau parțial (în cota concordată) datoriile sale, la termenele și în condițiile stabilite. **C.** este de două feluri: a) amiabil, ce presupune obținerea consimțămîntului tuturor creditorilor și care poate interveni în orice stadiu al procedurii falimentului, avînd ca efect încetarea sau suspendarea falimentului, indiferent de cota concordată; b) judiciar, care se încheie valabil chiar numai cu majoritatea creditorilor verificați și admiși, reprezentînd cel puțin 3/4 din totalul valorii creanțelor, și care implică convocarea, în acest scop, a adunării creditorilor, fie din inițiativa judecătorului sindic, fie la cererea falitului sau a unei părți a creditorilor reprezentînd cel puțin 1/4 din totalul creanțelor; după omologare el își produce efectele atît față de creditorii care au consimțit, cît și față de cei care s-au opus ori au fost verificați și admiși ulterior. **C.** are ca efect încetarea falimentului, debitorul redobîndind toate drepturile pe care le avea anterior survenirii acestei stări; masa credală se desființează, creditorii avînd, fiecare, dreptul să-l urmărească pe debitor în limitele cotelor concordate. [M.C.]

condica ședințelor de judecată, registru în care se trec toate dosarele înscrise pe lista de procese de la un termen de judecată. Instanțele cu un volum mare de activitate pot ține cîte două condici: una pentru cauzele civile și alta pentru cele penale. La tribunalele județene se ține cîte o singură condică pentru fiecare secție, iar dacă volumul activității o justifică, se poate ține o condică pentru activitatea de fond și una pentru cea de recurs. Înainte de începerea dezbaterilor, grefierul va trece în **c.ș. de j.** elementele esențiale privitoare la identificarea dosarelor de la acel termen. Președintele completului de judecată sau unul dintre judecători va consemna în **c.ș. de j.** soluțiile ce au fost pronunțate în ședință publică; pentru cauzele amînate se vor indica termenele și motivele măsurii luate de instanță. [I.L.]

conducător de carte funciară, funcționar, încadrat în muncă la un organ notarial, însărcinat cu păstrarea, conducerea evidenței și operarea înscrierilor în cărțile funciare. **Poate fi c. de c.f.** orice persoană fizică, cu pregătire școlară medie, care posedă cunoștințe elementare de legislație civilă. [M.M.]

conducerea judiciară administrativă, activitate desfășurată de Ministerul Justiției și de organele de conducere ale tribunalelor și judecătoriilor, în vederea asigurării bunei funcționări a instanțelor sub raport organizatoric și administrativ. **C.j.a.** nu poate lua sau da decizii ori îndrumări în legătură cu modul de soluțio-

nare a cauzelor, însă are un cîmp larg de acțiune în tot ceea ce privește organizarea judecății, cum este: documentarea juridică a judecătorilor; controlul studierii dosarelor repartizate spre soluționare; desfășurarea și conducerea ședinței de judecată; redactarea în termen a hotărîrilor; trimiterea dosarelor în recurs; analiza practicii de casare ș.a. În privința activității de punere în executare a hotărîrilor, **c.j.a.** are plenitudinea de drepturi în luarea deciziilor, cu excepția contestațiilor la executare. V. și **independența judecătorilor; președintele instanței; Ministerul Justiției.** [D.R.]

conexare, unirea a două sau mai multe pricini, legate între ele prin interesul general al unei bune administrări a justiției în fața aceleiași instanțe, pentru a fi soluționate împreună. În general, în practica judiciară problema de a ști dacă este sau nu caz de **c.** este rezolvată prin luarea în considerare a consecințelor pe care o hotărîre ce urmează a fi pronunțată într-o cauză le poate avea asupra unei alte hotărîri ce urmează a fi pronunțată într-o altă cauză. Întrucît situațiile cînd se impune **c.** nu sînt stabilite de lege, cazurile posibile de **c.** constituie o problemă ce rămîne la aprecierea instanței. V. și **conexitate; declinarea competenței; prorogarea competenței.** [D.R.]

conexitate, starea a două sau mai multe cauze civile în curs de judecată, înaintea aceleiași instanțe sau a unor instanțe deosebite de același grad, care reclamă întrunirea și soluționarea lor de către aceeași instanță printr-o singură hotărîre. În cazul **c.,** spre deosebire de litispendență, nu este nevoie de identitate totală și nici chiar parțială, între elementele cauzelor ce urmează a fi întrunite, ci numai de existența unei strînse legături între cauza și obiectul lor. **C.** îndeplinește: a) rolul unui regulator de competență, pentru că prin realizarea ei se evită contrarietatea de hotărîri, posibilă în cazul judecării separate a pricinilor; b) o cerință a celerității, cu consecința directă a unor economii de timp și cheltuieli, posibilă numai dacă soluționarea tuturor cauzelor se face de către o singură instanță. **C.** se ridică pe cale de excepție de către oricare dintre părți în fața celei din urmă instanțe sesizate. Dacă excepția de **c.** este încuviințată, instanța se desesizează și va trimite cauza instanței mai întîi investită; hotărîrea de declinare nu obligă însă instanța de trimitere, care își păstrează dreptul de a aprecia dacă este sau nu caz de **c.**; în cazul în care refuză să primească declinarea și să conexeze pricinile, se naște un conflict negativ de competență. În cazul în care declinarea este primită și se dispune conexarea pricinilor, instanța de trimitere își prorogă competența de a judeca și cauza trimisă. Pricinile conexate nu-și pierd individualitatea și urmează a fi soluționate ca atare. Dacă scopul conexării nu poate fi realizat, instanța poate pronunța disjungerea pricinilor întrunite și judecarea lor separată. V. și **disjungere; prorogare de competență; conflict de competență.** [D.R.]

conflict de competență, situație în care două sau mai multe instanțe se declară deopo-

trivă competente sau necompetente să soluționeze o cauză civilă concretă. **C. de c.** poate fi: 1) pozitiv, atunci cînd două sau mai multe instanțe se consideră, concomitent sau succesiv, competente să judece aceeași pricină; 2) negativ, atunci cînd două sau mai multe instanțe se declară necompetente să soluționeze aceeași pricină. **C. de c.** apar doar în prezența următoarelor condiții: a) două sau mai multe instanțe să fie sesizate, simultan sau succesiv, cu aceeași cauză; b) litigiul să fie pendent în fața instanțelor sesizate; c) părțile să fi invocat, în fața instanțelor sesizate, după caz, excepția de litispendență sau pe aceea de necompetență; d) prin soluționarea excepțiilor de litispendență sau necompetență instanțele să se fi declarat deopotrivă competente (sau necompetente) să soluționeze acea cauză; e) hotărîrea de declinare să fi rămas definitivă (în cazul conflictului negativ de competență); f) cel puțin una dintre instanțele sesizate să aibă căderea de a judeca acel litigiu (în cazul conflictului negativ de competență). **C. de c.** generează efecte negative asupra operei de administrare a justiției, fie prin posibilitatea pronunțării unor hotărîri judecătorești contradictorii, fie prin întreruperea judecății. Pentru înlăturarea unor asemenea consecințe, legea a reglementat o procedură de rezolvare a **c. de c.** Competența de soluționare a **c. de c.** revine instanței imediat superioară în grad și comună tuturor instanțelor în conflict. Instanța în fața căreia s-a ivit **c. de c.** dispune, printr-o încheiere, suspendarea oricărei alte proceduri și înaintează dosarul organului în drept a statua asupra conflictului; sesizarea instanței în drept să hotărască asupra **c. de c.** constituie un atribut exclusiv al organului judiciar în fața căruia s-a ivit conflictul iar nu al părților. **C. de c.** se soluționează de urgență, fără citarea părților și în camera de chibzuire; aceasta deoarece hotărîrea pronunțată în asemenea condiții nu rezolvă fondul cauzei, avînd doar caracterul unui simplu act de administrare a justiției. Prin hotărîrea pronunțată (numită și regulator de competență) se desemnează instanța sau organul cu activitate jurisdicțională care are capacitatea de a soluționa cauza civilă respectivă. Hotărîrea pronunțată asupra **c. de c.** poate fi atacată pe calea recursului; termenul de recurs este de cinci zile și curge de la data pronunțării. Hotărîrea devine obligatorie pentru instanța desemnată să soluționeze litigiul, de la data rămînerii sale definitive. **C. de c.** se pot ivi și între instanțele judecătorești, pe de o parte, și organele obștești cu activitate jurisdicțională, pe de altă parte; un asemenea conflict se soluționează de către instanța ierarhic superioară celei aflate în conflict. Din categoria organelor obștești cu activitate jurisdicțională fac parte în prezent doar comisiile de judecată; cu toate acestea, practica judiciară a dat o interpretare largă dispozițiilor procedurale în materie, statuînd că regulile privitoare la soluționarea **c. de c.** se aplică și atunci cînd ele vizează o instanță judecătorească, pe de o parte, și un organ administrativ ierarhic superior sau de conducere co-

lectivă care acționează ca organe de jurisdicția muncii, pe de altă parte. [I.L.]

conflict de competență arbitrală, v. **Arbitraj de Stat.**

conflict de jurisdicție (în domeniul arbitrajului de comerț exterior), situație specifică oricărui litigiu arbitral de comerț exterior, decurgînd din existența, pe de o parte, a unui organ de arbitraj intern, iar pe de altă parte a altor asemenea organe din țări străine și constînd în interferența vocației a cel puțin două asemenea organe diferite de a soluționa litigiul dat. În soluționarea **c. de j.** din cadrul arbitrajului de comerț exterior rolul principal revine convenției părților; nu este exclusă însă nici intervenția unor norme imperative, preexistente, statornicite prin acorduri internaționale. Principiul care funcționează în materie este acela al dependenței competenței internaționale a organelor de arbitraj de voința participanților la raporturile economice cu elemente de extraneitate. [M.C.]

confruntare de martori, procedeu specific pentru administrarea probei testimoniale, care constă în audierea concomitentă de către instanță a doi martori, care făcuseră anterior depoziții contradictorii, și la care se recurge în scopul verificării sincerității acestora și al stabilirii adevărului obiectiv. Constatînd contradicții flagrante între depozițiile unor martori audiați în cadrul aceleiași ședințe de judecată, sau la termene diferite, instanța poate dispune reaudierea acestora, unul în prezența altuia, confruntînd afirmațiile făcute de ei. Cele declarate de fiecare dintre martorii confruntați vor fi consemnate într-un proces verbal de **c. de m.**, care se va semna de ambii martori, de președinte și de grefier. [M.C.]

consemnare 1. Posibilitate oferită de lege debitorului de a depune suma datorată pentru a se libera de obligațiile sale, în ipoteza în care creditorul refuză să primească suma sau obiectul oferit. Într-o asemenea împrejurare suma datorată urmează să fie consemnată de debitor la C.E.C., iar recipisa se va depune la biroul executorului judecătoresc. 2. Obligația adjudecatarului de a depune la C.E.C. prețul imobilului ce formează obiectul executării silite, în termen de cel mult o lună de la data adjudecării definitive. 3. Obligația executorului judecătoresc de a depune la C.E.C. prețul rezultat din adjudecarea bunurilor mobile. 4. Obligația grefierului de a trece în procesul verbal de ședință susținerile orale ale părților și procurorului, măsurile dispuse de instanță precum și toate împrejurările ce rezultă din desfășurarea judecății. 5. Obligația președintelui completului de judecată sau a unuia dintre judecători de a trece, înainte de pronunțarea hotărîrii, în condica de ședință, soluția dată și toate elementele esențiale din minută, precum și numele redactorului; pentru cauzele amînate se vor trece termenele și motivele ce au determinat luarea acestei măsuri. V. și **procedura ofertei reale; condica ședințelor de judecată.** [I.L.]

considerentele hotărîrii judecătorești, parte structurală a hotărîrii judecătorești conți-

nînd arătarea de către instanță a motivelor de fapt și de drept care au format convingerea judecătorilor, precum și a celor pe baza cărora au fost înlăturate sau respinse cererile formulate de părți. În cuprinsul **c.h.j.** instanța este obligată să justifice în scris de ce s-a oprit la soluția pronunțată, de ce a admis unele dintre susținerile părților și le-a respins pe celelalte, pentru ce a reținut o anumită probă și a înlăturat o altă probă, pentru ce în cazul dat a făcut aplicarea unei anumite norme de drept, sau de ce normei aplicate i-a dat o anumită interpretare etc. Arătarea tuturor motivelor care au determinat instanța să pronunțe hotărîrea constituie o obligație principală a judecătorilor, a cărei nerespectare atrage nulitatea hotărîrii. Obligativitatea motivării conferă hotărîrii eficiență sub multiple aspecte: este o garanție eficientă împotriva arbitrarului; asigură hotărîrii un rol educativ care, pe această cale devine convingătoare atît pentru părți cît și pentru cei care asistă la judecată; asigură realizarea publicității hotărîrii; constituie un element important de asigurare a posibilității efectuării controlului judiciar de către instanța ierarhic superioară. Motivarea trebuie făcută în concret; considerentele trebuie să se întregească reciproc și să tindă în totalitatea lor la demonstrarea logică a aceleiași idei: contrazicerea între considerentele expuse echivalează cu nemotivarea hotărîrii. Utilizarea motivării alternative sau subsidiare este permisă, deoarece într-o atare ipoteză unele considerente nu le exclud pe altele ci doar le completează. [M.C.]

constituirea instanței, condiție ce implică alcătuirea organului judiciar cu toate organele și persoanele prevăzute de lege. De regulă, constituirea legală a instanței presupune alcătuirea acesteia din completul de judecată și secretarul de ședință; dacă legea impune participarea procurorului, instanța va fi constituită legal numai dacă acesta ia parte la judecarea cauzelor în care participarea sa este obligatorie. Constituirea legală a instanței reprezintă o condiție ce se impune a fi întrunită pe tot parcursul judecății, iar îndeplinirea ei se verifică cu ajutorul încheierilor de ședință și din practica hotărîrii finale. Reaua **c.a i.** atrage întotdeauna casarea hotărîrii cu trimitere spre o nouă judecată. v. și **compunerea instanței.** [I.L.]

consultant arbitral, persoană cu pregătire juridică superioară care, fiind încadrată în muncă la un organ al Arbitrajului de Stat, participă alături de arbitrul de stat la soluționarea litigiilor patrimoniale dintre organizațiile socialiste, contribuind la aducerea la îndeplinire a sarcinilor acelui organ. V. și **arbitru de stat; Arbitraj de Stat.** [M.M.]

contestație, mijloc procedural prin intermediul căruia partea interesată solicită organelor de jurisdicție competente desființarea hotărîrilor sau măsurilor luate de anumite organe de stat ori obștești. Din punctul de vedere al naturii sale juridice, **c.** se poate înfățișa fie ca o acțiune, fie ca o cale de atac. 1) **C.** întrunește trăsăturile unei acțiuni atunci cînd este îndreptată împotri-

va unor acte sau măsuri adoptate de organele de stat ori obștești. Astfel, întrunește acest caracter — de acțiune — **c.** îndreptată împotriva deciziei de imputare sau de desfacere a contractului individual de muncă. 2) **C.** reprezintă un mijloc procedural folosit și în faza executării silite pentru anularea măsurilor ilegale de urmărire. În acest caz i se atribuie **c.** o natură juridică mixtă, de acțiune și de cale de atac. 3) **C.** se poate înfățișa și ca o cale extraordinară de atac îndreptată împotriva hotărîrii pronunțate de o instanță judecătorească (contestație în anulare). V. și **contestație în anulare; contestație la executare.** [I.L.]

contestație împotriva hotărîrii comisiei medicale prin care s-a dispus instituirea, menținerea, schimbarea ori încetarea tratamentului medical obligatoriu, cale de atac prin care persoana interesată poate cere în justiție verificarea legalității hotărîrii comisiei medicale prin care s-a dispus instituirea, menținerea, modificarea sau încetarea tratamentului medical obligatoriu. Pot face contestație: bolnavul față de care s-a luat hotărîrea, membrii majori ai familiei cu care acesta locuiește sau persoana sub îngrijirea căreia se află bolnavul, procurorul, precum și orice altă persoană. Competența soluționării contestației aparține judecătoriei în a cărei rază teritorială se află unitatea sanitară unde funcționează comisia care a luat hotărîrea. Potrivit legii, judecarea contestației se face de urgență. Instanța, judecînd contestația, are obligația de a verifica legalitatea hotărîrii comisiei medicale, putînd să dispună efectuarea unei expertize medico-legale psihiatrice și să administreze orice alte probe pe care le consideră necesare pentru a stabili dacă, față de comportarea și manifestările bolnavului, erau întrunite condițiile de încadrare a acestuia în categoria bolnavilor psihici periculoși. În toate cazurile instanța trebuie să asculte persoana față de care s-a instituit tratamentul medical obligatoriu, asigurîndu-i un apărător din oficiu, dacă nu are un apărător ales. La judecarea contestației este obligatorie participarea procurorului. Instanța hotărăște, după caz, menținerea, modificarea sau încetarea aplicării hotărîrii prin care s-a dispus tratamentul medical obligatoriu. Hotărîrea prin care instanța a soluționat contestația este supusă recursului potrivit dreptului comun; după rămînerea definitivă a hotărîrii, dosarul medical se restituie comisiei care a decis tratamentul medical obligatoriu. [M.M.]

contestație în anulare, cale extraordinară de atac prin care partea interesată solicită, în cazurile prevăzute de lege, instanței competente, să-și retracteze propria sa hotărîre. **C. în a.** prezintă următoarele trăsături: se îndreaptă împotriva unei hotărîri judecătorești definitive; se adresează chiar instanței care a pronunțat hotărîrea (cale de atac de retractare); are ca scop anularea hotărîrii atacate, rejudecarea cauzei și obținerea unei soluții noi. După obiectul contestației se face deosebire între: a) **c. în a.** generală, care poate fi exercitată împotriva oricărei hotărîri judecătorești; b) **c. în a.**

specială, care poate fi exercitată doar împotriva hotărîrilor pronunțate de instanțele de recurs. V. și **contestație în anulare generală; contestație în anulare specială.** [I.L.]

contestație în anulare generală, cale extraordinară de atac prin care partea interesată sau procurorul poate solicita, pentru motive expres prevăzute de lege, retractarea unei hotărîri definitive **C. în a.g.** poate fi exercitată pentru oricare dintre următoarele motive: 1) Cînd procedura de chemare a părții pentru ziua în care s-a judecat cauza nu a fost îndeplinită potrivit cu cerințele legii. Acest prim motiv vizează respectarea unor principii fundamentale ale procesului civil (principiul contradictorialității și principiul dreptului de apărare); neîndeplinirea procedurii de citare poate conduce, adeseori, la pronunțarea unor hotărîri greșite și sub aspectul stabilirii adevărului în activitatea de judecată. **C. în a.g.** poate fi promovată doar în cazul încălcării dispozițiilor legale privitoare la citarea părților pentru „ziua cînd s-a judecat pricina"; aceasta înseamnă că legiuitorul a reținut ca prim motiv de **c. în a.g.** doar nerespectarea procedurii de citare pentru termenul la care a avut loc dezbaterea în fond; în ipoteza nesocotirii dispozițiilor legale privitoare la citarea părților pentru termenele anterioare, partea interesată avea posibilitatea de a solicita pe cale de excepție constatarea neregularității respective; dacă instanța a respins excepția, ea avea posibilitatea de a se plînge pe calea recursului, iar nu a **c. în a.** De asemenea, **c. în a.g.** poate fi promovată pentru neîndeplinirea procedurii de citare doar de partea față de care s-a săvîrșit neregularitatea, iar nu și de părțile citate în mod legal. 2) Cînd hotărîrea a fost pronunțată cu încălcarea dispozițiilor imperative privitoare la competență. **C. în a.g.** poate fi exercitată pentru acest de-al doilea motiv doar dacă se constată că au fost nesocotite regulile necompetenței absolute; pentru a constitui motiv de **c. în a.g.** mai este necesar ca părțile să nu fi avut posibilitatea de a invoca necompetența absolută pe calea recursului. În practică necompetența absolută reprezintă doar în mod excepțional un motiv de **c. în a.g.,** de vreme ce o asemenea neregularitate poate fi înlăturată pe calea recursului; în schimb, părțile se vor putea plînge pe calea **c. în a.g.** dacă necompetența absolută vizează deciziile instanțelor de recurs sau hotărîrile pronunțate de judecătorii în ultimă instanță. **C. în a.g.** este supusă următoarelor condiții: 1) Să fie îndreptată împotriva unei hotărîri judecătorești rămase definitive; aceasta înseamnă că orice hotărîre judecătorească, care a rămas definitivă în fața instanței de fond sau în urma exercitării recursului, poate forma obiect al **c. în a.g.** 2) Partea să nu fi avut posibilitatea de a invoca motivele pe care își întemeiază contestația, pe calea recursului. Condiția enunțată reprezintă o aplicare concretă a principiului potrivit căruia nu se poate exercita o cale extraordinară de atac atîta timp cît este deschisă calea recursului. De la această cerință legea instituie două excepții: a) dacă motivele au fost in-

vocate pe calea recursului, dar instanța le-a respins pentru că avea nevoie de unele verificări de fapt; b) dacă recursul a fost respins de instanță fără să fi fost judecat în fond; asemenea situații se pot întîlni în practică ca urmare a anulării recursului ca neregulat introdus sau ca netimbrat; **c. în a.g.** nu poate fi exercitată însă în ipoteza respingerii recursului ca tardiv, întrucît s-ar eluda interdicția prevăzută de lege; soluția contrară ar permite părții să introducă în mod formal un recurs, peste termen, spre a exercita apoi o **c. în a.g.** Sin. contestație în anulare de drept comun; contestație în anulare obișnuită. V. și **procedura contestației în anulare.** [I.L.]

contestație în anulare specială, cale extraordinară de atac prin intermediul căreia părțile interesate și procurorul pot solicita retractarea deciziilor pronunțate de instanțele de recurs. **C. în a.s.** este o cale de atac specifică, întrucît poate fi promovată doar împotriva hotărîrilor pronunțate de instanțele de recurs. Motivele **c. în a.s.** sînt expres determinate de lege și vizează următoarele două situații: 1) Cînd dezlegarea dată recursului este rezultatul unei greșeli materiale. Noțiunea de greșeală materială (motiv de **c. în a.s.**) nu privește omisiuni în legătură cu modul de administrare a probelor sau alte erori ce pot afecta soluția pronunțată în cauză; dimpotrivă, este vorba de omisiuni esențiale și involuntare în raport cu situația existentă la dosar în momentul pronunțării hotărîrii. În practica judiciară, noțiunea de greșeală materială este interpretată într-o manieră restrictivă; aceasta deoarece prin **c. în a.s.** nu se urmărește decît anularea hotărîrii date în prezența unor omisiuni esențiale, în sensul că dacă acestea erau avute în vedere instanța de recurs putea pronunța o altă soluție. Asemenea greșeli pot privi, de pildă, anularea recursului ca netimbrat, deși la dosar exista dovada în legătură cu plata taxelor de timbru; respingerea recursului ca tardiv, deși la dosar exista dovada din care rezulta depunerea acestuia în termen la oficiul poștal. 2) Cînd instanța, respingînd recursul sau admițîndu-l doar în parte, a omis din greșeală să cerceteze vreunul din motivele de casare invocate. **C. în a.s.** poate fi exercitată, în baza acestui motiv, doar în cazul în care recursul a fost respins sau admis numai în parte; dacă s-a dispus casarea totală a hotărîrii atacate, partea este în drept să-și formuleze toate apărările, cu ocazia rejudecării, fără să poată obiecta că instanța a omis să cerceteze vreun motiv de recurs; de asemenea, prin intermediul **c. în a.s.** nu se poate invoca decît neexaminarea motivelor de recurs depuse în termen. În ce privește obiectul **c. în a.s.,** acesta se referă atît la hotărîrile pronunțate de instanțele de recurs, cît și la cele de recurs extraordinar. **C. în a.s.** poate fi exercitată și împotriva hotărîrilor pronunțate de judecătorii în ultimă instanță. Într-adevăr, atunci cînd, potrivit legii, judecătoriile exercită un control judecătoresc asupra hotărîrilor pronunțate de organele administrative sau obștești cu activitate jurisdicțională, **c. în a.s.** reprezintă unicul mijloc procedural prin care partea se poate plînge

împotriva omisiunii de a cerceta vreunul dintre motivele invocate. **C. în a.s.** poate fi promovată doar de recurent, intimatul neavînd interesul de a exercita această cale de atac, de vreme ce hotărîrea îi este favorabilă; ea poate fi exercitată și de partea interesată a se plînge de hotărîrea pronunțată în ultimă instanță de judecătorie. V. și **procedura contestației în anulare.** [I.L.]

contestație împotriva angajamentului de plată, mijloc procedural prin intermediul căruia persoana ce și-a asumat obligația de a repara prejudiciul cauzat unității socialiste, solicită ulterior anularea angajamentului luat. **C.î.a. de p.** poate fi exercitată doar dacă persoana încadrată în muncă s-a aflat în eroare cu privire la existența obligației de reparare a prejudiciului. **C.î.a. de p.** se înfățișează, sub aspectul naturii sale juridice, ca o acțiune în anularea titlului executoriu; ea urmează să fie soluționată de comisia de judecată sau de judecătorie, după cum obiectul litigiului are o valoare de cel mult 5 000 lei sau depășește această sumă. Organele de jurisdicție a muncii pot fi sesizate cu o asemenea contestație în termen de 30 de zile de la data cînd persoana încadrată în muncă a luat cunoștință de faptul că nu datorează, în totul sau în parte, suma la care s-a obligat. În timpul soluționării litigiului, organul de jurisdicție are posibilitatea de a dispune suspendarea executării angajamentului de plată. Asupra **c.î.a. de p.** organul de jurisdicție competent se pronunță printr-o hotărîre de respingere sau de admitere. În ipoteza admiterii contestației organul de jurisdicție competent va dispune anularea, în totul sau în parte, a titlului executoriu; comisia de judecată și judecătoria nu obligă niciodată la plata de despăgubiri, întrucît angajamentul de plată constituie titlu executoriu prin el însuși. Hotărîrea pronunțată de comisia de judecată este definitivă și executorie dacă obiectul litigiului nu depășește suma de 1 000 lei; dacă valoarea litigiului depășește 1 000 lei, dar nu mai mult de 5 000 lei, partea interesată poate exercita calea plîngerii la judecătorie. Hotărîrea pronunțată de judecătorie în primă instanță (în litigiile a căror valoare depășește suma de 5 000 lei) este susceptibilă de recurs. V. și **plîngere împotriva hotărîrii comisiei de judecată; reexaminare; sesizarea judecătoriei de procuror.** [I.L.]

contestație împotriva deciziei de desfacere a contractului individual de muncă, mijloc procedural prin intermediul căruia persoana încadrată solicită organului de jurisdicție competent anularea deciziei prin care unitatea a dispus, în mod unilateral, desfacerea contractului său de muncă. Legea recunoaște organelor de conducere ale organizațiilor socialiste posibilitatea de a dispune, în cazurile expres determinate, desfacerea unilaterală a contractului individual de muncă; o asemenea măsură apare adeseori necesară pentru organizarea științifică a procesului de muncă (fiind independentă de conduita persoanei încadrate); alteori măsura desfacerii contractului individual de muncă se impune în scopul asigurării disciplinei în unitate (sancțiunea aplicată fiind rezultatul

săvîrșirii unei abateri grave sau a încălcării repetate a obligațiilor de serviciu, inclusiv a normelor de comportare în unitate). Persoanele încadrate în muncă au posibilitatea de a contesta măsurile aplicate de organele de conducere ale organizațiilor socialiste ori de cîte ori apreciază că acestea sînt nelegale sau netemeinice. Termenul de sesizare a organelor de jurisdicție este de 30 de zile; în cazul contestației termenul curge de la data comunicării măsurii luate. Persoana care a pierdut termenul de sesizare poate solicita organului de jurisdicție competent repunerea în termen; pentru obținerea repunerii în termen contestatorul urmează să invoce motive temeinice, adică acele împrejurări de fapt care l-au împiedicat să acționeze în intervalul de timp statornicit de lege. Termenul de 30 de zile este susceptibil de întrerupere și suspendare în condițiile dreptului comun; întrucît este un termen de prescripție, el se calculează potrivit legislației civile, ziua în care începe nu se socotește, dar se va lua în considerare ziua în care acesta se împlinește. Contestația reprezintă, din punct de vedere procedural, un act echivalent cererii de chemare în judecată; ea urmează să cuprindă toate elementele unei cereri introductive de instanță, precizîndu-se deopotrivă și decizia care face obiectul litigiului. Contestația se soluționează de judecătorie, cu excepția celor făcute de persoanele cu funcții de conducere numite de organele ierarhic superioare, precum și de directorii, directorii generali și asimilații acestora din organele centrale; contestațiile promovate de persoanele menționate sînt de competența organelor ierarhic superioare. Judecătoria sesizată cu o asemenea contestație va proceda la soluționarea litigiului cu respectarea principiilor fundamentale ale jurisdicției muncii: dreptul la apărare, publicitate, oralitate, contradictorialitate etc. Asupra contestației, judecătoria se pronunță printr-o hotărîre de admitere sau de respingere; în cazul admiterii contestației instanța va anula decizia de desfacere a contractului individual de muncă. Ca o consecință firească a anulării măsurii luate de unitate, instanța va dispune, la cererea contestatorului, reintegrarea în muncă și obligarea organizației socialiste la despăgubiri. Reintegrarea contestatorului urmează să se facă în funcția avută anterior și cu menținerea retribuției. Unitatea poate fi obligată să-i plătească persoanei reintegrate, pe perioada cît a fost lipsită de retribuție, o despăgubire calculată pe baza retribuției medii realizate de cel în cauză în ultimele trei luni anterioare desfacerii contractului individual de muncă. Despăgubirea ce urmează să fie plătită de unitate trebuie să acopere în întregime prejudiciul cauzat, astfel, dacă persoana în cauză s-a încadrat între timp într-o altă funcție cu o retribuție inferioară sau a realizat alte cîștiguri mai mici, despăgubirea va consta numai în diferența dintre retribuția medie realizată anterior și cîștigul realizat între timp. Persoana căreia i s-a desfăcut în mod ilegal contractul de muncă are drept la despăgubiri pe întreg intervalul de timp si-

tuat între data concedierii sale și data reintegrării efective în postul deținut anterior; spre a obține însă despăgubiri, contestatorul trebuie să stăruie în cererea sa de a fi reîncadrat în muncă. Cu toate acestea, în practica judiciară se apreciază că prin chiar intermediul contestației persoana concediată și-a manifestat voința de a fi reîncadrată în muncă; prin urmare nu i se poate reproșa că nu a făcut demersuri, pentru acest interval de timp, spre a fi reîncadrată la o altă unitate. Soluția este diferită în ipoteza în care contestația a fost respinsă printr-o hotărîre definitivă; într-o asemenea împrejurare persoana în cauză are drept la despăgubiri doar pînă la data rămînerii definitive a hotărîrii de respingere a contestației (evident dacă această soluție a fost desființată ulterior printr-o cale extraordinară de atac); după rămînerea definitivă a hotărîrii contestatorul este obligat să facă demersuri concrete pentru încadrarea sa la o altă unitate, despăgubirile urmînd să-i fie acordate numai dacă neîncadrarea s-a datorat unor cauze obiective ce nu-i pot fi imputate. Dacă judecătoria constată, cu prilejul soluționării contestației, că sancțiunea aplicată este prea severă în raport cu fapta săvîrșită de contestator, va anula măsura dispusă de unitate, avînd posibilitatea de a aplica o altă sancțiune disciplinară. Hotărîrea pronunțată de judecătorie este susceptibilă de recurs în condițiile dreptului comun; în schimb, hotărîrea pronunțată de organul ierarhic superior asupra contestației (atunci cînd acesta este competent potrivit legii) este definitivă. În condițiile autoconducerii muncitorești și ale autogestiunii economico-financiare, adunarea generală a oamenilor muncii are ca atribuție principală și pe aceea de a hotărî eliberarea din funcție a cadrelor din conducerea unității, dacă acestea au săvîrșit abateri grave de la disciplina muncii, de la normele eticii și echității socialiste, sau dau dovadă de lipsă de răspundere în realizarea planului. Pentru săvîrșirea unor asemenea abateri de către alte persoane încadrate, adunarea generală a oamenilor muncii (sau adunările oamenilor muncii pe secții, ateliere ori alte unități de producție similare) poate hotărî desfacerea contractului de muncă. Hotărîrile se adoptă cu majoritatea voturilor membrilor ce compun adunarea și sînt definitive. [I.L.]

contestație la executare, mijloc procedural prin care o persoană interesată sau care a fost vătămată în virtutea actelor de executare, cere instanței de judecată desființarea acelor acte precum și a altor măsuri ocazionate de îndeplinirea procedurii execuționale. Sub aspect formal, **c. la e.** se aseamănă cu o acțiune întrunind elementele cererii de chemare în judecată; raportată la scopul urmărit, această contestație prezintă, însă, ca natură, unele particularități: ori de cîte ori ea conține o plîngere împotriva unei măsuri de executare, dobîndește caracterul unei căi speciale de atac (deși nu se identifică în vreun fel oarecare cu nici una din căile ordinare sau extraordinare de atac propriu-zise); dacă, dimpotrivă, contestația urmărește ca obiectiv anularea titlului

executor însuși, ea se prezintă ca o adevărată acțiune în anulare. Persoana care introduce **c. la e.** se numește contestator, iar cel vizat prin contestație poartă numele de creditor urmăritor. Calitatea de contestator o poate avea debitorul urmărit precum și orice terț interesat în procedura executională sau care a fost vătămat prin îndeplinirea actelor de executare. **C. la e.** este principală atunci cînd promovarea ei se face de către un terț, adică de către o persoană care nu a participat la proces și, deși străină de raporturile juridice dintre părți, a fost lezată prin actele sau măsurile de executare; ea este incidentă ori de cîte ori intervine între părțile care au participat la proces. În contestația principală contestatorul are drepturi mai largi decît acelea cc-i sînt asigurate contestatorului în cazul contestației incidente. Imprejurarea se justifică prin aceea că terții, comparativ cu debitorul urmărit, dispun de posibilități mai numeroase de a combate executarea și de a-și motiva contestația, întrucît ei nu au participat la proces și deci nu au putut să-și valorifice argumentele lor în cadrul procesului. Cu toate acestea, motivele invocate de terți trebuie circumscrise vătămării pe care au suferit-o; ei nu sînt în drept să discute valabilitatea titlului executoriu, căci o atare chestiune privește exclusiv raporturile juridice dintre părți. **C. la e.** poate pune în discuție fie înțelesul, întinderea și aplicarea dispozitivului care se execută, fie însăși urmărirea. În prima ipoteză, **c. la e.** este o contestație la titlu, iar în cea de a doua ipoteză este o contestație la executare propriu-zisă. Legea prevede că orice contestație la titlu se introduce la instanța care a încuviințat titlul executoriu; **c. la e.** propriu-zisă, ca și orice alte incidente ce privesc urmărirea însăși, se va introduce la instanța care execută hotărîrea. **C. la e.** trebuie să cuprindă pe larg motivele invocate de contestatori; în principiu aceste motive nu pot fi referitoare la probleme de fond, care să repună în discuție o hotărîre definitivă, deoarece asemenea apărări sînt susceptibile a fi invocate numai în fața instanței de fond sau cu ocazia exercitării căii de atac a recursului ordinar. Cu toate acestea, atunci cînd titlul executor nu este o hotărîre judecătorească, ci un alt act cu putere executorie (de exemplu un act autentic investit cu formula executorie) a cărui existență n-a fost precedată de o dezbatere contradictorie în fața unui organ de jurisdicție, contestatorul are îndreptățirea să-și facă toate apărările, inclusiv cele de fond, referitoare la existența și valabilitatea creanței. Debitorul poate invoca motive legate de stingerea obligației posterioare hotărîrii ce se execută. **C. la e.** nu este supusă unui termen fix, precis determinat; legea permite ca ea să fie introdusă oricînd pe parcursul executării silite, pînă la săvîrșirea ultimului act de executare care este încheierea dată de instanță, fără citarea părților, de îndată ce a primit procesul verbal de executare încheiat pentru a se constata finalizarea executării. **C. la e.** avînd ca obiect titluri executorii care nu au fost emise de un organ de jurisdicție se va introduce la

instanța sub controlul căreia se desfășoară executarea. Atunci cînd executarea se face direct de către executorul judecătoresc, fără a fi intermediată de instanță — este cazul punerii în executare a înscrisurilor autentice investite cu formulă executorie de către notariatul de stat — contestația la titlu, precum și apărările de fond împotriva unor asemenea titluri vor fi judecate de către judecătoria în a cărei rază teritorială se face executarea. Soluționarea **c. la e.** urmează regulile procedurii de drept comun, cu particularitatea că judecata se va face de urgență. Cu ocazia judecării pot fi administrate dovezi, după regulile dreptului comun; asemenea dovezi sînt admise însă numai în măsura în care nu tind să combată situații și împrejurări care au fost dezbătute și rezolvate de către instanță odată cu rezolvarea procesului. **C. la e.** nu are efect suspensiv de executare; instanța poate încuviința însă, la cererea contestatorului, suspendarea executării. Cererea de suspendare poate fi rezolvată la un termen anterior celui stabilit pentru judecarea contestației sau chiar la termenul fixat pentru judecarea contestației. Dacă soluționarea se face la un termen anterior acestuia din urmă, ea va avea loc cu citarea părților. În caz de urgență instanța va putea suspenda executarea chiar înainte de orice înfățișare. Odată cu încuviințarea suspendării executării, instanța poate obliga pe contestator la depunerea unei cauțiuni. Suspendarea executării nu poate dura mai mult decît pînă la soluționarea **c. la e.** Hotărîrea prin care se rezolvă **c. la e.** este supusă recursului numai dacă și hotărîrea ce se atacă era și ea supusă recursului; dacă judecarea contestației a fost făcută de judecătorie, sentința dată cu acest prilej este susceptibilă de recurs în termen de 15 zile de la comunicare, iar dacă judecarea a fost făcută de instanța de recurs, hotărîrea dată cu privire la contestație are caracter definitiv. [M.C.]

contestația la poprire, mijloc procedural prin care orice parte interesată se poate opune la poprirea înființată asupra veniturilor urmăritului. **C. la p.** se judecă după dispozițiile privind contestația la executare; ea trebuie introdusă pînă la validarea popririi, pentru că odată cu validarea să fie lămurite toate opunerile, apărările și excepțiile ridicate de părți. Se introduce la instanța care a fost sesizată cu cererea de validare a popririi; în caz de admiterea ei, poprirea poate fi desființată prin invalidare sau, în raport cu obiectul contestației, se poate obține reducerea popririi. Instanța sesizată cu cererea de validare nu poate proceda la validarea popririi mai înainte de a fi rezolvat toate contestațiile introduse cu privire la ea; această instanță poate lua în considerare și simplele apărări ale părților, chiar dacă ele nu îmbracă forma juridică a **c. la p.** Ca urmare, debitorul, ca și terțul poprit, se pot opune la validare pe cale de apărare, invocînd în instanță ceea ce potrivit legii ar fi trebuit să constituie obiectul unei **c. la p.** Instanța de validare nu are îndreptățirea ca, în cadrul soluționării **c. la p.** să examineze legalitatea și temeinicia în fond a hotărîrii ce este pusă

în executare; ea trebuie să constate doar dacă hotărîrea este executorie și în raport de această constatare să cerceteze apoi temeinicia opoziției făcute de contestator la punerea ei în executare pe cale silită. Prin **c. la p.** debitorul poate invoca numai plăți sau alte împrejurări ulterioare pronunțării hotărîrii sau obținerii titlului executoriu, de natură să reducă sau să învedereze că creanța pusă în executare este inexistentă în momentul respectiv. Terțul poprit se află într-o poziție specială în ce privește apărarea drepturilor sale în instanța de validare: el poate opune creditorului urmăritor toate apărările, inclusiv cele de fond, pe care ar fi în măsură să le ridice și față de debitorul urmărit în eventualitatea că acesta din urmă ar porni o urmărire împotriva sa (spre exemplu ar putea opune compensația creanțelor, justificînd astfel că nu datorează nimic debitorului, împrejurare de natură să conducă la invalidarea popririi). [M.C.]

contradictorialitate, v. **principiul contradictorialității.**

contrarietate de hotărîri, situație juridică rezultată din judecarea unei cauze de două ori — de aceeași instanță sau de instanțe diferite — pronunțîndu-se de fiecare dată o altă soluție. Existența unor hotărîri contradictorii, pronunțate în aceeași cauză civilă, reprezintă o situație care dăunează procesului de administrare a justiției. Legislația socialistă cunoaște însă și anumite mijloace procedurale destinate a preîntîmpina posibilitatea pronunțării unor hotărîri contradictorii (de ex. excepția de litispendență, excepția puterii lucrului judecat); cu toate acestea, se poate întîmpla ca două sau mai multe instanțe să pronunțe hotărîri diferite în aceeași cauză civilă. Pentru înlăturarea acestei situații, partea interesată poate exercita calea extraordinară de atac a revizuirii. Promovarea revizuirii pentru contrarietate de hotărîri implică în mod cumulativ întrunirea următoarelor cerințe: a) existența a două sau mai multe hotărîri definitive; b) hotărîrile să fie pronunțate în aceeași pricină civilă, ceea ce implică tripla identitate de părți, obiect și cauză; c) în fața celei din urmă instanțe să nu se fi ridicat excepția puterii lucrului judecat (sau dacă s-a invocat instanța să fi omis rezolvarea ei). În ipoteza admiterii cererii de revizuire se va proceda la anularea ultimei hotărîri, întrucît aceasta a fost pronunțată cu încălcarea principiului autorității lucrului judecat. V. și **motivele de revizuire.** [I.L.]

controlul aplicării legii străine, operație în cadrul căreia se verifică, în litigiile cu un element de extraneitate, modul de aplicare a legislației aparținînd unui alt stat. Normele conflictuale ale fiecărui stat permit aplicarea, în anumite condiții, a legilor materiale aparținînd altui sistem de drept. Aplicarea legii străine este determinată de necesitatea întreținerii și multiplicării relațiilor economice, tehnico-științifice, culturale și umanitare între statele membre ale comunității internaționale; de aceea, în măsura în care normele noastre conflictuale permit aplicarea legii străine, ele urmează să reglementeze raporturile sociale cu un ele-

ment de extraneitate. În asemenea condiții, neaplicarea legii străine reprezintă o ignorare a normelor conflictuale; aceasta poate conduce chiar la extinderea sferei de aplicare a legilor proprii și în situații în care incidența lor nu se justifică. De aceea, o bună administrare a justiției impune respectarea normelor conflictuale proprii și implicit aplicarea corectă a legilor materiale competente a reglementa acele raporturi sociale (fie că este vorba de o lege proprie sau de o lege străină). Modul de aplicare a legilor străine de către instanțele judecătorești poate fi controlat prin intermediul recursului; ignorarea legii străine constituie un motiv de nelegalitate a hotărîrii judecătorești. De altfel, instanța de recurs are posibilitatea exercitării unui control complet și eficient, atît asupra temeiniciei cît și asupra legalității hotărîrilor pronunțate în litigiile civile cu un element de extraneitate. [I.L.]

control judecătoresc, dreptul și obligația judecătorilor de a verifica, în condițiile și cu procedura stabilită de lege, legalitatea și temeinicia unor acte de jurisdicție (ori asimilate acestora) pronunțate de organele administrative sau obștești cu activitate jurisdicțională reînnoind, în fapt și drept, judecata. În general, prin intermediul c.j. se urmărește: a) verificarea competenței și a modului de constituire a organelor administrative sau obștești cu activitate jurisdicțională; b) cum a fost stabilită starea de fapt a pricinii și dacă s-a înțeles și aplicat corect normele de drept la starea de fapt reținută; c) dacă concluzia la care s-a ajuns reprezintă soluția, temeinică și legală, ce trebuia să fie dată cauzei rezolvate. Calea de atac prin intermediul căreia se exercită **c.j.** asupra actelor de jurisdicție pronunțate de organele administrative sau obștești cu activitate jurisdicțională este plîngerea. **C.j.** efectuat în baza plîngerii se materializează, ca urmare a efectului ei devolutiv integral, printr-o hotărîre pronunțată în ultimă instanță. V. și **cale de atac; plîngere.** [D.R.]

control judiciar, dreptul și obligația instanțelor judecătorești superioare de a verifica, în condițiile și cu respectarea procedurii stabilite prin lege, legalitatea și temeinicia hotărîrilor pronunțate de instanțele inferioare lor. Principalele aspecte prin care **c.j.** își relevă importanța sînt: a) redă în forma cea mai desăvîrșită aplicarea în activitatea judiciară a principiului dublului grad de jurisdicție și ierarhizării instanțelor; b) constituie o garanție pentru o mai bună judecată și un stimulent de a judeca cu grijă sporită orice pricină; c) oferă posibilitatea de a se putea corecta sau repara eventualele greșeli săvîrșite de instanțele inferioare; d) constituie mijlocul legal și eficace prin care organele procuraturii își îndeplinesc sarcina de a veghea la aplicarea justă și corectă a legii în activitatea de distribuire a justiției în pricinile civile de către instanțele judecătorești. **C.j.** se realizează prin mijlocirea căilor de atac de reformare: recursul ordinar și recursul extraordinar. V. și **cale de atac; recurs extraordinar.** [D.R.]

controlul judiciar asupra actelor administrative, procedură specială prin intermediul căreia instanţele judecătoreşti, la cererea persoanelor interesate, exercită controlul judecătoresc asupra actelor administrative, putînd să se pronunţe, în condiţiile legii, asupra legalităţii lor. **C.j.a.a.a.** constituie regula generală, iar excepţiile cînd acest control nu se poate exercita, sînt limitativ arătate de lege. Astfel, sînt exceptate: a) actele administrative în legătură cu apărarea ţării, securităţii statului sau ordinea publică; b) actele administrative de planificare emise în scopul înfăptuirii planului de stat; respectiv, pentru desfăşurarea unor activităţi privind aducerea la îndeplinire a sarcinilor ce decurg din acest plan (de ex. faptul că eliberarea unei autorizaţii de înstrăinare a unui imobil sau efectuarea unor transformări pentru realizarea unui bun mai funcţional trebuie să se facă cu respectarea normelor de sistematizare, nu-i conferă acestuia caracterul unui act administrativ de planificare); c) actele administrative de jurisdicţie şi actele administrative pentru controlul cărora legea stabileşte o altă procedură jurisdicţională, proprie sistemului, care exclude controlul judiciar (de ex. hotărîrile arbitrale, ale organelor de prevederi sociale în materie de pensii ş.a.) sau diferită de cea reglementată prin legea specială, care implică controlul judiciar dar după o altă procedură (de ex. procedura judiciară de drept comun după care pot fi controlate pe cale judiciară actele administrative privind închirierea şi folosirea spaţiului locativ); d) actele în care organul administrativ participă ca subiect de drept civil care, datorită poziţiei de egalitate a părţilor, sînt supuse jurisdicţiei de drept comun (după caz, a instanţelor judecătoreşti sau arbitrajului de stat); e) actele administrative pentru prevenirea şi combaterea epidemiilor, calamităţilor şi orice alte situaţii excepţionale. Condiţiile pentru exercitarea **c.j.a.a.a.** sînt următoarele: a) existenţa unui act administrativ pe care legea să-l declare susceptibil de a fi controlat pe cale judiciară; b) vătămarea prin actul administrativ a unui drept subiectiv al celui care reclamă, concretizat ca atare în condiţiile legii şi nu simple interese sau ipoteze; c) sesizarea instanţei competente potrivit dispoziţiilor legii (cînd actul administrativ emană de la un organ local judecătoria, iar cînd emană de la un organ central, tribunalul); d) îndeplinirea procedurii administrative prealabile în termenele prevăzute de lege (în termen de 30 de zile de la data comunicării cel în cauză trebuie să sesizeze organul care a emis actul administrativ a cărui anulare se pretinde, iar în termen de 30 de zile de la comunicarea soluţiei să introducă acţiunea la instanţa competentă). Procedura de judecată privind **c.j.a.a.a.** prezintă următoarele particularităţi: a) la cererea reclamantului, în cazuri grabnice, instanţa poate dispune suspendarea executării actului administrativ fără depunere de cauţiune; b) odată cu fixarea termenului de judecată instanţa va invita organul administrativ să înainteze la termenul ce-l va stabili, actul administrativ la care se referă cererea, sub

sancțiunea — în caz de refuz — a unei amenzi de 100 lei pentru fiecare zi de întîrziere; c) judecata se face întotdeauna cu participarea procurorului; d) judecînd cererea, instanța va putea pronunța anularea actului și, dacă este cazul, să-l oblige pe pîrît să emită un nou act, pronunțîndu-se totodată și asupra despăgubirilor; e) împotriva hotărîrilor pot fi exercitate, de oricare din părțile interesate, căile de atac reglementate de dreptul comun. V. și **proceduri speciale.** [D.R.]

controlul provenienței unor bunuri, v. **procedura privind controlul provenienței unor bunuri care nu au fost dobîndite în mod licit.**

convenție arbitrală, convenția prin care părțile interesate se obligă să soluționeze un litigiu determinat sau determinabil, recurgînd la arbitrajul ocazional sau instituțional și în virtutea căreia părțile renunță la dreptul de a se adresa în acest scop organelor jurisdicționale de stat. **C.a.** cuprinde în sfera sa, ca specii distincte, două acte juridice deosebite: fie compromisul, fie clauza compromisorie. Pot încheia în mod valabil o **c.a.** participanții la activitatea de comerț exterior: organizații socialiste specializate sau autorizate în acest scop, societăți mixte și uniuni economice internaționale de tip neguvernamental cu sediul în România. Legea dispune că au capacitate de a încheia o atare convenție în mod valabil numai persoanele avînd liberul exercițiu al drepturilor lor; numai asemenea persoane se pot angaja valabil la executarea obligațiilor ce le vor reveni în temeiul hotărîrii arbitrale (ca, de exemplu, plata unor despăgubiri, transmiterea dreptului de proprietate asupra mărfurilor convenite etc.). **C.a.** poate fi încheiată și prin intermediul unui împuternicit, care însă trebuie să aibă un mandat special; în legislația noastră, facultatea mandatarului de a consimți o tranzacție implică și dreptul acestuia de a încheia o **c.a.** Nu pot forma obiect al **c.a.** drepturile asupra cărora legea nu permite a se face tranzacție; în raporturile juridice de comerț exterior tranzacțiile sînt posibile chiar pentru instituții și organizații socialiste și, ca urmare, în asemenea raporturi, organizațiile respective vor putea încheia în mod valabil **c.a.** Regulamentul Comisiei de Arbitraj București impune condiția încheierii **c.a.** în formă scrisă; nu este însă necesar în acest scop un înscris autentic, fiind suficient chiar un act sub semnătură privată. Convenția părților privind supunerea spre arbitrare a litigiului poate rezulta și din săvîrșirea unor acte procedurale, cum sînt introducerea de către reclamant a unei cereri de arbitrare și comunicarea pîrîtului în sensul că acceptă ca această cerere să fie soluționată de Comisia de Arbitraj; în asemenea cazuri însă, consimțămîntul pîrîtului trebuie să fie neechivoc. Simpla desemnare de către acesta a arbitrului său nu constituie o exprimare clară, explicită, a voinței de a accepta rezolvarea fondului litigiului de către Comisia de Arbitraj București; o atare atitudine poate fi explicată și prin intenția părții respective de a obține o hotărîre prin care organul arbitral sesizat să-și constate propria sa ne-

competență de a soluționa acel litigiu. Forma scrisă a **c.a.** poate fi realizată atît printr-un înscris unic semnat de ambele părți, cît și prin schimb de scrisori, telegrame, comunicări prin telex. **C.a.** nu poate fi încheiată în mod valabil verbal, nici în țară și nici în străinătate de către o persoană juridică de naționalitate română. În cazul în care a fost valabil încheiată, **c.a.** produce (în cadrul reglementărilor referitoare la C.A.B.) ca efect principal excluderea competenței instanțelor judecătorești de a soluționa litigiul respectiv; se produce totodată și un efect complementar constînd în investirea arbitrilor cu prerogativa de a statua asupra propriei lor competențe. Grație acestui din urmă efect, organul arbitral investit (la noi în țară C.A.B.) poate rezolva toate excepțiile care eventual s-ar ridica în ce privește nevaliditatea **c.a.**, ori cu privire la interpretarea termenilor sau întinderii ei. De regulă, **c.a.** se înfățișează ca o clauză compromisorie inserată în cuprinsul contractului principal, îmbrăcînd astfel forma unui „contract într-un contract"; nimic nu se opune însă ca înscrisul ei constatator să fie întocmit în mod distinct de înscrisul constatator al contractului principal. Și într-un caz și în celălalt însă există o conexiune de fond între **c.a.** și contractul principal; nici unul dintre aceste contracte nu este complet dacă rămîne scindat de celălalt. Cu toate acestea, **c.a.** se bucură de o oarecare autonomie față de contractul principal: în principiu, ea nu este afectată de motivele de nulitate care pot să vicieze contractul principal; tot astfel, rezoluțiunea sau rezilierea acestuia din urmă nu împietează asupra **c.a.**; ea nu este influențată nici atunci cînd, prin intervenția ordinii publice de drept internațional privat, sînt înlăturate unele clauze ale contractului principal. Părțile au dreptul ca, printr-o clauză specială, să supună **c.a.** regimului juridic aplicabil contractului principal. Independent de existența unei asemenea clauze de solidarizare a **c.a.** cu contractul principal, pot fi reținute anumite motive comune de nulitate ale acestora; în categoria nulităților convergente celor două operații se încadrează acelea decurgînd din viciile de consimțămînt și din lipsa de capacitate. V. și **compromis; clauză compromisorie.** [M.C.]

coparticipare procesuală, situație juridică în care, într-un proces civil participă, în calitate de părți, mai multe organe sau persoane. **C.p.** este urmarea deducerii în judecată a raporturilor juridice obligaționale cu pluralitate de subiecte. **C.p.** poate fi rezultatul unei singure acțiuni sau a mai multor acțiuni contopite în cadrul aceluiași proces prin conexare. În primul caz, **c.p.** este subiectivă, fiind determinată de voința părților, iar în cel de-al doilea caz obiectivă, fiind determinată de necesitatea unei judecăți complexe și concomitente — datorită strînsei lor legături — a mai multor acțiuni. V. și **coparticipare procesuală obiectivă; coparticipare procesuală subiectivă.** [I.L.]

coparticipare procesuală obiectivă, situație rezultată din contopirea mai multor acțiuni într-un singur proces civil. **C.p.o.**

se realizează fie prin acțiunile mai multor reclamanți împotriva aceluiași pîrît (de exemplu acțiunile beneficiarilor unor contracte de construire de locuințe îndreptate împotriva organizației de construcții pentru remedierea unor defecțiuni ale apartamentelor), fie pe calea conexării mai multor acțiuni, care se poartă între mai multe părți, într-un singur proces civil. V. și **litispendență; conexitate.** [I.L.]

coparticipare procesuală subiectivă, situație juridică în care procesul civil se desfășoară cu participarea mai multor reclamanți sau pîrîți. Pentru realizarea **c.p.s.** legea impune o singură condiție: ca obiectul pricinii să fie un drept sau o obligație comună a părților ori ca drepturile și obligațiile lor să aibă aceeași cauză juridică. **C.p.s.** poate fi clasificată, în funcție de mai multe criterii, după cum urmează: 1) După modul de constituire, se distinge între: a) **c.p.s.** activă, cînd mai mulți reclamanți acționează în judecată, prin aceeași cerere, un singur pîrît; b) **c.p.s.** pasivă, situație care se referă la promovarea acțiunii de un singur reclamant împotriva mai multor pîrîți; c) **c.p.s.** mixtă, ipoteză în care mai mulți reclamanți acționează, prin aceeași cerere, doi sau mai mulți pîrîți. 2) Din punctul de vedere al momentului în care se formează **c.p.s.** poate fi: a) inițială, cînd se formează odată cu introducerea cererii de chemare în judecată; b) ulterioară, situație în care ea se formează după declanșarea procesului civil (cazul promovării unei cereri de intervenție, chemare în garanție etc.). 3) După rolul voinței părților în formarea **c.p.s.** distingem între: a) **c.p.s.** facultativă, care este rezultatul actului de opțiune al părților între valorificarea pretențiilor lor printr-o cerere comună sau prin acțiuni separate; b) **c.p.s.** necesară, situație în care participarea părților reprezintă o cerință a pronunțării unei hotărîri opozabile față de toate persoanele interesate în cauză. În dreptul nostru **c.p.s.** necesară sau obligatorie constituie o excepție (de ex. în litigiile privitoare la sistarea stării de indiviziune urmează să participe toți coproprietarii), întrucît **c.p.** este, de regulă, facultativă. Efectele **c.p.s.** sînt determinate de principiul independenței părților. Așa fiind, actele de procedură, apărările și concluziile unuia dintre reclamanți sau pîrîți nu pot folosi nici păgubi celorlalți; regula enunțată nu-și găsește însă aplicare în materia probelor, întrucît acestea contribuie la stabilirea adevărului și la soluționarea cauzei în raport cu toți participanții procesuali. De la principiul independenței procesuale, legea face o excepție pentru ipoteza în care, prin natura raportului juridic sau în temeiul unei dispoziții legale, efectele hotărîrii se întind asupra tuturor reclamanților sau pîrîților; într-o asemenea împrejurare, actele de procedură îndeplinite doar de către unii dintre coparticipanți sau termenele acordate unora dintre aceștia profită și celorlalți; potrivit legii doar actele utile se răsfrîng și asupra celorlalți coparticipanți, iar nu și cele potrivnice intereselor acestora. [I.L.]

cópii de pe acte, înscrisuri ce reproduc întocmai conținutul unor alte înscrisuri (autentice

sau sub semnătură privată) care, purtînd semnăturile părților sau, în cazul înscrisurilor oficiale, semnăturile funcționarilor competenți ai organului emitent (președinte, director, șef serviciu etc.) precum și ștampila acelui organ, au caracter original. **C. de pe a.** pot fi simple (cînd sînt făcute și semnate pentru conformitate de către partea interesată sau de o altă persoană neautorizată) sau autentificate (cînd sînt făcute de către notariatul de stat); acestea din urmă au aceeași valoare probantă ca și înscrisul original. [M.C.]

copîrît, subiect al acțiunii civile care dobîndește, alături de o altă persoană (pîrît) legitimare procesuală pasivă. **C.** au, de regulă, interese comune în cadrul procesului civil; în asemenea împrejurări ei pot fi reprezentați printr-un mandatar comun, pot răspunde la cererea de chemare în judecată printr-o singură întîmpinare, avînd și posibilitatea, dacă este cazul, de a formula pretenții proprii față de reclamant, prin una și aceeași cerere reconvențională. **C.** pot avea însă și interese contrare în cadrul procesului civil; într-o asemenea situație c. sînt și trebuie să fie considerați ca părți adverse. V. și **coparticipare procesuală subiectivă.** [I.L.]

coreclamant, subiect al acțiunii civile care dobîndește alături de o altă persoană (reclamant) legitimare procesuală activă. **C.** au de regulă, interese comune în cadrul procesului civil; într-o asemenea împrejurare c. pot fi reprezentați printr-un mandatar comun. **C.** au o poziție procesuală independentă, în sensul că actele de procedură, apărările și concluziile unora dintre ei nu se răsfrîng, în principiu, asupra celorlalți. V. și **coparticipare procesuală subiectivă.** [I.L.]

creanță, drept subiectiv patrimonial relativ exprimînd îndreptățirea creditorului de a pretinde debitorului îndeplinirea obligației corelative de a da, de a face sau de a nu face ceva. Sin. drept de creanță. [M.C.]

creanță certă, creanță ce are o existență neîndoielnică și asupra căreia nu există nici un litigiu. Numai **c.c.** pot fi realizate prin executare silită, sau stinse prin aplicarea compensației legale; caracterul cert al unei creanțe constituie, de asemenea, o condiție pentru introducerea acțiunii oblice sau a acțiunii pauliene etc. V. și **creanță.** [M.C.]

creanță exigibilă, creanța a cărei scadență fiind împlinită, creditorul poate cere a fi executată de îndată, la nevoie chiar pe calea urmăririi silite. Exigibilitatea creanței prezintă aspecte specifice după cum obligația corelativă este pură și simplă sau afectată de modalități (termen sau condiție). [M.C.]

creanță ipotecară, drept de creanță a cărui valorificare este garantată prin instituirea unei ipoteci. [M.M.]

creanță lichidă, creanță avînd un cuantum precis determinat. Au un atare caracter creanțele al căror obiect este o sumă de bani determinată sau o cantitate determinată de bunuri generice; **c.** a căror întindere urmează să fie stabilită în justiție devin lichide numai din momentul rămî-

nerii definitive a hotărîrii judecătorești prin care le-a fost precizat cuantumul (spre exemplu, cele referitoare la întreținere, la despăgubiri etc.). V. și **creanță.** [M.C.]

creditor, titularul oricărui drept de creanță, în temeiul căruia poate pretinde îndeplinirea de către debitor a obligației corelative. Dreptul c. (persoana îndreptățită) ca și obligația corelativă a debitorului (persoana obligată) izvorăsc dintr-un raport juridic de obligație; c. are calitatea de subiect activ, iar debitorul pe aceea de subiect pasiv al raportului obligațional respectiv. [M.C.]

creditor chirografar, creditorul a cărui creanță nu este garantată prin garanții personale sau reale, ci numai prin dreptul de gaj general asupra patrimoniului debitorului. [M.C.]

creditor gajist, creditorul a cărui creanță este garantată în realizarea ei printr-un drept real accesoriu de gaj constituit asupra unui bun al debitorului. [M.C.]

creditor ipotecar, creditorul a cărui creanță este garantată printr-un drept real accesoriu de ipotecă constituit asupra unui bun imobil aparținînd debitorului. [M.C.]

creditor privilegiat, creditorul al cărui drept de creanță este garantat printr-un privilegiu constituit în virtutea legii. [M.C.]

creditor urmăritor, creditorul care a inițiat procedura de executare silită în urmărirea realizării creanței sale. [M.C.]

curatela, instituție juridică prin care se realizează ocrotirea unor persoane fizice care, aflîndu-se în anumite situații speciale prevăzute de lege, nu sînt în măsură să-și exercite drepturile și să-și apere interesele. Este de două feluri: 1) c. propriu-zisă, care se instituie pentru ocrotirea unor persoane capabile, în următoarele cazuri: a) dacă, din cauza bătrîneții, a bolii sau a unei infirmități, o persoană, deși capabilă, nu poate, personal, să-și administreze bunurile sau să-și apere interesele în condiții mulțumitoare și, din motive temeinice, nu-și poate numi un reprezentant; b) dacă, din cauza bolii sau din alte motive, o persoană, deși capabilă, nu poate, nici personal și nici prin reprezentant, să ia măsurile necesare, în cazuri a căror rezolvare nu suferă amînare; c) dacă o persoană, fiind obligată să lipsească vreme îndelungată de la domiciliu, nu a lăsat un mandatar general; d) dacă o persoană a dispărut fără a se avea știri despre ea și nu a lăsat un mandatar general; e) în cazul procedurii succesorale notariale, dacă, în cazul deschiderii unei succesiuni, există pericol de înstrăinare sau pierdere a bunurilor succesorale; f) în cazul succesiunii acceptate sub beneficiu de inventar; 2) c. specială, care se instituie în cazul unor persoane lipsite de capacitatea de exercițiu sau cu capacitate de exercițiu restrînsă, în următoarele cazuri: a) curatela provizorie pînă la numirea tutorelui; b) curatela instituită în cazul în care părinții sau tutorele numit nu-și pot îndeplini în mod temporar atribuțiile; c) curatela în caz de contrarietate de interese între tutore și cel aflat sub ocrotirea sa; d) curatela pro-

vizorie în cursul procesului privitor la punerea sub interdicție. V. și **procedura de instituire a curatelei.** [M.M.]

curator, persoană fizică însărcinată cu îndeplinirea obligațiilor pe care le implică curatela în oricare din cazurile în care aceasta este instituită. Potrivit legii, **c.** este îndreptățit să ceară înlocuirea sa, după 3 ani de la numire. V. și **curatelă.** [M.M.]

custode, persoană căreia i s-au încredințat spre păstrare bunurile sechestrate. Are îndatorirea să asigure conservarea acestora și să nu săvîrșească acte de dispoziție în privința lor. [M.C.]

curtea superioară de control financiar, organ al Consiliului de Stat, avînd atribuții jurisdicționale și de control financiar. **C.s. de c.f.** îi sînt recunoscute următoarele atribuții jurisdicționale: a) judecă, pe baza aprobării Consiliului de Stat sau a Consiliului de Miniștri și hotărăște cu privire la pagubele provocate avutului obștesc ori la săvîrșirea de abateri cu caracter financiar, pe ordonatorii principali de credite ai bugetului republican, alții decît membrii Consiliului de Miniștri și ceilalți conducători de organe centrale aleși de Marea Adunare Națională; pe prim-vicepreședinții, vicepreședinții și secretarii comitetelor executive ale consiliilor populare județene și a municipiului București, precum și pe președinții, prim-vicepreședinții, vicepreședinții și secretarii organelor centrale cooperatiste și obștești; b) judecă și hotărăște cu privire la plata de despăgubiri, pe directorii generali și directorii din ministere și celelalte organe și organizații centrale, precum și pe conducătorii centralelor sau ai unităților asimilate acestora, dacă prin măsurile luate au produs pagube avutului obștesc; c) judecă și hotărăște cu privire la plata de despăgubiri, atunci cînd paguba a fost constatată de organele curții, cu excepția cazului în care prejudiciul a fost produs de către ordonatorii principali de credite, conducătorii organelor centrale sau ai consiliilor populare județene; d) judecă contestațiile privind pagubele stabilite prin decizii de imputare emise potrivit legislației muncii, pe seama conducătorilor unităților socialiste cu personalitate juridică, singur sau împreună cu alte persoane, dacă pagubele cauzate au o valoare mai mare de 20 000 lei; dacă decizia de imputare este emisă pentru o sumă mai mare de 20 000 lei, paguba fiind unică, dar produsă prin fapta comună a mai multor persoane, printre care se află și conducătorul unității, competența de soluționare a contestației revine **c.s. de c.f.,** iar nu instanțelor judecătorești. Competența **c.s. de c.f.** este atrasă numai dacă unitatea avea personalitate juridică la data producerii pagubei, dobîndirea acesteia ulterior fiind irelevantă; **c.s. de c.f.** este competentă să soluționeze litigiul chiar dacă persoana în cauză își pierde calitatea de conducător al unității după data producerii pagubei. Litigiile de competența **c.s. de c.f.** se soluționează în complet format din trei membri; la ședințele de judecată este obligatorie și participarea procurorului financiar al curții. Hotărîrile pronunțate de **c.s. de c.f.** sînt executorii;

ele pot fi atacate cu recurs în termen de 15 zile de la comunicare; recursul se va soluționa în complet format din cinci membri, alții decît cei care au soluționat cauza în fond. Președintele **c.s. de c.f.** poate declara recurs extraordinar împotriva hotărîrilor definitive, în termen de un an, dacă apreciază că prin soluțiile pronunțate s-a adus o încălcare esențială legii sau acestea sînt netemeinice; recursul extraordinar se soluționează de un complet format din șapte membri. Înainte de introducerea recursului extraordinar președintele curții poate dispune suspendarea hotărîrii; după promovarea recursului extraordinar, suspendarea executării poate fi acordată de completul de judecată competent. [I.L.]

D

dare de seamă, act procedural, întocmit de judecătorul desemnat de președintele instanței de control judiciar, prin care se prezintă o succintă informare asupra recursului. La tribunalele județene **d. de s.** este facultativă, iar la Tribunalul Suprem obligatorie. **D. de s.** urmează să cuprindă, pe scurt, mențiuni privitoare la: arătarea obiectului cererii de chemare în judecată; dezlegarea dată pricinii de instanța de fond și faptele constatate de aceasta, dar numai în măsura în care este nevoie pentru soluționarea recursului. **D. de s.** se depune de judecătorul raportor cu cel puțin 5 zile înainte de termenul stabilit pentru înfățișarea părților. V. și **judecător raportor.** [I.L.]

dată certă, data calendaristică marcînd momentul din care existența unui înscris sub semnătură privată (datat sau nedatat de către părți) nu mai poate fi contestată de către terți și care este considerată a fi, pentru aceștia, adevărata dată a acelui înscris. Legea enumeră limitativ următoarele criterii prin referire la care se poate stabili **d.c.** a oricărui înscris sub semnătură privată: a) înfățișarea înscrisului, în orice scop și cu orice ocazie, la o instituție de stat, situație în care acel înscris dobîndește ca **d.c.** data prezentării lui la instituția respectivă; b) înregistrarea înscrisului într-un registru public anume destinat (de ex. registrele existente la instanțele judecătorești sau cele de intrare-ieșire de la alte organe de stat etc.), caz în care acel înscris dobîndește ca **d.c.** data înregistrării; c) menționarea înscrisului în cuprinsul unui act sau document oficial întocmit de o persoană îndeplinind o funcție de stat sau obștească (de ex. proces-verbal, hotărîre judecătorească etc.), dacă a fost făcută în așa fel încît să permită identificarea neîndoielnică a lui: într-o atare ipoteză înscrisul respectiv va avea ca **d.c.** data actului sau documentului conținînd mențiunea privitoare la existența sau conținutul său; d) încetarea din viață a oricăreia dintre persoanele semnatare ale înscrisului, situație în care înscrisul respectiv va avea ca **d.c.** data la care s-a produs decesul semnatarului, iar dacă au decedat mai mulți semnatari, data cînd a avut loc primul dintre decese; e) întocmirea de către organul notarial, la cerere, a unei încheieri speciale prin care se atribuie **d.c.** unui anume înscris, caz în care acel înscris primește ca **d.c.** data stabilită prin acea încheiere; este necesar ca **d.c.** atribuită de către organul notarial să fie trecută pe fiecare dintre exemplarele înscrisului. Există însă și alte împrejurări prin referire la care s-ar putea stabili **d.c.** a unui înscris, ca de ex. survenirea unei maladii care produce pa-

ralizarea totală a mîinilor unuia dintre semnatarii acelui înscris; o atare împrejurare creează o puternică prezumție că la data declanșării paraliziei înscrisul respectiv fusese deja întocmit. Principalul efect al **d.c.** este că, din momentul stabilirii ei, înscrisul respectiv dobîndește opozabilitate față de terți. Prin terți, în acest context, se desemnează numai persoanele care au dobîndit drepturi de la părțile contractului și care pot fi prejudiciate prin eventuala schimbare a datei reale a actului respectiv. În această categorie de persoane nu se includ succesorii universali și cu titlu universal, ei substituindu-se în drepturile și obligațiile autorului lor; fac excepție moștenitorii rezervatari, dar numai în măsura în care le este atinsă rezerva prin acte cu titlu gratuit. În această materie regula este că au calitate de terți numai dobînditorii de drepturi cu titlu particular, ca de ex. cumpărătorul, locatarul etc. În ipoteza vînzării lucrului închiriat, cumpărătorului nu-i sînt opozabile decît contractele de închiriere consimțite de vînzător care au dată certă anterioară vînzării. Au calitatea de terți și creditorii părților, ori de cîte ori ei invocă drepturi proprii. [M.C.]

datorie, obligația ce revine debitorului în temeiul unui raport juridic stabilit cu creditorul și care presupune îndeplinirea de către cel dintîi a unei prestații constînd în a da, a face sau a nu face ceva în beneficiul celui de al doilea, corespunzător dreptului corelativ de creanță al acestuia. [M.C.]

daune-interese, despăgubiri bănești stabilite prin hotărîre judecătorească în sarcina debitorului pentru a fi plătite creditorului în scopul reparării prejudiciilor pricinuite acestuia, ca urmare a neexecutării ori executării defectuoase ori cu întîrziere de către debitor a obligațiilor sale. Sînt de două categorii: a) **d.-i.** compensatorii, prin care creditorul este despăgubit pentru pagubele suferite ca rezultat al neexecutării totale sau parțiale a obligației, ori a executării defectuoase a ei de către debitor: b) **d.-i.** moratorii, prin acordarea cărora creditorul este indemnizat pentru pagubele suferite prin simpla întîrziere a executării prestației de către debitor. Indiferent dacă sînt compensatorii sau moratorii, **d.-i.** se stabilesc, fără excepție, într-o sumă de bani, ele reprezentînd o reparare prin echivalent. În timp ce **d.-i.** compensatorii înlocuiesc executarea în natură a prestației neexecutate, cele moratorii pot fi cumulate cu executarea în natură (întîrziată) a prestației debitorului.

debitor, persoană avînd calitatea de subiect pasiv al unui raport juridic obligațional, îndatorată față de creditor să îndeplinească o prestație determinată ce poate consta în a da, a face sau a nu face ceva. [M.C.]

debitor de regres, persoană care, în baza unei cambii, își asumă obligația de a garanta îndeplinirea prestației (efectuarea plății) de care este ținut trasul ca debitor cambial principal, putînd fi urmărită, pe acest temei, ea însăși de către creditorul cambial, pentru executarea acelei prestații, dacă la împlinirea scadenței — sau, în cazurile prevăzute de lege, chiar mai îna-

inte de scadență — obligatul principal refuză plata ce i se cere. Obligația sa de garanție este, în realitate, o obligație de plată avînd caracter subsidiar. Sînt **d. de r.**: trăgătorul, giranții și avaliștii lor. Sin.: obligat de regres. V. și **regres cambial.** [M.C.]

debitor urmărit, debitor împotriva căruia a fost inițiată procedura de executare silită a obligației. [M.C.]

decădere, sancțiune procedurală constînd în pierderea unui drept cu privire la folosirea unei căi de atac sau la îndeplinirea oricărui alt act de procedură, care nu a fost exercitat, respectiv nu a fost îndeplinit în termenul legal. Această sancțiune este susceptibilă de aplicare în cazul neexercitării oricărei căi de atac, precum și al neîndeplinirii oricărui alt act de procedură în termenul legal, afară numai dacă legea dispune altfel sau dacă partea dovedește că a fost împiedicată printr-o împrejurare mai presus de voința ei. În acest din urmă caz, actul de procedură se va îndeplini în termen de 15 zile de la încetarea împiedicării, partea urmînd să arate în același termen și motivele împiedicării. **D.** se raportează în exclusivitate la termenele legale imperative, deoarece în privința termenelor prohibitive operează sancțiunea nulității actului îndeplinit mai înainte ca termenul să fi fost împlinit. Aplicarea **d.** nu este condiționată de exprimarea termenului prin unități de timp (număr de zile) care-i arată durata; această sancțiune primește aplicare și atunci cînd legea stabilește că un anumit act trebuie făcut într-o anumită ordine sau într-o anumită etapă a procesului, iar partea nu a respectat prevederile legale respective. **D.** se invocă în fața instanței, în cursul desfășurării procesului, ca excepție procedurală; criteriul în raport de care se stabilește momentul pînă cînd poate fi invocată o atare excepție, precum și partea îndreptățită să o invoce este natura normei ce a stabilit limite de timp pentru exercitarea căii de atac sau pentru îndeplinirea actelor de procedură respective. Astfel, dacă norma care instituie termenul nerespectat are caracter imperativ, excepția poate fi invocată în orice stadiu al procesului, atît de către partea interesată cît și chiar de către instanță, din oficiu; dacă, dimpotrivă, norma incidentă are caracter dispozitiv, excepția trebuie invocată la primul termen de judecată ce urmează momentului la care s-a cunoscut motivul decăderii. În această ultimă ipoteză, îndreptățirea de a invoca excepția revine numai părții interesate, instanța neputînd proceda la invocarea ei din oficiu. Sancțiunea **d.** operează de plin drept, pronunțarea ei nefiind lăsată la aprecierea judecătorului; instanța are obligația și nu facultatea să o constate. Prin efectul **d.** dispare complet posibilitatea exercitării dreptului, respectiv îndeplinirii actului procedural vizat; exercitarea căii de atac sau îndeplinirea actului procedural ulterior împlinirii termenului legal este lipsită total de eficiență juridică. În această situație se vor afla și toate actele procedurale succesive celui îndeplinit tardiv. Producînd acest efect, **d.** este comparabilă cu nulitatea, care și ea lipsește de eficacitate juri-

dică actele procedurale pe care le vizează. Totuși **d.** rămîne o sancțiune mai gravă decît nulitatea, deoarece ea stinge însuși dreptul de a mai săvîrși actul respectiv, pe cînd actul anulat poate fi refăcut ulterior cu respectarea condițiilor legale, dobîndind astfel deplină valabilitate. Din acest punct de vedere, **d.** se apropie mai mult de prescripția extinctivă, care și ea conduce la pierderea dreptului nevalorificat înlăuntrul unui interval de timp. Nu există însă identitate între prescripția extinctivă și **d.**, întrucît aceasta din urmă este o sancțiune care vizează prin excelență drepturile procedurale. [M.C.]

decădere din probă, sancțiune aplicată părții care, din neglijență sau cu scopul de a tergiversa judecata, nu depune digilența necesară pentru administrarea unor probe încuviințate de instanță la cererea sa. Este **d. din p.** partea care nu depune: a) lista martorilor, cu numele și adresa lor, pentru a putea fi citați, în termen de 5 zile de la data încuviințării; b) copii certificate de pe înscrisurile invocate și pe care instanța le-a admis în cauză ca probe, cu 5 zile înaintea termenului fixat pentru judecată; c) sumele de bani necesare administrării unor probe ca: expertiza, deplasarea instanței la fața locului, transportul și despăgubirea martorilor ș.a. V. și **administrarea probelor; decădere.** [D.R.]

decesul uneia din părțile procesului, eveniment survenit în timpul activității judiciare, care face imposibilă, definitiv sau temporar, continuarea acesteia. **D.u. din p.p.** face imposibilă continuarea activității judiciare în cazul în care obiectul procesului privește în exclusivitate drepturi și obligații cu caracter strict personal. Astfel, se sting prin **d.u. din p.p.** acțiunile privind: anularea căsătoriei sau divorțul; punerea sau scoaterea de sub interdicție, în cazul decesului părții în cauză; acordarea pensiei de întreținere sau a altor prestații periodice, în cazul decesului părții îndreptățită să o primească; decăderea din drepturile părintești, în cazul decesului părintelui împotriva căruia s-a cerut luarea acestei măsuri etc. Unele acțiuni, deși au, în ceea ce privește obiectul lor, caracter strict personal, dacă au fost pornite în timpul vieții de către partea decedată, pot fi continuate și de către moștenitorii acesteia. Așa sînt acțiunile pentru: stabilirea filiației față de mamă; stabilirea paternității; tăgada paternității; revocarea unei donații pentru motive de ingratitudine etc. **D.u. din p.p.** nu împiedică continuarea activității procesuale, dacă s-au îndeplinit formalitățile de introducere în cauză a moștenitorilor, în acțiunile care au ca obiect drepturi și obligații cu caracter patrimonial. Astfel, moștenitorii care acceptă moștenirea preiau, dacă este cazul, și calitatea procesuală, în funcție de faza procesuală în care pricina se găsește, a autorilor lor. Pentru îndeplinirea formalităților de introducere în cauză a moștenitorilor instanța, potrivit fazei în care activitatea judiciară se găsește, trebuie să dispună: a) suspendarea judecății cînd pricina se află în fața primei instanțe; b) facerea unei noi comunicări a hotărîrii la ultimul domiciliu al defunctului pe nu-

mele moştenirii, fără să se arate numele şi calitatea fiecărui moştenitor, cînd partea care avea interes să atace hotărîrea a decedat mai înainte de împlinirea termenului de recurs. V. şi **acţiune personală; suspendarea legală; transmisiunea calităţii procesuale; termen de recurs.** [D.R.]

decizie, hotărîre prin care tribunalul judeţean sau cel al municipiului Bucureşti, ori Tribunalul Suprem, se pronunţă asupra unui litigiu (în fond sau în recurs). Pentru asigurarea aplicării unitare a legilor în activitatea de judecată, Plenul Tribunalului Suprem emite **d.** de îndrumare. V. şi **decizie civilă; decizie de îndrumare.** [M.C.]

decizie civilă, hotărîre prin care organul judecătoresc competent se pronunţă asupra recursului sau asupra recursului extraordinar ori rezolvă în ultimă instanţă fondul după casare. Asemenea hotărîri sînt pronunţate de către tribunalele judeţene, Tribunalul municipiului Bucureşti, secţia civilă a Tribunalului Suprem, precum şi de către Plenul Tribunalului Suprem, cînd acesta judecă pricini concrete în compunerea prevăzută de legea de organizare judecătorească. [M.C.]

decizie de imputare, act juridic unilateral emis de conducătorul unităţii socialiste păgubite printr-o faptă ilicită, sau uneori de către organul ierarhic superior, avînd caracter de titlu executoriu, prin care se stabileşte, în condiţiile Codului muncii, suma datorată păgubitei — în temeiul răspunderii materiale ori al obligaţiei de restituire, după caz — de către una sau mai multe persoane încadrate în acea unitate, dispunîndu-se totodată şi recuperarea sumei respective potrivit legii. De regulă, **d. de i.** se emite de către conducătorul unităţii (director general, preşedinte, ministru etc., după caz) competent potrivit legii sau statutului să angajeze unitatea respectivă în relaţiile ei cu persoanele fizice sau cu alte persoane juridice; acesta poate însă delega competenţa emiterii **d. de i.** unei alte persoane încadrate în unitatea respectivă, dar pentru a fi valabilă delegarea trebuie să fie expresă. Prin derogare de la această regulă legea stabileşte că în cazul în care plata despăgubirilor sau obligaţia de restituire revine însuşi conducătorului unităţii sau altor persoane încadrate în muncă de organul ierarhic superior — fie singur, fie împreună cu alte persoane aflate în serviciul unităţii prejudiciate — **d. de i.** se emite de acest organ ori de delegatul său. **D. de i.** trebuie să cuprindă următoarele elemente: a) numărul şi data emiterii ei; b) indicarea actului şi a organului care a constatat paguba, precum şi în ce constă aceasta; c) data producerii pagubei; d) data şi modul în care cel în drept să emită **d. de i.** a luat cunoştinţă de producerea pagubei; e) numele, funcţia şi domiciliul celor răspunzători, motivîndu-se pentru fiecare în parte, în fapt şi în drept, angajarea răspunderii materiale; f) cuantumul total al pagubei şi defalcarea pe cote-părţi a acesteia pentru fiecare persoană în parte, după criteriile stabilite de lege (în cazul cînd răspunderea se distribuie între mai multe persoane); g) motivarea înlăturării apărări-

lor făcute prin notele explicative date de către persoanele găsite răspunzătoare; h) termenul în care poate fi contestată decizia și organul competent să soluționeze contestația; i) semnătura persoanei care a emis **d. de i.**, cu mențiunea calității sale. Valabilitatea **d. de i.** este condiționată, potrivit legii, de constatarea pagubelor produse unității în anumite termene, precum și de emiterea **d. de i.** înlăuntrul anumitor termene; răspunderea materială pentru paguba cauzată unității poate fi stabilită numai în cazurile în care aceasta a fost constatată în cel mult trei ani de la producerea ei, iar în cazul restituirii sumelor sau a contravalorii bunurilor ori serviciilor nedatorate, în cel mult un an de la data primirii sumelor sau bunurilor ori de cînd a beneficiat de serviciile nedatorate; termenul de emitere al **d. de i.** este de cel mult 60 de zile de la data cînd cel în drept să emită decizia a luat cunoștință de producerea pagubei. **D. de i.** se comunică persoanei în cauză în termen de 15 zile de la emitere și constituie titlu executoriu din momentul comunicării. În cazul nerespectării termenului de emitere al **d. de i.** prejudiciul se impută celui vinovat de neluarea măsurii de lichidare. Suma stabilită pentru acoperirea daunelor se reține în rate lunare din retribuția, precum și din orice alte sume ce se cuvin persoanei în cauză din partea unității la care aceasta lucrează, în condițiile legii. [M.C.]

decizie de îndrumare, act jurisdicțional emis de Plenul Tribunalului Suprem în vederea aplicării unitare a legilor în activitatea de judecată. **D. de î.** exprimă punctul de vedere al instanței supreme în ce privește interpretarea și aplicarea unor dispoziții legale, stabilind linii directoare pentru celelalte instanțe din sistemul judiciar în vederea corectei interpretări și aplicări a acelor dispoziții legale. Legea dispune că în vederea emiterii **d. de î.**, președintele Tribunalului Suprem, de acord cu Ministrul justiției, poate invita pe președinții tribunalelor județene, președintele Tribunalului municipiului București și președinții tribunalelor militare teritoriale la consfătuiri, în cadrul cărora aceștia să prezinte, în fața plenului, informări asupra activității de judecată a instanțelor, în deosebi în legătură cu aplicarea unitară a legii precum și cu orice alte probleme de practică judiciară; totodată el dispune ca membri ai Tribunalului Suprem să studieze, la sediul instanțelor, practica judiciară. În îndeplinirea acestei dispoziții, membrii Tribunalului Suprem pot: să examineze hotărîrile judecătorești definitive, lucrările de generalizare a practicii judiciare, precum și datele referitoare la starea infracțională și la alte aspecte din activitatea instanțelor; să se informeze asupra problemelor privind aplicarea corectă și unitară a legii, rezultate din hotărîrile judecătorești definitive, făcînd cunoscută practica Tribunalului Suprem; să constate cazuri de aplicare neunitară a legii, care fac necesară emiterea unor **d. de î.** În vederea emiterii **d. de î.**, Plenul Tribunalului Suprem se întrunește cel puțin odată la 3 luni; în aceste ședințe pun concluzii ministrul justiției și procurorul ge-

neral. **D. de î.** se emit numai în legătură cu probleme a căror soluționare a prilejuit pronunțarea unor soluții contradictorii în practica judiciară. Aceste decizii sînt supuse controlului Marii Adunări Naționale, iar în intervalul dintre sesiuni, controlului Consiliului de Stat. [M.C.]

declararea dispariției, instituție juridică în virtutea căreia o persoană fizică care lipsește de la domiciliul său vreme mai îndelungată poate fi declarată dispărută (sau în stare de dispariție) prin hotărîre judecătorească, în situația în care a trecut cel puțin un an de la data ultimelor știri ce atestau că acea persoană era în viață. Instanța competentă să declare dispariția este judecătoria ultimului domiciliu al dispărutului. În condițiile legii, celui declarat dispărut i se poate institui curatela. Cel declarat dispărut poate fi ulterior declarat mort, de asemenea prin hotărîre judecătorească, respectîndu-se condițiile stabilite de lege în acest sens. Pînă la rămînerea definitivă a hotărîrii judecătorești declarative de moarte, cel declarat dispărut se prezumă că este în viață. V. și **procedura declarării dispariției.** [M.C.]

declararea judecătorească a morții, instituție juridică în virtutea căreia o persoană fizică dispărută este declarată, prin hotărîre, de către instanța de judecată, că a decedat la o anumită dată. Legea prevede că **d.j. a m.** poate avea loc în următoarele cazuri: a) dacă de la data ultimelor știri din care rezultă că cel declarat dispărut era în viață, au trecut 4 ani; **d.j. a m.** nu poate fi însă hotărîtă mai înainte de împlinirea unui termen de șase luni de la data afișării extrasului de pe hotărîrea prin care s-a declarat dispariția; b) dacă dispariția a avut loc în cursul unor fapte de război, într-un accident de cale ferată, într-un naufragiu sau într-o altă împrejurare asemănătoare, care îndreptățește a se presupune decesul, cel dispărut poate fi declarat mort fără a se mai declara în prealabil dispariția sa, dacă a trecut cel puțin un an de la data împrejurării în care s-a produs dispariția. În cazul în care, în prima ipoteză, ziua ultimelor știri despre cel ce lipsește de la domiciliu nu se poate stabili, termenul de 4 ani se va socoti de la sfîrșitul lunii ultimelor știri, iar dacă nu se poate stabili nici luna, de la sfîrșitul anului calendaristic; tot astfel, în cea de a doua ipoteză, dacă nu se poate stabili ziua împrejurării în care a avut loc dispariția, termenul de un an se va socoti de la sfîrșitul lunii în care această împrejurare s-a produs, iar dacă nu se poate stabili nici luna, de la sfîrșitul anului calendaristic. De îndată ce hotărîrea declarativă de moarte a rămas definitivă, dispărutul este socotit că a murit pe data stabilită prin hotărîre ca fiind aceea a morții. În cazul în care mai multe persoane au murit în aceeași împrejurare, fără să se poată stabili dacă una a supraviețuit alteia, ele sînt considerate că au murit deodată. De la data stabilită prin hotărîrea declarativă de moarte ca fiind aceea a decesului, se sting sau, după caz, se nasc toate raporturile juridice a căror existență este determinată de viața sau moartea acelei persoane. Instanța de judecată poate rectifica data sta-

bilită prin hotărîre ca fiind aceea a morții, ori de cîte ori se dovedește ulterior că adevărata dată este alta. Dacă cel declarat mort este în viață, se poate cere, oricînd, anularea hotărîrii prin care i s-a declarat moartea. Cel care a fost declarat mort poate cere, după anularea hotărîrii declarative de moarte, înapoierea bunurilor sale; cu toate acestea, dobînditorul cu titlu oneros nu este obligat să le înapoieze, decît dacă se va face dovada că la data dobîndirii știa că persoana declarată moartă este în viață. V. și **procedura declarării judecătorești a morții.** [M.C.]

declinarea competenței, măsură prin care instanța de judecată investită cu judecarea unei cauze civile decide, la cererea părților sau din oficiu, că nu are căderea de a soluționa acel litigiu. **D.c.** se dispune printr-o hotărîre ce are ca efect dezinvestirea instanței sesizate și trimiterea cauzei la organul de jurisdicție competent potrivit legii. Trimiterea dosarului la instanța competentă se face doar după rămînerea definitivă a hotărîrii; dacă recursul a fost promovat chiar de partea care a obținut **d.c.**, dosarul poate fi trimis la instanța competentă și mai înainte de definitivarea hotărîrii. V. și **necompetență.** [I.L.]

declinator de competență, mijlocul procedural prin intermediul căruia partea interesată sau procurorul poate solicita instanței sesizate să se pronunțe asupra necompetenței sale. **D. de c.** poate îmbrăca forma unei excepții de procedură sau al unui motiv de recurs; în anumite condiții, necompetența instanței poate fi invocată și pe calea extraordinară de atac a contestației în anulare. [I.L.]

decontare bancară executorie, procedură de executare specifică organizațiilor socialiste, care constă în virarea prin intermediul băncii și fără mișcare de numerar a sumei de bani urmărite, din contul organizației socialiste debitoare în contul organizației creditoare. Desăvîrșirea operației de **d.b.e.** se face în urma întocmirii de către organizația socialistă creditoare a unei cereri în forma unei dispoziții de încasare, în care va indica: suma ce urmează a fi plătită, felul creanței, numărul și felul contului urmărit (de decontare sau curent); odată cu cererea se va depune și titlul executor. Dispoziția de încasare, întocmită în trei exemplare, se depune la unitatea bancară unde organizația creditoare își are deschis contul său curent de decontare, care este remisă apoi unității bancare la care se află contul organizației debitoare. Primind dispoziția de încasare, unitatea bancară la care se află contul organizației debitoare va proceda la **d.b.e.** propriu-zisă, luînd suma din contul acestei organizații și virînd-o în contul organizației creditoare. Exemplarele dispoziției de încasare servesc la efectuarea decontării după cum urmează: primul exemplar servește pentru debitarea contului organizației socialiste urmărite, păstrîndu-se ca act justificativ al operației efectuate; al doilea exemplar se remite băncii organizației socialiste urmăritoare pentru creditarea contului acesteia și se predă ca anexă la extrasul său de cont; al treilea exemplar servește pentru justificarea o-

perației de debitare către organizația debitoare, predîndu-i-se ca anexă la extrasul său de cont. În cazul în care **d.b.e.** n-a putut fi efectuată, în tot sau în parte, din lipsă de disponibil bănesc, dispoziția de încasare se va ține în evidență și executarea va fi continuată pe măsură ce, în contul organizației debitoare, va fi creat disponibil ce poate fi urmărit. În raporturile de **d.b.e.** dintre organizațiile socialiste este inadmisibilă formularea unui refuz de plată motivat de împrejurarea că organizația socialistă debitoare ar avea, la rîndul ei, o creanță împotriva organizației socialiste creditoare; în consecință, compensația nu poate fi opusă ca plată deoarece contravine disciplinei de plan și principiilor gestiunii economice. Cheltuielile legate de efectuarea urmăririi se vor suporta de organizația debitoare, iar recuperarea lor se va face odată cu creanța principală. V. și **executarea silită.** [D.R.]

delegarea instanței, măsură dispusă de Tribunalul Suprem în scopul soluționării cauzei de către o altă instanță decît cea competentă atunci cînd, datorită unor împrejurări excepționale, aceasta din urmă este împiedicată să funcționeze. Tribunalul Suprem poate dispune **d.i.** la cererea părții interesate, ori de cîte ori constată existența unor împrejurări deosebite (calamități naturale etc.) care fac imposibilă funcționarea instanței competente un timp mai îndelungat. **D.i.** constituie un caz de prorogare judiciară a competenței. [I.L.]

delegarea avocațională, înscris oficial emis de biroul colectiv de asistență juridică pe baza contractului încheiat cu persoana interesată sau din oficiu, la solicitarea instanței, avînd semnificația legală de procură, în virtutea căruia avocatul preferat de acea persoană sau, după caz, desemnat de directorul ori responsabilul acelui birou, este împuternicit să acorde persoanei care l-a angajat sau celei pentru care a făcut demersul respectiv organul de jurisdicție, asistența juridică necesară într-un anumit litigiu. **D.a.** trebuie să cuprindă mai multe mențiuni, între care: numele și prenumele avocatului delegat, numele și prenumele persoanei beneficiare a asistenței juridice, obiectul asistenței juridice, organul de jurisdicție în fața căruia persoana vizată urmează să primească asistența respectivă, biroul colectiv de asistență juridică emitent al delegației, numărul de înregistrare al acesteia la biroul emitent, semnătura directorului, cea a avocatului delegat și ștampila biroului colectiv care a emis delegația. V. și **asistență juridică; asistență judiciară.** [M.C.]

deliberare, operație în cadrul căreia membrii completului de judecată stabilesc soluția ce urmează să fie pronunțată cu privire la litigiul dintre părți. **D.** are loc la sfîrșitul dezbaterilor, realizîndu-se fie în ședință, fie în camera de chibzuire; în ambele cazuri **d.** se desfășoară în secret. În mod obișnuit, **d.** are loc în camera de chibzuire. **D.** poate viza nu numai soluția finală, ci și unele măsuri care se iau de instanță pe parcursul judecății (încuviințarea probelor, rezolvarea excepțiilor etc.). Cu prilejul **d.** judecătorii chibzuiesc asupra tuturor capetelor

de cerere formulate prin acțiune precum și asupra apărărilor invocate de partea adversă. Instanța de judecată urmează să stabilească mai întîi starea de fapt, astfel cum aceasta rezultă din probele administrate, după care va determina dispozițiile legale aplicabile în cauză. Membrii completului de judecată au aceleași drepturi cu prilejul **d.**; președintele completului de judecată are însă sarcina de a conduce **d.**; în acest scop președintele va reține opiniile membrilor completului de judecată, începînd cu judecătorul cel mai nou în funcție sau cu cel mai tînăr dintre asesorii populari; președintele urmează să se pronunțe la urmă, pentru a nu influența prin opinia sa pe ceilalți membri ai completului de judecată. Dacă cu prilejul **d.** membrii completului de judecată preconizează soluții diferite, cei a căror păreri se apropie mai mult sînt datori să se unească într-o singură opinie; în cazul completului format din doi judecători, dacă aceștia nu cad de acord asupra soluției, litigiul se va judeca din nou în complet de divergență. Dacă **d.** nu poate avea loc imediat după dezbaterea cauzei în fond, instanța are posibilitatea de a amîna pronunțarea hotărîrii cu cel mult șapte zile; în acest caz președintele completului de judecată va anunța termenul stabilit pentru pronunțarea hotărîrii. Termenul de șapte zile are un caracter relativ, privind o obligație a judecătorilor; nerespectarea lui nu se poate răsfrînge asupra valabilității hotărîrii. După ce s-a întrunit majoritatea, se întocmește de îndată minuta care se semnează, sub sancțiunea nulității, de judecători și grefier. V. și **minută**. [I.L.]

denegare de dreptate, încălcarea de către judecători a obligației ce le revine prin lege de a judeca orice pricină cu care în mod legal sînt învestiți. Legea prevede că se fac vinovați de **d. de d.** judecătorii care refuză judecarea unei pricini sub pretextul tăcerii, neclarității sau insuficientei reglementări a legii. În ce măsură judecătorul trebuie să se inspire din sensul virtual al reglementărilor existente sau în ce măsură el va căuta soluțiile pe care echitatea și nevoile sociale le reclamă, rămîne o chestiune de interpretare și aplicare a legii. Refuzul de a judeca — și, prin aceasta, posibilitatea ca judecătorul să fie urmărit penal pentru **d. de d.** — se poate datora și altor cauze cum ar fi, spre exemplu, respingerea de plano (fără să fie supusă dezbaterilor) a unei acțiuni ca inadmisibilă. Nu poate fi vorba despre o **d. de d.** în cazul în care judecătorul se dezinvestește în mod legal de judecarea unei pricini, cum ar fi cazul declinării de competență, strămutării pricinii ș.a. V. și **dezinvestirea instanței; abținere.** [D.R.]

depoziție de martor, mijloc de probă concretizat în relatarea făcută oral de către martor în fața instanței de judecată sau a altui organ de jurisdicție cu privire la acte, fapte sau împrejurări de orice altă natură pe care le cunoaște direct sau indirect și a căror clarificare prezintă importanță pentru corecta soluționare a litigiului. **D. de m.** se consemnează în procesul verbal de audiere, de către secretarul de ședință, fiind

dictată de președintele completului de judecată, după care se semnează pe fiecare pagină și la sfîrșit de către martor, președinte și secretar. Martorul are dreptul să ceară să i se citească depoziția înainte de a o semna. Legea dispune că orice adăugiri, ștersături sau modificări în cuprinsul **d. de m.** trebuie încuviințate și semnate de judecător, de secretar și martor, sub sancțiunea de a nu fi luate în considerare. Locurile rămase nescrise din procesul verbal de audiere trebuie barate astfel încît să nu mai poată fi adăugat nimic. [M.C.]

depunerea cererii de recurs, înaintarea de către recurent, în vederea investirii instanței de control judiciar, a cererii de recurs la instanța a cărei hotărîre se atacă. **D.c. de r.** se poate face prin: a) prezentarea acesteia personal de către recurent; ca urmare, dacă cererea de recurs nu îndeplinește condițiile cerute de lege, președintele instanței i-o poate înainta recurentului prezent, pentru a fi refăcută, prelungind termenul de recurs cu încă 5 zile; b) expedierea prin poștă; în acest caz recursul se va socoti exercitat în termen dacă a fost predat recomandat la oficiul poștal cel mai tîrziu în ultima zi a împlinirii termenului. **D.c. de r.** direct la instanța de control judiciar nu poate atrage nulitatea acesteia pe acest motiv; fiind vorba de o nulitate relativă expresă, în cazul cărora legea prevede că vătămarea se presupune pînă la dovada contrarie, instanțele de control judiciar nu pot declara fără să le fi fost invocată și fără a-i fi dat posibilitatea recurentului să combată prezumția de vătămare creată prin lege în favoarea intimatului interesat să o invoce. V. **și cerere de recurs; termen de recurs; nulitatea actelor de procedură.** [D.R.]

desfacerea căsătoriei, v. **divorț.**

desființarea înfierii, suprimarea legăturilor de rudenie civilă (și implicit a efectelor acestora) care au luat naștere fără respectarea, de către înfietor sau înfiat, a cerințelor legale ale înfierii, fără respectarea condițiilor de fond ori de formă ale actului juridic al înfierii, ale deciziei de încuviințare a înfierii sau ale ambelor acte amintite. Pentru **d.î.** este suficient și numai constatarea ori pronunțarea nulității unuia din cele două acte juridice, deoarece atît în cazul în care a fost încheiată cu încălcarea unor dispoziții legale, cît și atunci cînd a fost încuviințată cu nesocotirea unor norme legale, înfierea este supusă desființării. **D.î.** se poate obține: a) pe calea acțiunii în nulitatea înfierii, atunci cînd interesul ocrotit de norma juridică încălcată prin încheierea sau încuviințarea înfierii este de ordine publică; b) pe calea acțiunii în anularea înfierii, dacă interesul ocrotit de dispoziția legală încălcată este de ordin personal. V. **și acțiune în nulitatea înfierii; acțiune în anularea înfierii.** [M.M.]

desistare, v. **renunțare la drept; renunțare la judecată.**

despăgubire, sumă de bani pe care autorul unei fapte ilicite păgubitoare, sau debitorul unei obligații contractuale neexecutate, este obligat să o plătească, în virtutea unei hotărîri judecătorești, victimei sau, respectiv creditorului ce

a suferit prejudiciul și prin intermediul căreia se înfăptuiește repararea prin echivalent a acelui prejudiciu. Sin. dezdăunare; daune interese (în răspunderea contractuală); indemnizare (în răspunderea delictuală). V. și **daune-interese.** [M.C.]

despărțenie, v. **divorț.**

dezbatere în fond, parte finală a judecății în care părțile au posibilitatea de a-și expune, în ședință publică, pretențiile și apărările lor, solicitînd, fiecare, pronunțarea unei hotărîri favorabile. **D. în f.** are loc, cu prilejul ultimei ședințe de judecată, după ce la termenele anterioare au fost administrate probele încuviințate cu privire la toate împrejurările cauzei. **D. în f.** poartă asupra tuturor împrejurărilor de fapt și de drept ale cauzei; cu prilejul **d. în f.** instanța de judecată, în temeiul principiului rolului activ, poate pune în discuția părților orice împrejurare de fapt sau de drept pe care o consideră esențială pentru dezlegarea raporturilor litigioase. Concluziile formulate cu prilejul **d. în f.** reprezintă o sinteză asupra desfășurării procesului civil și deopotrivă un prilej pentru părți de a-și exprima sau motiva pretențiile ori apărările lor. Părțile pun concluzii asupra fondului în ordinea determinată de lege: mai întîi se dă cuvîntul reclamantului pentru a-și susține pretențiile, iar apoi pîrîtului spre a se apăra. În ipoteza coparticipării procesuale, instanța va da cuvîntul în aceeași ordine: mai întîi reclamanților și la urmă pîrîților. Dacă acțiunea a fost promovată de procuror, acesta va pune concluzii înaintea celorlalți participanți. După ce părțile pun concluzii asupra fondului, instanța urmează să declare dezbaterile închise și se va retrage, în camera de chibzuire, pentru deliberare. [I.L.]

dezbatere judiciară, modalitate practică și obligatorie de expunere, în cadrul ședinței de judecată, de către părți, a pretențiilor și apărărilor lor. **D.j.** reprezintă cadrul procesual necesar pentru realizarea justiției cu respectarea principiilor fundamentale care guvernează activitatea de judecată (oralității, contradictorialității, publicității, dreptului de apărare etc.). **D.j.** vizează întreaga desfășurare a procesului civil în ședință publică; ele se încheie odată cu retragerea completului de judecată în vederea deliberării și pronunțării hotărîrii judecătorești; **d.j.** pot continua însă și în fața instanțelor de control judiciar. [I.L.]

dezinvestirea instanței, mod legal de încetare a activității judiciare într-o anumită cauză. **D.i.** poate avea loc fără ca aceasta să judece cauza, sau după ce judecata a fost terminată **D.i.** mai înainte ca judecarea cauzei să aibă loc, se face în cazul în care continuarea activității judiciare în acea cauză nu mai este posibilă din motive ca: instanța investită a dispus declinarea competenței; printr-un regulator de competență s-a decis de către o instanță superioară că este competentă să judece cauza o altă instanță decît aceea înaintea căreia s-a ivit conflictul; s-a hotărît de către instanța supremă strămutarea pricinii; etc. **D.i.** după terminarea judecății are loc în urma îndeplinirii obligației de a soluționa cauza — în întregul ei — materializată prin întoc-

mirea minutei și pronunțarea hotărîrii. Indiferent dacă **d.i.** a avut loc în urma constatării unor motive care au făcut imposibilă judecarea unei cauze, sau ca urmare a terminării judecării ei, judecătorii nu mai pot reveni asupra hotărîrilor pe care le dau sau le sînt impuse (cazul regulatorului de competență) și produc efectul dezinvestirii lor. Sin. desezisa. V. și **autoritate de lucru judecat; excepții de procedură.** [D.R.]

disjungere, măsură dispusă de instanță în vederea judecării separate a acțiunilor întrunite — inițial sau prin conexare — în cadrul aceluiași proces. **D.** reprezintă o măsură opusă conexării a două sau mai multe pricini civile între care există o strînsă legătură de obiect și cauză juridică. Adeseori **d.** se impune ca o consecință firească a depunerii tardive a unor cereri conexe cu cererea principală. Astfel, potrivit legii, depunerea tardivă a cererii reconvenționale și a cererilor de introducere a terților persoane în procesul civil conduce, de regulă, la soluționarea deosebită a acestora față de acțiunea principală; părțile pot consimți ca cererile conexe să se judece împreună chiar dacă unele dintre ele au fost depuse tardiv. Instanța are dreptul de a dispune **d.** cererilor ori de cîte ori soluționarea lor împreună ar putea determina tergiversarea judecății; o asemenea măsură poate fi luată, de pildă, în ipoteza în care se constată că acțiunea principală este în stare de judecată, iar cererea accesorie sau incidentă se află doar în faza probatorie. [I.L.]

disponibilitate, v. **principiul disponibilității.**

dispozitivul hotărîrii, componentă structurală a hotărîrii judecătorești care conține reproducerea integrală și întocmai a minutei redactate în finalul deliberării și citite în ședința publică cu ocazia pronunțării. Constituie partea cea mai importantă a hotărîrii, deoarece cuprinde soluția dată de instanță în rezolvarea litigiului; este supus executării silite și împotriva lui se exercită căile de atac. **D.h.** trebuie să conțină rezolvările date de instanță — în sensul admiterii sau respingerii — tuturor cererilor formulate de părți cu privire la obiectul procesului. De asemenea, el trebuie să cuprindă precizarea elementelor necesare punerii lui în executare silită: numele, prenumele și domiciliul părților; în cazul obligării la predarea unui bun, acesta trebuie să fie individualizat, arătîndu-se, la imobile, strada, numărul sau vecinătățile, numărul de carte funciară, numărul topografic și întinderea, iar la lucrurile generice arătarea modului în care se face determinarea lor (prin numărare, cîntărire etc.); în cazul acțiunilor în recunoașterea unui raport juridic, se va indica conținutul exact al acestui raport (drepturile și obligațiile părților); atunci cînd obligarea nu se poate face în natură (deoarece, spre exemplu, lucrul a pierit), obligarea se va face prin echivalent, iar în **d.h.** va trebui să se precizeze cuantumul sumei de bani care urmează a fi plătită de către cel obligat; în cazul obligațiilor de a face trebuie să se prevadă și sancțiunea unor daune cominatorii pe fiecare zi de întîrziere; ori

de cîte ori se pronunță o obligare alternativă, trebuie să se arate atît prestația principală, cît și cea alternativă; în cazul obligării la plata unor sume de bani, de regulă se obligă și la plata de dobînzi; cînd se admite acțiunea mai multor reclamanți se va arăta cît se cuvine fiecăruia dintre ei și dacă există sau nu solidaritate; în cazul obligării mai multor pîrîți se va arăta cît datorează fiecare sau dacă obligația este solidară, cum sînt repartizate cheltuielile de judecată etc. Instanța poate acorda motivat debitorului un termen de grație (înlăuntrul căruia acesta să poată face plata) sau să eșaloneze plata pe mai multe termene succesive; în caz contrar obligarea este pură și simplă, iar hotărîrea poate fi pusă în executare pe cale silită de îndată ce a rămas definitivă. În **d.h.** trebuie să se prevadă (la cererea părții interesate) obligarea la plata cheltuielilor de judecată a părții care a pierdut procesul. Totodată, în cuprinsul său trebuie să se arate și calea de atac ce poate fi exercitată de părți, precum și termenul în care aceasta o poate exercita. Dacă hotărîrea este definitivă, se va face o atare mențiune. Trebuie de asemenea să se facă mențiunea că hotărîrea a fost pronunțată în ședință publică. [M.C.]

distribuirea prețului, operație de repartizare a sumelor de bani rezultate din urmărirea silită a bunurilor mobile sau imobile, între doi sau mai mulți creditori. **D.p.** se realizează după cum urmează: 1) În ipoteza urmăririi bunurilor mobile, dacă pe lîngă creditorul urmăritor există și alți creditori ce au făcut opunere la **d.p.,** iar titlul lor este recunoscut, prețul obținut se va împărți între aceștia. Astfel, vor fi plătiți mai întîi creditorii privilegiați; creditorii privilegiați care au același rang de preferință vor fi plătiți în mod proporțional; din restul sumei urmează să fie plătiți creditorii chirografari, în mod proporțional cu valoarea creanței fiecăruia. **D.p.** se face de instanța de judecată, cu citarea părților, în camera de chibzuire. 2) În ipoteza urmăririi bunurilor imobile, **d.p.** se face, cînd sînt mai mulți creditori, cu respectarea tabloului de împărțeală întocmit în acest scop. 3) În ipoteza urmăririi prin intermediul popririi, **d.p.** între mai mulți creditori se face cu respectarea ordinii de preferință prevăzute de dreptul comun. 4) În cazul creanțelor statului și ale organizațiilor socialiste față de persoanele fizice, urmărirea silită se realizează cu respectarea unor reguli derogatorii de la dreptul comun. **D.p.** se face de organul de executare silită, după trecerea a cel puțin 15 zile de la data depunerii sumei rezultate din valorificarea bunurilor, cu respectarea ordinei de preferință statornicite de legea specială. V. și **tabloul de împărțeală a prețului; ordine de preferință.** [I.L.]

divorț, mod de încetare a desfacerii căsătoriei pe cale judecătorească atunci cînd, datorită unor motive temeinice, raporturile dintre soți sînt atît de grav și iremediabil vătămate încît continuarea căsătoriei este vădit imposibilă pentru cel care cere desfacerea ei. **D.** se poate pronunța fie din vina exclusivă a pîrîtului (dacă instanța constată că motivele temeinice care fac cu neputință conti-

nuarea căsătoriei sînt imputabile acestuia), fie din vina ambilor soți (în acele cazuri în care instanța constată și în sarcina reclamantului o culpă atît de gravă încît ea singură ar fi suficientă să legitimeze desfacerea căsătoriei, în eventualitatea că pîrîtul ar face o asemenea cerere). Reclamantul nu poate invoca în sprijinul acțiunii sale propria-i culpă și nici fapte sau împrejurări ce țin de conduita sa. **D.** este supus unei proceduri speciale care a fost astfel reglementată încît să servească interesului general al ocrotirii căsătoriei. Căsătoria se consideră desfăcută pe data rămînerii definitive a hotărîrii judecătorești prin care s-a pronunțat **d. D.** produce efecte multiple, care vizează întregul complex de relații personale și patrimoniale ce s-au stabilit între soți, între aceștia și copii precum și între soți și terțe persoane ca urmare a căsătoriei; indiferent însă de domeniul de relații la care se referă, aceste efecte se produc numai pentru viitor, nu au caracter retroactiv, deosebindu-se astfel esențial de efectele nulității căsătoriei. V. și **procedura divorțului.** [M.C.]

domiciliu, locul în care o persoană fizică își are locuința stabilă sau principală, unde se prezumă că ea poate fi găsită în mod obișnuit și care este luat ca atare în evidența organelor administrative. Pe plan juridic **d.** se distinge prin obligativitate, unicitate și stabilitate, constituind unul dintre elementele de identificare ale persoanei fizice. **D.** poate fi stabilit de către însăși persoana fizică în cauză, sau este fixat prin lege. În funcție de această împrejurare se disting: a) **d.** voluntar, caracterizat prin aceea că este ales de către persoana în cauză; potrivit legislației noastre un astfel de **d.** este locul unde acea persoană își are locuința statornică, iar în cazul în care are mai multe locuințe, este locul unde se află locuința principală. Actul doveditor al **d.** voluntar este buletinul de identitate; atunci cînd este cazul, pot fi folosite în acest scop și alte mijloace de probă. b) **d.** legal, care se distinge prin aceea că este fixat chiar de lege. Legea stabilește **d.** numai cu privire la unele categorii de persoane, după cum urmează: **d.** minorului se află la părinții lui sau la acela dintre ei, împreună cu care locuiește statornic, iar atunci cînd părinții, avînd **d.** diferite, nu se înțeleg cu privire la **d.** minorului, va decide instanța judecătorească în această problemă; minorul care este reprezentat numai de către unul dintre părinți (celălalt fiind mort, decăzut din drepturile părintești, pus sub interdicție, în neputința de a-și manifesta din orice motive voința, sau în situația de divorțat căruia instanța nu i-a încredințat copilul spre creștere și educare) are **d.** la părintele ce-l reprezintă, iar dacă ambii părinți se află într-una din situațiile menționate, la tutorele său; minorul pus sub tutelă sau sub interdicție are **d.** legal, de asemenea, la tutorele său; **d.** interzisului se află la reprezentantul său legal (tutore) pe toată durata menținerii interdicției; dispărutul are **d.** la curator (dacă asupra bunurilor sale s-a instituit curatela), dar numai în măsura în care acesta este îndreptățit să-l reprezinte; **d.** legal al unor persoane che-

mate la moștenire se află la custode sau la curator, dacă în ce privește unele bunuri succesorale a fost numit un custode sau un curator, dar numai în măsura în care acesta este îndreptățit să reprezinte acele persoane. Proba **d.** legal se face prin orice mijloace de probă (acte de stare civilă, hotărîri judecătorești etc.) de natură să ateste că persoana vizată se află într-una din situațiile pentru care legea prevede un asemenea **d.**, precum și prin acelea care fac dovada **d.** voluntar al ocrotitorului legal. Determinarea **d.** unei persoane prezintă importanță în primul rînd pentru identificarea acelei persoane, dar și sub multiple alte aspecte, ca de ex. stabilirea competenței instanței de judecată, îndeplinirea diverselor acte de procedură etc. V. și **domiciliu ales.** [M.C.]

domiciliu ales, adresa pe care o persoană o indică instanței de judecată ca fiind (cel puțin pentru o perioadă determinată, sau într-un anume scop) domiciliul ei, solicitînd acesteia să o aibă în vedere la îndeplinirea unor acte de procedură. Legea dispune că în cazul alegerii de domiciliu, dacă partea a arătat și persoana însărcinată cu primirea actelor de procedură, comunicarea acestora se va face la acea persoană, iar în lipsa unei asemenea arătări, la domiciliul părții. V. și **domiciliu; domiciliu necunoscut.** [M.C.]

domciliu necunoscut, denumire dată domiciliului (voluntar sau legal) unei persoane, în cazul în care acesta nu poate fi identificat de către partea interesată sau de către instanța de judecată în cedarea îndeplinirii unor acte de procedură. Legea dispune că în cazul în care reclamantul învederează că, deși a făcut tot ce i-a stat în putință, nu a izbutit să afle domiciliul pîrîtului, președintele instanței va dispune citarea acestuia prin publicitate. V. și **domiciliu; domiciliu ales.** [M.C.]

dosar civil, totalitatea înscrisurilor privitoare la un litigiu civil, existente la un anumit moment al activității procesuale, reunite în ordinea întocmirii sau administrării lor, într-o îmbrăcăminte din carton. Pe coperta **d.c.** se va menționa: numărul acestuia, denumirea instanței, obiectul cauzei, numele și prenumele părților. Numărul dosarului corespunde cu cel de înregistrare a cererii de chemare în judecată; sub acest număr se vor înregistra toate cererile accesorii sau incidentale. La instanța de recurs se formează un dosar nou care se atașează însă la cel al instanței de fond. Părțile, procurorul și persoanele care justifică un interes legitim pot consulta din timp **d.c.** la arhiva instanței. [I.L.]

dovada cu înscrisuri, probă constînd în materializarea unui act juridic pe hîrtie (într-un înscris propriu-zis) sau într-un alt obiect material, ca de ex.: o scîndură, o cărămidă, o înregistrare pe peliculă, pe casetă sau pe o bandă de magnetofon. De regulă, înscrisurile constituie probe preconstituite, întocmindu-se în mod special în scopul de a dovedi ulterior, la nevoie, un raport juridic; actul preconstituit este mai exact și mai sigur decît memoria fragilă a martorilor și poate fi conservat mai ușor. Totodată, înscrisul fiind confecționat chiar în momentul perfectării actului

juridic, este mai demn de crezare decît alte probe care se constituie ad hoc, în chiar timpul procesului. Împrejurarea face ca, în mod obișnuit, la înscrisuri să se pună la îndoială în timpul procesului nu conținutul, ci autenticitatea lor. În raporturile dintre persoanele fizice, forma înscrisului preconstituit este cerută ori de cîte ori obiectul actului juridic are o valoare mai mare de 250 lei; în raporturile dintre organizațiile socialiste legea cere de asemenea forma scrisă a contractelor economice, acestea neputînd fi dovedite cu martori. Legea cere forma scrisă și pentru dovedirea operațiilor de predare-primire a mărfurilor în executarea contractului de furnizare. Regula în ce privește administrarea **d. cu î.** este că reclamantul trebuie să depună înscrisurile de care înțelege să se prevaleze în proces odată cu cererea de chemare în judecată, în atîtea copii cîți pîrîți sînt, precum și un exemplar pentru instanță, pe care le certifică pentru exactitate. Legea permite ca inițial să se depună și numai un extras dintr-un înscris referitor la pricină, urmînd ca instanța să dispună, dacă va găsi necesar, înfățișarea ulterioară a înscrisului în întregime. La rîndul său, pîrîtul are obligația să depună, odată cu întîmpinarea, sau la prima zi de înfățișare, toate înscrisurile pe care înțelege să le folosească ca probe în apărare; în cazul în care mai mulți reclamanți au un singur reprezentant, sau un reclamant participă la judecată în mai multe calități juridice (de ex., și ca tutore), pîrîtul va depune la dosar pentru aceste părți cîte o singură copie după înscrisurile prezentate în apărare. Atunci cînd se prezintă înscrisuri redactate într-o limbă străină, sau scrise cu litere vechi, partea care le înfățișează trebuie să depună traduceri sau copii cu litere latine, certificate de ea însăși. La instanțele judecătorești care funcționează în unități administrativ-teritoriale locuite și de populație de altă naționalitate decît cea română, părțile pot depune înscrisurile redactate în limba lor proprie. Atunci cînd partea adversă contestă exactitatea traducerii în limba română sau transcrierii cu litere latine făcută de împricinatul care a depus înscrisul redactat în limbă străină sau scris cu litere vechi, instanța poate dispune ca traducerea sau transcrierea să se facă de către un traducător autorizat, situație în care primesc aplicare dispozițiile referitoare la experți. Partea este obligată fie să depună, în prealabil ședinței de judecată, originalul înscrisului la secretariatul instanței, fie să-l aibă asupra sa la judecată pentru ca instanța să poată proceda la confruntarea lui cu copia; în caz contrar instanța are facultatea să acorde un termen în vederea înfățișării înscrisului original. Nedepunerea sau neînfățișarea originalului este sancționată cu înlăturarea copiei dintre mijloacele de probă administrate în cauză. În cazul în care înscrisul se găsește în posesia părții potrivnice, iar aceasta nu are interes să-l depună în instanță, aceasta va putea ordona înfățișarea lui dacă s-a făcut dovada că este deținut de partea respectivă; refuzul părții potrivnice care deține înscrisul de a da curs acestui ordin, ori

ascunderea sau distrugerea înscrisului de către ea, îndreptățește instanța să considere dovedite pretențiile părții care a cerut înfățișarea înscrisului, în ce privește cuprinsul acelui înscris. Atunci cînd înscrisul se găsește la un terț, terțul respectiv va fi citat în calitate de martor cu invitația expresă de a aduce înscrisul la instanță; refuzul de a da curs acestui ordin poate fi sancționat de instanță cu obligarea terțului la plata unor daune cominatorii. Instanța va putea reveni asupra sancțiunii în cazul în care terțul va înfățișa totuși înscrisul ulterior, cu condiția însă ca procesul să se afle încă în curs de judecare. Atunci cînd înscrisul se află la un organ de stat sau la o persoană juridică, instanța poate cere, prin adresă, înfățișarea lui, iar refuzul de a da curs solicitării respective îndreptățește organul judecătoresc să aplice sancțiunea obligării la daune cominatorii a instituției sau persoanei juridice care refuză înfățișarea înscrisului. În cazul în care prezentarea înscrisului nu este posibilă, acesta fiind necesar funcționării serviciului la organul de stat sau persoana jurdică ce îl deține (de exemplu o carte funciară, un registru etc.), instanța va proceda la cercetarea înscrisului original la acel organ, cu citarea părților, iar dacă înscrisul se găsește în altă localitate, va recurge la cercetarea lui prin comisie rogatorie, de către instanța din acea localitate. Cît privește cercetarea înscrisurilor de către instanță în ședința de judecată, aceasta diferă în funcție de natura lor: cele autentice neputînd fi combătute decît prin alte înscrisuri sau prin înscrierea în fals, sînt considerate ca făcînd dovadă deplină cîtă vreme nu au fost astfel combătute. Cele sub semnătură privată se prezintă părții adverse pentru a fi recunoscute de ea la interogator, iar în caz de răspuns afirmativ proba este făcută. V. și **procedura verificării de scripte**. [M.C.]

dovada cu martori, probă constînd în declarațiile făcute de martori în fața organului de jurisdicție și a cărei administrare este îngăduită de lege numai în prezența anumitor condiții. Potrivit legii, **d. cu m.** este admisă numai în privința actelor juridice în valoare de pînă la 250 lei, precum și a faptelor materiale, cu excepția stărilor de fapt în care operează prezumții legale absolute, justificate de un interes social (ca, de exemplu, starea civilă a unei persoane atunci cînd există concordanță între certificatul de naștere și folosirea stării civile, așa numita **posesiune** de stat). Nu este admisibilă această dovadă cu privire la actele juridice al căror obiect are o valoare mai mare de 250 lei și nici în contra sau peste cuprinsul unui înscris, indiferent de valoarea raportului juridic. Părțile însă pot conveni ca și în aceste cazuri să se poată face **d. cu m.** dacă o atare dovadă privește drepturi de care ele pot să dispună. Restrîngerea admisibilității probei testimoniale operează numai în materie civilă; în materie penală, ori de cîte ori este vorba de infracțiuni constînd în încălcarea unor obligații contractuale civile (cum este, bunăoară, abuzul de încredere), judecarea chestiunilor prealabile de natură civilă de care este dependentă soluționarea cauzei penale, deși se face de instanța

penală, este supusă regulilor și mijloacelor de probațiune prevăzute de legea civilă, ceea ce înseamnă că restrîngerea admisibilității **d. cu m.** primește aplicare și aici în situațiile respective. În materie comercială, **d. cu m.** este întotdeauna admisibilă. În raporturile dintre organizațiile socialiste legea a impus obligativitatea contractului scris, în vederea asigurării disciplinei contractuale în acele raporturi. Dreptul de proprietate, fiind expresia unui raport juridic, nu poate fi dovedit cu martori; în schimb, faptul material al posesiunii prelungite a bunului pe durata prescripției achizitive este susceptibil de o asemenea dovadă. Terții pot folosi **d. cu m.** pentru a combate cele conținute într-un înscris. Chiar în raporturile dintre părțile actului juridic, inadmisibilitatea acestei probe pentru a se combate conținutul unui înscris privește numai înscrisurile preconstituite, iar nu și celelalte înscrisuri probatorii. **D. cu m.** poate fi utilizată pentru a se proba frauda, dolul, cauza ilicită a convenției, existența viciilor de consimțămînt în momentul contractării, precum și frauda la lege; toate aceste împrejurări determină, după caz, nulitatea relativă sau absolută a actului juridic, chiar și atunci cînd el a fost constatat printr-un înscris (autentic sau sub semnătură privată). De asemenea, pot fi dovedite cu martori stingerea sau rezilierea obligației, chiar dacă aceasta fusese constatată printr-un înscris: într-o atare ipoteză nu se tinde a se proba nici conținutul convenției părților și nici modificarea contractului inițial, ci doar un fapt ulterior convenției, care a făcut să înceteze raportul juridic astfel stabilit, cum este, de ex., remiterea de datorie sau plata (dacă, bineînțeles, aceste operații, ele însele acte juridice, ar fi, potrivit legii, susceptibile de proba cu martori. **D. cu m.** este admisibilă și atunci cînd clauzele convenției scrise sînt obscure, echivoce, fiind necesară interpretarea lor pentru a se lămuri intenția comună a părților. În următoarele situații, **d. cu m.** este admisibilă indiferent de valoarea obiectului actului juridic, și chiar în completarea sau împotriva conținutului înscrisului probator încheiat de către părți: începutul de dovadă scrisă poate fi întregit cu depoziții de martori; cînd există imposibilitatea de a preconstitui sau păstra proba scrisă: la obligațiile care se nasc din cvasicontracte, din delicte sau cvasidelicte, la depozitul necesar (în caz de ruină, incendiu, tumult sau naufragiu) și la depozitele ce fac călătorii la hotelul unde se cazează, la obligațiile contractate în caz de accidente neprevăzute (cînd nu era cu putință părților să facă înscrisuri), cînd înscrisul a fost întocmit, dar creditorul l-a pierdut într-un eveniment de forță majoră. V. și **depoziție de martor.** [M.C.]

drept comun, expresie ce desemnează norma juridică sau gruparea de norme juridice prin care se înfăptuiește reglementarea legală generală, de principiu, a unui raport social sau a unui domeniu de raporturi sociale, reglementare care primește aplicare într-un anumit domeniu, ori de cîte ori (sau în măsura în care) acel domeniu nu este supus unei reglementări legale speciale, derogatorii (spre e-

xemplu: dreptul comun în materia executării silite; dreptul comun în materia participării terților la procesul civil; etc.). Normele legale cuprinse în Codul de procedură civilă constituie **d.c.** din domeniul dreptului procesual civil. V. și **Cod de procedură civilă.** [M.C.]

drept de apărare, v. **principiul dreptului de apărare.**

drept la acțiune 1 (în sens procesual), facultatea titularului unui drept subiectiv de a sesiza instanța de judecată printr-o cerere (întemeiată sau neîntemeiată din punct de vedere juridic), solicitîndu-i să pronunțe o hotărîre asupra acelei cereri. În această accepțiune, **d. la a.** se înfățișează ca drept de a intenta acțiunea și totodată ca o formă de manifestare a dreptului de petiționare consacrat prin Constituție. Uneori **d. la a.** (în sens procesual) este dependent de îndeplinirea unei condiții sau proceduri prealabile, fără de care acțiunea nu poate fi primită. Astfel, legea dispune că în cazul litigiilor patrimoniale avînd o valoare sub 30 000 lei nu se poate introduce acțiune la instanța judecătorească decît dacă reclamantul s-a adresat, în prealabil, comisiei de judecată competente, în vederea îndeplinirii procedurii de împăciuire; pentru ca instanța să primească acțiunea sa, el trebuie să probeze prin dovadă scrisă (proces verbal) că organul de jurisdicție obștească n-a putut realiza împăcarea părților, iar acestea n-au fost de acord ca acel organ să soluționeze litigiul lor, ori să facă dovada (tot prin act scris) că procedura de împăciuire nu s-a îndeplinit în termenul prevăzut de lege. Tot așa, în cadrul procedurii prevăzute de lege cu privire la judecarea de către instanțele judecătorești a cererilor celor vătămați în drepturile lor prin acte administrative ilegale, **d. la a.** (în sens procesual) este subordonat condiției utilizării prealabile, de către reclamant, a procedurii administrative, prin sesizarea organului administrativ competent. 2 (în sens material), facultatea reclamantului (titularului unui drept subiectiv) de a cere, prin intermediul instanței de judecată, de la pîrît (persoana căreia îi incumbă obligația corelativă acelui drept) executarea prestației la care s-a îndatorat. În această accepțiune, **d. la a.** prezintă semnificația de drept la satisfacerea ori admiterea acțiunii. Distincția dintre **d. la a.** în sens procesual și **d. la a.** în sens material prezintă utilitate practică sub multiple aspecte. Astfel, în cazul în care o instanță necompetentă își declină competența, ceea ce se pune în discuție este numai **d. la a.** în sens procesual: instanța nu contestă reclamantului **d. la a.** în sens material, ci constată doar că acesta s-a adresat unui orgn jurisdicțional necompetent să-i soluționeze cererea. Dacă, dimpotrivă, instanța respinge acțiunea constatînd că excepția de prescripție este întemeiată, este pus în cauză însuși **d. la a.** în sens material, în legătură cu care se constată că s-a stins prin efectul prescripției; cererea pentru instituirea măsurilor asiguratorii tinde să asigure realizarea **d. la a.** în sens material. Reclamantul poate să renunțe la judecată în condițiile prevăzute de lege; în acest

caz este vizat numai **d. la a.** în sens procesual, cu referire specifică la acțiunea care a fost deja introdusă, reclamantul păstrîndu-și dreptul de a formula o nouă acțiune a cărei admitere nu poate fi împiedicată de faptul renunțării la prima acțiune. Dacă însă reclamantul renunță chiar la dreptul subiectiv dedus judecății, el pierde **d. la a.** în sens material; o nouă acțiune cu privire la dreptul la care s-a făcut renunțarea va fi respinsă în fond. În cazul perimării unei acțiuni este afectat numai **d. la a.** (în sens procesual) privind cererea care a format obiectul perimării; reclamantul are posibilitatea să introducă o nouă acțiune și chiar să obțină admiterea ei, dacă aceasta va fi găsită întemeiată în fond. **D. la a.** în sens procesual este imprescriptibil, în vreme ce **d. la a.** în sens material, cu excepția cazurilor prevăzute de lege, este supus prescripției extinctive. [M.C.]

drept procesual civil, ramură a sistemului de drept al R. S. România cuprinzînd ansamblul normelor juridice care reglementează, în conformitate cu interesele oamenilor muncii, modul de judecată și de rezolvare a pricinilor privitoare la drepturi civile, precum și modul de executare silită a hotărîrilor judecătorești pronunțate în aceste pricini. **D.p.c.** reglementează în detaliu, prin normele sale, fazele și etapele pe care le poate parcurge un proces civil; totalitatea reglementărilor referitoare la aceste faze și etape formează sistemul dreptului procesual civil. Normele **d.p.c.** au caracter de clasă, prin intermediul lor realizîndu-se pe cale procesuală dreptul material ce conține regulile de conduită convenabile clasei muncitoare, conducătoare în stat. La rîndu-i, calea procesuală reprezintă o organizare a procedurii în armonie cu anumite principii fundamentale, ce de asemenea dau expresie intereselor generale ale oamenilor muncii. Caracterul de clasă al **d.p.c.** român rezultă fără echivoc din numeroase dispoziții legale între care: acelea prin care se consacră dreptul procurorului de a porni acțiuni civile și de a participa la orice proces, în orice fază a procesului, dacă apreciază că aceasta este necesar pentru apărarea intereselor statului, ale organizațiilor obștești sau ale oamenilor muncii; acelea prin care se statornicește principiul rolului activ al judecătorului, în virtutea căruia instanța este obligată să ajute activ părțile în ocrotirea drepturilor și intereselor lor legitime; acelea care îndreptățesc instanța să încuviințeze o probă ce nu a fost cerută în termen din cauza neștiinței sau a lipsei de pregătire a părții etc. **D.p.c.** are ca obiect propriu de reglementare raporturile procesuale civile, iar metodele specifice de reglementare țin seama de cerințele unui complex de principii fundamentale și mai cu seamă de cerințele disponibilității, ale contradictorialității și ale rolului activ al instanței. Ca parte integrantă a sistemului juridic unitar al R. S. România, **d.p.c.** are strînse legături cu dreptul constituțional, cu dreptul civil (care, în sens larg, include și ramurile desprinse din el: dreptul familiei, dreptul muncii, dreptul cooperatist), cu dreptul administrativ, cu organizarea judecătorească și

cu dreptul procesual penal. a) La baza **d.p.c.** stau normele fundamentale ale dreptului constituțional. Constituția R. S. România consacră mai multe texte organelor judecătorești, precizînd totodată principiile pe baza cărora se înfăptuiește justiția atît în pricinile civile cît și în cele penale. Între acestea se înscriu: principiul independenței judecătorilor și al supunerii lor numai legii, principiul publicității, principiul dreptului de apărare, care dau expresie profundului democratism al procesului civil român. b) **D.p.c.** reprezintă aspectul sancționator al dreptului civil material, care intervine la caz de nevoie. Dreptul civil ar fi insuficient dacă realizarea lui nu ar fi înfăptuită pe calea procesului civil; tot astfel, procesul civil ar fi de neconceput în absența unui drept civil material pe care să-l apere și să-l valorifice. c) Corelația dintre **d.p.c.** și dreptul administrativ este pusă în evidență, printre altele, de reglementarea prin lege (chiar prin Constituție) a dreptului instanțelor judecătorești de a exercita controlul asupra hotărîrilor organelor administrative cu activitate jurisdicțională, precum și de recunoașterea de către legiuitor pe seama tribunalelor și judecătoriilor a competenței de a judeca cererile celor vătămați în drepturile lor prin acte administrative ilegale, putînd să se pronunțe în condițiile legii asupra legalității acestor acte. Pe de altă parte, dispozițiile Codului de procedură civilă, care constituie dreptul comun în materie civilă și comercială, se aplică și în materiile prevăzute de alte legi, inclusiv în domeniul **dreptului administrativ**, unde pînă în prezent nu a fost elaborat un cod de procedură administrativă, ori de cîte ori aceste legi nu cuprind dispoziții potrivnice. d) Organizarea judecătorească se află și ea într-o strînsă legătură cu **d.p.c.**, acesta din urmă avînd ca obiect de reglementare formele în care organele judecătorești își desfășoară activitatea; este o legătură de tipul celei existente între organ și funcția sa, căci instanțele de judecată sînt create în scopul desfășurării activității procesuale, în timp ce procedura civilă dă expresie a ceea ce se numește instanță în funcțiune. e) În fine, legătura dintre **d.p.c.** și dreptul procesual penal decurge din faptul că cele două ramuri ale sistemului juridic reglementează două forme ale aceleiași activități de **judecată**, desfășurată de aceleași instanțe judecătorești și urmărind același scop: apărarea orînduirii sociale și de stat, a drepturilor și intereselor legitime ale persoanelor, precum și asigurarea respectării legalității. Multe dintre normele dreptului procesual, ca de exemplu cele referitoare la principiile fundamentale ale procesului, drepturile și îndatoririle părților, administrarea probelor, ordinea dezbaterilor, deliberarea judecătorilor și pronunțarea hotărîrilor etc., sînt identice sau similare în procesul civil și în procesul penal. [M.C.]

dreptul de a ataca pe căi legale hotărîrea judecătorească, element component al conținutului principiului disponibilității, exprimînd facultatea părților de a sesiza instanța competentă, prin folosirea căii de atac prevăzute de lege, în vederea exercitării de către această instanță a controlului

judiciar asupra hotărîrii atacate. În principiu, această facultate aparține părților, ele fiind cele mai în măsură să aprecieze atît justețea hotărîrii cît și oportunitatea punerii în mișcare a procedurii de control judiciar. Cu toate acestea, în sistemul nostru procesual, și procurorul poate, în condițiile legii, să exercite căile de atac și să ceară punerea în executare a hotărîrii. Legiuitorul a creat această derogare de la regula arătată întrucît statul socialist este profund interesat ca hotărîrile judecătorești ce rezolvă litigiile între cetățeni să fie juste, să corespundă în cel mai înalt grad spiritului și exigențelor legii; este motivul pentru care legea recunoaște procurorului, indiferent de atitudinea adoptată de partea care a pierdut procesul, dreptul de a manifesta inițiativa necesară în vederea desființării unei hotărîri greșite. Partea își păstrează însă dreptul să renunțe la recurs, declarîndu-se mulțumită cu hotărîrea atacată. În privința recursului extraordinar, părțile nu pot exercita dreptul de dispoziție, această cale extraordinară de atac putînd fi promovată în exclusivitate de către Procurorul general al Republicii Socialiste România; ele vor putea sesiza însă Procuratura Generală cu memorii cerînd introducerea unui asemenea recurs. [M.C.]

dreptul de a cere executarea hotărîrii judecătorești, element component al conținutului principiului disponibilității, exprimînd facultatea părții care a cîștigat procesul de a provoca punerea în executare a hotărîrii pronunțate, în scopul de a-și realiza concret și integral dreptul recunoscut în justiție. Legea însă recunoaște și procurorului — ca organ de stat investit cu prerogativa asigurării respectării legilor — o asemenea facultate, indiferent dacă a participat la procesul în care a fost pronunțată hotărîrea respectivă. Pe de altă parte, legiuitorul stabilește că pentru sume datorate cu titlu de obligație de întreținere, cînd executarea se face asupra retribuției sau asupra altor venituri din muncă prevăzute de lege, instanța care a emis titlul executoriu are obligația să dispună din oficiu efectuarea popririi. Tot astfel, legea dispune că în procesele în care s-a acordat statului direct sau organelor puterii ori administrației de stat sau oricărei alte instituții bugetare de stat o sumă de bani cu orice titlu, instanța care a dat hotărîrea executorie este obligată să comunice dispozitivul acesteia organelor financiare competente din localitatea unde domiciliază debitorul în vederea executării. Prin adresa trimisă acelor organe se vor putea comunica dispozitivele mai multor hotărîri. Atunci cînd prin hotărîrea judecătorească au fost acordate sau recunoscute alte drepturi, dispozitivul se comunică, în vederea executării, executorului judecătoresc sau, după caz, altor organe prevăzute de lege, din raza în care domiciliază partea obligată. Ori de cîte ori creditor este o întreprindere sau organizație economică socialistă de stat, o organizație cooperatistă sau orice organizație obștească, instanța care a dat hotărîrea executorie este obligată să comunice executorului judecătoresc dispozitivul hotărîrii; dacă unitatea are organe proprii de executare,

comunicarea se va face direct acelei unități. Adresa instanței care cuprinde comunicarea dispozitivului constituie titlu executor. În ultimele două ipoteze — adică atunci cînd prin hotărîre s-au recunoscut statului ori organelor sale alte drepturi decît cele băneşti, ca şi atunci cînd creditorul este o organizație socialistă — executarea se face la stăruința unității păgubite, aceasta fiind obligată a urmări să se facă executarea. În fine, prin dispoziții de lege specială a fost instituită obligația instanței privind comunicarea din oficiu a titlului executoriu în vederea executării silite împotriva persoanelor fizice a plății impozitelor şi taxelor neachitate în termen, a creanțelor băneşti ale organizațiilor socialiste, precum şi cu referire la executarea confiscării. [M.C.]

dreptul de a determina limitele acțiunii sau ale apărării, element component al conținutului principiului disponibilității, exprimînd facultatea reclamantului de a fixa, prin cererea de chemare în judecată, obiectul şi limitele acțiunii, precum şi îndreptățirea pîrîtului de a determina modul şi limitele apărării sale față de pretențiile formulate de către reclamant. În sistemul legislației noastre procesuale, instanța de judecată este obligată să soluționeze procesul cantonîndu-se la obiectul acestuia astfel cum el a fost precizat de către reclamant prin acțiunea sa şi rămînînd în limitele stabilite prin această acțiune; ea nu poate depăşi limitele fixate de reclamant prin acțiunea sa în scopul de a-i acorda mai mult decît acesta a cerut, după cum nu poate da nici altceva decît s-a cerut. Legea dispune în acest sens că judecătorii vor hotărî numai asupra celor ce formează obiectul pricinii; tot ea înscrie printre motivele de revizuire şi cazurile de plus- şi extra-petita. Pe aceeaşi linie a consacrării dreptului părții de a determina limitele acțiunii sau ale apărării, legea mai stabileşte că instanța acordă cheltuielile de judecată celui care a cîştigat procesul, dar numai dacă acesta cere obligarea părții adverse la plata lor. În schimb instanța nu este legată de calificarea juridică pe care părțile o dau cererilor şi apărărilor lor: ea poate modifica temeiul juridic al acțiunii introduse de reclamant, ca şi al excepției ridicate de pîrît. Tot astfel, instanța de recurs nu este limitată, examinînd legalitatea şi temeinicia hotărîrii atacate, la motivele invocate de recurent; ea are obligația să examineze din oficiu hotărîrea sub raportul tuturor motivelor prevăzute de lege, putînd-o desființa chiar pentru alte motive de nulitate decît acelea invocate în cererea de recurs. Cu toate acestea, legea nu permite instanței de recurs să extindă verificarea legalității şi temeiniciei hotărîrii atacate şi cu privire la situația părților din proces care nu au declarat recurs, şi nici cu referire la acea parte a hotărîrii care nu a fost vizată prin recurs. Cît priveşte determinarea limitelor apărării, legea o lasă în exclusivitate la libera apreciere a părții interesate (care în general este pîrîtul): aceasta are facultatea să ridice excepții de fond sau de procedură, să-şi facă apărările în fapt şi în drept pe care le crede de cuviință. [M.C.]

dreptul de a folosi limba maternă în justiție, v. **principiul dreptului de a folosi limba maternă în justiție.**

dreptul de a renunța la acțiune sau la dreptul subiectiv dedus în judecată, de a recunoaște pretențiile din acțiune și de a stinge litigiul printr-o tranzacție, element component al conținutului principiului disponibilității, exprimînd un complex de facultăți procesuale recunoscute de lege, pe de o parte reclamantului, în virtutea cărora acesta poate curma litigiul prin renunțarea la acțiune ori chiar la dreptul material al procesului, sau prin încheierea unei tranzacții cu partea adversă, iar pe de altă parte pîrîtului, căruia i se oferă posibilitatea de a pune și el capăt procesului prin recunoașterea pretențiilor formulate în acțiune ori prin perfectarea unei tranzacții judiciare cu reclamantul. Renunțarea la acțiune sau chiar la dreptul subiectiv în legătură cu care se dispută litigiul, ca și achiesarea la pretențiile formulate prin acțiune ori la hotărîrea pronunțată de instanță, încheierea de către părțile litigiului a unei tranzacții judiciare constituie mijloace procedurale pe care legea le pune la îndemîna părților, lăsîndu-le libertatea de a le utiliza pe întreg parcursul desfășurării procesului, pentru a pune capăt litigiului existent între ele. Acest complex de facultăți sînt reglementate de legiuitor pe seama părților numai în ce privește litigiile al căror obiect este susceptibil de tranzacție, adică numai cu referire la drepturile de care se poate dispune. Constatînd manifestarea de voință a părții sau a părților, făcută în sensul de a curma litigiul, instanța este obligată să ia act de aceasta prin încheiere și să închidă dosarul. În cazul renunțării la drept, instanța dispune, prin hotărîre, respingerea acțiunii în fond; dacă părțile pun capăt procesului printr-o tranzacție, instanța pronunță o hotărîre de expediat. Cu toate acestea, în virtutea principiului rolului activ al judecătorului, instanța este îndreptățită să refuze a lua act de declarația părții în cazul în care apare evident că, datorită ignoranței, acea parte n-a putut întui consecințele grave ce decurg pentru ea din actul renunțării sau, după caz, al achiesării; în toate situațiile, instanței îi revine îndatorirea de a cerceta, mai înainte să fi luat act de voința părții sau a părților, dacă nu cumva pe această cale se tinde la eludarea legii sau la nesocotirea unor interese legitime ale terțelor persoane sau ale statului, precum și dacă partea care și-a manifestat voința nu a fost victima dolului sau a violenței. Legea obligă instanța să respecte dreptul de dispoziție al părților, dar îi conferă totodată prerogativa de a controla felul în care ele înțeleg să-l exercite. Dreptul de dispoziție al părților este garantat de lege chiar în situația cînd acțiunea civilă a fost promovată de către procuror: în acțiunea pornită de procuror, titularul dreptului la care se referă acțiunea, introdus obligatoriu și el în proces, are facultatea să renunțe la acțiune, la dreptul subiectiv obiect al procesului, precum și să tranzacționeze cu partea adversă. V. și **renunțare la judecată; renunțare la drept; hotărîre de expedient.** [M.C.]

dreptul de opțiune al creditorului, formă de manifestare a principiului disponibilității în faza executării silite, exprimînd facultatea creditorului de a alege bunurile debitorului pe care vrea să le urmărească, iar în cazul în care sînt mai mulți debitori obligați solidar, posibilitatea de a decide împotriva căruia dintre aceștia să se îndrepte urmărirea. În virtutea acestui drept, creditorul poate, în limita creanței sale și comportîndu-se cu bună credință, să urmărească orice bunuri (imobile sau mobile, inclusiv sume de bani) din patrimoniul debitorului său, îndreptîndu-și urmărirea fie asupra tuturor bunurilor deodată, fie numai asupra unor bunuri izolate. **D. de o. al c.** se referă numai la bunurile urmăribile, nu și la cele pe care legea le declară (total sau parțial) neurmăribile. În afară de această limitare, exercitarea **d. de o. al c.** mai suferă încă alte două restrîngeri și anume: a) restrîngerea prin fixarea obligatorie a procedurii de urmat: în două situații legea prescrie creditorului procedura de executare și deci modul în care își poate valorifica titlul executoriu, determinînd prin aceasta bunurile la care se poate referi executarea. Astfel, legea dispune că suma stabilită pentru acoperirea daunelor pricinuite de către persoana încadrată în muncă unității la care lucrează se reține în rate lunare din retribuție precum și din alte sume ce se cuvin acelei persoane din partea organizației respective; ratele nu pot fi mai mari de o treime din retribuția tarifară lunară, fără a putea depăși, împreună cu celelalte rețineri pe care le-ar avea cel în cauză, jumătate din acea retribuție. Dacă contractul de muncă se desface înainte ca persoana în cauză să fi despăgubit unitatea, iar aceasta se încadrează în altă unitate, executarea se va face de către noua unitate, tot prin rețineri lunare din retribuție, pe baza transmiterii titlului executoriu de către unitatea care a fost păgubită. În situația în care cel în cauză nu s-a încadrat în muncă într-o altă unitate, urmărirea se va face asupra oricăror bunuri ale sale, în afara celor exceptate prin lege de la urmărire; dreptul de opțiune al unității creditoare ființează abia în această ultimă ipoteză, fiind condiționat de apariția imposibilității continuării urmăririi silite prin rețineri lunare din retribuție. Această restrîngere a **d. de o. al c.** nu operează în cazul infractorilor condamnați la pedepse private de libertate, care, ne mai fiind în cîmpul muncii în timpul executării pedepsei, despăgubirile acordate unității prejudiciate de către instanța penală se vor recupera prin urmărirea tuturor bunurilor infractorului. Cea de a doua situație în care **d. de o. al c.** suferă o restrîngere prin efectul legii privește unele datorii ale persoanelor încadrate în muncă sau ale pensionarilor față de stat sau față de organizațiile socialiste. Statul și aceste organizații trebuie să urmărească numai pe cale de poprire pe debitorii lor încadrați în muncă sau pensionari, atunci cînd datoria nu este mai mare de 1 000 lei, retribuția sau pensia nu este grevată de alte urmăriri, iar datele necesare pentru înființarea popririi sînt cunoscute. Urmărirea asupra altor bu-

nuri ale debitorului va putea fi făcută, în acest caz, numai dacă aceste condiții nu sînt îndeplinite; b) restrîngerea prin limitarea efectelor solidarității: legea dispune că pentru repararea pagubelor produse organizațiilor socialiste prin infracțiuni trebuie urmărite mai întîi bunurile persoanelor fizice vinovate — în cazul cînd sînt solvabile — și numai după aceea bunurile organizațiilor socialiste răspunzătoare civilmente. Rațiunea acestei restrîngeri rezidă în dorința legiuitorului ca atunci cînd este posibil pagubele cauzate avutului obștesc prin infracțiuni să fie reparate cu precădere de către persoanele fizice vinovate, iar nu prin valorificarea unor bunuri ce să aparțină tot avutului obștesc. [M.C.]

dreptul părții interesate de a introduce sau nu acțiunea civilă, element component al conținutului principiului disponibilității, exprimînd facultatea recunoscută de lege titularului oricărui drept subiectiv (din categoria drepturilor civile) lezat, de a solicita, pe calea sesizării instanței de judecată, protecția justiției împotriva aceluia care a nesocotit dreptul său. Titularul dreptului lezat are libertatea de a sesiza sau nu justiția (nemo invitus agere cogitur); în principiu, lui i se recunoaște această facultate, el fiind cel mai în măsură să cunoască faptul încălcării dreptului respectiv care în majoritatea cazurilor este un drept patrimonial izvorît dintr-un raport juridic civil. Întrucît însă, în societatea socialistă, statul însuși este interesat în apărarea ordinii de drept știrbită, legea reglementează și posibilitatea ca inițiativa sesizării instanței de judecată să aparțină unor organe de stat sau obștești interesate în apărarea legalității socialiste. Posibilitatea de a porni procesul civil este recunoscută, astfel, procuraturii, care este chemată să vegheze întocmai la respectarea legilor: procurorul poate să pornească orice acțiune, în afară de cele strict personale, și să participe la orice proces, în oricare fază a acestuia, dacă socotește că aceasta este necesar pentru apărarea intereselor statului, ale organizațiilor obștești sau ale oamenilor muncii; atunci cînd acțiunea civilă este pornită de procuror, în proces va fi introdus, în mod obligatoriu, și titularul dreptului. În cazul în care au fost prejudiciate interese ale statului sau ale organizațiilor socialiste, organele de conducere ale acestor organizații au dreptul și totodată obligația de a sesiza instanța de judecată, solicitînd ocrotirea intereselor lezate, precum și luarea de măsuri asiguratorii. Într-o atare ipoteză, disponibilitatea se convertește în obligativitate. Pe linia apărării intereselor organizațiilor socialiste, legea mai stabilește că atunci cînd persoana vătămată prin infracțiune este o astfel de organizație, instanța este obligată să se pronunțe din oficiu asupra reparării pagubei, chiar dacă organizația păgubită nu s-a constituit parte civilă; aceeași soluție a fost adoptată de legiuitor și pentru ipoteza cînd cel vătămat este o persoană lipsită de capacitate de exercițiu, sau cu capacitate de exercițiu restrînsă. De asemenea, instanța sesizată cu o acțiune de divorț are obligația ca odată cu pronunțarea divorțului să hotă-

rască, chiar din oficiu, căruia dintre părinți îi vor fi încredințați spre creștere și educare copiii minori și să stabilească totodată contribuția fiecărui părinte la cheltuielile de creștere, educare, învățătură și pregătire profesională a minorilor respectivi. În anumite cazuri, dreptul de a promova acțiunea civilă este recunoscut și pe seama altor persoane fizice decît partea interesată, precum și pe seama unor organizații. Astfel, legea prevede că acțiunea pentru desfacerea înfierii poate fi exercitată de: înfiat, părinții firești ai acestuia, instituțiile de ocrotire, autoritatea tutelară și orice organ al administrației de stat; tot așa, autoritatea tutelară este îndreptățită să pornească acțiunea pentru decăderea unei persoane din drepturile părintești; în fine, punerea sub interdicție poate fi cerută de către autoritatea tutelară, ca și de o sferă largă de persoane. [M.C.]

drepturi ale organului de executare, facultăți recunoscute de lege organului de executare în vederea aducerii la îndeplinire de către acesta a titlului executor pe baza căruia a fost inițiată procedura de urmărire silită. Aceste drepturi sînt următoarele: a) dreptul de a pretinde debitorilor urmăriți, precum și celorlalte persoane la care se află bunuri urmăribile ale debitorului (sau care datorează acestuia sume de bani), să dea curs cererilor lui, inclusiv cererii ca ele să permită accesul liber la bunuri, ca și a celei de a furniza informațiile necesare efectuării executării; b) dreptul de apreciere în ce privește alegerea, dintre bunurile urmăribile, a acelora care urmează să fie valorificate în cadrul procedurii de executare silită; părțile interesate (creditorul și debitorul) au îndreptățirea să dea organului de executare indicații în acest sens, dar decizia finală aparține acestui organ; c) dreptul de a stabili (în unele cazuri) prețul de vînzare a bunurilor urmărite, ca de exemplu în materia vînzării silite mobiliare reglementate de Codul de procedură civilă; d) dreptul de a cere sprijinul organelor de stat competente în vederea înlăturării piedicilor care eventual s-ar pune îndeplinirii actelor de executare silită (spre exemplu, executorul judecătoresc poate cere sprijinul organului de miliție atunci cînd este împiedicat să pătrundă în locurile unde se află bunurile debitorului); în anumite cazuri, organul de executare poate cere chiar sprijinul instanței judecătorești (astfel el poate sesiza instanța pentru darea unei ordonanțe președințiale în scopul înlăturării unei piedici ce s-ar ivi cu prilejul executării). [M.C.]

drepturi procesuale, drepturi subiective recunoscute de lege persoanelor — fizice sau juridice — ce participă la activitatea de soluționare a pricinilor civile, care își produc efectele față de ceilalți participanți la această activitate prin îndeplinirea unor obligații corelative, în cadrul raporturilor procesual civile ce se stabilesc în timpul desfășurării acestei activități. Sînt **d.p.** toate drepturile recunoscute de lege instanței de judecată, părților litigante și celorlalți participanți. 1) Instanțelor de judecată, în principal, le sînt recunoscute următoarele **d.p.:**

a) de a soluționa cu putere de lucru judecat orice cauză dată în competența lor prin lege; b) de a verifica legalitatea și temeinicia hotărîrilor împotriva cărora au fost exercitate căile de atac reglementate prin lege; c) de a aplica sancțiunile procedurale pentru încălcarea condițiilor și formelor prevăzute de lege pentru întocmirea sau aducerea la îndeplinire a actelor de procedură etc. 2) Principalele **d.p.** recunoscute părților litigante sînt: a) să facă cereri în instanță și să fie încunoștiințate despre data și locul unde se vor desăvîrși actele procedurale; b) să se apere prin administrarea de probe, invocarea excepțiilor de procedură și susținerea poziției lor procesuale prin orice alt mijloc procedural reglementat de lege; c) să folosească, dacă este cazul, în fața instanței limba maternă; d) să recuze, pentru motivele prevăzute de lege, pe judecători, procuror, experți și grefier; e) să exercite căile de atac împotriva hotărîrilor care le sînt nefavorabile; f) să ceară punerea în executare a hotărîrilor judecătorești sau a altor titluri executorii etc. 3) Celorlalți participanți la activitatea procesuală ce se desfășoară în pricinile civile le sînt recunoscute **d.p.** ca: procurorului, să exercite orice acțiune civilă, în afară de cele strict personale; martorii să primească despăgubirile cuvenite pentru cheltuielile făcute cu transportul și de cîștigul de care au fost lipsiți potrivit cu îndeletnicirea lor și timpul pierdut; persoanelor interesate, să participe la licitațiile publice care au loc în cadrul procedurii de valorificare a bunurilor mobile ce aparțin debitorilor urmăriți și de a-și adjudeca aceste bunuri dacă oferă prețul cel mai mare etc. V. și **obligații procesuale; raport juridic procesual civil.** [D.R.]

drepturi tabulare, drepturi reale asupra unor imobile, înscrise în cartea funciară. Potrivit legii, aceste drepturi sînt: 1) dreptul de proprietate; 2) dreptul de superficie; 3) dreptul de uzufruct; 4) dreptul de uz; 5) dreptul de abitație; 6) dreptul de servitute; 7) dreptul de ipotecă. **D.t.** au ca obiect corpuri funciare alcătuite fie dintr-una, fie din mai multe parcele. [M.M.]

dublu grad de jurisdicție, mod de organizare a instanțelor judecătorești în vederea asigurării judecății în fond de către instanțele inferioare și efectuarea controlului judiciar de către instanțele superioare. **D.g. de j.,** în sistemul de organizare a instanțelor judecătorești în țara noastră, are la bază ierarhia lor și calea ordinară de atac a recursului. Judecata în primul grad de jurisdicție este absolut obligatorie, iar în cel de al doilea grad de jurisdicție, facultativă. **D.g. de j.** se realizează și în cadrul sistemului jurisdicțional combinat dintre organele administrative sau obștești cu activitate jurisdicțională și instanțele judecătorești. Primelor, prin lege, li se recunoaște dreptul de a judeca anumite cauze în fond, iar celor din urmă — în mod concret judecătoriilor — dreptul de a efectua controlul judecătoresc asupra hotărîrilor pronunțate, prin intermediul căii de atac a plîngerii. **D.g. de j.** constituie un principiu de bază al organizării noastre judecătorești și jurisdicționale.

Drept urmare, suprimarea celui de al doilea grad de jurisdicție trebuie prevăzută în mod expres de lege. Controlul judiciar și judecătoresc ordinar — organizat pe calea recursului și a plîngerii — nu poate fi deci înlăturat decît în cazurile anume prevăzute de lege, cum sînt, de exemplu: cazul strămutării pricinilor, a hotărîrilor care consfințesc învoiala părților, a hotărîrilor comisiilor de judecată pronunțate în litigiile de muncă al căror obiect are o valoare sub 1 000 lei ș.a. Pentru asigurarea traducerii în viață a principiului **d.g. de j.** este de datoria legiuitorului de a nu crea excepții de la aplicarea sa decît pentru utilități, ca în exemplele de mai sus, recunoscute și justificate ca atare. V. și **control judecătoresc; control judiciar; recurs; plîngere.** [D.R.]

E

echivalența actelor juridice procesuale, calitatea unor acte de procedură sau împrejurări constatate de instanță de a îndeplini — prin echivalare — funcția și efectele unui alt act de procedură pe care îl prescrie legea. **E.a.j.p.** este reglementată de legea procesual civilă, în mod expres, în următoarele două situații: a) pentru a determina, în anumite cazuri, punctul de plecare a termenelor procesuale (dies a quo) prin efectuarea altor acte decît acela al comunicării propriu-zise. În acest sens, de exemplu, dacă o parte face recurs mai înainte de comunicarea hotărîrii, aceasta se socotește comunicată la data depunerii cererii de recurs, iar în cazul în care una din părți cere să se comunice un act procedural (inclusiv o hotărîre) părții potrivnice, pe data cînd respectiva parte face cererea este prezumată a cunoaște conținutul acelui act și comunicarea față de ea, dacă nu a fost făcută, nu mai este necesar să fie îndeplinită. b) pentru justificarea posibilității de a se putea păși la judecarea cauzei, deși părțile n-au fost citate sau citarea s-a dovedit a fi viciată, cînd acestea, personal sau prin mandatarii lor, se prezintă în instanță și declară că nu se prevalează de neregularitatea săvîrșită. Înfățișarea părților în instanță — personal sau prin mandatarii lor — unită cu renunțarea la dreptul de a invoca nulitatea citării, echivalează cu realizarea scopului propriu-zis al citării. **E.a.j.p.** se aplică numai în situațiile de excepție prevăzute de lege, care, fiind de strictă interpretare, nu pot fi extinse și asupra altor cazuri, pe care legea nu le are în vedere. V. și **citarea părților; termen de recurs; comunicarea actelor de procedură; verificarea procedurii de citare.** [D.R.]

efectele cererii de chemare în judecată, v. **cerere de chemare în judecată.**

efectele hotărîrii judecătorești. consecințe juridice ce potrivit legii izvorăsc din hotărîrea judecătorească. Hotărîrea judecătorească produce următoarele efecte: a) dezinvestește instanța de proces; pronunțarea hotărîrii marchează momentul final al rolului îndeplinit de instanță de-a lungul desfășurării procesului civil, judecătorii ne mai putînd reveni asupra soluției date; b) sub aspectul forței probante, hotărîrea este asimilată cu înscrisul autentic; c) drepturile constatate și recunoscute prin hotărîre primesc putere executorie în limitele în care realizarea lor este posibilă prin procedura executării silite; d) întrerupe prescripția dreptului la acțiune: odată cu pronunțarea hotărîrii orice prescripție referitoare la acțiune este înlocuită printr-o nouă prescripție de 3 ani, iar

în raporturile dintre organizațiile socialiste, de 1 an, avînd ca obiect dreptul de a cere executarea silită; e) în principiu, se prezumă că dreptul recunoscut prin hotărîre a preexistat acesteia, ea nefăcînd altceva decît să-l constate (efect declarativ); în cazul acțiunilor în constituire sau transformare de drepturi, drepturile create prin hotărîre devin viabile numai după rămînerea definitivă a acesteia (situația este caracteristică în general acțiunilor de stare civilă); f) dobîndește autoritate de lucru judecat; în privința hotărîrilor supuse recursului, acest efect este provizoriu. [M.C.]

efectele introducerii cererii de recurs, consecințele pe care le produce în privința activității judiciare, ce urmează a se desfășura în fața instanței superioare, cererea prin care a fost exercitată calea de atac a recursului. Prin introducerea cererii de recurs la instanța a cărei hotărîre se atacă se produc două efecte: investirea instanței superioare și suspendarea executării hotărîrii. 1) Efectul investirii instanței superioare constă în nașterea dreptului și a obligației pentru această instanță de a exercita controlul judiciar asupra hotărîrii atacate. Ca urmare, în măsura în care hotărîrea a fost atacată, cauza este devoluată de la judecătorul de grad inferior (judex a quo) la un judecător de grad superior (judex a quem). Efectul investirii instanței superioare, prin introducerea cererii de recurs la instanța a cărei hotărîre se atacă, este limitat, în general, la: a) exercitarea controlului judiciar numai asupra capetelor de cerere față de care recurentul își manifestă nemulțumirea privind modul cum au fost rezolvate, iar restul, nefiind atacate, dobîndesc, în ceea ce privește rezolvarea lor, putere de lucru judecat; b) efectuarea controlului asupra modului cum s-a făcut judecata de către prima instanță și nu pentru a se judeca din nou fondul cauzei; c) soluționarea recursului numai în favoarea recurentului (in melius) și nici de cum în defavoarea sa (in pejus). 2) Efectul suspensiv de executare al introducerii cererii de recurs îl continuă pe cel al termenului de recurs. Atîta timp cît hotărîrea instanței de fond nu este susceptibilă, înlăuntrul termenului de recurs, să fie pusă în executare, cu atît mai mult, după declararea recursului, ea nu întrunește această calitate. De la efectul suspensiv de executare al cererii de recurs fac excepție hotărîrile executorii de drept și cele date cu execuție provizorie. V. și **depunerea cererii de recurs.** [D.R.]

efectele nulității actelor de procedură, consecințe juridice care se produc, ca urmare a desființării unui act de procedură, în privința realizării nulității ca sancțiune procesuală sub raportul funcțiilor pe care aceasta le îndeplinește. Nulitatea odată constatată și declarată — fie absolută, fie relativă — produce efecte specifice de sancțiune și remediu procesual: desființarea retroactivă a consecințelor actului anulat și necesitatea regularizării ulterioare a situației intervenite. 1) Efectul desființării retroactive a consecințelor actului privește, în principiu, numai actul anulat în sensul că i se ridică orice eficacitate juridică, lipsindu-l astfel de funcția lui procesuală.

Efectul desființării retroactive a consecințelor, prin excepție, poate fi extins și asupra altor acte anterioare, concomitente sau chiar posterioare, dacă între acestea și actul anulat există o legătură de dependență sau continuitate necesară. De exemplu, anularea unei hotărîri judecătorești în urma revizuirii — sau a altei căi extraordinare de atac — poate atrage după sine și anularea actelor de executare silită intervenite după rămînerea ei definitivă. Dacă actele anterioare au o existență de sine stătătoare, ele pot rămîne valabile, îndeplinindu-și fără nici o restricție funcția procesuală pentru care au fost întocmite. De exemplu, casarea unei hotărîri cu reținerea cauzei spre rejudecare nu atrage după sine și anularea actelor prin care s-a dispus încuviințarea și administrarea probelor în fața primei instanțe. Sub raportul întinderii — care vizează deopotrivă atît regula cît și excepția — se poate face deosebirea între efectele nulității proprii și efectele nulității derivate. Astfel: a) cînd efectele privesc numai actul a cărui anulare s-a dispus ele sînt proprii și exclusive acestuia; b) cînd efectele unui act anulat se răsfrîng și asupra altor acte ele sînt derivate. 2) Necesitatea regularizării ulterioare a situației intervenite privește dispoziția instanței care a constatat și anulat un act de procedură asupra modalității refacerii sau remedierii lui. a) Refacerea constituie modalitatea caracteristică de restabilire a legalității în urma anulării unui act prin înlocuirea lui, cît și, dacă este cazul, a actelor care i-au urmat. În cazul nulității proprii refacerea este simplă și ușoară. De exemplu, în cazul anulării unei citații — pentru că n-a fost corect întocmită sau adusă la îndeplinire — se va dispune efectuarea unei noi citări cu asigurarea îndeplinirii, de data aceasta, și a condiției de care nu s-a ținut seama în cazul primei citări. În cazul nulității derivate refacerea este complexă și greoaie, deoarece trebuie să fie înlocuite și actele care s-au succedat actului anulat. De exemplu, în cazul anulării unei hotărîri pe motiv că judecata a avut loc fără ca una din părți să fi fost citată pentru ziua cînd s-a judecat pricina, se impune reluarea din nou a judecății și refacerea tuturor actelor, inclusiv a celui anulat. b) Remedierea constituie modalitatea caracteristică de restabilire a legalității prin rectificarea, completarea sau modificarea actelor susceptibile de anulare sau a căror anulare s-a cerut. Remedierea privește, în exclusivitate, numai nulitățile proprii și se poate obține în condiții utile și comode chiar în cursul desfășurării activității judiciare, fără a se trece la anularea propriu-zisă a actului neregulat întocmit; mai mult, remedierea nu implică cu necesitate și reluarea activității judiciare din locul în care nulitatea a intervenit sau putea să intervină, decît în cazul în care s-au produs vătămări de natură a face imposibilă restabilirea legalității în alt mod. De exemplu, lipsa semnăturii de pe cererea de chemare în judecată, deși este prevăzută sub sancțiunea nulității exprese, poate fi completată în tot cursul judecății; sau, dacă este cazul, din oficiu sau la cererea părților interesate, se

poate dispune îndreptarea unor hotărîri în care s-au strecurat anumite greșeli materiale de scriere sau transcrieri, fără a le mai declara în prealabil nule și apoi reface în întregime. Refacerea sau, după caz, remedierea îndeplinesc funcția de validare procesuală a situațiilor intervenite prin anularea — sau posibilitatea de anulare — a actelor de procedură, dublînd-o astfel pe cea sancționatorie. V. și **nulitatea actelor de procedură; modalități de invocare a nulității actelor de procedură.** [D.R.]

efectele perimării judecării, consecințe rezultate din stingerea procesului prin perimare. Principalul efect al perimării judecății constă în repunerea părților în situația juridică anterioară introducerii cererii (de chemare în judecată, de recurs, revizuire etc.) în baza căreia activitatea judiciară a fost pornită. Ca urmare, actele de procedură întocmite pînă la data perimării judecății se consideră lipsite de orice efect. 1) Dacă prin perimarea judecății a fost stins procesul în timp ce se afla în fața primei instanțe, perimarea șterge și efectul întreruptiv al prescripției extinctive obținut prin introducerea cererii de chemare în judecată. Partea interesată (reclamantul) va putea introduce însă o nouă acțiune, numai dacă între timp dreptul la acțiune nu s-a prescris ori era imprescriptibil; în caz contrar, există riscul ca acțiunea să-i fie respinsă ca prescrisă. În noul proces, probele legal administrate în judecata perimată își păstrează forța probantă și pot fi folosite ca atare. 2) Dacă prin perimarea judecății a fost stins procesul în faza recursului, odată cu declararea perimării hotărîrea recurată dobîndește putere de lucru judecat, dar nu ca urmare a perimării judecării, ci ca efect al decăderii părții din dreptul de a mai face un nou recurs, întrucît, între timp, termenul de recurs se consideră a fi scurs în întregime. V. și **perimare; prescripția dreptului la acțiune; decădere.** [D.R.]

efectele suspendării judecății, consecințe rezultate din oprirea mersului judecății cînd, din anumite motive, continuarea acesteia nu mai este posibilă. **E.s.j.** sînt următoarele: a) atîta timp cît judecata într-o cauză civilă este suspendată, aceasta rămîne în nelucrare, fără a mai fi posibilă, sub pedeapsa nulității, efectuarea vreunui act de procedură; b) oprirea mersului judecății sub raportul părților, este totală; suportată, cu alte cuvinte, de toate părțile procesului indiferent de poziția și calitatea procesuală pe care o ocupă în cadrul acelui proces și dacă, voit sau nevoit, au contribuit la producerea ei; c) dacă suspendarea judecății s-a produs ca rezultat al voinței părților (v. suspendarea voluntară), data cînd s-a dispus suspendarea constituie punctul de plecare al termenului de perimare, iar în celelalte cazuri (v. suspendarea legală și judiciară) cursul termenului de perimare este oprit pe diferite perioade de timp, deoarece se consideră că activitatea judiciară mai înainte de împlinirea lor nu poate fi reluată. V. și **suspendarea judecății; termen de perimare.** [D.R.]

egalitatea părților în fața justiției, v. **principiul egalității părților în fața justiției.**

electa una via non datur recursus al alteram, locuțiune latină folosită pentru a desemna limitarea dreptului celor care urmează a se adresa justiției, cînd legea indică două sau mai multe instanțe competente, de a alege și sesiza prin acțiunea lor numai pe una dintre ele. Stricto sensu maxima **e.u.v....** vizează stingerea dreptului de opțiune; odată ce ai ales o cale, respectiv competența unei instanțe, nu-ți este îngăduit de a mai recurge la alta. Prin lege un asemenea drept este recunoscut: 1) Persoanei vătămate, pentru valorificarea pretențiilor civile decurgînd dintr-o infracțiune, de a înainta și exercita acțiunea civilă la instanța penală sau, separat, la instanța civilă. În ipoteza în care partea vătămată optează pentru instanța civilă, maxima **e.u.v....** se conjugă cu regula „le criminel tient le civil en état" (penalul ține în loc civilul). Irevocabilitatea dreptului de opțiune are însă și unele excepții, determinate fie de ivirea unei piedici în continuarea valorificării unei căi, fie de înlăturarea lor pe parcurs. a) Dacă în timpul urmăririi penale a intervenit o cauză care înlătură răspunderea penală, cum ar fi, de exemplu, amnistia, prescripția sau decesul făptuitorului, partea vătămată nu mai are drept de alegere; în asemenea situații competentă să soluționeze acțiunea civilă în despăgubiri rămîne (dacă dreptul de opțiune n-a fost exercitat încă) sau devine (prin ivirea necesității de părăsire a căii penale) numai instanța civilă. b) Persoana vătămată care a pornit acțiune civilă în fața instanței civile poate să părăsească această instanță și să se adreseze organului de urmărire penală sau instanței de judecată penală în următoarele cazuri: cînd punerea în mișcare a acțiunii penale a avut loc după ce fusese pornită acțiunea civilă și cînd procesul penal a fost reluat după suspendare, încetarea urmăririi sau scoaterea de sub urmărire. 2) Reclamantului, în cazul competenței teritoriale alternative, de a alege și sesiza numai pe una dintre instanțele deopotrivă competente. Alegerea făcută nu mai poate fi revocată nici prin introducerea unei noi cereri la o altă instanță dintre cele deopotrivă competente și nici prin solicitarea de către pîrît a declinării de competență, întrucît prin introducerea acțiunii la prima instanță competentă, în baza maximei **e.u.v. ...**, investirea acesteia a fost determinată în mod definitiv și irevocabil. V. și **acțiunea civilă în procesul penal; competență teritorială alternativă.** [D.R.]

elementele acțiunii civile, v. **acțiune civilă.**

eroare materială, v. **greșeală materială.**

eșalonarea plății, înlesnire de plată ce poate fi acordată de către Ministerul Finanțelor pentru sumele ce se urmăresc prin organele financiare de sector ale municipiului București, cele municipale, orășenești sau comunale. **E.p.** se acordă pe cale generală pînă la sfîrșitul anului calendaristic, iar de la caz la caz, pe timp de cel mult 5 ani; neplata unei rate atrage urmărirea silită pentru întreaga sumă neplătită. [M.C.]

examinarea prealabilă a cererilor de arbitrare, fază a procesului arbitral ale cărei lucrări sînt aduse la îndeplinire de către Primul Arbitru de Stat sau de către arbitrii de stat șefi, înainte de repartizarea litigiilor între arbitrii de stat în vederea rezolvării lor. Potrivit legii, **e.p. a c. de a.** se face cu privire la: 1) competența organului arbitral sesizat; dacă se constată că cererea nu este de competența Arbitrajului de Stat, Primul Arbitru de Stat sau arbitrul de stat șef o înapoiază părții care a introdus-o; cînd se constată că cererea este de competența altui organ arbitral, ea se trimite organului arbitral respectiv; în ambele situații, măsurile se iau printr-o rezoluție. 2) Prescrierea dreptului la acțiune; dacă se constată că dreptul la acțiune este stins, Primul Arbitru de Stat sau arbitrul de stat șef poate lua măsura restituirii cererii părții care a introdus-o, restituire care se dispune prin rezoluție, comunicîndu-se părții motivele care au determinat-o; conform legii, examinarea existenței dreptului la acțiune poate fi lăsată și organului arbitral, care se va pronunța, pe cale de hotărîre, asupra prescripției, cu prilejul rezolvării litigiului. 3) Îndeplinirea cerințelor procedurale, ceea ce implică atît examinarea elementelor pe care trebuie să le cuprindă cererea de arbitrare, dovezile și actele care o însoțesc, cît și verificarea efectuării unei reale proceduri prearbitrale; dacă se constată că cererea nu îndeplinește condițiile legale de formă și fond, ea se restituie, pe cale de adresă, părții care a introdus-o, dîndu-i-se totodată îndrumări amănunțite cu privire la modul de completare a elementelor care lipsesc, a condițiilor ce trebuie îndeplinite, a dovezilor și actelor ce trebuie anexate la cerere. Dacă cererea restituită este reintrodusă, cu completările cerute, în termenul prevăzut de lege, organul arbitral se va socoti sesizat pe data cînd cererea a fost introdusă inițial, dar dacă, deși completată, este introdusă peste termenul fixat, aceasta se va considera ca o cerere de arbitrare nouă. În unele cazuri, organul arbitral, apreciind că nu este absolut necesară restituirea cererii, poate invita partea să depună la dosar actele și dovezile considerate necesare, ori să completeze unele elemente ale cererii, dîndu-i în acest scop un termen; dacă partea nu dă urmare invitației, cererea se restituie conform legii. V. și **procedură arbitrală.** [M.M.]

excepția autorității lucrului judecat, mijloc procesual de apărare pe care partea care a obținut cîștig de cauză într-un prim proces îl poate opune celeilalte părți și succesorilor ei în drepturi, în cazul în care s-ar porni un al doilea proces, împotriva sa, avînd același obiect și aceeași cauză. **E.a.l.j.** privește dreptul la acțiune; ea este o excepție de fond și peremptorie, deoarece dacă se dovedește existența triplei identități — de părți, obiect și cauză — dreptul la acțiune este considerat a fi definitiv stins și judecata celei din urmă acțiuni exercitate nu mai poate fi continuată. V. și **autoritate de lucru judecat; prezumția autorității lucrului judecat.** [D.R.]

excepția de conexitate, v. **conexitate.**

excepția de litispendență, v. **litispendență.**

excepția de necompetență, v. **necompetență.**

excepția lipsei de calitate, v. **calitate procesuală.**

excepția lipsei de capacitate procesuală, v. **capacitate procesuală.**

excepții de procedură, mijloace procedurale de apărare pe care orice parte interesată, fără să angajeze fondul litigios al cauzei, le poate invoca urmărind să întîrzie sau să împiedice judecata. **E. de p.** se clasifică: a) după efectul lor, în: dilatorii, care tind la amînarea judecății (de ex. lipsa de competență sau neregulata citare) și dirimante, care tind la respingerea acțiunii sau căii de atac (de ex. prescripția dreptului la acțiune, decăderea din termenul de recurs, neplata taxelor de timbru ș.a.); b) după caracterul normei, în: absolute, care se bazează pe caracterul imperativ al normelor (de ex. autoritatea lucrului judecat, reaua compunere a instanței ș.a.) și relative, care se bazează pe caracterul dispozitiv al normei (de ex. neregulata citare sau incompetența teritorială); c) după obiectul lor, în: de fond, care privesc lipsa dreptului la acțiune (de ex. prescripția, autoritatea de lucru judecat sau inadmisibilitățile) și de procedură, care privesc, în general, neobservarea regulilor și măsurilor prescrise de lege pentru buna desfășurare a judecății (de ex. litispendența, conexitatea, perimarea ș.c.). Comparativ cu apărările de fond, **e. de p.** au regim procedural diferit și dau naștere la consecințe diferite, astfel: a) față de apărările de fond, **e. de p.** au, în ceea ce privește rezolvarea lor, prioritate, instanța fiind obligată a se pronunța mai întîi asupra **e. de p.** propriu-zise și apoi asupra celor de fond care fac inutilă cercetarea fondului cauzei; b) **e. de p.** de fond (care sînt și absolute), spre deosebire de apărările de fond, care trebuie propuse în limine litis, pot fi invocate și direct, pentru prima dată, în fața instanței de recurs; c) respingerea acțiunii pe baza unor apărări de fond, în caz de admitere a recursului, atrage casarea hotărîrii cu reținere, în vederea rejudecării fondului de către instanța de recurs, iar respingerea acțiunii pe baza unei excepții de fond, în caz de admitere a recursului, atrage casarea hotărîrii cu trimitere la prima instanță pentru judecarea fondului; d) hotărîrile pronunțate în temeiul apărărilor de fond dobîndesc putere de lucru judecat; dimpotrivă, hotărîrile prin care se pune capăt judecății în temeiul unor **e. de p.** (de ex. lipsa de calitate, capacitate, prematuritatea acțiunii etc.) nu dobîndesc această calitate și partea interesată, dacă îndeplinește condiția pentru care prima acțiune i-a fost respinsă, poate să formuleze o nouă acțiune. Rezolvarea **e. de p.** se face prin respingerea sau admiterea lor; a) cînd sînt respinse, instanța se pronunță printr-o încheiere interlocutorie (asupra căreia nu mai poate reveni) și judecata pricinii continuă; b) cînd sînt admise, după caz, trebuie făcută distincția între admiterea celor care duc numai la amînarea judecății și se rezolvă printr-o încheiere simplă,

și admiterea celor care dezinvestesc instanța și se rezolvă, în funcție de stadiul în care se află pricina, printr-o sentință sau decizie. V. și **apărări de fond; ordinea de soluționare a excepțiilor; nulitatea actelor de procedură; respingerea acțiunii; respingerea recursului; casarea cu trimitere.** [D.R.]

executarea confiscării, modalitate juridică de aducere la îndeplinire a hotărîrilor judecătorești prin care s-a dispus, cu titlu de sancțiune complementară, confiscarea totală sau parțială a averii infractorului, precum și a confiscării hotărîte de instanță cu titlu de măsură de siguranță asociată unei pedepse (ori de cîte ori se constată că o atare măsură este necesară pentru înlăturarea pericolului ce rezultă din păstrarea unor lucruri). Atît în cazul confiscării-pedeapsă complementară, cît și în cazul confiscării speciale (care privește numai anumite lucruri, fiind doar o măsură de siguranță), bunurile confiscate trec în proprietatea întregului popor pe data rămînerii definitive a hotărîrii de confiscare, fiind preluate de către stat și date în administrarea directă a unor organizații socialiste în cadrul unei proceduri speciale. **E.c.** se face prin executorul judecătoresc, care are competență exclusivă în toate cazurile cînd confiscarea a fost dispusă printr-o hotărîre judecătorească sau în temeiul unor acte de urmărire penală; în cazurile în care, confiscarea a fost dispusă de alte organe decît instanța de judecată sau altfel decît prin acte de urmărire penală, **e.c.** se îndeplinește de către însuși organul care a dispus confiscarea. De îndată ce executorul judecătoresc a fost investit cu **e.c.,** acesta trebuie să formeze dosarul execuțional și să stabilească data la care expiră termenul de 30 de zile în care creditorii condamnatului își pot formula pretenții cu privire la bunurile vizate. Punctul de plecare al termenului de 30 de zile este data afișării numelui celui condamnat; deși executorul este obligat să înceapă executarea în termen de trei zile de la investirea sa, el nu poate proceda la predarea bunurilor confiscate înaintea expirării termenului de 30 de zile menționat. Îndeplinirea procedurii specifice **e.c.** variază în funcție de următoarele situații: cînd există concursul unor creditori; cînd se execută numai confiscarea; cînd se execută confiscarea specială. a) În cazul în care există concursul unor creditori (cazul cel mai frecvent în practică), executorul judecătoresc procedează la valorificarea bunurilor condamnatului, cu excepția celor ce, potrivit legii, sînt neconfiscabile; atunci cînd confiscarea este parțială, executorul va ridica numai atîtea bunuri cît apreciază că sînt necesare pentru îndestularea creditorilor, ținîndu-se seama de dispoziția legală potrivit căreia într-o atare ipoteză trebuie urmărite în primul rînd bunurile neconfiscate. Cu privire la bunurile imobile se va institui un administrator sechestru. În faza următoare a **e.c.** se procedează la valorificarea bunurilor corespunzător naturii lor, urmîndu-se succesiunea formelor de valorificare prevăzute de lege. În eventualitatea că după îndestularea creditorilor mai rămîn bunuri confiscate, executorul judecă-

toresc le va preda, respectiv le va valorifica potrivit procedurii arătate la lit. „b" (de mai jos); dacă însă îndestularea creditorilor a necesitat valorificarea tuturor lucrurilor confiscate, sumele realizate fiind absorbite integral de creanțele lor, executorul judecătoresc încheie un proces-verbal prin care constată această situație, act ce va marca din punct de vedere juridic finalul procedurii e.c., aceasta considerîndu-se a fi îndeplinită. b) Atunci cînd bunurile confiscate nu sînt supuse urmăririi creditorilor, ca și în ipoteza în care după îndestularea creditorilor concursuali au mai rămas bunuri confiscate, se va proceda după cum urmează: imobilele se predau obligatoriu comitetului (sau, după caz, biroului) executiv al consiliului popular în raza teritorială a căruia se află acestea, organul administrativ menționat neputînd refuza primirea lor; mobilele, cu unele excepții, se predau de asemenea comitetului (biroului) executiv al consiliului popular în raza căruia a avut domiciliul fostul proprietar, dar organul administrativ respectiv nu are obligația să le primească. Predarea imobilelor se face la locul unde acestea sînt situate și se constată printr-un proces-verbal de predare-primire semnat de executorul judecătoresc, delegatul organului administrativ primitor și persoana căreia îi fusese încredințate în custodie acele bunuri (dacă este de față). Acest proces-verbal trebuie să cuprindă toate elementele pentru identificarea fiecărui imobil; în sistemul de carte funciară se cere într-un atare scop menționarea datelor de carte funciară (număr de c.f., nr. topografic etc.), iar în sistemul de publicitate al registrelor de transcripții și inscripții trebuie să se indice orașul sau comuna, strada și numărul sau, în lipsă, vecinătățile, precum și etajul și apartamentul. Cîte un exemplar din procesul verbal se va înmîna fiecărui semnatar. Acest proces verbal constituie ultimul act de executare; pentru organul administrativ care a preluat imobilul, el reprezintă titlul de dobîndire al dreptului real în privința imobilelor preluate. Tot în temeiul procesului verbal de predare-primire notariatul de stat competent înscrie în cartea funciară sau, după caz, în registrul de transcripții, dreptul de proprietate al statului în privința imobilelor confiscate. În cazul bunurilor mobile, executorul judecătoresc trebuie să comunice comitetului (biroului) executiv al consiliului popular al localității unde a avut domiciliul fostul proprietar, lista bunurilor confiscate care nu au fost urmărite de creditori ori au rămas după urmăririle acestora; în termen de 15 zile de la primirea comunicării organul administrativ înștiințat este obligat să comunice executorului judecătoresc dacă dorește sau nu să preia bunurile confiscate. Legea exceptează de la regula obligativității confiscării listei bunurilor confiscate bunurile care se predau obligatoriu anumitor unități și bunurile care se valorifică prin unități speciale. Predarea bunurilor supuse confiscării prin listă, ca și a celor care se dau obligatoriu unor unități, se face pe baza unui proces verbal semnat de executorul judecăto-

resc și, după caz, de către delegatul organului administrativ ori al unității ce primește bunurile respective, precum și de către custode (dacă a existat un custode), fiecare dintre semnatari primind cîte un exemplar. Procesul verbal trebuie să cuprindă: denumirea fiecărui bun, descrierea caracteristicilor lui, indicarea valorii. Pe baza procesului verbal bunurile predate intră în administrarea directă a unității care le-a preluat. Cît privește bunurile supuse valorificării prin unități speciale, acestea se evaluează potrivit legii, iar sumele realizate prin valorificarea lor, cu excepția bunurilor din categoria metalelor prețioase, se varsă de organul de executare la bugetul consiliului popular în raza căruia se găsește sediul unității pe lîngă care funcționează organul de executare ce a făcut valorificarea respectivă. c) **E.c.** speciale are loc pe baza unei proceduri mai deosebite. Astfel, dacă confiscarea specială a fost dispusă de alte organe decît instanțele judecătorești sau de organele penale, **e.c.** va fi adusă la îndeplinire de către însuși organul care a dispus confiscarea. Totodată, în cadrul procedurii confiscării speciale legea exclude posibilitatea îndestulării creditorilor fostului proprietar, din bunurile confiscate. Sumele realizate în îndeplinirea procedurii de **e.c.** se varsă la buget, după scăderea cheltuielilor necesitate de executare, inclusiv de valorificare. [M.C.]

executarea hotărîrii arbitrale, modalitate prin mijlocirea căreia se asigură organizației socialiste creditoare realizarea drepturilor ce i-au fost acordate prin hotărîrea arbitrală. De regulă, hotărîrile arbitrale se execută de bună voie, legea prevăzînd sancțiuni împotriva celor care nu iau măsuri pentru executarea lor. Dacă hotărîrea arbitrală nu este executată de bună voie, potrivit legii există posibilitatea executării ei pe cale silită. Cînd hotărîrea arbitrală are ca obiect obligarea debitorului la plata unei sume de bani, executarea silită se face prin intermediul băncii, care, la cererea creditorului, este obligată să efectueze decontările ce rezultă din hotărîre (fără a fi necesară vreo acceptare a debitorului). În cazul cînd hotărîrea are ca obiect obligarea debitorului la o altă prestație decît plata unei sume de bani (de ex. predarea unui bun, executarea unei lucrări), executarea silită se face prin intermediul executorilor judecătorești, pentru aceasta organul arbitral care a pronunțat hotărîrea fiind obligat să întocmească titlu executoriu. Dreptul de a cere executarea silită a hotărîrii arbitrale se prescrie prin trecerea unui an de la pronunțare, afară de cazul cînd prin hotărîre s-a stabilit un anumit termen pentru executare, situație în care prescripția va începe să curgă de la acel termen. V. și **hotărîre arbitrală.** [M.M.]

executarea silită a hotărîrilor arbitrale pronunțate de C.A.B., procedură prin intermediul căreia se asigură aducerea la îndeplinire, prin constrîngere, la cererea părții interesate, a dispozițiilor hotărîrii arbitrale pronunțate de Comisia de Arbitraj București în litigiile pe care este competentă să le soluționeze. Se distinge

prin următoarele particularități: a) de regulă este cerută de creditori străini împotriva unor unități de naționalitate română; b) vor putea fi urmărite pe calea executării silite numai mijloacele bănești ale debitorilor organizații socialiste de stat; c) în cazul în care debitorul este o organizație din sistemul cooperației meșteșugărești, creditorul poate urmări disponibilul în bani al acesteia în limita soldurilor creditoare la fondurile în legătură cu destinația cărora s-a născut creanța; atunci cînd creanța nu poate fi realizată în acest mod, el va putea urmări produsele organizației debitoare care nu sînt necesare acesteia pentru îndeplinirea obligațiilor contractuale existente la începutul urmăririi, precum și partea excedentară a mijloacelor circulante; situația este aceeași și în cazul în care organizația debitoare face parte din sistemul cooperației de producție, achiziții și desfacere a mărfurilor; d) în cazul în care partea obligată este o organizație cooperatistă din agricultură, **e.s. a h.a.** se va îndrepta împotriva fondurilor bănești ale acesteia, în condiții similare ca în cazul debitorilor organizații socialiste de stat; e) determinarea obiectului **e.s. a h.a.** se face în același mod atît în cazul hotărîrilor pronunțate de C.A.B., cît și în cazul hotărîrilor arbitrale pronunțate în străinătate. Cît privește procedura **e.s. a h.a.**, aceasta este cea a popririi în toate cazurile cînd creditorul urmăritor este o persoană fizică sau o persoană juridică de naționalitate străină, iar debitor este o organizație socialistă română. [M.C.]

executare imobiliară, formă a executării silite indirecte avînd ca obiect bunuri imobile ce aparțin debitorului și tinzînd la satisfacerea creanțelor creditorului prin valorificarea acestor bunuri. Este cîrmuită de reguli speciale și comportă îndeplinirea unei proceduri mai greoaie și mai anevoioase decît în cazul altor forme ale executării silite indirecte. **E.i.** începe prin emiterea de către executorul judecătoresc a unui comandament somînd pe debitor să plătească creditorului suma datorată; pe lîngă somația de plată, comandamentul mai conține și înștiințarea debitorului că în cazul în care nu va da curs acestei somații se va proceda la urmărirea silită a imobilelor lui. După comunicarea comandamentului la debitor, comandamentul se transcrie în extras într-un registru special. În virtutea comandamentului se produce indisponibilizarea imobilului urmărit, întreruperea prescripției dreptului de a cere executarea silită și punerea în întîrziere a debitorului, care devine astfel îndatorat să plătească, pe lîngă datoria inițială, și dobînzi moratorii creditorului. Executorul judecătoresc se deplasează la fața locului după împlinirea unui termen prohibitiv de 30 de zile de la comunicarea comandamentului și încheie procesul verbal de situație, făcînd o descriere amănunțită a imobilului urmărit și o reproducere a titlului executor; după aceasta se fixează termenul de vînzare, care este adus la cunoștința publicului prin afișe și publicații. Înainte de vînzare se întocmește lista de sarcini, pe baza căreia președintele instanței de executare face tabloul de ordine al

creditorilor după cum aceştia urmează a fi plătiţi; ordinea în care sînt înscrişi creditorii în acest tablou şi în care ei vor fi plătiţi este următoarea: creditorii privilegiaţi, cei ipotecari (în ordinea rangului ipotecii lor), creditorii chirografari. Cei interesaţi pot face contestaţie la tabloul de ordine; de asemenea, orice persoană vătămată prin actele de urmărire imobiliară (fie ea parte sau terţ) poate face contestaţie. Etapa următoare a procedurii e.i. este vînzarea la licitaţie, care se ţine în ziua anunţată; pentru fiecare din bunurile urmărite licitaţia se ţine separat. Suma de la care începe strigările este cea indicată în afişe şi publicaţii; bunul se adjudecă persoanei care, la a treia strigare, oferă preţul cel mai mare. Această primă adjudecare are întotdeauna caracter provizoriu; după 8 zile se ţine o a doua licitaţie a imobilului (supralicitaţia), în scopul obţinerii unui preţ mai mare decît la prima licitaţie. De astă dată bunul se adjudecă definitiv celui ce oferă preţul cel mai mare (care trebuie să fie cu cel puţin 10% mai mare decît cel pentru care s-a făcut prima adjudecare), iar în caz contrar el rămîne definitiv în beneficiul primului adjudecatar. În cel mult o lună de la data adjudecării definitive, adjudecatarul este obligat să consemneze preţul integral la C.E.C. şi să depună recipisa de consemnare la instanţa de executare. Îndată după depunerea preţului, instanţa de executare va da adjudecatarului ordonanţa de adjudecare, care se înscrie din oficiu în registrele de mutaţii ale notariatului de stat de pe lîngă instanţa ce a asigurat îndeplinirea urmăririi. Împotriva ordonanţei de adjudecare se poate face recurs în termen de 40 de zile de la data transcrierii acesteia. Adjudecatarul este pus în posesia imobilului numai după rămînerea definitivă a ordonanţei de adjudecare; dreptul de proprietate asupra imobilului adjudecat se transferă de la debitorul urmădit la adjudecatar prin efectul ordonanţei de adjudecare; adjudecatarul dobîndeşte bunul degrevat de orice privilegii şi ipoteci, dar nu liber de orice sarcini. În etapa finală a e.i. se întocmeşte tabloul de împărţeală şi plată a creditorilor, potrivit rangului acestora. Sin. urmărire silită imobiliară. V. şi executare silită indirectă; comandament. [M.C.]

executare mobiliară, formă a executării silite indirecte avînd ca obiect bunurile mobile aflate în posesia debitorului şi servind ca mijloc juridic de realizare a creanţelor băneşti ale creditorului urmăritor prin valorificarea acestor bunuri. Procedura e.m. parcurge trei faze principale şi anume: sechestrarea, vînzarea şi distribuirea preţului. a) Faza sechestrării presupune îndeplinirea actelor de procedură prin care se consemnează şi se indisponibilizează bunurile mobile urmăribile aflate în posesia debitorului, în vederea vînzării lor pentru îndestularea creditorului. În acest scop executorul judecătoresc se deplasează la domiciliul debitorului sau la locul unde se află bunurile mobile ale acestuia, dar numai după trecerea timpului legal de la comunicarea somaţiei, şi procedează la somarea verbală de plată a debitorului, apoi, dacă

acesta refuză plata, încheie procesul-verbal de urmărire în care înscrie toate bunurile mobile inventariate. Dacă bunurile au fost în prealabil sechestrate în cadrul unui sechestru asigurator, prin procesul-verbal de urmărire sechestrul asigurător se transformă în sechestru definitiv. În vederea păstrării bunurilor, executorul poate aplica peceți, lăsîndu-le pe loc, fie să numească un custode pentru paza lor, putîndu-le și ridica și depune spre păstrare într-un alt loc. Bunurile sechestrate devin indisponibile, debitorul ne mai putîndu-le înstrăina, împrumuta sau închiria; orice act de dispoziție al debitorului în privința lor este anulabil, iar în măsura în care îndeplinește condițiile prevăzute de legea penală, constituie infracțiunea de sustragere de sub sechestru. b) Cît privește vînzarea, aceasta se fixează de către președintele instanței în cel mult 36 de ore de la depunerea de către executorul judecătoresc a procesului-verbal de sechestru. La stabilirea termenului de vînzare se va avea în vedere ca el să nu fie mai de vreme de două săptămîni, sau mai tîrziu de o lună de la data încheierii procesului-verbal de sechestru, pentru ca astfel să se creeze o șansă în plus debitorului de a plăti și, totodată, creditorul să nu fie expus la o așteptare prea îndelungată. Locul vînzării se fixează după caz, fie la instanță, fie acolo unde se află bunurile sechestrate, fie în anumite locuri obișnuite pentru vînzări publice; cu cel puțin trei zile înainte de vînzare se face publicitate, prin anunțuri la ușa instanței de executare, la consiliul popular local, la locul unde se va ține vînzarea, precum și în alte părți unde în mod obișnuit se afișează asemenea anunțuri. Vînzarea se face la licitație, în ziua, la ora și în locul anunțate prin afișare; bunurile se adjudecă persoanei care, după a treia strigare, a oferit prețul cel mai mare. Din valoarea bunurilor vîndute se acoperă creanțele urmărite și cheltuielile de executare, apoi licitația se declară închisă, restituindu-se datornicului surplusul de preț precum și bunurile nevîndute. Organul de executare consemnează la C.E.C. suma încasată prin vînzare și depune recipisa la secretarul instanței. c) Distribuirea prețului rezultat din vînzare se face după cum urmează: dacă există un singur creditor și alții n-au făcut opunere la distribuire, instanța va elibera suma acelui creditor, dar numai după ce se vor acoperi cheltuielile de urmărire; dacă există mai mulți creditori în concurs, instanța va cita părțile în camera de chibzuire și va proceda la împărțirea sumei respective conform drepturilor lor. V. și **executare silită indirectă** (sin. urmărire silită mobiliară). [M.C.]

executare prin poprire, formă a executării silite indirecte servind creditorului la urmărirea sumelor de bani pe care un terț le datorează debitorului urmărit. De regulă la această formă de executare participă trei persoane: creditorul popritor (urmăritorul) — care solicită înființarea popririi —, debitorul poprit (urmăritul) — care îndeplinește concomitent o dublă calitate: de datornic obligat față de

creditorul popritor și totodată de creditor față de terțul poprit — și terțul poprit, care este datornicul debitorului poprit. La cererea creditorului urmăritor, instanța încuviințează poprirea; ea poate fi solicitată fie în temeiul unui titlu executoriu (caz în care poprirea este definitivă sau executorie), fie pe bază de acțiune (denumită poprire asiguratorie). Instanța încuviințează poprirea printr-o încheiere (numită ordonanță de poprire), ce produce ca efect indisponibilizarea sumei poprite. Ori de cîte ori creditorul popritor este în posesia titlului executoriu are îndreptățirea să ceară validarea popririi, adresîndu-se în acest scop cu o cerere instanței de judecată; în urma sesizării, instanța fixează un termen pentru validarea popririi, la care vor fi citate și părțile. La termenul sorocit instanța verifică, în cadrul unor dezbateri contradictorii, valabilitatea titlului executoriu al creditorului, se stabilește cuantumul creanței urmărite și se fixează cîtimea creanței ce urmează a fi recuperată lunar prin poprire (cuantumul reținerilor ce urmează să fie efectuate lunar, în eventualitatea că poprirea se înființează asupra retribuției datornicului). În cazul în care toate condițiile legale sînt întrunite, instanța pronunță o sentință de validare a popririi, care, dacă rămîne definitivă, are ca efect transferul judiciar al creanței poprite, de la debitorul urmărit la creditorul popritor, terțul poprit devenind astfel debitorul acestuia din urmă. Atunci cînd pe parcursul desfășurării procedurii de poprire apare concurs între creditori care au făcut popriri asupra aceleași valori, toate popririle se conexează, urmînd ca instanța să procedeze la validarea tuturor acestora printr-o singură sentință de validare. Sin. poprire. V. și **executare silită indirectă.** [M.C.]

executare silită, procedură prin intermediul căreia titularul unui drept subiectiv recunoscut printr-un titlu executoriu constrînge, cu ajutorul organelor de stat competente, pe acela care nesocotise dreptul respectiv să aducă la îndeplinire prestația specificată în titlu, asigurîndu-se astfel respectarea dreptului inițial încălcat și totodată restabilirea ordinii de drept. De regulă titlul în baza căruia se face e.s. este o hotărîre judecătorească definitivă, ceea ce face ca procedura executională să fie considerată ca o parte a procesului civil; ori de cîte ori titlul executoriu este o hotărîre judecătorească, e.s. constituie o a doua parte a procesului civil, care începe odată cu introducerea cererii de chemare în judecată și se termină în momentul în care hotărîrea pronunțată de instanță a fost definitiv executată (moment marcat, de obicei, prin îndeplinirea ultimului act de executare prin care instanța ce a ordonat urmărirea confirmă actele de executare săvîrșite). E.s. în materie civilă nu se poate referi la persoana debitorului; în această materie ea are ca obiect numai bunurile acestuia (predarea unui bun, dărîmarea unei construcții, plata unei sume de bani etc.). Grație acestui principiu, instanța de judecată nu poate pronunța hotărîri care să implice executarea asupra persoanei debitorului; în cazul în care o-

bligația neexecutată constă într-o îndatorire de a face sau a nu face ceva, ea se schimbă în dezdăunări, urmînd să fie executată silit, pe calea executării indirecte asupra bunurilor din patrimoniul debitorului, pentru suma fixată de instanță ca daune-interese, sumă care urmează să acopere prejudiciul suferit de creditor prin neexecutarea în natură. În dreptul procesual român, e.s. prezintă următoarele trăsături caracteristice: a) este dominată de principiile umanismului socialist, al democratismului și al legalității; pe considerentele dictate de umanismul socialist este apărată de urmărire cel puțin jumătate din retribuția debitorului; în procedura de executare pentru creanțele din impozite și taxe fiscale nu se poate urmări casa de locuit ocupată de debitor și familia sa, iar cînd debitorul este un țăran cooperator organul colectiv de conducere al C.A.P. poate dispune rețineri din veniturile în natură sau în bani ale acestuia; uneltele de muncă, mobilierul casnic, alimentele și combustibilul necesare debitorului și familiei sale sînt exceptate de la urmărirea silită etc.; b) este sancționat abuzul de drept procesual tinzînd la tergiversarea procedurii execuționale: legea pedepsește cu amendă pe debitorul sau terțul care a introdus o contestație la executare cu vădită rea-credință, pe lîngă obligarea la despăgubiri față de creditor în eventualitatea că acesta ar fi fost prejudiciat prin temporizarea e.s.; c) dispozițiile legale în materie ocrotesc deopotrivă interesele legitime ale creditorului urmăritor, ca și pe acelea ale debitorului urmărit: legea nu îngăduie nici creditorului să solicite mijloace de constrîngere excesive, de natură să-l stînjenească pe debitor în exercitarea dreptului său la apărare și nici debitorului să recurgă la mijloace de șicană care să temporizeze realizarea creanței; acest echilibru al intereselor creditorului și debitorului este asigurat de legiuitor chiar și atunci cînd creditor este o organizație socialistă, iar debitor o persoană fizică. E.s. comportă desfășurarea unei activități procesuale la care iau parte principalii participanți la procedura de judecată — foștii împricinați (ce acum sînt creditorul urmăritor și debitorul urmărit) și instanța de judecată — organul de executare însărcinat să aducă la îndeplinire dispozițiile hotărîrii judecătorești sau ale altor titluri executorii, avînd posibilitatea să participe și terțele persoane direct interesate, precum și alte organe de stat (altele decît instanța judecătorească). Realizarea creanței urmăritorului se face prin predarea în natură a bunului care a format obiectul procesului sau prin valorificarea bunurilor debitorului într-un atare scop. Procedura de e.s. are caracter complex fiind reglementată diferit în raport cu natura diferitelor creanțe a căror urmărire se efectuează. Între persoanele și organele care participă la e.s. se nasc raporturi procesuale noi, distincte de cele ce au fost stabilite în faza de judecată a procesului, în conținutul cărora intră drepturi și obligații procesuale noi. V. și **executare mobiliară; executare imobiliară.** [M.C.]

executare silită directă, modalitate de urmărire care se distinge prin aceea că tinde la obținerea realizării întocmai a prestației ce formează obiectul obligației debitorului. Are loc în cazul în care debitorul este ținut să aducă la îndeplinire o obligație de a da în natură un bun determinat (prin executare urmărindu-se obținerea acelui bun de către creditor), sau a unei obligații de a face sau de a nu face ceva (ce debitorul execută efectiv). În sistemul dreptului nostru procesual **e.s.d.** constituie regula: creditorul are dreptul să pretindă și să obțină însăși prestația (și nu doar echivalentul ei) care constituie obiectul dreptului său, și aceasta ori de cîte ori este materialmente posibil; consacrînd expres această regulă, legea dispune că creditorul are dreptul de a dobîndi îndeplinirea exactă a obligației și numai în caz contrar are dreptul la dezdăunare; el nu poate fi silit a primi alt lucru decît acela ce i se datorează, chiar dacă valoarea lucrului oferit în schimb ar fi egală sau mai mare ca aceea a lucrului pe care are îndreptățirea să-l pretindă. Executarea în natură (directă) a obligațiilor prezintă o mare importanță în raporturile contractuale dintre organizațiile socialiste, constituind o condiție esențială a îndeplinirii sarcinilor de plan ale acestor organizații. Legea reglementează două forme distincte ale **e.s.d.**: predarea silită a mișcătoarelor și predarea silită a nemișcătoarelor. La procedura predării silite a bunurilor mobile (a mișcătoarelor) se recurge atunci cînd prin titlul executoriu debitorul este obligat să predea creditorului un lucru mobil anume determinat. La procedura predării silite a imobilelor (nemișcătoarelor) se recurge în cazul în care o parte este obligată să lase alteia posesiunea unui imobil, fiind condamnată să predea imobilul respectiv sau să iasă din el; asemenea obligații se stabilesc în mod obișnuit ca urmare a promovării acțiunii în revendicare imobiliară, în temeiul ordonanței de adjudecare sau în situația în care vînzătorul s-a obligat prin act autentic să predea imobilul cumpărătorului, precum și atunci cînd se execută o hotărîre judecătorească de evacuare a unor locatari. Legea nu conține dispoziții exprese referitoare la procedura **e.s.d.** a obligațiilor de a face sau de a nu face ceva, cum sînt de exemplu situațiile în care printr-o hotărîre judecătorească se instituie obligația de a demola o construcție sau de a se desființa o plantație, aceea de a se muta un gard sau alte semne de hotar, de a deschide sau închide un drum etc. În asemenea situații, corespunzător principiilor generale ale executării silite, executorul judecătoresc somează persoana urmărită să respecte obligația prevăzută în titlul executoriu, iar în caz de neconformare aduce la îndeplinire, cu concursul forței publice și a tehnicienilor, obligația respectivă; executarea silită a obligației de a face cu ajutorul tehnicienilor poate fi efectuată numai atunci cînd aducerea la îndeplinire a obligației nu necesită concursul personal al debitorului (de ex. demolarea unui zid). În cazul obligației de a încheia un act juridic, în unele cazuri, instanța poate suplini voința debitorului, pro-

nunțînd o hotărîre care ține locul actului (cum este, bunăoară, cazul vînzării de imobile în mediul urban, cînd părțile au încheiat între ele un antecontract, stabilind condițiile de plată a prețului). **E.s.d.** poate fi efectuată și în cazul creanțelor bănești; situațiile de acest gen sînt rare în practică, o atare executare presupunînd că executorul judecătoresc aflat la locuința debitorului pentru a sechestra bunuri mobile găsește într-o încăpere a acesteia o sumă de bani; el poate ridica suma respectivă în limita valorică a creanței și a cheltuielilor de executare, predînd-o direct creditorului. **E.s.d.** nu este însă posibilă cînd sumele de bani ale debitorului se află în posesia unor terți; în această situație executarea se va face prin poprire. V. și **procedura predării silite a mobilelor; procedura predării silite a imobilelor.** [M.C.]

executare silită indirectă, modalitate de urmărire care se distinge prin aceea că realizarea creanței creditorului se face prin vînzarea ori valorificarea bunurilor debitorului sau prin poprirea sumelor de bani pe care acesta le are de primit de la terțe persoane. În prezent **e.s.i.** constituie procedura de executare silită de drept comun cea mai frecvent utilizată. La ea se recurge în toate situațiile în care executarea directă nu este posibilă, cum este cazul obligațiilor de a face constînd într-un fapt personal al debitorului ce presupune îndeplinirea unor calități proprii (cum este de ex. obligația unui pictor cu bună reputație de a picta un tablou, obligația unui instrumentist de a susține un recital etc.), precum și atunci cînd executarea directă a devenit ulterior imposibilă pentru că obiectul a pierit sau a fost distrus; în toate cazurile în care executarea în natură (directă) nu este posibilă, dreptul creditorului se transformă într-un drept de dezdăunare, iar hotărîrea instanței referitoare la plata unui echivalent bănesc se va realiza pe calea **e.s.i.** Această executare este un mijloc de urmărire adecvată, mai ales cu privire la obligațiile de a plăti sume de bani. **E.s.i.** se realizează prin vînzarea sau valorificarea bunurilor debitorului ori prin poprirea creanțelor sale. Corespunzător specificului diferitelor categorii de bunuri ce pot alcătui patrimoniul debitorului, legea reglementează următoarele forme ale **e.s.i.**: a) **urmărirea** bunurilor mișcătoare ce se află în posesia datornicului; b) urmărirea și poprirea bunurilor mișcătoare ale datornicului care se află la terți; c) urmărirea fructelor prinse de rădăcini; d) urmărirea veniturilor unui bun nemișcător; e) urmărirea bunurilor nemișcătoare. Dintre acestea nu primesc aplicare în Transilvania regulile privitoare la urmărirea nemișcătoarelor și a uzufructului lor; în această parte a țării, urmărirea bunurilor imobile și a uzufructului lor este cîrmuită de reguli corespunzătoare specificului sistemului de carte funciară. V. și **executare mobiliară; executare imobiliară; executare prin poprire.** [M.C.]

executor al unei organizații socialiste, funcționar încadrat la o organizație socialistă, investit cu atribuții de organ propriu de executare al acelei organizații. Poate efectua, potrivit legii, executarea pri-

viitoare la creanțele bănești de orice valoare ale unității în cadrul căreia funcționează, avînd competența de executare și pentru accesorii (cheltuieli de judecată, cheltuieli de urmărire, majorări etc.); de asemenea, este competent să aducă la îndeplinire măsurile de asigurare încuviințate de organele de urmărire penală sau de judecată, dar numai în cazurile în care nu este prevăzută de lege pedeapsa complementară a confiscării averii. Nu poate efectua executarea prin predarea silită a bunurilor, care este un atribut exclusiv al executorului judecătoresc; de asemenea, nu poate efectua nici executarea cu privire la creanțele bănești ale organizației economice socialiste la care funcționează, dacă sumele de bani sînt datorate de alte organizații socialiste, competența sa fiind restrînsă numai la executarea creanțelor organizației respective față de debitori persoane fizice. Numai cu titlu de excepție unele legi speciale acordă organelor proprii de executare posibilitatea de a proceda la executarea directă prin ridicarea bunurilor de la debitori și de a efectua urmăriri împotriva altor organizații socialiste. **E. unei o.s.** are, din punct de vedere teritorial, o competență generală, fiind îndreptățit să-și exercite atribuțiile ori unde debitorul are bunuri urmăribile, indiferent de locul de situare al sediului organizației la care lucrează sau de domiciliul debitorului. [M.C.]

executor judecătoresc, funcționar de stat avînd competența să îndeplinească anumite acte de procedură și să ia unele măsuri legale în vederea asigurării executării silite a hotărîrilor judecătorești și a altor titluri executorii. Potrivit legii, **e.j.** poate fi persoana care are capacitate de exercițiu și a absolvit cel puțin liceul, avînd și examenul de bacalaureat; se numește de Ministerul Justiției și își exercită atribuțiile în raza teritorială a instanței la care funcționează, dar această competență poate fi extinsă prin ordin al ministrului justiției. Legea dă în competența **e.j.** aducerea la îndeplinire a hotărîrilor pronunțate în pricinile civile și a dispozițiilor cu caracter civil cuprinse în hotărîrile pronunțate în pricinile penale, precum și a oricăror altor titluri executorii, cu excepția cazurilor în care legiuitorul stabilește competența altor organe; de asemenea, îndeplinesc orice alte lucrări date prin lege în competența lor. Modul în care sînt aduse la îndeplinire atribuțiile **e.j.** este stabilit, prin regulament, de Ministerul Justiției. **E.j.** funcționează la judecătorii, tribunale județene și Tribunalul municipiului București, fiind subordonați președintelui instanței în condițiile personalului auxiliar. [M.C.]

executor testamentar, persoană fizică desemnată, în mod special, prin testament, de către testator, spre a efectua execuția testamentară. **E.t.** se legitimează cu testamentul prin care a fost instituit sau cu certificatul de executor testamentar eliberat de notariatul de stat competent în cursul procedurii succesorale notariale. **E.t.** are ca atribuții: obligația de a urmări corecta îndeplinire a dispozițiilor testamentare; obligația de a apăra validitatea testamentului; obligația de a cere notariatu-

lui de stat competent efectuarea inventarului bunurilor succesorale; obligația de a lua măsuri de conservare a bunurilor succesorale; obligația de a plăti legatele avînd ca obiect bunuri mobile, putînd cere vînzarea unor bunuri mobile din succesiune, precum și dreptul de a încasa pentru succesiune creanțele acesteia. **E.t.** este obligat să dea socoteală de gestiunea sa după un an de la decesul testatorului, răspunzînd pentru întreaga lui activitate ca mandatar. Activitatea **e.t.** încetează odată cu încheierea sau încetarea execuției testamentare. [M.M.]

execuție testamentară, 1. Complexul activităților pe care le implică aducerea la îndeplinire a dispozițiilor cuprinse într-un testament. **2.** Mandat acordat de către testator executorului testamentar în vederea aducerii la îndeplinire a dispozițiilor de ultimă voință ale celui ce lasă moștenirea. [M.M.]

execuție vremelnică, expresie desemnînd puterea executorie recunoscută prin lege sau de către însăși instanța de judecată unor hotărîri judecătorești nedefinitive, prin derogare de la regula potrivit căreia numai hotărîrile definitive au o asemenea putere. **E.v.** se atribuie hotărîrilor judecătorești fie prin lege, fie de către instanța de judecată însăși. a) Hotărîrea primei instanțe este executorie de drept, în virtutea legii, fără a fi nevoie ca **e.v.** să fie solicitată de parte și acordată de instanță, în următoarele cazuri: cînd hotărîrea are ca obiect plata retribuției; cînd prin ea se acordă despăgubiri pentru accidente de muncă; cînd prin hotărîre se stabilește o rentă sau o pensie alimentară; cînd hotărîrea obligă la reparații grabnice; în cazul în care se dispune punerea sau ridicarea peceților ori facerea inventarului; în pricinile privitoare la posesie, dar numai în ceea ce privește posesia; hotărîrile parțiale; în orice alte cazuri în care legea dispune că hotărîrea este executorie (cum este de ex. ipoteza ordonanței președințiale). În toate aceste situații există urgență în aducerea la îndeplinare a hotărîrii judecătorești, urgență care se justifică prin solicitudinea legiuitorului. b) Instanța de judecată însăși, prin hotărîrea sa, poate acorda **e.v.** ținînd seama de anumite considerente obiective sau subiective legate de speța dată spre judecare. Recunoscînd această facultate instanței, legea circumstanțiază totuși împrejurările în care ea poate fi exercitată, pentru a păstra caracterul de excepție al acordării **e.v.** Astfel, legea cere, în acest scop: să fie vorba de o hotărîre privitoare la bunuri, iar măsura acordării **e.v.** să se dovedească necesară în raport cu temeinicia vădită a dreptului, față de starea de solvabilitate a debitorului, ori să existe pericol evident de întîrziere. Acordînd **e.v.,** instanța poate obliga totodată pe creditor să dea o cauțiune în vederea acoperirii eventualelor daune suferite de debitor în ipoteza casării hotărîrii. Legea interzice luarea măsurii **e.v.**: în materie de strămutare de hotare sau desființare de construcții; cînd prin hotărîre se dispune întabularea unui drept sau radierea lui din cartea funciară. În cazul acordării **e.v.** de către instanță, debitorul poate cere odată cu introducerea re-

cursului, ca instanța de casare să suspende această măsură. Pentru identitate de rațiune, instanța de recurs este îndreptățită să dispună suspendarea **e.v.** și în cazul hotărîrilor executorii de drept. În cazul în care hotărîrea cu **e.v.** este desființată de instanța de recurs, debitorul are dreptul să ceară întoarcerea executării, creditorul fiind obligat să restabilească situația anterioară; totodată debitorul poate cere și despăgubiri în ipoteza cînd a suferit un prejudiciu ca urmare a executării intempestive a hotărîrii. Principiul în această materie este că **e.v.** se face pe riscul creditorului. Acesta din urmă, dacă a cerut să i se acorde **e.v.** iar cererea sa a fost respinsă, poate face recurs. Sin. execuție provizorie. [M.C.]

exequatur, procedură în cadrul căreia se verifică îndeplinirea condițiilor de regularitate a hotărîrilor judecătorești provenite dintr-un alt stat, spre a se încuviința executarea silită a acestora în țara noastră. Obiectul **e.** vizează forța executorie a hotărîrilor judecătorești pronunțate în străinătate; în lipsa **e.,** hotărîrile judecătorești nu pot fi valorificate, pe calea urmăririi silite, într-un alt stat. Executarea silită a hotărîrilor judecătorești pe teritoriul supus jurisdicției străine ar încălca principiul suveranității și independenței acelui stat; pentru aceleași rațiuni hotărîrile judecătorești străine nu produc, într-un alt stat, efectele specifice autorității de lucru judecat. Prin acordarea **e.,** hotărîrea judecătorească străină dobîndește autoritate de lucru judecat. Potrivit legislației române, **e.** se acordă doar dacă sînt îndeplinite următoarele condiții: 1) Hotărîrea să fie pronunțată de o instanță judecătorească competentă. Referirea legii la competența instanțelor străine urmează să fie reținută sub un dublu aspect, în sensul că ea vizează: a) competența jurisdicției străine, adică modul de determinare a atribuțiilor organelor judiciare ale unui stat în raport cu sarcinile ce revin oricărei alte jurisdicții; îndeplinirea acestei condiții se verifică de instanța competentă din R. S. România; instanța care acordă **e.** urmează să cerceteze mai întîi dacă nu au fost încălcate regulile competenței exclusive a jurisdicției române; un asemenea control se realizează de instanța de **e.** în raport cu dispozițiile legislației române (privitoare la competență); o a doua operație vizează constatarea competenței jurisdicției străine, cerință care se determină în raport cu legislația statului de origine de unde provine hotărîrea judecătorească străină; b) competența instanței de origine, adică organul judiciar al statului străin căreia îi revine sarcina de a soluționa în concret o cauză civilă; competența instanței de origine urmează să fie verificată cu prilejul acordării **e.,** în țara noastră, după regulile procesuale ale statului de origine. 2) Hotărîrea judecătorească străină să fie definitivă și executorie potrivit legislației statului de origine; **e.** nu se poate acorda de instanța română atît timp cît împotriva hotărîrii străine sînt deschise căile legale de atac sau dacă legea statului respectiv nu-i conferă caracter executoriu. 3) Hotărîrea judecătorească

străină să fie pronunțată cu aplicarea legii materiale competente a cîrmui acel raport juridic; această condiție se examinează în raport cu legislația statului solicitat a acorda e., respectiv potrivit normelor noastre de drept internațional privat. 4) Hotărîrea judecătorească străină să nu aducă atingere ordinii publice în dreptul internațional privat român. Ordinea publică intervine ca un corectiv în aplicarea legii străine, fiind determinată de necesitatea respectării principiilor fundamentale ale dreptului, a ordinii social-economice și politice a statului român; o asemenea cerință se verifică de instanța de e. nu doar în raport cu dispozițiile hotărîrii străine, ci și în funcție de consecințele ce s-ar produce prin executarea ei. 5) Existența unei reciprocități de executare între statul român și țara care a pronunțat hotărîrea. Dacă sînt întrunite condițiile menționate, instanța competentă va încuviința executarea silită a hotărîrii judecătorești în țara noastră. Cererea de e. este de competența tribunalului județean din circumscripția teritorială în care urmează să se efectueze executarea silită; ea poate fi promovată direct, în fața tribunalului competent, de partea interesată. E. poate fi acordat și ca urmare a solicitării instanței române prin comisie rogatorie. Procedura e. este cea prevăzută de dreptul comun. [I.L.]

exercitarea controlului asupra hotărîrilor arbitrale, mijloc procesual la îndemîna organelor competente prin care, în scopul întăririi legalității socialiste, sînt reformate hotărîrile arbitrale neconforme cu legea. Dreptul de control asupra hotărîrilor arbitrale aparține: a) Consiliului de Miniștri, pentru hotărîrile pronunțate de Arbitrajul de Stat Central în litigiile patrimoniale a căror valoare depășește un anumit cuantum stabilit de lege; b) Primului Arbitru de Stat, pentru toate hotărîrile pronunțate de arbitrajele de stat interjudețene și Arbitrajul de Stat al municipiului București, în litigiile în care cel puțin una din părți este o unitate socialistă de interes republican sau organizație obștească centrală, precum și pentru hotărîrile pronunțate de arbitrajele de stat interjudețene sau al municipiului București, în litigiile dintre unități de interes local, a căror valoare depășește un anumit cuantum prevăzut de lege; c) Arbitrilor de stat șefi, pentru toate celelalte hotărîri pronunțate de arbitrajele de stat interjudețene sau al municipiului București, în litigiile patrimoniale a căror valoare nu depășește un anumit cuantum stabilit de lege. Dacă hotărîrile arbitrajelor de stat interjudețene au fost date pe baza dreptului de trimitere al Primului Arbitru de Stat, e.c. nu se va face de către arbitrii de stat șefi, ci de către Consiliul de Miniștri sau Primul Arbitru de Stat, iar dacă hotărîrea arbitrală a fost pronunțată de Primul Arbitru de Stat ori de un arbitru de stat șef, controlul se va exercita de către Consiliul de Miniștri. E.c. asupra h.a. se face: 1) din oficiu, de către Primul Arbitru de Stat și arbitrii de stat șefi, în termen de cel mult 3 luni de la data pronunțării hotărîrii; 2) în urma sesizării făcute de părțile în

litigiu, organele lor tutelare sau cele de conducere centrală prin cerere de rearbitrare. E.c. și luarea unor măsuri se justifică numai în cazul în care hotărîrea arbitrală pronunțată este nelegală sau netemeinică. Dacă constată că hotărîrea arbitrală pronunțată este nelegală sau netemeinică, organul competent a exercita controlul are dreptul să desființeze, în tot sau în parte, hotărîrea și să trimită litigiul spre o nouă arbitrare, aceluiași organ arbitral care a pronunțat hotărîrea desființată, sau să-l rețină pentru a-l soluționa. E.c. nu suspendă executarea hotărîrii arbitrale. Dacă, cu ocazia controlului se constată deficiențe ce constituie încălcări grave ale legalității socialiste, disciplinei de plan sau contractuale, organul de control va semnala abaterea organului competent pentru a lua măsuri de îndreptare. [M.M.]

expert, persoană fizică posedînd cunoștințe de specialitate într-un anumit domeniu, la care instanța apelează în calitate de consultant în vederea lămuririi anumitor împrejurări ale procesului. Calitatea de expert contabil se atribuie de către Ministerul Finanțelor pe bază de examen, ce are ca scop verificarea pregătirii de specialitate a viitorilor experți. Se pot prezenta la un atare examen persoanele care fac dovada: a) că au studii superioare de specialitate; b) sînt încadrate în muncă la o organizație socialistă; c) au un stagiu de cel puțin 5 ani în activitatea financiară, contabilă sau în munca de cercetare sau în învățămînt. La examen se pot prezenta și pensionarii care îndeplinesc condițiile menționate la litera a) și c). Candidații care se prezintă la examenul de e. sînt verificați dacă îndeplinesc și condiția de a avea o reputație neștirbită. Calitatea de e. tehnic se atribuie de către Consiliul Național pentru Știință și Tehnologie, pe bază de examen, care, și în acest caz, are ca scop verificarea pregătirii de specialitate a viitorilor experți. Se pot prezenta la examen persoanele avînd studii superioare de specialitate și un stagiu de cel puțin 5 ani în producție, în activitatea de proiectare sau cercetare științifică ori în învățămînt; se cere, de asemenea, condiția de a fi încadrate în cîmpul muncii sau pensionari, precum și de a avea o reputație neștirbită. Persoanele declarate reușite la examenul de e. tehnic sînt înscrise în listele Biroului central pentru expertize tehnice și primesc carnete care atestă această calitate de la Consiliul Național pentru Știință și Tehnologie. Legea interzice numirea ca e. a următoarelor categorii de persoane: minorii, interzișii, cei condamnați pentru infracțiuni de fals, furt, înșelăciune, abuz de încredere, mărturie mincinoasă, infracțiuni contra bunelor moravuri, vagabondaj, speculă, sabotaj, rupere de sigilii, delapidare, trafic de influență și alte asemenea infracțiuni care le fac incompatibile cu această calitate. E. pot fi recuzați în aceleași condiții ca și judecătorii; recuzarea trebuie cerută în termen de 5 zile de la numirea e., dacă motivul ei există la acea dată; în celelalte cazuri termenul începe să curgă de la data ivirii motivului de recuzare. Recuză-

rile se judecă în şedinţă publică, cu citarea părţilor şi a e. E. numit este dator să-şi depună lucrarea cu cel puţin 5 zile înainte de termenul fixat pentru judecată; nedepunerea lucrării în termen va fi sancţionată de instanţă cu amendă de la 25 la 250 lei. Încheierea prin care se aplică amenda este executorie, amenda neputîndu-se ridica decît pentru motive întemeiate. [M.C.]

expertiză, mijloc de probă care se dispune la cerere sau din oficiu de organul în drept (instanţă de judecată sau organ de urmărire penală) cînd, pentru lămurirea unor fapte sau împrejurări ale cauzei, sînt necesare cunoştinţele unui expert sau, în cazurile prevăzute de lege, ale unui specialist dintr-un anumit domeniu. Judecătorul recurge la cunoştinţele expertului, fără ca prin aceasta expertul să i se substituie. E., ca şi celelalte probe judiciare, tinde la dovedirea faptelor. Ea nu poate avea ca obiect clarificarea unei probleme juridice, pe care judecătorul trebuie să o cunoască şi să o rezolve singur. Cînd se efectuează în cadrul unui proces pendinte, e. se administrează, de regulă, la cererea uneia din părţi sau a ambelor părţi, putînd fi însă ordonată şi din oficiu de către instanţa de judecată; în unele cazuri legea declară e. obligatorie, cum este de exemplu e. psihiatrică în materie de interdicţie sau e. de evaluare în materie de gaj (cu privire la bunul gajat) etc. În vederea efectuării e. instanţa numeşte unul sau trei experţi stabilind, totodată, punctele nelămurite asupra cărora aceştia urmează să se pronunţe (de ex. probleme tehnice, contabile, medicale etc.). Obiectivele e. sînt aduse la cunoştinţa expertului de către instanţă, scop în care aceasta îl citează potrivit dispoziţiilor legale referitoare la citarea martorilor; dacă expertul legal înştiinţat despre numirea lui nu se prezintă sau refuză lucrarea, instanţa poate dispune înlocuirea lui, avînd însă şi facultatea să-l condamne la o amendă. Expertul va fi însă exonerat de plata amenzii dacă învedereazâ instanţei că refuzul său este întemeiat. Atunci cînd problema neclară, pentru deslusirea căreia a fost ordonată e., poate fi lămurită prin simpla exprimare a părerii expertului, acesta va fi ascultat în şedinţă, iar părerea lui se va consemna într-un proces-verbal. De regulă însă, efectuarea e. comportă lucrări preliminare, constatări, deplasări şi verificări, care necesită timp; în asemenea cazuri expertul va fixa o dată pentru efectuarea lucrărilor şi va convoca părţile prin scrisoare recomandată cu dovadă de primire care se anexează la raport; citarea părţilor de către expert nu este obligatorie atunci cînd e. nu are ca obiect o constatare la faţa locului (de ex. o expertiză medico-legală sau grafologică etc.). E. este o sarcină personală, ceea ce face ca expertul să nu o poată transmite altcuiva. În cazul e. contabile, legea prevede că expertul depune raportul de e. la biroul local, unde este verificat din punctul de vedere al calităţii şi al respectării dispoziţiilor legale; dacă raportul este găsit necorespunzător, se restituie expertului pentru completare sau refacere, dîndu-se totodată şi îndrumările corespunză-

toare. Raportul de **e.** se înaintează instanței numai după completare și refacere. Și în cazul **e.** tehnice raportul se înaintează tot la biroul local de expertize contabile, care-l va depune la instanță împreună cu decontul de cheltuieli verificat de acest birou. Primind **e.**, instanța de judecată o studiază și dacă constată că este necorespunzătoare o poate restitui pentru refacere sau completare; legea îndreptățește instanța ca, atunci cînd apreciază ca necesar, să ordone o contra-expertiză, efectuată de alt expert, dar de obicei pentru efectuarea ei se numesc trei experți. Partea care a solicitat **e.** are obligația ca în termen de trei zile de la numirea expertului să depună suma stabilită ca onorar de expert; depunerea sumei se face în contul deschis la bancă pe seama biroului de expertize. Pe lîngă onorarul stabilit, expertul are dreptul și la cheltuieli de deplasare, care-i vor fi avansate tot de către partea care a solicitat **e.** Judecătorii sînt legați de constatările de fapt ale experților (cum sînt: data raportului, cercetările făcute în prezența părților, susținerile acestora în prezența experților. Toate aceste mențiuni conținute în raportul de **e.** fac dovadă pînă la înscrierea în fals, experții lucrînd în calitate de delegați ai instanței. Instanța însă nu este legată de concluziile raportului de **e.**, care au doar valoarea unor elemente de convingere lăsate la libera ei apreciere. În cazul în care instanța nu-și însușește concluziile expertului, ea este datoare să motiveze de ce nu le-a luat în considerare. **E.** poate fi efectuată și prin comisie rogatorie, ori de cîte ori lucrarea trebuie făcută într-o localitate îndepărtată. V. și **expert.** [M.C.]

F

faliment, procedură de executare silită avînd caracter unitar, colectiv, concursual şi egalitar, care vizează toate bunurile debitorului comun al mai multor creditori şi este menită să dea satisfacţie intereselor fiecăruia dintre aceştia. **F.** constituie o măsură legală de apărare a creditului, iar declararea lui implică următoarele condiţii: a) debitorul (persoană fizică sau juridică) să se afle în stare de încetare a plăţilor, care să rezulte din fapte revelatorii directe (cum ar fi: mărturisirea debitorului, protestarea cambiilor etc.) sau indirectă (ca de ex.: neîndeplinirea obligaţiilor comerciale asumate, încheierea unor tranzacţii ruinătoare etc.); b) debitorul să aibă calitatea de comerciant în momentul producerii stării de încetare a plăţilor şi să efectueze acte de comerţ în nume propriu; c) declararea **f.** să se facă prin hotărîre judecătorească avînd, în această materie, caracter constitutiv. Procedura **f.** se desfăşoară după reguli aparte: ea se declanşează fie la cererea debitorului aflat în stare de încetare a plăţilor, fie la cererea unuia sau mai multor creditori, fie, în fine, chiar din oficiu de către instanţa judecătorească; de îndată ce a fost declarat în stare de încetare a plăţilor, debitorul trebuie să depună la instanţă evidenţele sale privind veniturile şi cheltuielile (cum sînt: bilanţul contabil, registrele comerciale etc.); în faţa instanţei trebuie dovedite calitatea de comerciant a debitorului, creanţa de natură comercială şi starea de încetare a plăţilor, pentru ca aceasta să poată pronunţa hotărîrea de declarare a **f.**, care va produce efecte faţă de toţi creditorii. Hotărîrea declarativă de **f.** se dă cu executare provizorie şi se comunică celor interesaţi (creditori, debitor) precum şi terţilor, prin afişare la uşa instanţei localităţii unde acesta îşi desfăşoară activitatea, ca şi prin publicare în ziare, de care se îngrijeşte judecătorul sindic. Ea produce efecte atît nepatrimoniale (cum sînt: interzicerea accesului falitului în localurile burselor, unele decăderi din drepturi etc.), cît şi patrimoniale, între care cel mai important constă în desesizarea debitorului de propriul său patrimoniu, concretizată în pierderea de către acesta a dreptului de administrare şi de dispoziţie asupra bunurilor ce posedă la data pronunţării hotărîrii, precum şi a celor ce va dobîndi pe parcursul desfăşurării procedurii **f.**; debitorul falit pierde, de la aceeaşi dată, posibilitatea de a modifica opozabil masei creditorilor situaţia bunurilor sale. Falitul nu mai poate participa la proces ca reclamant sau pîrît; în locul lui se substituie judecătorul sindic, asupra căruia trece administrarea patrimoniului a-

cestuia şi care are obligaţia să ia măsurile necesare pentru întregirea patrimoniului debitorului, sumele astfel realizate profitînd tuturor creditorilor existenţi la data hotărîrii declarative de f.; la aceeaşi dată, datoriile falitului afectate de termen sînt considerate ajunse la scadenţă, contractele dintre falit şi creditorii săi neexecutate de ambele părţi sînt suspendate, iar plăţile primite de către debitori sînt inopozabile faţă de masa creditorilor şi pot fi revocate în profitul acestora, cu excepţia plăţii făcute la scadenţă, cu bună-credinţă, a efectelor de comerţ. Pronunţarea hotărîrii de declarare a f. marchează începerea administrării falimentului. V. şi **administrarea falimentului.** [M.C.]

fals în înscrisuri, mod ilicit de confecţionare sau de modificare a unui înscris oficial sau sub semnătură privată, pentru a produce efectele probatorii ale unui înscris adevărat. În procesul civil **f. în î.** poate privi unul din următoarele două aspecte: a) denunţarea lui pe cale incidentă, prin înscrierea în fals în timpul judecăţii; b) posibilitatea de a se cere revizuirea oricărei hotărîri civile care s-a dat pe baza unui înscris declarat ulterior fals printr-o hotărîre penală definitivă. V. şi **verificare de scripte; motivele de revizuire; infracţiuni de audienţă.** [D.R.]

fazele procesului civil, etapele distincte pe care le parcurge procesul civil de la începutul şi pînă la terminarea sa. Procesul civil parcurge în mod obişnuit — dar nu şi necesar — două mari faze: a) faza judecăţii propriu-zise (cognitio) în faţa instanţelor de judecată, de fond în mod obligatoriu şi de recurs în mod facultativ, care se sfîrşeşte prin pronunţarea unei hotărîri definitive; b) faza executării silite a hotărîrii (executio) în cadrul căreia hotărîrea definitivă este adusă la îndeplinire de organele de executare, din ordinul şi sub controlul instanţei de judecată. V. şi **proces civil; dublu grad de jurisdicţie; executare silită.** [D.R].

fine de neprimire şi de nevaloare, expresii împrumutate din terminologia juridică a vechiului drept francez, unde erau folosite pentru a denumi mai comod anumite excepţii peremptorii şi de fond. **F. de n.p.** — „fin de non recevoir" — vizînd excepţiile ce puteau fi ridicate cu privire la exerciţiul acţiunii (prescripţia, autoritatea de lucru judecat şi decăderile din exerciţiul căilor de atac), iar **f. de n.v.** — „fin de non valoir" — excepţiile ce puteau fi ridicate cu privire la condiţiile de a fi parte în proces (lipsa de calitate, de capacitate şi autorizare prealabilă). Expresiile **f. de n.p. şi de n.v.,** deşi au supravieţuit, în special prin folosirea lor în practica judiciară, nu reprezintă valori semantice care să facă necesară întrebuinţarea lor în limbajul ştiinţific de specialitate pentru redarea excepţiilor menţionate. Fără a mai păstra deci semnificaţia lor de origine, pentru trebuinţele practicii judiciare, avînd în vedere şi ceea ce se poate înţelege în limba română prin aceste expresii, s-ar putea ajunge la consensul unanim de a fi folosite pentru a desemna numai excepţiile care se referă la inadmisibilitatea acţiunilor;

adică la indicarea motivelor pentru care anumite acțiuni nu pot fi primite spre a fi judecate deoarece legea le declară lipsite de valoare judiciară. Astfel, caracterul subsidiar al acțiunilor în constatare, față de acțiunile în realizarea dreptului, reprezintă un **f. de n.p.**, iar actul de partaj voluntar, față de acțiunea de ieșire din indiviziune ulterioară lui, reprezintă un **f. de n.v.** Inadmisibilitățile sînt mijloace de apărare cu o natură juridică mixtă: diferă de apărările de fond — și se apropie de excepțiile de procedură — prin obiectul lor (i se contestă reclamantului dreptul de a sesiza instanța); diferă de excepțiile de procedură — și se apropie de apărările de fond — prin rezultatele lor (dacă sînt primite, duc la respingerea acțiunii). V. și **apărări de fond; excepții de procedură.** [D.R.]

formalitatea multiplului exemplar, cerință legală pentru valabilitatea înscrisului sub semnătură privată ce constată o convenție sinalagmatică, potrivit căreia un astfel de înscris este valabil întocmit numai dacă s-a redactat în atîtea exemplare originale cîte părți cu interese contrarii sînt. Legea dispune că pentru toate părțile care au același interes este suficient un singur exemplar original din înscrisul constatator al convenției. Pe fiecare exemplar al înscrisului trebuie să se facă mențiunea numărului originalelor ce s-au întocmit; cu toate acestea, lipsa mențiunii că originalul s-a făcut în număr îndoit, întreit etc. de exemplare nu poate fi opusă de acela care a executat în ce-l privește, convenția constatată prin înscrisul respectiv. Raținea îndeplinirii **f.m.a.** constă în aceea că atunci cînd există obligații reciproce este firesc ca fiecare contractant să posede dovada scrisă de care să se poată servi în cazul în care celălalt contractant nu-și îndeplinește obligația asumată. **F.m.e.** nu este necesară pentru: înscrisurile autentice; hotărîrile judecătorești prin care se constată încheierea unui contract; contractele ce conțin o obligație unilaterală; contractele încheiate prin corespondență; contractul redactat într-un singur exemplar lăsat spre păstrare unui terț; contractul care este recunoscut de ambele părți; contractele comerciale, cu excepția acelora pentru care legea cere expres să fie redactate într-un număr de exemplare. [M.C.]

formulă executorie, mențiune aplicată de instanță pe copia legalizată a hotărîrii judecătorești, care cuprinde ordinul dat în numele Consiliului de Stat al R. S. România, către organele de executare, să aducă la îndeplinire cele cuprinse în hotărîre, iar organele procuraturii să sprijine această executare. Actele autentice, cambiile și biletele la ordin se investesc cu formulă executorie de către notariatul de stat. **F.e.** are două părți: în prima parte se arată organul în numele căruia se dă ordinul, trecîndu-se în frontispiciul titlului cuvintele: „Noi, Consiliul de Stat al R. S. România"; în cea de-a doua parte, care se trece la finele titlului, se enunță ordinul propriu-zis, prin termenii: „Dăm putere și poruncim agenților administrativi să execute această (hotărîre); procurorilor să stăruiască pentru aducerea ei la îndeplinire.

Spre credință, prezenta hotărîre s-a semnat de..." (urmează semnătura președintelui și a grefierului). **F.e.** aplicată pe hotărîre dă naștere titlului executoriu; omiterea acestei formule, ca și neregularitatea aplicării ei, nu antrenează nulitatea hotărîrii, ci numai a actelor de executare silită care s-au săvîrșit în lipsa unui titlu reglementar. V. și **investire cu formulă executorie.** [M.C.]

forță executorie, efect intrinsec al hotărîrii judecătorești în virtutea căruia drepturile stabilite prin aceasta dobîndesc putere executorie pe data cînd hotărîrea a rămas definitivă sau, în cazul hotărîrilor date cu execuție vremelnică, pe data pronunțării acestora. **F.e.** este o caracteristică proprie nu numai hotărîrilor judecătorești, ci și a tuturor actelor juridice cărora legea le recunoaște o atare calitate. [M.C.]

forță majoră, eveniment imprevizibil și irezistibil care împiedică o persoană să-și îndeplinească obligația ei. Evenimentul de **f.m.** determină o situație în care cel obligat să acționeze într-un anumit mod este pus în imposibilitate obiectivă de a acționa; în aceste condiții, omisiunea respectivă nu se învederează ca faptă a acelei persoane, ci ca fiind produsul unei cauze străine și mai presus de voința ei, motiv pentru care **f.m.** exclude culpa acesteia. Pentru a fi eveniment de **f.m.**, o împrejurare oarecare trebuie să îndeplinească mai multe condiții și anume: a) să fie un eveniment anonim și neimputabil debitorului; evenimentul de **f.m.** nu trebuie deci să fie rezultatul activității debitorului, ci trebuie să se datoreze dezlănțuirii forțelor naturii cum ar fi: erupția neașteptată a unui vulcan, producerea unei mișcări seismice, o inundație, un uragan etc.; b) evenimentul să fie imprevizibil și irezistibil; dacă cel obligat să acționeze putea să prevadă producerea evenimentului ori să evite declanșarea urmărilor sale negative, acesta nu constituie un eveniment de **f.m.** Pentru ca un eveniment să fie imprevizibil nu este necesar ca el să nu se mai fi produs vreodată — nu sub acest aspect trebuie apreciată previzibilitatea sau imprevizibilitatea sa —, ci se cere ca el să se fi produs într-un moment în care nu exista nici o rațiune aparte să se creadă că un atare eveniment s-ar putea produce. Irezistibilitatea presupune imposibilitatea pentru cel obligat să acționeze într-un fel oarecare, de a acționa potrivit obligației sale; această imposibilitate nu trebuie însă confundată cu dificultatea de a acționa conform obligației, deoarece o dificultate, oricît ar fi ea de mare, nu poate fi considerată suficientă pentru a justifica o acțiune contrară obligației ce-i incumba debitorului, cîtă vreme ce acea dificultate nu se învedera a fi imposibil de depășit. Irezistibilitatea, ca și imprevizibilitatea, justifică caracterul de **f.m.** al unui eveniment numai atunci cînd sînt absolute, deci ele există ca atare pentru orice persoană plasată în condițiile în care își desfășura activitatea debitorul. Producerea evenimentului de **f.m.** trebuie să fie neimputabilă debitorului; dacă debitorul s-a pus singur, prin propria sa culpă, în imposi-

bilitate de executare, dacă el n-a luat măsurile care ar fi putut duce la evitarea unei asemenea situații, nu va putea fi exonerat de răspundere. Neimputabilitatea imposibilității de executare constituie trăsătura esențială a **f.m.** și totodată, fundamentul efectului ei exonerator de răspundere; c) principalul efect al **f.m.** este exonerarea de răspundere contractuală a debitorului. În ipoteza că **f.m.** are caracter temporar, ea are ca efect, în cazul contractelor cu executare succesivă, suspendarea executării contractului, creditorul neputînd pretinde debitorului, pe durata situației de **f.m.**, nici executarea obligației și nici daune-interese moratorii (sau penalități de întîrziere, în contractele economice). **F.m.** are ca efect stingerea obligațiilor atunci cînd imposibilitatea de executare pe care o provoacă este definitivă sau, în cazul contractelor economice, dacă ea durează pînă la finele perioadei de valabilitate a sarcinii de plan pentru îndeplinirea căreia a fost încheiat contractul. Debitorul aflat în situație de **f.m.** este ținut responsabil totuși în următoarele cazuri: dacă a comis o culpă, în absența căreia evenimentul de **f.m.** nu s-ar fi produs, ori n-ar fi împiedicat executarea obligației sale; dacă în prealabil producerii evenimentului de **f.m.** debitorul a fost pus în întîrziere; dacă prin contract el și-a luat asupra sa riscurile producerii evenimentelor de **f.m.** sau a unora dintre acestea. În raporturile dintre organizațiile socialiste, debitorul care se află în situație de **f.m.** trebuie să-l înștiințeze despre aceasta pe creditor în termen de 5 zile și să-i comunice dovezile corespunzătoare în termen de 15 zile, pentru a-i facilita astfel luarea măsurilor necesare de evitare sau de limitare a pagubelor pricinuite prin neexecutare. Debitorul care nu-și îndeplinește obligația de comunicare va fi exonerat, totuși, de răspunderea pentru neexecutarea obligației contractuale datorită **f.m.**; el va fi ținut însă să repare pagubele încercate de creditor ca urmare a neîncunoștiințării sale despre producerea evenimentului de **f.m.** În toate cazurile, dovada **f.m.** este în sarcina debitorului, putînd fi făcută prin orice mijloace de probă. Legea dispune că prescripția extinctivă se suspendă cît timp cel împotriva căruia aceasta curge este împiedicat de un caz de **f.m.** să facă acte de întrerupere; în absența oricărei precizări a conținutului noțiunii de **f.m.** în materie de prescripție, organele de jurisdicție sînt chemate să stabilească de la caz la caz, cu considerare la împrejurările concrete, dacă în situația dată există sau nu **f.m.**, elementele distinctive ale acesteia fiind cele din dreptul comun. [M.C.]

G

gaj general al creditorilor chirografari, expresie desemnînd un drept de natură specială conferit prin lege creditorilor chirografari, cu rol de garanție, în temeiul principiului de drept potrivit căruia întregul patrimoniu al debitorului servește la garantarea comună și proporțională a tuturor acestor creditori. **G.g. al c.c.** cuprinde toate bunurile mobile și imobile, prezente și viitoare, ale debitorului; el nu este identic cu gajul propriu-zis, care este o garanție reală ce implică deposedarea debitorului de un bun determinat constituit ca amanet. Deși nu comportă deposedarea debitorului de bunurile sale, dreptul de **g.g. al c.c.** conferă titularilor săi facultatea de a urmări, în scopul realizării creanțelor lor, întregul activ patrimonial al debitorului, considerat ca universalitate juridică independentă de bunurile individuale care o compun la un moment dat. În virtutea acestui drept, bunurile debitorului nu sînt indisponibilizate, iar creditorii nu dobîndesc nici prerogativa urmăririi și nici pe aceea a preferinței, pe care le conferă drepturile reale și garanțiile reale; creditorii chirografari au doar îndreptățirea să recurgă la măsuri conservatorii și preventive (ca de ex. sechestrul asigurător, punerea de peceți etc.), precum și la măsuri reparatorii (putînd promova în acest scop acțiunea pauliană, acțiunea în simulație etc.), de natură să prevîntîmpine o eventuală stare de insolvabilitate a debitorului și, respectiv, să asigure readucerea în patrimoniul acestuia a bunurilor prin înstrăinarea cărora a fost provocată sau agravată o atare stare. Atunci cînd debitorul este o organizație socialistă, **g.g. al c.c.** se specializează, cuprinzînd numai grupa de bunuri (masa patrimonială) în legătură cu destinația căreia s-a născut creanța. Sin. drept de gaj general al creditorilor chirografari. [M.C.]

garanții ale creditorului, mijloace tehnice extrinseci raportului de obligație, dar alăturate acestuia, menite să contribuie la conservarea anumitor bunuri în vederea executării silite, la asigurarea executării reale a obligației sau la despăgubirea creditorului în cazul în care executarea reală nu mai are loc. **G. ale c.** îndeplinesc următoarele funcții: a) promovează securitatea creditului; b) contribuie la apărarea proprietății socialiste; c) stimulează respectarea disciplinei contractuale. După criteriul momentului în care garanțiile își produc efectele, se disting: garanțiile preventive, categorie din care fac parte dreptul de retenție și indisponibilizarea (urmărind ca scop conservarea unor bunuri în vederea unei posibile executări silite); garanțiile executării reale, în-

tre care se înscriu arvuna, clauza penală, clauza de coparticipare (toate acestea avînd ca scop asigurarea executării reale a obligației principale); garanțiile propriu-zise sau reparatorii, care cuprind toate acele garanții ce își produc efectele în cazul executării silite, ca excepții de la principiul egalității creditorilor (cum sînt: fidejusiunea și celelalte garanții personale care derivă din ea; gajul cu diferitele sale forme; privilegiile; ipotecile). Tradițional garanțiile se clasifică în: personale, prin care se desemnează toate raporturile de obligații în virtutea cărora o persoană se obligă cu întregul său patrimoniu să plătească datoria alături sau în locul debitorului (este vorba de fidejusiune și de clauza de coparticipare, precum și de solidaritate, indivizibilitate, ori delegație imperfectă); reale, ce constau în afectarea unuia sau mai multor bunuri din patrimoniul debitorului, sau chiar al unui terț, la despăgubirea preferențială a unui anumit creditor (spre exemplu gajul și ipoteca); mixte, cînd o terță persoană garantează plata datoriei debitorului cu un anumit bun sau cu anumite bunuri din patrimoniul său (cauțiune reală); clauze legale de preferință, în ipoteza cărora legea însăși stabilește o ierarhie între creditori, impunînd satisfacerea cu preferință a anumitor creanțe, în funcție de natura lor, prin derogare de la principiul egalității creditorilor. [M.C.]

grefă, compartiment administrativ al organului judiciar, însărcinat cu păstrarea și efectuarea unor acte de procedură. La tribunalele județene lucrările de **g.** sînt coordonate și supravegheate de primul grefier, iar la judecătorie de grefierul principal. [I.L.]

grefier, funcționar auxiliar al instanței, căruia îi revine sarcina de a îndeplini anumite activități administrative. **G.** are diferite atribuții privitoare la întocmirea actelor de procedură (întocmirea citațiilor, asigură citarea părților și comunicarea hotărîrii, întocmește sub îndrumarea judecătorului delegat lucrările de punere în executare a hotărîrilor etc.). **G.** are obligația de a îndeplini, în limitele funcției sale, și alte sarcini ce-i sînt încredințate de conducerea instanței sau de grefierul principal (la judecătorie, ori de primul grefier (la tribunalul județean); el poate fi desemnat pentru a participa și la ședințele de judecată. [I.L.]

grefier de ședință, funcționar care participă la activitatea de judecată, avînd obligația de a îndeplini atribuțiile ce îi revin potrivit legii. **G. de ș.** are obligația de a executa orice sarcină pe care o primește de la președintele completului de judecată. În cursul ședinței de judecată, **g.** va consemna: numărul dosarului, susținerile orale ale părților și, dacă este cazul, ale procurorului, măsurile dispuse de instanță precum și toate activitățile desfășurate în cadrul procesului civil. La sfîrșitul dezbaterilor **g. de ș.** trebuie să întocmească încheierea de ședință, în care va consemna toate activitățile procesuale ce s-au realizat în cursul acelei ședințe de judecată. V. și **încheiere de ședință.** [I.L.]

greșeală materială, 1. Eroare strecurată în cuprinsul hotărîrii, cu prilejul redactării,

care nu afectează temeinicia sau legalitatea soluţiei pronunţate de instanţă. Pentru îndreptarea **g.m.** legea reglementează o procedură specială; prin intermediul acesteia pot fi îndreptate doar acele greşeli ce au fost săvîrşite cu ocazia redactării hotărîrii, cum sînt cele privitoare la: numele, calitatea şi susţinerile orale ale părţilor, cele de calcul etc. În schimb, greşelile de judecată pot fi îndreptate numai prin intermediul căilor legale de atac. **G.m.** se îndreaptă de către instanţa care a pronunţat hotărîrea; aceasta se poate sesiza din oficiu sau la cererea părţii interesate; dacă instanţa găseşte de cuviinţă, poate dispune citarea părţilor pentru a da unele lămuriri. **G.m.** se constată de completul de judecată printr-o încheiere ce are ca finalitate îndreptarea acestora; în acest scop se va face menţiunea corespunzătoare pe ambele exemplare originale ale hotărîrii. Încheierea pronunţată de instanţă este supusă căii de atac prevăzute de lege pentru însăşi hotărîrea îndreptată. Aşa fiind, dacă s-a îndreptat hotărîrea unei instanţe de fond, încheierea pronunţată este susceptibilă de recurs; calea ordinară de atac a recursului nu poate fi folosită împotriva deciziilor pronunţate de instanţele de recurs, nici cu privire la hotărîrile pronunţate în ultimă instanţă de judecătorii. Prin urmare legea face o aplicare consecventă a regulii potrivit căreia accesoriul urmează soarta principalului. Procedura îndreptării **g.m.** poate fi folosită nu numai pentru hotărîrile finale, ci şi în cazul încheierilor premergătoare. V. şi **îndreptarea hotărîrilor.** 2. Eroare materializată în omisiuni esenţiale şi involuntare în raport cu situaţia existentă în dosar în momentul pronunţării hotărîrii de către instanţa de recurs. Dacă dezlegarea dată recursului este rezultatul unei **g.m.,** partea interesată poate exercita calea extraordinară de atac a contestaţiei în anulare. V. şi **contestaţie în anulare specială.** [I.L.]

hotărîrea comisiei pentru ocrotirea minorilor, actul final, de dispoziție, prin care se soluționează cauza cu care a fost sesizată comisia pentru ocrotirea minorilor. Se pronunță în termen de cel mult 30 de zile de la data sesizării comisiei, este obligatorie și se comunică, după caz, părinților sau tutorelui, familiei ori persoanei căreia minorul i-a fost încredințat, procurorului, autorității tutelare, precum și minorului, dacă a împlinit 14 ani. Împotriva **h.c. pentru o.m.** se poate face contestație în termen de 5 zile de la comunicare, la judecătoria în a cărei rază teritorială domiciliează minorul; judecătoria are obligația de a soluționa contestația în termen de 15 zile de la sesizare, în complet format dintr-un judecător și doi asesori populari, cu participarea obligatorie a procurorului; hotărîrea pronunțată de judecătorie este definitivă. V. și **comisie pentru ocrotirea minorilor.** [M.M.]

hotărîrea instanței de recurs, act final și de dispoziție prin care instanța de control judiciar statuează asupra legalității și temeiniciei oricărei hotărîri atacate prin calea de atac a recursului. **H.i. de r.** poate fi: a) de respingere a recursului și menținere a hotărîrii atacate; b) de admitere a recursului și modificare a hotărîrii atacate sau casarea ei. Soluția casării poate fi dispusă cu reținere pentru rejudecarea fondului de către instanța de recurs — soluție ce constituie regula — sau cu trimitere la instanța de fond (iar în caz de necompetență, la o altă instanță) pentru o nouă judecată, soluția aceasta constituind excepția. **H.i. de r.** se numesc decizii și sînt întotdeauna definitive. V. și **casarea hotărîrii; modificarea hotărîrii; respingerea recursului.** [D.R.]

hotărîre arbitrală, actul final și cel mai important al procesului arbitral, prin care organul arbitral, pe de o parte, rezolvă litigiul patrimonial ivit între organizațiile socialiste, iar pe de altă parte, contribuie la întărirea legalității socialiste, a disciplinei de plan și contractuale, la apărarea proprietății socialiste. **H.a.** compusă dintr-o parte introductivă, considerente și dispozitiv, trebuie să cuprindă următoarele elemente: a) în partea introductivă: mențiuni referitoare la compunerea organului arbitral, la respectarea normelor procedurale și a drepturilor procesuale ale părților; denumirea exactă și completă a organului Arbitrajului de Stat care a rezolvat litigiul; numărul dosarului, numărul hotărîrii și data la care a fost pronunțată; numele arbitrului, al consultantului arbitral, precum și al conducătorilor organizațiilor socialiste părți în proces (sau al adjuncților lor), dacă aceștia au luat parte, intrînd în compunerea or-

ganului arbitral, la rezolvarea litigiului; denumirea organizațiilor socialiste, părți în litigiu, cu mențiunea dacă au fost sau nu prezente la dezbateri; numele celorlalte persoane chemate; concluziile puse de părți, cu arătarea dovezilor pe care ele își sprijină pretențiile și apărările lor; b) în considerentele sau motivarea hotărîrii: motivele de fapt și de drept pe care se întemeiază hotărîrea, precum și cele pentru care s-au înlăturat unele cereri ale părților; arătarea deficiențelor constatate cu prilejul rezolvării litigiului și indicarea măsurilor de îndreptare; c) în dispozitiv: denumirea exactă și completă a organizațiilor socialiste reclamante și pîrîte, precum și a acelora care au mai figurat ca părți în litigiu (pîrît în subsidiar, chemat în garanție, introdus din oficiu în cauză); rezolvarea concretă, prin admitere în totul sau în parte, ori prin respingere, a cererilor formulate de părțile în litigiu; arătarea deficiențelor a căror semnalare urmează să fie făcută; cheltuielile de arbitrare la care este obligată partea care a pierdut procesul; felul și numărul conturilor la bancă, între care urmează să se facă decontările, în cazul cînd debitorul este obligat la plata unei sume de bani; termenul la care urmează să fie executată hotărîrea, dacă s-a fixat un asemenea termen; semnătura arbitrului și consultantului arbitral care au participat la rezolvarea litigiului. **H.a.** se pronunță, de regulă, în aceeași ședință, imediat după terminarea dezbaterilor asupra litigiului, citindu-se părților prezente; în cazul litigiilor mai complicate, pronunțarea poate fi amînată cu cel mult 3 zile, în acest caz întocmindu-se un proces-verbal semnat de arbitrul de stat și consultantul arbitral, în care se consemnează susținerile părților, rezultatul obținut prin administrarea probelor și eventualele măsuri dispuse; dacă pronunțarea hotărîrii se amînă, părțile pot fi obligate să depună la dosar concluzii scrise. Dispozitivul hotărîrii se comunică părților din oficiu, în termen de 3 zile de la pronunțare. Redactarea hotărîrii se face cel mai tîrziu în 10 zile de la pronunțare. **H.a.** este definitivă, ea executîndu-se de îndată sau la termenul fixat în cuprinsul ei. [M.M.]

hotărîre arbitrală de comerț exterior, actul de dispoziție (final și cel mai important) prin care organul arbitral de comerț exterior rezolvă litigiul dintre părți. Finalizarea litigiului arbitral cu care a fost investită Comisia de Arbitraj de pe lîngă Camera de Comerț și Industrie București are loc prin pronunțarea unei hotărîri în următoarele cazuri: dacă arbitrii soluționează în fond litigiul, admițînd — parțial sau integral — acțiunea (și cererea reconvențională, dacă e cazul); cînd reclamantul renunță la pretențiile sale (desistarea sa are ca obiect în acest caz dreptul material valorificat prin acțiune; dacă părțile au convenit între ele să pună capăt litigiului printr-o tranzacție (caz în care hotărîrea va consfinți învoiala lor). În toate cazurile, pronunțarea **h.a. de c.e.** este precedată de deliberarea arbitrilor în ședință secretă, la care, în afara completului de arbitraj, poate participa numai asistentul arbi-

tral; hotărîrea se adoptă cu majoritate sau cu unanimitate de voturi. Supraarbitrul are un vot egal cu cel al fiecăruia dintre arbitri, dar își exprimă ultimul opinia. Hotărîrile pronunțate de C.A.B. sînt definitive, ele neputînd fi atacate pe calea recursului. Regulamentul C.A.B. autorizează, dintre căile extraordinare de atac, numai exercitarea reexaminării, în cazuri limitativ specificate. **H.a. de c.e.** date de C.A.B. au caracter obligatoriu; părțile litigante sînt datoare să li se conformeze întocmai; partea obligată printr-o atare hotărîre trebuie să o aducă la îndeplinire de îndată, sau în termenul specificat în hotărîrea respectivă. [M.C.]

hotărîri cu condamnare alternativă, categorie de hotărîri care conțin două condamnări, dintre care una singură este obligatorie pentru partea căzută în pretenții. **H. cu c.a.** se pronunță în urma judecării acțiunilor reale mobiliare și prezintă trăsătura caracteristică a unei prevederi anticipate care vizează imposibilitatea de executare în rem. De exemplu, pîrîtul este obligat să predea un anumit bun, iar în cazul în care nu va face predarea, să plătească o sumă de bani ce reprezintă contravaloarea acelui bun. Decisiv în cazul **h. cu c.a.** nu este, prin urmare, posibilitatea de opțiune a părților — creditor urmăritor și debitor urmărit — de a cere sau oferi spre executare una sau alta dintre cele două condamnări, ci imposibilitatea obiectivă de executare în ce privește condamnarea principală. Drept urmare, dacă executarea condamnării principale este cu putință, cea de a doua condamnare se consideră că n-a fost dată. Caracterul subsidiar al celei de a doua condamnări evidențiază și o altă trăsătură a **h. cu c.a.** și anume: transformarea condiționată a executării silite directe, cînd nu-i posibilă, în execuție silită indirectă, cu toate consecințele ce decurg din aceasta. Nu se poate pronunța o **h. cu c.a.** în cazul în care bunul pretins prin acțiune a pierit sau a fost pierdut în timpul judecății și reclamantul și-a modificat acțiunea — din reală în una de creanță — solicitînd, la prima zi de înfățișare, contravaloarea lui. Dacă n-a fost pronunțată o **h. cu c.a.** și se constată, cu ocazia executării, că bunul pe care debitorul trebuie să-l predea nu se mai află în ființă, creditorul urmăritor poate cere, pe acest motiv, revizuirea hotărîrii în vederea obținerii condamnării subsidiare a debitorului urmărit la plata echivalentului în bani a acelui bun. V. și **executarea silită directă; executarea silită indirectă.** [D.R.]

hotărîre cu execuție vremelnică, hotărîre judecătorească nedefinitivă, căreia legea îi recunoaște forță executorie de la data pronunțării, sau cu referire la care însăși instanța a încuviințat execuția vremelnică. a) Hotărîrea primei instanțe este executorie de drept de la data pronunțării, fără a fi necesară în acest scop cererea părții interesate sau acordarea de către instanță în mod expres a execuției vremelnice, cînd finalizează litigii privind: plata retribuției; despăgubiri pentru accidente de muncă; rente sau pensii alimentare; reparații grabnice; punerea sau ridicarea peceți-

lor ori facerea inventarului; neînțelegeri referitoare la posesie (caz în care caracterul executoriu privește numai posesia); în orice alte cazuri în care legea prevede că hotărîrea este executorie (de exemplu ordonanțele președințiale etc.); legea recunoaște, de asemenea, caracter executoriu și hotărîrilor parțiale. În toate aceste ipoteze, asigurarea intereselor aflate în joc reclamă ca necesară recunoașterea de către legiuitor a posibilității punerii în executare (la caz de nevoie, chiar pe cale silită) a hotărîrii judecătorești de îndată ce a fost pronunțată. b) Instanța de judecată poate acorda ea însăși hotărîrii sale putere executorie vremelnică, luînd în considerare împrejurările concrete ale speței soluționate. Legea dispune în acest sens că instanța poate conferi caracter executoriu provizoriu hotărîrii ei privitoare la bunuri, ori de cîte ori va aprecia că măsura este necesară în raport cu temeinicia vădită a dreptului, cu starea de insolvabilitate a debitorului, sau că există primejdie vădită în întîrziere; în acest caz ea va putea obliga la darea unei cauțiuni. Execuția vremelnică nu se poate încuviința în următoarele situații, prevăzute expres de lege: în materie de strămutare de hotare sau desființare de construcții; cînd prin hotărîre se dispune întabularea unui drept sau radierea lui din cartea funciară. Instanța acordă execuție vremelnică numai la cererea părții interesate; o asemenea cerere se poate face și verbal în instanță, pînă la închiderea dezbaterilor. Dacă cererea este respinsă de prima instanță, ea poate fi reînnoită în fața instanței de recurs. La rîndul său, debitorul poate cere, odată cu introducerea recursului, ca instanța de recurs să suspende această măsură; instanța de casare are facultatea de a condiționa admiterea unei asemenea cereri de depunerea de către debitor a unei cauțiuni. Suspendarea execuției vremelnice poate fi încuviințată nu numai în ipoteza în care o atare execuție a fost acordată de către însăși instanța de judecată, ci și în ipoteza hotărîrilor executorii de drept. Indiferent dacă puterea executorie a hotărîrii a fost conferită de lege sau de instanță, ea constituie o favoare acordată creditorului, iar executarea se face numai sub rezerva rămînerii definitive ulterioare a hotărîrii respective; dacă instanța de recurs desființează hotărîrea, debitorul urmărit are îndreptățirea să pretindă întoarcerea executării, în sensul restabilirii situației anterioare, precum și plata de despăgubiri atunci cînd a suferit un prejudiciu prin faptul executării sale intempestive: executarea provizorie se face pe riscul creditorului. Creditorul a cărui cerere privind executarea provizorie a fost respinsă are dreptul și el să facă recurs împotriva acestei soluții. Sin. hotărîre cu executare provizorie. V. și **hotărîre judecătorească.** [M.C.]

hotărîre cu obligare alternativă, v. **hotărîre cu condamnare alternativă.**

hotărîre cu obligare pură și simplă, hotărîre judecătorească prin care se stabilește în sarcina celui care pierde procesul o obligație precis determinată (constînd în: plata unei sume de bani, predarea

unui lucru, recunoașterea unui drept etc.) ce trebuie să îndeplinească față de acela care cîștigă procesul. O asemenea hotărîre nu lasă posibilitatea unei opțiuni pe seama debitorului între două prestații, ci îi impune acestuia o prestație unică, determinîndu-i natura și întinderea, pe care el trebuie să o îndeplinească întocmai. V. și **hotărîre judecătorească.** [M.C.]

hotărîre de expedient, act procedural prin care se pune capăt judecății în temeiul tranzacției intervenite între părți. Legea conferă părților posibilitatea de a se înfățișa oricînd în cursul procesului, chiar dacă nu au fost citate, pentru a solicita instanței să ia act de învoiala lor; tranzacția părților urmează să alcătuiască chiar dispozitivul **h. de e. H. de e.** nu are caracterul unei hotărîri de fond; prin ea nu se soluționează practic un litigiu, ci se ia act doar de învoiala părților. De aceea, **h. de e.** nu poate fi atacată de părți cu recurs; de altfel, ele nici nu ar putea justifica un interes pentru promovarea recursului, de vreme ce hotărîrea pronunțată este rezultatul acordului lor de voință. Părțile au însă posibilitatea de a promova o acțiune în anularea tranzacției. Înainte de pronunțarea **h. de e.** instanța are obligația de a exercita un control asupra conformității tranzacției înfățișate de părți cu prescripțiile legii și regulile de conviețuire socialistă. Dacă se constată că, prin învoiala lor, părțile urmăresc un scop contrar legii, intereselor statului sau ale terților, instanța este obligată să înlăture actul de dispoziție și să continue judecarea cauzei în fond; în ipoteza în care printre părți figurează și minori, tranzacția poate fi confirmată de instanță doar dacă a fost încuviințată de autoritatea tutelară. **H. de e.** poate fi atacată însă prin intermediul recursului, de către procuror, întrucît el nu este parte în contractul judiciar; procurorul are și posibilitatea de a promova o acțiune în anularea tranzacției. Recursul sau acțiunea în anulare urmează să fie folosite, după caz, în funcție de motivele invocate pentru desființarea **h. de e.**; astfel, acțiunea în anulare va fi folosită în cazul nerespectării unor condiții de validitate ale tranzacției (lipsa capacității, viciu de consimțămînt etc.); recursul urmează să fie promovat în cazul unor neregularități de ordin procedural (necompetența absolută, greșita alcătuire a instanței etc.). V. și **tranzacție judiciară.** [I.L.]

hotărîre definitivă, hotărîre judecătorească dată după citarea legală a părților, care nu este susceptibilă de a fi recurată. Au acest caracter: a) hotărîrile instanței de fond care nu au fost atacate cu recurs sau, fiind atacate cu recurs, judecarea acestuia s-a perimat sau recursul a fost respins; b) hotărîrile date de instanța de recurs prin care aceasta rezolvă fondul pricinii. **H.d.** se bucură de puterea lucrului judecat; ele păstrează această putere chiar și atunci cînd se află în curs de judecare o contestație în anulare sau o cerere de revizuire; orice **h.d.** are autoritate de lucru judecat pînă ce nu va fi înlocuită printr-o altă hotărîre. V. și **hotărîre judecătorească; autoritate de lucru judecat.** [M.C.]

hotărîre de fond, hotărîrea judecătorească prin care se rezolvă fondul pricinii. În mod obișnuit **h. de f.** este denumită sentință; hotărîrile prin care se rezolvă în ultimă instanță fondul după casare se numesc decizii. [M.C.]

hotărîre executorie, hotărîre judecătorească susceptibilă de a fi pusă în executare pe cale silită. Au acest caracter hotărîrile definitive, precum și cele nedefinitive (în măsura în care se bucură de executare vremelnică) prin care se soluționează o acțiune în realizare. Nu au un asemenea caracter: hotărîrea pronunțată într-o acțiune în constatare; hotărîrea nedefinitivă (dacă legea sau instanța nu-i atribuie caracter executor) pronunțată într-o acțiune în realizare. V. și **hotărîre judecătorească; hotărîre definitivă; hotărîre nedefinitivă; acțiune în constatare; acțiune în realizare.** [M.C.]

hotărîre integrală, act final și de dispoziție prin care litigiul este rezolvat, în faza procesuală în care se află, în privința obiectului, în totalitatea lui. Prin **h.i.** date în urma soluționării tuturor pretențiilor și apărărilor părților, instanțele de fond se dezinvestesc de întreg dosarul cauzei. Dacă unele din capetele de cerere ale acțiunii rămîn nesoluționate, fără ca în prealabil să se fi dispus disjungerea lor, primele instanța nu pronunță o **h.i.** Ca urmare, în asemenea situații, instanțele de recurs vor casa hotărîrea astfel pronunțată numai în parte și vor dispune trimiterea cauzei la prima instanță sesizată pentru judecarea capetelor de cerere rămase nesoluționate. În cazul instanțelor de recurs, **h.i.** implică cercetarea tuturor motivelor de casare invocate de recurent. Cînd instanța de recurs omite să cerceteze vreunul din motivele de casare invocate, dacă recursul a fost respins sau admis numai în parte, recurentul are deschisă, împotriva hotărîrii astfel pronunțate, calea contestației în anulare specială. V. și **investirea instanței; accesorium sequitur principale; contestația în anulare specială.** [D.R.]

hotărîre judecătorească, actul de dispoziție final și cel mai important al judecății, prin care instanța pune capăt litigiului dintre părți. În vederea acestui act se desfășoară întreaga activitate procesuală a părților, a celorlalți participanți la proces, precum și a instanței însăși. Legea denumește **h.j.,** ținînd seama de conținutul lor și făcînd abstracție de instanța care le pronunță, sentințe și decizii. **H.j.** sînt susceptibile de clasificare pe baza mai multor criterii și anume: a) după durata acțiunii lor se disting: hotărîri propriu-zise și hotărîri provizorii; b) în funcție de posibilitatea atacării lor cu recurs **h.j.** pot fi: hotărîri definitive și hotărîri nedefinitive; c) sub aspectul posibilității de a fi puse în executare se deosebesc: hotărîri executorii și hotărîri neexecutorii; d) din punct de vedere al conținutului lor hotărîrile se împart în: parțiale și integrale; e) după felul în care obligă, hotărîrile sînt: cu obligare pură și simplă sau cu obligare alternativă. Indiferent de categoria din care face parte, **h.j.** este actul oficial al unui organ de stat care, pronunțînd-o, își îndeplinește sarcina de a restabili ordinea

de drept încălcată protejînd în concret un drept lezat, iar prin aceasta întărește în conștiința membrilor societății spiritul de disciplină și respect față de lege. **H.j.** exercită un rol educativ în măsura în care este logică și convingătoare pentru cei ce asistă la dezbateri; ea prezintă importanță nu numai pentru speța rezolvată și pentru participanții la procesul respectiv, ci este importantă în general, ca factor de asigurare a disciplinei sociale și de menținere a prestigiului justiției, precum și a încrederii membrilor societății în autoritatea justiției: poate îndeplini acest rol grație caracterului său obligatoriu și garantării de către stat a executării sale. Elementul de specificitate al **h.j.** constă în faptul că ea impune părților, precum și tuturor acelora pe care îi vizează o anumită conduită: ea conține ordinul instanței, ca organ de constrîngere, de a se îndeplini o anumită prestație sau de a se abține de la înfăptuirea unei anumite activități, ordin care, dacă nu se aduce la îndeplinire în mod voluntar de către cei vizați poate atrage executarea silită, plata de despăgubiri etc. **H.j.** trebuie redactată în scris, cerință ce se justifică prin următoarele necesități: soluția pe care o conține trebuie conservată în timp, iar motivele în temeiul cărora a fost pronunțată sînt, și ele, uneori, necesare la explicarea și corecta ei înțelegere, trebuind cunoscute de către cei interesați; hotărîrea trebuie comunicată părților; instanța de control judiciar trebuie să-i poată verifica legalitatea și temeinicia; întrucît urmează a fi executată, în caz de nevoie chiar pe cale silită, este necesar să se cunoască exact întinderea prestației la care obligă, cine este debitorul acesteia și cui îi revine dreptul să o pretindă. **H.j.** se compune din trei părți distincte și anume: practicau (sau partea expozitivă, sau introductivă), considerentele (sau motivarea) și dispozitivul. **H.j.** se redactează de către unul din judecătorii membri ai completului de judecată, dar ea este opera colectivă a întregului complet; în cazul în care unul dintre judecători face opinie separată, această opinie va fi scrisă în mod distinct. Termenul stabilit pentru redactarea hotărîrii este de 15 zile de la pronunțarea ei; acest termen are însă caracter relativ, ceea ce face ca depășirea lui să nu influențeze valabilitatea hotărîrii. Hotărîrea se semnează de judecători, de asesorii populari și de grefier. Atunci cînd unul dintre judecători sau asesori este împiedicat să semneze (fiind în concediu sau pentru că între timp a decedat etc.), în locul acestuia va semna președintele instanței sau al completului de judecată; în caz de împiedicare a grefierului, pentru el semnează grefierul șef, menționîndu-se cauza împiedicării. Neîndeplinirea formalității privind semnarea hotărîrii de către toți membrii completului de judecată constituie o simplă neregularitate procedurală și nu un motiv de nulitate a hotărîrii; neregularitatea respectivă poate fi remediată ulterior (spre exemplu, observînd lipsa unei semnături pe hotărîre, instanța de recurs restituie dosarul instanței de fond în vederea completării acelei semnături); soluția nu

este aplicabilă în cazul în care hotărîrea poartă numărul legal de semnături, dar ele aparţin altor judecători decît cei care au pronunţat-o, deoarece o atare hotărîre este lovită de nulitate. Nu constituie motiv de nulitate menţionarea în preambul a numelui unui judecător care nu a participat la judecată, dacă o atare menţiune îmbracă forma unei erori materiale susceptibile de rectificare pe calea procedurii prevăzute de lege. În cazul în care în **h.j.** se fac adăugiri, ştersături sau modificări, acestea trebuie să fie semnate de judecător, în caz contrar nefiind luate în considerare. **H.j.** se scrie în două exemplare originale dintre care unul se depune la dosarul cauzei iar celălalt se păstrează, împreună cu toate hotărîrile instanţei, într-o mapă specială. Atunci cînd legea stabileşte că termenul pentru exercitarea căilor de atac curge din momentul comunicării hotărîrii, aceasta se comunică părţilor; ori de cîte ori termenul de recurs curge de la pronunţare (spre exemplu în cazul declinatorului de competenţă) hotărîrea nu se mai comunică. **H.j.** rămîne definitivă dacă nu s-a declarat recurs împotriva ei, la data expirării termenului de recurs. Ea produce următoarele efecte: dezinvesteşte instanţa de proces, judecătorii ne mai putînd reveni asupra soluţiei date; sub aspectul forţei probante, hotărîrea este asimilată cu un act autentic; drepturile pe care ea le constată şi le recunoaşte dobîndesc putere executorie în limitele de realizare determinate prin regulile procedurale ale execuţiei silite; din momentul pronunţării **h.j.** orice prescripţie referitoare la dreptul la acţiune este înlocuită printr-o nouă prescripţie: aceea avînd ca obiect dreptul de a cere executarea silită, al cărui termen este de 3 ani, iar între organizaţiile socialiste de 1 an; în principiu, hotărîrea are efect declarativ, în sensul că dreptul pe care ea îl recunoaşte se consideră că i-a preexistat, fiind doar constatat prin **h.j.**; în cazul acţiunilor în constituire sau în transformare de drepturi, drepturile create prin **h.j.** îşi produc efectele abia după rămînerea definitivă a acesteia (de exemplu: în acţiunile de divorţ, în cazul punerii sub interdicţie, în acţiunile de stare civilă în general etc.); **h.j.** dobîndeşte autoritate de lucru judecat (care, în privinţa hotărîrilor supuse recursului are caracter provizoriu). V. **sentinţă civilă; decizie civilă; hotărîre propriu-zisă; hotărîre provizorie; hotărîre definitivă; hotărîre nedefinitivă; hotărîre executorie; hotărîre neexecutorie; hotărîre parţială; hotărîre integrală; hotărîre cu obligare pură şi simplă; hotărîre cu obligare alternativă.** [M.C.]

hotărîre judecătorească străină, act final şi de dispoziţie pronunţat de o instanţă care face parte din sistemul de jurisdicţie al altui stat. Principiul suveranităţii şi independenţei limitează efectele hotărîrilor judecătoreşti la teritoriul statului în care acestea au fost pronunţate. De aceea, **h.j.s.** nu pot fi identificate, în ce priveşte efectele lor, cu actele finale şi de dispoziţie pronunţate de organele judiciare proprii; spre a putea fi valorificate în R. S. România, **h.j.s.** trebuie

să urmeze procedura exequaturului; după acordarea exequaturului de către instanța competentă, **h.j.s.** dobîndește și autoritate de lucru judecat în țara noastră. **H.j.s.** produce totuși anumite efecte și independent de procedura exequaturului; astfel **h.j.s.** are putere doveditoare; ea constituie, în anumite condiții, o justă cauză ce poate fi invocată în fața unei autorități străine; în materie de stare civilă produce, de regulă, toate efectele sale firești fără să fie necesară procedura exequaturului. V. și **exequatur.** [I.L.]

hotărîre nedefinitivă, hotărîre judecătorească susceptibilă de a fi atacată cu recurs asupra căruia instanța de casare încă nu s-a pronunțat. Sînt nedefinitive hotărîrile pronunțate în primă instanță, pînă la expirarea termenului de recurs; dacă nu au fost recurate în acest termen ele devin definitive pe data împlinirii lui. Tot astfel, sînt nedefinitive și hotărîrile în privința cărora a fost introdus recurs în termen legal; ele păstrează acest caracter pînă ce instanța de casare se va pronunța asupra temeiniciei recursului cu care a fost investită. V. și **hotărîre judecătorească; hotărîre definitivă.** [M.C.]

hotărîre neexecutorie, hotărîre judecătorească ce nu este susceptibilă de a fi pusă în executare pe cale silită. Au acest caracter: hotărîrea (definitivă) prin care se soluționează o acțiune în constatare, ca și hotărîrea nedefinitivă pronunțată într-o acțiune în realizare (cu excepția cazurilor în care legea îi recunoaște caracter executor vremelnic). Nu au un asemenea caracter: hotărîrea definitivă pronunțată într-o acțiune în realizare, și nici hotărîrea nedefinitivă prin care se soluționează o astfel de acțiune, în cazurile în care legea îi recunoaște caracter executoriu vremelnic. V. și **hotărîre judecătorească; hotărîre definitivă; hotărîre nedefinitivă; acțiune în constatare; acțiune în realizare.** [M.C.]

hotărîre parțială, hotărîre prin care instanța de fond soluționează litigiul numai în parte, urmînd ca pentru rest judecata să continue. **H.p.** pot avea ca obiect: a) o parte dintr-o pretenție dedusă judecății ce constituie un tot unitar, ca urmare a faptului că pîrîtul a recunoscut parțial temeinicia ei. Deci, dacă pîrîtul recunoaște o parte din pretențiile reclamantului, la cererea acestuia din urmă, instanța va putea da o **h.p.** numai pe măsura recunoașterii. Cînd instanța dă o **h.p.** bazată pe recunoașterea pîrîtului, va dispune totodată și executarea ei. Această calitate decurge din împrejurarea că legea procesuală civilă dispune în mod expres că o asemenea hotărîre este executorie de drept; b) un singur capăt de cerere, ca urmare a faptului că numai acesta a ajuns în situația de a fi soluționat — înaintea altora — și instanța a dispus disjungerea lui pentru a fi judecat separat. În acest caz hotărîrea este parțială numai prin raportarea ei la investirea inițială a instanței cu soluționarea mai multor capete de cerere în cadrul unui singur proces; în rest, ea este și rămîne o hotărîre integrală. V. și **achiesare; disjungere.** [D.R.]

hotărîre prin care se instituie tratamentul medical obligatoriu, v. **procedura de instituire a tratamentului medical obligatoriu.**

hotărîre pronunțată în primă instanță, hotărîre de fond nedefinitivă. Au acest caracter sentințele date de judecătorii (cînd acestea judecă în primă instanță), precum și sentințele tribunalelor județene (pronunțate în cauzele ce, potrivit legii, sînt date în competența acestora ca instanțe de fond). V. și **hotărîre de fond; hotărîre nedefinitivă.** [M.C.]

hotărîre pronunțată în primă și ultimă instanță, hotărîre prin care prima instanță (de fond) soluționează definitiv litigiul cu care a fost investită. Au acest caracter, spre exemplu, sentințele date de judecătorii în materia plîngerilor introduse împotriva proceselor-verbale de constatare și sancționare a contravențiilor. V. și **hotărîre de expedient.** [M.C.]

hotărîre pronunțată în ultimă instanță, hotărîre ce, potrivit legii, este definitivă din chiar momentul pronunțării ei. Au acest caracter hotărîrile pronunțate de instanțele de control judiciar ca urmare a exercitării unei căi de atac împotriva unei hotărîri date de o altă instanță, precum și hotărîrile de expedient. [M.C.]

hotărîre propriu-zisă, hotărîre judecătorească prin care se rezolvă însuși fondul procesului și a cărei valabilitate nu este limitată în timp. O asemenea hotărîre concretizează soluția finală a procesului; ea este susceptibilă de modificare sau de anulare numai de către instanța competentă să exercite controlul judiciar și numai ca efect al investirii acelei instanțe prin utilizarea căilor legale (ordinare sau extraordinare) de atac de către părți sau de către procuror. **H.p.-z.** este, de regulă, executorie numai după rămînerea ei definitivă. Legea reglementează însă, prin excepție, și situații în care o astfel de hotărîre are putere executorie chiar mai înainte de a fi rămas definitivă, din chiar momentul pronunțării (spre exemplu: hotărîrile prin care se pune în valoare obligația de întreținere, precum și ordonanțele președințiale). V. și **hotărîre judecătorească; ordonanță președințială; hotărîre executorie; hotărîre definitivă.** [M.C.]

hotărîre provizorie, hotărîre judecătorească avînd caracter temporar și fiind pronunțată în cursul procesului, pentru luarea unor măsuri speciale în scopul preîntîmpinării producerii prejudiciului la care este expusă una dintre părți. O asemenea hotărîre poate fi revocată sau modificată chiar în cursul procesului; în funcție de împrejurări, hotărîrea propriu-zisă pronunțată în finalul procesului o va menține, o va modifica sau o va desființa. Au caracter de **h.p.** spre exemplu: hotărîrile prin care, pe parcursul unui proces de divorț, se iau măsuri provizorii privind stabilirea pensiei de întreținere sau referitoare la încredințarea copiilor minori spre creștere și

educare unuia dintre părinți; tot astfel, are caracter de măsură provizorie și punerea unui bun litigios sub sechestru judiciar. **H.p.** este independentă în raport cu fondul procesului și, ca urmare, ea poate fi recurată separat și chiar mai înainte de hotărîrea finală (sau propriu-zisă). V. și **hotărîre judecătorească; hotărîre propriu-zisă.** [M.C.]

imobil, v. **bunuri imobile.**

imunitatea de jurisdicție (civilă), principiu în virtutea căruia instanțele unui stat nu-și pot extinde jurisdicția și asupra altui stat sau asupra bunurilor acestuia. În temeiul principiului **i. de j.** un stat nu poate fi acționat în judecată **într-un alt stat,** iar bunurile sale urmează să fie excluse de la orice măsuri de constrîngere. **I. de j.** își are temeiul în necesitatea respectării principiului suveranității statului și se stabilește, de regulă, prin convenții internaționale sau se acordă pe bază de reciprocitate. Statul străin are însă posibilitatea de a promova o acțiune civilă în fața jurisdicției aparținînd altui stat. Așadar, statul poate fi reclamant în fața jurisdicției străine. Statul străin are posibilitatea de a renunța la **i. de j.**; o atare renunțare nu exclude imunitatea de urmărire; renunțarea la imunitatea de executare trebuie să fie expresă. [I.L.]

inadmisibilitatea acțiunilor, v. **fine de neprimire și fine de nevaloare.**

inamovibilitate, principiu promovat în dreptul burghez și potrivit căruia judecătorii, odată ce au fost numiți în funcție, nu pot fi revocați, transferați sau suspendați decît în cazuri excepționale. **I.** își are originea încă în perioada Evului mediu, cînd regii Franței au început să numească anumiți magistrați pe viață. Principiul **i.** a fost cunoscut și în dreptul nostru pînă la modificările aduse legislației procesuale după 23 August 1944. **I.** dăunează mult bunei administrări a justiției, fiind de natură să aducă atingere imparțialității judecătorilor; de aceea, în dreptul socialist **i.** a fost înlocuită cu principiul eligibilității judecătorilor. [I.L.]

incapacitate procesuală, inaptitudinea unei persoane de a-și exercita personal drepturile sale în cadrul procesului civil. În dreptul nostru sînt afectate de **i.p.** persoanele puse sub interdicție și minorii sub 14 ani. Persoanele care se află într-o asemenea situație urmează să participe la activitatea de judecată prin reprezentant. V. și **reprezentare.** [I.L.]

incident procedural, împrejurare intervenită în desfășurarea procesului civil, de natură să aducă modificări cu privire la cadrul litigiului sau în legătură cu instanța sesizată. **I.p.** sînt determinate, în general, de: a) cererile formulate de părți sau de terțele persoane; ele poartă tocmai denumirea de cereri incidente (cererea reconvențională, intervenția, chemarea în garanție etc.); asemenea cereri sînt de natură să amplifice procesul civil cu privire la obiectul litigiului sau cu privire la părți; promovarea cereri-

lor incidente implică existența unui raport de conexitate între acestea și acțiunea principală; b) modificările intervenite cu privire la compunerea completului de judecată sau la instanța sesizată; **i.p.** care aduc modificări cu privire la compunerea completului de judecată vizează recuzarea, abținerea și incompatibilitatea; strămutarea și delegarea reprezintă **i.p.** privitoare la însăși instanța sesizată. [I.L.]

incompatibilitate, situație în care un membru al completului de judecată este oprit, în cazurile prevăzute de lege, să participe la soluționarea unui anumit litigiu. Judecătorul devine incompatibil: 1) Cînd a pronunțat o hotărîre într-o cauză civilă, situație în care nu mai poate participa la judecarea aceleiași pricini în recurs; 2) Cînd a pronunțat o hotărîre într-o anumită cauză, ipoteză în care nu mai poate judeca aceeași pricină în fond după casare. În ambele cazuri judecătorul devine incompatibil doar dacă a pronunțat hotărîri de fond; dacă judecătorul a pronunțat numai unele încheieri preparatorii, nu ne aflăm în prezența **i.**; situația de **i.** subsistă totuși atunci cînd judecătorul, printr-o încheiere, a rezolvat unele aspecte ale cauzei care prejudecă fondul (de ex. în cazul admiterii în principiu — prin încheiere — a acțiunii de partaj). 3) Cînd a fost martor, expert sau arbitru în aceeași cauză civilă. **I.** se bazează în toate situațiile pe o prezumție juris et de jure de parțialitate a judecătorului. Dispozițiile procedurale privitoare la **i.** au un caracter imperativ, astfel că nesocotirea lor conduce la nulitatea absolută a hotărîrii pronunțate și a oricărui act încheiat de judecătorul respectiv. Nulitatea poate fi invocată pe cale de excepție de oricare dintre părți, de procuror sau de instanță din oficiu, în orice fază a procesului civil; hotărîrea pronunțată de un judecător incompatibil poate fi criticată și pe calea recursului. **I.** fiind strict determinată de lege, nu poate fi extinsă, pe cale de analogie, și la alte situații. Astfel, judecătorul care a luat parte la judecarea unei cauze în recurs nu devine incompatibil pentru a soluționa aceeași pricină în fond după casarea cu reținere; judecătorul care a soluționat un recurs nu devine incompatibil de a soluționa un al doilea recurs în aceeași cauză (îndreptat împotriva hotărîrii pronunțate în fond ca urmare a casării cu trimitere); **i.** nu funcționează nici în privința soluționării căilor extraordinare de atac de retractare (contestația în anulare și revizuirea), de vreme ce judecătorul se află în situația de a aprecia asupra unor fapte sau imprejurări noi (necunoscute deci cu prilejul primei judecăți). În schimb, există **i.** în faza recursului extraordinar; aceasta înseamnă că judecătorul care a soluționat o cauză în fond sau în recurs este incompatibil de a judeca aceeași pricină în faza recursului extraordinar. [I.L.]

independența judecătorilor, v. **principiul independenței judecătorilor.**

indisponibilizarea unor bunuri, garanție preventivă avînd ca scop împiedicarea temporară a ieșirii din patrimoniul debitorului a mărfu-

rilor cumpărate de acesta cu plata prețului în rate. Legea dispune că mărfurile dobîndite prin cumpărare cu plata prețului în rate nu pot fi înstrăinate de către cumpărător prin vînzare, donație, schimb sau alte moduri de înstrăinare, mai înainte de a se fi plătit integral prețul acestor mărfuri. În eventualitatea că împotriva debitorului s-a pornit procedura executării silite pentru recuperarea altor creanțe decît acelea rezultînd din contractul de vînzare-cumpărare cu plata prețului în rate, bunurile dobîndite prin efectul unui atare contract (dacă se află în curs de achitare) vor putea fi urmărite numai dacă restul de preț datorat este plătit fie de către debitor, fie de către creditorii urmăritori, deoarece prin efectul indisponibilizării acele bunuri sînt scoase din gajul general al lor. **I. unor b.** se concretizează în constituirea, în partimoniul debitorului, alături de gajul general al creditorilor chirografari, a unei rezerve valorice speciale în favoarea organizației socialiste creditoare, de natură să confere acesteia o mai mare certitudine a realizării creanței sale: la nevoie, această organizație se va îndestula prin valorificarea bunurilor indisponibilizate. **I. unor b.** nu este doar o simplă interdicție de înstrăinare: prin indisponibilizare nu se stîrbește dreptul de proprietate al cumpărătorului asupra bunurilor dobîndite de acesta în temeiul contractului de vînzare-cumpărare, ci se creează doar o prioritate pentru creanța organizației socialiste vînzătoare față de toate celelalte creanțe care grevează patrimoniul debitorului; mai exact, se recunoaște organizației creditoare dreptul de a se îndestula cu prioritate — pînă la concurența întregii sale creanțe — din bunurile indisponibilizate. Existența acestei priorități este, însă, condiționată de rămînerea bunurilor respective în patrimoniul debitorului; pe această realitate se fondează dreptul unității creditoare ca, în cazul înstrăinării de către debitor a bunurilor indisponibilizate, să readucă în patrimoniul acestuia bunurile respective, utilizînd în acest scop mijloacele juridice care, potrivit dreptului comun, servesc oricărui creditor (de ex., acțiunea revocatorie). Readucerea bunurilor în patrimoniul debitorului este însă condiționată de survenirea imposibilității recuperării în viitor a creanței prin rețineri lunare din retribuția sau pensia debitorului, precum și de insolvabilitatea acestuia. [M.C.]

indivizibilitatea mărturisirii, regulă potrivit căreia mărturisirea nu poate fi scindată împotriva celui care a făcut-o, recunoașterea părții trebuind să fie luată în considerare în ansamblul contextului de precizări cu care partea a înțeles să o asocieze și să o explice. În dreptul nostru procesual, judecătorul fiind liber să aprecieze probele, are această libertate și în privința mărturisirii, putînd, conform convingerii sale intime, să primească întreaga recunoaștere a părții sau să o rețină numai parțial și în funcție de soluția la care s-a oprit sub acest aspect, să indice care dintre împricinați urmează să administreze dovezi în completare sau în combatere. [M.C.]

infracțiuni de audiență, fapte socialmente periculoase săvîrșite în sala de ședință în timpul dezbaterilor judiciare. Constituie **i. de a.:** insulta, calomnia sau ultrajul adus instanței: judecători, procuror, grefier, de către părți sau reprezentanții lor; insulta și calomnia adusă de una din părți celeilalte părți sau altui participant la activitatea judiciară cum ar fi, spre exemplu, martorii sau experții; mărturia vădit mincinoasă a unui martor; servirea de un înscris fals de către una din părți etc. Conform legii procesuale penale, aplicabile prin analogie (a pari ratione) și în procedura civilă, **i. de a.** se constată de președintele completului de judecată, care îl identifică pe făptuitor și întocmește procesul-verbal de constatare, pe care îl trimite procurorului pentru a lua măsuri. Dacă este cazul și sînt întrunite condițiile legale, instanța poate dispune și arestarea preventivă a învinuitului, emițîndu-se de președinte mandatul de arestare necesar. V. și **poliția ședinței de judecată; președintele completului de judecată.** [D.R.]

inscripție ipotecară, v. **înscriere ipotecară.**

insolvabilitate, stare deficitară a patrimoniului debitorului, concretizată în depășirea valorică a elementelor active de către elementele pasive, avînd drept consecință imposibilitatea, pentru creditorii acestuia, de a obține prin executare silită plata datoriilor ajunse la scadență. [M.C.]

insolvență comercială, împrejurare ce declanșează procedura falimentului și care constă în imposibilitatea manifestă a debitorului de a plăti datoriile sale comerciale. (Sin. stare de încetare a plăților). **I.c.** nu presupune în mod necesar ca activul patrimoniului debitorului să fie mai mic decît pasivul acestuia; ea poate surveni chiar atunci cînd activul depășește pasivul, dacă elementele active nu pot satisface în ritm constant nevoile de acoperire a pasivului (cum sînt cazurile în care elementele active nu sînt lichide, sau fiind investite în operații de lungă durată, nu pot fi afectate plății datoriilor). Tot astfel, depășirea activului de către pasiv nu comportă în mod obligatoriu apariția **i.c.**; debitorul care are o stare deficitară a patrimoniului poate evita intrarea în imposibilitatea de plată, obținînd noi credite. **I.c.** implică neplata datoriilor ajunse la scadență, dar nu orice neplată este expresia unei asemenea stări; debitorul poate refuza plata și pentru alte motive decît imposibilitatea de plată, cum ar fi: convingerea lui că nu datorează plata, sau că nu s-a împlinit scadența etc. **I.c.** pentru a fi luată în considerare trebuie să rezulte din fapte revelatorii directe (de ex. mărturisirea debitorului, protestarea cambiilor etc.) sau indirecte (cum ar fi neîndeplinirea unor obligații comerciale asumate, încheierea unor tranzacții ruinătoare etc. [M.C.]

instanță de judecată, organ de stat prin intermediul căruia se înfăptuiește justiția în R. S. România. **I. de j.** sînt: judecătoriile, tribunalele județene, tribunalele militare de mari unități, tribunalele militare teritoriale, Tribunalul Suprem. Tribunalele județene și tribunalele militare teritoriale pot avea mai multe secții. Fiecare

i. de j. se încadrează cu numărul necesar de judecători și este condusă de un președinte, care exercită și atribuții de administrație. Secțiile tribunalelor județene și ale tribunalelor militare teritoriale sînt conduse de cîte un președinte de secție; repartizarea judecătorilor pe secții se face de către președintele tribunalului. **I. de j.** au sarcina să apere orînduirea socială și de stat, drepturile și interesele legitime ale persoanelor și să asigure respectarea legilor de către organele statului, instituțiile, întreprinderile și organizațiile economice de stat, organizațiile cooperatiste și celelalte organizații obștești, de către toți cetățenii, precum și de către orice alte persoane fizice sau juridice. Prin activitatea de judecată pe care o desfășoară, ele educă pe cetățeni în spiritul devotamentului față de patrie, al respectării legilor și regulilor de convietuire socială, al grijii deosebite pentru proprietatea socialistă, al atitudinii corecte față de îndatoririle cetățenești. Sarcinile **i. de j.** se realizează prin: a) judecarea pricinilor civile; b) judecarea pricinilor penale; c) judecarea oricăror altor pricini date în competența lor. Judecînd pricinile civile, **i. de j.** asigură constatarea și realizarea drepturilor persoanelor fizice și persoanelor juridice; aplicînd pedepse ori alte măsuri prevăzute de legea penală, ele urmăresc îndreptarea și reeducarea infractorilor, precum și prevenirea săvîrșirii de noi infracțiuni. [M.C.]

interes judiciar, condiție necesară pentru ca o persoană fizică sau juridică să dobîndească calitatea de parte într-un proces civil. Condiția interesului se concretizează în folosul material ori moral pe care l-ar putea obține oricare dintre părți de pe urma activității judiciare pe care intenționează să o desfășoare. Activitatea procesuală nu poate fi declanșată și întreținută fără justificarea unui **i.j.** de către persoana care solicită protecția organelor de justiție. **I.j.** reprezintă o entitate juridică distinctă față de interesul ocrotit de lege (dreptul subiectiv); el este o condiție de ordin subiectiv care se analizează, de regulă, atît în persoana reclamantului cît și a pîrîtului. Condiția **i.j.** are un caracter general, în sensul că îndeplinirea acesteia se impune, nu doar cu prilejul promovării acțiunii civile, ci pentru îndeplinirea oricărui act procedural, în orice fază a procesului civil. **I.j.** urmează să fie justificat, cu prilejul promovării acțiunii, de către reclamant; dacă pîrîtul solicită probe, invocă excepții sau formulează anumite cereri, el trebuie să-și justifice interesul de a proceda astfel. Părțile nu pot invoca în procesul civil un interes oarecare, ci trebuie să justifice: a) un interes legitim, adică în deplină conformitate cu ordinea de drept și cu regulile de convietuire socială; **i.j.** presupune ca demersurile făcute în fața organelor de justiție să se bazeze pe adevăr, adică, să vizeze, în ultimă analiză, un raport social recunoscut de lege; **i.j.** este prezent și în acele acțiuni prin care nu se urmărește în mod direct valorificarea unor drepturi subiective (acțiunile posesorii, cererile pentru asigurarea dovezilor, acțiunile în constatare negative etc.); b) un interes personal, adică propriu celui

ce promovează acțiunea civilă sau îndeplinește un act procedural; în dreptul socialist regula caracterului personal al **i.j.** nu are un caracter absolut; îmbinarea strînsă a intereselor generale cu cele personale justifică promovarea acțiunii civile și de alte persoane sau organe decît cele care sînt sau pretind a fi titulare ale unui drept subiectiv; așa este cazul acțiunilor pentru promovarea cărora legea recunoaște o legitimare procesuală extraordinară; în asemenea împrejurări, **i.j.** subzistă sub forma unui interes social, iar nu a unuia strict personal; c) un interes născut și actual, adică un interes care se află în ființă la data promovării acțiunii civile și pe tot timpul exercitării acesteia; de regulă, **i.j.** se consideră că există și a devenit actual din momentul încălcării unui drept subiectiv; practic însă, **i.j.** poate deveni actual fără ca dreptul subiectiv să fi dobîndit acest caracter; o asemenea situație poate să apară atunci cînd legea permite promovarea acțiunii civile deși dreptul nu a devenit actual. V. și **actualitatea dreptului.** [I.L.]

interogator, mijloc procedural de obținere a mărturisirii în mod provocat, fie la cererea părții potrivnice, fie din inițiativa instanței, în exercitarea rolului său activ. Legea prevede că reclamantul care dorește să se ia **i.** pîrîtului va solicita aceasta prin chiar cererea de chemare în judecată; în cazul că s-a făcut o asemenea solicitare, președintele va dispune citarea pîrîtului la **i.,** sub rezerva dezbaterii în contradictoriu la termenul de înfățișare. Și pîrîtul poate cere, prin întîmpinare, **i.** reclamantului. Partea al cărui interogator s-a cerut va fi citată cu o mențiune specială în acest sens, făcută în cuprinsul citației ce i se trimite. Atît reclamantul cît și pîrîtul, dacă nu solicită **i.** părții adverse în condițiile arătate, este în principiu decăzut din această probă. Instanța are dreptul să ordone din oficiu **i.** oricăreia din părți; de asemenea, ea poate aprecia că proba nu a fost solicitată datorită lipsei de pregătire a părții și să o încuviințeze, la cerere, luînd **i.** părții în cazul în care aceasta se prezintă personal la proces. **I.** trebuie să se refere la probleme de fapt, la fapte personale, pertinente și concludente; el nu poate fi încuviințat: a) în acele situații în care însăși proba mărturisirii este interzisă (cum sînt cazurile în care litigiul privește drepturi în privința cărora părțile nu pot dispune; astfel, nu pot fi dovedite pe această cale motivele de divorț, actele de stare civilă, un drept stins prin prescripție etc.); b) în situații în care **i.** nu se referă la fapte personale ale părții; faptele străine părții pot fi dovedite prin alte mijloace de probă, ca de exemplu prin martori; c) dacă întrebările au un caracter vexatoriu (instanța poate refuza punerea unor asemenea întrebări); d) unei persoane străine de proces nu i se poate lua **i.,** ea putînd fi audiată numai în calitate de martor sau numită ca expert; **i.** constituie o probă care privește numai pe părțile litigante; e) răspunsurile nu pot fi date prin mandatar, ci numai personal de către parte, deoarece mărturisirea, prin specificul ei, are un pronun-

țat caracter personal. Partea care solicită **i.**, sau instanța (cînd ordonă din oficiu această probă) formulează în scris întrebările, urmînd ca răspunsurile să fie consemnate pe aceeași foaie de hîrtie, care se semnează de către președinte, grefier, partea care a cerut **i.** și partea care a dat răspunsurile, după ce a luat cunoștință de cuprins. În eventualitatea că în text se operează ștersături sau adăugiri, acestea trebuie semnate în același mod sub sancțiunea neluării în considerare. În cazul în care partea recunoaște cele pretinse prin întrebările conținute în **i.**, recunoașterea sa are valoarea unei mărturisiri; dacă răspunsurile sînt negative, **i.** nu constituie nici o probă împotriva părții care o face și nici o probă în favoarea ei, urmînd ca litigiul să fie soluționat pe baza celorlalte probe administrate. Răspunsul echivoc sau incomplet are valoarea unui început de dovadă scrisă, care poate fi completat prin proba cu martori. Legea prevede că în cazul în care partea refuză, fără motive temeinice, să răspundă la **i.** sau nu se înfățișează, instanța poate socoti aceste împrejurări ca o mărturisire deplină sau numai ca un început de dovadă scrisă în folosul părții potrivnice. V. și **mărturisire.** [M.C.]

interpretarea legii, v. **argumentare judiciară.**

interpretarea legii străine, obligația instanței de judecată de a aplica normele juridice în strictă conformitate cu litera și spiritul lor, chiar dacă acestea au fost edictate de autoritățile competente ale altui stat. Normele conflictuale ale fiecărui stat permit, în anumite condiții, aplicarea legii străine cu privire la raporturile juridice avînd un element de extraneitate. Ori de cîte ori norma conflictuală obligă instanța de judecată să aplice legea străină, aceasta urmează să fie interpretată după conținutul său și ținînd seama că ea constituie un element de drept, iar nu unul de fapt. Legea străină se aplică de instanțele române în considerarea interpretării date în statul care a edictat actul normativ respectiv; procedeul contrar ar putea conduce la deformarea conținutului legii străine și în final la ignorarea normelor noastre conflictuale. În dreptul socialist român instanța de judecată are largi posibilități de a se informa asupra conținutului legilor străine; la aceasta contribuie rolul activ al instanței, care se îmbină armonios cu inițiativa părților. **I.l.s.** poate fi cenzurată, în dreptul nostru, prin intermediul căilor legale de atac; astfel, de pildă, prin exercitarea recursului se poate desființa hotărîrea pronunțată ca urmare a interpretării greșite a legii străine. [I.L.]

intervenție, posibilitate recunoscută de lege terților persoane de a participa, din proprie inițiativă, într-un litigiu care se desfășoară între alte părți. În funcție de scopul diferit urmărit de terț, **i.** poate fi: 1) principală, avînd ca finalitate valorificarea unui drept propriu; 2) accesorie, care are ca obiectiv doar sprijinirea apărării uneia dintre părți. V. și **intervenție accesorie; intervenție principală.** [I.L.]

intervenție accesorie, cerere incidentă prin intermediul căreia o terță persoană partici-

pă în procesul civil pentru apărarea drepturilor uneia dintre părți. Prin intermediul **i.a.** terțul nu promovează în justiție o pretenție proprie, distinctă de aceea a părții în favoarea căreia a intervenit. **I.a.** este admisibilă în orice materie, întrucît nici o dispoziție legală nu limitează o atare posibilitate; cu toate acestea, **i.a.** este, de regulă, inadmisibilă în litigiile privitoare la starea și capacitatea persoanelor. **I.a.** se face cu respectarea condițiilor de formă prevăzute de lege pentru orice cerere care se adresează justiției, întrucît nu constituie o acțiune de sine stătătoare; ea poate fi promovată în orice fază a procesului civil, chiar și în fața instanțelor de recurs ordinar sau extraordinar. **I.a.** se soluționează în două faze: a) admiterea în principiu; b) judecarea cererii. După încuviințarea în principiu, cererea de **i.a.** urmează să fie comunicată părților; împotriva **i.a.** partea interesată poate formula întîmpinare; cererea reconvențională este însă inadmisibilă împotriva **i.a.**, de vreme ce aceasta din urmă nu constituie o **veritabilă acțiune.** **I.a.** se **judecă odată** cu cererea principală; instanța nu poate dispune disjungerea lor spre a fi soluționate separat. Activitatea intervenientului este limitată la actele de procedură ce nu sînt potrivnice interesului părții în favoarea căreia s-a promovat cererea; noțiunea de „acte procesuale potrivnice" se analizează după criterii obiective, adică pornind de la poziția procesuală a părții în favoarea căreia s-a făcut cererea de intervenție; au un asemenea caracter acele acte ce sprijină poziția părții adverse și care ar putea conduce chiar la pierderea procesului de către partea în favoarea căreia s-a promovat intervenția. Terțul intervenient are posibilitatea de a invoca orice apărări și excepții care, în mod obiectiv, sprijină poziția părții în interesul căreia a acționat; în schimb, recursul promovat de intervenient împotriva hotărîrii pronunțate se socotește neavenit, dacă partea nu a exercitat ea însăși această cale de atac. Asupra **i.a.** instanța de judecată poate pronunța soluții diferite, în funcție de modul de rezolvare a acțiunii principale. Astfel: a) în ipoteza respingerii acțiunii principale urmează să fie respinsă și **i.a.** promovată în favoarea reclamantului; dimpotrivă, admiterea cererii de chemare în judecată poate conduce și la admiterea **i.a.**, dacă aceasta a fost promovată în favoarea reclamantului (dacă sînt întrunite condițiile sale de admisibilitate); b) **i.a.** promovată în interesul pîrîtului poate fi admisă dacă s-a respins acțiunea principală; în ipoteza admiterii acțiunii, **i.a.** formulată în interesul pîrîtului urmează să fie respinsă. **I.a.** produce importante efecte procedurale privitoare la: dobîndirea de către terț a calității de parte; limitarea activității procesuale a intervenientului la actele procesuale ce nu sînt potrivnice părții în interesul căreia a promovat cererea; opozabilitatea hotărîrii pronunțate și față de terțul intervenient. Sin. intervenție în interesul uneia din părți; intervenție conservatoare; intervenție auxiliară. V. și **intervenție principală.** [I.L.]

intervenție principală, acțiune civilă promovată pe cale incidentă, prin care o terță persoană urmărește valorificarea unui drept propriu față de părțile principale ale procesului. Pentru promovarea **i.p.** sînt necesare, în afara cerințelor generale de admisibilitate privitoare la participarea terților persoane în procesul civil, și unele condiții speciale. Aceste condiții vizează: 1) Afirmarea unui drept ce urmează să fie valorificat. Actualitatea dreptului subiectiv nu reprezintă o condiție generală a **i.p.,** întrucît acest mijloc procedural are un pronunțat caracter preventiv; de asemenea **i.p.** constituie un act de conservare a patrimoniului. 2) Îndeplinirea unei concilieri prealabile. Procedura de conciliere se realizează în litigiile patrimoniale a căror valoare nu depășește suma de 30 000 lei. Pentru promovarea și exercitarea **i.p.,** terțul urmează să înfățișeze dovada că nu s-a ajuns la împăcare, iar părțile nu au solicitat ca pricina să fie soluționată de comisia de judecată, sau să probeze că procedura de împăciuire nu s-a realizat în termenul prevăzut de lege. 3) Forma **i.p.** Sub acest aspect **i.p.** trebuie să cuprindă aceleași elemente ca și orice cerere de chemare în judecată. **I.p.** este frecvent folosită în practica judiciară, legea nelimitînd în mod expres promovarea ei doar la unele materii; cu toate acestea, principiul enunțat cunoaște și anumite excepții. Astfel, **i.p.** nu este admisibilă în litigiile de muncă, iar uneori nici în acțiunile posesorii și în cererile de ordonanță președințială. **I.p.** se poate promova numai în fața primei instanțe, pînă la închiderea dezbaterilor; posibilitatea promovării **i.p.** în termenul menționat are semnificația de a garanta părților accesul la cele două grade de jurisdicție; cererea de **i.p.** nu poate fi promovată, însă, după casarea hotărîrii, în fața instanței de trimitere. Din punct de vedere procesual **i.p.** se soluționează în două faze: 1) Admiterea în principiu a cererii, care se poate dispune doar după ascultarea părților și a celui care intervine. Cu prilejul încuviințării în principiu se discută doar asupra admisibilității **i.p.** din punctul de vedere al cerințelor de formă, al interesului și al legăturii de conexitate cu cererea principală. Asupra admiterii în principiu instanța se pronunță printr-o încheiere ce nu poate fi atacată cu recurs decît odată cu fondul cauzei; o asemenea încheiere are un caracter interlocutoriu, instanța avînd obligația de a proceda în continuare la judecarea în fond a cererii. După admiterea în principiu părțile pot formula întîmpinare în termenul stabilit de instanță; de asemenea, părțile interesate pot promova pretenții proprii față de terțul intervenient, prin intermediul acțiunii reconvenționale. 2) Judecarea **i.p.,** fază în cadrul căreia se vor administra probe și se va discuta, în contradictoriu, asupra temeiniciei cererii. **I.p.** se soluționează odată cu acțiunea principală, pronunțîndu-se o singură hotărîre asupra ambelor cereri; dacă **i.p.** ar conduce la întîrzierea judecății, instanța va putea dispune disjungerea ei spre a fi soluționată separat. În faza jude-

căţii îi sînt recunoscute intervenientului drepturile garantate de lege oricăreia dintre părţi. Astfel, terţul intervenient are dreptul de a formula cereri, de a participa personal sau prin reprezentant la dezbaterile judiciare, dreptul de apărare, precum şi dreptul de a invoca excepţii şi de a propune dovezi; de asemenea, intervenientul are dreptul de a introduce o altă persoană în procesul civil; temeiul juridic al introducerii altei persoane în litigiu decurge din dreptul recunoscut de lege părţilor de a chema în judecată pe aceia care ar putea să pretindă aceleaşi drepturi ca şi reclamantul. Obligaţiile procesuale ale intervenientului sînt, de regulă, identice cu cele pe care legea le impune şi celorlalte părţi. Astfel, intervenientul are obligaţia de a îndeplini actele de procedură în termenele prevăzute de lege; de a face dovada susţinerilor sale; de a depune la dosar înscrisurile de care înţelege să se folosească; de a-şi exercita cu bună credinţă drepturile procedurale; de a suporta cheltuielile de judecată pe care le-a ocazionat prin apărarea sa, în ipoteza în care ar pierde procesul. O obligaţie particulară a terţului vizează luarea procedurii în starea în care aceasta se află în momentul admiterii în principiu a intervenţiei; aşa fiind, actele procedurale îndeplinite anterior admiterii în principiu nu pot fi reluate, legea considerînd acele acte ca fiind realizate şi faţă de terţ; în schimb, actele de procedură următoare se vor îndeplini şi faţă de cel care intervine. **I.p.** produce importante efecte procedurale, care sînt determinate atît de caracterul incident, cît şi de cel principal al cererii. Caracterul incident al **i.p.** determină următoarele efecte: a) lărgeşte cadrul procesual cu privire la părţi şi la obiectul litigiului; b) conduce la realizarea unei prorogări legale de competenţă. Caracterul principal, de acţiune, al **i.p.** determină efecte asemănătoare unei cereri de chemare în judecată. Astfel: a) intervenientul devine parte în procesul civil, iar hotărîrea pronunţată îi va fi opozabilă; b) introducerea **i.p.** face să curgă dobînzile pentru creanţele care, anterior, nu erau producătoare de dobînzi; c) promovarea **i.p.** face să înceteze buna-credinţă a posesorului, care este obligat astfel să restituie fructele; d) **i.p.** întrerupe prescripţia dreptului la acţiune. Sin. intervenţie în interes propriu; intervenţie agresivă. [I.L.]

inventarul bunurilor succesorale, înscris oficial, întocmit de către organul notarial competent, care cuprinde enumerarea, descrierea şi evaluarea provizorie a bunurilor rămase de pe urma defunctului. [M.M.]

ipotecă, drept real accesoriu asupra unui bun imobil al debitorului, care conferă creditorului ipotecar neplătit la scadenţă dreptul de urmărire a imobilului în mîinile oricui s-ar afla, dreptul de a cere scoaterea bunului la vînzare silită şi dreptul de a fi plătit cu preferinţă din preţul astfel obţinut. Nu pot fi ipotecate decît bunurile imobile care se află în circuitul civil. **I.** se constituie asupra unor imobile determinate şi pentru garantarea unor creanţe determinate; în cazul unui bun indiviz, **i.** se va putea con-

sului valabil numai cu consimțămîntul tuturor coproprietarilor. **I.** își produce efectele față de debitorul proprietar al imobilului ipotecat (acesta păstrîndu-și, pînă la scadența creanței, toate atributele dreptului său de proprietate, dar după scadență dreptul debitorului de a face acte de dispoziții și de administrare încetează), față de creditorul ipotecar (căruia îi conferă, la scadență, dreptul de a trece la realizarea ipotecii), precum și față de terți (impunîndu-le să sufere consecințele exercitării de către creditorul ipotecar a dreptului său de urmărire și de preferință). **I.** poate fi transmisă altor persoane, fie odată cu creanța pe care o garantează, fie independent de aceasta. **I.** se stinge prin stingerea obligației pe care o garantează, prin renunțarea creditorului la ea, prin purgă, prin prescripție (extinctivă sau achizitivă), prin pierderea totală a bunului ipotecat și prin consolidare (cînd aceeași persoană devine și creditor ipotecar și posesor al imobilului ipotecat). În funcție de izvorul lor, **i.** se clasifică în: **i.** legale (care iau naștere direct în temeiul legii, independent de voința părților) și **i.** convenționale (care se nasc din acordul de voință al părților, prin încheierea unui contract de ipotecă). [M.M.]

iuris et de jure, locuțiune latină folosită pentru a desemna categoria legală a prezumțiilor absolute, care nu pot fi combătute prin nici un mijloc de probă. Prezumțiile **i. et de j.** evaluează aprioric efectele probatorii ale unor fapte, împrejurări sau stări, obligîndu-l pe judecător, în această privință, în mod absolut și necondiționat. Altfel spus, fără putința de a stabili contrariul. V. și **prezumție.** [D.R.]

iuris tantum, locuțiune latină folosită pentru a desemna categoria legală a prezumțiilor relative, care pot fi combătute prin proba contrară. Prezumțiile **i.t.** nu implică certitudine, ci numai probabilitate; în consecință, ele au valoare de probă numai pînă la stabilirea adevărului prin proba contrară. V. și **prezumție.** [D.R.]

izvoarele dreptului procesual civil, 1. (în sens material), condițiile materiale de existență ale societății socialiste; 2. (în sens formal), forme de exteriorizare ale conținutului normelor dreptului procesual civil. **I.d.p.c.** sînt: legile (Constituția, legile ordinare — între care Codul de procedură civilă prezintă o importanță deosebită) și decretele; alte acte normative subordonate legii (în măsura în care prin asemenea acte se reglementează aspecte procedurale privind soluționarea diferitelor categorii de litigii); principiile eticii și echității socialiste. [M.C.]

împărțirea beneficiilor și a pierderilor societății comerciale, operație cu caracter economic ce are ca obiect rezultatele activității societății comerciale și se desfășoară în cadrul raporturilor dintre asociați, fiind fondată din punct de vedere juridic pe dreptul intangibil și inderogabil al acestora de a participa la beneficiile realizate, precum și pe obligația lor de a suporta pierderile înregistrate de societate. Beneficiile reprezintă diferența dintre activul și pasivul societății la unele societăți comerciale (de ex. societățile anonime și cele cu răspundere limitată), fiind obligatorie constituirea unei rezerve prin prelevări din beneficii, ceea ce urmează să se împartă între asociați va fi numai diferența rămasă după efectuarea acestor prelevări. Realizarea de beneficii și împărțirea lor între asociați constituie însăși esența societății comerciale, scopul în vederea căruia asociații și-au unit aporturile lor; de aceea, actul prin care s-ar stipula înlăturarea unor asociați de la beneficii este lovit de nulitate. În cazul în care mai mulți ani la rînd societatea nu realizează beneficii, ci înregistrează deficite care antrenează micșorarea capitalului social, iar apoi urmează un an cu beneficii, vor fi împărțite asociaților ca beneficii numai sumele rămase după completarea capitalului social și a rezervei legale, precum și după acoperirea cheltuielilor de amortizare. Împărțirea beneficiilor se decide anual de către adunarea generală a asociaților, în armonie cu prevederile contractului și statutului societății; fiecare asociat primește o cotă-parte corespunzătoare aportului său social; la societățile pe acțiuni, unii dintre acționari pot primi drepturi speciale de participare la beneficii concretizate în acțiuni privilegiate, care li se acordă prin hotărîrea adunării generale a acționarilor. Cît privește îndatorirea asociaților de a suporta, la caz de nevoie, pierderile înregistrate, aceasta revine, ca și dreptul la beneficii, tuturor participanților la societate; întinderea ei diferă însă în funcție de tipul de societate, iar uneori (de ex. la societatea în comandită) și în funcție de calitatea participanților; astfel, la societățile de capitaluri și la societatea cu răspundere limitată, participarea asociaților la pierderi este limitată la valoarea aportului lor social, în timp ce la societățile de persoane se face în mod nelimitat, pînă la acoperirea tuturor datoriilor sociale; la societatea în comandită, comanditații sînt ținuți la plata datoriilor acesteia în limita valorii lor, iar comanditarii numai în limita sumelor cu care s-au angajat. Actul prin

care unii asociați și-ar asuma obligația de a plăti doar ei datoriile sociale, exonerînd pe ceilalți de această îndatorire, este lovit de nulitate. [M.C.]

încălcare esențială a legii, interpretarea sau aplicarea greșită a anumitor dispoziții legale imperative. **Î.e.a l.** constituie un motiv de recurs extraordinar în temeiul căruia procurorul general poate sesiza instanța competentă pentru efectuarea controlului judiciar. Prin motivul enunțat se realizează și o delimitare a recursului extraordinar de recursul ordinar; dacă la baza recursului ordinar se poate afla orice încălcare a unor dispoziții legale, recursul extraordinar implică cenzurarea acelor hotărîri prin care s-a adus o **î.e.a l.**; cu alte cuvinte, în ultima ipoteză sînt avute în vedere acele dispoziții de drept substanțial sau procesual care statornicesc regulile de bază ale înfăptuirii justiției socialiste. **Î.e.a l.** constituie și un motiv de promovare a recursului extraordinar în fața Curții Superioare de Control Financiar. V. și **recurs extraordinar.** [I.L.]

început de dovadă scrisă, orice scriere emanînd de la cel împotriva căruia s-a formulat acțiunea sau de la cel pe care îl reprezintă, de natură să facă crezut faptul pretins. **I. de d.s.** comportă următoarele condiții cumulative: a) să existe o scriere; îndeplinește această condiție orice înscris, chiar nesemnat și nedatat sau care este neregulat întocmit sub alte aspecte, precum: un înscris autentic nevalabil ca atare din cauza lipsei unei formalități esențiale, sau un înscris sub semnătură privată căruia îi lipsește mențiunea multiplului exemplar sau formula „bun și aprobat"; poate fi considerat ca **î. de d.s.,** de asemenea, răspunsul fragmentar sau echivoc la interogatoriul luat în instanță, ca și refuzul nejustificat al părții de a veni în instanță sau de a răspunde la întrebările ce i se pun; b) scrierea (înscrisul) să emane de la cel căruia îi este opus, deoarece el are caracterul unei mărturisiri incomplete; constituie **î. de d.s.** și înscrisul redactat de altul, dacă este semnat de partea căreia i se opune; aceeași situație o are și actul făcut în fața unui funcționar de stat competent, care-i atestă conținutul ca fiind corespunzător declarației părții, chiar dacă nu a fost semnat de aceasta; c) scrierea (înscrisul) să fie de natură a face credibil faptul pretins; fiind vorba de o chestiune de fapt, instanța are libertatea să aprecieze dacă și în ce măsură înscrisul are acest caracter; spre exemplu, s-a recunoscut acest caracter scrisorii adresate de debitor creditorului, prin care cel dintîi se scuză față de cel de al doilea pentru că nu i-a putut plăti datoria ajunsă la scadență. [M.C.]

încercare de împăcare a părților, I. Obligație impusă de lege judecătorului de a stărui, înainte de începerea dezbaterilor contradictorii, pentru concilierea reclamantului și a pîrîtului. **Î. de î.a p.** urmează să se realizeze, în fața judecătorilor, la prima zi de înfățișare. Instanța de fond trebuie să acorde o importanță deosebită obligației privitoare la **î. de î.a p.,** întrucît realizarea ei este de natură să evite continuarea ju-

decății. Judecătorul urmează să dea sfaturi părților pentru împăcare, fără a sugera însă soluția ce s-ar putea pronunța în cazul continuării judecății; în caz contrar, judecătorul va putea fi recuzat. Dacă, în urma recomandărilor date de instanță, părțile ajung la o înțelegere, aceasta va fi consemnată într-o hotărîre de expedient. 2. Obligație impusă de lege președintelui instanței de a stărui, în procesele de divorț, pentru împăcarea soților. 3. Obligație impusă de lege comisiilor de judecată de a stărui pentru concilierea părților în litigiile patrimoniale dintre persoanele fizice, care au ca obiect plata unei sume de bani sau predarea unui bun mobil, dacă valoarea litigiului nu depășește suma de 30 000 lei. Prin **î. de î.a p.** se realizează funcția de influențare obștească a comisiilor de judecată. Procedura prevăzută de lege pentru împăcarea părților în fața comisiilor de judecată este de natură să evite adeseori investirea instanțelor judecătorești cu litigii de natură patrimonială. **Î. de î.a p.** nu este necesară în litigiile avînd ca obiect succesiuni, împărțeli de bunuri și obligații de întreținere. V. și **comisie de judecată; procedura divorțului.** [I.L.]

încheiere de ședință, actul procesual întocmit de instanță, în cazul amînării judecății unei pricini, în care se consemnează cele petrecute în ședința de judecată care a avut loc și prin care se iau, totodată, măsuri în vederea soluționării acelei pricini. Dacă a avut loc judecarea pricinii în fond și hotărîrea se pronunță chiar în ziua judecății, **î. de ș.** este integrată în hotărîre, constituind partea ei introductivă, adică practicaua. Dacă pronunțarea hotărîrii se amînă, trebuie să se întocmească o **î. de ș.** în care, pe lîngă cele petrecute în ședința de judecată cu ocazia dezbaterilor asupra fondului, trebuie să se menționeze și data la care se va face pronunțarea. **Î. de ș.** trebuie să cuprindă părțile principale ale unei hotărîri judecătorești și anume: a) practicaua, în care se trece denumirea instanței, locul și data judecății, compunerea completului de judecată, numele părților și arătarea probelor administrate; b) considerentele, în care se motivează ce a determinat instanța să ia o anumită măsură; c) dispozitivul, adică măsura ordonată de instanță. **Î. de ș.**, cu mențiunea finală, dată în ședință publică, se semnează de judecători și grefier. V. și **ședința de judecată; amînarea judecății; amînarea pronunțării hotărîrii.** [D.R.]

încheiere notarială, formalitate procedurală îndeplinită de către notarul de stat prin care se constată înfăptuirea actelor notariale. **Î.n.** trebuie să cuprindă: a) denumirea notariatului de stat; b) indicarea actului notarial săvîrșit; c) data îndeplinirii actului notarial; d) locul unde s-a săvîrșit actul notarial, dacă acesta a fost efectuat în afara sediului notariatului de stat; e) numele notarului de stat care îndeplinește actul, cu excepția încheierilor prin care se dă dată certă înscrisurilor sau se legalizează copii de pe înscrisuri; f) numele părților, domiciliul sau sediul acestora și faptul prezentării lor în persoană sau reprezentate ori asistate, precum și

modul în care li s-a constatat identitatea, cu excepția încheierilor prin care se dă dată certă înscrisurilor sau se legalizează copii de pe înscrisuri; g) arătarea îndeplinirii condițiilor esențiale ale actului notarial săvîrșit, în raport cu natura acelui act; h) mențiunea percepерii taxelor de timbru; i) mențiunea despre săvîrșirea actului notarial; j) sigiliul notariatului de stat; k) semnătura notarului de stat care a îndeplinit actul. **Î.n.** care nu cuprinde denumirea notariatului de stat, semnătura notarului, precum și arătarea îndeplinirii condițiilor esențiale după natura actului săvîrșit, este nulă, afară de cazul cînd, potrivit legii, lipsurile pot fi împlinite prin conținutul rezoluției. **Î.n.** prin care se respinge îndeplinirea unui act notarial, care nu întrunea condițiile legale necesare pentru întocmirea sa, trebuie să cuprindă mențiunea că s-a luat consimțămîntul părților cu privire la cuprinsul înscrisului și că ele l-au semnat. Împotriva încheierii de respingere se poate face plîngere la judecătoria în circumscripția căreia își are sediul notariatul de stat care a refuzat îndeplinirea actului notarial, în termen de 10 zile, socotite de la data la care partea a luat cunoștință de acea încheiere. Dacă încheierea de respingere a fost dată de o reprezentanță diplomatică sau de un oficiu consular al R. S. România, plîngerea împotriva acesteia se va adresa judecătoriei în raza căreia domiciliază una din părți sau, cînd nici una din părți nu domiciliază în R. S. România, judecătoriei sectorului I București. **Î.n.** care constată sau dispune îndeplinirea actelor notariale, dar care conțin erori materiale sau omisiuni, pot fi rectificate, din oficiu sau la cererea părților interesate, prin încheieri separate, date pe baza mențiunilor din rezoluțiile ce constată îndeplinirea acelui act, sau a datelor cuprinse în dosar; rectificarea trebuie făcută pe toate exemplarele înscrisului. [M.M.]

încheieri interlocutorii, categoria încheierilor de ședință prin care instanța, în cursul judecății, rezolvînd total sau parțial anumite aspecte legate de fondul litigios al cauzei, lasă să se întrevadă rezultatul final al judecății. Trăsăturile caracteristice ale **î.i.** sînt: a) prejudecă fondul, în sensul că — fie din motivare, fie din dispozitiv — lasă să se întrevadă, în anumite limite, rezultatul final al judecății; b) leagă instanța de măsura pe care a ordonat-o, în sensul că nu mai poate reveni asupra ei printr-o încheiere ulterioară sau prin hotărîrea finală. Prin **î.i.** se dispune asupra: admiterii în principiu a unei cereri de intervenție; admiterii în principiu a unei acțiuni de partaj; respingerii unei excepții de fond; admiterii unei probe, solicitată de una din părți, la care cealaltă parte s-a opus etc. V. **și încheiere de ședință**. [D.R.]

încheieri preparatorii, categoria încheierilor de ședință prin care instanța, în cursul judecății, ia măsurile care se impun în vederea cercetării și soluționării cauzei, fără a anticipa asupra soluției finale. **Î.p.** se disting prin următoarele două caracteristici: a) măsurile luate prin intermediul lor nu sînt rezultatul

unor dezbateri contradictorii a părților asupra aspectelor de fapt și drept ale cauzei, așa încît, din ceea ce s-a hotărît de instanță, nu se poate desprinde (forma o opinie probabilă) care va fi soluția finală a cauzei; b) instanța nu este legată de măsurile ordonate prin aceste încheieri, fiind îndreptățită să revină asupra lor. Întrunesc aceste două caracteristici **î.p.** prin care instanța: încuviințează sau revine asupra efectuării anumitor probatorii; conexează și disjunge cauzele întrunite; dispune închiderea dezbaterilor și repunerea cauzei pe rol; etc. V. și **încheiere de ședință.** [D.R.]

închiderea dezbaterilor, momentul final al activității judiciare, cînd, după terminarea discuțiilor contradictorii în cadrul ședinței de judecată, președintele completului, considerînd că pricina este lămurită, declară dezbaterile închise, în vederea deliberării și pronunțării hotărîrii. **Î.d.** va fi declarată numai după ce în ședința de judecată, în cadrul dezbaterilor contradictorii, au fost rezolvate excepțiile ridicate, s-au administrat dovezile încuviințate și s-a dat cuvîntul părților, în ordinea stabilită de lege, pentru a pune concluzii asupra fondului cauzei. **Î.d.** fără respectarea dreptului la apărare al părților, a dreptului lor la replică și a dreptului de a pune concluzii în fond, atrage casarea hotărîrii ce va fi pronunțată. V. și **acordarea cuvîntului părților; dezbateri în fond; practicaua hotărîrii.** [D.R.]

închiderea dosarului, modalitate prin care o instanță judecătorească sau un alt organ cu atribuții jurisdicționale pune capăt unui litigiu. **Î.d.** reprezintă o soluție de excepție privitoare la rezolvarea acțiunii civile; de altfel, actualul Cod de procedură civilă nu consacră, în mod expres, soluția **î.d.**; ea este adoptată însă de practica judiciară și de literatura de specialitate pentru acele situații care fac imposibilă cercetarea în fond a cauzei (cum sînt: decesul unuia dintre soți în timpul procesului de divorț; renunțarea la judecată; confuziunea între persoana reclamantului și a pîrîtului). **Î.d.** se dispune de către instanța competentă printr-o încheiere, ce are ca efect sistarea automată a activității procesuale. Măsura **î.d.** este consacrată însă de Regulamentul de organizare și funcționare a Comisiei de Arbitraj de pe lîngă Camera de Comerț și Industrie a R. S. România, pentru acele situații în care se constată lipsa condițiilor necesare spre a se proceda la examinarea și soluționarea în fond a litigiului. [I.L.]

încuviințarea dovezilor, act procedural premergător și totodată necesar administrării oricărei probe, concretizînd aprobarea dată de instanță celui ce propune dovezile pe care își întemeiază pretențiile sau apărările, de a înfățișa acele dovezi spre a fi administrate în contradictoriu cu partea adversă. Dată fiind importanța **î.d.**, legea cere ca instanța să dea o încheiere de admitere sau de respingere, care trebuie să fie motivată și să cuprindă menționarea faptelor ce urmează a fi dovedite, precum și precizarea mijloacelor de probă încuviințate. În cazul în care s-a făcut opunere la probă, înche-

ierea trebuie să arate temeiurile în virtutea cărora proba solicitată a fost admisă sau, dimpotrivă, respinsă, deoarece o atare încheiere face corp comun cu hotărîrea ce se va da în cauză și este supusă, pe calea recursului, împreună cu aceasta, controlului judiciar; încheierea respectivă are caracter interlocutoriu, iar instanța nu poate reveni ulterior asupra ei. Legea dispune că atunci cînd **î.d.** a căror administrare necesită cheltuieli (cum este de ex. o expertiză), în termen de cinci zile de la încuviințare partea este obligată, sub sancțiunea decăderii, să depună suma fixată de instanță; în anumite cazuri, expres prevăzute de lege, acest termen poate fi prelungit pînă la 15 zile. Depunerea sumei se poate face însă și ulterior, dar numai dacă această împrejurare nu ar determina amînarea judecății. Ori de cîte ori proba se ordonă de instanță din oficiu, cheltuielile se avansează de partea în folosul căreia se administrează acea probă. [M.C.]

îndreptarea hotărîrii, procedură de rectificare a unor greșeli materiale strecurate în cuprinsul unei hotărîri judecătorești cu ocazia redactării ei. În lege, prin greșeli materiale sînt vizate unele erori involuntare strecurate în scris, asupra numelui părților, calității și susținerilor lor sau în efectuarea unor calcule aritmetice ș.a. Nu se poate recurge la procedura **î.h.** pentru greșelile de judecată, oricît de evidente ar fi ele; pentru corectarea unor asemenea greșeli trebuie folosite căile de atac. **Î.h.** se face din oficiu, la cerere, cu sau fără citarea părților. Constatarea greșelilor se face de instanță în completul ei — același care a judecat cauza — printr-o încheiere. Pe baza încheierii de constatare a greșelilor se face, apoi, corectura necesară, prin mențiune pe ambele exemplare originale ale hotărîrii. Încheierea de **î.h.** este supusă recursului numai cînd s-a făcut rectificarea unei hotărîri pronunțate de către o instanță de fond, iar termenul de recurs curge de la pronunțare, în cazul în care părțile au fost citate. [D.R.]

îndrumări date de instanța de recurs, soluții cu caracter obligatoriu date de instanța de recurs asupra problemelor de drept, în caz de admitere a recursului și casării hotărîrii recurate, în vederea rejudecării cauzei. **Î.d. de i. de r.** asupra problemelor de drept sînt obligatorii atît pentru instanța de trimitere cît și pentru instanța de casare, cînd rejudecă ea însăși fondul. Cît privește starea de fapt, sînt obligatorii numai indicațiile referitoare la necesitatea de a se lămuri anumite împrejurări și administra noi probe. V. și **casarea hotărîrii; rejudecarea fondului după casare.** [D.R.]

înființarea popririi, fază inițială a procedurii popririi constînd în ordinul dat terțului debitor al datornicului să nu plătească datornicului suma poprită și s-o țină la dispoziția instanței sau a unui alt organ care a înființat poprirea. Din momentul **î.p.** terțul debitor al datornicului devine terț poprit. **Î.p.** constituie faza unică a procedurii popririi asiguratorii, întrucît această poprire urmărește ca scop numai blocarea sumelor

urmărite în mîinile terțului poprit; în cazul popririi executorii, sau definitive. **î.p.** este succedată de o a doua fază procedurală, anume executarea propriu-zisă, prin plata efectivă către creditor a sumei ce terțul poprit o datorează debitorului urmărit. [M.C.]

înlesnire de plată, beneficiu acordat de lege sau de instanța de judecată debitorului în legătură cu executarea obligațiilor sale față de creditor. **Î. de p.** are ca finalitate stimularea debitorilor de a-și realiza de bunăvoie obligațiile ce le revin; ele sînt de natură să evite, în unele cazuri, chiar și insolvabilitatea datornicilor. În dreptul comun se cunoaște o singură **î. de p.,** care vizează acordarea unui termen de grație în favoarea debitorului. În cadrul procedurii execuționale privitoare la urmărirea creanțelor statului sau ale organizațiilor socialiste împotriva persoanelor fizice sînt cunoscute următoarele **î. de p.:** 1) Oferirea de către debitor a plății în rate. În cursul urmăririi mobiliare sau imobiliare, debitorul poate solicita ca plata datoriei să se facă în rate; oferta făcută de debitor trebuie să fie acceptată de către organizația socialistă creditoare; datoria poate fi plătită în cel mult 12 luni, cu condiția ca debitorul să depună la început o sumă reprezentînd cel puțin 10% din valoarea creanței; plata poate fi eșalonată și pe o perioadă de cel mult cinci ani, prima rată urmînd să reprezinte cel puțin 5% din valoarea creanței, dar numai cu aprobarea miniștrilor, a organelor de conducere ale celorlalte organe centrale sau, după caz, a comitetelor executive ale consiliilor populare județene. Pentru obținerea **î. de p.** debitorul trebuie să semneze un angajament scris care constituie titlu executoriu; prin intermediul angajamentului debitorul consimte, dacă este încadrat în muncă, ca ratele să i se rețină din retribuție. Dacă există un singur creditor, ratele se consemnează direct pe numele acestuia; în ipoteza pluralității de creditori ratele se consemnează la dispoziția organului de executare. Angajamentul scris al debitorului întrerupe prescripția dreptului de a cere executarea silită. Măsurile de asigurare și de urmărire luate anterior angajamentului scris al debitorului rămîn în ființă. Dacă debitorul nu-și respectă angajamentul asumat, organul de executare va continua urmărirea silită. 2) Învoiala scrisă a debitorului dată înainte de declanșarea procesului. Debitorul își poate asuma obligația de a plăti datoria în rate chiar și înainte de promovarea acțiunii; în acest scop se va întocmi un înscris care urmează să fie semnat de debitor și de reprezentantul organizației socialiste creditoare. Învoiala părților este supusă aprobării organului ierarhic superior al unității creditoare; o asemenea aprobare nu este necesară dacă debitorul își asumă obligația de a plăti întreaga datorie în termen de 30 de zile de la semnarea angajamentului sau cînd calitatea de creditor este deținută de un organ central, județ sau municipiul București. Pentru asigurarea plății integrale este obligatorie luarea unor garanții corespunzătoare. Înscrisul care constată învoiala părților

constituie titlu executoriu; în caz de neplată, debitorul datorează dobînzi la sumele ce nu au fost achitate la data cînd acestea au devenit exigibile. 3) Angajamentul de plată semnat de către o altă persoană decît debitorul. Legea permite ca o terță persoană să-și asume un angajament scris pentru plata în rate a datoriei; angajamentul asumat în aceste condiții intervine doar după obținerea unui titlu executoriu. Dacă bunurile urmărite se află în folosința persoanei care și-a asumat angajamentul de plată, aceasta devine proprietara lucrurilor respective; terțul nu are însă dreptul de a înstrăina bunurile astfel dobîndite pînă la plata integrală a sumei la care s-a obligat. Dacă terțul achită cu regularitate ratele la care s-a obligat, el este scutit de plata dobînzilor. 4) Autorizația dată debitorului pentru vînzarea directă a bunurilor sechestrate în scopul achitării creanței. Dacă prețul stipulat în urma ofertei de vînzare nu acoperă creanța, înstrăinarea se va putea face numai cu acordul organizației creditoare și pe prețul stabilit de organul de executare; vînzarea bunului la un preț mai mic decît cel stabilit de organul de executare sau nedepunerea sumei obținute se sancționează potrivit legii penale; dacă prețul obținut din vînzare acoperă în întregime creanța, toate actele de executare încetează de drept odată cu plata integrală a datoriei. 5) Pentru creanțele ce se urmăresc prin organele financiare Ministerul Finanțelor poate acorda (direct sau prin administrațiile financiare) amînări de plată, eșalonări de plată, reduceri, scutiri de amenzi și de majorări, ori de impozite. V. și **termen de grație.** [I.L.]

înmînarea citațiilor, procedeu prin care se realizează transmiterea actelor de încunoștiințare a părților și a altor persoane despre data și locul judecății. **Î.c.** se realizează din oficiu prin factorii poștali și agenții procedurali ai instanțelor judecătorești. Citația se înmînează la domiciliul sau reședința persoanei în cauză. Dacă persoana citată nu se află la domiciliul sau reședința sa, legea face următoarele derogări : citația poate fi înmînată persoanei în cauză în orice loc va fi întîlnită de agentul procedural, cu condiția ca ea să fie de acord cu primirea citației și să semneze dovada de înmînare; pentru cei aflați sub arme citația se înmînează prin comandamentul superior cel mai apropiat; pentru cei care alcătuiesc echipajul unui vas comercial citația se înmînează, în lipsa unui domiciliu cunoscut, prin căpitănia portului unde este înregistrată nava; pentru cei deținuți citația se înmînează prin administrația penitenciarului; pentru bolnavii aflați în spitale, ospicii ori sanatorii citația se înmînează prin administrația acelei instituții. Pentru **î.c.** agentul procedural va acționa după cum urmează: a) dacă persoana citată se află la domiciliu citația urmează să fie înmînată acesteia; în acest scop agentul procedural are obligația de a proceda mai întîi la identificarea persoanei, după care îi va preda citația și îi va solicita să semneze adeverința de primire; dacă persoana în cauză refuză primirea citației sau dacă refuză ori nu poate să semneze de primire, agentul procedu-

ral îi va lăsa citația, consemnînd cele întîmplate într-un proces-verbal; b) dacă persoana citată lipsește de la domiciliu, agentul procedural va putea preda citația unei persoane capabile din familie, sau unei persoane care locuiește împreună cu destinatarul ori care primește în mod obișnuit corespondența; persoana care primește citația urmează să semneze dovada de înmînare; în caz de refuz agentul procedural va încheia un proces-verbal consemnînd cele întîmplate; c) dacă agentul procedural nu găsește nici o persoană la domiciliu, va afișa citația pe ușa locuinței destinatarului; despre această situație se va încheia un proces-verbal de către agentul procedural. În ipoteza citării persoanelor juridice, citația și orice alt act de procedură se va înmîna persoanei însărcinate cu primirea corespondenței. În toate cazurile citația urmează să fie înmînată destinatarului cu cel puțin cinci zile înaintea termenului de judecată; termenul de cinci zile este considerat de legiuitor ca suficient pentru pregătirea apărării de către partea citată. Dacă nu se respectă termenul prevăzut de lege, partea interesată poate solicita anularea citației; cu toate acestea, înfățișarea părții în instanță, personal sau prin reprezentant, acoperă orice vicii de procedură; partea este însă în drept, într-o asemenea împrejurare, să solicite amînarea judecății pentru a-și putea formula apărarea. Agentul procedural din a cărui vină s-a pricinuit amînarea judecății — datorită încălcării dispozițiilor legale privitoare la citarea părților — poate fi sancționat, printr-o încheiere executorie, cu amendă și obligat la despăgubiri față de partea vătămată. V. și **citarea părților.** [I.L.]

înscriere ipotecară, operațiune juridică prin care se înscrie dreptul de ipotecă asupra unui corp funciar, în întregul său, sau asupra părții unui coproprietar. Dacă ipoteca s-a constituit asupra unui etaj sau apartament, ea va fi înscrisă atît asupra acestora cît și asupra părții comune indivize cuvenită proprietarului ipotecat. Dreptul de ipotecă se înscrie pentru o anumită sumă de bani, arătîndu-se cîtimea dobînzii. Cînd suma creanței ipotecare este determinată printr-o sumă maximă arătată în înscrisul de constituire, ipoteca se va înscrie pentru această sumă. Cînd din înscrisul doveditor al vînzării rezultă că prețul nu a fost plătit, ori n-a fost plătit în întregime, dreptul de ipotecă legală pentru garantarea prețului datorat se înscrie din oficiu în folosul vînzătorului, iar cînd vînzarea a fost perfectată, ipoteca se va radia din oficiu. Ipoteca legală pentru garantarea prețului datorat de copărtașul adjudecatar al imobilului supus împărțelii se înscrie în temeiul încheierii instanței de adjudecare. Sin. inscripție ipotecară. V. și **creanță ipotecară.** [M.M.]

înscriere în fals, mijloc procedural de contestare a exactității mențiunilor unui înscris autentic ce redau constatările personale făcute de agentul instrumentator în limitele atribuțiilor sale oficiale, precum și a valabilității unui înscris sub semnătură privată care este declarat fals de către partea căreia i se opune. Falsul prezintă două forme dis-

tincte și anume: falsul material (falsificarea) și falsul intelectual; în primul caz adevărul este alterat printr-o simplă plăsmuire constînd în imitarea semnăturii unei persoane, modificarea datei înscrisului, efectuarea de ștersături sau adăugiri în cuprinsul actului etc.; în cel de al doilea caz alterarea adevărului este rezultatul activității frauduloase a însuși redactorului actului, care trece în cuprinsul acestuia, pentru anumite mențiuni, un conținut diferit față de cel voit de părți (de ex. notarul de stat trece un alt preț, sau alte condiții de plată ale prețului decît cele stabilite de contractanți). În cazul înscrisurilor autentice se cere ca falsul să fie opera celui care redactează actul. Cercetarea și stabilirea falsului se face de către organul de urmărire penală și de către instanțele penale; pînă la pronunțarea acestor instanțe procesul civil se suspendă, iar hotărîrea penală va avea puterea lucrului judecat pentru instanța civilă cu privire la existența sau la inexistența falsului. Atunci cînd instanța penală învestită cu judecarea falsului este în situația de a nu putea pronunța o hotărîre de condamnare, deși existența materială a acestuia a fost dovedită (cum este cazul cînd falsificatorul încetează din viață în cursul procesului penal), ea va trebui totuși să constate prin hotărîre existența materială a falsului; ori de cîte ori falsificatorul nu poate fi identificat sau acțiunea penală la data identificării lui era deja stinsă (prin prescripție sau din altă cauză), cercetarea falsului se va face de către instanța civilă care va folosi în acest scop toate mijloacele de dovadă. **Î. în f.** trebuie făcută de către parte personal sau prin mandatar cu procură specială, spre a-și angaja răspunderea. În ipoteza în care la termenul de judecată cînd s-a făcut **î. în f.** partea ce a propus înscrisul defăimat lipsește, instanța amînă judecarea pricinii, invitînd-o să se prezinte personal și să înfățișeze originalul înscrisului. Președintele completului de judecată încheie un proces-verbal constatator al stării materiale a înscrisului, consemnînd orice ștersătură, adăugire sau modificare observată pe acesta; totodată înscrisul va fi vizat de președinte, grefier și părți, iar apoi va fi preluat în depozit de către instanță. La termenul fixat președintele întreabă partea ce s-a folosit de înscrisul defăimat dacă mai stăruie în a se folosi de el, iar dacă aceasta renunță la înscris ori nu dă nici un răspuns, sau nu se prezintă la judecată, înscrisul este scos din proces. Dacă, dimpotrivă, cel ce s-a înscris în fals nu se prezintă la noul termen, sau prezentîndu-se renunță la procedura falsului, înscrisul este considerat recunoscut de către acesta. Atunci cînd una din părți s-a înscris în fals, iar cealaltă stăruie în folosirea înscrisului, se încheie un proces verbal căruia i se anexează înscrisul defăimat și se înaintează la procuratură. Cînd cel ce se înscrie în fals indică și pe autorul falsului, instanța poate proceda la suspendarea judecării pricinii. [M.C.]

înscriere provizorie, înregistrare efectuată în cartea funciară, avînd ca efect dobîndirea, modificarea sau stingerea unui drept tabular cu

rangul dobîndit prin înscriere, sub condiția și în măsura justificării ei. **Î.p.** se poate cere numai dacă înscrisul original întrunește condițiile prevăzute de lege; cînd înscrierea urmează a se face în temeiul unei hotărîri judecătorești, ea va fi posibilă numai dacă partea a fost obligată la strămutarea, constituirea sau stingerea unui drept tabular, sau dacă cel care administrează bunurile unei alte persoane a fost obligat să dea garanție ipotecară. [M.M.]

înscris, 1 (în sens larg), orice scriere care materializează pe hîrtie un act juridic precum și orice obiect material (de ex. o scîndură, o cărămidă, o înregistrare pe peliculă sau pe bandă magnetică etc.) care încorporează un asemenea act. **2** (în sens restrîns), mijloc legal de dovadă constînd în orice act sau document scris pe hîrtie, prin care se atestă existența unui act juridic sau a unui fapt juridic, ori o anumită împrejurare sau situație privitoare la un asemenea act. **Î.** se caracterizează în mod obișnuit prin: exactitate, durabilitate și caracter preconstituit; datorită acestor trăsături, el reprezintă mijlocul de probă cel mai important din sistemul dreptului nostru probator. V. și: **înscris preconstituit; înscris autentic; înscris sub semnătură privată.** [M.C.]

înscris autentic, 1 (în sens larg), orice înscris al cărui conținut este nediscutabil, ca opus al înscrisului fals. **2** (în sens restrîns, juridic propriu-zis), înscris întocmit cu solemnitățile cerute de lege, de un funcționar public care are dreptul de a îndeplini atribuțiile funcției sale în locul unde a fost făcut actul respectiv. În mod obișnuit prin **î.a.** se desemnează înscrisurile notariale, dar în realitate această categorie cuprinde și numeroase alte acte, ca de exemplu: actele de stare civilă, hotărîrile judecătorești, procesele verbale de îndeplinire a actelor de procedură, precum și orice alte înscrisuri întocmite de funcționarii de stat în limitele competenței lor. Uneori legea cere forma autentică pentru valabilitatea actului juridic (cum sînt, de ex.: împrumutul ipotecar, donația, împărțeala terenurilor convenită între comoștenitori, înstrăinarea de construcții situate în perimetrul construibil al localităților etc.); datorită avantajelor de ordin probator pe care le prezintă **î.a.**, părțile obișnuiesc însă să întocmească frecvent asemenea înscrisuri, chiar și pentru situațiile în care legea nu condiționează valabilitatea actului juridic de redactarea lui în formă autentică. Sub aspectul forței probante, **î.a.** se distinge prin următoarele trăsături specifice: a) face credință despre data sa pînă la înscrierea în fals; b) se bucură de prezumția de validitate, în virtutea căreia cel ce se prevalează de el este dispensat de orice dovadă, proba contrară urmînd să fie administrată de partea care îl contestă; c) atunci cînd constată obligații, iar obligațiile respective ajung la scadență, poate fi investit și pus în executare ca orice titlu executoriu, creditorul ne mai trebuind să recurgă în acest scop la procedura judiciară; d) cît privește constatările personale ale agentului instrumentator, **î.a.** face dovada deplină, pînă la înscrierea în fals; celelalte mențiuni ale actului, consem-

nînd împrejurări declarate de părți, fac dovadă numai pînă la proba contrară. Împrejurarea că un înscris a fost întocmit în formă autentică nu exclude posibilitatea promovării acțiunilor în anularea actului juridic respectiv pentru vicii de consimțămînt sau lipsă de capacitate, și cu atît mai puțin pentru fraudă la lege, care poate fi dovedită prin toate mijloacele de probațiune; de asemenea este posibilă și promovarea acțiunii în simulație, în ipoteza în care **î.a.** este folosit de către părți ca mijloc pentru ascunderea adevăratelor lor raporturi juridice. Legea dispune că **î.a.** neregulat întocmit (fie pentru că agentul instrumentator era necompetent, fie pentru că s-au încălcat formele legale esențiale) rămîne valabil ca înscris sub semnătură privată, cu condiția să fi fost iscălit de părți. Legea consacră opozabilitatea erga omnes a celor constatate prin **î.a.**; opozabilitatea lui față de terți este însă privitoare numai la drepturile și obligațiile reciproce ale părților considerate ca fapte a căror existență nu poate fi ignorată de aceștia. Prin dispozițiile legii speciale s-a stabilit că în cazul procedurii controlului licitații dobîndirii unor bunuri nu se poate face proba cu înscris sub semnătură privată pentru stabilirea altui preț decît cel prevăzut în actul autentic, ceea ce înseamnă că în această materie contraînscrisul cu care s-ar dovedi simulația în privința prețului nu este opozabil statului; dispoziția legală respectivă vizează însă numai persoana supusă controlului averii, astfel încît statul, intrînd în posesia unui atare contraînscris, cu care se poate dovedi dobîndirea ilicită a bunurilor supuse verificării, se va putea prevala de el. [M.C.]

înscris confirmativ, înscris preconstituit al cărui scop este de a consolida un act anulabil, făcînd ca acel act să nu mai fie viciat. Pentru a produce acest efect, **î.c.** trebuie să cuprindă menționarea obiectului, cauzei și naturii obligației, precum și indicarea vicilului care altera actul originar; din cuprinsul său trebuie să rezulte de asemenea intenția manifestă a autorului actului de a acoperi acest viciu, renunțînd astfel la acțiunea în anulare. [M.C.]

înscris originar, înscris preconstituit, întocmit fie de organul instrumentator competent, fie de părți, în scopul constatării încheierii, modificării sau stingerii unui act juridic. Fac parte din această categorie, spre exemplu, înscrisurile autentice. Sin. înscris primordial. [M.C.]

înscris preconstituit, înscrisul întocmit în mod special în scopul de a dovedi ulterior, la nevoie, un raport juridic. În mod obișnuit se confecționează chiar în momentul perfectării actului juridic al cărui conținut este menit să-l probeze. **Î.p.** se clasifică în: originare, recognitive și confirmative. V. și **înscris originar; înscris recognitiv; înscris confirmativ.** [M.C.]

înscris primordial, v. **înscris originar.**

înscris recognitiv, înscris preconstituit, confecționat spre a recunoaște existența înscrisului originar, pierdut, și are ca scop să înlocuiască acel înscris. [M.C.]

înscris sub semnătură privată înscris întocmit și semnat de

părți, fără intervenția vreunui organ de stat. Pentru valabilitatea obligației ce se constată prin **î. sub s.p.** se cere o singură condiție și anume semnătura părții care se obligă. Legea asimilează **î. sub s.p.** recunoscut de cel căruia i se opune, înscrisului autentic, în raporturile dintre cei care l-au subscris și cei care le reprezintă drepturile (adică avînzii-cauză), aceasta pentru că și într-un caz și în celălalt conținutul înscrisului nu este contestat (la cel autentic, grație autenticității care îl garantează, iar la cel sub semnătură privată, datorită faptului că este recunoscut de părți). Cel căruia i se opune un **î. sub s.p.** poate să-i conteste conținutul sau semnătura; tot astfel, moștenitorii și ceilalți succesori în drepturi ai părții au dreptul să declare pur și simplu că nu cunosc scrierea sau semnătura autorului lor, situație în care se procedează, după caz, la verificarea de scripte sau la procedura falsului. În privința **î. sub s.p.** nu operează o prezumție de validitate, de felul celei instituite cu privire la înscrisul autentic. **Î. sub s.p.** nu sînt supuse unor condiții speciale de formă și conținut, putînd fi făcute în orice formă; esențial pentru validitatea lor este ca ele să fie semnate de către cel sau cei care se obligă. V. și **dată certă; bun și aprobat; formalitatea multiplului exemplar.** [M.C.]

înscrisuri noi, 1. (ca probe noi în recurs), orice înscrisuri avînd o legătură cu obiectul litigiului și fiind de natură să lămurească anumite aspecte ale raporturilor dintre împricinați, dar pe care partea interesată, indiferent din ce motive, nu le-a înfățișat primei instanțe pentru ca aceasta să le poată lua în considerare cu ocazia soluționării pricinii. Au caracter de **î.n.**: toate actele scrise emanate de la părțile în proces sau de la un terț, care ar fi putut înrîuri soluția cauzei dacă ar fi fost folosite la prima instanță; asemenea acte pot fi depuse în tot cursul judecății în recurs; dacă pe baza lor instanța de casare constată netemeinicia soluției instanței de fond, este îndreptățită să modifice hotărîrea recurată. În cazul în care **î.n.** nu lămuresc în suficientă măsură raporturile dintre părți, iar ca urmare a depunerii lor apare necesitatea administrării și a altor probe, instanța de recurs casează sentința atacată și reține pricina spre rejudecare în fond, sau o trimite spre o nouă judecare primei instanțe. Instanța de recurs, ori de cîte ori consideră că în raport de **î.n.** depuse de partea interesată e nevoie și de unele lămuriri scrise din partea anumitor organe de stat sau organizații socialiste, poate cere asemenea lămuriri în virtutea rolului ei activ. 2. (ca temei al revizuirii), orice înscrisuri doveditoare descoperite după darea hotărîrii, reținute de partea potrivnică sau care nu au putut fi înfățișate dintr-o împrejurare mai presus de voința părților, pentru a fi luate în considerare de instanță cu ocazia soluționării pricinii. Este necesar ca **î.n.** să aibă o importanță deosebită, sau chiar hotărîtoare pentru dezlegarea pricinii, astfel încît dacă erau cunoscute la momentul potrivit ar fi fost de natură să conducă la o altă soluție decît aceea dată de instanță. De asemenea, se mai

cere ca **î.n.** să fi existat în momentul pronunțării hotărîrii, dar să nu fi fost cunoscute instanței, datorită unei cauze de forță majoră care a împiedicat partea interesată să se prevaleze de ele. [M.C.]

însușirea dovezii, facultate recunoscută oricăreia din părți de a-și însuși ca probe ale ei probele propuse spre încuviințare de către adversar, în eventualitatea că acesta nu mai stăruie în administrarea lor. [M.C.]

întîmpinare, mijloc procedural grație căruia pîrîtul poate, mai înainte de dezbaterea orală a procesului, să-și prezinte în scris apărările sale și, totodată, să indice probele pe care își sprijină acele apărări. Depunerea **î.** nu este obligatorie, pîrîtul beneficiind de prezumția legală potrivit căreia el nu are față de reclamant nici o obligație, cîtă vreme acesta nu și-a dovedit pretențiile; **î.** dobîndește astfel caracterul unei facultăți procesuale a pîrîtului, avînd o mare utilitate pentru buna organizare a apărării lui. Legea prevede că **î.** trebuie să cuprindă: a) excepțiile procedurale pe care pîrîtul le ridică cu privire la pretențiile formulate de reclamant prin cererea de chemare în judecată; b) răspunsul la toate capetele (de fapt și de drept ale) cererii de chemare în judecată; c) probele cu care se apără pîrîtul împotriva fiecărui capăt de cerere; d) semnătura. În caz de coparticipare procesuală, pîrîții au libertatea ca, toți împreună sau numai unii dintre ei, să depună în comun o singură **î.** prin care să-și formuleze răspunsul lor la pretențiile reclamantului. De regulă **î.** se depune pînă cel mai tîrziu la prima zi de înfățișare; ea se depune în atîtea exemplare cîți reclamanți sînt, mai mult cu unul pentru instanță, iar dacă mai mulți reclamanți au un singur reprezentant, pentru toți aceștia se va depune un singur exemplar. În cazul în care nu s-a depus întîmpinare, președintele îi va pune în vedere pîrîtului, la prima zi de înfățișare, să arate excepțiile, dovezile și toate mijloacele sale de apărare despre care se va face vorbire în încheierea de ședință. [M.C.]

întoarcerea executării, mijloc procedural grație căruia reclamantul restituie pîrîtului tot ceea ce a primit în temeiul hotărîrii judecătorești, ulterior desființate. **Î.e.** are loc atunci cînd după efectuarea executării silite titlul executoriu a fost anulat fie pe calea contestației la executare, fie prin exercitarea unor căi legale de atac (ordinare sau extraordinare). Anularea titlului executoriu pe calea contestației la executare poate interveni, spre exemplu, în cazul în care acest titlu este un act autentic. **Î.e.** poate fi ocazionată și de desființarea unei hotărîri cu execuție vremelnică de către instanța de control judiciar ca urmare a recursului introdus de partea interesată; tot astfel se prezintă situația și în cazul în care desființarea hotărîrii puse în executare se produce în urma exercitării unei căi extraordinare de atac, dat fiind că o atare exercitare nu produce, prin ea însăși, în nici o situație, suspendarea executării. Prin efectul **î.e.** creditorul trebuie să restituie debitorului tot ceea ce a primit în temeiul hotărîrii desființate, debitorul urmînd să fie repus în toate drepturile sale ante-

rioare executării acelei hotărîri; în acest scop, cel interesat urmează să-și valorifice dreptul fie pe calea unei acțiuni proprii, care poate fi o acțiune de drept comun sau calea ordonanței președințiale. În privința titlurilor notariale, legea prevede că dacă un asemenea titlu este desființat, în totul sau în parte, în urma unei acțiuni în anulare, instanța va dispune prin chiar hotărîrea de anulare a titlului restituirea bunurilor datornicului, dacă ele au fost numai ridicate, sau a contravalorii lor dacă acestea au fost vîndute; prevederi similare conține și legea specială ce reglementează urmărirea silită a creanțelor bănești ale organizațiilor socialiste, prevederi potrivit cărora instanța judecătorească, în cazul în care admite contestația la executare, dacă executarea silită a fost efectuată, este obligată ca prin hotărîrea de admitere a contestației să dispună și măsurile necesare privitoare la î.e.; după rămînerea definitivă, această hotărîre va constitui titlul executor în temeiul căruia organul de executare îl va repune în drepturi pe debitor. [M.C.]

întregirea cererii de chemare în judecată, demers procedural pe care este îndreptățit să-l facă reclamantul la prima zi de înfățișare sau pînă la termenul acordat de instanță, în acest scop, la prima zi de înfățișare și care constă în completarea petitului formulat inițial, sau în motivarea cererii sale, ori în propunerea probelor necesare dovedirii acestei cereri. **Î.c. de c. în j.** trebuie făcută în scris și se comunică pîrîtului în vederea întocmirii întîmpinării; ea poate fi făcută însă și prin declarații verbale în instanță, care se vor trece în încheierea de ședință. [M.C.]

învestire cu formulă executorie, formalitate procedurală constînd în aplicarea formulei executorii pe copia legalizată a hotărîrii definitive a unui organ de jurisdicție sau pe un înscris autentic, pe o cambie, pe un bilet la ordin sau pe un cec, în vederea executării pe cale silită a titlului respectiv. **Î. cu f.e.** în sistemul legislației noastre de drept comun este o condiție a executării pe cale silită a hotărîrii unui organ de jurisdicție, ca și a actului autentic. Sînt supuse **î. cu f.e.**: hotărîrile judecătorești definitive; hotărîrile arbitrale definitive date de organele arbitrajului de stat; hotărîrile arbitrale ale Comisiei de Arbitraj de pe lîngă Camera de Comerț și Industrie București; hotărîrile definitive ale comisiilor de judecată prin care se soluționează în fond litigii date în competența acestor organe de jurisdicție obștească; înscrisurile autentice; cambiile; biletele la ordin; cecurile. Procedura de **î. cu f.e.** în privința hotărîrilor judecătorești este, întotdeauna, de competența primei instanțe (instanța care a dat în cauză cea dintîi hotărîre asupra fondului); prin asemănare, această regulă se aplică și hotărîrilor pronunțate de către alte organe jurisdicționale. Legea dă în competența notariatului de stat **î. cu f.e.** a înscrisurilor autentice, precum și a titlurilor de credit (cambie, bilet la ordin, cec). **Î. cu f.e.** se face la cerere; cererea se adresează, după caz, organului de jurisdicție, situație în care este însoțită de copia legalizată a

hotărîrii, sau notariatului de stat, cînd i se atașează actul autentic sau titlul de credit. Instanța sesizată cu cererea verifică dacă hotărîrea a rămas definitivă și, în caz afirmativ, dispune — printr-o încheiere dată în camera de consiliu — învestirea hotărîrii, adică aplicarea formulei executării pe copia legalizată a acesteia. După semnare, hotărîrea astfel investită se eliberează părții interesate sau reprezentantului ei, făcîndu-se mențiune despre aceasta pe originalul ei. Pentru fiecare cauză se eliberează un singur titlu executoriu; legea de drept comun nu reglementează posibilitatea eliberării unui duplicat în eventualitatea că titlul executoriu ar fi fost pierdut de către creditor. În schimb, în procedura arbitrală se precizează că atunci cînd creditorul pierde copia legalizată a hotărîrii ce i s-a eliberat cu mențiunea și legalizarea făcută în vederea executării ei prin decontare bancară, aceasta se poate adresa organului arbitral, care va dispune, cu citarea părților, eliberarea unei noi copii legalizate de pe hotărîre, dacă se dovedește că acea hotărîre nu a fost executată și că dreptul la executare silită nu este prescris. V. și **învestire cu formulă executorie a titlurilor notariale.** [M.C.]

învestire cu formulă executorie a titlurilor notariale, formalitate procedurală constînd în aplicarea formulei executorii, de către notariatul de stat, pe un înscris autentic, pe o cambie, pe un bilet la ordin sau pe un cec, în vederea executării pe cale silită a acelui titlu. Cererea de **î. cu f.e.a** t.n. se adresează notariatului de stat și primește rezolvare fără citarea părților; notarul de stat verifică dacă înscrisul îndeplinește condițiile de validitate ale actului notarial, dacă creanța este exigibilă sau nu, și dacă deținătorul ei are calitatea de a cere învestirea; de asemenea, verifică și satisfacerea cerințelor legale de timbrare. Constatînd îndeplinirea tuturor acestor cerințe, notarul de stat încuviințează printr-o rezoluție pusă pe cerere învestirea înscrisului; apoi se dă o încheiere motivată de **î. cu f.e.** care se întocmește într-un singur exemplar și se păstrează la notariatul de stat, împreună cu cererea de învestire; pe baza acestei încheieri se va aplica pe înscrisul autentic formula executorie prevăzută de lege pentru învestirea hotărîrilor judecătorești. Înscrisul devine astfel titlu executoriu și se eliberează părții care a cerut învestirea lui. [M.C.]

învestirea instanței, punerea unei instanțe, prin sesizarea ei, în condițiile și formele prevăzute de lege, în situația de a proceda la soluționarea unei cauze civile. Modurile de **î.i.** cu judecarea cauzelor civile sînt diferite. 1) **Învestirea** directă, care este reglementată prin lege, în special, pentru judecata în primă instanță în urma introducerii cererii de chemare în judecată. Astfel, primele instanțe se învestesc prin rezoluția președintelui sau a judecătorului de serviciu care, îndată după primirea cererii de chemare în judecată, constatînd că sînt îndeplinite condițiile prealabile de primire, va fixa termen de judecată și va dispune citarea părților. În acest moment are loc **î.i.,** care dobîndește dreptul și își asumă, totodată,

obligația, sub sancțiunea denegării de dreptate, să ia toate măsurile în vederea cercetării și soluționării cauzei. 2) Învestirea indirectă, prin intermediul unei alte instanțe, care este reglementată prin lege în cazul exercitării căii de atac a recursului. Astfel, **î.i.** ierarhic superioare are loc în momentul depunerii cererii de recurs la instanța a cărei hotărîre se atacă, instanță care, după îndeplinirea formalităților de comunicare a cererii de recurs intimatului, primirea întîmpinării, sau după expirarea termenului pentru depunerea ei, înaintează dosarul împreună cu recursul la instanța competentă să-l judece. 3) Învestirea prin trimitere, care este reglementată prin lege în cazul în care alte instanțe se declară necompetente sau sînt declarate necompetente de instanțele superioare lor. Astfel, învestirea prin trimitere poate avea loc în caz de strămutarea pricinii, declinarea competenței, stabilirea competenței ca urmare a soluționării conflictelor ivite ș.a. Învestirea prin trimitere se face prin hotărîrea instanței care își declină competența (cazul declinării propriu-zise și a conexității) sau prin hotărîrea instanței superioare (cazul strămutării, stabilirii competenței în rezolvarea conflictelor ori al casării cu trimitere la o altă instanță). Aceste hotărîri îndeplinesc o dublă funcție: dezinvestesc instanța care le pronunță și învestesc instanța în favoarea căreia a fost stabilită competența. Regulile privind **î.i.** se aplică și celorlalte organe de jurisdicție competente a soluționa litigii civile, dacă prin legi speciale nu se dispune altfel. V. și **efectele cererii de chemare în judecată; efectele cererii de recurs; declinarea competenței; regulator de competență.** [D.R.]

judecata în fond, operațiune de analiză faptică, juridică și logică de concluzie a instanțelor judecătorești care judecă în fond privind soluțiile pe care trebuie să le dea cauzelor supuse judecății lor. **J. în f.** îmbracă forma unui silogism judiciar: premisa majoră constituind-o norma de drept fixată de legiuitor și a cărei aplicare se urmărește, premisa minoră este starea de fapt în privința căreia instanța este chemată să aplice norma de drept, iar concluzia este rezultatul acestei operațiuni de logică și are forma ordinului (hotărîrii) pe care instanța îl impune ca soluție a litigiului. Premisele care servesc la darea hotărîrii — norma de drept și starea de fapt specifică cauzei dedusă judecății — au forma indicativă. Ele constată, pe de o parte, ce normă de drept a emis legiuitorul pentru reglementarea unei anumite categorii de fapte, iar pe de altă parte fixează faptele procesului. Amîndouă aceste premise trebuiesc complet expuse în sentința judecătorească, în partea care se numește motivare. Rezultatul operațiunii de logică, adică concluzia — părăsind indicativul, care constată — îmbracă forma imperativă, care ordonă și se înscrie în partea finală a sentinței, numită dispozitiv, constituind ordinul dat și impus de instanță, în numele legii, părților litigante. Caracteristic **j. în f.** este faptul că stabilirea premisei majore, adică a regulii de drept, nu o face instanța, deoarece aceasta se găsește deja, a priori, fixată în textele de lege și judecătorii sînt prezumați a o cunoaște (iura novit curia). Ca urmare, în exercitarea rolului lor activ, instanțele de fond sînt în drept să dea, dacă este cazul, acțiunii calificarea juridică exactă, alta decît aceea dată de reclamanți prin cererile de chemare în judecată, punînd acest aspect în prealabil în discuția contradictorie a părților pentru ca acestea să nu fie surprinse și să-și poată face o apărare corespunzătoare. Operațiunea de cunoaștere pe care instanța de fond este obligată să o facă mai întîi este stabilirea stării de fapt a fiecărei cauze judecate, adică fixarea premisei a doua a silogismului juridic. Pentru aceasta, instanțele de fond au la îndemînă mijloacele de probațiune, pe care le pot administra atît după propunerile și indicațiile părților, cît și din oficiu, în baza rolului lor activ. V. și **concluzii de fond; deliberarea și pronunțarea hotărîrii; motivarea hotărîrii; dispozitiv.** [D.R.]

judecata în lipsă, mod de judecată care derogă de la principiul general al dezbaterilor judiciare în prezența și cu participarea părților, în cazul în care acestea au cerut în

scris instanței ca pricina să fie soluționată și în lipsa lor. **J. în l.** poate avea loc numai dacă sînt îndeplinite, cumulativ, următoarele condiții: a) procedura de citare față de părți este corect îndeplinită; în caz contrar, instanța este obligată să amîne judecata și să dispună o nouă citare; b) dacă una din părți a cerut în scris să se procedeze la judecarea cauzei și în absența sa; cererea de **j. în l.** formulată în fața primei instanțe nu-și produce efectele și în instanța de recurs atunci cînd după admiterea recursului și casarea hotărîrii atacate, aceasta reține cauza și rejudecă fondul. Privitor la **j. în l.** se pot distinge următoarele situații: a) cînd lipsește pîrîtul, instanța poate păși la judecarea cauzei, limitîndu-se numai la ascultarea reclamantului prezent; b) dacă lipsește reclamantul, pîrîtul poate cere ca judecata să aibă loc sau, dimpotrivă — dacă reclamantul nu a cerut. **j. în l.** — deși prezent, el poate să nu răspundă la apelul făcut în ședința de judecată pentru ca în felul acesta să fie întrunită condiția de suspendare a cauzei pe motiv că nici una din părți nu s-a prezentat la strigarea pricinii; c) cînd lipsesc ambele părți, dacă s-a cerut ca judecata să se facă și în absența lor, se va trece la administrarea eventualelor probe și apoi, dacă instanța se consideră lămurită asupra cauzei, va declara dezbaterile închise. De regulă **j. în l.** este cerută de către reclamant, deoarece, în caz de neprezentare, el riscă ca pîrîtul, deși prezent, să nu răspundă și astfel pricina să fie suspendată. **J. în l.** nu poate avea loc, chiar dacă soțul reclamant ar cere aceasta, în procesele de divorț. Drept urmare, dacă la judecată se înfățișează numai pîrîtul, cererea soțului reclamant va fi respinsă ca nesusținută. V. și **amînarea judecății; suspendarea voluntară; închiderea dezbaterilor.** [D.R.]

judecata peste rînd, mod operativ de amînare a judecății pricinilor care, din anumite motive, nu pot fi luate în dezbatere în raport de ordinea stabilită prin lista proceselor. **J. peste r.** poate avea loc: a) cînd părțile prezente, la începutul ședinței de judecată, cer instanței ca pricina lor să fie luată în discuție mai înainte de ordinea stabilită prin lista de procese, dacă amînarea la un alt termen este realmente necesară și nu prilejuiește discuții care s-ar prelungi în timp; b) cînd părțile cer, dacă s-a ajuns la numărul lor de ordine, ca pricina lor să fie lăsată spre a fi dezbătută mai la urmă, pentru unele motive cum ar fi, de exemplu, neprezentarea unui martor sau că apărătorii lor sînt ocupați cu susținerea unor pricini în fața altor complete de judecată etc. **J. peste r.** în lipsa părților, exceptînd cazul în care s-a cerut ca aceasta să aibă loc și în absența lor, constituie o violare a dreptului de apărare și atrage, pe acest motiv, anularea hotărîrii. V. și **lista proceselor; amînarea judecății.** [D.R.]

judecător, funcționar de stat care îndeplinește atribuții de judecată în cadrul unei instanțe judecătorești. Poate fi **j.** persoana care este cetățean român și are capacitate de exercițiu, este doctor sau licențiat în drept, nu a fost

condamnat penal și se bucură de o reputație neștirbită. **J.** încadrați la judecătorii, ca și cei încadrați la tribunalele județene sau al municipiului București se aleg și sînt revocați de consiliile populare județene sau, după caz, de consiliul popular al municipiului București, la propunerea Ministerului Justiției; alegerea se face pe durata mandatului consiliului popular, cei aleși funcționînd pînă la efectuarea unor noi alegeri de judecători. Repartizarea **j.** aleși pentru judecătorii la instanțele ce funcționează în cuprinsul județului sau al municipiului București, în care s-a făcut alegerea, se face de către Ministerul Justiției. **J.** de la tribunalele militare, pînă la stabilirea unei proceduri de alegere a lor, se numesc de către Ministerul Justiției cu acordul Ministerului Apărării Naționale. Calitatea de **j.** încetează prin: expirarea mandatului, revocarea sau eliberarea din funcție, precum și prin demisie, transferarea în altă funcție sau desfacerea contractului de muncă, în condițiile legii (pentru **j.** stagiari), desărcinare din funcție (pentru **j.** militari). [M.C.]

judecătorie, veriga primară a sistemului organelor judecătorești din R. S. România. **J.** funcționează în fiecare județ precum și în municipiul București; numărul acestora și raza teritorială a activității lor se stabilesc prin hotărîre a Consiliului de Miniștri, ținîndu-se seama de cerințele unei bune administrări a justiției. **J.** judecă în primă instanță toate pricinile, afară de acelea date prin lege în competența tribunalelor; totodată ele judecă în ultimă instanță pricinile anume prevăzute de lege. Pricinile precum și cererile de competența **j.** se judecă în complet format din doi judecători; în caz de divergență, instanța se completează cu președintele sau vicepreședintele **j.** ori cu un judecător desemnat de cel dintîi. Pricinile privind infracțiuni împotriva protecției muncii, precum și acelea referitoare la desfacerea contractului de muncă, se judecă în complet format dintr-un judecător și doi asesori populari. Sediile **j.** se stabilesc de Ministerul Justiției. [M.C.]

judecător raportor, membru al completului de judecată delegat de președintele instanței pentru întocmirea și prezentarea unei dări de seamă asupra recursului. **J.r.** urmează să dea explicații asupra respectării condițiilor de formă și cu privire la motivele pe care se sprijină hotărîrea atacată cu recurs. Cu prilejul întocmirii dării de seamă, **j.r.** trebuie să manifeste o grijă deosebită pentru a nu-și exprima părerea asupra modului de soluționare a recursului; în caz contrar **j.r.** poate fi recuzat. V. și **dare de seamă.** [I.L.]

jurisconsult, specialist în domeniul dreptului încadrat în muncă de către o organizație socialistă (întreprindere, instituție, cooperativă etc.) care se ocupă de problemele cu caracter juridic ale respectivei organizații. Potrivit legii, **j.** au următorul statut juridic: a) ca pregătire, trebuie să fie absolvent al unei facultăți de drept; b) încadrarea în muncă se face de către conducerea unității în cadrul căreia funcționează oficiul juridic; c) nu poate ocupa și alte funcții

remunerate și nici nu poate acorda asistență juridică persoanelor fizice; d) este considerat personal tehnic de specialitate și poate fi încadrat în funcție de vechime, pregătire profesională etc. în următoarele grade profesionale: stagiar, jurisconsult, jurisconsult principal, consilier juridic, consilier juridic principal, consilier juridic șef; e) încălcarea disciplinei muncii sau îndeplinirea defectuoasă a sarcinilor de serviciu atrag răspunderea disciplinară sau materială față de unitatea păgubită (de ex. propunerile neîntemeiate pentru neexercitarea acțiunilor sau căilor de atac atrag răspunderea materială, dacă se face dovada că acestea erau întemeiate și urmau să fie admise; controlul temeiniciei se face, de regulă, pe cale incidentă cu ocazia judecării contestației împotriva deciziei de imputare emisă pe seama **j.** aflat în culpă și contestată de acesta). Sarcinile **j.** pot fi grupate, în funcție de finalitatea lor, în sarcini de reprezentare și sarcini de avizare. a) Reprezentarea unităților în fața organelor de jurisdicție prin intermediul **j.** implică pentru acesta realizarea unor sarcini „de folosire de mijloace". Astfel, în această calitate, **j.** îi revine obligația de folosire corectă și la timp a mijloacelor tehnico-juridice pe care legea i le pune la dispoziție în vederea apărării intereselor unității pe care o reprezintă, cum sînt: introducerea acțiunilor în fața organelor de jurisdicție; propunerea și folosirea probatoriilor; punerea de concluzii orale și scrise; exercitarea căilor de atac etc. În fața organelor de jurisdicție, **j.** își dovedesc calitatea de reprezentant după cum urmează: de reprezentare simplă prin delegația semnată de șeful oficiului juridic ori de conducerea unității și de împuternicit de a face acte de dispoziție (de ex. renunțarea la acțiune sau la calea de atac exercitată) prin delegație specială dată și semnată de organul de conducere în acest scop. b) Avizarea actelor juridice (de ex. în cazul imputațiilor, reținerea stării de insolvabilitate a unor debitori ai unității) implică pentru **j.** realizarea unor sarcini „de rezultat" în sensul că îndeplinirea lor corectă și legală depinde numai de activitatea sa proprie. Soluțiile preconizate prin aviz trebuie să fie în conformitate cu legea și practica constantă a instanței supreme și organului de arbitraj central; cînd avizul privește o chestiune de drept controversată, opinia **j.** nu poate fi considerată contrară legii dacă este logic motivată. V. și **oficii juridice; reprezentare.** [D.R.]

jurămînt, promisiune solemnă făcută în fața instanței de judecată de o persoană care, fiind audiată ca martor, va spune numai adevărul și nu va ascunde nimic din ceea ce știe în legătură cu anumite fapte ce interesează soluționarea unui proces. Prestarea **j.** este o condiție prealabilă și necesară audierii oricărui martor; persoana care refuză să o facă nu poate fi audiată ca martor. **J.** se depune în ședința de judecată de către fiecare martor individual, mai înainte de a fi ascultat asupra a ceea ce știe în legătură cu împrejurările de fapt ale litigiului respectiv. **J.** se ia și expertului cu prilejul aducerii la cu-

noștință de către instanță a obiectivelor expertizei ce are de făcut. V. și **administrarea probei cu martori.** [M.C.]

jurisdicția muncii, totalitatea normelor juridice ce au ca obiect organizarea și funcționarea organelor competente să soluționeze litigiile de muncă, precum și regulile procedurale care urmează să fie respectate în activitatea acestora. Litigiile de muncă se soluționează de organe diferite de jurisdicție, cum sînt: comisiile de judecată, instanțele judecătorești, organele colective de conducere, consiliu sau colegii de disciplină. Organele de **j.m.** soluționează litigiile ce intră în competența lor după reguli strict determinate de lege și cu respectarea unor principii fundamentale. Majoritatea regulilor de bază ale **j.m.** reprezintă și principii fundamentale, consacrate de lege, pentru soluționarea oricărui litigiu. Potrivit legii, toate cererile și actele procedurale în legătură cu soluționarea litigiilor de muncă sînt scutite de taxa de timbru. Organele de **j.m.** sînt competente să soluționeze următoarele categorii de litigii: 1) Comisiile de judecată — organe obștești de influențare și jurisdicție — soluționează orice litigii de muncă, cu excepția celor date, printr-o dispoziție expresă a legii, în competența instanțelor judecătorești sau a altor organe. Legea le recunoaște, așadar, comisiilor de judecată plenitudine de jurisdicție în materia litigiilor de muncă. Competența materială a comisiilor de judecată se determină în funcție de două criterii: a) legătura litigiului cu încheierea, executarea, desfacerea contractului de muncă sau reintegrarea în muncă; așa fiind, comisiile de judecată soluționează litigiile dintre persoanele încadrate și unități în legătură cu încheierea sau executarea contractului de muncă, precum și litigiile referitoare la drepturi în legătură cu desfacerea contractului de muncă ori reintegrarea în muncă, dar numai dacă nu se contestă temeinicia și legalitatea acestor măsuri; b) valoarea obiectului litigiului; după criteriul valoric comisiile de judecată sînt competente să soluționeze litigiile de muncă al căror obiect nu depășește suma de 5 000 lei; competența comisiei de judecată se stabilește în funcție de pretențiile formulate prin acțiune, atît pentru trecut cît și pentru viitor. Litigiile neevaluabile în bani intră tot în competența comisiei de judecată, în virtutea principiului care acordă acesteia plenitudine de jurisdicție. Criteriile de stabilire a competenței materiale se aplică în mod concomitent. Competența teritorială a comisiei de judecată se determină în funcție de locul de muncă al persoanei în cauză, indiferent dacă unitatea are sau nu personalitate juridică. 2) Judecătoriile soluționează următoarele categorii de litigii: a) litigiile de muncă al căror obiect are o valoare mai mare de 5 000 lei; dacă se contestă legalitatea sau temeinicia unor măsuri luate de unități, competența revine judecătoriei, chiar dacă valoarea litigiului este sub 5 000 lei; b) contestațiile împotriva desfacerii contractului de muncă și litigiile privind reintegrarea în muncă, cu excepția celor făcute de persoanele cu funcții de conducere numite de orga-

nele ierarhic superioare, precum și a celor făcute de directorii, directorii generali și asimilații acestora din organele centrale; dacă măsura desfacerii contractului de muncă a fost hotărîtă de adunarea generală a oamenilor muncii, persoana concediată nu se poate plînge pe calea contestației la organele de j.m. În afara celor două categorii de litigii, judecătoriile mai sînt competente să soluționeze și acele cauze care sînt date expres în sarcina lor printr-o dispoziție legală. Astfel, judecătoriile au căderea de a soluționa și plîngerile împotriva încălcării dispozițiilor legale privitoare la înregistrările ce se fac în carnetul de muncă și la reconstituirea vechimii în muncă. Sub aspect teritorial este competentă, în toate cazurile, judecătoria în a cărei rază teritorială funcționează unitatea, indiferent dacă acea organizație are sau nu personalitate juridică. Judecătoriile au și dreptul de a exercita un control — pe calea plîngerii — asupra hotărîrilor pronunțate de comisiile de judecată în litigiile de muncă al căror obiect depășește valoarea de 1 000 lei sau este neevaluabil în bani. Tribunalele județene soluționează recursurile îndreptate împotriva hotărîrilor pronunțate de judecătorii în primă instanță și recursurile extraordinare date de lege în competența lor. 3) Organele de conducere colectivă și organele ierarhic superioare soluționează următoarele litigii de muncă: a) contestațiile împotriva sancțiunilor disciplinare, cu excepția celor care au fost date în competența judecătoriei sau a altor organe; prin urmare, legea recunoaște organelor menționate plenitudine de jurisdicție în materie disciplinară; organele de conducere colectivă au competența de a soluționa toate contestațiile îndreptate împotriva sancțiunilor disciplinare aplicate de conducătorul unității; organul ierarhic superior are căderea de a soluționa contestațiile împotriva sancțiunilor disciplinare aplicate de organele de conducere colectivă (consiliul oamenilor muncii) din unitățile subordonate; b) contestațiile împotriva desfacerii contractului de muncă precum și litigiile privind reintegrarea în muncă atunci cînd aceste contestații sînt formulate de persoane cu funcții de conducere, numite de organele ierarhic superioare, precum și cele promovate de directori, directorii generali sau asimilații acestora din organele centrale; contestațiile formulate de persoanele menționate urmează să fie soluționate de organele ierarhic superioare indiferent de motivul pentru care au fost eliberate din funcție; cu toate acestea, dacă eliberarea din funcție a fost dispusă de către adunarea generală a oamenilor muncii, pentru abateri grave de la disciplina muncii sau de la normele eticii și echității socialiste, hotărîrea adoptată nu poate fi cenzurată prin intermediul contestației; c) contestațiile împotriva redistribuirii de personal (făcute cu prilejul reducerii personalului din administrație sau producție; organele de conducere colectivă sau, după caz, organele ierarhic superioare au posibilitatea de a verifica pe această cale doar justețea redistribuirii de personal, nu și măsura desfacerii contractului de muncă;

d) contestațiile în legătură cu acordarea de trepte și gradații la retribuție, cele împotriva diminuării retribuției pentru neîndeplinirea integrală a sarcinilor de serviciu, precum și contestațiile privitoare la acordarea premiilor; organele de conducere colectivă și organele ierarhic superioare au căderea de a soluționa doar acele litigii care vizează o apreciere a unității în legătură cu retribuția; în caz de aplicare greșită a legii, în ceea ce privește retribuirea muncii, competența de soluționare a litigiului revine comisiei de judecată sau judecătoriei, în funcție de valoarea obiectului litigiului. Legea recunoaște competența de a soluționa anumite litigii de muncă și unor organe speciale de jurisdicție (Curtea Superioară de Control Financiar, unele consilii și colegii de disciplină). V. și **contestație împotriva deciziei de desfacere a contractului individual de muncă; Curtea Superioară de Control Financiar; procedura de soluționare a litigiilor de muncă.** [I.L.]

jurisdicție, termen latin folosit pentru a desemna: a) puterea de a decide asupra conflictelor ivite între diferitele subiecte de drept — persoane fizice sau juridice — prin aplicarea legii; b) competența recunoscută prin lege unor organe de stat (instanțele judecătorești, organele arbitrale, cele administrative etc.) sau obștești (comisii de judecată, consilii de disciplină etc.) de a soluționa conflictele date prin lege în atribuția lor. În sensul prevederilor constituționale, noțiunea de **j.,** lato sensu, cuprinde toate organele cărora prin lege li s-a atribuit împuternicirea de a o exercita, iar stricto sensu, numai instanțele judecătorești cărora li s-a fixat atribuția de a soluționa toate litigiile, cu excepția acelora care, prin dispoziții exprese ale legii, sînt date în competența celorlalte organe. **J.** pe care o înfăptuiesc instanțele judecătorești poartă denumirea de **j.** generală sau de drept comun, iar **j.** pe care o înfăptuiesc celelalte organe de stat sau obștești se numește **j.** specială sau de excepție. **J.,** unică în esența sa, după natura raporturilor juridice litigioase, cît și după procedura în baza căreia se desfășoară, se împarte în **j.** civilă, **j.** penală și **j.** administrativă. **J.** sînt autonome, în sensul că fiecare organ își desfășoară activitatea numai în vederea soluționării litigiilor date prin lege în competența sa și cu respectarea unei anumite proceduri. Autonomia nu exclude însă interferența sau succesiunea unor **j.** diferite. De exemplu, **j.** penală se interferează cu cea civilă prin cumularea ambelor acțiuni — penală și civilă — în fața instanței penale; sau, dacă nu se mai poate urma calea **j.** penale, pe motiv că s-a dispus încetarea urmăririi, constatarea existenței unei infracțiuni se face, pe cale incidentă, de către instanța civilă. Activitatea de **j.** indiferent de organul în fața căruia se desfășoară, prezintă următoarele trăsături specifice: a) o pretenție a celui care reclamă și o împotrivire din partea celui despre care se pretinde a fi obligat; b) competența organului de a rezolva pricina cu care legal a fost sesizat; c) respectarea procedurii de soluționare a pricinii, bazată în

principal pe contradictorialitate; d) caracterul obligatoriu al actului de finalizare a activității, pentru părțile aflate în conflict; e) desesizarea organului prin pronunțarea actului conclusiv al activității pe care a desfășurat-o. Noțiunea de **j.**, concretizată în actul final și de dispoziție al organului care a soluționat conflictul, o evocă și pe aceea de imperium; conține, cu alte cuvinte, și dreptul de constrîngere pentru executarea hotărîrii pronunțate. Executarea silită, ca și judecata, aparține **j.**: scopul ei final, apărarea drepturilor civile subiective încălcate sau nerecunoscute, putînd fi atins numai prin folosirea ambelor serii de mijloace: de judecată și de execuție. V. și **act jurisdicțional; dublu grad de jurisdicție; hotărîre; proces civil; executare silită.** [D.R.]

jurisdicții speciale, activitate de soluționare de către unele organe de stat sau obștești (altele decît instanțele judecătorești), după o anumită procedură, a conflictelor juridice ce le-au fost date prin lege, în mod expres, în competența lor. **J.s.** se caracterizează prin următoarele trăsături: a) se înfăptuiesc de organele de stat sau obștești care nu fac parte din sistemul de organizare al instanțelor judecătorești; b) soluționează numai anumite categorii de conflicte juridice, ce le-au fost date în competență în mod expres prin lege; c) sesizarea organelor competente se face, de regulă, de partea interesată, cît și din oficiu (de exemplu, organele arbitrale); d) procedura de soluționare este, în cele mai multe cazuri, sumară și se poate desfășura și fără citarea părților (de exemplu, în litigiile arbitrale cu o valoare mai mică de 5 000 lei). În raport de trăsăturile caracteristice și atribuțiile ce le sînt date prin lege, organele de **j.s.** pot fi grupate după cum urmează: a) organe de stat special create pentru a înfăptui o asemenea activitate, cum sînt: organele arbitrajului de stat, pentru soluționarea litigiilor patrimoniale dintre organizațiile socialiste; Colegiul de jurisdicție din cadrul Curții Superioare de Control Financiar, pentru soluționarea litigiilor privind răspunderea materială a persoanelor din organele de conducere, care, prin măsurile luate sau dispozițiile date, au adus pagube unității unde lucrează sau altor unități socialiste; comisiile de contestații pentru soluționarea litigiilor privind pensiile și ajutorul social ș.a.; b) organe ale organizațiilor obștești, cum sînt organele arbitrale ale uniunilor centrale de cooperative, pentru soluționarea litigiilor patrimoniale dintre organizațiile cooperatiste membre ale respectivei uniuni; c) organe obștești, cum sînt comisiile de judecată, care, pe lîngă activitatea de împăcare a părților în unele pricini, soluționează și unele abateri de la regulile de conviețuire socială, litigii de muncă și unele litigii patrimoniale civile. Sub raportul legăturii dintre **j.s.** și jurisdicția de drept comun realizată prin intermediul instanțelor judecătorești, se pot distinge: a) **j.s.** independente, care sînt organizate într-un sistem propriu de judecată și control, cum este, de exemplu, **j.s.** realizată prin intermediul organelor arbitrale; b) **j.s.** combinate, în sensul organizării lor numai pentru înfăptuirea ju-

decăţii în fond, controlul fiind dat în competenţa instanţelor judecătoreşti, cum este, de exemplu, cazul **j.s.** realizate prin intermediul comisiilor de judecată şi al instanţelor judecătoreşti, în cazul litigiilor de muncă al căror obiect are o valoare sub 5 000 lei, ş.a. V. şi **dublu grad de jurisdicţie; plenitudine de jurisdicţie.** [D.R.]

jurisprudenţă, totalitatea soluţiilor date de instanţele judecătoreşti în litigiile, avînd ca obiect raporturi juridice dintr-un anumit domeniu (de ex.: obligaţii, moştenire, proprietate etc.). În sistemele juridice din unele ţări **j.** constituie izvor de drept. Sin. practică judiciară. [M.C.]

justificarea calităţii de reprezentant, obligaţia persoanei care nu participă în procesul civil în nume propriu, de a înfăţişa instanţei de judecată actul ce îi conferă dreptul de a reprezenta pe una dintre părţi. Reprezentanţii legali ai persoanelor fizice îşi justifică calitatea prin înfăţişarea unei copii legalizate de pe înscrisul care dovedeşte calitatea lor; în cazul persoanelor juridice se va arăta actul prin care reprezentanţii legali au fost numiţi sau aleşi în funcţie. Jurisconsulţii îşi justifică calitatea de reprezentanţi cu delegaţia semnată de şeful oficiului juridic sau de conducătorul unităţii. Reprezentanţii convenţionali ai persoanelor fizice îşi justifică calitatea prin înfăţişarea procurii în original sau în copie legalizată. În cererile pe care le adresează instanţelor judecătoreşti reprezentanţii vor indica, în mod expres, calitatea (de reprezentanţi) în care participă la activitatea procesuală; neprecizarea calităţii de reprezentant conduce la concluzia că acea persoană participă la activitatea judiciară în nume propriu; într-o asemenea împrejurare sancţiunea care se va aplica este aceea a respingerii acţiunii civile. Soluţia diferă însă atunci cînd în cerere se precizează că acea persoană acţionează pentru altul, fără ca ea să-şi justifice o atare calitate; într-o asemenea situaţie sancţiunea ce se va aplica este anularea cererii. Nejustificarea calităţii de reprezentant poate fi invocată pe cale de excepţie de către persoana interesată; instanţa are posibilitatea de a acorda un termen în vederea **j.c. de r.** V. şi **reprezentare legală; reprezentare convenţională.** [I.L.]

justificarea provenienţei bunurilor, operaţiune constînd în obligaţia persoanei cercetate de a dovedi caracterul licit al mijloacelor folosite pentru dobîndirea sau sporirea bunurilor a căror provenienţă este controlată. Este pretinsă de către organele competente atunci cînd sînt date sau există indicii că ar exista o vădită disproporţie între valoarea bunurilor şi veniturile legale ale persoanelor fizice. Vădita disproporţie este atît o condiţie prealabilă declanşării controlului, cît şi o condiţie necesară pentru a se aplica sancţiunea prevăzută de lege; de aceea, instanţa are îndatorirea să verifice mai întîi dacă bilanţul între venituri şi cheltuieli este corect, iar apoi orice împrejurare de fapt, pentru a stabili dacă, în concret, în raport de profesia, modul de viaţă obişnuit al celui cercetat, este sau nu o vădită disproporţie în sen-

sul legii; vădita disproporție trebuie să rezulte din probele administrate, și pentru aceasta, examinarea veniturilor și cheltuielilor persoanei cercetate trebuie făcută în dinamica lor, prin scindarea perioadei supuse controlului în intervale de timp determinate de achiziționarea unor bunuri mai importante. În cazul în care cercetatul formează împreună cu alte persoane o singură familie, se vor cumula toate veniturile realizate de membrii familiei și toate cheltuielile făcute de ei, și numai după aceea se va face balanța dintre venituri și cheltuieli, spre a se stabili dacă proveniența bunurilor achiziționate este sau nu licită. Dacă dovada provenienței bunurilor se face prin împrumuturi, donații, vînzare-cumpărare sau alte asemenea acte, se vor examina, potrivit legii, și posibilitățile materiale ale persoanelor de la care cel în cauză pretinde că a primit sumele de bani sau bunurile, adică se vor verifica veniturile și cheltuielile acestora din perioadele în care se pretinde că au împrumutat sumele de bani. Dovada caracterului licit al mijloacelor folosite pentru dobîndirea sau sporirea bunurilor, a valorii acestora și a cheltuielilor necesitate de întreținerea cercetatului și a familiei sale, se poate face prin toate mijloacele de probă prevăzute de lege; referitor însă la proba cu martori, atît comisia de cercetare cît și instanța au îndatorirea de a analiza cu deosebită atenție depozițiile acestora, corobo-rîndu-le, pe cît posibil, cu alte probe, ordonate chiar din oficiu. În ce privește stabilirea valorii bunurilor achiziționate de persoana în cauză, se va lua în considerare prețul efectiv plătit la data cînd au fost cumpărate bunurile, respectiv sumele investite de ea pentru achiziționarea lor. V. și **bunuri care nu au fost dobîndite în mod licit; procedura privind controlul provenienței unor bunuri care nu au fost dobîndite în mod licit** [M.M.]

justiție 1. Totalitatea instanțelor judecătorești dintr-un anumit stat (spre exemplu, din R.S. România). 2. Formă fundamentală de activitate a statului constînd în soluționarea litigiilor (în acest sens **j.** se materializează în activitatea desfășurată de instanțele judecătorești și celelalte organe de jurisdicție). 3. Concept ce exprimă ideea de echitate și de dreptate. [M.C.]

L

legi de procedură, reglementări juridice privind organizarea activității de judecată, competența organelor de jurisdicție, desfășurarea procesului civil precum și a executării silite a hotărîrilor judecătorești. În funcție de obiectul lor, **l. de p.** se clasifică în: a) legi de organizare judecătorească, ce reglementează: alcătuirea instanțelor judecătorești, alegerea și revocarea judecătorilor, desemnarea acestora în funcții de conducere a instanțelor, statutul judecătorilor etc.; b) legi de competență, care reglementează atribuțiile diferitelor instanțe judecătorești, determinînd categoriile de pricini ce le revin spre judecată, precum și regulile de repartizare a pricinilor între instanțele de același grad; c) legi de procedură propriu-zise, ce conțin normele juridice care reglementează modul de înfăptuire a judecății proceselor civile, ca și al executării silite a hotărîrilor judecătorești. În unele acte normative se cuprind norme aparținînd tuturor celor trei categorii de **l. de p.**; există însă și situații cînd pentru norme din aceeași categorie se emit mai multe acte normative. Potrivit criteriului ce are în vedere întinderea cîmpului de aplicare al **l. de p.**, se disting: legi generale și legi speciale. Sînt **l. de p.** generale (sau de drept comun) acele reglementări juridice care se aplică în orice materie și în toate cazurile, mai puțin în cazurile în care legiuitorul stabilește un regim special și derogatoriu; au caracter de legi speciale acele reglementări care privesc numai anumite materii și conțin dispoziții derogatorii de la reglementarea generală. **L. de p.** se clasifică și în baza criteriului ce are în vedere posibilitatea părților de a se îndepărta de la prevederile legale, în sensul de a putea renunța la aplicarea lor; sub acest aspect se disting legile imperative și cele dispozitive. Sînt imperative acele **l. de p.** care fie că impun părților o acțiune, fie că le obligă la o abținere (acestea din urmă fiind numite prohibitive); aplicarea lor este obligatorie, iar încălcarea lor se sancționează, după caz, cu: decăderea din drept, nulitatea actului ori plata unei amenzi. Au caracter dispozitiv (sau supletiv) acele **l. de p.** care fie că suplinesc voința neexprimată a părților (în actele lor juridice), fie că protejează interese ale uneia din părți, îngăduind însă părților, și într-un caz și în celălalt, să-și exercite dreptul de dispoziție și să se îndepărteze de la prevederile legale. [M.C.]

lex fori, locuțiune latină care desemnează legea procedurală aplicabilă raporturilor juridice cu elemente de extraneitate. **L.f.** reglementează principalele aspecte privitoare la desfășurarea procesului civil,

de la promovarea cererii de chemare în judecată și pînă la pronunțarea hotărîrii judecătorești. Astfel, **l.f.** reglementează forma cererii de chemare în judecată, condițiile actelor de procedură, termenele de procedură, administrarea și aprecierea probelor; de asemenea, **l.f.** stabilește regulile de desfășurare a procesului și determină jurisdicția competentă. **L.f.** nu se aplică condițiilor de admisibilitate a probelor preconstituite și executării silite. [I.L.]

lichidarea cheltuielilor de executare, operațiune juridică constînd în trecerea cheltuielilor de executare ocazionate de îndeplinirea procedurii urmăririi silite, în sarcina debitorului urmărit. **L.c. de e.** variază în funcție de forma și modalitatea de executare silită aplicată. Ea se face cu prilejul distribuirii prețului după efectuarea executării. Legea dispune că în cazul executării mobiliare, din sumele rezultate prin vînzare se vor scădea cheltuielile de urmărire și de vînzare; în cazul popririi, suma poprită, datorată de terțul poprit, se va distribui după scăderea cheltuielilor de către instanța de judecată; în ipoteza executării imobiliare, lichidarea se face odată cu întocmirea tabloului de împărțeală; în procedura specială de executare silită (reglementată pentru recuperarea creanțelor organizațiilor socialiste) se prevede că, în cadrul distribuirii prețului, sumele de bani rezultate din executarea silită se eliberează creditorilor urmăritori pînă la acoperirea integrală a creanțelor, cheltuielilor de judecată și cheltuielilor de executare, iar atunci cînd urmărirea silită a fost pornită de mai mulți creditori, cheltuielile ocazionate de urmărirea bunurilor al căror preț se distribuie se lichidează cu preferință față de toate celelalte creanțe etc. [M.C.]

licitație, mijloc procedural asigurînd valorificarea bunurilor debitorului prin vînzarea silită a acestora, la care se recurge ori de cîte ori recuperarea creanței nu poate fi făcută pe o altă cale mai convenabilă creditorului. 1) În cazul imobilelor, **l.** are loc în cadrul ședinței publice de judecată, imobilul urmărit adjudecîndu-se persoanei care oferă prețul cel mai mare; la această ședință pot participa, pe lîngă părți și creditorii intervenienți și orice alte persoane. Vînzarea silită poate avea loc numai după 5 zile de la afișarea publicațiilor de vînzare, astfel încît instanța trebuie să fixeze termenul de vînzare cu respectarea acestui termen. Pentru ca vînzarea să aibă loc este necesar ca cel puțin unul dintre creditori să declare instanței în ședință publică că voiește ca imobilul să fie vîndut; în lipsa unei asemenea declarații **l.** se închide, iar procedura va fi reluată numai la cererea unui creditor. **L.** poate fi începută numai după ce în prealabil instanța rezolvă toate cererile incidente și opozițiile făcute la executare. Desfășurarea **l.** parcurge următoarele momente procedurale mai importante: a) secretarul dă citire publicațiilor de vînzare, condițiilor vînzării, soluției date de instanță cu privire la opoziții sau la alte cereri incidente și oferă imobilul la prețul de **l.**; b) pentru fiecare preț oferit se fac trei strigări, din cinci în cinci minute; prețul de la

care încep strigările este cel indicat în publicația de vînzare; c) imobilul se adjudecă ofertantului care dă prețul cel mai mare, dar în nici un caz la un preț inferior celui de la care a început l.; d) în cazul în care nu se poate obține acest preț, se fixează un al doilea termen, de cel puțin 25 zile, pentru o nouă l. ce va începe la un preț redus cu 10% față de cel de la l. anterioară; e) dacă imobilul nu se vinde nici la acest termen se fixează un al treilea termen la un interval de cel puțin 25 de zile, cînd imobilul se poate vinde la prețul cel mai mare oferit; f) în eventualitatea că imobilul nu se vinde nici la cel de-al treilea termen, executarea se sistează, putînd fi reluată oricînd la cererea creditorului urmăritor. La l. poate participa orice persoană capabilă de a contracta și solvabilă, cu excepția acelora cărora le este interzisă prin lege cumpărarea bunurilor urmărite. La vînzarea imobiliară pot concura și creditorii; în schimb, debitorului îi este interzisă participarea la vînzare, atît personal cît și prin persoane interpuse, fiind astfel împiedicat să-și înstrăineze pe această cale bunurile la un preț redus. Această primă adjudecare este provizorie; în scopul de a se obține un preț cît mai ridicat, legea prevede că în termen de 8 zile se va ține o a doua vînzare numită supralicitație. La fiecare termen instanța încheie un proces verbal de ședință și după ce adjudecatarul îndeplinește toate obligațiile ce-i revin eliberează ordonanța de adjudecare. 2) În cazul mobilelor, l. urmează reguli deosebite, urmărirea mobiliară nefiind o procedură execuțională judiciară: operația materială a vînzării este efectuată de executorul judecătoresc, fiind ordonată și supravegheată de instanță. Legea dispune totuși că executorul judecătoresc trebuie să fie asistat de un secretar al judecătoriei sau de un ajutor al acestuia; cînd bunurile urmărite se află în altă localitate decît aceea a sediului instanței, executorul judecătoresc va fi asistat numai de un organ al miliției locale sau, în comune, de delegatul consiliului popular. Desfășurarea procedurii l. parcurge următoarele momente mai importante: a) în ziua fixată pentru l., executorul se deplasează la locul unde se află bunurile sechestrate, verificînd numărul și starea lor pe baza procesului-verbal de sechestru și le preia de la custode, dîndu-i acestuia o chitanță de confirmare a preluării; b) se procedează apoi la vînzare, l. neputînd fi începută mai înainte de ora opt dimineața și nici mai tîrziu de ora 6 seara; c) l. nu poate fi ținută în zilele de duminică sau de sărbători legale, cu excepția cazurilor urgente cînd președintele poate autoriza desfășurarea ei și în asemenea zile; d) datornicul nu poate concura, nici personal și nici prin persoane interpuse, nefiind îngăduit ca el să-și cumpere propriile bunuri; e) executorul oferă spre vînzare obiectele sechestrate, făcînd oferta pentru fiecare dintre ele în mod distinct; dacă obiectele nu se pot vinde separat, prin specificul lor fiind legate între ele (de ex. un serviciu de masă, o serie de tablouri care se completează reciproc etc.), vînzarea se va face în bloc; f) executorul indică prețul la care începe

l., iar dacă nimeni nu oferă acest preț, se trece la l. altui obiect; în cazul în care nu se prezintă nici un amator pentru nici unul din obiecte, l. se amînă la altă dată; g) dacă se prezintă amatori și oferă un preț inferior celui stabilit de executor, vînzarea se va face la prețul oferit, dacă acesta nu este derizoriu; h) în cazul în care concurența este reală, pentru fiecare obiect se fac trei strigări, iar adjudecarea se face asupra aceluia care oferă prețul cel mai mare; i) numărarea prețului se face la fața locului, legea neadmițînd plata lui ulterioară și nici eșalonarea plății în rate. **L.** se oprește în momentul în care din sumele încasate ca preț se acoperă integral creanțele și cheltuielile de executare; bunurile rămase nevîndute se restituie debitorului și tot la fel se restituie acestuia și eventualele surplusuri de încasări realizate prin vînzările efectuate. [M.C.]

lipsă de apărare 1. Situația în care partea nu are apărător în cauză sau acesta este împiedicat să se prezinte la judecată ori să pregătească apărarea. **L. de a.** constituie un motiv de amînare a judecății; instanța are posibilitatea de a aprecia asupra cererii de amînare pentru ca această facultate să nu se transforme într-un mijloc de tergiversare a judecății. Dacă instanța găsește neîntemeiate motivele de amînare, va proceda la respingerea cererii; într-o asemenea situație, la cererea părții, instanța va amîna pronunțarea hotărîrii în vederea depunerii de concluzii scrise. 2. Situația în care statul, persoanele juridice, persoanele fizice dispărute, persoanele puse sub curatelă sau lipsite de capacitate de exercițiu nu au fost apărate deloc în procesul civil. **L. de a.** constituie, în acest caz, un motiv de revizuire a hotărîrii judecătorești; sub acest aspect apărarea cu viclenie este considerată de lege tot ca un temei al cererii de revizuire. V. și **amînarea judecății; motivele de revizuire.** [I.L.]

lista de sarcini, act întocmit de notariatul de stat în raza căruia se află imobilul supus urmăririi silite și care cuprinde toate inscripțiile, transcripțiile de privilegii sau ipoteci privitoare la acel bun. **L. de s.** se întocmește la cererea instanței în ipoteza executării silite indirecte asupra bunurilor imobile; președintele instanței urmează să solicite **l. de s.** după fixarea termenului de vînzare, iar notariatul de stat este obligat să o înainteze în termen de 5 zile. Pe marginea **l. de s.** grefierul va înscrie toate cererile și reclamațiile făcute de persoanele interesate cu privire la existența altor sarcini; pe baza **l. de s.** se va întocmi de președintele instanței de executare, tabloul de ordine al creditorilor. [I.L.]

lista martorilor, act prin intermediul căruia una din părți precizează elementele necesare pentru citarea martorilor ce au fost încuviințați de instanță în condițiile determinate de lege. **L.m.** se întocmește de partea interesată în ipoteza încuviințării probei în cursul judecății; dacă cu prilejul încuviințării dovezii, partea este în măsură să indice toate elementele necesare pentru citarea martorilor, nu este necesară întocmirea unei asemenea liste. Depunerea **l.m.**

se învederează necesară, îndeosebi, în următoarele situații: cînd necesitatea probei cu martori rezultă din dezbateri iar partea nu are posibilitatea de a o prevedea și atunci cînd dovada nu a fost solicitată, cel mai tîrziu la prima zi de înfățișare, datorită neștiinței sau lipsei de pregătire a părții. De asemenea, **l.m.** se poate depune de partea interesată și în ipoteza înlocuirii persoanelor propuse să fie audiate; instanța poate încuviința însă înlocuirea martorilor doar în caz de moarte, dispariție sau motive bine întemeiate. În toate cazurile, **l.m.** se depune, sub sancțiunea decăderii, în termen de cinci zile de la încuviințarea probei; decăderea poate fi evitată prin prezentarea martorilor la termenul fixat pentru înfățișarea lor. [I.L.]

lista proceselor, act procedural întocmit de grefierul de ședință în care sînt trecute, în ordinea dispusă de președintele completului de judecată, cauzele ce urmează să se dezbată în ziua respectivă. **L.p.** are ca scop asigurarea publicității dezbaterilor și garantarea dreptului de apărare. Prin afișarea **l.p.** publicul poate lua cunoștință de procesele ce urmează să se dezbată într-o anumită ședință de judecată; de asemenea, părților li se garantează în acest mod și posibilitatea de a cunoaște ordinea în care urmează să fie chemate în fața instanței de judecată. **L.p.** se afișează pe ușa sălii de ședință cu cel puțin o oră înainte de începerea dezbaterilor. La întocmirea **l.p.** se va ține seama de necesitatea judecării cu precădere a cauzelor declarate urgente (ordonanțe președințiale, acțiuni posesorii etc.) și a celor rămase în divergență. Ordinea stabilită prin **l.p.** nu poate fi schimbată decît cu acordul părților care au o ordine de preferință; de asemenea, nu se poate proceda la dezbaterea unei cauze peste rînd dacă nu sînt prezente părțile litigante. Cauzele care nu comportă discuții, urmînd a se amîna la un alt termen, pot fi strigate la începutul ședinței de judecată; amînarea judecății poate fi dispusă în asemenea situații de un singur judecător dar numai dacă părțile legal citate sînt prezente și solicită acordarea unui nou termen (pentru lipsă de procedură, depunerea unui raport de expertiză etc.). La cererea părților, instanța poate lăsa cauza la urmă, fixînd o anumită oră la care se va proceda din nou la strigarea procesului. Pentru a-și realiza funcția sa procedurală, **l.p.** va trebui să cuprindă mențiuni privitoare la identificarea cauzelor, numele și prenumele părților, precum și obiectul fiecărui litigiu. [I.L.]

litigiu, orice neînțelegere sau conflict ivit între două sau mai multe persoane cu privire la modul de realizare a conținutului — drepturi și obligații — unor raporturi juridice. Natura sau specificul raporturilor juridice determină și natura l., cu toate consecințele ce decurg din aceasta: competența organelor de jurisdicție de a le soluționa; modul de alcătuire a completelor de judecată; procedura activității de soluționare; organizarea căilor de atac; executarea hotărîrilor etc. După însușirile raporturilor juridice a căror valorificare se urmărește, l. pot fi civile, de muncă, pe-

nale, administrative etc. V. și **proces; jurisdicție.** [D.R.]

litigiu civil, orice neînțelegere sau conflict ivit între subiectele raporturilor juridice civile cu privire la modul cum acestea își exercită drepturile și îndeplinesc obligațiile. La starea de **l.c.** se ajunge, de regulă, prin faptele persoanelor obligate, care nu dau urmare pretențiilor pe care titularii de drepturi, în temeiul prerogativelor lor, le pot emite față de ele, ori îi împiedică de a săvîrși, în legătură cu exercitarea drepturilor ce le aparțin, anumite acte sau fapte juridice. Potrivit principiului nemo esse judex in sua causa potest (nimeni nu poate fi judecător în propria sa cauză) orice **l.c.** trebuie să fie dedus, spre a fi soluționat, în fața organelor de jurisdicție competente. V. și **proces civil; jurisdicție.** [D.R.]

litigiu de muncă 1. (în sens larg), toate neînțelegerile dintre o persoană fizică sau juridică care încadrează în muncă și o persoană încadarată, în legătură cu drepturile și obligațiile ce izvorăsc dintr-un raport juridic de muncă. 2. (în sens restrîns), orice neînțelegere dintre o persoană încadrată și unitate, în legătură cu încheierea, executarea sau încetarea contractului individual de muncă. **L. de m.** se particularizează prin aceea că el vizează neînțelegerile dintre unitate și o persoană fizică, iar obiectul său este determinat de natura și conținutul raportului juridic de muncă. La baza **l. de m.** se află întotdeauna un raport juridic de muncă; prin urmare, ori de cîte ori părțile urmăresc valorificarea unor drepturi ce decurg dintr-un raport juridic de muncă, litigiul dintre ele urmează să fie considerat ca un **l. de m.** În categoria **l. de m.** urmează să fie încadrate și acele neînțelegeri ce sînt prealabile stabilirii raportului juridic de muncă, dar care se află în strînsă legătură cu încheierea contractului de muncă; au un asemenea caracter neînțelegerile care vizează încheierea contractului de muncă în baza actului administrativ de repartizare sau ca urmare a reușitei la un examen ori concurs. **L. de m.** sînt susceptibile de a fi clasificate în funcție de următoarele criterii: 1) După obiectul lor, distingem: a) litigiile privitoare la încheierea contractului de muncă, cum sînt cele care au ca obiect interpretarea unor clauze contractuale, natura contractului de muncă, termenul de încercare, constatarea nulității contractului etc.; b) litigii în legătură cu executarea contractului de muncă, cum sînt cele privind plata retribuției sau a altor drepturi bănești, legalitatea și temeinicia măsurilor de modificare a contractului individual de muncă, răspunderea materială a persoanelor încadrate, răspunderea disciplinară, răspunderea patrimonială a unității, suspendarea din funcție, plata alocației de stat și restituirea acesteia în cazul sumelor nedatorate; c) litigii privitoare la desfacerea contractului de muncă și la reîntegrarea în muncă, cum sînt cele avînd ca obiect desfacerea contractului de muncă din inițiativa unității, reintegrarea în muncă a persoanelor concediate ilegal, plata despăgubirilor pentru desfacerea ilegală a contrac-

tului de muncă, neîntocmirea și depunerea în termen a dosarului de pensionare de către unitate la oficiul de pensii, eliberarea carnetului de muncă în urma încetării raporturilor juridice de muncă etc. 2) După natura dreptului încălcat deosebim: a) litigii patrimoniale, cum sînt cele în legătură cu răspunderea patrimonială, obligația legală de restituire, acordarea unor drepturi de retribuție sau a altor drepturi bănești, plata de despăgubiri pentru desfacerea ilegală a contractului de muncă; b) litigii nepatrimoniale, cum sînt cele privitoare la contestarea anumitor sancțiuni disciplinare. Distincția dintre litigiile patrimoniale și cele nepatrimoniale prezintă importanță practică sub aspectul transmisiunii calității procesuale. Raportul juridic de muncă are un caracter intuitu personae, fapt pentru care drepturile și obligațiile ce formează conținutul său nu pot fi transmise, în principiu, către alte subiecte de drept; de la această regulă sînt exceptate anumite drepturi și obligații cu caracter patrimonial; astfel, dacă în cursul soluționării contestației împotriva deciziei de imputare intervine decesul persoanei obligate la despăgubiri, locul acesteia urmează să fie preluat, la cererea unității, de către moștenitori. Distincția dintre **l. de m.** patrimoniale și cele nepatrimoniale prezintă interes și sub aspectul termenelor prevăzute de lege pentru sesizarea organelor de jurisdicție a muncii. Astfel, dacă **l. de m.** are ca obiect pretenții bănești ale persoanelor încadrate în muncă față de unitate, termenul de sesizare este de trei ani; în toate celelalte **l. de m.** termenul de sesizare a organelor de jurisdicția muncii este de 30 de zile. În dreptul nostru **l. de m.** se soluționează de organe speciale de jurisdicție. V. și **jurisdicția muncii.** [I.L.]

litisconsorțiu procesual, v. **coparticipare procesuală.**

litispendență, situație procesuală în care două sau mai multe instanțe de fond, deopotrivă competente, sînt sesizate cu aceeași cauză civilă. **L.** reprezintă o situație anormală în opera de înfăptuire a justiției, întrucît ea poate conduce la pronunțarea unor hotărîri contradictorii în una și aceeași cauză civilă. Situația de **l.** poate fi înlăturată pe cale de excepție; ea poate fi invocată de oricare dintre părți, de procuror sau de instanță din oficiu. Excepția de **l.** poate fi invocată doar dacă ambele procese se află în fața instanțelor de fond; dacă o cauză se află în fața instanței de fond, iar cealaltă în recurs, nu se poate invoca excepția de **l.**; într-o asemenea situație se va invoca excepția puterii lucrului judecat, în fața instanței de fond, procesul urmînd să fie suspendat pînă la soluționarea definitivă a cauzei în recurs. **L.** anticipează asupra autorității lucrului judecat; de aceea, ea presupune întrunirea cumulativă a triplei identități de părți, obiect și cauză. Excepția de **l.** trebuie să fie invocată în fața ultimei instanțe sesizate, întrucît competența (teritorială alternativă) se fixează în mod definitiv odată cu sesizarea primului organ de jurisdicție (instanță de judecată); dacă excepția de **l.** este admisă, ea va avea ca efect trimiterea dosarului spre so-

luționare la instanța mai întîi sesizată. **L.** funcționează și în ipoteza în care una și aceeași instanță a fost sesizată în mod succesiv cu o pretenție civilă; într-o asemenea împrejurare conexarea se va face la dosarul cererii mai vechi. Respingerea excepției de **l.** generează un conflict pozitiv de competență. V. și **conflict de competență.** [I.L.]

locus regit actum, locuțiune latină care desemnează legea aplicabilă formei exterioare a actelor juridice în raporturile de drept internațional privat. În domeniul formei exterioare este tradițională **regula** potrivit căreia se aplică legea locului unde s-a încheiat actul juridic. Principiul **l.r.a.** este determinat de considerații de ordin practic, fiind de natură să conducă la aplicarea unei reglementări unitare în privința formei exterioare a actelor juridice. Legea locului încheierii actului juridic reglementează, în afară de forma exterioară și unele aspecte privitoare la: forma de redactare și determină persoanele chemate să intervină în acest scop; forța probantă a actelor și sancțiunile ce se aplică în ipoteza încălcării condițiilor de formă. **L.r.a.** nu se aplică însă cu privire la formele de publicitate, de abilitare și de procedură. [I.L.]

M

mandat, v. **procură.**

mandatar, persoană care, în virtutea unui contract de mandat, primește împuternicire și se obligă să facă ceva, în numele și pe seama mandantului. **M.** are următoarele obligații: să execute însărcinarea primită; să dea socoteală mandantului, la cererea acestuia, despre felul în care a executat acea însărcinare; să plătească mandantului daune-interese, în eventualitatea în care, executînd necorespunzător sau cu întîrziere împuternicirea primită, a cauzat pagube acestuia; **m.** răspunde pentru dol, dar și pentru culpa comisă în executarea obligației asumate. Răspunderea sa va fi mai puțin severă în cazul în care mandatul este gratuit; prin convenție, părțile pot modifica întinderea răspunderii m. În cazul în care mai mulți mandatari au fost împuterniciți prin aceeași procură, fiecare dintre ei răspunde independent: nu există solidaritate între mandatari. **M.** este ținut responsabil pentru faptele substitutului său, atunci cînd și-a substituit o altă persoană, fără ca acest drept să-i fi fost conferit de către mandant, precum și atunci cînd, fiindu-i conferit un asemenea drept, și-a substituit o persoană a cărei incapacitate sau insolvabilitate erau notorii. Avocatul angajat de parte sau desemnat din oficiu este un **m.** al acesteia. V. și **procură; avocat.** [M.C.]

mandat de aducere, mijloc procedural utilizat de instanță pentru a constrînge martorul și expertul — care, deși legal citat, nu se prezintă în fața sa la termenul stabilit — să dea curs chemării făcute și să depună mărturie sau, respectiv, să efectueze expertiza pentru care a fost desemnat. Legea prevede că **m. de a.** poate fi emis împotriva martorului care lipsește la prima citare; această prevedere este aplicabilă și față de expert. Executarea **m. de a.** se asigură cu concursul organelor de miliție. [M.C.]

martor, persoană străină de proces avînd cunoștințe despre fapte care sînt concludente în rezolvarea pricinii (spre ex. a fost prezentă la încheierea unui contract, la săvîrșirea unui fapt ilicit, la întocmirea unui testament etc.). **M.** relatează instanței faptele și împrejurările cunoscute de el, ajutînd instanța să descopere adevărul obiectiv. Pot fi **m.** numai persoanele fizice. În principiu, orice asemenea persoană poate fi audiată ca **m.** în procesul civil, dacă are cunoștințe despre împrejurările cauzei; cu toate acestea, legea prevede că interzișii nu pot fi audiați ca **m.** în nici un caz, interdicția audierii lor fiind absolută. Persoana fizică dobîndește capacitatea de a depune ca **m.** la împlinirea vîrstei de 14 ani; legea prevede că minorii, debilii mintali și cei lipsiți vremelnic de

discernămînt pot fi ascultați ca **m.**, dar legiuitorul recomandă judecătorilor ca la aprecierea depoziției să se țină seama de starea lor. Infirmitățile fizice creează incapacitatea de a depune mărturie numai pentru faptele percepute într-un anumit mod (cu organul de simț afectat de infirmitate). Legea interzice audierea ca **m.** a următoarelor persoane: a) rudele și afinii pînă la gradul al treilea inclusiv; b) soțul, chiar despărțit; c) cei condamnați pentru mărturie mincinoasă. În procesele de divorț, ca și în cele referitoare la starea civilă în general, pot fi audiate ca **m.** și rudele de orice grad, cu excepția descendenților. Sînt scutiți prin lege de a depune ca **m.** (avînd dreptul să refuze mărturia): persoanele obligate să respecte secretul profesional sau de serviciu (avocații, medicii, farmaciștii, slujitorii cultelor și orice alte persoane pe care legea le obligă să păstreze secretul cu privire la faptele încredințate lor în exercițiul profesiei); funcționarii de stat, cu privire la împrejurările secrete de care au avut cunoștință în această calitate. Toate aceste persoane, cu excepția slujitorilor cultelor, sînt însă obligate să depună ca **m.** dacă au fost dezlegate de îndatorirea păstrării secretului profesional de către cel interesat, respectiv de către autoritatea interesată în păstrarea secretului de serviciu. Legea scutește de obligația de a depune ca **m.** pe toți aceia care, prin răspunsurile lor, s-ar expune ei înșiși, ori ar expune pe vreuna din următoarele persoane: soț, soție, rude ori afini pînă la gradul trei, la o pedeapsă penală sau la oprobriul public. [M.C.]

masă succesorală, ansamblul elementelor (bunuri și alte valori) care, făcînd parte din patrimoniul defunctului, pot constitui obiectul împărțelii moștenirii. [M.M.]

mărturie, mijloc de probă materializat în relatarea făcută de un martor în fața instanței de judecată sau a altui organ de jurisdicție cu privire la împrejurări de orice natură pe care le cunoaște direct sau indirect și a căror prezentare ar putea contribui la soluționarea litigiului dintre părți. **M.** poate consta în relatări privind acte, fapte sau alte împrejurări despre care martorul a luat cunoștință în mod direct (a auzit, a văzut etc.) prin propriile simțuri (m. directă). Judecătorul are libertatea deplină să aprecieze valoarea probantă a **m.** ținînd seama în acest scop dacă ea se corelează sau nu cu alte probe administrate în cauză. V. și **mărturie indirectă.** [M.C.]

mărturie indirectă, mărturie cuprinzînd relatări privitoare la împrejurări de orice natură despre care martorul nu a luat cunoștință în mod direct (nu le-a auzit, nu le-a văzut etc.) prin simțurile proprii, ci numai indirect, cunoscîndu-le din auzite sau din ceea ce vorbește lumea (zvon public). În principiu, **m.i.** nu are valoare probantă; ea poate demonstra însă organului de jurisdicție necesitatea de a proceda la administrarea de noi dovezi. [M.C.]

mărturisire, mijloc de probă concretizat în recunoașterea de către o parte a unor fapte sau împrejurări pe care cealaltă parte își întemeiază pretențiile sau apărările, recunoaștere de natură să produ-

că anumite consecințe juridice împotriva autorului ei. **M.** este susceptibilă de clasificare pe baza mai multor criterii: a) în funcție de conținut (adică de felul în care autorul ei face recunoașterea, **m.** poate fi simplă, calificată sau complexă. b) pe baza criteriului momentului în care a fost făcută, **m.** poate fi judiciară — cînd este făcută în fața judecătorului și în cadrul procesului în care urmează a fi folosită ca mijloc de dovadă — sau extrajudiciară. c) în funcție de natura ei, **m.** poate fi: expresă (orală sau scrisă) și tacită. d) sub aspectul cauzei impulsive imediate, **m.** poate fi: spontană sau provocată (prin interogatoriu). Valabilitatea **m.** este condiționată de cerința ca aceasta să fie un act de voință cu caracter unilateral, personal, conștient și liber; de asemenea, ea trebuie să fie neechivocă, sinceră și adevărată. În dreptul nostru actual, puterea doveditoare a **m.**, fie că aceasta este judiciară sau extrajudiciară, este lăsată la aprecierea judecătorului, ca oricare alt mijloc de probă. V. și **indivizibilitatea mărturisirii.** [M.C.]

mărturisire calificată, mărturisire constînd într-o recunoaștere formală a faptului pretins de adversar, dar cuprinzînd totodată și unele precizări și explicații referitoare la anumite împrejurări care, producîndu-se în același moment cu faptul mărturisit, dau acestuia o altă calificare juridică. Astfel, pîrîtul recunoaște primirea unei sume de bani de la reclamant, dar pretinde că acesta i-a achitat-o cu titlu de preț pentru anumite obiecte vîndute lui, iar nu cu titlu de împrumut, cum se susține în acțiune. **M.c.** nu poate fi scindată de instanță, ci trebuie reținută în întregul ei. V. și **mărturisire.** [M.C.]

mărturisire complexă, mărturisire constînd în recunoașterea faptului principal invocat de adversar, dar conținînd totodată precizări de natură să-i restrîngă sau să-i anuleze efectele juridice ca urmare a adăugirii unor amănunte referitoare la un fapt posterior. Spre exemplu, pîrîtul recunoaște că a primit o sumă de bani de la reclamant, dar adaugă că datoria sa față de acesta s-a stins prin efectul prescripției, plății, compensației ori prin alt mod legal de stingere a obligațiilor. V. și **mărturisire.** [M.C.]

mărturisire extrajudiciară, mărturisire constînd în recunoașterea orală sau scrisă care, întrucît nu a fost făcută în fața judecătorului competent în cursul procesului unde urmează să fie utilizată ca mijloc de probă, nu are caracterul de actualitate specific mărturisirii judiciare și nici nu este percepută nemijlocit de către instanța ce urmează să soluționeze pricina. Are un atare caracter, de exemplu, **m.** făcută în fața unei instanțe necompetente, cea cuprinsă într-o scrisoare adresată părții adverse sau unui organ de stat etc. În principiu, **m.e.** are aceeași forță probantă ca și mărturisirea judiciară, fiind lăsată, ca și aceasta din urmă, la aprecierea instanței. **M.e.** făcută în scris și, tot astfel **m.e.** făcută oral în fața unui organ de stat, dar consemnată într-un act scris, poate fi folosită în orice proces, fiind probată cu înscrisul respectiv și avînd aceeași forță probantă cu a înscrisului care o materiali-

zează. **M.e.** orală poate fi utilizată numai în cazurile în care este admisă proba cu martori. V. și **mărturisire.** [M.C.]

mărturisire simplă, mărturisire implicînd o recunoaștere pură și simplă (fără nici o rezervă) a pretențiilor părții adverse. V. și **mărturisire.** [M.C.]

mărturisire tacită, expresie prin care se desemnează anumite atitudini negative ale uneia din părțile împricinate, ce prin specificul lor sînt susceptibile de a fi considerate de instanța de judecată ca avînd semnificația unei recunoașteri totale sau parțiale a pretențiilor celeilalte părți. Potrivit legii sînt susceptibile de o atare considerare: a) refuzul nejustificat de a răspunde la interogator sau de a se prezenta în fața instanței; în funcție de împrejurări, instanța poate califica aceste atitudini fie ca o mărturisire deplină (totală sau parțială), fie numai ca un început de dovadă în favoarea părții adverse; această **m.t.** are forța probantă a unei prezumții simple, ce poate fi utilizată în toate cazurile; b) refuzul unei părți de a răspunde la interogator cu privire la deținerea sau la existența unui înscris interesînd obiectul procesului, atunci cînd prin dovezile administrate s-a stabilit că l-a ascuns ori l-a distrus, precum și refuzul acesteia de a-l prezenta instanței, dacă i se cere, după ce s-a făcut dovada că îl deține; într-o atare situație, instanța poate considera dovedite pretențiile părții adverse întemeiate pe conținutul acelui înscris. V. și **mărturisire.** [M.C.]

măsuri premergătoare execuțării, acte prealabile primului act de urmărire care, prin natura lor, nu sînt susceptibile să declanșeze procedura de executare silită. Au acest caracter: somația făcută în cadrul urmăririi silite mobiliare, poprirea făcută pe bază de acțiune, precum și celelalte măsuri cu caracter asigurator. Asemenea acte neconstituind acte de executare, nu întrerup cursul prescripției dreptului de a cere executarea silită. V. și **somație; poprire.** [M.C.]

mijloace de apărare, posibilități reglementate prin lege de care părțile interesate se pot folosi în cadrul dezbaterilor judiciare pentru apărarea poziției procesuale pe care o ocupă în cadrul unui proces civil. În fața instanței de fond partea care adoptă poziția de apărare este pîrîtul. **M. de a.** puse la îndemîna pîrîtului se împart în două grupe și corespund unor atitudini diferite: a) mai întîi, pîrîtul se poate apăra într-un mod negativ, urmărind ca acțiunea reclamantului îndreptată împotriva sa să eșueze; în concret, să-i fie respinsă pe baza unei excepții de neacceptare de a fi judecată (de ex. ca prescrisă, ca netimbrată, inadmisibilă etc.) ori în fond ca neîntemeiată (de ex. că dreptul pretins nu există, s-a stins printr-o cauză legală, n-a devenit actual etc.); b) apoi, dacă este cazul, pîrîtul poate să se apere și într-un mod pozitiv, formulînd la rîndul lui pretenții proprii față de reclamant, conexe sau distincte de pretenția ridicată împotriva sa, pe calea unei cereri reconvenționale,

solicitînd condamnarea acestuia din urmă. În faţa instanţei de recurs, partea care adoptă poziţia de apărare este intimatul. Interesul său de a se apăra în această fază procesuală este justificat de menţinerea soluţiei favorabile obţinute în faţa primei instanţe. **M. de a.** de care intimatul se poate folosi sînt: a) excepţiile pe care le poate ridica la cerere de recurs, de ex. tardivitatea, lipsa de calitate, netimbrarea etc.; b) răspunsurile la fiecare motiv de recurs în parte, în fapt şi drept, argumentînd necesitatea respingerii lor şi a menţinerii hotărîrii atacate. În mod corespunzător, aceste **m. de a.** pot fi folosite de părţile interesate şi în cazul în care, împotriva hotărîrilor care le sînt favorabile, se exercită celelalte căi de atac. V. **şi apărări de fond; excepţii de procedură; respingerea acţiunii; respingerea recursului; cerere reconvenţională.** [D.R.]

minister public, denumire dată organului de stat care are atribuţii privitoare la supravegherea legalităţii în cadrul activităţii de jurisdicţie desfăşurate de Curtea Superioară de Control Financiar. **M.p.** face parte, alături de Colegiul de jurisdicţie, din structura organizatorică a Curţii Superioare de Control Financiar. **M.p.** este condus — împreună cu Colegiul de jurisdicţie — de un şef de colegiu desemnat dintre judecătorii financiari. V. şi **Curtea Superioară de Control Financiar.** [I.L.]

minută, act procesual care cuprinde pe scurt rezultatul deliberării şi al cărui conţinut, prin pronunţare, este adus la cunoştinţa părţilor la sfîrşitul şedinţei de judecată. **M.,** ca înscris autentic, sub pedeapsa nulităţii, trebuie să fie semnată de toţi judecătorii care au făcut parte din completul de judecată în faţa căruia pricina a fost dezbătută în fond, şi de grefier. Transcrierea **m.** în dispozitivul propriu-zis al hotărîrii trebuie făcută cu exactitate şi pe cît este cu putinţă chiar în termenii în care rezultatul judecăţii a fost adus la cunoştinţa părţilor cu ocazia pronunţării. Este absolut interzis de a se opera modificări cu privire la modul în care rezultatul deliberării a fost consemnat sau de a se acoperi vreo nulitate, cum ar fi, de exemplu, de a se adăuga şi soluţionarea altor capete de cerere omise a fi inserate în m. care s-a întocmit imediat după deliberarea şi pronunţarea hotărîrii în şedinţă publică. V. şi **deliberarea şi pronunţarea hotărîrii; dispozitiv.** [D.R.]

modalităţi de invocare a nulităţii actelor de procedură, căile procesuale prin intermediul cărora pot fi aduse la cunoştinţa instanţei competente neregularităţile săvîrşite cu ocazia întocmirii sau aducerii la îndeplinire a unor acte de procedură în vederea desfiinţării sau, dacă este cazul, refacerii ori remedierii lor. **M. de i.a n. a. de p.** depind de faptul dacă judecata se află în curs de desfăşurare sau a fost terminată. a) Cînd neregularităţile se săvîrşesc şi se descoperă în timpul judecăţii, indiferent de stadiul în care aceasta se află, fond sau recurs, nulitatea se invocă pe cale de excepţie. b) Cînd se au în vedere neregularităţi săvîr-

șite în timpul judecății dar descoperite după terminarea acesteia sau care privesc hotărîrea prin care se pune capăt judecății, nulitatea se invocă prin mijlocirea căilor legale de atac. La invocarea nulității actelor procesuale, cît și la soluționarea acestora, trebuie să se țină seama de regimul lor procedural determinat de natura — imperativă sau dispozitivă — normei juridice încălcate. Alte reguli ce trebuie avute în vedere sînt: a) nimeni nu poate invoca o nulitate pricinuită de propriul său fapt, în afară, bineînțeles, de cazul în care nulitatea este absolută; b) cînd nulitatea se invocă prin mijlocirea unei căi de atac trebuie să se țină seama de ierarhia lor (de ex. neregulata citare pentru ziua cînd s-a judecat pricina nu poate fi invocată direct pe calea de atac a contestației în anulare, atîta timp cît partea interesată are deschisă calea de atac a recursului). Atîta timp cît nu s-a dispus anularea, actele de procedură produc efectele unor acte valabil întocmite sau aduse la îndeplinire. V. și **nulitatea actelor de procedură; efectele nulității actelor de procedură; căi de atac; excepții de procedură.** [D.R.]

modificarea acțiunii, v. **modificarea cererii de chemare în judecată.**

modificarea cererii de chemare în judecată, facultate recunoscută prin lege reclamantului, exprimînd prerogativa acestuia de a opera schimbări cu caracter esențial referitoare la pretențiile formulate inițial față de pîrît. **M.c. de c. în j.** poate fi făcută la prima zi de înfățișare; legea prevede însă că în cadrul dezbaterilor din această zi, instanța poate acorda reclamantului un termen într-un atare scop, dispunînd amînarea pricinii și comunicarea cererii modificate pîrîtului, spre a-i da posibilitate să facă întîmpinare. Cererea nu se socotește modificată și nu se va da termen, ci se vor trece în încheierea de ședință declarațiile verbale făcute în instanță: a) cînd se îndreaptă greșelile materiale din cuprinsul cererii; b) cînd reclamantul mărește sau micșorează cîtimea obiectului cererii; c) cînd cere valoarea obiectului pierdut sau pierit; d) cînd înlocuiește cererea în constatare printr-o cerere pentru realizarea dreptului sau, dimpotrivă, în cazul în care cererea în constatare poate fi primită. [M.C.]

modificarea hotărîrii, soluție pronunțată de instanța de casare, după admiterea în prealabil a recursului, în cazul în care, deși se constată că hotărîrea asupra căreia s-a exercitat controlul este nelegală și netemeinică, nu este cazul să se dispună anularea ei. **M.h.** se pronunță în cazul în care, deși faptele au fost bine stabilite, s-a făcut o aplicare greșită a legii, sau cînd soluția este în contrazicere cu faptele stabilite și, în ambele cazuri, nu este necesară administrarea de probe noi. În primul caz — cînd faptele au fost bine stabilite dar s-a făcut o aplicare greșită a legii — **m.h.** constă în anularea încadrării necorespunzătoare făcută de prima instanță și înlocuirea ei cu o încadrare corectă făcută prin aplicarea corespunzătoare a legii. În cel de al doilea caz — cînd soluția este

în contrazicere cu faptele stabilite — **m.h.** constă în reaprecierea probelor administrate cu ocazia judecării cauzei în fond, inclusiv a înscrisurilor noi depuse direct în fața instanței de recurs, stabilind o altă situație de fapt decît cea reținută de prima instanță și, pe cale de consecință, pronunțînd și o nouă soluție, corespunzătoare cu noua situație de fapt stabilită. Dacă apare necesitatea administrării unor probe noi, soluția va fi casarea hotărîrii recurate și reținerea cauzei pentru rejudecare de către instanța de recurs. V. și **recurs; motive de recurs; casarea hotărîrii.** [D.R.]

moratoriu, instituție procedurală în virtutea căreia instanța judecătorască poate suspenda, la cererea falitului, executarea hotărîrii judecătorești declarative de faliment, pentru a da acestuia din urmă un răgaz cu scopul de a încerca să-și redreseze situația patrimonială în măsura necesară satisfacerii intereselor creditorilor săi. Pentru ca cererea de acordare a **m.** să fie admisă trebuie îndeplinite următoarele condiții: falitul să facă dovada că insolvența sa este datorată unor împrejurări extraordinare și imprevizibile ce nu-i sînt imputabile; să facă dovada solvabilității sale; să prezinte instanței registrele sale ținute regulat, bilanțul și o listă cuprinzînd numele tuturor creditorilor și valoarea tuturor creanțelor pe care aceștia le au împotriva sa. Instanța poate admite cererea de **m.** numai după consultarea adunării creditorilor; admițînd cererea, stabilește și durata m., care însă este limitată la cel mult 6 luni. În acest interval de timp, debitorul are obligația să plătească creanțele existente împotriva sa, ori să obțină de la creditori amînarea scadențelor acestora. Hotărîrea judecătorească de admitere a m. are ca efect suspendarea procedurii falimentului, falitul redobîndind drepturile de administrare și dispoziție asupra bunurilor ce-i aparțin și de a sta în justiție; pe durata **m.** se suspendă și decăderile personale ale falitului și nici un act de executare nu poate fi început sau continuat împotriva lui de către creditori. [M.C.]

motivarea hotărîrii, arătarea argumentelor ce sînt aduse pentru justificarea temeiniciei și legalității soluțiilor pe care instanțele judecătorești sau alte organe de jurisdicție le pronunță în cauzele judecate. **M.h.** se face în fapt și în drept. a) Motivarea în fapt cuprinde analiza și evaluarea probelor pe baza cărora s-a stabilit existența sau inexistența faptelor și împrejurărilor care au generat litigiul dintre părți; respectiv, pentru ce au fost admise susținerile uneia din părți și înlăturate cele formulate de cealaltă parte; b) Motivarea în drept cuprinde justificarea aplicării în cauza judecată a anumitor norme de drept și de ce li s-a dat acestora o anumită interpretare. Rațiunea și obligativitatea motivării oricărei hotărîri o dau următoarele considerațiuni și interese: a) constituie o garanție pentru justițiabili, care, din expunerea sistematică și logică a considerațiunilor de fapt și drept, pot cunoaște temeiurile ce au condus la soluția dată cau-

zei și pot ataca hotărîrea, combătînd temeiurile pe care le găsesc nefondate b) înlăturarea arbitrariului judecătoresc și facilitarea controlului din partea instanțelor superioare care trebuie să cunoască temeiurile pe care se sprijină hotărîrea atacată și decide dacă este legală și temeinică. **M.h.** implică următoarele cerințe și condiții: a) o cunoaștere perfectă a dosarului; b) darea de răspunsuri precise la toate capetele de cerere formulate prin acțiune sau a motivelor invocate prin exercitarea unei căi de atac pe baza întregului material probatoriu, a argumentelor și raționamentelor juridice discutate în contradictoriu de părți; c) consecvență și principialitate, excluzîndu-se în felul acesta considerentele contradictorii, vagi sau imprecise care fac imposibilă urmărirea raționamentelor logice folosite de judecător pentru darea soluției; d) un stil corespunzător, cu respectarea tuturor regulilor gramaticale de morfologie și sintaxă, ordine, precizie și claritate în expunere. **M.h.** trebuie să corespundă întotdeauna cu dispozitivul așa cum acesta a fost întocmit în momentul deliberării. În caz contrar, cînd dispozitivul hotărîrii atacate nu corespunde cu minuta întocmită după deliberare, hotărîrea este nulă, deoarece, față de soluțiile contradictorii adoptate, nu se poate ști ce anume soluție a pronunțat instanța. Sin. considerente. V. și **hotărîre; practicaua; dispozitiv; opinie separată.** [D.R.]

motivarea recursului, activitate procesuală desfășurată de recurent în scopul susținerii nelegalității și netemeiniciei hotărîrii atacate. **M.r.** prezintă o dublă semnificație: determină limitele controlului judiciar și conferă intimatului posibilitatea de a-și pregăti apărarea. Recursul poate fi motivat prin însăși cererea de recurs sau printr-un memoriu separat, dar înlăuntrul termenului prevăzut de lege pentru exercitarea acestei căi de atac. **M.r.** urmează să cuprindă temeiurile de fapt și de drept pe baza cărora partea interesată — recurentul — solicită modificarea sau desființarea hotărîrii atacate; ea nu implică cu necesitate o dezvoltare amplă a fiecărui motiv de casare, fiind suficientă arătarea succintă a temeiului de fapt ori de drept pe baza căruia s-a exercitat calea de atac. Legea nu enunță condiții speciale privitoare la ordinea în care urmează să fie indicate motivele de recurs; este recomandabilă însă arătarea mai întîi a motivelor de nelegalitate și apoi a celor de netemeinicie. Termenul pentru **m.r.** este egal ca durată cu cel prevăzut de lege pentru declararea recursului; el se socotește de la comunicarea hotărîrii, atît pentru părți cît și pentru procuror, chiar dacă recursul s-a declarat mai înainte. În mod obișnuit recursul se motivează prin însăși cererea de declarare a căii de atac; cu toate acestea părțile au posibilitatea de a declara recurs chiar înainte de comunicare, de vreme ce dreptul la recurs se naște din momentul pronunțării hotărîrii. În schimb, recursul poate fi motivat numai după redactarea și comunicarea hotărîrii, întrucît anterior acestui mo-

ment procesual partea interesată nu are cunoştinţă de temeiurile de fapt şi de drept ale hotărîrii. Termenul de **m.r.** este diferit de cel pentru declararea sa în următoarele cazuri: 1) cînd partea a declarat recurs mai înainte de comunicarea hotărîrii; 2) cînd termenul de recurs curge de la pronunţarea hotărîrii. În ambele situaţii, termenul de **m.r.** va curge de la comunicarea hotărîrii, chiar şi pentru procuror. Termenul pentru **m.r.** începe să curgă odată cu cel de declarare a căii de atac: 1) cînd partea renunţă la comunicarea hotărîrii; 2) cînd partea interesată a solicitat să se comunice hotărîrea celeilalte părţi; 3) cînd hotărîrea a fost comunicată părţii odată cu somaţia de executare. Nerespectarea termenului pentru **m.r.** atrage sancţiunea decăderii recurentului din dreptul de a invoca motivele de nulitate a hotărîrii atacate. Recurentul pierde astfel dreptul de a mai dezvolta oral în faţa instanţei motivele neinvocate în termen. Efectele decăderii sînt atenuate însă de principiul rolului activ al instanţei, întrucît ea este obligată să cerceteze din oficiu legalitatea şi temeinicia hotărîrii atacate. Motivele de nulitate a hotărîrii care nu au fost invocate de recurent pot fi cercetate de instanţă doar dacă ele sînt puse în discuţia contradictorie a părţilor. Sancţiunea decăderii nu operează în privinţa încălcării unor dispoziţii legale imperative; excepţiile absolute vor putea fi invocate în tot cursul judecăţii, respectiv pînă la închiderea dezbaterilor în faţa instanţei de recurs. V. şi **motive de recurs**. [I.L.]

motive de recurs, neregularităţi sau greşeli ce se pretind a fi fost săvîrşite cu prilejul judecăţii în faţa instanţei de fond şi care — direct sau indirect — se reflectă în hotărîrea atacată. Controlul judiciar exercitat de instanţele de recurs are un caracter complet, în sensul că el priveşte atît motivele de nelegalitate cît şi cele de netemeinicie. I. Nelegalitatea hotărîrii atacate se poate baza pe unul din următoarele **m. de r.**: **1)** încălcarea dispoziţiilor legale privitoare la alcătuirea instanţei sau pronunţarea hotărîrii de alţi judecători decît cei care au participat la soluţionarea cauzei în fond. Acest prim motiv de casare vizează două ipoteze distincte: a) alcătuirea instanţei de judecată cu încălcarea dispoziţiilor legale; dispoziţiile privind alcătuirea organelor judiciare vizează o optimă administrare a justiţiei, fapt pentru care încălcarea lor este sancţionată cu nulitatea absolută a hotărîrii; instanţa de control judiciar are posibilitatea de a verifica respectarea dispoziţiilor legale privitoare la cumpunerea completului de judecată prin cercetarea părţii introductive a hotărîrii (practicaua); neparticiparea procurorului în procesul civil constituie deopotrivă un temei de nulitate a hotărîrii, dacă legea declară obligatorie prezenţa acestuia pentru a pune concluzii; de asemenea se încadrează în prima ipoteză a **m. de r.** enunţat şi încălcarea dispoziţiilor legale privitoare la incompatibilitate şi recuzare; b) pronunţarea hotărîrii de alţi ju-

decători decît cei care au soluționat fondul cauzei; încălcarea principiului continuității constituie un motiv de nulitate a hotărîrii ce poate fi invocat de oricare dintre părți pînă la închiderea dezbaterilor în fața instanței de recurs. Primul motiv de casare poate fi reținut și din oficiu de instanță. 2) Încălcarea dispozițiilor legale privitoare la competență. Pe baza acestui **m. de r.** se poate solicita casarea unei hotărîri judecătorești atît în ipoteza nerespectării regulilor privitoare la competența generală, cît și a celor care vizează competența jurisdicțională. Necompetența poate fi invocată prin intermediul recursului în condiții diferite, în funcție de caracterul normelor legale încălcate. Nerespectarea normelor de competență absolută poate fi invocată și direct în fața instanței de recurs, pînă la închiderea dezbaterilor, de oricare dintre părți și chiar de instanță din oficiu; nu prezintă interes, sub acest aspect, dacă excepția de necompetență a fost sau nu invocată în fața instanței de fond. În schimb, nerespectarea dispozițiilor legale privitoare la competența relativă poate fi invocată pe calea recursului doar dacă a fost ridicată de partea interesată în limine litis iar instanța de fond a procedat la respingerea excepției; dacă partea nu a invocat excepția de necompetență (relativă) pînă cel mai tîrziu la prima zi de înfățișare, se consideră că ea a achiesat la competența instanței sesizate. 3) Încălcarea formelor de procedură prevăzute de lege sub sancțiunea nulității. Legislația procesuală în vigoare a reținut, ca un motiv distinct de recurs, două cazuri de nulitate privitoare la: a) îndeplinirea actelor de procedură cu neobservarea formelor legale; b) îndeplinirea actelor de procedură de un funcționar necompetent. În ambele situații nulitatea este condiționată de producerea unei vătămări care nu poate fi înlăturată decît prin desființarea actului respectiv. Condițiile de invocare a nulităților prin intermediul recursului diferă după cum ele au un caracter absolut sau relativ. Nulitățile absolute pot fi invocate direct în fața instanței de recurs, de oricare dintre părți; ele pot fi puse în discuția contradictorie a părților de instanță din oficiu. În schimb nulitățile relative pot fi invocate ca **m. de r.** doar dacă excepțiile de nulitate au fost ridicate în fața instanței de fond în limine litis sau imediat după întocmirea actului; prin neinvocarea lor în termen nulitățile relative se acoperă și nu mai pot constitui **m. de r.** De asemenea, nulitatea relativă poate fi invocată pe calea recursului doar dacă instanța de fond a procedat la respingerea excepției ridicate de partea interesată; nulitățile relative privitoare la însăși hotărîrea atacată pot fi invocate direct pe calea recursului, de vreme ce partea interesată nu are posibilitatea practică de a le ridica în fața instanței de fond. 4) Încălcarea sau aplicarea greșită a legii. Al patrulea motiv de nelegalitate are un caracter general, în sensul că el vizează, fără a distinge, încălcarea oricăror dispoziții legale, atît de drept material cît și de drept procesual; sînt avute în vedere, desigur, alte neregularități decît cele care

se încadrează în primele trei **m. de r.** Noțiunea de lege, la care se referă cel de al patrulea **m. de r.**, urmează să fie interpretată în sens larg, adică cu referire la încălcarea oricărui act normativ. Încălcarea sau aplicarea greșită a legii se poate prezenta în forme diferite: aplicarea unei dispoziții legale ce nu era incidentă în cauză; interpretarea greșită a textului de lege; aplicarea unei dispoziții speciale în locul normei generale ce urma să fie reținută de instanță sau invers. Încălcarea sau aplicarea greșită a legii poate conduce la casarea hotărîrii atacate doar dacă eroarea instanței de fond rezultă din dispozitivul acesteia; dacă soluția pronunțată este în concordanță cu legea, dar motivarea este greșită, instanța de control judiciar va respinge recursul, înlocuind doar considerentele hotărîrii. Hotărîrea este netemeinică în următoarele situații: 1) Cînd este în contradicție cu faptele stabilite de instanță. Soluția pronunțată de instanța de fond trebuie să reprezinte consecința firească a stabilirii unei anumite stări de fapt; dacă soluția pronunțată de instanță nesocotește însăși starea de fapt stabilită de ea, hotărîrea este neîntemeiată. De aceea, o hotărîre temeinică și convingătoare presupune existența unei depline concordanțe între dispozitivul și considerentele acesteia; considerentele trebuie să justifice și să conducă în mod logic la o anumită soluție; neconcordanța dintre dispozitiv și considerente constituie un caz de netemeinicie a hotărîrii judecătorești. 2) Cînd instanța nu a lămurit toate faptele din care ar fi putut trage o concluzie justă cu privire la raporturile și drepturile reciproce ale părților. Soluționarea unui litigiu implică cu necesitate administrarea tuturor dovezilor pe baza cărora instanța poate desluși raporturile dintre părți; instanța de fond are tocmai îndatorirea de a exercita un rol activ în probațiune pentru a trage o concluzie justă cu privire la drepturile și obligațiile reciproce ale părților. Lipsa rolului activ al instanței se poate manifesta tocmai în neadministrarea de probe suficiente sau în omisiunea de a pune în discuția contradictorie a părților unele aspecte esențiale ale cauzei; asemenea omisiuni sînt de natură să afecteze stabilirea adevărului în activitatea de judecată. De aceea, partea interesată va avea la dispoziție calea recursului, pentru netemeinicie, în vederea reformării hotărîrii atacate. 3) Cînd instanța a declarat ca stabilite anumite fapte fără a avea dovezi suficiente sau, deși existau probe suficiente, a considerat ca nefiind stabilite anumite fapte. În această ipoteză netemeinicia hotărîrii poate fi consecința neadministrării dovezilor necesare sau a aprecierii greșite a acestora. Netemeinicia poate fi stabilită, în toate cazurile, de instanța de recurs doar după exercitarea unui control asupra modului de administrare și de apreciere a dovezilor la instanța de fond. Instanța de recurs are obligația de a verifica dacă au fost lămurite toate raporturile dintre părți și soluția pronunțată este sau nu în concordanță cu principiul adevărului. V. și **motivarea recursului.** [I.L.]

motive de revizuire, situații prevăzute în mod expres de lege, rezultate din necunoașterea unor împrejurări de fapt, din elemente de informare false sau din fraudă procesuală, în baza cărora cei interesați pot cere revizuirea unei hotărîri judecătorești civile și înlăturarea erorii judiciare care a stat la baza soluției greșite pronunțate prin acea hotărîre. **M. de r.** trebuie să fie contemporane cu darea hotărîrii, iar descoperirea lor să aibă loc după ce aceasta a fost pronunțată. Reglementarea actuală cuprinde, în materie procesual civilă, opt **m. de r.** Acestea sînt: 1) Dacă dispozitivul hotărîrii cuprinde dispoziții potrivnice ce nu se pot aduce la îndeplinire: negarea dispozițiilor de executare, una prin intermediul celeilalte, este de strictă interpretare; în consecință, prin acest motiv nu sînt vizate și eventualele contraziceri dintre considerentele și dispozitivul hotărîrii, sau între considerentele acesteia. 2) Dacă instanța s-a pronunțat asupra unor lucruri care nu s-au cerut, ori nu s-a pronunțat asupra unui lucru cerut, ori s-a dat mai mult decît s-a cerut; motivul acesta vizează nesocotirea principiului disponibilității, potrivit căruia instanța nu poate acorda mai mult decît s-a cerut (extra-petita sau ultra-petita) și nici mai puțin decît s-a dovedit (minus petita); 3) Dacă obiectul pricinii nu se află în ființă; prin acest motiv este presupusă ipoteza că prin hotărîre debitorul a fost obligat la predarea unui bun cert și determinat care piere după pronunțarea hotărîrii și aceasta nu conține, în subsidiar, și condamnarea alternativă la plata contravalorii acelui bun; 4) Dacă un judecător, martor sau expert, care a luat parte la judecată, a fost condamnat irevocabil pentru o infracțiune privitoare la pricină sau dacă hotărîrea s-a dat în temeiul unui înscris declarat fals în cursul sau în urma judecății; dacă înainte de sesizarea instanței penale, acțiunea penală s-a stins (prin moarte, amnistie etc.), partea interesată poate cere, pe cale incidentă, instanței civile să constate ea săvîrșirea infracțiunii și apoi pe baza acestei constatări să se dispună revizuirea hotărîrii; 5) Dacă după darea hotărîrii s-au descoperit înscrisuri doveditoare, reținute de partea potrivnică sau care nu au putut fi înfățișate dintr-o împrejurare mai presus de voința părților, ori dacă s-a revizuit hotărîrea unei instanțe penale sau administrative pe care ea s-a întemeiat; primul aspect, privitor la înscrisuri, impune a se face dovada existenței înscrisului în timpul judecății și dovada forței majore care a împiedicat partea să-l înfățișeze instanței; al doilea aspect, a pari ratione, impune extinderea revizuirii hotărîrilor penale sau administrative, dacă este cazul, și asupra celor civile. 6) Dacă statul ori alte persoane juridice, dispăruții, incapabilii sau cei puși sub curatelă..., nu au fost apărați deloc sau au fost apărați cu viclenie de cei însărcinați să-i apere; fiind vizate, în mod expres, numai lipsa de apărare și reaua-credință, rezultă că în cadrul acestui motiv nu pot fi incluse și apărările incomplete sau greșite; 7) Dacă există hotărîri definitive potrivnice, date de in-

stanțe de același grad sau de grade deosebite, în una și aceeași pricină, între aceleași persoane, avînd aceeași calitate; contrarietatea dintre hotărîri nu atrage, în cazul constatării ei, o nouă rejudecare a pricinii, ci numai anularea ultimei hotărîri, deoarece s-a dat cu violarea autorității lucrului judecat; 8) Dacă partea a fost împiedicată să se înfățișeze la judecată și să înștiințeze instanța despre aceasta, dintr-o împrejurare mai presus de voința sa; condițiile cerute — neprezentarea și imposibilitatea încunoștiințării instanței — trebuie îndeplinite cumulativ. V. și **căi de atac; revizuire.** [D.R.]

motivele contestației la executare, orice neregularități, erori sau excese care duc la încălcarea legalității procedurii de executare, în baza cărora persoanele interesate pot cere oprirea executării sau aducerea ei pe făgașul legal. **M. c. la e.** se pot grupa în două categorii: motive prin care se contestă însuși titlul executoriu și motive prin care se contestă executarea propriuzisă. Prima categorie conține motive care pot privi: 1) ineficacitatea titlului executor, cum sînt: a) investirea greșită a unor hotăriri cu formula executorie (de ex., a unei hotăriri nedefinitive; a unei hotăriri a cărei minută nu a fost semnată de toți judecătorii; a unei hotăriri al cărei dispozitiv este în contrazicere cu minuta etc.); b) desființarea hotărîrii după investirea ei cu formula executorie (de ex. desființarea în urma exercitării căii de atac a recursului extraordinar sau a revizuirii, stingerea obligației ce se execută printr-o hotărîre ce intervine ulterior în cazul prestațiilor succesive etc.); 2) înțelesul, întinderea și aplicarea titlului executor, fără a afecta și valabilitatea sa, cum sînt: a) insuficienta precizare a obiectului executării (de ex.: bunurile ce trebuie predate nu sînt bine individualizate; suma de bani ce trebuie plătită nu-i determinată; s-a omis specificarea anumitor modalități de executare etc.); b) neregularități cu privire la persoanele îndreptățite să ceară executarea sau a celor împotriva cărora urmează să fie îndreptată (de ex.: cînd o altă persoană pornește executarea în numele creditorului fără a avea dreptul de a-i succede ori subroga, sau cînd executarea a fost îndreptată pentru întreaga datorie împotriva unui debitor care nu este ținut a răspunde solidar etc.). A doua categorie conține motive care pot privi orice act și orice aspect al procedurii de executare, cum sînt: prescripția dreptului de a cere executarea silită; vicii de formă ale executării, ca de pildă, cele ale publicațiilor de vînzare sau ale înștiințărilor prealabile; urmărirea unor bunuri care, potrivit legii, nu pot fi urmărite; urmărirea unor bunuri aparținînd altor persoane decît debitorul; întocmirea în mod fraudulos a unor acte de executare pentru a vătăma drepturile uneia din părți etc. Formularea clară a m. **c. la e.** prezintă importanță sub aspectul competenței instanței la care cei interesați trebuie să se adreseze. Astfel, contestațiile întemeiate pe motive din prima categorie — la titlu — se introduc la instanța care a încuviințat titlul, iar contes-

taţiile întemeiate pe motive din a doua categorie — la executarea propriu-zisă — se introduc la instanţa care execută sau supraveghează executarea hotărîrii. V. şi **contestaţie la executare; executare silită; titlu executor.** [D.R.]

moştenitori, persoane care, în virtutea legii, a unui testament ori a unui contract de donaţie de bunuri viitoare, vin la moştenirea lăsată de defunct. În funcţie de vocaţia lor succesorală, **m.** pot fi grupaţi pe categorii: 1) **m.** legali (chemaţi în virtutea legii la succesiunea defunctului), care sînt rudele apropiate ale celui ce lasă moştenirea (împărţite în patru clase de moştenitori) precum şi soţul supravieţuitor al defunctului; 2) **m.** testamentari (chemaţi la succesiune în baza unui testament), care pot fi, în principiu, orice persoane; 3) **m.** contractuali — sau donatari de bunuri viitoare — (chemaţi la succesiune, în condiţiile legii, pe baza unui contract de donaţie de bunuri viitoare), care pot fi, de asemenea, orice persoane. În funcţie de alte criterii de clasificare, **m.** mai pot fi: **m.** rezervatari (cei cărora legea le recunoaşte — le rezervă — un drept asupra unei cote determinate din moştenirea defunctului, numită rezervă succesorală, de care autorul nu poate dispune prin testament în favoarea altor persoane); **m.** sezinari (cărora legea le recunoaşte beneficiul sezinei) sau **m.** nesezinari (care nu beneficiază de sezină); **m.** regulaţi (consideraţi de lege „continuatori ai persoanei defunctului") sau **m.** neregulaţi (cei consideraţi doar ca simpli succesori la bunuri). [M.M.]

N

necompetență, situația procesuală ivită ca urmare a faptului că organul de jurisdicție sesizat cu o acțiune civilă nu are capacitatea de a soluționa litigiul dintre părți. **N.** este determinată de încălcarea dispozițiilor legale privitoare la atribuțiile organelor de jurisdicție. În funcție de caracterul normelor încălcate, **n.** poate fi: 1) **N.** absolută, ipoteză în care aceasta este determinată de nesocotirea unor norme imperative privitoare la competență. **N.** este absolută în următoarele situații: a) cînd cauza nu este de competența instanțelor judecătorești; b) cînd cauza este de competența unei instanțe de alt grad; c) cînd cauza este de competența unei instanțe de același grad și părțile nu o pot înlătura. În sistemul procesului civil român competența teritorială a instanțelor judecătorești nu poate fi înlăturată atunci cînd legea îi conferă un caracter excepțional (în acțiunile reale imobiliare, în materie succesorală și de societate); așadar, **n.** este absolută în cazul încălcării normelor competenței generale, competenței materiale și ale competenței teritoriale excepționale. **N.** absolută este guvernată de următoarele reguli: părțile nu pot deroga de la normele de competență absolută; poate fi invocată de oricare dintre părți, de procuror și de instanță din oficiu; poate fi invocată în orice stadiu al judecății, atît în fața instanței de fond cît și în fața instanței de recurs. 2) **N.** relativă, ipoteză în care aceasta este determinată de încălcarea unor norme dispozitive privitoare la atribuțiile instanțelor judecătorești. **N.** este relativă în ipoteza încălcării dispozițiilor legale privitoare la competența teritorială a instanțelor judecătorești, cu excepția cazului în care ea are un caracter excepțional. **N.** relativă este supusă următoarelor reguli: părțile pot deroga, expres sau tacit, de la normele competenței relative; poate fi invocată doar de partea în favoarea căreia a fost stabilită acea normă de competență; poate fi invocată numai in limine litis, adică prin întîmpinare sau cel mai tîrziu la prima zi de înfățișare. **N.** instanțelor judecătorești — absolută sau relativă — poate fi înlăturată prin invocarea sa, pe cale de excepție, în fața instanței sesizate. Excepția de **n.** constituie tocmai mijlocul procedural prin intermediul căruia partea chemată în fața unei instanțe necompetente solicită acesteia să se desesizeze și să-și decline competența în favoarea instanței sau a organului de jurisdicție ce are capacitatea de a soluționa acel litigiu. Excepția de **n.** se soluționează de către instanță înainte de cercetarea în fond a cauzei;

dacă pentru rezolvarea excepției de n. sînt necesare unele dovezi, instanța va putea uni excepția cu fondul cauzei. Instanța în fața căreia s-a ridicat excepția de n. poate să respingă excepția, declarîndu-se competentă, sau să o admită, declarîndu-se necompetentă. În prima ipoteză — respingerea excepției — instanța va proceda în continuare la soluționarea cauzei în fond; partea nemulțumită de modul de rezolvare a excepției va putea ataca cu recurs încheierea de respingere a acesteia, dar numai odată cu fondul cauzei. În cea de-a doua ipoteză — admiterea excepției — instanța va pronunța o hotărîre de declinare a competenței prin care dispune trimiterea cauzei spre organul jurisdicțional competent. Hotărîrea de declinare a competenței este susceptibilă de recurs; termenul de recurs curge de la pronunțarea hotărîrii; declararea recursului împotriva hotărîrii de declinare nu împiedică trimiterea dosarului la instanța competentă dacă recursul a fost declarat chiar de partea care a invocat excepția de n.; în celelalte cazuri dosarul va fi trimis spre soluționare la instanța competentă doar după rămînerea definitivă a hotărîrii de declinare. [I.L.]

nedemnitate succesorală, sancțiune civilă în virtutea căreia moștenitorul legal care s-a făcut vinovat de o culpă gravă față de defunct sau față de memoria acestuia este decăzut, cu efect retroactiv, din dreptul de a-l moșteni. Efectul sancțiunii se extinde și asupra descendenților moștenitorului nedemn (care ar veni la succesiune prin reprezentare). Potrivit legii, n.s. este atrasă de săvîrșirea uneia din următoarele fapte: a) atentatul la viața defunctului (fapta succesibilului de a fi fost autor, coautor, instigator sau complice la omorul sau la tentativa de omor a defunctului, împrejurare stabilită printr-o hotărîre judecătorească de condamnare rămasă definitivă); b) acuzația capitală calomnioasă (acuzarea pe nedrept a defunctului de a fi săvîrșit o faptă gravă, pasibilă de pedeapsa capitală); c) nedenunțarea omorului căruia i-a căzut victimă defunctul (fapta moștenitorului care, avînd cunoștință de săvîrșirea omorului, nu a denunțat crima). N.s. operînd în temeiul legii, cel care lasă moștenirea nu îl poate „ierta" pe moștenitorul nedemn pentru faptele sale; acesta din urmă, însă, poate primi legatele cu care a fost gratificat de către defunct, întrucît sancțiunea este specifică doar moștenirii legale. [M.M.]

nelegalitate, v. **motive de recurs.**

nemijlocire, v. **principiul nemijlocirii.**

neretroactivitate, principiu în virtutea căruia legea reglementează numai situațiile ce se nasc sau se constituie după intrarea ei în vigoare. N. constituie un principiu ce își găsește o constantă aplicare și în domeniul activității de soluționare a litigiilor civile. Ant.: retroactivitate. V. și **aplicarea legilor de procedură civilă în timp.** [I.L.]

netemeinicie, v. **motive de recurs.**

non reformatio in pejus, vechi principiu de drept procesual potrivit căruia folosirea unei căi de atac nu poate crea o situație mai grea pentru partea care a exercitat-o. Hotărîrea atacată, dacă este cazul, poate fi reformată numai în favoarea (in melius) și nicidecum în defavoarea (in pejus) acelei părți. Principiul **n.r. in p.** are o adîncă semnificație logică și social juridică. Avîndu-se în vedere rolul și importanța controlului judiciar, este de interes general ca părțile să nu fie amenințate de nici un risc de agravare a situației lor dacă vor exercita o cale de atac pe care legea le-o pune la dispoziție împotriva unei hotărîri pe care ele o consideră ca fiind nelegală și netemeinică. Principiul **n.r. in p.** este limitat numai în cadrul folosirii căii de atac proprii. Cînd aceeași cale de atac este folosită și de către o altă parte, cu interese contrarii, sau de către procuror, rezultatul judecății poate fi defavorabil primei părți. De exemplu, în cazul în care procurorul a declarat recurs în favoarea uneia din părți, instanța, admițînd acest recurs, nu va putea modifica sau casa hotărîrea în defavoarea acelei părți. Ea va putea proceda în acest fel numai în cazul în care procurorul ar fi transformat, înlăuntrul termenului stabilit pentru introducerea căii de atac, recursul său inițial într-un recurs în favoarea celeilalte părți. În procesul civil principiul **n.r. in p.**, deși nu este reglementat expres prin lege, așa cum este în procesul penal, funcționează ca măsură logică și juridică de echitate. V. și **efectele cererii de recurs; rejudecarea fondului după casare; plîngere.** [D.R.]

notar de stat, persoană fizică avînd pregătire juridică, încadrată în muncă la un organ notarial spre a îndeplini acte notariale la solicitarea oamenilor muncii sau a anumitor organizații socialiste. Potrivit legii, poate fi **n. de s.** cel care: a) este cetățean român și are folosința și exercițiul tuturor drepturilor civile și politice, bucurîndu-se de o reputație neștirbită; b) are studii superioare juridice, cu examenul de stat. Funcțiile pe care le poate ocupa un **n. de s.** sînt următoarele: notar stagiar, notar, notar principal, notar șef adjunct, notar șef. Notar poate fi orice persoană fizică, care, îndeplinind condițiile de mai sus, a fost repartizat ca notar stagiar și a efectuat un stagiu de 2 ani, după terminarea căruia a susținut examenul de definitivare; poate fi numit notar, fără a fi necesar stagiul si examenul de definitivare, cel care a fost judecător sau a avut o vechime de cel puțin 3 ani în una din următoarele funcții: consilier în Ministerul Justiției, procuror, consultant la Tribunalul Suprem, jurisconsult, lucrător în cadrul unor direcții, secții sau birouri juridice cu atribuții speciale de legislație sau studii juridice, avocat definitiv, arbitru de stat ori consultant arbitral. Notar principal poate fi cel care are o vechime de cel puțin 2 ani în munca de n **de** s. Pentru a fi numit notar șef adjunct, se cere o vechime de cel puțin un an în munca de notar principal sau cel puțin 4 ani în munca de **n. de s.** Persoana care are o vechime de cel puțin 2 ani

în funcția de notar principal sau cel puțin 5 ani în munca de **n. de s.**, poate fi numit notar șef. Încadrarea **n. de s.** și desfacerea contractului lor de muncă se face, potrivit legii, de către ministrul justiției. Funcția de **n. de s.** este socotită ca funcție de răspundere, ceea ce înseamnă că durata muncii nu se limitează la timpul de lucru de 8 ore pe zi. Activitatea profesională a **n. de s.** precum și comportarea acestuia la locul de muncă este caracterizată, potrivit legii, periodic, de către conducătorii notariatelor de stat și de organele de control ale Ministerului Justiției. Abaterile cu caracter disciplinar săvîrșite de **n. de s.** se judecă în fața colegiilor disciplinare care se constituie și funcționează pe lîngă notariatele de stat județene, respectiv notariatul de stat al municipiului București; împotriva deciziilor acestor colegii, **n. de s.** poate face întîmpinare la Ministerul Justiției, în termen de 15 zile de la comunicarea copiei de pe decizie. **N. de s.** are obligația de a păstra secretul actelor notariale pe care le întocmește. Este interzisă îndeplinirea de către un **n. de s.** a actelor notariale în care sînt interesați, în orice calitate, el, soțul său ori o rudă a sa ori a soțului său, pînă la gradul IV inclusiv. V. și **notariat de stat.** [M.M.]

notare în cartea funciară, înscrierea în cartea funciară a unor drepturi personale, fapte sau alte raporturi juridice care se află în strînsă legătură cu drepturile tabulare. [M.M.]

notariat de stat, organ notarial menit să înlesnească persoanelor din R. S. România constatarea raporturilor lor juridice, asigurîndu-le ocrotirea intereselor și exercițiul drepturilor civile în cadrul legalității socialiste. În țara noastră funcționează: a) **n. de s.** județene și al municipiului București; b) **n. de s.** locale, la nivelul municipiilor, orașelor și sectoarelor municipiului București. **N. de s.** județene sînt conduse de notari șefi, iar celelalte organe notariale de către notari principali. **N. de s.** județene au drept de îndrumare și control asupra celorlalte notariate din județ, iar **n. de s.** al municipiului București, asupra organelor notariale ale respectivului municipiu. **N. de s.** îndrumă și activitatea notarială îndeplinită de comitetele executive ale consiliilor populare, putînd cere, în acest scop, consiliilor populare din circumscripția lor, orice relații și date statistice cu privire la actele notariale îndeplinite. Conducerea activității **n. de s.** pe plan republican este exercitată, potrivit legii, de ministrul justiției. **N. de s.** îndeplinește următoarele acte notariale: a) redactarea, la cererea părților, a oricăror înscrisuri în vederea autentificării sau legalizării de semnătură; b) autentificarea înscrisurilor; c) legalizarea semnăturilor; d) darea de dată certă înscrisurilor ce li se prezintă în acest scop; e) certificarea, în cazurile prevăzute de lege, a unor fapte constatate personal de notarul de stat; f) legalizarea de copii de pe înscrisuri; g) efectuarea și legalizarea traducerilor; h) primirea în depozit de înscrisuri și docu-

mente; i) investirea cu formulă executorie a înscrisurilor autentificate, precum și a cambiilor și biletelor la ordin; j) întocmirea actelor de protest a cambiilor, cecurilor și altor titluri la ordin; k) eliberarea de titluri executorii în cazurile prevăzute de lege; l) procedura succesorală notarială; m) efectuarea lucrărilor legate de publicitatea imobiliară, de publicitatea mobiliară în cazurile prevăzute de lege, precum și a celor legate de cărțile funciare; n) eliberarea de duplicate de pe înscrisurile notariale. **N. de s.** poate îndeplini orice acte notariale, cu excepția celor pe care legea le dă, în mod expres, în competența unui anumit organ notarial. Astfel, dacă legea prevede că un act notarial trebuie îndeplinit de un anumit **n. de s.**, competența se determină după cum urmează a) organele notariale județene sînt competente pentru municipiul sau orașul reședință al județului, precum și pentru localitățile din raza teritorială a judecătoriei care funcționează în municipiul sau orașul reședință de județ; b) organele notariale locale sînt competente pentru municipiul sau orașul pentru care funcționează, precum și pentru localitățile din raza teritorială a judecătoriei care își are sediul în municipiul sau orașul respectiv. Actele notariale se îndeplinesc, de regulă, la sediul **n. de s.**, dar notarul de stat este îndreptățit, potrivit legii, să întocmească unele acte și în afara sediului acestuia, atunci cînd partea interesată este împiedicată din motive temeinice să se prezinte la sediul organului notarial, precum și în cazul cînd la săvîrșirea actului notarial este interesat un grup de oameni ai muncii care fac parte dintr-o organizație socialistă sau care vor să se constituie într-o asemenea organizație. Îndeplinirea actului în afara sediului organului notarial se poate face pe întreg teritoriul circumscripției **n. de s.** respectiv. V. și **notar de stat.** [M.M.]

notificare, act procedural prin care debitorul este încunoștiințat despre declanșarea executării silite. **N.** se face odată cu predarea somației sau a comandamentului; la somație și comandament se alătură o copie după titlul executoriu. **N.** nu se face în următoarele cazuri: dacă debitorul a fugit; dacă debitorul risipește bunurile sale mobile și imobile; dacă alți creditori execută hotărîri asupra averii debitorului. De asemenea, **n.** nu este necesară nici în acele cazuri în care legea încuviințează executarea fără somație (de ex. în cazul ordonanței președințiale). Formalitatea **n.** este prevăzută de lege sub sancțiunea anulării actelor de executare silită. V. și **somație; comandament.** [I.L.]

norme procedurale, varietate a normelor juridice de natură civilă ce reglementează raporturile sociale legate de înfăptuirea justiției în pricinile civile. Ele sînt strîns legate de normele de drept civil material; împrejurarea explică de ce uneori legile de drept material cuprind și **n.p.**, după cum legile de procedură includ și norme de drept material. **N.p.** sînt susceptibile de clasificări multiple, pe baza unor criterii diferite. V. și **legi de procedură.** [M.C.]

nulitatea actelor de procedură, sancțiune care atrage nevalabilitatea actelor juridice procesuale din cauza neobservării sau încălcării condițiilor prevăzute de lege cu ocazia întocmirii sau aducerii lor la îndeplinire. **N.a. de p.** îndeplinește două funcții: a) prima, preventivă, în sensul avertizării participanților la activitatea procesuală (inclusiv instanța de judecată) să respecte condițiile impuse de lege cu ocazia întocmirii sau aducerii la îndeplinire a actelor procesuale, cunoscînd că, în caz contrar, acestea vor fi lipsite de eficacitate; b) a doua, sancționatorie, în sensul că, din moment ce condițiile prestabilite de lege n-au fost respectate, actele procedurale astfel întocmite vor fi declarate ca ineficiente, cu toate consecințele negative ce decurg din aceasta: întîrziere, cheltuieli, pierderea unor drepturi etc. Clasificarea **n.a. de p.** se face, în principal, după modul reglementării și regimul lor juridic. a) După modul reglementării, nulitățile se clasifică în: virtuale și exprese. Nulitățile virtuale — tacite sau implicite — vizează orice act de procedură și derivă din nesocotirea principiilor fundamentale, cît și din neobservarea sau încălcarea oricăror condiții cu caracter de generalitate impuse de lege. Nulitățile exprese — textuale sau explicite — vizează numai anumite acte de procedură și numai respectarea unei anumite condiții. b) După regimul juridic nulitățile se clasifică în: absolute și relative. Nulitățile absolute sancționează actele de procedură săvîrșite cu încălcarea sau neobservarea normelor de natură imperativă. Regimul lor juridic se caracterizează prin posibilitatea de a fi invocate în orice stadiu al judecății, chiar și direct în fața instanței de recurs, de către orice persoană interesată sau din oficiu de către instanța de judecată și nu pot fi acoperite nici prin tăcerea și nici prin consimțămîntul părții interesate de a le invoca. Nulitățile relative sancționează actele de procedură îndeplinite cu nerespectarea normelor de natură dispozitivă. Regimul lor juridic este opus față de cel al nulităților absolute: ele pot fi invocate numai într-un anumit termen (de regulă, la primul termen de înfățișare ce a urmat după săvîrșirea neregularității); dreptul de a le invoca este recunoscut numai părții în favoarea căreia a fost prevăzută dispoziția legală (care se consideră a fi încălcată numai dacă partea solicită anularea actului); partea interesată poate renunța la invocarea lor. Cazurile de nulitate reglementate în cuprinsul Codului de procedură civilă sînt următoarele: a) **n.a. de p. săvîrșite** de un judecător necompetent (prin expresia judecător necompetent urmînd a se înțelege atît alcătuirea greșită a completelor de judecată, cît și necompetența propriu-zisă a instanței); b) **n.a. de p.** îndeplinite cu neobservarea formelor legale; c) nulitatea expresă a unor acte de procedură, cum sînt: neînmînarea citației părților cu 5 zile înainte de termen; nesemnarea minutei imediat după deliberare; nedepunerea cererii de recurs la instanța a cărei hotărîre se atacă, ș.a. Trăsătură caracteristică și comună tuturor ca-

zurilor de nulitate este producerea unei vătămări. Diferențierea între cazuri se face însă după posibilitatea sau imposibilitatea și respectiv sarcina de a proba existența sau inexistența vătămării. Astfel: în primul caz, vătămarea se prezumă **iuris et de jure**, așa încît nu se poate admite proba contrară, că nu s-ar fi produs o vătămare; în cel de al doilea caz, vătămarea trebuie dovedită de partea interesată și, totodată, că nu poate fi înlăturată prin alte mijloace decît prin anularea actului; în cazul nulităților exprese, vătămarea se prezumă iuris tantum, ceea ce permite părții interesate în menținerea actului să facă dovada inexistenței acelei vătămări. **N.a. de p.** nu operează de drept, ea trebuie să fie invocată de partea interesată sau pusă din oficiu în discuția contradictorie a părților. Sin. anulare. V. și **modalități de invocare a nulității actelor de procedură; efectele nulității actelor de procedură.** [D.R.]

O

obligat de regres, v. **debitor de regres.**

obligaţii procesuale, îndatoririle persoanelor fizice sau juridice care iau parte la activitatea de soluţionare a pricinilor civile de a îndeplini anumite sarcini ce le revin, respectînd condiţiile, termenele şi celelalte cerinţe pe care legea le prescrie, în cadrul raporturilor procesual civile pe care le stabilesc cu ceilalţi participanţi în timpul desfăşurării acestei activităţi. **O.p.** ce revin, în principal, instanţei de judecată sînt: a) de a judeca orice cauză cu care în mod legal este investită; refuzul de a judeca (denegarea de dreptate) fiind interzis prin lege; b) de a avea în fiecare cauză un rol activ, în sensul de a stărui prin toate mijloacele legale pentru a descoperi adevărul şi a preveni orice greşeală în cunoaşterea faptelor; c) de a îndeplini actele procesuale ce-i revin în formele şi condiţiile prescrise de lege etc. Părţilor litigante le revin, printre altele, următoarele **o.p.**: a) să se prezinte personal în instanţă cînd legea impune în mod expres această condiţie; b) să-şi manifeste voinţa în sensul exercitării anumitor drepturi procesuale în formele şi termenele prevăzute de lege, sub sancţiunea, după caz, a decăderii sau nulităţii actului potrivnic legii procesuale; c) să se folosească cu bună-credinţă de drepturile procesuale ce le sînt recunoscute prin lege; partea care foloseşte aceste drepturi în chip abuziv urmînd a răspunde pentru pagubele pricinuite, etc. Celorlalţi participanţi le sînt impuse, după caz, **o.p.** ca: martorilor, să spună adevărul; în caz contrar, săvîrşind infracţiunea de mărturie mincinoasă; persoanele însărcinate cu îndeplinirea actelor de procedură să respecte termenele şi formele de înmînare a citaţiilor şi a celorlalte acte procesuale care se comunică părţilor; executorii judecătoreşti să aducă la îndeplinire actele de executare, fiind competenţi în toate cazurile în care legi speciale nu ar prevedea alte organe de executare; etc. V. şi **drepturi procesuale; raport juridic procesual civil.** [D.R.]

ocrotirea minorului, instituţie juridică cuprinzînd ansamblul drepturilor şi obligaţiilor acordate, respectiv impuse de lege anumitor persoane sau organe, în scopul creşterii, educării şi formării copiilor conform intereselor generale ale societăţii. Se realizează sub diferite forme: **o.m.** de către părinţi (ocrotire părintească), **o.m.** prin tutelă şi **o.m** în cazuri speciale. V. şi **ocrotire părintească; ocrotirea minorului prin tutelă; ocrotirea minorului în cazuri speciale.** [M.M.]

ocrotirea minorului în cazuri speciale, formă a ocrotirii minorului cuprinzînd complexul măsurilor luate de stat în vederea asigurării ocrotirii unor categorii de minori. Conform legii, statul nostru socialist acordă ocrotire: a) minorilor ai căror părinți sînt decedați, necunoscuți sau în orice altă situație care ar duce la instituirea tutelei, dacă nu au bunuri ori alte mijloace materiale proprii și dacă nu există persoane care au fost obligate sau care pot fi obligate să-i întrețină; b) celor care, fiind deficienți, au nevoie de o îngrijire specială, ce nu le poate fi asigurată în familie; c) minorilor a căror dezvoltare fizică, morală sau intelectuală ori a căror sănătate este primejduită în familie; d) minorilor care au săvîrșit fapte prevăzute de legea penală, dar nu răspund penal, sau celor care sînt expuși să săvîrșească asemenea fapte, ori ale căror purtări contribuie la răspîndirea de vicii sau deprinderi imorale în rîndul altor minori. **O.m. în c.s.** se realizează prin una din următoarele forme: darea minorului în plasament familial; încredințarea lui unei familii ori unei persoane, cu consimțămîntul acesteia; internarea în leagăne pentru copii, case de copii, grădinițe, școli sau licee de cultură generală, școli profesionale, cămine școală pentru deficienți recuperabili ori cămine pentru deficienți nerecuperabili; supravegherea deosebită sau internarea într-o școală specială de reeducare, pentru minorii care au săvîrșit fapte penale. [M.M.]

ocrotirea minorului prin tutelă, formă a ocrotirii minorului cuprinzînd ansamblul dispozițiilor legale care reglementează regimul ocrotirii unor copii de către o altă persoană decît părinții săi — persoană căreia i s-a atribuit funcția de tutore — sub supravegherea, controlul și îndrumarea autorității tutelare. V. și **tutelă.** [M.M.]

ocrotire părintească, formă de ocrotire a minorului cuprinzînd complexul drepturilor și obligațiilor acordate, respectiv impuse de lege părinților, în scopul asigurării creșterii, educării și formării copiilor pentru viață, în acord cu interesele generale ale societății. **O.p.** începe în momentul nașterii copilului și se exercită pînă la majoratul acestuia; reglementată unitar, ea are același conținut și funcționează conform acelorași principii cu privire la toate categoriile de copii: din căsătorie, dinafara căsătoriei, cei rezultați dintr-o căsătorie desfăcută, desființată sau care a încetat, precum și cei înfiați. **O.p.** se exercită de către ambii părinți, afară de cazul cînd unul din aceștia este mort, decăzut din drepturile părintești, pus sub interdicție etc., situație în care **o.p.** revine numai celuilalt părinte. Potrivit legii, părinții au atît drepturi și obligații cu privire la persoana copilului, cît și drepturi și îndatoriri cu privire la bunurile acestuia, în ambele cazuri scopul fiind asigurarea interesului minorului. Neîndeplinirea sau îndeplinirea necorespunzătoare a **o.p.** poate antrena, după caz, una din următoarele sancțiuni: obligarea părinților la repararea pagubelor pricinuite de copil, prin fapta sa ilicită, altor persoane, precum și la repararea pagubelor pricinuite de ei înșiși minorului

prin reaua administrare a bunurilor acestuia; aplicarea de amenzi părinților pentru contravențiile ce săvîrșesc în legătură cu exercitarea **o.p.** precum și pentru contravențiile săvîrșite de copil; aplicarea de pedepse penale părinților pentru cazul săvîrșirii de infracțiuni în legătură cu **o.p.**; încredințarea minorului unei terțe persoane, unei familii ori unei instituții de ocrotire, atunci cînd dezvoltarea fizică, morală sau intelectuală a acestuia, sau sănătatea sa, este primejduită în familie. [M.M.]

ofertă de plată și consemnațiuni, v. **procedura ofertei reale.**

oficii juridice, servicii speciale care funcționează în cadrul instituțiilor, organizațiilor economice și întreprinderilor de stat precum și în cadrul organizațiilor cooperatiste sau obștești, în scopul asigurării legalității socialiste, în desfășurarea activității acestor unități și pentru apărarea intereselor lor patrimoniale. Prin lege **o.j.** le sînt date atribuții: a) în legătură cu întocmirea proiectelor sau avizarea actelor juridice sau a măsurilor pe care unitățile în cadrul cărora funcționează le iau în ceea ce privește activitatea lor economică și socială; b) de reprezentare a unităților în fața organelor de jurisdicție; c) privind informarea legislativă, de practică judiciară și arbitrală, a conducerii unității și a celorlalte compartimente interesate. Pentru ca **o.j.** să-și realizeze în bune condițiuni sarcinile ce le revin, legea dispune că acestea — respectiv jurisconsulții care fac parte din organizarea lor — sînt subordonate direct conducerii unităților în cadrul cărora funcționează și răspund numai față de acestea pentru activitatea lor. V. și **jurisconsult.** [D.R.]

onorariu avocațial, sumă de bani reprezentînd contravaloarea serviciilor de specialitate prestate de un avocat. Se plătește de către justițiabil (client) biroului colectiv de asistență juridică, în temeiul contractului de asistență juridică, fiind stabilit de către directorul sau responsabilul biroului colectiv, pe baza tarifului de onorarii stabilit de Ministerul Justiției. [M.M.]

onorariu de expert, sumă de bani reprezentînd contravaloarea serviciilor prestate de către un expert cu ocazia efectuării unei expertize și care se stabilește potrivit tarifelor prevăzute de lege. [M.M.]

opinie separată, părere deosebită a judecătorilor rămași în minoritate față de opinia majorității, în cazul în care completul de judecată este format dintr-un număr impar de judecători, asupra soluției finale ce urmează să fie dată unei anumite pricini. Menționea despre **o.s.** a judecătorilor rămași în minoritate trebuie să fie consemnată în josul minutei care se încheie imediat după deliberare. Pentru satisfacerea principiului obligativității motivării hotărîrilor, judecătorii rămași în minoritate trebuie să-și motiveze — ca și judecătorii care au avut opinia majoritară — **o.s.** privind soluția pe care o propun. Redactarea **o.s.** se va face în continuarea hotărîrii sau pe o coală de hîrtie separată, atașată la hotărîre. V.

și **deliberarea** și **pronunțarea hotărîrii; motivarea hotărîrii.** [D.R.]

opis alfabetic, registru în care se consemnează numele și prenumele părților ce figurează în cauzele înregistrate la instanță, precum și numărul dosarului pentru fiecare persoană în parte. În **o.a.** se fac înregistrări corespunzătoare și cu privire la persoanele introduse ulterior în proces. Înregistrările efectuate în **o.a.** servesc la identificarea dosarelor și a termenelor de judecată atunci cînd persoanele interesate nu cunosc decît numele părților. [I.L.]

opoziție la distribuirea prețului, drept recunoscut de lege creditorilor neurmăritori de a solicita distribuirea prețului doar după clarificarea situației tuturor titlurilor ce au fost înfățișate. **O. la d.p.** nu privește actele de urmărire silită, ci numai distribuirea prețului rezultat din vînzarea bunurilor mobile ale debitorului. În sistemul Codului de procedură civilă, **o. la d.p.** se adresează instanței sub controlul căreia se realizează urmărirea bunurilor mobile ale datornicului; creditorii ce au formulat opoziții devin părți în urmărire, dacă posedă un titlu executoriu recunoscut de instanță; în acest fel creditorii oponenți vor participa la distribuirea prețului obținut din vînzarea bunurilor sechestrate. În materia urmăririi silite a bunurilor imobile, creditorii au posibilitatea de a depune titlurile lor în vederea întocmirii tabloului de împărțeală. V. și **distribuirea prețului; tabloul de împărțeală al creditorilor.** [I.L.]

opoziție la executare, împotrivirea debitorului de a onora o cambie, bilet la ordin sau cec, materializată într-o contestație introdusă la judecătoria în circumscripția căreia funcționează notariatul de stat care a investit cambia ori biletul la ordin cu formula executorie. **O. la e.** se judecă de urgență și cu precădere înaintea oricărei alte pricini, instanța putînd suspenda executarea dacă oponentul nu recunoaște semnătura, înscriindu-se în fals, sau nu recunoaște procura (caz în care creditorul poate obține măsuri de asigurare). În **o. la e.** nu pot fi opuse posesorului următoarele excepții: 1) excepțiile de nulitatea cambiei, biletului la ordin sau cecului 2) excepțiile întemeiate pe raporturile personale ale celor împotriva cărora s-a pornit executarea cu trăgătorul sau cu posesorii anteriori, afară numai dacă posesorul, dobîndind cambia, biletul la ordin sau cecul, a lucrat cu știință în paguba debitorului; excepțiile vor trebui să fie întotdeauna întemeiate pe o probă scrisă, fiind obligatorie invocarea lor la primul termen de înfățișare, cînd părțile, legal citate, pot pune concluzii în fond. [M.M.]

oralitatea dezbaterilor, v. **principiul oralității dezbaterilor.**

ordinea de soluționare a excepțiilor, succesiunea logică și legală în rezolvarea excepțiilor de procedură, avîndu-se în vedere categoria din care fac parte, cît și finalitatea urmărită prin invocarea lor. Astfel, în toate cazurile în care instanța este pusă în situația de a cerceta, în aceeași cauză, mai multe excepții, dacă acestea sînt de natură de a nu fi soluționate

decît succesiv, ea trebuie să țină seama de o ordine rațională de soluționare, începînd cu cele care în mod logic au prioritate și trecînd apoi, pe rînd, la toate celelalte. În principiu, **o. de s.a e.** este determinată prin lege sub forma succesivă a următoarelor două posibilități: rezolvarea lor de îndată, și unirea cu fondul cauzei atunci cînd rezolvarea lor necesită administrarea de probe ori sînt strîns legate de fondul cauzei. Prima posibilitate include următoarele ipoteze: a) ipoteza cu caracter general a raportului dintre apărările de fond și apărările făcute pe cale de excepție, în snsul că primele nu pot trece înaintea soluționării unei excepții, indiferent de finalitatea urmărită prin invocarea ei; b) ipoteza cu caracter special care vizează finalitatea urmărită, indiferent de categoria din care excepția face parte, în sensul că se vor soluționa mai întîi excepțiile care, dacă sînt admise, nu mai permit instanței să treacă la cercetarea fondului cauzei. Astfel, vor fi soluționate, avîndu-se în vedere această finalitate, excepțiile care privesc: necompetența absolută a instanței; neîndeplinirea procedurii prealabile de împăciuire; anularea acțiunii sau căii de atac pe motiv că nu s-a plătit taxa de timbru; prescripția dreptului la acțiune ș.a. A doua posibilitate implică condiția ca soluționarea excepțiilor să reclame administrarea de probe. Ca urmare, rigoarea regulei potrivit căreia soluționarea excepțiilor primează fondului cauzei este temporar atenuată. Aceasta în sensul că activitatea de probațiune judiciară se va desfășura în paralel: atît pentru necesitatea soluționării excepției cît și pentru necesitatea soluționării fondului cauzei. Unirea excepțiilor cu fondul cauzei, pe acest motiv, nu înseamnă însă abandonarea regulei generale, la sfîrșitul activității de probațiune judiciară instanța fiind obligată să soluționeze mai întîi excepțiile și apoi, dacă mai este necesar, în cazul cînd acestea au fost respinse, fondul litigios al cauzei. V. și **excepții de procedură.** [D.R.]

ordinea judecării proceselor, succesiunea dezbaterii litigiilor civile programate pentru o anumită ședință de judecată. Se stabilește de președintele completului de judecată, după care grefierul întocmește o listă ce se afișează la ușa instanței; dezbaterile se vor desfășura cu respectarea ordinii înscrise pe lista proceselor. V. și **lista proceselor.** [I.L.]

ordine de preferință, ierarhie a creanțelor, stabilită de lege, în baza căreia urmează să se facă distribuirea prețului atunci cînd suma rezultată din vînzarea bunurilor nu este suficientă pentru acoperirea tuturor datoriilor. **O. de p.** este diferită în funcție de natura urmăririi silite. 1) În dreptul comun creanțele se plătesc cu respectarea următoarei **o. de p.**: a) privilegiile speciale; b) privilegiile generale; c) creanțele ce beneficiază de garanții reale; d) în final vor fi plătiți creditorii chirografari. 2) Dacă executarea silită se face pe calea popririi, creanțele pot fi acoperite doar pînă la o sumă ce nu depășește 1/2 din retribuția tarifară lunară și numai

cu respectarea următoarei **o. de p.**: a) obligațiile de întreținere; b) plata despăgubirilor pentru repararea daunelor cauzate prin moarte sau vătămări corporale; c) plata datoriilor către stat izvorîte din impozite și taxe; d) plata despăgubirilor pentru repararea pagubelor cauzate proprietății socialiste; e) toate celelalte datorii. Aceeași **o. de p.** se aplică și în cazul în care poprirea se înființează asupra sumelor cuvenite în baza dreptului de autor, inventator sau inovator, remunerației plătite membrilor cooperativelor meșteșugărești, precum și pensiilor de orice fel. 3) În cadrul executării silite a creanțelor statului sau ale organizațiilor socialiste împotriva persoanelor fizice, urmează să fie respectată următoarea **o. de p.**: a) creanțele rezultînd din cheltuielile făcute cu urmărirea bunurilor al căror preț se distribuie; b) creanțele rezultînd din retribuții și alte datorii asimilate acestora, cele ce derivă din datorii în cadrul asigurărilor sociale de stat, precum și cele rezultînd din despăgubirile datorate pentru repararea daunelor cauzate prin moarte sau vătămări corporale ce au provocat incapacitate de muncă; c) creanțele rezultînd din obligațiile de întreținere; d) creanțele statului din impozite și taxe, precum și cele reprezentînd prime de asigurare prin efectul legii; e) creanțele rezultînd din împrumuturi bancare; f) creanțele reprezentînd despăgubirile pentru repararea pagubelor produse proprietății socialiste prin fapte ilicite; g) creanțele din amenzi cuvenite bugetului de stat; h) creanțele provenite din livrări de produse, prestări de servicii și executări de lucrări; i) celelalte creanțe. Dacă creanțele sînt de același rang, ele urmează să fie satisfăcute în mod proporțional. Legea instituie însă două excepții de la **o. de p.** menționată. Prima excepție vizează situația în care există și creditori care au asupra lucrului vîndut drepturi de preferință conservate în condițiile legii; într-o asemenea împrejurare, creditorii cu drepturi de preferință vor fi plătiți înaintea ultimelor două categorii de creanțe prevăzute în **o. de p.** (la lit. h și i). A doua excepție vizează creanțele garantate prin ipotecă și gaj, dacă acestea au fost conservate în condițiile legii; creanțele astfel garantate vor fi plătite, din prețul bunurilor afectate garanției, înaintea celor cuprinse în **o. de p.** legală, cu excepția celor de la lit. a (creanțele rezultînd din cheltuielile făcute cu urmărirea bunurilor al căror preț se distribuie). Intervertirea **o. de p.** se poate realiza însă doar dacă restul averii debitorului sau venitul său din muncă asigură satisfăcător plata celorlalte creanțe. [I.L.]

ordine prioritară, ierarhie de valori, stabilită de lege sau lăsată la aprecierea judecătorului, ce trebuie respectată atunci cînd într-un litigiu se întîlnesc situații conflictuale în care este reclamată proteguirea judiciară a două interese legale, opuse și incompatibile, în astfel de condiții, încît ocrotirea lor cumulativă nefiind posibilă, unul trebuie înlăturat pentru a se asigura ocrotirea sau triumful celuilalt. La **o.p.**, bazată pe ierarhizarea valorilor, se a-

pelează pentru rezolvarea unor conflicte de interese dintre cele mai diferite. Astfel: 1) În cazul încredințării copiilor unuia din soți și obținerii divorțului de către celălalt soț. În privința acordării beneficiului contractului de închiriere a locuinței comune, **o.p.** operează, potrivit legii, în favoarea soțului căruia i s-au încredințat copiii spre creștere și educare. **O.p.** a încredințării copiilor este de aplicație generală, în înțelesul că se referă nu numai la situația copiilor rezultați din căsătoria desfăcută, ci și la copiii dintr-o conviețuire anterioară cu o altă persoană, dacă aceștia au locuit împreună cu soții din procesul de divorț și părintele lor se face vinovat de desfacerea căsătoriei. 2) În soluționarea acțiunilor care au ca obiect anularea vînzării de bunuri mobile de către un neproprietar, în baza prezumției că cel care posedă un bun mobil este și proprietar, cît și a bunei-credințe a terțului că a cumpărat de la un proprietar real și nu aparent, **o.p.** trebuie să opereze în favoarea terțului dobînditor. Prin urmare, este necesar să se recunoască că actul încheiat între titularul aparent și terțul dobînditor este opozabil și față de adevăratul proprietar al bunului. 3) În cazul opunerii, prin intermediul acțiunii în anulare, a unuia din soți față de vînzarea unor bunuri mobile ce fac parte din comunitatea matrimonială, de către celălalt soț, ca și în situația precedentă, **o.p.** trebuie recunoscută în favoarea terțului dobînditor. Pentru ca **o.p.** să devină ineficientă pentru terțul dobînditor este necesar ca soțul nevînzător să facă dovada relei sale credințe; în concret, că s-a opus la vînzare și că terțul dobînditor — deși a cunoscut aceasta — i-a nesocotit voința. 4) În cazul cumulului prezumțiilor de paternitate, dedus din reglementarea legală potrivit căreia acestea își produc efectele — timp de 300 de zile — și după desfacerea sau încetarea căsătoriei, cît și, dacă este cazul, în timpul celei de a doua căsătorii, **o.p.** este recunoscută prin lege în favoarea prezumției din urmă, bazată pe faptul nașterii copilului în timpul celei de a doua căsătorii. În cazul în care se dovedește contrariul — prin mijlocirea acțiunii în tăgadă de paternitate — și prezumția stabilită în favoarea celui de al doilea soț al mamei este înlăturată cu efect retroactiv, operează pe cale de consecință prezumția care atribuie paternitatea primului soț al mamei. 5) Conflictul dintre interesele deosebite ale părților privind modul cum trebuie propuse și făcute apărările, în baza distincției dintre apărările ce pot fi făcute pe cale de excepție și cele de fond, este rezolvat prin recunoașterea **o.p.** în favoarea invocării și soluționării celor dintîi. Stările conflictuale de interese pot interveni și cu privire la invocarea și soluționarea unor excepții de fond. Cînd se ivesc atare situații, **o.p.** trebuie recunoscută în favoarea invocării și soluționării excepțiilor cu efectele cele mai grave. De exemplu, excepția autorității lucrului judecat primează față de excepția prescripției dreptului la acțiune, iar excepția care privește anularea acțiunii sau a unei căi de atac pentru neplata taxelor de timbru pri-

mează față de excepția necompetenței materiale. 6) În cazul intereselor deosebite ale părților ce rezultă din neprezentarea sau din refuzul uneia dintre ele de a răspunde la interogator, deși legea procesual civilă lasă la aprecierea instanței de a socoti asemenea împrejurări ca o mărturisire deplină sau numai ca un început de dovadă, **o.p.** trebuie acordată constant acestei din urmă posibilități, deoarece implică și face posibilă administrarea și a altor probe, prin care urmează a se stabili împrejurările reale ale cauzei. Sin. criteriu prioritar. V. și **procedura divorțului; buna-credință; ordinea de soluționare a excepțiilor.** [D.R.]

ordine publică procesuală, totalitatea regulilor și principiilor procesuale, care reprezintă interese cu caracter general, pe care legiuitorul, considerîndu-se ca fiind superioare libertății de care trebuie să se bucure participanții la procesul civil — și, în special, părțile — le-a reglementat prin norme cu caracter imperativ, asigurînd astfel stricta și deplina lor respectare. Consecința directă a **o.p.p.** este aceea că părțile își pot exercita în cadrul procesului civil atît drepturile materiale deduse judecății, cît și facultățile pe care legea le pune la îndemîna lor pentru promovarea în condiții normale a drepturilor și intereselor lor legitime (v. **principiul disponibilității**), fără însă a putea deroga prin convenții sau inițiative individuale de la reglementările statornicite prin normele cu caracter general care interesează ordinea politică, economică și socială a statului și, respectiv, regulile de conviețuire socială. Respectarea **o.p.p.**, deși impusă în majoritatea cazurilor prin norme imperative exprese, în unele cazuri rămîne o chestiune de interpretare și apreciere. Astfel: a) deși legea recunoaște dreptul părților de a face acte de dispoziție (de ex. achiesarea, desistarea și tranzacția), dacă acest drept este folosit potrivnic legii, intereselor statului, sau pentru a aduce atingere intereselor legitime ale altor persoane, instanța de judecată, în cazul în care constată o atare situație, trebuie să împiedice ca actul de dispoziție să-și producă efectele și să treacă mai departe la judecarea cauzei (de ex. cînd printre părțile în litigiu figurează și minori, tranzacția nu poate fi confirmată decît dacă a fost încuviințată de autoritatea tutelară); b) dacă două sau mai multe dispoziții legale intră, în aceeași cauză, în concurs unele cu altele și întrucît aplicarea lor cumulativă nu este posibilă, instanța trebuie să stabilească o gradație între ele și să hotărască întîietatea celei pe care o va aplica, sacrificîndu-le pe celelalte (de ex.: în caz de divorț, instanța ultimului domiciliu comun al soților devine competentă să judece și cererea accesorie a împărțirii bunurilor comune imobile care sînt situate pe raza teritorială a altei instanțe). Ideea de **o.p.p.** intervine adesea chiar în modul de exprimare a legiuitorului — de ex.: nulitățile de ordine publică pot fi ridicate de parte sau judecător în orice stare a pricinii; necompetența este de ordine publică... cînd pricina este

de competența unei instanțe de alt grad ș.a. — pentru a asigura și întări în acest fel autoritatea unui însemnat număr de norme juridice procesual civile. V. și **legi de procedură; nulitatea actelor de procedură; competența materială.** [D.R.]

ordonanță de adjudecare, act de procedură care materializează vînzarea silită a imobilului urmărit și de a cărui eliberare este condiționată trecerea acelui imobil din proprietatea debitorului urmărit în proprietatea adjudecatarului. Se dă adjudecatarului de către instanța de judecată, îndată după terminarea adjudecării și depunerea prețului. Cuprinde pe scurt jurnalul de adjudecare (adică menționea că vînzarea a fost săvîrșită prin adjudecare, cu referire la procesul sau procesele verbale de ședință, dacă s-au ținut mai multe licitații), precum și individualizarea imobilului adjudecat, numele fostului proprietar și cel al adjudecatarului, confirmarea îndeplinirii obligațiilor legale ale acestuia (adică a depunerii integrale a prețului și a autorizației de înstrăinare). **O. de a.** se dă în camera de consiliu, fără citarea părților, emițîndu-se în dublu exemplar (unul pentru dosar iar altul pentru adjudecatar), ambele semnate de întregul complet al instanței; are caracter de hotărîre judecătorească, fiind susceptibilă de atac pe calea recursului și dobîndind autoritate de lucru judecat de îndată ce rămîne definitivă. Prin **o. de a.** se rezolvă pe cale de judecată și toate incidentele ridicate în cursul executării; din alcătuirea ei fac parte integrantă toate încheierile premergătoare și soluțiile date asupra contestațiilor, acestea putînd fi atacate numai odată cu ordonanța. Transferul de proprietate ce are loc în baza **o. de a.** se face pe cale de expropriere a debitorului în folosul adjudecatarului, potrivit ordinului judecătoresc pe care îl conține această hotărîre; **o. de a.** reprezintă astfel titlul de proprietate al adjudecatarului, comparabil cu contractul de vînzare-cumpărare încheiat în formă autentică. **O. de a.** se transcrie din oficiu în registrele de publicitate ale drepturilor reale, cu obligația pentru adjudecatar să plătească taxa de timbru pentru transcrierea actului de strămutare a proprietății. De la data transcrierii curge termenul de recurs împotriva **o. de a.**; acest termen este de 40 de zile. Recursul poate fi declarat de către debitor, creditor sau orice altă persoană interesată; el se judecă de urgență de către tribunalul județean și este suspensiv de executare. **O. de** a. poate fi casată numai pentru vicii ale procedurii de executare decurgînd din încălcarea unor dispoziții a căror respectare este garantată prin sancțiunea nulității. Din momentul rămînerii definitive a **o. de a.** se poate proceda la distribuirea prețului consemnat de adjudecatar. [M.C.]

ordonanță de poprire, act jurisdicțional cuprinzînd dispoziția dată de instanță terțului poprit de a nu plăti creanța creditorului său (debitorul urmărit), ci de a o păstra la dispoziția judecătoriei pînă la soluționarea cererii de validare a popririi. Sin. încheiere de poprire. V. și **înființarea popririi.** [M.C.]

ordonanță președințială, instituție de drept procesual civil în temeiul căreia instanța de judecată, la cererea părții interesate, poate lua măsuri vremelnice în cazuri grabnice, pentru păstrarea unui drept care ar fi periclitat prin întîrziere, pentru prevenirea unei pagube iminente și care nu s-ar putea repara, precum și pentru înlăturarea piedicilor ce s-ar ivi cu prilejul unei executări. **O.p.** este o procedură specială, cu caracter sumar, ce ține, de regulă, de competența materială a judecătoriei care este instanța de drept comun, iar sub aspectul competenței teritoriale urmează aceleași reguli ca și procesele de fond. Legea prevede că **o.p.** se poate da chiar atunci cînd există judecată asupra fondului dreptului; în această ipoteză, judecarea ei intră în competența instanței sesizate cu acțiunea principală. **O.p.** este admisibilă numai în prezența următoarelor condiții: a) să existe urgență; aceasta se apreciază de instanță, în cazul concret, în raport de circumstanțele obiective ale cauzei. Potrivit legii, se caracterizează prin urgență următoarele situații generale: păstrarea unui drept care s-ar păgubi prin întîrziere; prevenirea unei pagube iminente și care nu s-ar putea repara; înlăturarea piedicilor ce s-ar putea ivi cu prilejul unei executări. b) măsura ordonată de instanță să aibă caracter vremelnic; instanța nu rezolvă litigiul în fond, ci dispune doar unele măsuri de fapt cu caracter vremelnic pe care le consideră necesare în scopul conservării dreptului sau al prevenirii pagubei. Caracterul vremelnic decurge fie din însăși natura măsurii, fie dintr-o precizare expresă introdusă de instanță în cuprinsul ordonanței, în sensul că efectele sale sînt limitate în timp. c) măsura luată să nu prejudicieze asupra fondului dreptului; judecînd cererea de **o.p.** instanța nu trebuie să cerceteze fondul dreptului, ci numai aparența acestui drept. Judecătorul poate face numai un examen sumar al cauzei, în măsura necesară constatării de partea cui este aparența dreptului. Cererea de **o.p.**, dat fiind caracterul sumar al procedurii, nu trebuie să cuprindă chiar toate elementele cererii de chemare în judecată; este suficient ca în cuprinsul ei să se indice: numele și domiciliul părților, măsura care se solicită a fi ordonată, justificarea urgenței acestei măsuri și probele invocate; cererea trebuie semnată. În anumite cazuri, foarte urgente, se poate fixa termen chiar în ziua primirii cererii; judecarea se poate face și fără citarea părților, dar numai atunci cînd o urgență deosebită justifică această măsură. În cazurile în care se dispune citarea, nu este necesar să se respecte termenul de 5 zile stabilit de lege în dreptul comun, termen ce trebuie să rămînă între momentul înmînării citației părților și data la care a fost fixată judecarea pricinii. Dacă s-a dispus citarea, instanța poate proceda la judecare numai în situația cînd, la termenul fixat, se constată că procedura este îndeplinită. Judecata se face după regulile dreptului comun; sînt admisibile toate probele din dreptul comun, dar cu ocazia admiterii și administrării lor instanța tre-

buie să țină seama de imperativul urgenței soluționării cererii. **O.p.** este, în substanța ei, o hotărîre judecătorească și ca atare este supusă regulilor de drept comun cu privire la dezbateri, deliberare, pronunțare și redactare. Ea poate fi atacată cu recurs în termen de 5 zile de la pronunțare, dacă judecata s-a făcut cu citarea părților (indiferent dacă acestea s-au prezentat la dezbateri ori nu), sau de la comunicare, dacă părțile n-au fost citate. Judecarea recursului se face întotdeauna cu citarea părților, dar de urgență și cu precădere față de procesele de drept comun. Executarea **o.p.** nu poate fi atacată prin intermediul contestației la executare nici de către părți și nici de către terții lezați prin aducerea ei la îndeplinire. **O.p.** este o procedură avînd caracter contencios: instanța este chemată să ordone o măsură prin care, deși nu se rezolvă litigiul de fond, se anticipează totuși asupra soluției de fond. Cu toate acestea, caracterul provizoriu și urgent al măsurii luate determină anumite consecințe grație cărora **o.p.** se deosebește esențial, sub unele aspecte, de hotărîrea judecătorească propriu-zisă. Deosebirile respective se concretizează în: a) **O.p.** are putere executorie; în principiu, recursul nu suspendă executarea. Legea dispune însă că instanța de casare are îndreptățirea să decidă suspendarea acesteia, dar numai cu obligația depunerii unei cauțiuni. b) **O.p.** nu are puterea lucrului judecat față de procesul de fond, indiferent că acesta s-ar afla în curs de judecare la momentul pronunțării ei sau ar fi pornit ulterior. **O.p.** produce toate efectele ce-i sînt atribuite de lege, pe toată durata existenței împrejurărilor de fapt care au justificat pronunțarea ei; la încetarea acestor împrejurări ea își pierde eficacitatea, iar partea potrivnică poate cere instanței să dea o ordonanță prin care să revină asupra celei dintîi. Dacă starea de fapt se schimbă, instanța de judecată poate lua măsurile corespunzătoare noii situații, emițînd o nouă **o.p.**; în principiu, în această materie nu se poate vorbi de dezinvestirea instanței. [M.C.]

organ arbitral propriu, organ jurisdicțional creat de ministere, alte organe ale administrației de stat, precum și de uniunile centrale de cooperative sau celelalte organizații obștești centrale, avînd competența de a soluționa litigiile dintre organizațiile socialiste care depind de același minister, organ central al administrației de stat, uniune centrală de cooperative sau organizație obștească centrală. Este organizat pe baza unui regulament întocmit de organul central pe lîngă care funcționează (regulament ce trebuie avizat de Primul Arbitru de Stat) și este condus de către un arbitru șef. Arbitrul șef, arbitrii și secretarii sînt numiți de conducătorul organului central respectiv. Primul Arbitru de Stat are drept de îndrumare asupra activității **o.a.p.**, dar numai în ceea ce privește modul de rezolvare a litigiilor. Dreptul de control asupra hotărîrilor pronunțate de **o.a.p.** se exercită de către miniștri, conducătorii celorlalte organe ale administrației de stat

sau președinții uniunilor centrale de cooperative sau ai celorlalte organizații obștești centrale. Sin. arbitraj departamental; arbitraj ministerial. [M.M.]

organ de executare, persoană ce, potrivit legii, are atribuția să aducă la îndeplinire executarea silită a hotărîrilor judecătorești și a celorlalte titluri executorii. **O. de e.** este investit de către stat cu autoritatea necesară pentru a putea impune debitorului sau altor persoane care dețin bunurile acestuia, obligația de a executa dispozițiile titlului executoriu. Principalele **o. de e.** sînt: executorii judecătorești, executorii proprii ai unor organizații socialiste și organele financiare ale comitetelor (birourilor) executive ale consiliilor populare. V. și **executor judecătoresc; executor al unei organizații socialiste.** [M.C.]

organizare judecătorească, expresie desemnînd modul în care sînt orînduite în sistem totalitatea instanțelor judecătorești. **O.j.** este reglementată prin lege, care stabilește atribuțiile, organizarea instanțelor și competența lor, constituirea completelor de judecată, modul de exercitare a controlului de către Tribunalul Suprem, garantarea dreptului părților în desfășurarea activității de judecată, modul de alegere a judecătorilor și asigurarea solemnității ședințelor de judecată. În țara noastră **o.j.** este așezată pe principiul dublului grad de jurisdicție, în temeiul căruia hotărîrile date în primă instanță sînt supuse controlului judiciar al instanței de grad superior prin intermediul căii de atac ordinare. V. și **instanță de judecată.** [M.C.]

P

parte, noțiune ce desemnează persoana fizică sau juridică care afirmă, în procesul civil, un interes propriu în confruntarea sa cu o altă persoană. Îndreptățirea de a participa la activitatea judiciară, în calitate de **p.**, este recunoscută persoanelor care afirmă interese contrare, în sensul că cel puțin una dintre ele pretinde că are de realizat un drept subiectiv față de cealaltă. Legea recunoaște posibilitatea de a dobîndi calitatea de **p.** oricărei persoane care are folosința drepturilor civile; pentru a deveni **p.** în procesul civil nu este necesar ca o persoană să fie și titulara dreptului sau obligației care formează conținutul raportului juridic dedus în judecată; aceasta înseamnă că devine **p.** în procesul civil și persoana care promovează o acțiune avînd ca obiect constatarea inexistenței unui raport de drept substanțial; așadar, pentru a determina cine este **p.** în procesul civil nu trebuie cercetat fondul dreptului, ci numai aspectul procesual. Raporturile procesuale ce se stabilesc între **p.** generează drepturi și obligații atît pentru reclamant cît și pentru pîrît; **p.** își pot desfășura activitatea lor numai în limitele drepturilor și obligațiilor procesuale prevăzute de lege. Poziția **p.** în procesul civil se caracterizează prin aceea că ea este tot timpul contradictorie; reclamantul tinde să-și dovedească pretențiile afirmate în justiție, iar pîrîtul urmărește să formuleze obiecțiuni de natură a determina respingerea acțiunii. Pîrîtul poate adopta și o altă atitudine: el are dreptul de a formula pretenții proprii față de reclamant, printr-o cerere reconvențională; într-o asemenea împrejurare, **p.** dobîndesc roluri duble, ele avînd fiecare atît calitatea de reclamant cît și de pîrît. **P.** pot dobîndi însă și alte poziții, în funcție de fazele judecății; astfel, **p.** care exercită o cale de atac poartă denumirea de recurent, revizuient sau contestator, întrucît prin activitatea sa urmărește reformarea ori retractarea hotărîrii atacate; în schimb, **p.** căreia îi este favorabilă hotărîrea atacată — intimatul — urmărește menținerea acesteia. V. și **reclamant; pîrît.** [I.L.]

participant la executarea silită, persoană sau organ care, potrivit legii, este îndreptățit sau, după caz, este obligat să ia parte la procedura de executare silită. Are această calitate: instanța de judecată, organul de executare, creditorul urmăritor, debitorul urnărit, terțe persoane direct interesate, precum și anumite organe de stat, altele decît instanțele judecătorești. Părțile principale în faza executării silite sînt creditorul urmăritor și debitorul urmărit, realizarea creanței urmînd a se

face prin predarea în natură a bunului care a format obiectul procesului sau prin valorificarea bunurilor debitorului pentru îndestularea creditorului. Instanța de judecată participă și la executarea silită, pentru a pune în mișcare această procedură în vederea valorificării titlurilor pe care le-a emis, precum și pentru soluționarea plîngerilor împotriva acestor titluri, ca și a acelora împotriva actelor de executare în general. V. și **organ de executare; terț poprit.** [M.C.]

participanți în procesul civil, locuțiune ce desemnează persoanele și organele de stat care participă la activitatea de înfăptuire a justiției. În procesul civil se disting următoarele categorii de participanți procesuali: a) participanți principali (instanța de judecată, părțile, terțele persoane și organele de executare silită), care, prin activitatea lor, contribuie în mod necesar la soluționarea procesului civil; b) participanți indispensabili (instanța de judecată, reclamantul și pîrîtul), în lipsa cărora activitatea judiciară nu poate fi concepută; c) participanți auxiliari (martori, experți, interpreți etc.), care nu au un rol hotărîtor în desfășurarea procedurii judiciare; ei participă în procesul civil doar pentru a acorda un sprijin instanței de judecată în vederea lămuririi unor împrejurări ale cauzei. Sin. subiecți procesuali. [I.L.]

participarea terțelor persoane în procesul civil, instituție procesuală ce determină condițiile, formele și modul în care unele persoane, inițial străine de proces, pot lua parte la activitatea judiciară. Codul de procedură civilă reglementează următoarele forme de **p.t.p. în p.c.**: intervenția, chemarea în judecată a altor persoane, chemarea în garanție și arătarea titularului dreptului. În dreptul nostru sînt consacrate și unele forme speciale de participare a terților într-un proces pendent între alte părți; astfel, în litigiile privind controlul actelor administrative ilegale, pîrîtul poate solicita introducerea în cauză a funcționarului care poartă răspunderea pentru emiterea actului administrativ; de asemenea, Regulile procedurii arbitrale consacră posibilitatea introducerii în proces a unor terțe organizații socialiste, fie din inițiativa organului de jurisdicție, fie la cererea uneia dintre părți. **P.t.p. în p.c.** reprezintă o instituție necesară în orice legislație, fiind de natură să contribuie la apărarea drepturilor subiective ale terților sau, după caz, ale părților principale; însăși **p.t.p. în p.c.** este determinată de necesitatea apărării unor interese ale acestora sau ale părților principale; terțele persoane introduse astfel în procesul civil nu vor mai beneficia de principiul relativității lucrului judecat, ele fiind obligate să respecte drepturile stabilite prin hotărîrea pronunțată. **P.t.p. în p.c.** contribuie și la realizarea unei optime administrări a justiției; prin participarea terților în proces se soluționează într-un singur cadru procesual mai multe raporturi juridice conexe, se realizează o economie de timp și de cheltuieli, preîntîmpinîndu-se deopotrivă posibilitatea pronunțării unor hotărîri judecătorești contradictorii. Dreptul de a participa

într-un proces pendent între alte părţi nu poate fi acordat în mod nelimitat oricărei persoane, întrucît aceasta ar putea conduce la tergiversarea judecăţii; de aceea, **p.t.p. în p.c.** este supusă unor cerinţe generale de admisibilitate. Condiţiile generale de admisibilitate a **p.t.p. în p.c.** pot fi grupate în: 1) Condiţii comune oricărei activităţi judiciare. Aceste condiţii se referă la: a) capacitatea procesuală; b) calitatea procesuală; c) interes. Primele două condiţii au aceeaşi semnificaţie ca şi în cazul exercitării acţiunii civile; în ce priveşte ultima cerinţă, aceasta îmbracă forma interesului de a interveni. Interesul de a interveni constituie o noţiune convenţională, care urmează să fie folosită pentru toate formele de **p.t.p. în p.c.**; în sens restrîns, interesul de a interveni desemnează doar interesul pe care trebuie să-l justifice cel care promovează o cerere de intervenţie; condiţia interesului urmează să fie întrunită însă şi în cazul în care una din părţile principale formulează o cerere de **p.t.p. în p.c.**; în această din urmă ipoteză, revine părţii care a formulat cererea sarcina de a-şi justifica interesul său de a atrage alte persoane în proces. Interesul de a interveni se află într-o strînsă legătură cu interesul de a acţiona în justiţie; cu toate acestea, între cele două noţiuni nu se poate pune semnul egalităţii; interesul de a interveni are un caracter special în raport cu interesul de a acţiona, în sensul că el nu se limitează la necesitatea justificării unui folos practic, material sau moral, pe care-l urmăreşte cel ce promovează cererea; este necesar ca terţul intervenient să justifice şi interesul de a participa în procesul declanşat între alte persoane; în ipoteza **p.t.p. în p.c.** ca urmare a iniţiativei uneia dintre părţi, aceasta trebuie să-şi justifice interesul de a proceda în acest mod. 2) Condiţii determinate de caracterul incident al tuturor formelor de **p.t.p. în p.c.** Din această categorie fac parte următoarele două cerinţe: a) existenţa unui proces civil în curs de judecată; toate formele de **p.t.p. în p.c.** au un caracter incident, în sensul că ele se realizează în cadrul unui litigiu pendent între alte persoane; pentru a promova o cerere de intervenţie este necesar ca terţul să nu fi participat în calitate de reclamant sau pîrît în procesul respectiv; b) existenţa unei legături de conexitate; o atare condiţie decurge din chiar scopul instituţiei **p.t.p. în p.c.**, prin care se urmăreşte tocmai soluţionarea unor raporturi juridice conexe într-un singur cadru procesual; ea implică existenţa unei anumite conexiuni între cererea privind participarea terţului în proces şi acţiunea principală, de aşa manieră încît protejarea drepturilor legitime ale intervenientului sau, după caz, ale uneia din părţi, depinde de modul de soluţionare a cererii de chemare în judecată. V. şi **capacitate procesuală; calitate procesuală; intervenţie; chemare în judecată a altor persoane; chemare în garanţie; arătarea titularului dreptului.** [I.L.]

participarea terţelor persoane în litigiile de muncă, instituţie procesuală ce determină condiţiile în care persoanele

străine de raportul juridic de muncă dedus în judecată pot lua parte la activitatea de înfăptuire a justiției. **P.t.p. în l. de m.** prezintă anumite particularități ce sînt determinate de calitatea părților și de obiectul acestor litigii; într-un litigiu de muncă pot participa, în calitate de părți, doar persoana fizică sau juridică care încadrează în muncă și o persoană încadrată; obiectul litigiului de muncă este concretizat în drepturile și obligațiile părților în legătură cu încheierea, modificarea, executarea sau încetarea contractului individual de muncă. Datorită particularităților menționate, în litigiile de muncă se pot promova doar pretenții ce decurg din raporturile juridice de muncă. Așa fiind, în litigiile de muncă pot fi promovate doar următoarele cereri privitoare la participarea terților persoane: 1) Intervenția accesorie, în cazurile în care o altă persoană încadrată (în aceeași unitate) are interesul de a se alătura fie unității pîrîte (intimate), fie reclamantului (contestatorului), pentru a contribui la soluționarea justă a unor împrejurări care o vizează și pe ea. O persoană încadrată poate interveni în interesul uneia din părți în cazul litigiilor de muncă privitoare la răspunderea materială, în cele privitoare la obligația legală de restituire și în litigiile privind desfacerea contractului individual de muncă. Astfel, de pildă, persoana ce a determinat cu rea-credință desfacerea contractului de muncă poate interveni în interesul unității, spre a dovedi temeinicia și legalitatea măsurii luate. Intervenientul în interesul uneia din părți dobîndește calitatea de parte, avînd o poziție subordonată activității procesuale a celui în favoarea căruia a promovat cererea. 2) Intervenția la cererea unității, care poate fi promovată în toate situațiile în care o terță persoană ar avea dreptul de a formula o cerere de intervenție accesorie. În aceste condiții, terțul introdus în litigiu devine parte, avînd însă o poziție procesuală independentă de a celorlalți participanți; el va putea combate probele administrate, avînd deopotrivă dreptul de a propune dovezi, chiar dacă unitatea nu ar formula vreo cerere de probațiune. Poziția procesuală a persoanei introduse în litigiu este totuși limitată la posibilitatea discutării acelor aspecte de fapt și de drept ale cauzei, care interesează doar raporturile dintre părțile principale; aceasta deoarece introducerea în cauză se realizează numai spre a-i face opozabile terțului probele administrate. 3) Introducerea terțului în cauză din oficiu, în litigiile privitoare la răspunderea materială subsidiară și în cele în legătură cu obligația legală de restituire. În aceste litigii este necesară introducerea în cauză a persoanelor care au înlesnit producerea pagubelor ori a celor care au dispus în mod ilegal plata sumelor, predarea bunurilor sau prestarea unor servicii. Sub aspectul efectelor pe care le produce, introducerea terțului în cauză din oficiu poate fi asimilată cu introducerea unei persoane în litigiu la cererea unității; ea se realizează în scopul de a-i face opozabile terțului probele administrate și constatările rezultate din hotărîre. În

litigiile de muncă sînt inadmisibile intervenţiile principale şi cererile de chemare în garanţie, întrucît o terţă persoană nu ar putea să solicite să i se stabilească drepturi derivînd din raportul de muncă dintre reclamant şi unitate. V. şi **participarea terţelor persoane în procesul civil.** [I.L.]

perimare, sancţiune care determină stingerea procesului civil ca urmare a lipsei de stăruinţă a părţilor în judecată. **P.** ca sancţiune procesuală se bazează pe prezumţia de desistare de la judecată, de vreme ce partea interesată a lăsat cauza în nelucrare timp îndelungat. Lipsa de stăruinţă a părţilor în soluţionarea cauzelor civile dăunează procesului de administrare a justiţiei; aceasta deoarece activitatea instanţelor judecătoreşti este încărcată astfel cu totul nejustificat, iar raporturile dintre părţi rămîn mult timp într-o situaţie incertă. **P.** intervine cu privire la orice cerere de chemare în judecată, recurs, contestaţie etc., în orice stadiu al procesului civil, dacă a rămas în nelucrare, din vina părţii, timp de un an în materie civilă şi şase luni în materie comercială; ea operează cu privire la toate părţile, indiferent de calitatea lor, chiar şi împotriva persoanelor lipsite de capacitate de exerciţiu. Regula enunţată este o consecinţă a indivizibilităţii procesului civil. Sancţiunea **p.** se aplică doar dacă sînt întrunite, în mod cumulativ, următoarele condiţii: 1) Cererea promovată de partea interesată să fi dat naştere unei activităţi judiciare de fond; cererile ce nu implică o soluţionare în fond sînt excluse de la posibilitatea aplicării acestei sancţiuni. 2) Procesul să fi rămas în nelucrare din vina părţii. Sancţiunea **p.** nu operează ori de cîte ori rămînerea procesului în nelucrare este neimputabilă părţii; astfel, legea prezumă că partea nu se socoteşte în culpă: cînd actul de procedură trebuia să fie îndeplinit din oficiu; cînd, fără vina părţii, cererea n-a ajuns la instanţa competentă; cînd cererii nu i se poate stabili termen de judecată, fără ca acest lucru să-i poată fi imputat părţii. 3) Procesul să fi rămas în nelucrare timp de un an în materie civilă şi şase luni în materie comercială. Prin rămînerea în nelucrare se înţelege lipsa oricărei activităţi procesuale în termenul stabilit de lege. Îndeplinirea oricărui act de procedură este de natură să întrerupă termenul de **p.**, cu o singură condiţie: ca acest act să fie făcut în vederea continuării judecăţii. Nu este necesar ca actul întrerupător de **p.** să fie făcut în contradictoriu cu cealaltă parte; el poate fi făcut de oricare dintre părţi sau de instanţă din oficiu; în cazul coparticipării procesuale, actul întrerupător de **p.** al uneia dintre părţi foloseşte şi celorlalte. Dacă şi după reluarea judecăţii procesul ajunge în stare de nelucrare, va începe să curgă un nou termen de **p.**; timpul anterior reluării judecăţii nu se adaugă la noul termen. Legea consacră şi următoarele cazuri de suspendare a termenului de **p.**: a) pe timpul suspendării facultative a judecăţii; b) în cazul suspendării de drept a judecăţii; termenul de **p.** nu curge în acest caz timp de trei luni de

la data cînd s-au petrecut faptele ce au determinat suspendarea, dacă împrejurările respective au survenit în cele din urmă șase luni ale termenului; c) cînd partea a fost împiedicată să stăruie în judecată dintr-o împrejurare mai presus de voința sa; termenul de **p.** va fi suspendat pe întreaga perioadă în care subzistă o atare împrejurare. **P.** se constată de instanță din oficiu sau la cererea părții interesate; în acest scop președintele instanței va dispune repunerea cauzei pe rol, fixînd și termenul de judecată; grefierul urmează să întocmească pentru termenul fixat o dare de seamă asupra actelor de procedură în legătură cu **p.**; la termenul de judecată urmează să fie citate părțile, care vor pune concluzii după prezentarea dării de seamă întocmite de grefier. **P.** poate fi invocată de partea interesată și cu prilejul dezbaterii, pe cale de excepție, în tot cursul instanței de fond. Excepția de **p.** nu poate fi invocată pentru prima dată în fața instanței de recurs; în schimb, însăși cererea de recurs sau orice altă cale de atac este susceptibilă ea însăși de **p.**, dacă sînt îndeplinite cerințele legale. Asupra **p.** instanța urmează să se pronunțe, după caz, printr-o încheiere sau hotărîre. Încheierea se pronunță în ipoteza în care se constată că **p.** nu operează; ea poate fi atacată cu recurs numai odată cu fondul cauzei. Dacă se constată îndeplinirea condițiilor legale, instanța va pronunța o hotărîre, susceptibilă de recurs; termenul de recurs curge în această materie de la pronunțarea hotărîrii. Dacă prin hotărîre se constată perimarea unei cereri de recurs, părțile nu au deschisă calea de atac a recursului. **P.** are ca efect stingerea procesului civil, cu toate actele de procedură; ea nu afectează însă dreptul la acțiune. V. și **efectele perimării.** [I.L.]

perimarea executării silite, sancțiune procesuală ce determină stingerea actelor de urmărire ca o consecință a lipsei de diligență a creditorului, care nu manifestă stăruință pentru realizarea executării silite începute la cererea sa. **P.e.s.** operează de plin drept, odată cu împlinirea termenului de șase luni de la data ultimului act de urmărire; dacă actul de executare trebuia îndeplinit din oficiu de organul de urmărire, termenul de **p.** nu curge. Astfel, **p.** nu operează dacă urmărirea silită s-a efectuat, iar instanța nu a pronunțat încheierea prin care se constată desăvîrșirea executării silite, întrucît acest act trebuie îndeplinit din oficiu. **P.e.s.** poate fi invocată în tot cursul urmăririi, direct în fața organului de executare; dacă executorul judecătoresc continuă urmărirea, partea interesată poate solicita instanței, pe calea contestației la executare, să constate **p.** Termenul de **p. e. s.** se întrerupe prin orice act făcut de creditor, dacă din acesta rezultă stăruința sa în realizarea urmăririi silite. În ipoteza suspendării executării silite, termenul de perimare nu curge pe toată durata acesteia; după încetarea suspendării, termenul de perimare își reia cursul. **P. e. s.** are ca efect desființarea tuturor actelor de urmărire; creditorul are însă posibilitatea de a începe o nouă excutare silită, dacă între timp nu s-a împli-

nit termenul de prescripție. Executarea creanțelor statului și ale organizațiilor socialiste împotriva persoanelor fizice se face din oficiu, după predarea titlului executoriu către organul căruia îi revine sarcina de a efectua urmărirea; așa fiind, în acest caz nu operează **p. e. s.** [I.L.]

pertinența probei, condiție de admisibilitate a oricărei dovezi, exprimînd cerința ca proba solicitată să aibă legătură cu obictul procesului. [M.C.]

petitul acțiunii, partea cea mai importantă a cererii de chemare în judecată, cuprinzînd formularea pretențiilor reclamantului față de pîrît, pretenții prin care se conturează obiectul acțiunii și, totodată, limitele investirii instanței într-un anumit proces. [M.C.]

petiție de ereditare, acțiune civilă prin care succesorul (ce se pretinde a fi adevăratul moștenitor) cere în justiție să i se recunoască titlul său de moștenitor, de legatar ori de donatar de bunuri viitoare (universal sau cu titlu universal), cu scopul de a dobîndi bunurile moștenirii, pe care, în temeiul unei pretinse calități de succesor, le deține o altă persoană (pîrîtul — moștenitor aparent). Competența soluționării **p. de e.** aparține instanței judecătorești de la locul unde s-a deschis succesiunea. Pentru ca acțiunea să fie admisă, reclamantul trebuie să-și poată dovedi calitatea de adevărat moștenitor; această dovadă o poate face, în funcție de felul moștenirii (legală, testamentară, convențională), prin certificatul de moștenitor, actele de stare civilă sau orice alte mijloace de probă sînt admise de lege (din care ar putea rezulta că este rudă sau soț supraviețuitor al defunctului), prin testament ori prin înscrisul constatator al donației de bunuri viitoare. Efectele hotărîrii judecătorești prin care s-a admis **p. de e.** vizează (în mod diferențiat, în funcție de buna-credință sau reaua-credință cu care s-a acționat) atît drepturile și obligațiile pe care le are moștenitorul aparent față de adevăratul moștenitor, cît și soarta actelor juridice încheiate de succesorul aparent cu terții, în legătură cu bunurile succesorale. **P. de e.** prezintă următoarele caractere juridice: 1) este o acțiune mixtă; 2) este o acțiune divizibilă; 3) este prescriptibilă în termenul general de prescripție de 3 ani. [M.M.]

pîrît, partea dintr-un proces civil împotriva căreia a fost introdusă acțiunea. [M.C.]

plasament familial, măsură specială de ocrotire ce se ia cu consimțămîntul părinților sau tutorelui, constînd în încredințarea minorului spre creștere și educare unei familii sau unei persoane care consimte la aceasta și care este aptă să asigure copilului condiții morale, materiale și sanitare normale pentru dezvoltarea lui fizică și intelectuală. Potrivit legii, pot fi dați în **p.f.** minorii ai căror părinți sînt decedați, necunoscuți, sau se află într-o situație de natură să justifice instituirea tutelei, precum și cei a căror sănătate este primejduită în familia lor. V. și **ocrotirea minorului; procedura luării măsurilor de ocrotire a minorilor.** [M.M.]

pledoarie, expunerea orală, în ședința de judecată, a conclu-

ziilor care privesc motivarea — în fapt și în drept — a tezei pe care avocatul o propune instanței de judecată ca soluție a procesului, de pe poziția procesuală a părții căreia îi apără interesele. **P.** este oratorie și ea presupune, deopotrivă, talent, cultură juridică și o pregătire temeinică, precedată de studierea dosarului cauzei. În mod obișnuit, **p.** cuprinde patru părți: a) introducerea (sau exordiu) în care avocatul urmărește să facă cunoscut, într-o formulă sintetică, conținutul procesului, să fixeze atenția judecătorilor și, în același timp, să creeze o atmosferă favorabilă părții căreia îi apără interesele; b) expunerea faptelor care au generat conflictul și, în special, a acelora care sînt relevante pentru poziția procesuală a clientului său; c) discuția, în cadrul căreia se face analiza probelor care dovedesc faptele așa cum au fost expuse, și sînt combătute afirmațiile făcute sau anticipate ale părții adverse; tot în cadrul discuției vor fi arătate și normele juridice care își găsesc aplicarea în cauză, ce interpretare dă doctrina problemelor controversate, precum și care este jurisprudența în materie; d) concluzia, care este, în principiu, un scurt rezumat al elementelor și argumentelor esențiale ale procesului, urmat de soluția care se așteaptă de la instanță. Fiind un act de creație științifică și de cultură juridică, **p.** trebuie să fie bogată în idei, convingătoare, și să privească îndeaproape datele cauzei. Avocatul care expune o **p.** în fața instanței trebuie să aibă în vedere că spusele sale se adresează deopotrivă judecătorilor, părților și publicului care asistă la dezbateri. **P.** trebuie să contribuie la realizarea justiției, ajutînd instanța, de pe poziția părții pe care avocatul o apără în proces, să aprecieze cît mai exact și complet probele administrate, cît și celelalte elemente ale cauzei, pentru ca, în final, să se pronunțe în cauza în care a fost rostită o soluție legală și temeinică. Îndeplinind și un rol educativ, atunci cînd este făcută cu simț de răspundere, în limitele admise de lege și etica profesională, **p.** se manifestă și ca factor de promovare și consolidare a ordinii de drept. Prin **p.** pe care o face în fața instanței, avocatul trebuie să promoveze atitudinea de respect față de drepturile și interesele legale ale organizațiilor socialiste și cetățenilor, constituind, totodată, un mijloc pentru combaterea atitudinilor negative față de reglementările juridice în diferite domenii ale vieții social-juridice. V. și **avocat; concluzii în fond.** [D.R.]

plenitudine de jurisdicție, mod generic de determinare a competenței, depline și integrale, între diferitele organe de jurisdicție. Dispun de **p. de j.** instanțele judecătorești, iar în cadrul acestora, judecătoriile. Instanțele judecătorești dispun de **p. de j.** deoarece judecă toate pricinile civile, penale și orice alte pricini care nu sînt date în competența altor organe de jurisdicție printr-o dispoziție expresă a legii. De la **p. de j.** a instanțelor judecătorești se derogă, pentru a se stabili competența celorlalte organe de jurisdicție, numai cu privire la anumite cauze sau subiecte

de drept — persoane fizice sau juridice — special determinate de lege. Judecătoriile dispun, în materie civilă, de **p. de j.** deoarece, în primă instanță, judecă toate pricinile, în afară de cele date prin lege în competența altor instanțe judecătorești sau altor organe de jurisdicție. Judecătoriile se bucură de **p. de j.** și în privința executării silite, deoarece prin mijlocirea lor se aduc la îndeplinire în mod silit, toate titlurile executorii. V. și **jurisdicții speciale; competență generală; competență de atribuție procesuală a judecătoriilor.** [D.R.]

plenul Tribunalului Suprem, mod de alcătuire a instanței supreme, care cuprinde pe toți membrii săi, pentru îndeplinirea unor atribuții date prin lege în competența sa. Potrivit constituției și legii de organizare judecătorească, **p.T.S.** are în atribuția sa: a) soluționarea recursurilor extraordinare împotriva deciziilor date în recurs de către completul de șapte judecători; b) emiterea deciziilor de îndrumare, în vederea aplicării unitare a legilor în activitatea de judecată. În vederea îndeplinirii atribuțiilor ce-i revin, **p.T.S.** este prezidat de președintele Tribunalului Suprem, iar în caz de împiedicare, de unul dintre vicepreședinți, desemnat de acesta. V. și **recurs extraordinar; decizie de îndrumare; Tribunalul Suprem.** [D.R.]

plîngere, cale de atac ce poate fi exercitată împotriva hotărîrilor pronunțate de unele organe obștești sau administrative cu activitate jurisdicțională ori împotriva unor acte administrative, asimilate actelor de jurisdicție, în cazurile expres prevăzute de lege. Caracterizarea căii de atac a **p.** se face, în special, prin prisma următoarelor trăsături: a) **p.** este o cale de atac ordinară; prin intermediul ei fiind organizat cel de al doilea grad de jurisdicție împotriva hotărîrilor pronunțate de organele administrative sau obștești cu activitate jurisdicțională sau împotriva unor acte administrative, ca de exemplu, procesele-verbale de constatare a contravențiilor, asimilate actelor de jurisdicție, stabilind astfel legătura dintre jurisdicția care se înfăptuiește în afara instanțelor judecătorești și cea înfăptuită prin intermediul acestor organe. b) **p.** este o cale de atac de reformare; prin intermediul ei fiind investită o instanță judecătorească — în speță o judecătorie — superioară din punct de vedere al ierarhiei jurisdicționale, investită prin lege cu dreptul de a controla și reforma, dacă este cazul, hotărîrile atacate. c) **p.** este o cale de atac devolutivă integrală; cauza, prin intermediul ei, este trecută judecătoriei în întregime, adică cu toate chestiunile de fapt și drept, în vederea reînnoirii judecății. Spre deosebire de recurs, în cazul **p.** efectul devolutiv fiind integral, a priori, instanța va efectua, concomitent cu exercitarea controlului asupra hotărîrii atacate, o nouă judecată, administrînd, dacă este cazul, fără nici o restricție, orice probă necesară acestei finalități. d) **p.** se deosebește de acțiune — în lege prin această denumire fiind desemnată uneori și această din urmă cale judiciară — prin aceea că în legile speciale în care este reglementată se face

vorbire, în mod expres, că în urma soluționării ei judecătoria pronunță „o hotărîre definitivă și executorie". Per a contrario, ca de exemplu în cazul încheierilor notariale, **p.** reprezintă exercițiul unei acțiuni. e) **p.** se afirmă și se impune ca o cale ordinară de atac și prin aceea că — deși prin intermedeiul ei se urmărește și se efectuează o reînnoire, în fapt și drept, a judecății — soluția, indiferent de constatările ce vor fi făcute de judecătorie, trebuie să se limiteze la interesele in melius (în bine) ale părții care a exercitat-o. Judecarea **p.** se face, în general, după normele procedurale care reglementează judecata în fond. Aceasta deoarece legile speciale o reglementează foarte sumar și numai sub aspectele strict necesare: locul depunerii, judecătoria competentă, posibilitatea administrării de probe noi și faptul că hotărîrile prin care este soluționată sînt definitive și executorii. Soluționarea **p.** se face prin confirmarea sau reformarea actului jurisdicțional împotriva căruia a fost îndreptată. a) Confirmarea — care, contrar aparențelor, implică și ea o nouă judecată — constă în aceea că judecătoria respinge **p.** ca nefondată și confirmă în totul actul jurisdicțional împotriva căruia a fost îndreptată. b) Reformarea constă în aceea că judecătoria admite **p.** și reformează actul jurisdicțional atacat și, constatînd că motivele de fapt și drept care au stat la baza lui nu sînt întemeiate, statuează ea însăși asupra fondului cauzei. V. și **cale de atac.** [D.R.]

poliță, v. **cambie.**

poliția ședinței de judecată, activitate desfășurată de președintele completului de judecată pentru menținerea ordinei și solemnității ședinței. Exercițiul **p.ș. de j.** se face prin luarea de măsuri preventive (de ex. invitarea publicului să păstreze liniștea, să nu aglomereze sala etc.) și prin aplicarea de sancțiuni sau măsuri de ordine (de ex. expulzarea din sală, amendarea etc.). Dacă printre cei scoși din sală se află și vreuna din părți, înainte de închiderea dezbaterilor aceasta trebuie să fie reintrodusă în sala de ședință și, sub pedeapsa nulității, să i se aducă la cunoștință toate actele esențiale petrecute în absența sa. Dacă partea, pe timpul expulzării din sală, a fost asistată de un avocat, reintroducerea ei în sală nu mai este necesară. **P.ș. de j.** se exercită și prin supravegherea ca persoanele care se adresează instanței să aibă o atitudine respectuoasă față de aceasta. Astfel, toți cei care sînt ascultați sau vorbesc în fața instanței trebuie să stea în picioare, afară de cazul cînd președintele îngăduie excepții de la această regulă (de ex. în cazul invalizilor, bătrînilor, bolnavilor etc.). Chemarea la ordine a părților sau a apărătorilor lor, dacă este cazul, se poate face și prin limitarea timpului în care urmează să-și facă expunerile sau pledoaria. Dacă în timpul desfășurării ședinței de judecată se săvîrșește o infracțiune, președintele va lua măsura corespunzătoare pentru urmărirea și judecarea celor vinovați. V. și **ședința de judecată; dezbatere de fond; infracțiuni de audiență.** [D.R.]

poprire, calea procedurală prin care creditorul urmăreşte sumele datorate de o altă persoană debitorului urmărit, blocînd sumele cuvenite datornicului în mîinile terţului debitor al acestuia şi obligîndu-l să verse direct pe seama lui, din suma respectivă, atît cît îi datorează acel datornic. **P.** poate îndeplini două funcţii procedurale distincte şi anume: a) de mijloc de executare silită (care este principală); b) de mijloc de asigurare a acţiunii în vederea punerii în executare ulterioare a titlului executoriu ce va fi obţinut prin acţiune (aceasta avînd caracter accesoriu). Corespunzător acestor funcţii, **p.** poate îmbrăca două forme şi anume: **p.** executorie şi **p.** asiguratoare. **P.** este o operaţie juridică trilaterală la care participă: creditorul urmăritor, debitorul urmărit şi terţul poprit (care este debitorul datornicului urmărit). Ea presupune trei raporturi juridice distincte: unul între creditorul urmăritor şi debitorul urmărit, altul între acesta din urmă şi terţul poprit, iar al treilea (de natură specială) între creditorul urmăritor şi terţul poprit. Pe tot parcursul **p.**, terţul poprit rămîne în continuare debitorul datornicului urmărit, neputînd pretinde ca din cauza acesteia să se considere stinsă datoria sa; creanţa debitorului faţă de terţ subsistă, dar plata ei este temporar oprită pînă la lămurirea situaţiei. Dacă **p.** se definitivează şi terţul plăteşte direct creditorului urmăritor, el se liberează valabil faţă de datornic în limitele sumei plătite, trebuind să-i achite numai eventuala diferenţă de datorie peste suma poprită, iar în cazul desfiinţării **p.**, întreaga datorie. Terţul se poate libera valabil faţă de creditorul său (datornicul urmărit) consemnînd întreaga sumă ce îi datorează, la dispoziţia instanţei judecătoreşti care a ordonat **p.** sau la dispoziţia organului de executare, ori chiar a creditorului, în raport de procedura folosită. Înfiinţarea **p.** poate fi cerută nu numai de creditorul urmăritului, ci şi de orice altă persoană care, fără a fi creditorul debitorului poprit, are de la lege dreptul de a introduce, în numele creditorului popritor, acţiunea subrogatorie (oblică); de asemenea, ea poate fi cerută şi de procuror în cazul în care acesta are dreptul să ia o atare iniţiativă în numele titularului dreptului (cum este, de ex., în ipoteza pensiilor de întreţinere). În cazul în care mai mulţi creditori urmăresc aceeaşi sumă de bani, soluţia variază, pe de o parte în funcţie de procedura aplicată, iar pe de altă parte, după cum există sau nu o ordine de preferinţă între creanţele puse în executare; de regulă însă (independent de orice distincţie), la definitivarea procedurii **p.** trebuie să participe toţi creditorii care, pînă la acel moment au înfiinţat popriri devenite executorii; tot astfel, creditorii care nu au înfiinţat popriri, dar au titluri executorii, pot interveni pînă în momentul distribuirii sumei poprite, pentru a fi plătiţi din acea sumă. Legea dispune că în cazul în care există mai multe popriri înfiinţate de mai mulţi creditori asupra aceleiaşi sume, la aceeaşi instanţă, ele se vor valida prin aceeaşi hotărîre; orice creditor al datornicului urmărit va putea interveni la judecata

poririi printr-o simplă cerere, pînă nu s-a dat o sentință definitivă asupra validării. Aceste prevederi legale, deși legiuitorul nu o spune expres, primesc aplicare prin asemănare și în cazul **p.** fără validare, pînă în momentul definitivării lor, soluția fiind impusă de nevoia apărării egale a intereselor tuturor creditorilor, chiar dacă recuperarea creanțelor prin **p.** se face în cadrul unor proceduri speciale. [M.C.]

poprire asigurătoare, măsură de asigurare prin care organizația socialistă creditoare poate să obțină prin justiție indisponibilizarea sumei de bani datorate de un terț debitorului urmărit. Se cere pe bază de acțiune, deci atunci cînd creditorul nu dispune încă de un titlu executoriu. În materia **p.a.** legea distinge între situația în care creanța este constatată printr-un înscris neautentic și aceea cînd creditorul nu are nici un act scris. În prima ipoteză, instanța are libertatea de apreciere dacă este cazul sau nu ca odată cu înființarea **p.a.** să-l supună pe creditor la darea unei cauțiuni; în cea de-a doua ipoteză este însă obligatorie depunerea unei cauțiuni care să reprezinte jumătate din valoarea sumei reclamate. Prin dispozițiile legii speciale s-a stabilit că organizațiile socialiste creditoare sînt obligate ca, odată cu introducerea acțiunii civile împotriva debitorului ori a persoanelor care răspund alături de acesta pentru repararea prejudiciilor cauzate de el prin infracțiuni, să ceară, după caz, înființarea unei **p.a.** sau a unui sechestru asigurător asupra bunurilor urmăribile; aceste organizații au totodată obligația să indice instanței judecătorești persoana în numele căreia urmează să se înființeze **p.a.** ori locul unde se află bunurile urmăribile. În cazul în care suma pretinsă de organizația creditoare nu depășește 500 lei, înființarea **p.a.** nu este obligatorie. În principiu, **p.a.** se înființează la cererea organizației creditoare; prin derogare de la această regulă, legea prevede că atunci cînd cu ocazia aplicării măsurilor de asigurare se constată existența unor venituri urmăribile nepoprite, organul de executare va înștiința despre aceasta instanța judecătorească, ce va lua de îndată, din oficiu inițiativa înființării **p.a.** și asupra acelor venituri. [M.C.]

poprire executorie cu validare, poprire înființată în temeiul unui titlu executoriu. Poate fi înființată fie prin transformarea unei popriri asigurătoare, în cazul în care creditorul dobîndește un titlu executoriu, fie direct, în temeiul unui atare titlu. **P.e. cu v.** constituie procedura de drept comun în cazul creditorilor persoane fizice. Poprirea poate fi validată numai după obținerea de către creditor a titlului executoriu împotriva datornicului său; cu ocazia validării instanța trebuie să stabilească raporturile reale dintre părți, anume: dacă creditorul a fost îndreptățit să înființeze poprirea, cuantumul exact al creanței, precum și dacă terțul poprit datorează cu adevărat debitorului suma urmărită. Validarea se pronunță prin hotărîre judecătorească care poate fi atacată cu recurs în condițiile dreptului comun, de-

venind executorie la rămînerea ei definitivă; această hotărîre este constitutivă de drepturi, deoarece dreptul creditorului față de terțul poprit ia naștere numai la data cînd validarea rămîne definitivă; transferul judiciar al creanței are loc abia în acel moment, creditorul dobîndind, tocmai prin efectul acestui transfer, dreptul de a pretinde plata creanței sale direct de la terțul poprit. Acest transfer nu operează o novație propriu-zisă, deoarece cîtă vreme creditorul nu și-a realizat creanța de la terțul poprit, el poate să ceară plata și de la debitor; totuși, creditorul nu poate renunța, fără motiv temeinic, la încasarea sumei de la terțul poprit și să treacă la urmărirea directă a debitorului, căci o asemenea atitudine s-ar încadra în sfera abuzului de drept. Hotărîrea de validare este supusă, în condițiile legii, și căilor extraordinare de atac. În cazul în care terțul poprit refuză plata, hotărîrea de validare urmează a fi adusă la îndeplinire pe calea executării silite împotriva acestuia. Pe baza titlului executoriu și a hotărîrii de validare a popririi rămasă definitivă, terțul poprit trebuie să plătească suma poprită direct creditorului urmăritor, iar dacă sînt mai mulți creditori care au participat la judecata validării, această sumă se va distribui între ei de către instanță, în proporție și după natura creanțelor corespunzător obligațiilor de plată ale terțului poprit față de debitor și ordinii de preferință a creanțelor stabilită de lege. V. și **validarea popririi.** [M.C.]

poprire executorie fără validare, poprire ce devine executorie din momentul în care terțul poprit a primit adresa de înființare a ei, împreună cu copia titlului executoriu, iar atunci cînd înființarea sa a avut loc anterior, ca măsură de asigurare, de la comunicarea copiei titlului executoriu acelui terț. Specificul acestei popriri rezidă în faptul că transferul creanței poprite se realizează de drept prin efectul comunicării titlului executoriu terțului poprit, care devine astfel debitorul creditorului popritor fără îndeplinirea vreunei alte formalități. **P.e. fără v.** se utilizează frecvent ca mijloc procedural de recuperare a creanțelor statului sau ale organizațiilor de stat. Legea prevede că poprirea se înființează de către însăși organizația socialistă creditoare, fără o prealabilă înștiințare de plată; această organizație trimite terțului poprit adresa de înființare a popririi, împreună cu o copie a titlului executor și va înștiința totodată și pe debitorul urmărit despre măsura luată. Poprirea înființată ca măsură asigurătoare devine executorie prin comunicarea copiei de pe titlul executor terțului poprit și înștiințarea debitorului despre aceasta, de către organizația socialistă creditoare. Terțul poprit este obligat ca în termen de 5 zile de la primirea comunicării ce i se face să înștiințeze organizația creditoare dacă datorează sau nu vreo sumă de bani debitorului. Împotriva popririi se pot face contestații la judecătoria în a cărei rază teritorială își are sediul sau domiciliul terțul poprit; termenul în care pot fi introduse asemenea contestații de către debitor sau terțul poprit este de 5 zile de la primirea co-

municării privind înființarea **p.e. fără v.** Terțul poprit este obligat ca după 5 zile de la înființarea popririi sau de la scadența datoriei (dacă aceasta este posterioară înființării popririi) să consemneze la C.E.C. suma de bani reținută și să trimită recipisa organizației creditoare; valoarea recipisei va putea fi însă încasată numai după expirarea termenului prevăzut de lege pentru introducerea contestațiilor, iar în cazul în care au fost introduse contestații, după soluționarea definitivă a acestora. Atunci cînd sumele datorate debitorului sînt poprite de mai mulți creditori, terțul poprit va anunța despre aceasta pe creditori și (în eventualitatea că ei nu se înțeleg asupra împărțirii sumelor reținute) va depune recipisa de consemnare la judecătoria în a cărei rază teritorială el își are sediul sau domiciliul; instanța va proceda la distribuirea sumelor, la cererea oricărui interesat, respectînd ordinea de preferință stabilită de lege. În cazul în care urmărirea se efectuează de către organele financiare ale comitetelor (birourilor) executive ale consiliilor populare, sumele reținute se varsă în conturile indicate de aceste organe. [M.C.]

poprire executorie pentru realizarea dreptului la întreținere, varietate a popririi executorii fără validare, vizînd retribuția debitorului și urmărind ca scop încasarea creanțelor corespunzătoare dreptului de întreținere. Se înființează din oficiu (fiind obligatorie) de către instanța de judecată care a pronunțat hotărîrea de stabilire a pensiei de întreținere; odată cu obligarea debitorului la plata acestei pensii, instanța este obligată să dispună din oficiu și înființarea popririi asupra retribuției debitorului sau a oricărui alt venit din muncă urmăribil al debitorului. Această poprire este executorie din momentul în care a fost comunicată terțului poprit, el fiind obligat să plătească creditorului suma reținută după 5 zile de la data la care datorează plata către debitor. Cei interesați pot introduce contestație la poprire în termen de 15 zile de la data plății primei rate din retribuție sau de la prima plată a unui alt drept similar, făcută după înființarea popririi. Contestațiile ulterioare acestui termen sînt inadmisibile. [M.C.]

poprire în propriile mîini ale creditorului, poprirea ce se înființează în situația în care creditorul urmăritor și debitorul urmărit sînt legați prin obligații reciproce, fără a fi întrunite condițiile necesare pentru compensarea legală a obligațiilor respective, creanțele nefiind amîndouă lichide și exigibile. O asemenea poprire presupune numai două subiecte, creditorul și debitorul, iar nu și un terț poprit; întrucît unul din aceștia (fiecare fiind și debitor și creditor față de celălalt) are interesul să-și asigure în viitor realizarea creanței sale față de debitor (care îi este și creditor), recurge la poprirea în propriile sale mîini, reunind astfel în persoana sa dubla calitate de creditor urmăritor și de terț poprit. Folosind această procedură, creditorul unei sume de bani (el însuși debitor al debitorului său) poate dobîndi pe cale judecătorească dreptul de a reține în propriile-i mîini suma ce o da-

torează debitorului. **P. în p. m. ale c.** întrunește toate trăsăturile unei proceduri de poprire stricto sensu; ea presupune existența unui titlu executoriu sau o acțiune judiciară introdusă, care să justifice cererea de poprire, precum și o dispoziție de poprire din partea instanței competente. [M.C.]

practicaua hotărîrii, partea introductivă a hotărîrii în care se consemnează datele privind identificarea instanței și ceea ce s-a petrecut în ședința de judecată în care cauza a fost dezbătută în fond. **P.h.** trebuie să cuprindă: a) denumirea instanței de la care emană hotărîrea, cît și denumirea propriu-zisă a acesteia: sentință sau decizie; b) ziua și anul cînd a avut loc dezbaterea; c) modul de compunere a completului de judecată, indicîndu-se numele judecătorilor (și asesorilor, dacă este cazul), a procurorului (dacă a pus concluzii) și grefierului; d) numele, domiciliul sau reședința părților, modul cum a fost îndeplinită procedura de citare și care dintre ele s-a prezentat, precum și numele reprezentanților și apărătorilor care le-au asistat; e) obiectul cererii și susținerile părților (în prescurtare), precum și probele care au fost administrate la acel termen de judecată. În cazul în care pronunțarea soluției a fost amînată, mențiunile pe care trebuie să le cuprindă **p.h.** se vor trece în încheierea de dezbateri, respectiv de amînare a pronunțării, despre care se va face mențiune în hotărîre; face excepție completul de judecată, care va fi menționat din nou și în **p.h.**, pentru a se putea verifica dacă judecătorii care au participat la dezbateri au pronunțat și hotărîrea. V. și **motivarea hotărîrii; dispozitiv.** [D.R.]

practică judiciară, v. **jurisprudență.**

predarea silită a bunurilor imobile, formă a executării silite directe la care se recurge atunci cînd o parte este obligată să lase alteia posesiunea unui imobil, fiind condamnată să predea acel imobil sau să iasă din el. Situațiile de natură să genereze asemenea obligații pot decurge spre exemplu, ca efect al hotărîrii judecătorești prin care se soluționează o acțiune în revendicare, ori o acțiune în evacuare, al ordonanței de adjudecare etc. Această procedură începe cu trimiterea unei somații debitorului, prin care acesta este invitat să predea imobilul în posesia creditorului în termen de cel mult 8 zile; dacă debitorul nu se conformează, la expirarea termenului arătat judecătoria va delega, la cererea creditorului, pe executorul judecătoresc să se deplaseze, singur sau însoțit de un judecător, la fața locului și să procedeze la predarea imobilului. În eventualitatea că la fața locului executorul judecătoresc întîmpină rezistența debitorului, ori acesta lipsește, executarea predării se va face cu concursul forței publice. Operațiile efectuate de executor la fața locului, inclusiv predarea, se consemnează într-un proces verbal care se semnează de părți și de ceilalți participanți; originalul acestui proces verbal se depune la instanță, care, printr-o încheiere, va constata

de îndată finalizarea executării. Cîte o copie din menționatul proces-verbal se va înmîna părților. [M.C.]

predarea silită a bunurilor mobile, formă a executării silite directe la care se recurge atunci cînd prin titlul executoriu debitorul este obligat să predea creditorului un lucru mobil anume determinat. Această procedură presupune emiterea unei somații de către executorul judecătoresc prin care debitorul este invitat să predea bunul în natură, în termen de o zi; dacă debitorul nu dă curs acestei invitații, executorul judecătoresc se deplasează la fața locului, preia bunul respectiv și îl predă el însuși creditorului, încheind cuvenitul proces-verbal cu privire la cele săvîrșite. [M.C.]

pregătirea rezolvării litigiului arbitral, fază caracteristică procedurii arbitrale, constînd în luarea, de către arbitrul de stat căruia i s-a repartizat spre soluționare litigiul, a unor măsuri ca: studierea cererilor și actelor prezentate de părți, precum și solicitarea de acte noi, explicații și informații de la acestea, în legătură cu obiectul litigiului; pronunțarea asupra probei cu martori sau a probei prin explicații cerute celeilalte părți; aprecierea asupra utilității expertizelor; efectuarea de cercetări la fața locului; luarea unor măsuri de asigurare a drepturilor sau bunurilor care fac obiectul litigiului etc. Amploarea și diversitatea acestor măsuri este în funcție de natura și complexitatea litigiului, precum și de numărul părților participante, interesate în rezolvarea litigiului. Dacă apreciază că **p.r.l.a.** este realizată, arbitrul de stat fixează termen pentru soluționarea în fond a procesului în ședință arbitrală și dispune chemarea părților, precum și citarea martorilor, cînd o astfel de probă a fost admisă. Chemarea părților la termenul fixat pentru ședința arbitrală se face prin citație, telegrafic sau telefonic, nerespectarea regulilor cu privire la chemarea acestora putînd duce la desființarea hotărîrii arbitrale. Potrivit legii, modul în care se desfășoară **p.r.l.a.,** precum și constatările făcute sau măsurile decise se consemnează în procese verbale semnate de arbitru și de consultantul arbitral. V. și **procedură arbitrală.** [M.M.]

prescripția dreptului de a cere executarea, mijloc de stingere a dreptului creditorului de a pune în executare, pe cale silită, titlul său executoriu, care presupune neglijarea exercitării acestui drept timp mai îndelungat. Legea dispune că dreptul de a cere executarea silită în temeiul oricărui titlu executoriu se prescrie prin împlinirea unui termen de trei ani, iar în raporturile dintre organizațiile socialiste, de un an. **P.d. de a c.e.** începe să curgă de la data nașterii acestui drept; ea nu este o continuare a prescripției dreptului material la acțiune, ci o prescripție nouă, de sine stătătoare, ce privește în exclusivitate posibilitatea de a cere executarea silită a unui titlu ce obligă la a da, a face sau a nu face, corespunzător obiectului obligației. Din momentul împlinirii acestei prescripții, organul competent nu mai poate elibera titlul executoriu, iar dacă eliberarea titlului s-a făcut anterior, nu

mai poate proceda la punerea lui în executare pe cale silită. Această prescripție nu împiedică însă, în principiu, executarea voluntară a obligației de către debitor; excepție face doar cazul în care debitorul este o organizație socialistă, dacă la împlinirea termenului de prescripție această organizație, potrivit legii, este obligată să verse la bugetul de stat ceea ce datora creditorului. Aplicarea prescripției se face din oficiu, nefiind necesară o cerere specială a părții interesate. În mod excepțional, legislația noastră reglementează și alte termene decît cele de bază arătate, anume: dreptul de a cere executarea silită a impozitelor și taxelor se prescrie în 5 ani; dreptul de a pune în executare amenzile contravenționale se prescrie în termen de un an; hotărîrile prin care se constată dreptul de a cere executarea silită a unei obligații cu caracter nepatrimonial pot fi puse în executare în termen de 30 de ani de la data cînd au devenit titluri executorii. [M.C.]

prescripția dreptului la acțiune, mijloc de stingere a dreptului la acțiune în sens material prin neexercitarea acelui drept în intervalul stabilit de lege. Ea face ca titularul unui drept subiectiv sau creditorul care a rămas inactiv un anumit răstimp, să-și piardă ocrotirea dreptului respectiv pe calea acțiunii în justiție și, odată cu aceasta, posibilitatea de a obține executarea silită a obligației corelative lui. Prin aplicarea **p.d. la a.** se evită dificultățile de ordin probator care s-ar putea ivi odată cu trecerea unui timp mai îndelungat, fie ca urmare a pierderii sau distrugerii înscrisurilor preconstituite, fie din pricina dispariției unor martori importanți sau a diminuării preciziei cu care faptele pot fi reconstituite pe baza datelor păstrate în memorie. Stingerea prin prescripție a dreptului la acțiune constituie sancțiunea instituită de lege pentru titularul acelui drept care, din neglijență, nu l-a exercitat un timp îndelungat. În raporturile dintre organizațiile socialiste, **p.d. la a.** constituie un factor de întărire a disciplinei contractuale și financiare, mobilizînd aceste organizații să-și valorifice cu promptitudine drepturile. Domeniul de aplicare al **p.d. la a.** cuprinde, în măsura în care legea nu dispune altfel, drepturile la acțiune avînd un obiect patrimonial, precum și dreptul la acțiunea în anulare; rămîn exterioare acestui domeniu — cu excepția cazurilor prevăzute de lege — drepturile nepatrimoniale, dreptul la acțiunea în nulitate absolută (care însă nu include și pe acela referitor la valorificarea consecințelor patrimoniale ce decurg din nulitatea constatată), drepturile la acțiune în sens procesual care nu sînt dublate de un drept la acțiune în sens material (cum sînt acțiunile în constatare, acțiunile pentru asigurarea dovezilor etc.) precum și drepturile secundare (ca de ex. dreptul de alegere în cazul unei obligații alternative, dreptul de denunțare unilaterală a unui contract, dreptul de preemțiune etc.). Termenul general de prescripție este de 3 ani, iar în raporturile dintre organizațiile socialiste de 18 luni; legea prevede și o serie de termene speciale, mai scurte (de ex.: 6 luni pentru orice

acțiune privitoare la viciile ascunse, pentru acțiunile dintre organizații socialiste privind plata de penalități sau amenzi civile, restituirea de diferențe de preț rezultate din recalcularea sau aplicarea lor greșită etc.). Termenul de prescripție începe să curgă de la naștere dreptului la acțiune, care cel mai frecvent se produce la data încălcării dreptului subiectiv (în cazul drepturilor absolute); în ipoteza raporturilor juridice avînd ca obiect o inacțiune, dreptul la acțiune se naște în momentul săvîrșirii de către subiectul pasiv a acțiunii de la care era obligat să se abțină; cînd raporturile juridice au ca obiect o obligație de a da sau de a face, naștere dreptului la acțiune are loc la data cînd creditorul poate cere executarea acelei obligații; în raporturile juridice în care debitorul se obligă să săvîrșească o acțiune oricînd la cererea creditorului, ca și în acelea în care termenul de executare a obligației debitorului nu este stabilit, data nașterii dreptului la acțiune coincide cu data nașterii raportului juridic; în ce privește obligațiile sub condiție suspensivă ori cu termen suspensiv, dreptul la acțiune se naște pe data împlinirii condiției sau expirării termenului; în cazul creanțelor avînd ca obiect prestații succesive, pentru fiecare dintre acestea se naște un drept la acțiune separat, ce se prescrie distinct de celelalte; **p.d. la a.** în anularea unui act juridic pentru violență începe să curgă de la data încetării violenței, iar în celelalte cazuri de nulitate relativă, de la data cînd cel îndreptățit, reprezentantul său legal sau persoana chemată de lege să-i încuviințeze actele a cunoscut cauza nulității, însă nu mai tîrziu de la împlinirea a 18 luni de la data încheierii actului; dreptul la acțiune pentru valorificarea pretențiilor patrimoniale legate de un act nul începe să se prescrie de la data rămînerii definitive a hotărîrii organului de jurisdicție prin care s-a constatat nulitatea absolută sau a fost declarată nulitatea relativă a actului respectiv; în cazul viciilor ascunse ale unui lucru transmis sau ale unei lucrări executate, curgerea prescripției începe de la data descoperirii viciilor, dar nu mai tîrziu de împlinirea unui an de la predarea lucrului sau lucrării, iar în cazul unei construcții, cel mai tîrziu de la împlinirea a trei ani de la predare; în raporturile dintre organizațiile socialiste, prescrierea dreptului la acțiune izvorît din livrarea de produse calitativ sau cantitativ necorespunzătoare începe de la data cînd produsele au fost preluate efectiv de organizația beneficiară, fiind irelevantă împrejurarea dacă s-a întocmit sau nu un proces verbal de constatare a lipsurilor; dreptul la acțiune izvorît din fapte ilicite începe să se prescrie de la data cînd păgubitul a cunoscut sau trebuia să cunoască atît paguba, cît și pe cel ținut să răspundă de ea, soluție care se aplică prin asemănare și în cazul îmbogățirii fără justă cauză. Cursul **p. d. la a.** se suspendă sau se întrerupe în prezența unor împrejurări expres menționate de lege în acest sens. [M.C.]

președintele completului de judecată, judecător desemnat de președintele judecătoriei sau tribunalului pentru a conduce dezbaterile care au loc în ca-

drul unei ședințe de judecată. **P. c. de j.** conduce dezbaterile și exercită poliția ședinței; ceilalți membri ai completului pot interveni în dezbateri decît prin intermediul președintelui acestuia. El are dreptul de a lua măsurile necesare pentru păstrarea ordinii și bunei cuviințe în sala de ședință; poate chema la ordine orice persoană care tulbură mersul dezbaterilor, dispunînd, dacă este cazul, evacuarea acesteia din sală; poate îndepărta din sală pe minori și persoanele care se înfățișează într-o ținută necuviincioasă; dacă astfel nu se poate păstra ordinea, dispune îndepărtarea tuturor persoanelor din sală. **P.c. de j.** deschide, suspendă și ridică ședința; această măsură poate fi dispusă doar pentru motive temeinice și pe o durată limitată (de ex. pentru 30 de minute). De asemenea, are obligația de a verifica personal modul de îndeplinire a procedurii de citare, precum și respectarea condițiilor legale privitoare la plata taxelor de timbru. În cursul procesului, **p.c. de j.** este în drept să pună întrebări părților și să aducă în discuția lor orice împrejurări de fapt sau de drept care pot conduce la dezlegarea raporturilor litigioase; el poate ordona dovezile pe care le consideră necesare, chiar dacă părțile se împotrivesc. [I.L.]

președintele instanței 1 (în sens larg), judecător care asigură conducerea curentă a activității administrativ-judiciare și aduce la îndeplinire hotărîrile adoptate de organul de conducere colectivă și sarcinile trasate de Ministerul Justiției. **P.i.** urmărește ridicarea permanentă a nivelului de pregătire profesională a judecătorilor și a personalului de execuție și deservire; asigură buna desfășurare a activității de judecată, prin rezolvarea diferitelor probleme de ordin administrativ; asigură disciplina în muncă a personalului încadrat la instanță. De asemenea, are și unele atribuții în legătură cu pregătirea judecății; astfel, primind actul de sesizare, **p.i.** fixează termenul de judecată și stabilește componența completului de judecată. El poate dispune și luarea altor măsuri necesare pentru pregătirea judecății. **2** (în sens restrîns), judecător căruia îi revine sarcina de a conduce dezbaterile ce au loc în cadrul unei ședințe de judecată. V. și **președintele completului de judecată.** [I.L.]

prezumție, consecință logică ce legea sau judecătorul trage dintr-un fapt cunoscut, cu privire la un fapt necunoscut. În funcție de sursa lor, **p.** se împart în: a) legale, care se numesc astfel deoarece sînt determinate special prin lege; ele sînt limitate ca număr și, fiind prevăzute de lege pentru situații anume determinate, nu pot fi extinse și la alte situații, prin analogie. Din această categorie fac parte spre exemplu: **p.** că hotărîrea judecătorească rămasă definitivă exprimă adevăratele raporturi juridice dintre părți; **p.** potrivit căreia construcția ridicată pe un teren aparține proprietarului acelui teren; **p.** de comunicate a bunurilor dobîndite de către soți în timpul căsătoriei etc.; b) simple sau ale omului, numite astfel întrucît legea dispune că **p.** care nu sînt

stabilite prin lege sînt lăsate la înțelepciunea și aprecierea judecătorului; ele nu sînt limitate la număr, dar pentru a preveni orice arbitrariu al judecătorului, legea cere ca aceste **p.** să aibă forța necesară pentru a naște probabilitatea. Unele **p.** simple, datorită frecvenței cu care sînt folosite în practica judiciară, au dobîndit o oarecare stabilitate, motiv pentru care au fost numite **p.** constante (spre ex. prezumția proprietății socialiste de stat). În funcție de puterea lor probantă, **p.** se împart în: a) absolute, care nu pot fi combătute prin proba contrară, legea neîngăduind o asemenea dovadă împotriva lor (de ex. prezumția de cauzalitate în materia răspunderii pentru lucruri); b) relative sau condiționate, împotriva cărora proba contrară este admisibilă (de ex. prezumția bunei credințe a posesorului). [M.C.]

Prim Arbitru de Stat, funcționar de stat numit de Consiliul de Miniștri și însărcinat cu conducerea generală a Arbitrajului de Stat, precum și cu conducerea Arbitrajului de Stat Central. Conducerea generală a Arbitrajului de Stat se realizează de către **P.A.S.** ajutat de un adjunct și se concretizează în: numirea arbitrilor de stat și a consultanților arbitrali, îndrumarea organelor arbitrale și controlul asupra hotărîrilor pronunțate de aceste organe. V. și **exercitarea controlului asupra hotărîrilor arbitrale.** [M.M.]

prima zi de înfățișare, moment important în desfășurarea activității judiciare, în special privind judecata în primă instanță, de care depinde posibilitatea de modificare și fixare definitivă a elementelor de bază și probatorii ale fiecărei cauze civile. **P.z. de î.** se determină, inclusiv la primul termen de judecată, dacă sînt îndeplinite cumulativ următoarele două condiții: a) părțile să fi fost legal citate; b) ele să poată pune concluzii (de ex. părțile nu pot pune concluzii dacă sînt lipsite de apărare, sau dacă pîrîtului nu i s-a comunicat copie de pe cererea de chemare în judecată). La **p.z. de î.** pot suferi modificări și trebuie determinate, în primul rînd, atît elementul subiectiv, părțile din proces, cît și cel obiectiv, cauza și obiectul acestuia. a) În privința părților, la **p.z. de î.** reclamantul își poate modifica acțiunea, avînd dreptul să introducă în proces și alți pîrîți, iar pîrîtul poate lărgi sfera părților prin introducerea în proces a terților persoane (de ex. să-l arate pe adevăratul titular al dreptului, sau să cheme pe o altă persoană în garanție). b) În privința obiectului și a cauzei, la **p.z. de î.** reclamantul poate să ceară modificarea cererii inițiale de chemare în judecată; dacă instanța încuviințează primirea unei asemenea cereri este necesară amînarea dezbaterilor și comunicarea ei pîrîtului în vederea depunerii întîmpinării. În ceea ce privește pîrîtul, cel mai tîrziu la **p.z. de î.** poate să modifice elementul obiectiv al procesului prin depunerea unei cereri reconvenționale prin care poate cere reclamantului executarea unei obligații pe care o are față de el, precum și prin chemarea în garanție a unei terțe persoane care să-l despăgubească, în ipoteza că ar pierde

procesul. În al doilea rînd, la **p.z. de î.** trebuie să fie invocate și propuse apărările pe cale de excepție, probele și contraprobele de care părțile înțeleg să se servească în dovedirea drepturilor și apărărilor lor. Astfel: a) reclamantul trebuie să propună dacă este cazul, noi probe atît în raport cu cererea inițială cît și, mai ales, cu cea modificată sau întregită, iar dacă pîrîtul a formulat cerere reconvențională, el are dreptul să ceară un nou termen pentru a depune întîmpinare, prin care va putea invoca excepții și propune contraprobe, față de pretențiile ridicate împotriva sa; b) în ce privește pîrîtul, acesta dacă nu a depus întîmpinare trebuie să enunțe verbal apărările și probele sale și să invoce nulitățile relative privitoare la cererea de chemare în judecată sau necompetența relativă a instanței. Dată fiind importanța **p.z. de î.,** o deosebită grijă trebuie acordată consemnărilor care se fac în încheierea de ședință; mai întîi, cu privire la determinarea celor două condiții și apoi cu privire la modificările și completările care au avut loc. Acestea pentru a elimina tergiversările și a decade partea din drepturi, cînd se fac solicitări ulterioare. V. și **in limine litis; propunerea probelor.** [D.R.]

primirea cererii de chemare în judecată, activitate ce se desfășoară de către președinte sau judecătorul de serviciu în legătură cu cererile ce sînt adresate instanței și măsurile ce se impun a fi luate cu această ocazie în vederea începerii activității procesuale. Astfel, cu ocazia **p.c. de c. în j.** se vor efectua, mai întîi, unele verificări sumare spre a se vedea în ce măsură sînt îndeplinite cerințele de redactare și condițiile prevăzute de lege pentru introducerea acestui prim act procesual de investire a instanței: cuprinsul, numărul de exemplare, respectarea procedurii de soluționare în fața altor organe (de ex. în cazul controlului legalității actelor administrative) sau de împăciuire în fața comisiei de judecată (de ex. cînd valoarea obiectului litigiului este sub 30 000 lei) etc. În cazul în care se constată că cererea îndeplinește condițiile impuse de lege, se va dispune primirea ei, iar dacă se constată anumite lipsuri și reclamantul este de față, i se va atrage atenția asupra lor, pentru a le înlătura mai înainte de comunicarea acesteia în copie către pîrît. **P.c. de c. în j.** se face printr-o rezoluție în care se dispune: a) fixarea primului termen de judecată, care va fi stabilit în așa fel încît pîrîtul de la data citării să aibă cel puțin 30 de zile pentru depunerea întîmpinării, iar în pricinile urgente 5 zile; b) citarea părților; pîrîtul cu mențiunea „personal la interogator" (dacă s-a cerut) și cu cererea în copie; reclamantului i se va da termenul în cunoștință (sub semnătură) dacă este prezent, iar dacă nu este prezent (de ex. cînd a trimis cererea prin poștă) va fi citat în mod efectiv; c) asupra plății taxelor de timbru; dacă cererea este netimbrată sau insuficient timbrată, reclamantul va fi atenționat verbal (sau în scris, cînd este lipsă) de a îndeplini această obligație, sub sancțiunea anulării cererii, pînă la primul termen

fixat, indicînd şi taxa datorată. Dacă, cu ocazia **p.c. de c. în j.** se constată că reclamantul n-a recurs, în prealabil, la procedura de soluţionare în faţa altor organe sau la procedura de împăciuire, i se va aduce la cunoştinţă (verbal sau în scris) neîndeplinirea acestei condiţii şi se va dispune trimiterea cererii la organul competent, reţinîndu-se ca dată a sesizării data la care reclamantul s-a adresat instanţei. V. şi **investirea instanţei; efectele introducerii cererii de chemare în judecată.** [D.R.]

principiile fundamentale ale dreptului procesual civil, reguli esenţiale ce determină structura internă a procesului civil, guvernînd desfăşurarea lui, şi pe baza cărora se stabilesc raporturile procesuale dintre părţile litigante precum şi dintre acestea şi instanţa de judecată. Ele definesc procesul civil, stabilind trăsăturile cele mai caracteristice ale sistemului de instituţii procesuale în ansamblul său; prin prisma lor pot fi corect înţelese toate aceste instituţii şi, totodată, pot fi corect aplicate diferitele norme de procedură. **P.f. ale d. p.c.** tind să asigure realizarea sarcinilor justiţiei privitoare la apărarea drepturilor şi intereselor legitime ale persoanelor fizice şi juridice; ele corespund sarcinilor justiţiei noastre socialiste, avînd caracter real şi efectiv ca urmare a asigurării de către legiuitor a aplicării lor practice. O mare parte dintre aceste principii sînt consacrate prin constituţie, fiind detaliate şi concretizate prin Codul de procedură civilă şi Legea de organizare judecătorească; celelalte sînt consfinţite fie prin Codul de procedură civilă, fie prin Legea de organizare judecătorească. Indiferent de sursa lor legală, aceste principii prezintă importanţă pentru activitatea practică de judecată, deoarece atunci cînd instanţa nu găseşte reglementarea legală necesară rezolvării unor probleme procesuale, judecătorii vor recurge la analogia dreptului, dînd acestor probleme soluţia conformă cu principiile fundamentale; totodată, ele prezintă importanţă şi în opera de legiferare, de perfecţionare a legislaţiei de drept procesual civil. Caracteristica esenţială a **p.f. ale d.p.c.** este democratismul lor, care decurge din esenţa democratică a sarcinilor justiţiei noastre privitoare la apărarea orînduirii socialiste şi a drepturilor persoanelor (fizice sau juridice), de educare a cetăţenilor în spiritul respectării legilor. Constituţia consacră principiile care determină bazele democratice ale organizării şi activităţii justiţiei, care sînt: legalitatea socialistă; înfăptuirea justiţiei de către instanţele judecătoreşti; judecarea pricinilor în primă instanţă, dacă legea nu dispune altfel, cu participarea asesorilor populari; eligibilitatea judecătorilor şi asesorilor populari în conformitate cu procedura prevăzută de lege; independenţa judecătorilor şi asesorilor populari şi supunerea lor numai legii; egalitatea în drepturi a cetăţenilor, fără deosebire de naţionalitate, rasă, sex sau religie; dreptul părţilor de a folosi în justiţie limba maternă; judecarea în şedinţă publică a proceselor cu excepţia ca-

zurilor prevăzute de lege; garantarea dreptului de apărare în tot cursul procesului. Dezvoltînd normele constituționale, Legea pentru organizarea judecătorească și Codul de procedură civilă adaugă la principiile menționate alte principii, după cum urmează: principiul înfăptuirii justiției în mod egal pentru toate părțile; principiul colegialității; principiul adevărului obiectiv; principiul oralității dezbaterilor; principiul contradictorialității; principiul rolului activ al judecătorului; principiul disponibilității; principiul nemijlocirii și principiul continuității. **P.f. ale d.p.c.** român alcătuiesc un sistem armonios în cadrul căruia fiecare dintre ele se întregește cu celelalte și, la rîndu-i, le întregește pe celelalte, astfel încît toate împreună asigură, dacă sînt respectate, desfășurarea în condiții optime a activității procesuale a organelor judecătorești. În complexul lor se detașează ca premiză indispensabilă și totodată ca o sinteză a lor, două mari principii și anume: legalitatea socialistă și adevărul obiectiv, care constituie coordonatele esențiale ale activității de judecată. [M.C.]

principiul adevărului obiectiv, regulă esențială pe care se fondează justiția socialistă și care exprimă cerința ca toate faptele ce se înmănunchiază în pricina supusă judecării să fie stabilite întocmai, așa cum s-au petrecut în realitate. În armonie cu acest principiu, întreaga activitate a organelor judecătorești este subordonată scopului de a lămuri și stabili cu precizie și în mod complet faptele reale ținînd seama de ansamblul circumstanțelor în care s-au petrecut; totodată, hotărîrea pronunțată de instanța de judecată trebuie să se fondeze pe probe verificate, din a căror coroborare să rezulte cu certitudine existența evenimentului luat în considerare, precum și împrejurările concrete în care el s-a produs. În acest scop legea obligă pe judecător să stăruie prin toate mijloacele legale, pentru a descoperi adevărul și a preveni orice greșeală în cunoașterea faptelor. Respectarea **p.a.o.** este o premiză esențială și totodată o condiție sine qua non pentru o sentință justă și echitabilă. Adevărul este unic și are caracter obiectiv; el reclamă în mod necesar o concordanță deplină între realitate și concluziile la care se oprește instanța pronunțînd hotărîrea sa. Consacrînd **p.a.o.** legea a creat și instituțiile procedurale de natură să asigure promovarea lui; ea a reglementat corespunzător cerințelor acestui principiu atît modul de organizare a procesului, cît și sistemul probator. Procesul civil socialist este astfel organizat să nu conțină nici un element care ar putea împiedica stabilirea adevărului obiectiv: îi este străin formalismul, adică reguli procedurale inutile și lipsite de conținut, legea statuînd o procedură care vizează în exclusivitate fondul litigiului; probele nu sînt ierarhizate, căci legea nu le stabilește aprioric valoarea probantă, ci sînt lăsate la libera apreciere a judecătorului; obligația instanței de a desfășura un rol activ care se concretizează în îndatorirea judecătorului de a lămuri toate aspectele cauzei, mergînd chiar dincolo de probele adminis-

trate și de susținerile părților, dacă aceasta este necesar pentru stabilirea adevărului obiectiv; obligativitatea efectuării unui control judiciar complet, adică atît în ce privește legalitatea cît și temeinicia hotărîrii, de către instanțele superioare sesizate prin exercitarea căilor legale de atac. În opoziție cu sistemul procedural socialist, sistemul procedural burghez prezintă următoarele grave neajunsuri: se caracterizează prin formalism, care este agravat de practica exegetică a instanțelor de judecată și conduce adeseori la strangularea prin forme a conținutului procesului, creînd condiții ca abilitatea apărătorului să sufoce dreptatea cauzei; se bazează pe regimul probelor formale, care constituie un adevărat obstacol pentru judecător în pronunțarea unei hotărîri potrivit convingerii sale intime; presupune un rol pasiv din partea judecătorului, acestuia nefiindu-i îngăduit să intervină pentru a restabili echilibrul procesului rupt în favoarea aceluia care își poate plăti un apărător mai abil; în fine, exercitarea controlului judiciar de către instanța superioară privește numai aplicarea legii, nu și elementele de fapt ale hotărîrii. [M.C.]

principiul colegialității instanței, regulă cerînd ca activitatea judecătorească să fie îndeplinită în colectiv, cu participarea activă a tuturor judecătorilor și asesorilor populari din complet, iar nu numai de unul singur dintre aceștia. În principiu instanța are caracter colegial; judecarea pricinilor de către o instanță colegială oferă garanții suplimentare referitoare la temeinicia hotărîrii pronunțate față de judecarea cauzei de către o instanță unipersonală. Colegialitatea instanțelor judecătorești constituie totodată unul din caracterele specifice ale acestora, comparativ cu trăsăturile proprii ale altor organe de stat, ca de ex. procuratura, a cărei activitate este dominată de principiul unipersonal. Întreaga activitate judecătorească este exercitată de către instanță în colectiv; chestiunile care nu interesează activitatea judecătorească propriu-zisă nu vor fi rezolvate însă în colectiv. Astfel, măsurile prealabile investirii instanței, cum ar fi: primirea și verificarea cererilor, sub aspectul corectitudinii întocmirii, fixarea termenului de judecată, citarea, comunicarea cererilor și a înscrisurilor etc., se iau de către un singur judecător (care este președintele instanței sau cel care îi ține locul) și nu de către instanță în colectiv, adoptarea lor neavînd caracter de hotărîre judecătorească ci doar caracter de rezoluție. Tot așa, în cadrul procedurii speciale a divorțului, legea recunoaște președintelui dreptul, și îi impune chiar obligația, de a încerca el însuși împăcarea părților și de a stabili un termen în scopul împăcării lor. **P.c.i.** operează însă ori de cîte ori instanța îndeplinește acte care fac parte din activitatea de judecată, cum ar fi: cercetarea cauzei și pronunțarea hotărîrii; îndeplinirea unor asemenea acte procedurale trebuie să fie rezultatul participării întregului colectiv de judecată și să exprime părerea comună a majorității membrilor acestuia. **P.c.i.** se concretizează și în faptul că încheierile și hotărîrile date de instanță trebuie

să fie semnate de toți membrii completului, dacă au fost decise cu unanimitate de către aceștia; ele vor trebui semnate de către majoritatea membrilor completului atunci cînd exprimă numai părerea majorității; în acest din urmă caz, membrul rămas în minoritate este obligat să-și consemneze separat opinia sa și să semneze consemnarea respectivă. Legea permite ca în situația excepțională cînd unul din membrii completului ar fi împiedicat să semneze personal, hotărîrea să fie semnată pentru el de către președintele instanței de judecată sau de președintele completului care a dat-o. Prin dispoziții speciale de lege se derogă, în unele cazuri, de la **p.c.i.**, reglementîndu-se mai multe ipoteze în care soluționarea pricinilor se face de către un singur judecător. Asemenea ipoteze privesc a) cererile principale referitoare la pensii de întreținere; orice litigiu patrimonial în care, potrivit legii, este obligatorie procedura de împăciuire în fața comisiei de judecată; acțiunile posesorii; cererile referitoare la înregistrările din registrele de stare civilă; plîngerile împotriva încheierilor de aprobare a proceselor verbale de constatare a contravențiilor vamale; luarea de măsuri asiguratorii sau a unor măsuri cu caracter vremelnic în cazuri urgente; orice fel de cereri referitoare la popriri; b) litigiile și cererile cu referire la care legea dispune că se soluționează de către judecătorii în ultimă instanță, cum ar fi plîngerile împotriva hotărîrilor pronunțate de comisiile de judecată etc.; fac excepție litigiile de muncă, a căror soluționare se face, potrivit legii, de un complet format dintr-un judecător și doi asesori populari; c) cererile și căile de atac de competența judecătorilor, în legătură cu pricinile arătate la punctele a) și b); d) alte pricini referitoare la unele categorii de contravenții în legătură cu care dispozițiile legii speciale prevăd că se soluționează de către instanța formată din judecătorul unic. **P.c.i.** primește însă aplicare la toate categoriile de pricini care sînt de competența tribunalelor județene ori a Tribunalului municipal București; aceste instanțe judecă pricinile civile în primă instanță, în complet format din doi judecători, iar ca instanțe de recurs, precum și de recurs extraordinar, în compunere de trei judecători. Tribunalele județene și cel al municipiului București judecă în complet format din doi judecători recursurile împotriva hotărîrilor pronunțate de judecătorii în compunere dintr-un singur judecător; ele își vor păstra compunerea din doi judecători și pentru cazul casării hotărîrii instanței de fond cu reținere spre rejudecare. **P.c.i.** nu cunoaște excepții nici în activitatea Tribunalului Suprem. Astfel, Secția civilă a acestei instanțe judecă în complet format din trei judecători, iar recursul sau recursul extraordinar împotriva hotărîrilor ei se judecă de un complet format din 7 judecători. În fine, recursul extraordinar împotriva deciziilor date de completul format din șapte judecători se judecă de către Plenul Tribunalului Suprem, care cuprinde pe toți membrii instanței supreme; în caz de împiedicare a unor membri, Plenul Tribunalului Suprem poate ju-

deca și într-o componență care să cuprindă cel puțin jumătate din numărul membrilor fiecărei secții, dar întotdeauna cuprinzînd un număr impar de membri. [M.C.]

principiul continuității, regulă ce guvernează desfășurarea procesului civil și prin care se exprimă cerința ca judecarea pricinii să se facă de la început și pînă la sfîrșit de același complet de judecată, într-o singură ședință ce se încheie prin deliberarea judecătorilor și pronunțarea hotărîrii. **P.c.** se află în strînsă corelație cu principiul nemijlocirii; el este menit să asigure o asemenea organizare a activității de împărțire a justiției, încît deliberarea să fie facilitată de o analiză bazată pe cunoașterea recentă a faptelor. Totodată, pe această cale se asigură condiții pentru exercitarea rolului educativ al justiției, publicul putînd urmări mai ușor desfășurarea procesului dacă acesta are loc în cadrul aceleiași ședințe, de la începutul și pînă la sfîrșitul lui. În sistemul dreptului nostru procesual civil, **p.c.** primește doar o aplicare limitată, în sensul că legea pretinde ca hotărîrea să fie pronunțată de aceiași judecători care au judecat cauza în fond; nerespectarea acestei cerințe este sancționată cu nulitatea hotărîrii, care va putea fi invocată ca motiv de recurs. [M.C.]

principiul contradictorialității, regulă esențială ce guvernează procesul civil și în conformitate cu care desfășurarea acestuia este astfel organizată încît părțile să aibă posibilitatea de a discuta în contradictoriu toate elementele cauzei ce prin specificul lor sînt de natură a servi la soluționarea ei. Acest principiu sintetizează întregul complex de drepturi procesuale recunoscute de lege pe seama părților, între care: dreptul lor de a face cereri, de a propune și administra probe, dreptul de a pune concluzii cu privire la problemele de fapt și de drept ce interesează dezlegarea pricinii etc. ocupă un loc important. Totodată, el dă expresie și obligațiilor corelative acestor drepturi, instituite de lege în sarcina instanței de judecată și anume: obligația de a asculta și rezolva cererile părților, obligația de a da părților cuvîntul înaintea închiderii dezbaterilor pentru a-și expune concluziile lor, obligația de a-și fonda hotărîrea numai pe acelea dintre elementele cauzei care au fost dezbătute în contradictoriu de către părți etc. În sistemul legislației noastre, procesul civil este reglementat ca o îmbinare a inițiativei și activității procesuale a părților cu inițiativa și activitatea instanței. Contradictorialitatea dobîndește astfel un rol creator în cadrul justiției, fără ca aceasta să creeze dificultăți instanței în exercitarea rolului său ca factor de conducere a procesului. Presupunînd prin definiție două părți cu interese contradictorii — adică cel puțin un reclamant și un pîrît — procesul civil, cu excepția procedurii necontencioase, este contradictoriu prin natura sa; încă de la prima zi de înfățișare părțile trebuie să fie legal citate pentru a-și putea formula apărările în fața instanței; aceasta din urmă are obligația ca înainte de a trece la examinarea cauzei să verifice, atunci cînd una din părți lipsește, regularitatea citării ei; numai excepțional

instanța poate încuviința probe la primirea cererii, și numai sub rezerva discutării lor în contradictoriu la termenul de judecată. **P.c.**, cere, în cazul în care la judecată se prezintă o singură parte, ca instanța, după ce ascultă concluziile acesteia, să examineze cauza în întregul ei pe baza probelor administrate; soluția dată într-un atare context nu trebuie să fie influențată de absența celeilalte părți, ci să se bazeze în exclusivitate pe materialul probator existent la dosar. În funcție de conținutul acestui material, ea va putea fi favorabilă, atunci cînd este cazul, chiar părții lipsă la judecată. **P.c.** pune în valoare dreptul părților de a prezenta și discuta în fața instanței întregul material probator, expunîndu-și părerea și argumentele lor în fapt și în drept, vis-a-vis de problemele a căror rezolvare se cere (fie că este vorba de o cerere incidentă, de o excepție sau chiar de dezbaterea cauzei în fond); instanța nu se poate pronunța decît după ascultarea concluziilor părților. Ori de cîte ori instanța apreciază că este necesar pentru lămurirea unor probleme de fapt sau de drept, ea poate extinde contradictorialitatea, dînd din nou cuvîntul părților, în replică sau duplică; se cere însă ca ordinea dezbaterilor să fie păstrată. Potrivit acestei ordini, reclamantul are primul cuvîntul, pîrîtul avînd ultimul cuvînt; dacă însă acesta din urmă formulează și el o cerere, ori ridică vreo excepție, ordinea se inversează. Cît privește terții care participă la proces, lor li se va da cuvîntul potrivit poziției procesuale ce au: intervenientul principal urmează la cuvînt după reclamant, intervenientul accesoriu după partea pe care o sprijină în proces, chematul în garanție după pîrît, procurorul, cu excepția cazului în care el însuși a introdus acțiunea, avînd poziția procesuală de reclamant, primește ultimul cuvîntul etc. Aceleași reguli se aplică și la judecarea căilor de atac, cu precizarea că de această dată primul are cuvîntul cel care exercită calea de atac (recurentul), partea oponentă (intimatul) avînd poziția pîrîtului. În armonie cu **p.c.** se cere ca cel puțin una din părți să stăruie în judecarea procesului; stăruința se poate manifesta fie sub forma prezenței părții la judecată, fie prin solicitarea în scris, de către una din părți, a judecării procesului în lipsă; dacă ambele părți lipsesc și nici una dintre ele nu a solicitat judecarea în lipsă, judecata se suspendă, lipsind manifestarea unei inițiative contradictorii a părților. Un proces suspendat poate fi repus pe rol, dar numai la cererea uneia din părți, făcută înlăuntrul termenului stabilit de lege într-un atare scop. [M.C.]

principiul disponibilității, regulă esențială specifică procesului civil, legată de principiul contradictorialității, și care constă în facultatea părților de a dispune de obiectul procesului — întotdeauna concretizat într-un drept subiectiv, material — precum și de mijloacele procesuale de apărare a acestui drept. El dă expresie libertății ce legea recunoaște titularilor de drepturi civile, de a le exercita potrivit propriei lor aprecieri, precum și de a le decide soarta juridică; recunoașterea a-

cestei libertăți este însă condiționată, în sistemul legislației noastre, de împrejurarea ca ea să concorde cu interesul social. Legea dispune în acest sens că drepturile civile sînt ocrotite prin dispoziții normative, dar trebuie folosite numai potrivit scopului lor social-economic. Intervenția statului în raporturile juridice civile se produce numai atunci cînd dreptul subiectiv vine în conflict, ca urmare a inițiativei titularului său, cu interesele generale ale societății. Ori de cîte ori libertatea de a dispune de dreptul material, ca și de mijloacele procesuale de apărare a lui este folosită într-un mod contrar legii sau intereselor statului, precum și atunci cînd această libertate aduce atingere intereselor legitime ale altor persoane, instanța de judecată are îndatorirea să împiedice actul de dispoziție de a produce atare efecte; totodată, legea îndreptățește procuratura — ca organ de apărare a legalității —, alte organe de stat, organizațiile profesionale, iar în anumite cazuri chiar pe cetățeni, să ia inițiativa apărării drepturilor și intereselor legitime (individuale sau sociale) vătămate. **P.d.** cuprinde în conținutul său următoarele drepturi: dreptul părții interesate de a introduce sau nu acțiunea civilă; dreptul de a determina limitele acțiunii sau ale apărării; dreptul de a renunța la acțiune sau la dreptul subiectiv, de a recunoaște pretențiile din acțiune și de a stinge litigiul printr-o tranzacție; dreptul de a cere executarea hotărîrii judecătorești. **P.d.** dă viață procesului civil, prin exercitarea acestor drepturi de către părțile litigante, care sînt subiecți activi, dar caracteristica lui esențială rezidă în îmbinarea armonioasă între actele concretizînd inițiativa manifestată de părți și cele ale instanței, procurorului și, în anumite cazuri prevăzute de lege în mod expres, ale altor organe de stat sau obștești; această îmbinare asigură realizarea deplină a drepturilor subiective (materiale și procesuale) și totodată a legalității socialiste. Disponibilitatea nu este exclusivă: pe lîngă titularul dreptului legea recunoaște legitimare procesuală și anumitor organe de stat și organizații obștești, în scopul apărării intereselor generale ale societății, îmbinate armonios cu cele individuale. Totodată, ea nu este nici absolută: actele de dispoziție ale părților sînt supuse verificării din partea instanței, spre a se evita și înlătura eventualele încălcări ale normelor legale imperative sau lezarea intereselor statului, ale terților ori chiar ale părților. (v. și fiecare din drepturile menționate mai sus). [M.C.]

principiul eligibilității judecătorilor și asesorilor populari, regulă exprimînd profundul democratism al justiției noastre și care se concretizează în aceea că judecătorii și asesorii populari sînt aleși în conformitate cu procedura stabilită prin lege. În aplicarea acestui principiu legea dispune că președinții tribunalelor județene și cel al Tribunalului municipiului București, judecătorii acestor tribunale, precum și judecătorii de la judecătorii, sînt aleși și revocați de consiliile populare județene sau, după caz, de consiliul popular al municipiului București, la propunerea Ministerului Justiției; asesorii popu-

lari pentru tribunalele județene, pentru Tribunalul municipiului București și pentru judecătorii se aleg de către consiliile populare județene, ori, după caz, de Consiliul popular al municipiului București, putînd fi revocați în aceleași condiții în care au fost aleși. Atît judecătorii cît și asesorii populari se aleg pe o durată egală cu durata mandatului consiliului popular. **P.e.j. și a.p.** cuprinde în domeniul său de aplicare și pe judecătorii de la Tribunalul Suprem. Constituția prevede în acest sens că Tribunalul Suprem este ales de către Marea Adunare Națională pe durata legislaturii, în prima sesiune a acesteia, și funcționează pînă la alegerea noului Tribunal Suprem în legislatura următoare. Instanța supremă poate fi revocată de către Marea Adunare Națională, iar dacă aceasta nu se poate întruni datorită unor împrejurări excepționale, de către Consiliul de Stat. Numirea și revocarea președintelui și membrilor Tribunalului Suprem în intervalul dintre sesiunile Marii Adunări Naționale se face de către Consiliul de Stat. **P.e.j. și a.p.** este opus sistemului numirii judecătorilor, existent în țările nesocialiste, ca și sistemului formal al alegerii judecătorilor cunoscut în unele țări capitaliste (de ex. în S.U.A. și Elveția), în care prin felul cum este organizată alegerea se asigură recrutarea judecătorilor dintre reprezentanții clasei dominante; în țara noastră acest principiu constituie o garanție importantă a independenței judecătorilor și asesorilor populari și a supunerii lor numai legii. Totodată, el obligă implicit pe judecători și pe asesori la o exigență sporită în îndeplinirea activității pentru care oamenii muncii i-au investit cu încrederea necesară. [M.C.]

principiul folosirii limbii materne de către părți în justiție, regulă potrivit căreia în fața instanțelor judecătorești din întreaga țară se garantează, în toate cazurile, pentru cei ce nu cunosc limba folosită de instanță, dreptul de a lua cunoștință de piesele dosarului, precum și dreptul de a vorbi în instanță și a pune concluzii, prin interpret. Acest principiu exprimă profundul democratism al societății noastre, care asigură pentru toți oamenii muncii, fără nici o deosebire de naționalitate sau de altă natură, posibilități egale pentru afirmarea și dezvoltarea multilaterală a personalității; dreptul părților de a folosi în justiție limba lor maternă constituie un element esențial al acestui democratism, o garanție efectivă a deplinei egalități a naționalităților conlocuitoare cu poporul român. Constituția Republicii Socialiste România garantează naționalităților conlocuitoare folosirea limbii materne în toate domeniile vieții sociale, statuînd că în unitățile administrativ-teritoriale locuite și de populație de altă naționalitate decît cea română, toate organele și instituțiile folosesc oral și scris și limba naționalității respective și fac numiri de funcționari din rîndul acestor naționalități sau a altor persoane care cunosc limba și felul de trai al populației locale. Totodată, legea fundamentală a României socialiste precizează că în desfășurarea procedurii judiciare —

care se face în limba română — în unităţile administrativ-teritoriale locuite şi de populaţie de altă naţionalitate decît cea română, se asigură folosirea limbii materne a acelei populaţii. Principiul folosirii limbii materne în justiţie constituie o premiză indispensabilă pentru realizarea altor principii fundamentale ale procesului civil, cum sînt: cel al contradictorialităţii, al garantării dreptului la apărare, al publicităţii dezbaterilor judiciare. De aceea, încălcarea acestui principiu este sancţionată cu nulitatea hotărîrii pronunţate de instanţa judecătorească. [M.C.]

principiul independenţei judecătorilor şi asesorilor populari şi supunerii lor numai legii, regulă potrivit căreia în activitatea de judecată, atît judecătorii cît şi asesorii populari sînt independenţi faţă de alte organe ale statului şi chiar faţă de organele lor ierarhic superioare, fiind supuşi numai legii, ale cărei dispoziţii sînt chemaţi să le respecte. În conformitate cu acest principiu, nici un organ al administraţiei de stat, nici chiar organele de conducere din domeniul justiţiei, nici un judecător de la instanţa superioară, nu au îndreptăţirea să dea dispoziţii, să facă sugestii sau să impună judecătorului cum să soluţioneze un anumit litigiu; atît aprecierea stării de fapt cît şi opţiunea privind modul de aplicare a legii în fiecare caz concret sînt şi trebuie să rămînă expresia convingerii intime a judecătorului, pe care acesta trebuie să şi-o formeze fără nici un fel de influenţă sau ingerinţă exterioară. Atunci cînd judecătorul greşeşte, eroarea sa poate fi remediată prin exercitarea căilor legale de atac la instanţele superioare, care, astfel sesizate, vor putea exercita un control cu privire la legalitatea şi temeinicia hotărîrii atacate; exercitarea unui asemenea control nu este însă de natură să înrîurească libertatea de judecată a judecătorului sau a asesorilor populari, deoarece singurul scop al controlului, în această materie, ca şi de altfel raţiunea ierarhizării instanţelor judiciare, este şi rămîne repararea erorilor comise în judecarea pricinilor. În anumite cazuri — ca de exemplu: conflictele de competenţă, strămutarea de pricini, casarea hotărîrilor cu trimiterea pricinii spre rejudecare — măsurile sau hotărîrile pronunţate de către instanţa superioară sînt obligatorii pentru instanţa inferioară căreia îi este trimis dosarul spre soluţionare. Principiul independenţei judecătorilor nu este ştirbit în aceste situaţii: obligaţia judecătorului de la instanţa inferioară de a se conforma hotărîrii date de instanţa superioară decurge ca o consecinţă firească din aplicarea principiului organizării ierarhice a instanţelor, al cărui scop este asigurarea supravegherii activităţii instanţelor inferioare de către cele superioare şi remedierea, pe această cale, a erorilor comise în activitatea de judecată. Or, principiul independenţei judecătorilor nu poate fi invocat nici ca justificare a unor asemenea erori şi nici ca obstacol în calea reparării lor; instanţa inferioară nu poate refuza conformarea la soluţia dată de instanţa superioară în exercitarea drep-

tului de control, sub pretextul că judecătorul care a pronunțat hotărîrea reformată are convingerea că a aplicat corect legea. Controlul judiciar exercitat de instanța superioară este efectuat în cadrul activității jurisdicționale desfășurate pe planul unor grade de jurisdicție diferite, prin hotărîri date în urma unor dezbateri contradictorii; un asemenea control este complet străin de situația inadmisibilă cînd, pe cale indirectă, un judecător ar primi dispoziții, indicații sau sugestii asupra felului în care trebuie să judece un anumit litigiu. Fiind independent, judecătorul are însă obligația de a se supune legii; în virtutea acestei obligații, el singur poartă răspunderea hotărîrii date. Judecătorul nu-și poate motiva hotărîrea și nici nu-și poate scuza greșeala comisă prin pronunțarea ei (atunci cînd este tras la răspundere pentru felul cum a soluționat litigiul) cu aceea că s-a conformat unor indicații, ori a dat urmare unor dispoziții care i-au știrbit independența în cazul dat. Principiul independenței judecătorilor se circumscrie la soluțiile de speță. În scopul asigurării aplicării unitare a legii de către instanțele judecătorești, legiuitorul a recunoscut pe seama Tribunalului Suprem atribuția de a emite decizii de îndrumare, prin care să direcționeze orientarea de principiu a practicii judiciare. Pe de altă parte, activitatea administrativă a judecătoriilor și tribunalelor județene, prin care se asigură buna desfășurare a activității de judecată și de punere în executare a hotărîrilor, poate fi verificată de organele ierarhic superioare; legea dispune însă în acest sens că soluțiile date în procese se verifică numai după ce hotărîrile rămîn definitive. Principiul independenței judecătorilor este inseparabil legat de, și integrat în, contextul politic general al legilor statului nostru, care exprimă voința întregului popor și pe care instanța este chemată să le aplice; înfăptuirea lui este asigurată prin mai multe garanții legale și anume: secretul deliberării; reglementarea acțiunii disciplinare împotriva judecătorilor; eligibilitatea judecătorilor și asesorilor populari; posibilitatea revocării lor din funcție numai de către cei care i-au ales. La rîndul său acest principiu constituie o importantă garanție privind calitatea și obiectivitatea hotărîrilor judecătorești; el inspiră cetățenilor încredere în activitatea instanțelor judecătorești, întărește și sporește prestigiul justiției. [M.C.]

principiul înfăptuirii justiției în mod egal pentru toate părțile, regulă potrivit căreia — ca reflex al deplinei egalități în drepturi a cetățenilor români, fără deosebire de naționalitate, rasă, sex sau religie, în toate domeniile vieții economice, politice, juridice, sociale și culturale — justiția se înfăptuiește egal pentru toate persoanele. În Republica Socialistă România acest principiu este real și concret, pe de o parte pentru că a dispărut proprietatea privată asupra mijloacelor de producție, care constituia baza inegalității membrilor societății în orînduirile presocialiste, iar pe de altă parte pentru că procesul civil este astfel organizat încît între părțile li-

tigante se poate păstra un echilibru procesual deplin. Totuşi, uneori echilibrul dintre părţile litigante este susceptibil de a fi rupt datorită diferenţei de cultură juridică între acestea, precum şi deosebirilor sub aspectul posibilităţilor materiale de a-şi procura asistenţă juridică calificată; pornind de la această premiză şi urmărind asigurarea efectivă a deplinei egalităţi în faţa justiţiei a tuturor justiţiabililor, legiuitorul nostru a reglementat expres obligaţia judecătorului de a da părţilor un sprijin activ în ocrotirea drepturilor şi intereselor lor legitime. În îndeplinirea acestei obligaţii judecătorul va sfătui şi va îndruma partea mai slabă să-şi valorifice în mod corespunzător drepturile şi interesele legitime; echilibrul procesual va putea fi astfel restabilit. Totodată, procurorul, sindicatele şi alte organizaţii de stat sau obşteşti au posibilităţi multiple de a acorda oamenilor muncii sprijinul necesar în faţa justiţiei. Egalitatea părţilor în justiţie se concretizează şi prin aceea că tuturor cetăţenilor li se aplică aceleaşi legi, toţi fiind supuşi jurisdicţiei aceloraşi instanţe. Prezenţa în sistemul organelor noastre judecătoreşti a unor instanţe speciale — tribunalele militare — nu contrazice această constatare: existenţa lor este necesară pentru soluţionarea unor pricini penale cu un specific aparte şi care necesită o specializare aparte; constituirea acestor instanţe nu a fost făcută, deci, nici în scopul înăspririi situaţiei unor categorii sociale şi nici în scopul creării unui regim de favoare pe seama altor asemenea categorii; raţiuni similare justifică şi înfiinţarea secţiilor maritime şi fluviale la tribunalele judeţene şi la judecătoriile Constanţa şi Galaţi, cărora prin lege li s-a dat în competenţă soluţionarea litigiilor maritime şi fluviale. Nici existenţa procedurilor speciale nu contrazice principiul egalităţii părţilor în justiţie, deoarece procedurile respective se aplică şi ele în mod egal pentru părţi, atunci cînd primesc incidenţă. În domeniul de aplicare a acestui principiu se includ nu numai cetăţenii români, ci şi străinii care intră sub jurisdicţia instanţelor noastre judiciare; potrivit legislaţiei noastre, străinii sînt supuşi regimului naţional, în virtutea căruia ei se bucură, în principiu, de aceleaşi drepturi ca şi cetăţenii români, mai puţin de drepturile politice. [M.C.]

principiul legalităţii socialiste, regulă esenţială ce guvernează activitatea tuturor organelor de stat precum şi a cetăţenilor şi care constă în cerinţa respectării cu stricteţe a legilor ţării noastre. Legalitatea socialistă constituie totodată o metodă a construcţiei de stat în R.S. România. Respectarea şi apărarea legalităţii socialiste constituie o îndatorire primordială a tuturor organelor statului, fie ele organe ale puterii ori ale administraţiei de stat, organe judecătoreşti sau ale procuraturii. Astfel, printre atribuţiile principale ale Marii Adunări Naţionale, legiuitorul menţionează şi pe acelea referitoare la exercitarea controlului asupra activităţii desfăşurate de celelalte organe ale statului; tot aşa, printre atribuţiile principale ale Consiliului de Stat figurează şi aceea privind

controlul aplicării legilor şi hotărîrilor Marii Adunări Naţionale, precum şi controlul activităţii tuturor organelor statului. Pe de altă parte, organele judecătoreşti, ca şi cele ale procuraturii, au îndatoriri de mare importanţă în apărarea legilor statului împotriva acelora care atentează la integritatea ordinii de drept; întreaga lor activitate trebuie să fie pătrunsă de grija faţă de om, de spiritul responsabilităţii pentru respectarea legalităţii socialiste. Este necesar ca justiţia şi procuratura să se preocupe în permanenţă de asigurarea respectării legalităţii socialiste şi, înainte de toate, ca ele însele să respecte legile. Organele de justiţie şi cele ale procuraturii trebuie să acţioneze împotriva oricăror abuzuri şi nedreptăţi, să exercite un control permanent asupra respectării legalităţii socialiste în toate domeniile vieţii sociale. De esenţa legalităţii în statul nostru este realismul ei, traducerea sa în viaţă, prin măsuri concrete, în interesul general al societăţii. Aplicarea **p.l.s.** în procesul civil presupune asigurarea de către instanţa de judecată a respectării legii printr-o justă aplicare a normelor de drept material, printr-o corectă încadrare a stării de fapt a procesului în textele de lege; în acest sens legiuitorul dispune că este motiv de casare a hotărîrii instanţei de fond pronunţată cu încălcarea sau aplicarea greşită a legii. Totodată, acest principiu cere stricta respectare a normelor procesuale ce consfinţesc drepturi pe seama părţilor litigante sau le impun îndatoriri acestora. **P.l.s.** se concretizează şi în rolul important recunoscut de lege instanţelor judecătoreşti superioare care, judecînd recursul şi recursul extraordinar, verifică legalitatea şi temeinicia hotărîrilor pronunţate de instanţele inferioare. Acest principiu îşi găseşte expresie şi în rolul stabilit prin lege organelor de procuratură, de a veghea la respectarea dispoziţiilor legale în activitatea de judecată precum şi în activitatea organelor de executare. În activitatea procesuală a instanţelor de judecată, **p.l.s.** prezintă şi două aplicaţiuni specifice, şi anume: legalitatea instanţei şi independenţa judecătorilor şi asesorilor populari şi supunerea lor numai legii. Cît priveşte legalitatea instanţei aceasta se concretizează în patru cerinţe distincte, după cum urmează: instanţa să fie creată prin lege şi în armonie cu prevederile ei; ea să fie organizată ca o instituţie cu caracter permanent, avînd un sediu stabil şi cunoscut; instanţa să fie competentă a judeca pricina dedusă în faţa ei; ea să judece în compunerea prevăzută de lege. [M.C.]

principiul nemijlocirii, regulă ce guvernează desfăşurarea procesului civil şi în virtutea căreia instanţa de judecată are obligaţia să cerceteze direct şi nemijlocit toate elementele interesînd dezlegarea pricinii. El este indisolubil legat de principiul aflării adevărului obiectiv şi exprimă cerinţa ca, pe cît posibil, instanţa să constate prin propriile mijloace conţinutul faptic ce urmează a fi stabilit, urmînd ca din probaţiune să fie înlăturate toate verigile inutile, care, nefiind strict necesare, departe de a contribui la elucidarea

cazului, îl complică nejustificat. De regulă, judecătorul este chemat să reconstituie, folosindu-se, după caz, de înscrisuri, depoziții de martori, sau probe materiale, fapte și întîmplări petrecute în trecut; în vederea stabilirii adevărului obiectiv, el trebuie să cerceteze nemijlocit aceste probe, verificînd sursele de probațiune originare prin examinarea înscrisurilor originare, prin audierea martorilor care au perceput personal faptele relatate sau prin efectuarea cercetării la fața locului, în scopul constatării existenței și stării probelor materiale. Numai în cazurile în care o atare cercetare a probelor este imposibilă, instanța va putea să se întemeieze, rezolvînd cauza, pe copii de pe înscrisuri, pe declarații de martori care cunosc faptele doar din auzite, pe fotografii ale unor probe materiale etc. **P.n.** cere ca instanța de judecată să manifeste o deosebită grijă în ce privește audierea martorilor, proba testimonială fiind deosebit de fragilă: ea trebuie să se convingă de sinceritatea și buna credință a martorilor, calități care unor martori le lipsesc, precum și de faptul că martorul care este de bună credință nu a deformat totuși adevărul. Totodată acest principiu cere ca fixarea termenelor de judecată, pe cît posibil, să fie astfel făcută încît completul care soluționează pricina să fie acela care a audiat martorii în pricina respectivă. Prin derogare de la **p.n.**, legea admite audierea martorilor prin comisie rogatorie la instanța de la domiciliul lor, dacă ei sînt stabiliți într-o localitate îndepărtată față de aceea în care își desfășoară activitatea instanța ce judecă procesul; pe calea comisiei rogatorii se administrează uneori și expertiza; de asemenea, tot prin derogare de la **p.n.** legea reglementează și administrarea probelor prin procedura asigurării dovezilor, în cazul în care o asemenea cerere s-ar face pe cale principală, înainte de începerea procesului, cînd competența aparține instanței locului unde se găsește proba. [M.C.]

Principiul oralității dezbaterilor, regulă potrivit căreia pricinile se dezbat verbal dacă legea nu dispune altfel, instanța fiind obligată să dea cuvîntul părților, pentru ca fiecare dintre ele să-și susțină poziția procesuală. **P.o.d.** este complementar principiului publicității dezbaterilor: numai în cadrul unor dezbateri desfășurate prin viu grai procesul poate fi urmărit în succesiunea fazelor sale atît de către părți, cît și de către orice alte persoane care asistă la dezbateri. **P.o.d.** guvernează desfășurarea proceselor obișnuite în fața tuturor instanțelor judecătorești; dacă însă părțile lipsesc și cel puțin una dintre ele a cerut judecarea în lipsă, pricina va putea fi judecată pe baza actelor de la dosar, fără dezbateri orale. Acest principiu asigură contactul nemijlocit între judecător și părțile împricinate; el cere ca expunerea susținerilor și apărărilor formulate de părți să respecte o anumită ordine, facilitînd astfel atît stabilirea co-

rectă a faptelor, cît și formarea convingerii intime a judecătorului cu privire la acele fapte. Totodată, **p.o.d.** înlesnește accesul părților la instanța de judecată: legea dispune că cererile celor domiciliați în mediul rural, care sînt de competența judecătoriilor, se pot face și verbal; în acest caz arătările părții vor fi trecute într-un proces-verbal semnat de judecător, grefier și parte, care va înlocui cererea scrisă. Pe de altă parte, legea mai stabilește că depunerea întîmpinării nu este obligatorie; în cazul în care nu s-a depus întîmpinare, președintele completului de judecată are obligația să pună în vedere pîrîtului, la prima zi de înfățișare, să arate excepțiile, dovezile și toate mijloacele sale de apărare, despre care se va face mențiune în încheierea de ședință. În sistemul legislației noastre de drept procesual civil nu este consacrată o oralitate pură, căci o atare oralitate prezintă marele dezavantaj că expune partea de bună-credință și chiar însăși instanța de a fi surprinsă de manevrele abile ale părții de rea-credință; pentru a evita acest inconvenient, legiuitorul a reglementat desfășurarea procesului civil îmbinînd procedura orală cu cea scrisă. În lumina acestei concepții legislative, oralitatea domină întreaga activitate de judecată. Astfel, regularitatea procedurii de citare și excepțiile procedurale se discută oral; propunerea probelor poate fie făcută și oral, iar dezbaterea lor se face tot oral (avem în vedere audierea martorilor, explicațiile date de expert în fața instanței etc.); părțile își expun oral susținerile lor; instanța pronunță oral hotărîrea (citind dispozitivul ei în ședință publică) etc. Cu toate acestea, unele acte procedurale, ca de ex.: cererea de chemare în judecată, cererea reconvențională, intervenția, declararea și motivarea recursului etc.; în principiu trebuie făcute în formă scrisă; tot așa, hotărîrea judecătorească trebuie în mod obligatoriu să fie redactată și motivată în scris, iar mersul dezbaterilor se consemnează în note de ședință și sînt sintetizate prin încheierile de ședință. Părțile pot depune la dosar concluzii scrise, fie din proprie inițiativă, fie la cererea instanței, dar conținutul acestora trebuie să fie identic cu susținerile orale; dacă, deliberînd, instanța constată că are nevoie de lămuriri suplimentare, ea trebuie să redeschidă dezbaterile și să repună în discuția părților problemele insuficient clarificate. **P.o.d.** nu este contrazis de faptul că legea pretinde ca susținerile orale făcute pe parcursul desfășurării procesului să fie consemnate în scris, iar scriptele respective să fie depuse la dosar; aceasta este necesar pentru ca, pe calea controlului judiciar, să devină posibilă verificarea sub toate aspectele — de legalitate și temeinicie — a hotărîrii pronunțate, ca și a regularității desfășurării întregii proceduri judiciare. **P.o.d.** presupune deci îmbinarea procedurii orale cu cea scrisă, asigurînd, pe această cale, condițiile optime pentru pronunțarea unor hotărîri legale și temeinice. [M.C.]

principiul participării asesorilor populari la judecarea

pricinilor în primă instanță, regulă potrivit căreia judecarea proceselor în primă instanță la judecătorii și tribunale județene se face cu participarea asesorilor populari, în afară de cazurile cînd legea prevede altfel. Consacrarea legală și aplicarea acestui principiu în procesul civil asigură atragerea maselor largi de oameni ai muncii la opera de înfăptuire a justiției și totodată constituie o garanție pentru pronunțarea unor hotărîri temeinice. Pricinile a căror judecare se face cu participarea asesorilor populari sînt prevăzute de lege. În conformitate cu prevederile legale în vigoare, cauzele civile care se judecă astfel sînt: litigiile de muncă de competența judecătoriilor; contestațiile împotriva hotărîrilor comisiilor pentru ocrotirea minorilor; cauzele avînd ca obiect obligarea la încadrarea într-o muncă a persoanelor apte de muncă. În cazul judecării contestațiilor împotriva hotărîrilor date de comisiile pentru ocrotirea minorilor vor participa ca asesori populari părinți care au dovedit o grijă deosebită în creșterea propriilor lor copii; în ipoteza pricinilor avînd ca obiect obligarea la încadrarea într-o muncă utilă a persoanelor apte de muncă, asesorii populari ce intră în compunerea completului de judecată sînt reprezentanți ai organizațiilor de sindicat și de tineret, adică a acelor organizații care sînt chemate să îndeplinească un rol deosebit de important în combaterea fenomenelor de parazitism social și care, astfel, pot contribui în mod eficient la pronunțarea unor hotărîri temeinice. [M.C.]

principiul publicității dezbaterilor, regulă în conformitate cu care judecarea oricărui proces se face la sediul instanței, într-o încăpere numită sală de dezbateri, unde au acces nu numai părțile, ci și orice alte persoane ce doresc să urmărească modul de desfășurare a procedurii judiciare în diferite litigii. Diferitele faze ale procesului civil — cum ar fi: administrarea probelor, dezbaterile cauzei, pronunțarea hotărîrii — se desfășoară în public, putînd fi urmărite chiar de persoane care nu au nici o legătură cu litigiul supus judecății; prin excepție, deliberarea judecătorilor are caracter secret, ea făcîndu-se în camera de deliberare (sau de consiliu), în care au acces numai membrii completului de judecată, iar în afară de ei nici o persoană. Cu toate că deliberarea se face în secret, hotărîrea adoptată în acest cadru se pronunță în toate cazurile în ședință publică, dispozitivul ei fiind citit cu glas tare de către președintele completului de judecată, în fața celor prezenți în sala de dezbateri. **P.p.d.** se realizează concomitent în două planuri diferite: față de părțile din proces și apărătorii lor, și față de toate celelalte persoane care vor să asiste la judecată. Indiferent de unghiul sub care este privit, de planul în care se înfăptuiește, acest principiu vizează un dublu scop și anume: a) asigurarea calității și obiectivității hotărîrilor: judecătorul desfășurîndu-și activitatea sub controlul opiniei publice, va fi mai atent la observarea formelor procedurale cerute de lege și totodată va fi mai stimulat să încerce găsirea unei rezolvări

ireproşabile sub aspectul justeţei, decît atunci cînd judecata ar avea loc în secret, fără accesul publicului; controlul exercitat de masele de oameni ai muncii cu privire la modul de înfăptuire a justiţiei de către instanţele judecătoreşti, prin participarea publicului la dezbaterile judiciare, nu comportă recunoaşterea pe seama celor care asistă la dezbateri a unui drept de a critica chiar în şedinţa de judecată hotărîrea instanţei sau modul în care completul şi-a desfăşurat activitatea în timpul dezbaterilor, ci el se concretizează în facultatea ce are fiecare cetăţean de a critica pe judecători în adunările în care aceştia îşi fac cunoscută activitatea lor, precum şi prin presă, iar de către cei ce posedă calificare juridică, prin publicarea unor materiale în revistele de specialitate; b) cel de al doilea scop la realizarea căruia tinde **p.p.d.** constă în sporirea rolului educativ al activităţii judiciare în general şi al hotărîrilor judecătoreşti în special; prin activitatea de judecată, tribunalele şi judecătoriile apără orînduirea socialistă şi drepturile persoanelor, educînd cetăţenii în spiritul respectării legilor; rolul educativ al activităţii ce ele desfăşoară devine cu atît mai eficient, cu cît publicitatea dezbaterilor se înfăptuieşte pe o scară tot mai largă. Un aspect important — deşi oarecum colateral — al **p.p.d.** este difuzarea prin presă şi prin revistele de specialitate a conţinutului esenţial al unor hotărîri judecătoreşti, însoţit de comentarii aprobative sau critice; asemenea hotărîri dobîndesc pe această cale valoarea de practică judiciară adnotată şi comentată; din cunoaşterea practicii judiciare, cetăţenii află cum sînt interpretate textele de lege de către instanţele judecătoreşti, precum şi ce comportament ei trebuie să aibă pentru a nu contraveni prevederilor acestor texte. Un factor de publicitate cu rol major în asigurarea regularităţii activităţii instanţei de judecată este prezenţa necesară a grefierului în toate fazele procesului civil (administrarea probelor, dezbaterea propriu-zisă a cauzei, pronunţarea hotărîrii şi contrasemnarea acesteia, ca şi a dispozitivului ei); desigur, grefierul este un organ auxiliar al instanţei, dar totodată şi un martor permanent al activităţii ei. O formă complementară de înfăptuire a **p.p.d.** se concretizează în obligativitatea instanţei de a redacta în scris şi de a motiva hotărîrea pronunţată; graţie acestei obligaţii devine posibilă efectuarea controlului judiciar de către instanţa superioară şi totodată se exclude arbitrariul judecătorilor. Prin derogare de la **p.p.d.** legea dispune că instanţa poate hotărî ca dezbaterile să se facă în şedinţă secretă, dacă dezbaterea publică ar putea vătăma ordinea sau moralitatea publică ori a părţii; în acest caz, părţile vor putea fi însoţite, în afară de apărătorii lor, de cel mult două persoane desemnate de ele. Stabilind această derogare, legiuitorul îi dă un caracter de speţă — lăsînd instanţei facultatea de a aprecia, de la caz la caz, în funcţie de criteriul arătat — iar nu o valoare generală pentru anumite categorii de litigii în care aplicarea ei s-ar produce automat. Atunci cînd instanţa dispune judecarea

pricinii în ședință secretă, ea trebuie să-și motiveze hotărîrea respectivă. Hotărîrea privind judecarea în ședință secretă se poate referi la întreaga dezbatere a unui proces sau numai la o parte a acesteia, cum ar fi, bunăoară, audierea unui martor; la încetarea cauzei care a justificat declararea ședinței secrete, instanța este obligată să ordone continuarea dezbaterilor în ședință publică. Chiar în cazul proceselor judecate în ședință secretă, hotărîrea prin care se rezolvă litigiul dintre părți trebuie să fie pronunțată în ședință publică. Pe de altă parte, judecarea unui proces în ședință secretă nu înrîurește dreptul părților și apărătorilor lor de a participa la dezbateri; lor li se recunoaște nelimitat facultatea de a participa la judecată. Cu toate acestea, legea permite președintelui completului de judecată să ordone îndepărtarea părților din sala de dezbateri — în toate cazurile — cînd ele tulbură desfășurarea normală a dezbaterilor; într-o atare ipoteză ele vor fi reintroduse în sală mai înainte de închiderea dezbaterilor, spre a li se aduce la cunoștință ce s-a petrecut în lipsa lor, dar numai dacă nu au avut apărător, căci în acest caz se prezumă că încunoștiințarea lor se face de către apărător. [M.C.]

principiul realizării justiției de către instanțele judecătorești, regulă potrivit căreia numai organele judecătorești sînt competente să rezolve conflictele de interese ce izvorăsc din încălcarea legii sau din nesocotirea obligațiilor contractuale. Prin derogare de la acest principiu, legiuitorul a creat și alte organe care, deși nu se integrează în sistemul organelor judecătorești, desfășoară o activitate jurisdicțională. Astfel, organele Arbitrajului de Stat și organele arbitrale proprii ale organelor centrale de stat sau obștești sînt organe speciale de jurisdicție cărora li s-a dat în competență soluționarea litigiilor patrimoniale dintre organizațiile socialiste. Pe de altă parte, unele organe obștești au primit competența să soluționeze anumite pricini civile. De aceea, legea distinge activitatea de judecată desfășurată de tribunale și judecătorii, de activitatea jurisdicțională a unor organe administrative sau obștești. Cînd activitatea jurisdicțională este desfășurată de organe obștești — cum sînt comisiile de judecată — aceasta se înfățișează și ca o activitate de influențare obștească. Uneori caracterul jurisdicțional al activității comisiilor de judecată este inseparabil legat de caracterul de influențare obștească al acestei activități (așa se întîmplă, spre exemplu, în cazul judecării unor abateri), iar alteori influențarea obștească este separată de atribuția de jurisdicție, ea realizîndu-se prin încercarea de a împăca părțile (cum este cazul încercării de împăcare a părților, persoane fizice, din unele litigii patrimoniale); atunci cînd comisia de judecată soluționează litigii de muncă, litigii între cooperativă și membrii cooperatori sau litigii patrimoniale de altă natură, ea desfășoară cu precădere o activitate jurisdicțională, avînd competența să pronunțe hotărîri prin care să rezolve, cu putere de lucru judecat, litigiul dintre părți. În această

ultimă ipoteză, influențarea obștească se contopește cu rolul educativ pe care îl are întreaga activitate de jurisdicție și vizează atît comportarea de viitor a părții obligate prin hotărîre, cît și conduita celorlalți membri ai colectivului în cadrul căruia funcționează comisia de judecată. Instanțele judecătorești rămîn însă cu preeminență organele ce înfăptuiesc justiția: ele exercită controlul asupra legalității și temeiniciei hotărîrilor pronunțate de către comisiile de judecată; pe de altă parte, tribunalele județene au competența să se pronunțe cu privire la eventualele conflicte de competență între judecătorii și comisiile de judecată. [M.C.]

principiul recunoașterii dreptului la apărare, regulă în conformitate cu care dreptul la apărare este garantat în tot cursul procesului prin modul de organizare al instanțelor judecătorești, prin legile de procedură și prin asistența judiciară. Consacrarea legală a acestui principiu are drept scop să asigure ca hotărîrile judecătorești să exprime adevărul și să fie conforme cu legea. 1 (în sens larg, material), dreptul la apărare dă expresie întregului complex de garanții și drepturi procesuale instituite de lege spre a servi părților la apărarea intereselor lor legitime. Printre aceste drepturi și garanții se înscriu: dreptul părților de a face cereri, de a cunoaște actele de la dosar, de a propune probe, de a recuza pe judecători sau pe procuror etc., precum și dreptul lor de a participa la dezbateri și de a pune concluzii în legătură cu problemele dezbătute, dreptul de a exercita căile de atac etc. Nesocotirea de către instanță a oricăreia dintre aceste facultăți și totodată garanții procesuale constituie o încălcare a dreptului de apărare susceptibilă să atragă nulitatea hotărîrii. Astfel, au caracterul unor asemenea încălcări de natură să atragă această sancțiune: judecarea procesului la un termen preschimbat în condiții în care pîrîtul nu a avut timpul necesar spre a-și pregăti apărarea; judecarea procesului peste rînd, în lipsa pîrîtului; închiderea dezbaterilor și pronunțarea hotărîrii mai înainte ca instanța să fi dat cuvîntul părților etc. 2 (în sens restrîns sau formal), dreptul la apărare se confundă cu dreptul părții de a-și angaja un apărător calificat, care să o asiste la proces și să-i susțină interesele în fața instanței. În sistemul nostru procesual asistența judiciară se acordă în cazul persoanelor fizice de către avocați, prin birourile colective de asistență juridică, iar în cazul organizațiilor socialiste, de către jurisconsulți încadrați în muncă la aceste organizații. Legea nu impune în vreo situație părții obligația de a-și angaja apărător calificat; în procesul civil oricare din părți are deplina libertate să recurgă sau nu la serviciile unui apărător calificat. Dacă însă partea socotește că interesele sale ar fi mai bine protejate în condițiile asistării ei de către avocat, instanța nu-i poate refuza acest drept. Exercitarea dreptului la apărare trebuie făcută cu bună-credință, legea neadmițînd ca ea să îmbrace forma abuzului de drept procesual; pentru lipsă de apărare te-

meinic motivată, instanța poate acorda însă numai un singur termen. În cazul în care, la cererea părții interesate, instanța nu amînă judecarea cauzei pentru formularea apărării ea trebuie să amîne pronunțarea hotărîrii, dîndu-i astfel posibilitatea acesteia să depună concluzii scrise. Atunci cînd instanța constată manifestări abuzive în exercitarea dreptului la apărare, ea are îndreptățirea să limiteze durata dezbaterilor corespunzător nevoilor de asigurare a unei apărări normale, pentru toate părțile. Dreptul de apărare are, drept corolar, asistența judiciară gratuită: legea dispune în acest sens că cel care nu este în măsură să facă față cheltuielilor unei judecăți, fără a primejdui propria sa întreținere sau a familiei sale, poate cere asistență judiciară gratuită, care cuprinde apărarea și asistarea sa printr-un avocat delegat de colegiul de avocați. V. și **asistență judiciară**. [M.C.]

principiul rolului activ al judecătorului, regulă în conformitate cu care organul judecătoresc (instanța de judecată) ce, în cadrul procesului civil este chemat să stabilească adevăratele raporturi dintre părți, adevărul obiectiv, are îndreptățirea și totodată îndatorirea ca, fără a știrbi dreptul părților de a-și face probele și susținerile lor, să ordone singur, din proprie inițiativă, administrarea oricăror probe, să întreprindă orice demers procesual susceptibil a duce la descoperirea adevărului. Consacrînd acest principiu legea dispune că președintele completului de judecată este îndreptățit să pună întrebări părților sau să pună în dezbaterea lor orice împrejurări de fapt sau de drept care duc la dezlegarea pricinii, chiar dacă nu sînt cuprinse în cererea introductivă de instanță sau în întîmpinare; el va putea ordona dovezile pe care le va găsi de cuviință, chiar dacă părțile se împotrivesc. Totodată, legea mai precizează că judecătorii sînt datori să stăruie, prin toate mijloacele legale, pentru a descoperi adevărul și pentru a preveni orice greșeală în cunoașterea faptelor; ei trebuie să dea părților ajutor activ în ocrotirea drepturilor și intereselor lor legitime. Dar legea nu se rezumă numai la enunțarea și consacrarea, în termeni generali, a **p.r.a. al j.,** ci formulează și unele ipoteze mai concrete de aplicare a acestuia, statuînd că: a) în cazul cererilor de chemare în judecată făcute verbal, de către persoanele domiciliate în mediul rural, arătările părții vor fi trecute într-un proces verbal semnat de judecător, grefier și parte; redactînd acest proces verbal, judecătorul redactează în realitate însăși cererea de chemare în judecată, venind astfel în ajutorul părții care nu posedă cunoștințele juridice necesare îndeplinirii unui asemenea demers procesual; b) la primirea cererii de chemare în judecată, președintele este obligat să atragă atenția reclamantului asupra lipsurilor acesteia; c) președintele instanței care primește cererea de recurs va putea să o înapoieze părții prezente, dacă nu îndeplinește condițiile prevăzute de lege, pentru a fi refăcută, prelungind termenul de recurs cu 5 zile; d) în cazul în care nu s-a depus întîmpinare, președintele are îndatorirea să-i

pună în vedere pîrîtului, la prima zi de înfățișare, să arate excepțiile, dovezile și toate mijloacele sale de apărare, despre care se va face vorbire în încheierea de ședință; e) instanța are latitudinea să încuviințeze probe chiar dacă nu au fost propuse în termenul și în condițiile legii, atunci cînd constată că dovada nu a fost cerută din pricina neștiinței ori lipsei de pregătire a părții, etc. **P.r.a. al j.** se manifestă prin următoarele aspecte principale: 1) concursul pe care judecătorul este obligat să-l dea părților și care se concretizează în: lămuriri referitoare la drepturile și îndatoririle lor procedurale; înfățișarea consecințelor la care se expun dacă nu îndeplinesc un act procesual în termenul și forma cerute de lege; 2) îndatorirea judecătorului de a face uz de dispozițiile legale ce atenuează unele prevederi restrictive ale legii, cum este de exemplu administrarea probei cu martori și prezumții în cazul existenței unui început de dovadă scrisă; 3) îndatorirea instanței de a pune, chiar din oficiu, în discuția părților orice împrejurări de fapt și de drept susceptibile să conducă la dezlegarea pricinii, peste apărările și susținerile formulate de părți prin acțiune sau întîmpinare; astfel, instanța trebuie să pună în discuția părților nu numai aspecte decurgînd din normele imperative, ci și probleme care se ivesc în virtutea unor norme dispozitive, cum sînt: competența teritorială, compensația legală, beneficiul dispozițiilor unei legi speciale, ignorate de către parte, dar care înrîuresc fie existența, fie valabilitatea raportului juridic dedus în fața instanței etc.; judecătorul poate cere din oficiu explicații părților pentru lămurirea unor aspecte neclare ale cauzei, poate lua din oficiu interogatoriul oricăreia din părți etc.; 4) îndreptățirea și totodată îndatorirea instanței de a ordona din oficiu orice dovadă pe care o socotește utilă pentru descoperirea adevărului, chiar dacă aceea dovadă este împotriva susținerilor comune ale părților; instanța nu este legată nici chiar de faptele a căror existență nu este contestată de către părți. Dreptul instanței de a ordona probe din oficiu este ţărmurit de două condiții și anume: proba să fie legală și ea să fie pusă în prealabil în discuția părților, pentru a se da satisfacție principiilor dreptului la apărare și al contradictorialității. **P.r.a. al j.** domină activitatea oricărei instanțe, indiferent dacă este o instanță de fond, o instanță de recurs sau una de recurs extraordinar. Legea obligă și instanța ce exercită controlul judiciar să-i respecte cerințele. Astfel, ea trebuie să examineze legalitatea și temeinicia hotărîrii atacate, nu numai prin prisma motivelor de recurs invocate de partea interesată, ci și în lumina tuturor motivelor prevăzute de lege. Încălcarea acestui principiu de către instanța de judecată constituie motiv de atacare a hotărîrii pronunțate, pentru nelegalitate și netemeinicie, de către partea interesată sau de către procuror. [M.C.]

privilegiu, drept consacrat printr-o prevedere legală expresă, care conferă unui creditor, în temeiul calității creanței sale, garanția satisface-

rii ei cu prioritate față de creanțele altor creditori ai aceluiași debitor. În raport de întinderea lor asupra bunurilor debitorului, se disting următoarele categorii de **p.**: a) generale, care privesc toate bunurile debitorului; b) asupra mobilelor, care la rîndul lor pot fi generale sau speciale, după cum se referă la totalitatea bunurilor mobile sau numai la unele din ele; c) speciale asupra imobilelor, care privesc bunuri imobile determinate, conferind creditorului privilegiat atît dreptul de preferință cît și dreptul de urmărire. [M.C.]

probă, 1 (în sens larg), acțiunea de stabilire a existenței sau inexistenței unui anumit fapt; mijlocul prin care se poate stabili faptul sau împrejurarea ce trebuie dovedită; rezultatul obținut prin folosirea mijloacelor de probă, adică măsura în care acestea au reușit să formeze convingerea judecătorului despre existența sau inexistența faptului pretins. 2 (în sens restrîns), mijloc de probațiune, adică mijlocul legal utilizat pentru dovedirea unui fapt; fapt probator, adică un fapt material care, din moment ce a fost dovedit printr-un mijloc de probă, este folosit la rîndul lui pentru a dovedi o împrejurare determinantă în soluționarea pricinii. [M.C.]

probă directă, proba care este de natură să dovedească prin ea însăși raportul juridic dedus judecății (faptul principal). Spre pildă, prin depoziția unui martor se stabilește că reclamantul a executat o anumită lucrare în beneficiul pîrîtului (martorul percepînd nemijlocit faptul executării); tot astfel, este **p.d.** și depoziția martorului prin care se confirmă că reclamantul a numărat pîrîtului o sumă de bani, predîndu-i-o cu titlu de împrumut. [M.C.]

probă extrajudiciară, probă care se administrează în afara judecății. Au acest caracter, spre exemplu, înscrisul constatator al unui contract, preconstituit de părți în momentul încheierii contractului, pentru a le servi ca probă într-un eventual proces; tot astfel, chitanța prin care se constată efectuarea plății, mărturisirea făcută în alte împrejurări decît cele ocazionate de judecarea unui proces în fața instanței; de asemenea, sînt considerate extrajudiciare pentru instanța civilă probele efectuate de instanța penală, ori de cîte ori nu au fost reiterate în fața celei dintîi. [M.C.]

probă indirectă, probă care, prin ea însăși, nu conduce nemijlocit la stabilirea faptului principal, ci numai prin coroborarea ei cu alte împrejurări de fapt, cu care se găsește în legătură de conexitate. De exemplu, este **p.i.** depoziția unui martor prin care se stabilește că pîrîtul a folosit o sumă de bani pentru cumpărarea unui autoturism, deoarece această probă, coroborată cu altele (cum ar fi un început de dovadă scrisă) poate constitui o dovadă că pîrîtul a împrumutat bani de la reclamant. [M.C.]

probă judiciară, proba care se constituie în cadrul judecății. Au acest caracter numai probele care se fac în fața instanței sau prin comisie rogatorie la cererea instanței, de exemplu: cercetarea locală, depozițiile martorilor, mărturisirea făcută cu

ocazia luării interogatorului etc. Probele efectuate într-o instanță penală păstrează caracterul de **p.j.** pentru instanța civilă, numai dacă sînt repetate în fața acesteia. [M.C.]

probă materială, proba care presupune perceperea faptului cu ajutorul unui obiect material. Poate fi pozitivă sau negativă. [M.C.]

probă personală, probă care presupune relatarea verbală sau scrisă a faptului de către o persoană. Poate fi pozitivă sau negativă. [M.C.]

probă primară (imediată sau nemijlocită), proba care implică un raport nemijlocit între ea și fapt. Are acest caracter, de exemplu, orice înscris original. [M.C.]

probă secundară (mediată sau mijlocită), probă care provine din a doua sau a treia sursă. Fac parte din această categorie copiile de pe înscrisuri, depozițiile de martor care conțin relatări cu privire la împrejurări auzite de la alte persoane. [M.C.]

procedura autentificării înscrisurilor, ansamblul operațiunilor (săvîrșite de către organul competent) prin care se conferă actelor și documentelor scrise calitatea de înscrisuri autentice. Înscrisurile se pot autentifica la organele notariale sau la comitetele (birourile) executive ale consiliilor populare. Pentru autentificarea înscrisurilor, părțile se pot prezenta personal sau pot fi reprezentate prin mandatar împuternicit cu procură specială autentică (care trebuie depusă în original sau în copie legalizată și anexată la actul care se întocmește). Agentul instrumentator are obligația să verifice dacă partea are capacitatea de exercițiu necesară pentru a întocmi actul ce se autentifică și în funcție de aceasta se va proceda după cum urmează: a) dacă partea este un minor în vîrstă de pînă la 14 ani, ea va trebui să fie reprezentată de părinți, tutore sau curator; b) dacă minorul a împlinit 14 ani, el va lua parte personal la autentificare, fiind asistat de părinți, tutore sau curator; c) persoana pusă sub interdicție va fi reprezentată de tutorele său; d) în privința organizațiilor socialiste sau a altor persoane juridice care participă la un act notarial, se va verifica existența lor legală și capacitatea corespunzătoare. V. și **autentificarea înscrisurilor; procedura autentificării înscrisurilor la notariatul de stat; procedura autentificării înscrisurilor la comitetul (biroul) executiv al consiliului popular.** [M.M.]

procedura autentificării înscrisurilor la comitetul (biroul) executiv al consiliului popular, varietate a procedurii de autentificare a înscrisurilor, îndeplinită de către comitetele (birourile) executive ale consiliilor populare și care comportă următoarele particularități: în vederea autentificării, secretarul comitetului (biroului) executiv al consiliului popular este dator, potrivit legii, să deslușească raporturile juridice dintre părți și să le dea explicațiile și îndrumările necesare asupra consecințelor care decurg din înscrisul pe care părțile vor să-l întocmească; în cazul autentificării unei declarații prin care se recunoaște un copil născut în afara căsătoriei, secretarul sau delegatul comi-

tetului (biroului) executiv este obligat ca, în termen de 10 zile de la data autentificării, să comunice recunoașterea comitetului (biroului) executiv al consiliului popular la care s-a înregistrat nașterea copilului la care se referă recunoașterea; înainte de săvîrșirea autentificării, secretarul sau delegatul comitetului (biroului) executiv al consiliului popular trebuie să verifice scopul urmărit de părți prin acel act și, în cazul cînd cuprinsul acestuia ar fi potrivnic dispozițiilor legale, intereselor statului sau regulilor de conviețuire socialistă, să refuze îndeplinirea lui; pentru autentificare partea se va prezenta la consiliul popular cu o cerere de autentificare și cu înscrisul ce urmează să fie autentificat; partea poate prezenta înscrisul redactat de ea sau poate cere secretarului ori delegatului comitetului (biroului) executiv să întocmească înscrisul, dar, în toate cazurile, înscrisul trebuie să aibă un cuprins corespunzător voinței părților și o redactare potrivită cu puterea lor de înțelegere; înscrisul se întocmește în numărul de exemplare originale cerute de părți, plus încă unul, care se păstrează de către consiliul popular care efectuează autentificarea, iar la sfîrșitul actului trebuie să se facă mențiune despre numărul exemplarelor în care a fost întocmit; dacă partea nu face dovada achitării taxei de timbru prevăzute de lege pentru autentificarea înscrisului respectiv, se va refuza îndeplinirea actului notarial. [M.M.]

procedura autentificării înscrisurilor la notariatul de stat, varietate a procedurii de autentificare a înscrisurilor îndeplinită de către organele notariale, care prezintă următoarele particularități: în vederea autentificării, notarul de stat dă citire înscrisului, în prezența părților, pe care le întreabă apoi dacă cele cuprinse în înscris exprimă voința lor; părțile trebuie să-și manifeste consimțămîntul înaintea notarului de stat, prin declarația lor verbală că cele cuprinse în înscris sînt conforme voinței lor; potrivit legii, pentru motive temeinice, notarul de stat va putea lua separat, dar în aceeași zi, consimțămîntul părților care figurează în înscris; părțile nu pot reveni asupra consimțămîntului dat decît de comun acord și numai înainte de autentificare; înscrisul ce urmează a fi autentificat se întocmește în numărul de exemplare originale cerut de părți plus unul care se păstrează la notariatul de stat la care s-a autentificat înscrisul, iar în cuprinsul acestuia se va menționa numărul exemplarelor întocmite; cererea de autentificare, exemplarele înscrisului și anexele lor se vor semna în fața notarului de stat, de către părți, de reprezentanții lor și, după caz, de cei chemați a încuviința actele pe care părțile le întocmesc; în încheierea de autentificare trebuie să se facă mențiunea că s-au îndeplinit condițiile esențiale ale autentificării înscrisului. [M.M.]

procedura contestației în anulare, ansamblul regulilor în temeiul cărora o instanță de judecată își poate retracta, în cazurile determinate de lege, propria sa hotărîre. Dispozițiile privitoare la **p.c. în a.** se completează în mod core-

punzător cu prevederile dreptului comun. Cererea privind exercitarea contestației în anulare urmează să cuprindă elementele necesare pentru orice cerere care se adresează instanțelor judecătorești; ea va cuprinde și unele cerințe specifice privitoare la: arătarea hotărîrii atacate și a instanței care a pronunțat-o; motivele contestației, precum și dovezile pe care se întemeiază. Contestația se judecă de instanța care a pronunțat hotărîrea atacată, cu citarea părților și cu precădere față de alte cauze. Instanța competentă poate dispune, la cererea părții interesate, suspendarea executării. Asupra contestației în anulare se poate pronunța una din următoarele soluții: 1) Admiterea cererii, dacă instanța constată că motivele invocate sînt întemeiate. Efectele admiterii contestației în anulare diferă în funcție de natura hotărîrii atacate: dacă contestația s-a îndreptat împotriva unei hotărîri de fond, se va dispune anularea acesteia și reluarea judecății de la ultimul act de procedură considerat valabil; dacă hotărîrea atacată a fost pronunțată de o instanță de recurs, se va anula atît hotărîrea prin care s-a soluționat recursul, cît și cea dată asupra fondului după casare cu reținere. În asemenea situații, judecata va fi reluată pentru a se pronunța o soluție nouă. 2) Respingerea cererii, în ipoteza în care se constată că motivele invocate sînt neîntemeiate. După respingerea cererii nu se poate promova o nouă contestație pentru motive ce au existat la data celei dintîi. Hotărîrea pronunțată asupra contestației în anulare este supusă aceloraşi căi de atac ca și hotărîrea atacată. V. și **termenul pentru exercitarea contestației în anulare.** [I.L.]

procedura declarării dispariției, ansamblu de reguli ce, potrivit legii, trebuie observate de instanța de judecată cu ocazia soluționării unei cereri prin care se solicită declararea dispariției unei persoane. Cererea privind declararea dispariției se introduce la instanța ultimului domiciliu al dispărutului; primind această cerere președintele dispune: a) efectuarea unei anchete, prin organele consiliului popular și ale miliției, pentru a culege datele informative; b) afișarea cererii la ultimul domiciliu al dispărutului și la consiliul popular din localitatea respectivă, cu invitația ca orice persoană care poate da informații să le comunice instanței; c) încunoștiințarea autorității tutelare, în vederea numirii (dacă este cazul) unui curator, care să se preocupe de interesele patrimoniale ale dispărutului. După trecerea a 45 de zile de la afișarea cererii se fixează termen pentru dezbateri în ședință publică, cel dispărut fiind citat la ultimul său domiciliu și la mandatarul său (dacă a avut vreunul). Judecata se face cu participarea procurorului, cerință a cărei neîndeplinire se sancționează cu nulitatea hotărîrii. Hotărîrea de declarare a dispariției se afișează, în extras, timp de 30 de zile, la ușa instanței și la consiliul popular al ultimului domiciliu al dispărutului; ea se comunică și autorității tutelare în vederea instituirii unui curator. Cel declarat dispărut este prezumat a fi în viață, pînă la rămî-

nerea definitivă a unei eventuale hotărîri de declarare a morții. V. și **declararea dispariției.** [M.C.]

procedura declarării judecătorești a morții, ansamblu de reguli ce, potrivit legii, trebuie observate de instanța de judecată cu prilejul soluționării cererii prin care se solicită ca persoana în privința căreia a fost îndeplinită procedura declarării dispariției sau care, dispărînd în împrejurări ce prin natura lor nu reclamă îndeplinirea prealabilă a acestei proceduri, să fie declarată moartă prin hotărîre judecătorească. **P.d.j. a m.** este, în linii generale, aceeași ca și procedura declarării dispariției; hotărîrea judecătorească declarativă de moarte se comunică serviciului de stare civilă pentru a fi înscrisă în registrul stării civile. Atunci cînd se dovedește ulterior că cel declarat mort trăiește, aceeași instanță care a pronunțat hotărîrea declarativă de moarte va anula această hotărîre, cu citarea părților care au figurat în proces și ascultînd concluziile procurorului; hotărîrea de anulare se comunică serviciului de stare civilă, în vederea rectificării registrului de stare civilă. De asemenea hotărîrea declarativă de moarte este supusă anulării și în cazul în care se descoperă ulterior pronunțării ei actul de stare civilă constatator al decesului fizic al celui în cauză. Instanța poate proceda și la rectificarea datei decesului stabilită prin hotărîrea declarativă de moarte. V. și **procedura declarării dispariției; declararea judecătorească a morții.** [M.C.]

procedura de instituire a curatelei, ansamblu de norme și reguli în temeiul cărora se acordă ocrotire acelor persoane care, din anumite motive, sînt împiedicate să-și exercite drepturile și să-și apere interesele. Instituirea curatelei se face, de regulă, de către autoritatea tutelară, prin numirea unui curator (cu excepția cazului în care curatela se instituie în cadrul procedurii succesorale notariale, cînd organul competent a numi pe curator este notariatul de stat în fața căruia se dezbate succesiunea). Competența ratione loci a autorității tutelare este diferită în funcție de cauzele care au determinat instituirea curatelei: în cazul curatelei unei persoane ce suferă de o deficiență fizică, competența aparține autorității tutelare de la domiciliul acelei persoane; în cazul curatelei deschise pentru cazuri urgente, competența aparține fie autorității tutelare de la domiciliul persoanei reprezentate, fie aceleia de la locul unde trebuie luate măsurile urgente; în cazul celui care lipsește timp îndelungat de la domiciliu sau a celui dispărut, competența aparține autorității tutelare de la ultimul domiciliu din țară a celui lipsă ori a celui dispărut. Instituirea curatelei se poate face la cererea celui care urmează a fi reprezentat, a soțului său, a rudelor, vecinilor, a organelor puterii sau administrației de stat, a instituțiilor sociale sau din oficiu de către autoritatea tutelară. Curatela se instituie cu consimțămîntul celui reprezentat, afară de cazurile în care consimțămîntul acestuia nu poate fi luat. Cu ocazia instituirii curatelei, autoritatea tutelară

poate da instrucțiuni curatorului cu privire la felul în care trebuie să-și desfășoare activitatea (atunci cînd cel reprezentat nu poate da el însuși asemenea instrucțiuni). Potrivit legii, în cazurile în care se instituie curatela, în funcție de felul acesteia, se aplică regulile de la mandat sau — după caz — cele de la tutelă. V. și **curatelă; curator.** [M.M.]

procedura de instituire a tratamentului medical obligatoriu, ansamblu de norme și reguli în temeiul cărora bolnavii psihici periculoși sînt supuși unui tratament medical de specialitate în cadrul unităților sanitare. Pentru declanșarea **p. de i.a.t.m.o.** este necesară sesizarea în scris a dispensarului medical în a cărui rază teritorială domiciliază bolnavul sau a dispensarului medical care deservește personalul muncitor din unitatea în care acesta își desfășoară activitatea, de către: membrii majori din familia celui în cauză, cei care vin în contact permanent cu acesta la domiciliu sau la locul de muncă, sau orice altă persoană care are cunoștință de un asemenea caz, iar cînd blonavul este pus sub interdicție sau este minor, aceeași obligație o au și autoritatea tutelară, tutorele sau părinții minorului. Ca urmare a înștiințării unității sanitare competente, medicul de specialitate va examina bolnavul și în baza constatărilor făcute va sesiza comitetul (biroul) executiv al consiliului popular pe raza căruia se află dispensarul; acesta va sprijini organele sanitare în obținerea informațiilor necesare privitoare la starea și manifestările persoanei în cauză. Dacă se apreciază necesitatea prezentării bolnavului în fața comisiei medicale, se vor lua măsuri ca acesta, împreună cu documentele medicale și celelalte date deținute să fie trimise de îndată la spitalul de psihiatrie competent, unde, în termen de 24 ore, va fi examinat de o comisie medicală (formată din 3 medici psihiatri, în caz de divergență completîndu-se cu încă 2 medici, desemnați de conducerea unității sanitare și confirmați de direcția sanitară județeană sau a municipiului București). Comisia medicală poate hotărî, după caz, cu majoritate de voturi: a) tratament medical obligatoriu ambulator, atunci cînd nu există o necesitate medicală majoră pentru internarea bolnavului în spital; b) tratament medical obligatoriu în spital; c) recomandarea efectuării unui tratament medical corespunzător, cînd se apreciază că nu este necesară instituirea unui tratament medical obligatoriu. Hotărîrea, care este executorie, trebuie să cuprindă diagnosticul, soluția adoptată, motivarea acesteia și să fie semnată de toți membrii comisiei, cu consemnarea eventualei opinii separate. În termen de 24 de ore de la luarea hotărîrii, comisia va înștiința bolnavul, pe unul din membrii majori ai familiei acestuia, procuratura locală, comitetul (biroul) executiv al consiliului popular și dispensarul medical; dacă bolnavul cu privire la care s-a luat hotărîrea este pus sub interdicție se va înștiința și autoritatea tutelară, tutorele precum și părinții, dacă cel în cauză este minor. Tratamentul medical obligatoriu se va aplica de îndată ce a fost

luată această hotărîre de către comisie. [M.M.]

procedura de instituire a tutelei minorului, ansamblu de norme și reguli prin intermediul cărora organul competent numește o persoană fizică — tutorele — spre a exercita drepturile și îndatoririle părintești față de un minor lipsit de îngrijirea părinților săi firești. Instituirea tutelei are loc în situațiile în care părinții minorului sînt: morți, necunoscuți, decăzuți din drepturile părintești, puși sub interdicție sau nu și-au redobîndit drepturile părintești asupra copilului lor firesc a cărui înfiere a fost desfăcută. Tutela se instituie de către autoritatea tutelară, din oficiu sau la sesizarea făcută în termen de 5 zile de la data luării la cunoștință a situației minorului de către: a) persoanele apropiate minorului, precum și administratorii sau locatarii imobilului în care acesta locuiește; b) serviciul de stare civilă, cu prilejul înregistrării morții unei persoane, precum și biroul notarial de stat cu prilejul constatării unei succesiuni; c) instanțele judecătorești, organele de procuratură și miliție, cu prilejul pronunțării, luării sau executării unor măsuri privative de libertate; d) organele administrației de stat, organizațiile obștești, instituțiile de ocrotire, precum și alte persoane. În vederea instituirii tutelei, autoritatea tutelară are obligația de a desfășura o serie de activități pregătitoare, ca: cercetări pentru stabilirea existenței uneia din situațiile prevăzute de lege pentru instituirea tutelei (cercetări la fața locului, ascultarea persoanelor care au cunoștință despre situația minorului sau a familiei sale, ascultarea minorului, solicitarea de informații și date de la organele și instituțiile de stat etc.); investigații pentru determinarea unei persoane potrivite spre a i se încredința sarcina de tutore, desfășurată în rîndul rudelor, vecinilor și cunoștințelor apropiate ale minorului (avîndu-se în vedere, cu această ocazie, cazurile de excludere de la tutelă prevăzute de lege, precum și pe acelea în care persoana vizată poate refuza sarcina tutelei); luarea, pînă la numirea tutorelui, a unor măsuri urgente, provizorii, cerute de interesele minorului. După ce autoritatea tutelară s-a fixat asupra persoanei tutorelui, va emite decizie de numire și o va afișa la consiliul popular de la domiciliul minorului; totodată, îi va comunica tutorelui numirea și sarcinile ce-i revin în această calitate. Îndatoririle tutorelui încep de la data primirii de către acesta a comunicării privitoare la numirea sa. V. și **tutore; procedura înlocuirii tutorelui; procedura îndepărtării tutorelui; tutela minorului.** [M.M.]

procedura de judecată a recursului, totalitatea regulilor pe baza cărora instanța competentă, la cererea părții interesate (recurentul) verifică și apreciază asupra legalității și temeiniciei hotărîrii atacate. **P. de j.a.r.** se concretizează în unele reguli specifice care se completează însă cu normele dreptului comun; regulile procedurale de drept comun se aplică în instanța de control judiciar doar dacă ele nu sînt potrivnice dispozițiilor prevăzute de lege în ma-

teria recursului. Judecata în fața instanței de recurs începe cu citirea dării de seamă de către judecătorul delegat în acest scop; după prezentarea dării de seamă instanța va soluționa excepțiile de procedură ce fac inutilă cercetarea recursului; astfel, instanța va verifica dacă recursul a fost sau nu legal timbrat, dacă părțile sînt sau nu valabil reprezentate și dacă recursul a fost sau nu promovat în termen. Dacă nu se dovedește, la prima zi de înfățișare, că recursul a fost depus peste termen sau dacă o atare dovadă nu rezultă din dosar, el se va considera ca fiind făcut în termen. În fața instanței de recurs părțile vor lua cuvîntul în ordinea stabilită de lege: mai întîi recurentul, pentru a-și dezvolta motivele de recurs, apoi intimatul și la urmă procurorul. Dacă recursul a fost promovat de procuror, cuvîntul se va da mai întîi acestuia și pe urmă părților principale. În fața instanței de recurs nu se pot administra probe noi, cu excepția înscrisurilor. După ce părțile au pus concluzii asupra recursului, instanța se retrage în vederea deliberării și pronunțării hotărîrii; instanța de recurs se pronunță printr-o decizie de admitere sau de respingere a recursului; în caz de admitere, judecata poate parcurge și faza rejudecării fondului după casare; această fază se desfășoară, de regulă, în fața instanței care s-a pronunțat asupra recursului. V. și **casare cu reținere; casare cu trimitere; modificarea hotărîrii.** [I.L.]

procedura desfacerii înfierii, complex de reguli și mijloace prin intermediul cărora se poate obține, în condițiile legii, încetarea pentru viitor a efectelor înfierii. **P.d.i.** este declanșată prin introducerea acțiunii în desfacerea înfierii (de către persoanele prevăzute de lege) la judecătoria de la domiciliul pîrîtului, fiind supusă în continuare prevederilor dreptului comun, cu unele particularități. Astfel, instanța de judecată, procedînd la soluționarea cauzei, trebuie să administreze probele necesare dovedirii interesului celui înfiat în desfacerea înfierii (probe pe care să le aprecieze apoi în limitele legii și ale regulilor de conviețuire socialistă), să asculte pe înfiat (dacă a împlinit vîrsta de 10 ani), pe părinții săi firești, precum și pe delegatul autorității tutelare. Înfierea se consideră desfăcută pe data rămînerii definitive a hotărîrii judecătorești, dată de la care încetează și raporturile de rudenie civilă stabilite prin înfiere, cu toate consecințele care rezultă din aceasta. V. și **acțiune în desfacerea înfierii.** [M.M.]

procedura divorțului, ansamblu de reguli ce guvernează desfășurarea proceselor avînd ca obiect cereri de desfacere a căsătoriei. **P.d.** are caracter special și se distinge prin următoarele particularități: a) cererea de despărțire este de competența judecătoriei în raza căreia se află ultimul domiciliu comun al soților; dacă soții nu au avut un domiciliu comun, sau dacă nici unul dintre ei nu mai locuiește în raza teritorială a judecătoriei ultimului lor domiciliu comun, competența revine judecătoriei locului de domiciliu al pîrîtului, iar dacă pîrîtul nu

domiciliază în țară, judecătoriei locului de domiciliu al reclamantului; b) soțul pîrît poate să facă și el cerere de despărțire, cel mai tîrziu la prima zi de înfățișare în ședință publică, pentru faptele petrecute înainte de această dată, iar pentru faptele petrecute după această dată, pîrîtul va putea face cerere reconvențională pînă la începerea dezbaterilor asupra fondului cu privire la cererea reclamantului; c) cererea pîrîtului trebuie depusă la aceeași instanță, urmînd să fie judecată împreună cu aceea a reclamantului; d) cererea de divorț trebuie să cuprindă, pe lîngă cele prevăzute de lege pentru cererea de chemare în judecată, numele copiilor minori rezultați din căsătorie sau care se bucură de situația legală de copii legitimi față de ambii soți, precum și a copiilor recunoscuți de aceștia; dacă nu sînt copii minori, se va menționa această împrejurare; la cerere se alătură cîte o copie după certificatele de naștere ale copiilor, precum și copia certificatului de căsătorie; împreună cu înscrisurile doveditoare, cererea de divorț se va prezenta personal de către reclamant președintelui judecătoriei, care va da reclamantului sfaturi de împăcare și va fixa un termen la care ambii soți să se prezinte în camera de consiliu; f) la termenul fixat, președintele va stărui pentru împăcarea părților, iar dacă aceștia nu se pot împăca, ori pîrîtul nu se prezintă, iar din căsătorie au rezultat copii ce sînt minori, președintele va stabili părților un termen de gîndire de cel puțin trei și cel mult șase luni; dacă din căsătorie n-au rezultat copii (sau aceștia nu mai sînt minori), președintele va fixa termen pentru judecarea cauzei; g) după împlinirea termenului de gîndire (în cazul în care un asemenea termen a fost acordat), președintele instanței, la cererea reclamantului, va cita din nou părțile și, dacă ele nu s-au împăcat ori soțul pîrît nu se înfățișează, va fixa termen pentru judecarea pricinii; h) dacă la oricare dintre termenele arătate reclamantul nu se înfățișează, procesul se suspendă; i) primind cererea de divorț, președintele instanței va fixa de îndată termen de judecată în ședință publică, ori de cîte ori divorțul este cerut pentru motivul că soțul pîrît: suferă de alienație mintală cronică sau debilitate mintală cronică; este declarat dispărut prin hotărîre judecătorească definitivă; și-a părăsit soțul stabilindu-se în străinătate; j) în următoarele situații, președintele instanței, după ce a dat reclamantului sfaturi de împăcare, va fixa termen pentru împăcare în camera de consiliu, iar dacă soții nu se împacă ori pîrîtul nu se înfățișează, va fixa termen de judecată fără a mai acorda termen de gîndire: dacă divorțul este cerut pentru că pîrîtul a fost condamnat pentru tentativă sau complicitate la tentativă de omor împotriva soțului reclamant, instigare la omor împotriva acestuia, vătămarea corporală gravă a reclamantului, nedenunțarea acestor fapte, favorizarea acelora ce le-au săvîrșit, sau a fost condamnat pentru săvîrșirea unei infracțiuni la viața sexuală; dacă motivul de divorț este că pîrîtul a fost condamnat pentru una sau mai multe in-

fracțiuni săvîrșite cu intenție, altele decît cele arătate mai sus, la o pedeapsă privativă de libertate de cel puțin trei ani, dar numai dacă cererea de divorț s-a introdus în timpul executării pedepsei; l) pe tot parcursul desfășurării procesului, instanța poate lua măsuri vremelnice cu privire la încredințarea copiilor minori, la obligația de întreținere, la alocația pentru copii și la folosirea locuinței; m) regula este că în fața instanței de fond părțile trebuie să se prezinte personal; prin excepție, soțul care execută o pedeapsă privativă de libertate, ori este împiedicat de o boală gravă, este pus sub interdicție sau are reședința în străinătate se poate înfățișa prin mandatar; n) cererea de divorț se judecă în ședință publică, dar instanța poate dispune soluționarea ei în camera de consiliu ori de cîte ori apreciază că prin aceasta s-ar realiza o mai bună judecare sau ar fi asigurată o mai bună administrare a probelor; o) dacă la termenul de judecată se prezintă numai pîrîtul, cererea va fi respinsă ca nesusținută; p) la primul termen de judecată instanța va stărui pentru împăcarea părților, iar dacă împăcarea nu reușește, va fixa un termen pentru a se pronunța cu privire la probele propuse de reclamant prin cererea de divorț, precum și pentru dovedirea faptelor intervenite ulterior pe care le invocă în sprijinul ei; la acest termen instanța se va pronunța și asupra probelor propuse de pîrît; r) în cazul în care la termenele fixate pîrîtul nu s-a prezentat, iar procedura de citare a lui a fost îndeplinită prin afișare, instanța va cere dovezi sau va dispune cercetări pentru a verifica dacă soțul pîrît are domiciliul la locul indicat în cerere, iar dacă constată că are alt domiciliu va dispune citarea lui la acea adresă, sau, dacă este cazul, chiar la locul său de muncă; s) divorțul poate fi pronunțat fie din vina exclusivă a pîrîtului, fie din vina ambilor soți; t) hotărîrea prin care se soluționează cererea de divorț este supusă recursului, care poate fi declarat în termen de 30 de zile de la comunicarea acesteia; părțile nu pot renunța la termenul de recurs. [M.C.]

procedura față de militarii în termen, reglementări procesuale derogatorii — față de procedura de drept comun — care privesc judecarea proceselor civile în care, în calitate de parte, figurează o persoană care își satisface stagiul militar. Derogările privind aceste procese se referă la situația specială a acestor persoane, avîndu-se în vedere schimbarea domiciliului și disciplina pe care aceștia trebuie să o respecte. Astfel: 1) Citarea militarilor în termen trebuie îndeplinită la unitatea unde aceștia își satisfac stagiul militar, afară de situația în care cei în cauză au făcut alegere de domiciliu la o altă persoană (de ex. la apărătorii lor) și au încunoștiințat instanța despre aceasta. 2) Darea termenului în cunoștință nu este aplicabilă în cazul militarilor în termen, deoarece aceștia, chiar dacă ar cunoaște termenele de judecată, nu se pot prezenta în fața instanței decît dacă sînt învoiți de comandantul unității militare

din care fac parte, motiv pentru care este necesară citarea, pentru fiecare termen, la unitatea militară respectivă. 3) Determinarea competenței teritoriale a instanțelor potrivit locului de domiciliu al pîrîtului, fiind de aplicare generală, atrage pentru militarii în termen, în procesele în care figurează ca pîrîți, competența instanței în a cărei rază teritorială se află sediul unității unde aceștia își satisfac serviciul militar. S-a decis, spre exemplu, în sensul acesta, pentru determinarea competenței judecătoriilor de a soluționa cauzele rezultate din nerespectarea de către militarii în termen a regulilor de călătorie cu trenul. Soluția, a pari ratione, poate fi extinsă și la alte situații, cum ar fi chemarea în judecată a unui militar în termen, în calitate de pîrît, într-o acțiune de cercetarea paternității; la fel, într-o acțiune de divorț, în caz că soții n-au avut un domiciliu comun etc. V. și **citarea părților; termen în cunoștință; competență teritorială generală.** [D.R.]

procedura împărțelii judiciare, ansamblu de reguli prevăzute de lege pentru a fi respectate de instanța de judecată cu prilejul soluționării cererilor avînd ca obiect lichidarea stării de indiviziune. **P.î.j.** se distinge prin următoarele trăsături particulare: a) cererea de chemare în judecată trebuie să cuprindă, pe lîngă mențiunile obișnuite ale oricărei asemenea cereri, și indicarea: (în cazul indiviziunii succesorale) numele defunctului, averea rămasă de pe urma lui (inclusiv bunurile supuse raportului și reducțiunii), numele și calitatea moștenitorilor, cota-parte cuvenită fiecăruia, precum și datoriile și creanțele acestora față de defunct; (în celelalte cazuri) bunurile supuse partajului, numele tuturor coproprietarilor precum și întinderea drepturilor lor indivize; b) **p.î.j.** parcurge două faze distincte: admiterea în principiu a acțiunii și formarea și atribuirea loturilor; c) admiterea în principiu se finalizează printr-o încheiere interlocutorie care constată calitatea de coproprietari a părților, cota-parte ce li se cuvine, bunurile supuse partajului, datoriile și creanțele față de defunct (dacă este cazul); darea acestei încheieri nu este obligatorie, în procesele mai simple putîndu-se da direct hotărîre de partaj; d) **în faza a doua a p.î.j.** se deleagă un judecător cu efectuarea împărțelii propriu-zise, pe baza celor hotărîte de instanță prin încheierea de admitere în principiu; acesta procedează la formarea loturilor, ținînd seama de întinderea drepturilor coproprietarilor, iar atunci cînd este necesar, poate recurge într-un atare scop la experți; e) de regulă partajul se face în natură, inegalitatea loturilor compensîndu-se prin sulte; dacă această soluție nu este posibilă, împărțeala poate fi făcută prin atribuirea bunului supus partajului, în întregime, unui copărtaș, cu obligația să plătească celorlalți sulte corespunzătoare drepturilor lor; în cazuri extreme (cînd nici una din soluțiile arătate nu este posibilă) se poate recurge și la vînzarea bunului la licitație, prețul obținut împărțindu-se între foștii copărtași, proporțional cu cotele lor indivize; f) hotărîrea de partaj

rămasă definitivă constituie titlu executoriu, fiind susceptibilă de executare pe cale silită, indiferent dacă prin acțiune s-a cerut sau nu predarea în posesie a loturilor atribuite foștilor copărtași, și indiferent dacă instanța a dispus sau nu această predare; această hotărîre nu este însă susceptibilă de executare silită în cazul în care părțile declară în mod expres că nu solicită și predarea bunurilor în posesie; în toate cazurile ea are efect declarativ. V. și **admitere în principiu.** [M.C.]

procedura încetării tratamentului medical obligatoriu, ansamblu de norme și reguli în temeiul cărora comisia medicală competentă hotărăște, potrivit legii, încetarea oricărui tratament medical obligatoriu. Încetarea tratamentului medical se dispune în urma reexaminării bolnavului, la cererea acestuia, a procurorului, a membrilor majori ai familiei cu care locuiește bolnavul ori a persoanei sub îngrijirea căreia se află acesta, și cu avizul medicului psihiatru din dispensarul policlinic (sau numai la propunerea acestuia). Unitățile socialiste în care sînt ori au fost încadrați bolnavi pentru care s-a dispus încetarea tratamentului medical obligatoriu, au obligația să asigure, celor cu capacitatea de muncă păstrată, desfășurarea sau reluarea activității lor, în locuri de muncă corespunzătoare indicațiilor date de comisia medicală. V. și **procedura de instituire a tratamentului medical obligatoriu.** [M.M.]

procedura îndepărtării tutorelui, ansamblu de norme și reguli în temeiul cărora organul competent procedează la înlăturarea persoanei care a fost numită să exercite tutela unui minor. Îndepărtarea tutorelui se face de către autoritatea tutelară, printr-o decizie motivată, atunci cînd acesta: a) săvîrșește un abuz; b) se face vinovat de o neglijență gravă sau de săvîrșirea unor fapte care îl fac nevrednic de a fi tutore; c) nu-și îndeplinește mulțumitor sarcina; d) în timpul exercitării tutelei se ivește vreuna din situațiile ce, potrivit legii, determină excluderea de la tutelă a persoanei respective. Tutorele nemulțumit de hotărîrea luată poate ataca decizia cu plîngere la organul administrativ ierarhic superior autorității tutelare. La îndepărtarea sa din tutelă tutorele are obligația să prezinte autorității tutelare o dare de seamă generală, în vederea descărcării sale de gestiune. Pe perioada cuprinsă între data înlăturării tutorelui și aceea a numirii altui tutore, autoritatea tutelară va numi un curator, care va îndeplini, cu privire la persoana și bunurile minorului, toate atribuțiile tutorelui. [M.M.]

procedura înfierii, ansamblu de reguli și acte juridice a căror finalitate duce la stabilirea legăturii de rudenie civilă între înfiat și descendenții săi, pe de o parte, și înfietor și rudele acestuia, pe de altă parte (în cazul înfierii cu efecte depline), respectiv între înfiat și descendenții săi, pe de o parte, și înfietor, pe de altă parte (în cazul înfierii cu efecte restrînse). **P.i.** implică îndeplinirea a două acte juridice distincte: 1) actul înfierii, care trebuie să îndeplinească atît condițiile de fond ale oricărui act juridic

civil (capacitate, consimțământ, obiect și cauză), cît și condițiile de formă cerute de lege (exprimarea consimțământului la înfiere prin „declarația de înfiere" dată în fața autorității tutelare competente sau printr-un înscris autentic) și 2) actul de încuviințare a înfierii emis de autoritatea tutelară competentă a aproba înfierea. Pentru valabilitatea înfierii se mai cere: a) consimțământul expres al tuturor persoanelor prevăzute de lege (al înfietorului, al soțului acestuia, al părinților firești ai înfiatului, precum și al înfiatului, dacă a împlinit vîrsta de 10 ani); b) îndeplinirea condițiilor speciale cerute de lege cu privire la înfiat, la înfietor și la raporturile preexistente între aceștia; c) existența actului de autorizare a înfierii de către Președintele R. S. România, dacă înfiatul sau înfietorul nu este cetățean român; d) respectarea formelor solemne prevăzute de lege. Odată încheiat actul juridic al înfierii, înfietorul sau înfietorii trebuie să depună, la organul competent de autoritate tutelară (acela de la domiciliul înfietorului, iar în cazul unui copil părăsit, născut din părinți necunoscuți, aflat în îngrijirea unei instituții de ocrotire, la autoritatea tutelară în raza căreia își are sediul acea instituție socială) cererea de încuviințare a înfierii, însoțită de actele doveditoare a îndeplinirii condițiilor de valabilitate a actului înfierii; primind cererea de încuviințare, autoritatea tutelară dispune efectuarea unei anchete sociale pentru a culege datele și informațiile necesare cu privire la părți (înfiat, înfietor și rudele acestora); verificînd existența și conținutul actelor cerute de lege pentru încuviințarea înfierii, autoritatea tutelară se va pronunța, printr-o decizie motivată, în sensul încuviințării sau al respingerii cererii de înfiere. În cazul cînd înfierea a fost încuviințată, urmează înregistrarea acesteia, respectiv înscrierea în registrele de stare civilă a mențiunilor corespunzătoare cu privire la actul juridic al înfierii. În raport de felul înfierii, înscrierea se realizează în mod diferențiat: 1) la înfierea cu efecte restrînse, se face mențiune despre aceasta pe actul de naștere al înfiatului; 2) la înfierea cu efecte depline, se întocmește un nou act de naștere pentru înfiat, în care înfietorii sînt trecuți ca părinți ai înfiatului, iar localitatea de domiciliu a înfietorilor se trece ca loc al nașterii înfiatului; vechiul act de naștere al înfiatului se păstrează, făcîndu-i-se mențiune despre întocmirea celui nou. Înfierea valabil încheiată și încuviințată de organul competent produce, de la data încuviințării ei, următoarele efecte: a) stabilirea raporturilor de rudenie civilă între înfiat și descendenții acestuia, pe de o parte, și înfietor (la înfierea cu efecte restrînse) sau înfietor și rudele acestuia (la înfierea cu efecte depline) de cealaltă parte; b) încetarea legăturilor de rudenie firească dintre înfiat și rudele sale de sînge (numai la înfierea cu efecte depline), menținîndu-se totuși impedimentul la căsătorie rezultat din aceste legături; c) trecerea drepturilor și îndatoririlor părintești privitoare la înfiat, asupra înfietorului; d) dobîndirea de către înfiat a numelui de familie al înfietorului, cu excepția cazu-

lui în care, la înfierea cu efecte restrînse, autoritatea tutelară a încuviințat înfiatului să continue a purta vechiul său nume, adăugîndu-l la cel dobîndit prin înfiere; e) alte efecte, rezultate din asimilarea rudeniei civile stabilite prin înfiere cu rudenia firească (efecte privind domiciliul și locuința înfiatului minor, obligația legală de întreținere, vocația succesorală etc.). [M.M.]

procedura înlocuirii tutorelui, ansamblul normelor și regulilor în temeiul cărora organul competent procedează la înlocuirea persoanei care a fost numită să exercite tutela unui minor. Înlocuirea tutorelui se face de către autoritatea tutelară, care va lua această măsură atunci cînd, în timpul tutelei, se ivește vreuna din împrejurările în care sarcina tutelei ar putea fi refuzată (și tutorele o invocă, solicitînd desărcinarea sa) sau cînd, potrivit legii, se procedează la îndepărtarea tutorelui din tutelă. **P.i.t.** se realizează prin emiterea (de către autoritatea tutelară) a unei decizii de încetare a exercitării tutelei de către persoana care urmează a fi înlocuită și numirea, după desfășurarea cercetărilor necesare, tot printr-o decizie, a unui alt tutore. Pentru a se asigura neîntrerupt un ocrotitor legal minorului, tutorele care urmează să fie înlocuit va trebui să-și exercite în continuare atribuțiile, pînă la intrarea efectivă în funcție a noului tutore. [M.M.]

procedura la comisia de judecată, ansamblu de reguli și norme în temeiul cărora se desfășoară activitatea jurisdicțională a comisiilor de judecată. Procedura este declanșată de sesizarea, în condițiile legii, a comisiei de judecată, după care președintele comisiei fixează termenul ședinței și dispune chemarea părților, iar atunci cînd este cazul, și a martorilor. La termenul de ședință se procedează, după caz, la împăcarea părților sau la judecarea pricinii, conform regulilor de procedură prevăzute de lege. Încercarea de împăcare a părților trebuie realizată în termen de 30 de zile socotite de la sesizare, iar judecarea pricinilor al căror obiect îl constituie un litigiu patrimonial, în termen de 30 de zile de la data cînd încercarea de împăciuire nu a reușit. Activitatea de împăciuire se finalizează prin încheierea unui proces verbal de consemnare a împăcării sau neîmpăcării părților ajunse în conflict juridic. Procesul verbal de consemnare a împăcării părților produce efectele unui titlu executoriu (putîndu-se executa silit, fără îndeplinirea vreunei formalități). Activitatea de judecată se materializează în hotărîrea pronunțată de comisia de judecată, prin care, în raport de probele administrate, se admite (în întregime sau în parte) cererea sau contestația reclamantului ori se respinge. Împotriva hotărîrii comisiei de judecată se poate face plîngere la judecătorie în termen de 15 zile de la pronunțare (sau de la comunicare, cînd partea care face plîngerea a lipsit de la pronunțare). Ședințele comisiei de judecată sînt publice. V. și **sesizarea comisiei de judecată.** [M.M.]

procedura luării măsurilor de ocrotire a minorilor, complexul de reguli și mijloace prin intermediul cărora se concretizează și realizează aplicarea dispozițiilor legale referitoare la ocrotirea unor categorii de minori. Această procedură comportă următoarele distincții: 1) Minorii ai căror părinți sînt decedați, necunoscuți sau în orice altă situație care ar duce la instituirea tutelei, precum și cei a căror sănătate este primejduită în familie, pot fi dați, potrivit legii, în plasament familial de către comitetul executiv al consiliului popular județean sau al municipiului București, prin organul de asistență socială, cu încuviințarea părinților sau a tutorelui. Persoana sau familia care primește un minor în plasament familial are pe de o parte, dreptul de a primi o alocație de întreținere pentru minor (al cărui cuantum se stabilește prin H.C.M.), iar pe de altă parte obligația de a-i asigura acestuia întreținerea și celelalte condiții necesare creșterii și educării sale. Dacă în privința categoriei de minori arătați mai sus nu s-a putut lua măsura plasamentului familial, iar dezvoltarea fizică, morală sau intelectuală a acestora este primejduită în familie, comisia pentru ocrotirea minorilor poate hotărî încredințarea lor unor familii ori unor persoane, cu consimțămîntul acestora. Familia sau persoana căreia i s-a încredințat, în aceste condiții, un minor, are față de acesta toate drepturile și îndatoririle ce revin, potrivit legii, părinților privitor la persoana minorului și beneficiază de alocația ce se acordă în cazul plasamentului familial. 2) În cazul cînd nu s-a putut lua una din măsurile arătate mai sus, în vederea creșterii, educării și pregătirii școlare și profesionale a minorilor deficienți, comisia pentru ocrotirea minorilor poate dispune încredințarea lor unei instituții de ocrotire din subordinea Ministerului Muncii ori a comitetelor executive ale consiliilor populare județene sau a municipiului București. Dacă împrejurările care au determinat luarea uneia din măsurile de ocrotire s-au schimbat, comitetul executiv al consiliului popular ori comisia pentru ocrotirea minorilor, după caz, o poate revoca sau înlocui cu o altă măsură, ori poate dispune schimbarea familiei sau persoanei la care se află minorul. Internarea în casele de copii, în școlile generale pentru deficienți recuperabili, în căminele școală pentru deficienți parțial recuperabili, precum și plasamentul familial sau măsura încredințării durează pînă la absolvirea învățămîntului obligatoriu. În cazul cînd după absolvirea școlii generale, acela față de care s-a luat măsura de ocrotire se pregătește prin ucenicie la locul de muncă ori își continuă studiile într-o formă de învățămînt de zi, el poate rămîne, dacă consimte, în grija instituției de ocrotire, a persoanei ori familiei căreia i-a fost încredințat sau la care a fost dat în plasament familial, pînă la terminarea uceniciei sau a studiilor, fără a depăși însă vîrsta de 25 de ani. Dacă la data absolvirii școlii generale minorul este încapabil de muncă sau nu s-a încadrat în muncă din alte motive temeinice,

durata măsurii de ocrotire se prelungeşte pînă la încetarea motivului pentru care minorul nu s-a încadrat în muncă, dar fără a depăşi vîrsta de 18 ani; în toate aceste situaţii, pe perioada menţinerii măsurilor de ocrotire, minorul are dreptul, potrivit legii, la o alocaţie de întreţinere. Internarea minorilor în cămine pentru deficienţi nerecuperabili durează pînă la majoratul acestora. 3) Faţă de minorii care au săvîrşit fapte penale sau sînt expuşi să săvîrşească asemenea fapte ori ale căror purtări contribuie la răspîndirea de vicii sau deprinderi imorale în rîndul altor minori, comisia pentru ocrotirea minorilor poate lua măsura educativă a supravegherii deosebite sau a internării într-o şcoală specială de reeducare, din subordinea Ministerului Muncii. Măsura supravegherii deosebite, care se instituie pînă la îndreptarea minorilor, dar nu mai puţin de un an şi fără a depăşi vîrsta de 18 ani, constă în lăsarea minorului în grija părinţilor sau a tutorelui, cărora li se pune în vedere că au îndatorirea de a-l supraveghea îndeaproape, în scopul îndreptării comportamentului acestuia. Măsura internării într-o şcoală specială de reeducare se ia pe timp nedeterminat faţă de minorul în vîrstă de cel puţin 10 ani, atunci cînd se apreciază că măsura supravegherii deosebite nu ar fi eficientă pentru îndreptarea minorului, sau atunci cînd, deşi i s-a aplicat măsura supravegherii deosebite, aceasta nu a dat rezultatele urmărite; de precizat că măsura internării într-o şcoală specială de reeducare nu se poate lua faţă de minorii deficienţi, aceştia urmînd a fi încredinţaţi, în caz de nevoie, instituţiilor de ocrotire corespunzătoare. Faţă de minorul care dă dovadă de îndreptare, înaintea împlinirii vîrstei de 18 ani, se poate dispune, de către comisia pentru ocrotirea minorilor, la cererea conducerii şcolii speciale de reeducare, înlocuirea măsurii internării cu măsura supravegherii deosebite. [M.M.]

procedura modificării (schimbării) tratamentului medical obligatoriu, ansamblul normelor şi regulilor în temeiul cărora comisia medicală care a hotărît tratamentul medical obligatoriu în spital dispune, în urma examinării bolnavului, încetarea acestei forme de tratament şi instituirea în continuare a tratamentului medical obligatoriu ambulator. **P.m.t.m.o.** poate fi declanşată din oficiu (de către comisia medicală, cu ocazia efectuării reexaminărilor periodice a bolnavilor psihici periculoşi) precum şi la cererea medicului şef de secţie, a unui membru major al familiei bolnavului, ori a oricărei alte persoane, iar în cazul celor puşi sub interdicţie şi a minorilor, şi la cererea autorităţii tutelare, a tutorelui sau a părinţilor. V. şi **procedura de instituire a tratamentului medical obligatoriu.** [M.M.]

procedura ofertei reale, ansamblul regulilor ce, potrivit legii, trebuie respectate pentru valabilitatea ofertei de plată făcute de debitor în eventualitatea că creditorul ar refuza să primească plata, precum şi a consemnării sumei, astfel încît această ofertă, dacă este urmată de consemnare, debitorul să fie li-

berat de obligația sa. **P.o.r.** presupune îndeplinirea următoarelor formalități: a) debitorul trimite prin executorul judecătoresc o somație creditorului, invitîndu-l ca într-o anumită zi, la o anumită oră, să se prezinte într-un anumit loc pentru a primi plata; locul prezentării se fixează de obicei la domiciliul creditorului sau la biroul executorului judecătoresc, după cum plata este cherabilă sau portabilă; b) în cazul în care creditorul dă curs acestei somații și primește plata, executorul judecătoresc încheie un proces-verbal constatînd primirea plății; c) dacă creditorul nu se prezintă sau, prezentîndu-se, refuză primirea plății, executorul judecătoresc va încheia, de asemenea, un proces-verbal, consemnînd această împrejurare; d) ca urmare a refuzului creditorului de a primi plata, constatat prin procesul-verbal al executorului judecătoresc, debitorul poate consemna în mod valabil suma la C.E.C. la dispoziția celui dintîi, iar recipisa să o depună la organul de executare; e) după consemnarea sumei debitorul se poate adresa judecătoriei cu o cerere solicitînd validarea plății; f) tot astfel, creditorul este îndreptățit să introducă o acțiune împotriva debitorului, cerînd ca instanța să hotărască anularea ofertei și a consemnării; g) debitorul poate să retragă suma consemnată, atîta timp cît creditorul refuză să o ridice, iar instanța nu a constatat încă valabilitatea ofertei și consemnării. **P.o.r.** este aplicabilă și în cazul în care obligația debitorului are ca obiect predarea unui lucru individual determinat. În acest caz, prin somația trimisă se va stabili ca loc de predare locul unde este situat bunul respectiv. În eventualitatea că la data fixată creditorul nu ridică bunul oferit, debitorul se poate adresa instanței cerînd aprobarea pentru a depune bunul în altă parte, dar numai dacă dovedește că are nevoie de locul unde inițial acesta era așezat. **P.o.r.** este utilizată, cu adaptarea necesară, și pentru constatarea refuzului de plată al debitorului. [M.C.]

procedura prealabilă judecării recursului, totalitatea regulilor prevăzute de lege în vederea pregătirii judecății în fața instanței de control judiciar. Cererea de recurs se depune, sub sancțiunea nulității, la instanța a cărei hotărîre se atacă. După primirea ei, președintele instanței verifică îndeplinirea condițiilor de formă ale acesteia; dacă constată lipsuri, poate restitui cererea de recurs părții, pentru a o completa în mod corespunzător; în acest scop, președintele instanței poate prelungi termenul de recurs cu cinci zile. Recursul motivat se comunică de instanța de fond intimatului, care în termen de 15 zile are dreptul de a depune întîmpinare. Nedepunerea întîmpinării nu conduce la decăderea intimatului din dreptul de a-și expune oral apărarea în fața instanței de recurs. După depunerea întîmpinării, președintele va lua măsuri pentru trimiterea dosarului la instanța competentă a soluționa recursul; în acest scop președintele instanței de fond va verifica mai întîi dacă hotărîrea a fost comunicată tuturor părților, dacă s-au comunicat motivele

de recurs, dacă intimatul a înaintat întîmpinare ori dacă a expirat termenul pentru depunerea ei. Dosarul cauzei se trimite, printr-o adresă semnată de președintele instanței de fond și de grefier, instanței ierarhic superioare. După primirea dosarului, președintele instanței de recurs va lua următoarele măsuri pregătitoare: va verifica dacă hotărîrea a fost comunicată tuturor părților (dacă este cazul va dispune comunicarea hotărîrii); va verifica dacă au fost respectate condițiile legale privitoare la timbrarea cererii de recurs (dacă este cazul îl va înștiința pe recurent despre obligația timbrării cererii de recurs pînă la primul termen, sub sancțiunea anulării recursului); va fixa primul termen de judecată, dispunînd și citarea părților; dacă apreciază necesar, va desemna un judecător pentru întocmirea dării de seamă asupra dosarului. [I.L.]

procedura privind controlul provenienței unor bunuri care nu au fost dobîndite în mod licit, complexul de reguli și mijloace prin intermediul cărora se efectuează controlul provenienței unor bunuri ale persoanelor fizice care nu au fost dobîndite prin mijloace cu caracter licit. Această procedură este declanșată de sesizarea, în condițiile legii, a comisiei de cercetare; comisia nu va începe cercetarea înainte de a chema în fața sa pe cel ce a semnat sesizarea, pentru a-i cere relațiile necesare cauzei și a-i pune în vedere dispozițiile legale privitoare la consecințele afirmațiilor mincinoase. Dacă sesizarea făcută de un organ de stat este incompletă, acesta va fi obligat ca, în termen de 30 de zile de la cererea comisiei de cercetare, să o completeze cu toate datele necesare pe care acel organ le deține. Organizațiile socialiste, cu excepția unităților C.E.C., sînt obligate, potrivit legii, să pună la dispoziția comisiei actele cerute și să dea relațiile necesare. Dacă rezultă date sau indicii că între valoarea bunurilor persoanei în cauză și veniturile acesteia există vădită disproporție, comisia o citează și îi acordă un termen de cel mult 10 zile pentru a depune o declarație cu privire la toate bunurile supuse controlului și la justificarea provenienței lor, în care va arăta cîștigurile și cheltuielile anuale. Comisia citează, de asemenea, orice persoană care ar putea da relații utile pentru lămurirea provenienței bunurilor celui în cauză; vor fi ascultați în mod obligatoriu cei care au dobîndit bunuri de la persoana cercetată. În situația cînd persoanele citate în fața comisiei de cercetare nu se prezintă sau refuză să dea lămurilie cerute, acestea vor putea fi sancționate, conform legii, cu amendă judiciară. În cazul în care persoana cercetată este un demnitar, comisia de cercetare va putea proceda la verificarea sesizării sau cererii numai cu încuviințarea Consiliului de Stat. Pentru soluționarea cauzei, comisia poate efectua cercetări locale ori poate dispune efectuarea unor expertize tehnice sau contabile. Pînă la clarificarea situației celui cercetat, comisia va dispune măsuri de interzicere atît a înstrăinării bunurilor cercetatului și ale persoanelor cu care acesta trăiește și gospodărește în comun, cît și a înstrăi-

nării bunurilor pe care persoana cercetată le-a transmis cu titlu gratuit în perioada ce urmează a fi supusă controlului. Dacă comisia de cercetare clasează cauza, măsurile arătate mai sus încetează pe data rămînerii definitive a încheierii de clasare. În urma efectuării cercetărilor, comisia hotărăşte, în cel mult 45 de zile, prin încheiere motivată, cu majoritate de voturi: 1) trimiterea cauzei spre soluţionare judecătoriei, în raza căreia se află domiciliul persoanei cercetate, dacă constată că provenienţa unor bunuri nu este justificată; 2) clasarea cauzei, cînd constată că provenienţa tuturor bunurilor este justificată; 3) trimiterea cauzei la unitatea de procuratură competentă, dacă în legătură cu bunurile a căror provenienţă este nejustificată rezultă săvîrşirea unei infracţiuni. În cazul clasării cauzei, încheierea se va comunica, în termen de 10 zile de la pronunţare, persoanei în cauză, celui care a făcut sesizarea, procurorului şef al procuraturii locale şi administraţiei financiare. Împotriva acestei încheieri se poate face recurs în termen de 15 zile de la comunicare, existînd însă şi posibilitatea folosirii căii extraordinare de atac a revizuirii. În judecarea cauzei, instanţa nu se poate limita la bunurile şi valorile menţionate în actul de sesizare, ea fiind obligată să verifice provenienţa tuturor bunurilor persoanei cercetate. De aceea, declaraţia cercetatului, dată în faţa comisiei, poate fi completată în faţa instanţelor judecătoreşti, care sînt datoare să verifice prin probe aceste completări, în scopul stabilirii situaţiei de fapt reale. Judecătoria, sesizată de comisia de cercetare, va proceda la judecată numai cu privire la părţile care au fost chemate la comisie, nu şi cu privire la alte persoane. Dacă în legătură cu bunurile a căror provenienţă este nejustificată rezultă săvîrşirea vreunei infracţiuni, instanţa judecătorească va trimite dosarul unităţii competente de procuratură, spre a stabili dacă este sau nu cazul să pună în mişcare acţiunea penală, iar dacă constată că provenienţa bunurilor este justificată, va hotărî închiderea dosarului. Împotriva hotărîrilor judecătoreşti se poate declara recurs, în condiţiile legii, în termen de 15 zile de la comunicare. Dacă instanţa judecătorească, sesizată cu recurs împotriva unei sentinţe, casează hotărîrea pentru nelegalitatea sau netemeinicia soluţiei, ea nu va putea trimite cauza la comisia de cercetare, ci va fi obligată să o trimită spre rejudecare instanţei care a pronunţat hotărîrea casată sau altei instanţe de acelaşi grad. Procedura de cercetare şi judecare a provenienţei bunurilor începută împotriva unei persoane continuă, potrivit legii, împotriva moştenitorilor, care vor răspunde însă numai în limitele valorii bunurilor dobîndite prin succesiune; cercetarea poate fi pornită şi direct împotriva moştenitorilor, dar numai în termen de 3 ani de la data deschiderii succesiunii. În ceea ce priveşte competenţa teritorială în efectuarea controlului provenienţei unor bunuri ale persoanelor fizice, aceasta aparţine instanţei de judecată şi, implicit, comisiei de cercetare în a căror rază teritorială îşi

are domiciliul persoana în cauză, chiar dacă printre bunurile supuse controlului se află și imobile, întrucît sesizarea privește nu numai un anumit imobil, ci întreg patrimoniul, iar regula competenței după locul unde este situat imobilul se aplică doar acțiunilor reale imobiliare, caracter pe care nu-l au acțiunile de control al provenienței bunurilor. Cît privește dreptul de apărare al cercetatului, deși acesta este garantat în tot cursul procesului, asistarea sau reprezentarea de către avocat a persoanei în cauză este posibilă numai în fața instanței, nu și în fața comisiei de cercetare, dat fiind caracterul special al lucrărilor și dezbaterilor în faza de cercetare. V. **și bunuri care nu au fost dobîndite în mod licit; comisie de cercetare a unor bunuri care nu au fost dobîndite în mod licit; justificarea provenienței bunurilor.** [M.M.]

procedura privind soluționarea litigiilor de muncă, totalitatea regulilor în temeiul cărora organele de jurisdicție competente rezolvă neînțelegerile ce izvorăsc din raporturile juridice de muncă. Principalele reguli procedurale ce sînt comune tuturor organelor de jurisdicție a muncii se referă la: 1) Actul de sesizare; organele de jurisdicția muncii pot fi sesizate printr-o cerere sau contestație. Ori de cîte ori persoana interesată urmărește valorificarea unor drepturi bănești față de cealaltă parte a raportului juridic de muncă, actul de sesizare se materializează într-o cerere; dacă persoana încadrată în muncă urmărește desființarea unei decizii emise de organele de conducere ale unității, actul de sesizare se concretizează într-o contestație. Cererea are natura juridică a unei acțiuni în pretenții, iar contestația se înfățișează în concret ca o acțiune în anulare. 2) Termenele de sesizare; Codul muncii stabilește termene diferite ca durată, în raport de natura litigiului ce urmează să fie supus spre soluționare organului de jurisdicție competent. Astfel: a) termenul de sesizare este de 30 de zile și curge de la data comunicării în cazul în care legea prevede necesitatea unei comunicări, iar în celelalte situații de la data cînd cel interesat a luat cunoștință de măsura sau împrejurarea care a determinat litigiul; b) pentru orice pretenții bănești ale persoanelor încadrate față de unitate — prejudicii suferite sau drepturi neacordate — termenul de sesizare este de trei ani de la data producerii pagubelor sau de la data cînd drepturile urmau să fie acordate. Dacă recunoașterea pretențiilor bănești invocate de partea interesată este condiționată de desființarea prealabilă a unui act de modificare sau de desfacere a contractului de muncă, cererea nu poate fi admisă decît dacă acel act a fost atacat în termen de 30 de zile și doar dacă s-a obținut anularea lui. Într-adevăr, atîta timp cît măsura luată de unitate nu a fost atacată în termen de 30 de zile, ea se consolidează, iar partea interesată pierde dreptul de a mai invoca ilegalitatea acesteia pe cale incidentă. Termenele de sesizare a organelor de jurisdicție a muncii au natura unor ter-

mene de prescripție; pentru motive temeinice, partea interesată are posibilitatea de a solicita repunerea în termen. 3) Sarcina probei; în litigiile de muncă dovada temeiniciei și legalității măsurii luate este în sarcina unității; regula enunțată este tradițională și practică, întrucît unitatea este cea mai în măsură să dovedească legalitatea și temeinicia deciziilor luate; acest principiu se aplică numai în litigiile de muncă ce au ca obiect contestarea unor măsuri sau decizii ale unităților socialiste. Dacă unitatea nu a adoptat o măsură cu privire la raportul juridic de muncă, stabilit cu persoana care a sesizat organul de jurisdicție, sarcina probei va reveni reclamantului, potrivit normelor de drept comun. 4) Scutirea de plata taxelor de timbru; în fața organelor de jurisdicția muncii toate cererile și actele de procedură sînt scutite de plata taxelor de timbru. **P.p.s.l. de m.** se concretizează și în dispoziții aplicabile doar anumitor organe de jurisdicție a muncii. Astfel, în activitatea de soluționare a litigiilor de muncă de către comisiile de judecată urmează să fie respectate și următoarele reguli procedurale: a) examinarea cauzei începe prin prezentarea actului de sesizare de către președinte; expunerea sesizării constă în citirea acesteia în ședință publică sau într-o prezentare sintetică a pretențiilor invocate și a dovezilor pe care se sprijină; b) audierea martorilor se realizează fără prestarea jurămîntului prevăzut în dreptul comun; această soluție se întemeiază pe caracterul comisiei de judecată de a fi un organ obștesc de influențare și jurisdicție; pentru același motiv martorii nu pot fi chemați în fața comisiei de judecată pe baza mandatului de aducere; c) după ce părțile au pus concluzii în fond, președintele comisiei poate da cuvîntul și altor persoane care asistă la dezbateri; președintele are doar facultatea, iar nu obligația de a acorda cuvîntul și altor persoane care asistă la dezbateri; prin ascultarea persoanelor străine de litigiu se asigură însă realizarea funcției de influențare obștească a comisiilor de judecată; d) hotărîrile comisiilor de judecată sînt executorii din chiar momentul pronunțării lor; ele se pun în executare fără să fie necesară îndeplinirea vreunei formalități (adică fără investirea lor cu formulă executorie); hotărîrile pronunțate în litigiile de muncă a căror valoare nu depășește 1 000 de lei sînt și definitive din momentul pronunțării lor; e) controlul judecătoresc asupra hotărîrilor pronunțate de comisiile de judecată se realizează pe calea plîngerii și prin sesizarea judecătoriei de către procuror; comisiile de judecată au însă posibilitatea de a exercita un control asupra propriilor acte de jurisdicție prin intermediul reexaminării. Litigiile de muncă date în competența organelor de conducere colectivă sau a organelor administrative ierarhic superioare se soluționează cu respectarea următoarelor reguli specifice: a) litigiul urmează să fie soluționat în termen de cel mult 30 de zile de la data sesizării; b) hotărîrile urmează să fie adoptate în compunerea prevăzută de lege pentru funcționarea organelor

de conducere colectivă şi cu voturile necesare pentru validitatea acesteia; c) hotărîrile pronunţate sînt definitive. V. şi **litigiu de muncă.** [I.L.]

procedura punerii sub interdicţie, ansamblu de norme şi reguli în temeiul cărora persoana care nu are discernămînt pentru a se îngriji de interesele sale, din cauza alienaţiei ori a debilităţii mintale, este pusă sub interdicţie prin hotărîre judecătorească, urmînd a i se desemna un tutore. Interdicţia poate fi cerută, potrivit legii, de către: a) autoritatea tutelară; b) persoanele apropiate celui în cauză, precum şi administratorii şi locatarii imobilului în care locuieşte acesta; c) instanţele judecătoreşti, procuratura, organele de miliţie, cu prilejul pronunţării, luării sau executării unor măsuri privative de libertate; d) organele administraţiei de stat, organizaţiile obşteşti, instituţiile de ocrotire, precum şi orice altă persoană. Interdicţia se pronunţă de către instanţa judecătorească, ascultîndu-se concluziile procurorului, şi îşi produce efectele de la data rămînerii definitive a hotărîrii. Dacă este nevoie, pînă la rezolvarea cererii de punere sub interdicţie autoritatea tutelară poate numi un curator pentru îngrijirea şi reprezentarea celui a cărui interdicţie a fost cerută, precum şi pentru administrarea bunurilor sale. După ce a rămas definitivă, hotărîrea se comunică: 1) instanţei locului unde a fost înregistrat actul de naştere al celui pus sub interdicţie, spre a fi transcrisă în registrul anume destinat; 2) autorităţii tutelare, care va desemna un tutore; 3) direcţiei sau circumscripţiei sanitare, pentru ca aceasta să instituie o supraveghere medicală permanentă asupra interzisului. Minorului ce se află sub ocrotirea părinţilor la data punerii sub interdicţie, nu i se va desemna un tutore decît atunci cînd devine major şi numai dacă se află încă sub interdicţie. Autoritatea tutelară, de acord cu organul sanitar competent şi în funcţie de împrejurări, va hotărî dacă cel pus sub interdicţie va fi îngrijit în locuinţa sa ori într-o instituţie sanitară. [M.M.]

procedura refacerii înscrisurilor şi hotărîrilor dispărute, totalitatea regulilor ce urmează să fie respectate în scopul reconstituirii actelor sau hotărîrilor judecătoreşti dispărute. **P.r.i. şi h.d.** se aplică în ipoteza dispariţiei întregului dosar sau al pierderii unor înscrisuri probatorii depuse la dosar; ea este incidentă şi în cazul dispariţiei unei încheieri judecătoreşti sau a hotărîrii pronunţate. Această procedură se declanşează din oficiu sau la cererea părţii interesate. În ipoteza în care litigiul se află în curs de judecată, refacerea înscrisurilor sau a dosarului se efectuează de instanţa sesizată cu acţiunea principală. Cererea se soluţionează cu citarea părţilor, iar dacă este cazul, a martorilor şi a expertului; în scopul refacerii înscrisurilor sau a dosarului instanţa solicită părţilor ori autorităţilor emitente copii după actele respective; de asemenea, urmează să fie folosite şi copiile legalizate după înscrisuri. Asupra cererii de refacere a înscrisurilor sau dosarului instanţa se pronunţă printr-o încheiere ce

poate fi atacată cu recurs numai odată cu fondul cauzei. Înscrisurile refăcute în aceste condiții țin locul originalelor doar pînă la găsirea lor. În ipoteza dispariției hotărîrii, cererea de refacere se adresează instanței care a pronunțat-o; hotărîrea se va reface după cel de-al doilea exemplar original ce se păstrează într-o mapă specială de către instanța care a soluționat litigiul; dacă nu se găsește nici cel de-al doilea exemplar al hotărîrii, se va proceda la refacerea acesteia pe baza copiilor legalizate; în acest scop instanța va face publicații spre a invita orice persoană ce deține o copie legalizată de pe hotărîre de a o depune la grefă. Dacă hotărîrea nu se poate reface nici în aceste condiții, instanța va proceda la rejudecarea cauzei. Aceeași procedură se aplică și în ipoteza dispariției dosarului sau a înscrisurilor în faza recursului. Dacă a dispărut hotărîrea pronunțată de instanța de recurs, aceasta se va reconstitui după cel de-al doilea exemplar; dacă nu se găsește nici acesta, recursul se va judeca din nou. În ipoteza dispariției hotărîrii pronunțate de instanța de fond, iar cauza se află în recurs, se va proceda la restituirea dosarului primei instanțe, spre a rejudeca litigiul. [I.L.]

procedura scoaterii de sub interdicție, ansamblu de norme și reguli a căror aplicare are ca finalitate ridicarea interdicției ce a fost instituită asupra unei persoane. Cererea de ridicare a interdicției se poate face de către cel pus sub interdicție, de tutore, de organele de justiție, procuratură și miliție, de organele administrației de stat, instituțiile de ocrotire, organizațiile obștești. Scoaterea de sub interdicție se pronunță, atunci cînd au încetat cauzele care au provocat instituirea acestei măsuri, de către instanța judecătorească, ascultînd concluziile procurorului. Hotărîrea prin care se pronunță ridicarea interdicției își produce efectele de la data rămînerii definitive; ea se comunică, de către instanța care a pronunțat-o instanței locului unde s-a transcris hotărîrea de punere sub interdicție, spre a fi operată în registrul anume destinat. Încetarea dreptului de reprezentare al tutorelui va fi opozabilă terților numai de la data cînd a fost făcută mențiune despre ridicarea interdicției pe marginea hotărîrii prin care s-a instituit această măsură. [M.M.]

procedura urmăririi unor datorii pe cale notarială, ansamblu de norme și reguli în temeiul cărora se poate face urmărirea silită a unor datorii neachitate la termen. Potrivit legii, pot fi urmărite pe cale notarială: a) chiriile pentru orice suprafețe locative; b) taxele pentru apă, canal, gunoi menajer, energie electrică, gaze naturale, precum și sumele reprezentînd alte obligații locative (cu excepția acelora ce reprezintă cheltuieli pe care chiriașul le poate face, după lege, în contul proprietarului); c) sumele reprezentînd costul pentru repararea stricăciunilor produse de locatarii din vina lor, dacă nu depășesc 200 lei; d) restanțele de onorarii către birourile de asistență juridică ale colegiilor de avocați; e) împrumuturile acordate de casele de ajutor reciproc; f)

avansul spre decontare nejustificat de personalul muncitor, dacă acesta nu mai este în serviciul organizației socialiste de la care a primit avansul, sau sumele plătite din eroare persoanelor încadrate în muncă; g) valoarea materialelor predate de unitățile cooperatiste meșteșugarilor cooperatori cu munca la domiciliu și nerestituite de către aceștia; h) valoarea bunurilor nerestituite bibliotecilor, organizațiilor culturale sau sportive; i) sumele de bani provenite din orice altă creanță, dacă nu depășesc suma de 500 lei și sînt constatate prin înscrisuri care emană de la debitor sau de la organizația socialistă creditoare. Procedura nu se aplică creanțelor dintre organizațiile socialiste, cu excepția cazului cînd debitorul este o cooperativă agricolă de producție sau o altă organizație agricolă cooperatistă. Urmărirea silită pe cale notarială se poate face oricînd, în măsura în care dreptul la acțiune nu este încă prescris (potrivit dreptului comun) și dacă asupra datoriei nu există litigiu judecătoresc; prin excepție, urmărirea sumelor datorate persoanelor fizice se va putea face numai dacă nu a trecut un an de la data cînd a expirat termenul de plată a datoriei; urmărirea silită a datoriilor se face în baza titlului executoriu notarial. Înainte de a cere eliberarea titlului executor, creditorul are obligația de a soma în scris pe debitor, ca în termen de 10 zile de la data comunicării somației să achite sumele datorate, cu mențiunea că dacă nici în acest termen datoriile nu vor fi achitate, se va cere notariatului de stat eliberarea titlului executor pe baza căruia se va proceda la executarea silită. Dacă în termenul de 10 zile arătat datornicul nu achită suma datorată, creditorul se va putea adresa cu o cerere organului notarial competent pentru obținerea titlului executor. Cererea trebuie să cuprindă: a) numele, prenumele și adresa creditorului; b) numele, prenumele, ocupația, locul de muncă și domiciliul debitorului; c) suma de plată, inclusiv majorările sau dobînzile legale, motivul pentru care este datorată, perioada de timp pentru care se cere și termenele în care trebuie achitată; d) dispozițiile legale pe baza cărora s-a făcut calculul sumelor din care rezultă datoria, dispozițiile legale care prevăd termenele de plată și, în genere, temeiurile de fapt și de drept ale datoriei; e) data comunicării somației. Ea va fi însoțită de extrasul de cont al datornicului sau de orice înscris doveditor al datoriei care se urmărește, precum și de copia somației certificată de creditor și dovada comunicării ei către debitor. Primind cererea, notarul de stat verifică dacă aceasta conține toate elementele prevăzute de lege; dacă cererea este incompletă, el va pune în vedere creditorului să o completeze, acordîndu-i pentru aceasta un termen de 5 zile; în cazul cînd în termenul acordat nu se fac precizările cerute, notarul respinge cererea motivat, comunicînd aceasta creditorului. Titlul executor se eliberează în termen de 5 zile de la primirea cererii. Dacă titlul executor privește o creanță a unei instituții bugetare, el va fi pus în executare prin sec-

ția financiară a comitetului (biroului) executiv al consiliului popular al localității în care domiciliază debitorul. Notarul care a emis titlul executor îl va trimite din oficiu secției financiare pentru executare. Cînd executarea se face prin poprire, executorul judecătoresc o va înființa în mod direct prin comunicarea ei terțului poprit, înștiințînd despre aceasta și pe debitor. Poprirea nu este supusă validării, cu excepția cazului cînd terțul poprit declară executorului judecătoresc că nu datorează suma de bani debitorului urmărit, sau dacă nu consemnează suma urmărită în termenul prevăzut de lege (situație în care executorul judecătoresc va încunoștiința instanța pe lîngă care funcționează pentru ca, pe baza probelor ce se vor administra, să valideze sau să desființeze poprirea înființată). Terțul poprit este obligat ca în termen de 5 zile de la înființarea popririi sau de la scadența datoriei (dacă aceasta urmează după data înființării popririi) să consemneze suma de bani și să predea recipisa executorului judecătoresc, care va lua măsurile necesare pentru plata către creditor (dacă au trecut cel puțin 5 zile de la comunicarea făcută debitorului despre înființarea popririi). Împotriva respingerii cererii de eliberare a titlului executor notarial, creditorul poate face plîngere, în termen de 10 zile de la comunicare, la instanța judecătorească competentă; plîngerea se depune la notariatul de stat care a respins cererea, sau direct la instanță. Debitorul nemulțumit de emiterea titlului executor are deschisă calea unei acțiuni în anulare la instanța judecătorească competentă; pe baza acțiunii introduse de datornic, instanța va putea suspenda executarea; dacă titlul executor este desființat de către instanța sesizată cu acțiunea în anulare și dacă executarea silită fusese efectuată, instanța va dispune restituirea bunurilor debitorului (în cazul în care ele au fost numai ridicate) sau a contravalorii acestora (dacă ele au fost vîndute); potrivit legii, bunurile sau sumele de bani vor fi restituite în cel mult 10 zile de la pronunțarea hotărîrii. V. și **titlu executoriu notarial.** [M.M.]

procedură arbitrală, ansamblu de norme și reguli în temeiul cărora sînt rezolvate, în fața organului arbitral, conflictele (ivite între organizații socialiste) care nu au putut fi soluționate pe calea înțelegerii între părți. Potrivit legii, în desfășurarea **p.a.** se disting mai multe faze și anume: sesizarea Arbitrajului de Stat, examinarea prealabilă a cererilor, pregătirea rezolvării litigiului, ședința arbitrală, pronunțarea hotărîrii arbitrale și, eventual, reexaminarea litigiului arbitral. V. și: **sesizarea Arbitrajului de Stat; examinarea prealabilă a cererilor; pregătirea rezolvării litigiului; ședință arbitrală; hotărîre arbitrală; reexaminarea litigiului arbitral; exercitarea controlului asupra hotărîrilor arbitrale.** [M.M.]

procedură civilă, ansamblul formelor și condițiilor prevăzute de lege privitoare la organizarea și funcționarea organelor de jurisdicție, modul de judecată și soluționare a cauzelor civile și executării hotărîrilor sau altor acte că-

rora li se atribuie calitatea de titluri executorii. Denumirea de **p.c.** corespunde conținutului funcțiunii sale — cuvîntul procedură derivă de la latinescul pro și cedere = a merge înainte — indicînd ansamblul de norme după care se conduce și soluționează procesul civil. V. și **legi de procedură; acte de procedură.** [D.R.]

procedură contencioasă, totalitatea normelor procesuale după care sînt soluționate litigiile care se poartă între părți cu interese contrarii. **P.c.** prezintă următoarele caracteristici: a) se aplică numai dacă se afirmă existența unui conflict între două părți cu interese contrarii; b) implică, de regulă, dezbateri publice, orale și contradictorii în ședința de judecată; c) în finalul judecății se urmărește actualizarea unor stări juridice anterioare prin constatarea, declararea sau stingerea unor drepturi subiective, dimpreună cu obligațiile lor corelative; d) hotărîrea pronunțată, odată rămasă definitivă, se bucură de autoritatea lucrului judecat, punînd capăt, în mod irevocabil, litigiului. Caracteristicile menționate îndeplinesc, prin contrariul lor, funcții de diferențiere, oferind criterii potrivit cărora, în linii mari, se poate distinge între cauzele contencioase și cele necontencioase. Determinarea lor nu este însă riguros exactă; sînt cazuri, în materie contencioasă, în care legea comprimă dezbaterile sau le suprimă cu totul (de ex. în cazul ordonanței președințiale) sau în care judecata poate fi reluată (de ex. în materie de pensie de întreținere). Există și aspecte care, aparent, întrunesc caracteristicile procedurii necontencioase. Astfel, toate măsurile pregătitoare luate în vederea judecării unei cauze, deși prezintă o remarcabilă asemănare cu procedura necontencioasă, ele sînt acte contencioase deoarece se iau la cererea uneia din părți (reclamantul) împotriva celeilalte părți (pîrîtul). Sin. jurisdicție contencioasă. V. și **procedură civilă.** [D.R.]

procedură necontencioasă, totalitatea normelor procesuale potrivit cărora instanțele judecătorești rezolvă cereri prin care nu se urmărește realizarea sau stabilirea unui drept sau interes potrivnic față de o altă persoană. Ceea ce distinge procedura contencioasă față de procedura necontencioasă este faptul că cererea pe care partea interesată o adresează instanței nu se îndreaptă împotriva unui adversar și nici nu evocă vreun conflict de interese. Domeniul de aplicare a **p.n.** în dreptul nostru procesual a fost redus considerabil, întrucît cele mai multe din cererile care se rezolvau de instanțele judecătorești pe această cale au fost trecute în competența altor organe. Astfel, întreaga procedură succesorală necontencioasă a fost dată în competența notariatului de stat; același organ are în prezent și competența de autentificare a înscrisurilor, legalizarea copiilor de pe înscrisuri, efectuarea lucrărilor legate de publicitatea imobiliară ș.a. De asemenea, toate cererile privind **p.n.** de luare a unor măsuri privind ocrotirea persoanelor incapabile au fost trecute în competența organelor de autoritate tutelară. În

prezent dintre cererile care se rezolvă pe calea **p.n.** de către instanțele judecătorești amintim: cererile pentru eliberarea unor copii de pe hotărîrile judecătorești; cererea soțului care a plătit taxa de timbru de a i se restitui jumătate din cuantumul ei în cazul în care a intervenit împăcarea sau acțiunea de divorț a fost retrasă; cererile creditorului interesat pentru întocmirea tabloului de ordine al creditorilor în caz de concurs ș.a. Avînd în vedere că, de regulă, cererile necontencioase sînt făcute în legătură cu o lucrare sau o pricină în curs la o anumită instanță sau pe care instanța a dezlegat-o, făcînd aplicația regulei accesorium sequitur principale, competența de a le rezolva va reveni instanței la care se află dosarul pricinii principale. În materie necontenicioasă instanța pronunță o încheiere, prin care se încuviințează sau se respinge cererea. Încheierile prin care se încuviințează cererile necontencioase sînt executorii de drept și sînt lipsite de puterea lucrului judecat. Încheierile date în materie necontencioasă pot fi atacate cu recurs, atît de partea a cărei cerere a fost respinsă, cît și de orice persoană interesată. Recursul se redactează și se motivează sumar. El se judecă cu citarea părților, în camera de chibzuire. V. și **autoritate tutelară; notariat de stat.** [D.R.]

procedură prearbitrală, ansamblu de norme și reguli în temeiul cărora se procedează la soluționarea conflictelor patrimoniale dintre unitățile socialiste, pe calea înțelegerii directe între părțile interesate. Este obligatorie pentru părțile aflate în conflict, ea constituind o condiție prealabilă a interitării cererii de arbitrare la organul jurisdicțional. **P.p.** se realizează pe 2 căi și anume: 1) Soluționarea conflictelor prin întrunirea părților, ceea ce implică o întîlnire a virtualului reclamant cu cealaltă parte, în scopul de a-și comunica reciproc pretențiile și opunerile referitoare la obiectul conflictului și de a căuta soluționarea lui prin înțelegere directă. 2) Soluționarea prealabilă a conflictului pe calea comunicărilor scrise (atunci cînd părțile nu se pot întruni) constă în încercarea concilierii litigiului prin trimiterea, de către partea interesată a sesiza Arbitrajul de stat, a unei scrisori celeilalte părți, în care se vor arăta pretențiile sale în legătură cu obiectul conflictului și motivele pe care acestea se întemeiază. Primind comunicarea, partea adversă trebuie să treacă neîntîrziat la examinarea pretențiilor formulate, la verificarea documentației care i-a fost trimisă și să comunice, la rîndul ei, în scris, în termen de 5 zile, răspunsul său: a) dacă constată că cererea reclamantului este întemeiată, să-i comunice acest lucru și să-i arate totodată condițiile în care înțelege să o satisfacă, sau să procedeze pur și simplu la executarea obligațiilor sale; b) în situația cînd nu este de acord cu pretențiile formulate, să răspundă, de asemenea în scris, arătînd pe larg motivele pentru care nu înțelege să onoreze cererea reclamantului și anexînd, dacă este cazul, copiile actelor pe care își sprijină refuzul. Potrivit legii, sînt excep-

tate de la obligativitatea efectuării **p.p.** sesizarea din oficiu a organelor arbitrale, ca și sesizarea lor de către Consiliul de Miniștri. V. și **procedură arbitrală.** [M.M.]

procedură succesorală notarială, ansamblu de reguli cu caracter complex îndeplinite de către organele notariale sau instanțele judecătorești, potrivit cărora se stabilește compunerea masei succesorale, numărul și calitatea moștenitorilor, întinderea drepturilor acestora, se întocmește actul de împărțeală a moștenirii și se eliberează certificatul de moștenitor. **P.s.n.** este de competența exclusivă a notariatului de stat cînd există înțelegere deplină între moștenitori cu privire la numărul și calitatea lor, la stabilirea masei succesorale, precum și la întinderea drepturilor ce li se cuvin, deci cînd este vorba de cauze succesorale necontencioase; cînd moștenitorii nu cad la învoială cu privire la cele de mai sus, în cauzele contencioase deci, competența îndeplinirii **p.s.n.** revine instanței judecătorești. Deschiderea **p.s.n.** se face la cererea moștenitorilor, a creditorilor acestora (pe calea acțiunii oblice), a statului (în cazul succesiunilor vacante), a procurorului, a comitetului (biroului) executiv al consiliului popular în raza căruia defunctul a avut ultimul domiciliu (cînd moștenirea cuprinde bunuri imobile) sau din oficiu de către notariatul de stat competent (în cazul succesiunilor vacante sau al moștenitorilor minori, interzișii etc.). Odată cu deschiderea **p.s.n.,** notariatul de stat competent poate lua, la cerere sau din oficiu, următoarele măsuri de conservare a bunurilor din masa succesorală: a) inventarierea bunurilor; b) punerea de sigilii; c) darea în custodie a bunurilor; d) depunerea la CEC sau Banca Națională a obiectelor din metale prețioase, a pietrelor prețioase, a sumelor de bani sau valutelor. Măsurile de conservare a bunurilor succesorale se pot lua de către notariat chiar și atunci cînd **p.s.n.** are caracter contencios. Dacă desfășurarea **p.s.n.** se prelungește în timp, se vor lua, potrivit legii, pe lîngă măsurile de conservare, și măsuri de administrare a bunurilor, prin numirea unui custode sau curator special, de către organul notarial — în cazul procedurii necontencioase — sau de către instanța de judecată — în cazul unei proceduri contencioase. După deschiderea **p.s.n.** notarul de stat, constatînd că de pe urma defunctului au rămas bunuri și moștenitori, va cita pe toți cei care se pretind moștenitori și legatari; la termenul fixat, notarul de stat va stabili numărul și calitatea moștenitorilor, compunerea masei succesorale, precum și întinderea drepturilor acestora, potrivit legii sau testamentului. Dacă toți moștenitorii se prezintă, își dovedesc calitatea și se învoiesc asupra împărțelii, notarul de stat va întocmi actul de împărțeală conform înțelegerii acestora; în cazul contrar, cînd între moștenitori se ivesc neînțelegeri cu privire la compunerea masei succesorale, la calitatea ori întinderea drepturilor lor, notarul de stat va constata toate acestea printr-o încheiere și va îndruma părțile la proces, suspendînd procedura succesorală no-

tarială. **P.s.n.** se va redeschide, potrivit legii, în următoarele cazuri: a) după soluționarea de către instanță a litigiului dintre moștenitori; b) dacă moștenitorii, înțelegîndu-se între ei, renunță la acțiune și sînt de acord să ceară eliberarea certificatului de moștenitor; c) la cererea oricărui moștenitor care nu s-a prezentat la termenul fixat, dar numai pînă la împlinirea termenului de 6 luni de la deschiderea succesiunii; d) oricînd, la cererea moștenitorului acceptant, dacă **p.s.n.** a fost suspendată ca urmare a neprezentării moștenitorilor citați la 3 termene succesive, din care ultimul după trecerea a 6 luni de la deschiderea moștenirii. [M.M.]

proceduri speciale, complex de norme procedurale, complementare sau derogatorii de la procedura de drept comun, după care se soluționează numai anumite pricini civile expres determinate prin lege. Constituie **p.s.** numai complementările, derogările sau dispozițiile deosebite — față de procedura de drept comun — care alcătuiesc prin număr, conținut și sistematizare o reglementare aparte, care se aplică numai în cauzele pentru soluționarea cărora anumite considerente au impus și determinat un atare regim. **P.s.** sînt reglementate: a) în cuprinsul unor legi speciale, precum legea pentru simplificarea procedurii împărțelilor judiciare, legea privind judecarea cererilor celor vătămați în drepturile lor prin acte administrative ilegale ș.a.; b) în cuprinsul Codului de procedură civilă, care grupează normele cu caracter special în cartea a șasea, sub titlul „proceduri diverse", ca de exemplu ordonanța președințială, procedura divorțului ș.a. **P.s.,** indiferent de locul unde s-ar găsi reglementate, ca urmare a faptului că prin intermediul lor nu se face o reglementare completă a judecății în materia respectivă, a fortiori, se întregesc cu procedura de drept comun. [D.R.]

proces civil, orice conflict sau neînțelegere între două sau mai multe persoane, care face obiectul unei acțiuni civile deschise în fața unui organ de jurisdicție. În raport cu acțiunea, noțiunea de **p.c.** exprimă ideea, mai intuitivă, de mișcare și activitate progresivă ce trebuie să fie desfășurată în vederea soluționării conflictului sau neînțelegerii deduse judecății și executării a ceea ce organul de jurisdicție a hotărît. Așa fiind, noțiunea de acțiune devine sinonimă cu cea de proces, cedîndu-i, totuși, în limbajul practic, acesteia din urmă locul. Privită în amănunt, noțiunea de **p.c.** reprezintă activitatea desfășurată în baza legii de către instanța de judecată sau alte organe de jurisdicție (arbitraj, comisii de judecată etc.), părțile interesate, organele de executare silită, alte organe și persoane ce participă la această activitate, precum și raporturile ce se stabilesc între aceștia, în vederea realizării sau stabilirii drepturilor și intereselor civile supuse judecății și executării hotărîrilor pronunțate. Ideea cuprinsă în noțiunea de **p.c.,** potrivit căreia se are în vedere, întotdeauna, încălcarea sau nerecunoașterea unui drept sau interes recunoscut de lege, se referă la cazurile

obișnuite (de eo quod plerumque fit). În cadrul **p.c.** urmează a se rezolva însă, în mod obligatoriu, și acele cazuri în care legea prevede, în mod expres, că trebuie urmată această cale, chiar dacă părțile ar dori să se înțeleagă și să curme neînțelegerile dintre ele pe cale amiabilă. Intră în această categorie: partajul bunurilor comune ale soților în timpul căsătoriei; partajul bunurilor succesorale cînd nu se prezintă toți moștenitorii, preluarea de către creditor a bunurilor amanetate în contul datoriei ș.a. V. **și litigiu civil; fazele procesului civil.** [D.R.]

proces-verbal, înscris în care se consemnează diferite constatări ale instanței sau ale organelor ce participă la activitatea de judecată. **P.v.** se întocmesc atît în faza judecății propriu-zise, cît și cu prilejul executării silite. Astfel, în faza judecății se pot întocmi **p.v.** privitoare la consemnarea mărturiei unei persoane, consemnarea opiniei unui expert, constatarea unei stări de fapt etc.; în faza executării silite **p.v.** vizează, de regulă, urmărirea sau predarea bunurilor mobile și imobile. După subiecții procesuali care le întocmesc, distingem: a) **p.v.** ale instanței de judecată (consemnarea depoziției unui martor, a opiniei unui expert etc.); b) **p.v.** ale organelor de executare silită (de predarea bunurilor mobile sau imobile etc.); c) **p.v.** ale altor participanți procesuali (de înmînare a citației sau actelor de procedură). Orice **p.v.** trebuie să cuprindă următoarele mențiuni: 1) data și locul încheierii; 2) numele, prenumele și calitatea celui care l-a încheiat; 3) arătarea actelor sau activităților îndeplinite; 4) semnătura organului sau agentului care l-a întocmit. **P.v.** urmează să cuprindă și unele mențiuni speciale, ce diferă însă în funcție de constatările la care se referă. [I.L.]

proces-verbal de situație, act procedural îndeplinit de executorul judecătoresc la locul unde se află imobilul urmărit, spre a se determina situația acestuia. **P.v. de s.** va cuprinde, în afara mențiunilor generale, o descriere detaliată a imobilului urmărit și o reproducere în extras a titlului executoriu. Descrierea cuprinsă în **p.v. de s.** stă la baza actelor prin care se aduce la cunoștință publicului punerea în vînzare a imobilului urmărit. **P.v. de s.** se poate întocmi de executorul judecătoresc doar după trecerea unui termen de 30 de zile de la data comunicării comandamentului; termenul de 30 de zile este un termen prohibitiv; nerespectarea lui antrenează anularea actelor de urmărire silită. [I.L.]

procuratură, ramură a sistemului organelor statului care, în înfăptuirea politicii partidului și statului de asigurare și întărire continuă a legalității socialiste, apără cuceririle revoluționare ale poporului, orînduirea socială și de stat, proprietatea socialistă, drepturile și interesele legitime ale organizațiilor socialiste, ale celorlalte persoane juridice, precum și ale cetățenilor. Prin activitatea sa, **p.** contribuie la aplicarea justă și unitară a legii, la prevenirea și combaterea infracțiunilor și a altor fapte de încălcare a ordinii de drept, la educarea cetățenilor în spiri-

tul respectării legilor și a regulilor de conviețuire socială. Exercită următoarele atribuții mai importante: asigură efectuarea urmăririi penale, precum și supravegherea acesteia; supraveghează respectarea legalității la locurile de reținere și deținere preventivă; veghează la respectarea legii în cauzele de orice fel la instanțele judecătorești, precum și în ce privește activitatea acestora de punere în executare a hotărîrilor și a altor titluri executorii; supraveghează respectarea legii în activitatea organelor de executare a hotărîrilor judecătorești penale și a organelor de la locurile de executare a pedepselor, a măsurilor educative și a măsurilor de siguranță; rezolvă reclamațiile și sesizările privitoare la încălcarea legalității și ia măsuri pentru restabilirea acesteia, în cazurile în care nu este prevăzută o procedură jurisdicțională; etc. **P.** este condusă de procurorul general, ajutat de un colegiu a cărui componență se aprobă de Consiliul de Stat la propunerea procurorului general. În îndeplinirea atribuțiilor sale, procurorul general emite ordine și instrucțiuni, pe baza și în vederea aplicării legii, obligatorii pentru toate organele **p.**, precum și pentru toate organele de urmărire penală în ceea ce privește desfășurarea activității de urmărire penală. **P.** are următoarele organe: **P.** Generală, **p.** județene, **p.** locale și **p.** militare; **p.** municipiului București are aceeași organizare și competență ca o **p.** județeană. [M.C.]

procură, înscris constatator al contractului de mandat, cuprinzînd precizarea puterilor conferite mandatarului. [M.C.]

procuror, funcționar de stat încadrat la un organ de procuratură și învestit cu competența necesară aducerii la îndeplinire a atribuțiilor ce, potrivit legii, sînt stabilite pe seama procuraturii. Poate fi **p.** orice persoană fizică ce îndeplinește următoarele condiții: este cetățean român și are exercițiul deplin al drepturilor civile și politice; este doctor sau licențiat în drept; nu a fost condamnat penal și se bucură de o reputație neștirbită. **P.** general este ales de Marea Adunare Națională, pe durata legislaturii, în prima sesiune a legislaturii și funcționează pînă la alegerea noului **p.** general, în legislatura următoare; **p.** șefi ai județelor și **p.** șef al municipiului București sînt aleși în funcție și revocați de consiliile populare județene, respectiv al municipiului București, la propunerea **p.** general, pe durata mandatului consiliului popular; ei rămîn în funcție pînă la alegerea noilor **p.** șefi. Numirea, transferarea, avansarea și încetarea funcției celorlalți **p.** se face de către **p.** general; numirea **p.** militari se face cu acordul ministrului apărării naționale. **P.** nou numiți efectuează un stagiu de 2 ani, la expirarea căruia trebuie să susțină un examen de capacitate; la acest examen se pot prezenta fără îndeplinirea condiției de stagiu cei care au o vechime în munca juridică de cel puțin 2 ani ca judecător, consultant la Tribunalul Suprem, jurisconsult, avocat, notar de stat, arbitru sau consultant arbitral etc. **P.** sînt obligați să îndeplinească conștiincios îndatoririle de ser-

viciu, să respecte cu strictețe dispozițiile legii, hotărîrile și ordinele organelor ierarhic superioare și să lupte pentru apărarea și întărirea legalității socialiste. [M.C.]

procurorul în procesul civil, subiect procesual căruia legea îi conferă calitatea de a participa la activitatea de judecată spre a contribui la stabilirea adevărului și la apărarea drepturilor subiective ale persoanelor fizice și juridice. Participarea **p. în p.c.** reprezintă o garanție eficientă a respectării drepturilor subiective ale organizațiilor socialiste și ale oamenilor muncii. În acest scop, legea conferă procurorului prerogative importante ce vizează practic întreaga desfășurare a procesului civil, de la promovarea acțiunii civile și pînă la desăvîrșirea executării silite. Procurorul dobîndește calitatea de parte în prezența oricăreia dintre formele prin care se manifestă activitatea sa procesuală. Dispozițiile cuprinse în Codul de procedură civilă consacră următoarele forme de participare a **p. în p.c.**: 1) Promovarea acțiunii civile; procurorul este în drept să pornească orice acțiune civilă, cu excepția acelora care au un caracter strict personal, dacă socotește că aceasta este necesar pentru apărarea intereselor statului, ale organizațiilor obștești sau ale oamenilor muncii. Acțiunea civilă a procurorului se bazează pe existența unui interes social care vizează respectarea legalității și apărarea ordinii noastre de drept; procurorul nu trebuie să justifice un asemenea interes în fața instanței de judecată. Procurorul are dreptul de a urmări ocrotirea unor drepturi subiective și pe calea intervenției principale. În ipoteza promovării acțiunii civile, procurorul dobîndește o poziție procesuală asemănătoare — dar nu identică — cu a reclamantului; poziția sa e determinată atît de calitatea sa de parte, cît și de aceea de organ al statului, căruia i s-a încredințat sarcina de supraveghere a legalității. Ca parte, legea îi acordă anumite drepturi și îi impune unele obligații, similare celor ale părților, cum sînt: dreptul de a discuta în contradictoriu toate elementele de fapt și de drept ale cauzei; de a propune dovezi; de a pune concluzii în fond; obligația de a respecta termenele de exercitare a unor drepturi procesuale etc. Calitatea de organ al statului determină și un anumit specific al poziției procurorului în special în raport cu titularul dreptului subiectiv. Astfel, procurorul este obligat să indice în cuprinsul cererii de chemare în judecată pe titularul dreptului subiectiv, pentru ca acesta să fie introdus în proces; titularul dreptului subiectiv va avea posibilitatea de a renunța la judecată sau la drept ori de a pune capăt procesului printr-o tranzacție; de asemenea procurorul are obligația de a pune acele concluzii care sînt în concordanță cu legea; dacă cu prilejul judecății ajunge la concluzia că acțiunea este neîntemeiată, va trebui să renunțe la ea; dacă titularul dreptului solicită continuarea procesului, procurorul urmează să pună concluzii în conformitate cu adevărul. 2) Intervenția în procesul civil. **P.** poate să participe la orice proces, în orice fază a acestuia, dacă apreciază că acest lucru este necesar pentru

apărarea ordinii de drept. Intervenția **p. în p.c.** nu este supusă unor condiții prealabile; el are posibilitatea de a aprecia asupra participării sale în cauză, hotărînd chiar și asupra eventualei întreruperi sau reluări a activității în instanță; organul de jurisdicție nu are căderea să cenzureze aprecierea făcută de procuror în această privință. Intervenția **p. în p.c.** este, de regulă, facultativă; legislația noastră cunoaște însă și unele cazuri în care participarea procurorului este obligatorie. Astfel, de pildă, participarea procurorului este obligatorie în litigiile privitoare la: declararea dispariției sau a morții unei persoane; punerea sau ridicarea interdicției; controlul actelor administrative ilegale; controlul provenienței unor bunuri ce nu au fost dobîndite prin mijloace licite. Nerespectarea dispozițiilor legale privitoare la participarea obligatorie a **p. în p.c.** atrage nulitatea absolută a hotărîrii. În ipoteza intervenției, procurorul are posibilitatea de a formula cereri, de a propune probe, invoca excepții de procedură și poate pune concluzii cu privire la întreaga activitate procesuală; el urmează să pună concluzii după părțile principale. 3) Exercitarea căilor de atac. Procurorul este în drept să exercite toate căile de atac prevăzute de lege, indiferent dacă a participat sau nu la activitatea procesuală în cauza respectivă. Exercitarea căilor de atac de către procuror reprezintă un mijloc procedural important folosit în scopul reformării sau retractării hotărîrilor nelegale sau netemeinice. Prin exercitarea căilor de atac, procurorul își îndeplinește sarcina de supraveghere a legalității în cauzele civile. Procurorul poate exercita atît calea ordinară de atac a recursului, cît și căile extraordinare de atac; recursul extraordinar poate fi promovat însă numai de Procurorul General al R. S. România. 4) Cererea privind executarea silită. Procurorul poate solicita, în condițiile legii, punerea în executare a hotărîrilor judecătorești. Pentru promovarea executării silite de către procuror este necesar ca hotărîrea ce urmează să fie valorificată să nu vizeze drepturi strict personale; de asemenea, procurorul va aprecia dacă urmărirea este sau nu necesară pentru apărarea intereselor statului, ale organizațiilor socialiste sau ale oamenilor muncii. El este în drept să promoveze și contestații la executare; de asemenea, are posibilitatea de a participa la soluționarea contestațiilor la executare formulate de alte persoane. [I.L.]

pronunțarea hotărîrii, act prin care instanța de judecată face cunoscută, în ședință publică, soluția dată asupra litigiului. **P.h.** se face de președintele completului de judecată, prin citirea minutei în ședință publică, chiar dacă părțile nu sînt prezente. **P.h.** marchează momentul dezinvestirii instanței; uneori de momentul **p.h.** este legată și curgerea termenului de recurs; după **p.h.** nici un membru al completului de judecată nu mai poate reveni asupra părerii sale. Hotărîrea se pronunță, de regulă, în ziua în care a avut loc dezbaterea litigiului în fond; dacă instanța nu poate hotărî de îndată, ea

poate amîna **p.h.** pentru un termen ce nu poate fi mai mare de 7 zile; amînarea pronunțării se va anunța de președintele completului în ședință publică. Hotărîrea judecătorească se pronunță întotdeauna în numele legii. V. și **deliberare.** [I.L.]

prorogare de competență, prelungirea sau extinderea competenței unui organ de jurisdicție de a judeca și litigii pe care în mod obișnuit, în cadrul competenței sale normale, nu le-ar putea rezolva. **P. de c.** impune respectarea următoarelor reguli și condiții: a) poate avea loc numai în cadrul aceluiași sistem de organe (de ex. o instanță judecătorească nu-și prorogă competența pentru a soluționa o cerere de chemare în garanție făcută de o organizație socialistă împotriva altei organizații socialiste); b) implică respectarea regulilor competenței imperative, în sensul că poate avea loc numai dacă nu se încalcă competența teritorială de excepție a organelor de același grad sau competența de atribuție a organelor mai mici sau mai mari în grad; c) pricina asupra căreia urmează să se extindă competența, dacă este cazul, trebuie să se găsească în aceeași fază procesuală cu aceea căreia îi este alăturată. După sursa care o determină, **p. de c.** poate fi: a) legală: cînd o instanță, sesizată în mod normal cu o cerere de competența sa, este autorizată printr-o dispoziție expresă a legii să rezolve totodată și o altă cerere, care nu intră în cadrul competenței sale normale (de ex.: în cazul coparticipării procesuale, dacă pîrîții au domicilii diferite, instanța domiciliului unuia dintre ei devine competentă să judece întreaga cauză); b) judiciară: cînd este stabilită printr-o hotărîre judecătorească, de regulă, a unei instanțe superioare pe seama unei instanțe inferioare (de ex.: cazul strămutării, sau al casării cu trimitere la o altă instanță decît aceea care trebuie să judece sau care a judecat fondul); c) convențională: cînd părțile, expres sau tacit, se înțeleg ca pricina dintre ele să fie judecată în fond de către o altă instanță necompetentă după lege să o rezolve (de ex.: în cazul în care pîrîtul, deși cunoaște favoarea ce i se face, consimte expres ca pricina să fie judecată de instanța sesizată, alta decît aceea a domiciliului său). În cazul acțiunilor care necesită a fi judecate împreună, întrunirea lor prin efectul **p. de c.** se va face după caz: a) în fața instanței penale, cînd acțiunea civilă i se alătură celei penale; b) în fața instanței competente să judece cererea principală, cînd acesteia i se alătură și unele cereri accesorii; c) în fața instanței mai întîi sesizate, în cazul acțiunilor conexe. În cadrul jurisdicției muncii, **p. de c.** trebuie înțeleasă prin prisma următoarei precizări: că deși organele de jurisdicție fac parte din sisteme diferite, își pot proroga competența și soluționa litigii date în competența altor organe, deoarece, în ultimă analiză, soluționează litigii de aceeași natură. Astfel: a) în cazul în care paguba cauzată unității este rezultată dintr-un fapt unic cauzator de prejudicii, imputabil mai multor persoane, chiar dacă unora dintre ele le revine a răspunde sub 5 000 lei, judecătoria își va proroga competența și va

soluționa toate contestațiile introduse de cei în cauză împotriva deciziilor de imputare, dacă valoarea totală a pagubei este mai mare de 5 000 lei; b) în cazul în care paguba a fost cauzată de conducătorul unității, singur sau împreună cu alte persoane, și are o valoare de peste 20 000 lei, contestațiile introduse de cei în cauză se vor soluționa, ca urmare a unei **p. de c.**, de către Curtea Superioară de Control financiar. În toate cazurile, **p. de c.** produce efectul unei învestiri normale; în consecință, organele de jurisdicție cărora, prin sesizare, li s-a lărgit astfel competența, nu se pot desesiza pe motiv că nu au fost respectate regulile competenței de atribuție. V. și **competență materială; competență teritorială.** [D.R.]

propunerea probelor, acțiunea de a indica mijloacele de probă de care părțile înțeleg să se folosească în dovedirea pretențiilor și apărărilor lor. Pentru a asigura disciplina în domeniul activității de probațiune judiciară, legea procesuală obligă părțile să-și propună probele prin cererea de chemare în judecată și întîmpinare, sau oral în instanță cel mai tîrziu pînă la prima zi de înfățișare. Expirarea momentului limită pînă la care se poate face **p.p.** atrage decăderea părților din facultatea recunoscută de lege de a se achita de sarcina probei. Decăderea nu operează cînd: a) nevoia dovezii ar reieși din dezbateri și partea nu a putut să o prevadă; b) administrarea dovezii nu prilejuiește amînarea pricinii; c) dovada n-a fost cerută în condițiile legii din cauza neștiinței sau lipsei de pregătire a părții. Termenul limită de **p.p.** nu se referă și la instanța de judecată, care, în virtutea rolului său activ, are dreptul și în același timp obligația de a dispune oricînd, din oficiu, administrarea probelor necesare soluționării juste și complete a oricărei cauze. V. și **cerere de chemare în judecată; întîmpinare; prima zi de înfățișare; decădere.** [D.R.]

publicitate imobiliară, ansamblu de operațiuni și tehnici juridice destinate să servească la asigurarea certitudinii, evidenței și opozabilității față de terți a actelor juridice prin care se constituie, transmit sau sting drepturi reale imobiliare. **P.i.** trebuie să fie astfel organizată încît să satisfacă următoarele cerințe mai importante: conferirea unei certitudini cît mai mari transmisiunilor imobiliare, prin aducerea la cunoștința terților a situației juridice a bunurilor imobile aflate în circuitul civil general; facilitarea exercitării de către organele statului a unui control eficient asupra schimbărilor ce se produc în situația materială a imobilelor (prin împărțire, comasare, schimbarea destinației sau categoriei de folosință etc.) și în situația juridică a acestora (prin înstrăinare, grevare cu sarcini etc.); constituirea unei evidențe conținînd datele necesare pentru asigurarea unei exploatări eficiente și rationale a întregului fond funciar din R. S. România. În R. S. România sînt reglementate și organizate două sisteme principale de **p.i.**: a) sistemul de publicitate al registrelor de transcripțiuni și inscripțiuni (denumit și sistemul publicității personale) aplicat în Muntenia, Moldova, Olte-

nia şi Dobrogea; b) sistemul cărţilor funciare (numit şi sistemul publicităţii reale) aplicat în Transilvania şi în nordul Moldovei. Într-un număr de localităţi din judeţul Ilfov se foloseşte un sistem intermediar al cărţilor de publicitate funciară; de asemenea, mai este utilizat şi un sistem intermediar al cărţilor de evidenţă funciară în localităţile din Transilvania în care cărţile funciare au fost distruse, sustrase sau pierdute în timpul războiului. Registrele de publicitate, indiferent de sistemul căruia aparţin, se păstrează la notariatele de stat. [M.C.]

punere de sigilii, formalitate procedurală ce, potrivit legii, trebuie îndeplinită în cadrul urmăririi silite a bunurilor mobile atunci cînd executorul judecătoresc nu desemnează un custode căruia să-i predea spre păstrare şi pază bunurile urmărite. Legea dispune că, deplasîndu-se la domiciliul debitorului, executorul judecătoresc, în cazul în care acesta nu dă curs somaţiei sale verbale de plată, va încheia un proces-verbal menţionînd bunurile urmărite, iar apoi va pecetlui obiectele descrise în actul respectiv sau va institui un custode pentru păstrarea lor. Ruperea sigiliilor aplicate, în alte condiţii decît cele admise de lege, se pedepseşte ca faptă penală. [M.C.]

punere în întîrziere, manifestare unilaterală de voinţă prin care creditorul îl încunoştiinţează pe debitor că obligaţia sa este ajunsă la scadenţă, invitîndu-l totodată să o execute. De regulă, **p. în î.** se face printr-o notificare scrisă trimisă debitorului prin intermediul executorului judecătoresc; părţile au libertatea să convină ca **p. în î.** să se facă în orice altă formă sau ca ea să nu mai fie necesară, debitorul urmînd a fi socotit pus în întîrziere la expirarea termenului de executare. **P. în î.** primeşte aplicare numai în domeniul obligaţiilor contractuale, creditorul unei obligaţii izvorîte din delict nefiind obligat să îndeplinească o atare formalitate faţă de debitorul său. **P. în î.** produce următoarele efecte: a) din momentul ei debitorul datorează daune interese moratorii şi (sau) compensatorii; b) din acest moment încep să curgă dobînzile pentru sumele datorate; c) asupra debitorului trec riscurile pieirii fortuite a lucrului cert transmis, dar încă nepredat creditorului. [M.C.]

punere în posesie, v. **predarea silită a bunurilor imobile.**

raport de expertiză, înscris oficial întocmit și semnat de către expertul sau experții desemnați de instanță într-un anumit proces și care cuprinde constatările și concluziile acestora. **R. de e.** are trei părți principale: partea inițială, în care se arată datele de identitate ale expertului (sau ale experților) și obiectivele expertizei astfel cum ele au fost stabilite de instanța de judecată; partea a doua cuprinzînd descrierea lucrărilor (operațiunilor) efectuate de expert precum și constatările acestuia; partea finală, conținînd concluziile și propunerile expertului. **R. de e.** se depune la dosar în atîtea exemplare cîte părți cu interese potrivnice sînt, spre a fi comunicat acestora, plus încă unul pentru instanță. V. și **expertiză.** [M.C.]

raport juridic procesual civil, relație socială reglementată de normele juridice procesual civile, stabilită între diferitele organe și persoane ce participă la activitatea judiciară ce se desfășoară în vederea soluționării pricinilor civile și executării actelor cărora li se atribuie — direct sau cu îndeplinirea unor formalități — valoare de titluri executorii. Datorită specificului, formei și conținutului, **r.j.p.c.** prezintă următoarele trăsături: a) se stabilesc în funcție de necesitatea participării la activitatea judiciară; astfel, ca urmare a faptului că activitatea judiciară nu poate fi concepută fără participarea părților și a instanței, între acești participanți **r.j.p.c.** se vor stabili în mod obligator; b) conținutul acestor raporturi, drepturi și obligații, este anticipat prin dispozițiile legii; de exemplu, părții care face afirmații îi revine sarcina probei; martorului să spună adevărul; instanței obligația să judece cauza etc.; c) datorită poziției sale, instanța stabilește cu toți ceilalți participanți **r.j.p.c.** de putere; în consecință, pentru a asigura desfășurarea normală a activității judiciare, instanța, dacă este cazul, poate aplica sancțiuni procesuale fiecărui participant; d) se stabilesc în mod independent de conflictul de drept material dedus judecății; mai exact, **r.j.p.c.** se nasc și se afirmă, în cadrul activității judiciare, chiar dacă aceasta este începută și dezvoltată pe baza unui raport juridic litigios pe care instanța, în finalul judecății, îl declară stins sau inexistent. **R.j.p.c.** nu trebuie identificate cu procesul civil. Nu se poate vorbi de un **r.j.p.c.** unic, așa cum este unic procesul. Realitatea impune recunoașterea pluralității de **r.j.p.c.,** care se constituie și se dezvoltă progresiv, pentru a se reuni într-o singură unitate, aceea a procesului. Faptul că unele **r.j.p.c.** se stabilesc în mod necesar și durează în

timp pînă la sfîrșitul procesului, cum sînt, spre exemplu, cele dintre instanță și părți, iar altele sînt întîmplătoare și de scurtă durată, cum sînt, spre exemplu, cele care privesc administrarea probelor, poate determina, cel mult, o clasificare a acestora în principale și accesorii și nicidecum susținerea ideii unității lor. Unicitatea și respectiv identificarea cu procesul nu se justifică, stricto sensu, nici pentru faptul că în cadrul **r.j.p.c.** intervin adeseori schimbări în ceea ce privește subiectele, fără ca aceasta să influențeze unitatea sau mersul procesului. Așa de exemplu, instanța inițial învestită își poate declina competența în favoarea unei alte instanțe; o parte poate fi înlocuită cu alta (de ex.: cazul arătării titularului dreptului, sau în caz de deces să fie succedată de moștenitorii săi, martorul inițial propus să fie înlocuit cu un altul etc.). În unele cazuri nașterea **r.j.p.c.** este precedată sau urmată, în mod necesar, de nașterea altor raporturi juridice, de altă natură. Astfel: a) depunerea unei cereri de chemare în judecată la poștă implică nașterea **r.j.p.c.** dintre reclamant și instanță privind investirea acesteia din urmă cu judecarea cauzei; angajarea unui apărător implică și abilitarea acestuia de a se prezenta și stabili **r.j.p.c.** cu instanța în numele părții ș.a.; b) citarea sau comunicarea actelor de procedură implică îndeplinirea obligațiilor ce decurg din raportul juridic de muncă al agentului procedural; ordonarea efectuării unei expertize necesită încheierea unui raport juridic civil privind prestarea de servicii de către expert etc. **R.j.p.c.** nu pot fi privite separat: nici între ele și nici față de alte raporturi juridice, de altă natură. Complexitatea activității judiciare în cadrul căreia **r.j.p.c.** se nasc și se afirmă dezvăluie faptul că în practică ele se succed, împletesc și se combină, atît între ele cît și cu alte raporturi juridice de altă natură. V. și **drept procesual civil; proces civil; drepturi procesuale; obligații procesuale.** [D.R.]

raport succesoral, operațiune juridică prin care se raportează la masa succesorală, de către anumiți moștenitori, bunurile sau sumele de bani cu care au fost gratificați de către defunct. Această operațiune precede împărțirea moștenirii și se realizează prin raportarea bunurilor primite în natură sau prin echivalent (prin luare mai puțin). Potrivit legii, trebuie raportate la masa succesorală donațiile și datoriile. V. și **acțiune de raport succesoral.** [M.M.]

răboj, mijloc de probă utilizat în trecut în mediul rural de către persoanele care nu știau să scrie și să citească, materializat într-o bucată de lemn (de formă cilindrică sau prismatică) despicată longitudinal în două subdiviziuni egale, pe care se marcau prin crestături transversale identice, efectuate prin operații unice (pe subdiviziunile alăturate așezate în poziția inițială) prestațiile (unilaterale sau succesive) ale părților. Fiecare dintre părțile convenției păstra cîte o subdiviziune a r.; dacă, alăturîndu-se cele două subdiviziuni ale **r.**, crestăturile existente pe ele coincideau, se considera do-

vedită existența prestațiilor. În caz contrar, se aprecia că dovada este făcută numai pînă la concurența numărului cel mai mic de crestături identice (ca formă), partea interesată avînd însă putința să dovedească prin alte mijloace de probă că s-a comis o eroare sau o fraudă. [M.C.]

reclamant, persoană care introduce o acțiune în fața unui organ de jurisdicție, pretinzînd ceva pe baza unui drept. [M.C.]

rectificarea hotărîrii arbitrale, operațiune avînd ca obiect îndreptarea erorilor strecurate în cuprinsul hotărîrii arbitrale. **R.h.a.** privește dispozițiile al căror înțeles nu este clar, precum și greșelile materiale a căror îndreptare se impune. **R.h.a.** se poate face oricînd, fie din oficiu, fie la cererea părților (cu sau fără citarea acestora), întocmindu-se pentru aceasta un proces verbal. V. și **procedură arbitrală.** [M.M.]

recunoaștere, v. **mărturisire**

recurent, denumire dată părții care se plînge, pe calea recursului, împotriva hotărîrii pronunțate de instanța de fond. Calitatea de **r.** este recunoscută părții care se declară nemulțumită de modul de soluționare a acțiunii civile de către instanța de fond. [I.L.]

recurs, cale ordinară de atac prin intermediul căreia părțile interesate sau procurorul pot solicita (instanței de control judiciar) reformarea hotărîrii pronunțate asupra fondului de primă instanță. **R.** poate fi promovat doar împotriva hotărîrilor judecătorești nedefinitive. Desfășurarea judecății în **r.** se concretizează în controlul exercitat de instanța superioară asupra legalității și temeiniciei hotărîrii pronunțate de prima instanță. **R.** reprezintă o fază posibilă iar nu obligatorie a procesului civil; dacă părțile sau procurorul nu declară **r.,** hotărîrea se definitivează prin expirarea termenului prevăzut de lege pentru exercitarea acestei căi de atac. În sistemul procesual socialist **r.** prezintă o importanță deosebită: pentru părți constituie o garanție a dreptului de apărare; pentru procuror **r.** se înfățișează ca unul din mijloacele prin care acest organ de stat contribuie la supravegherea legalității în opera de înfăptuire a justiției; de asemenea, **r.** reprezintă un stimulent pentru instanțele inferioare în stabilirea adevărului și respectarea legalității. Controlul judiciar exercitat pe calea **r.** are un caracter integral, în sensul că el se întinde atît asupra legalității, cît și asupra temeiniciei hotărîri atacate; instanța de **r.** este obligată să cerceteze legalitatea și temeinicia hotărîrii atacate prin prisma tuturor motivelor de casare, chiar dacă acestea nu au fost formulate în termen de recurent. **R.** devine astfel un mijloc procedural eficient de asigurare a legalității socialiste și de înfăptuire a justiției în concordanță cu principiul adevărului. V. și **motivele de recurs; termenul de recurs; procedura de judecată a recursului.** [I.L]

recurs extraordinar, cale de atac prin intermediul căreia Procurorul general al R. S. România poate solicita efectuarea controlului judiciar asu-

pra hotărîrilor definitive, pentru încălcarea esențială a legii sau vădită netemeinicie. **R.e.** prezintă următoarele particularități: 1) Subiect al acestei căi de atac poate fi numai Procurorul general al R. S. România; părțile nu au acces direct la exercițiul **r.e.**, ele se pot doar plînge Procurorului general, care în urma cercetărilor întreprinse va aprecia dacă este sau nu cazul să exercite **r.e.** 2) Poate fi îndreptat doar împotriva hotărîrilor judecătorești definitive, indiferent de instanța care le-a pronunțat. **R.e.** nu poate fi promovat atîta timp cît părțile au încă deschisă calea ordinară de atac (recursul). Prin intermediul **r.e.** pot fi atacate: a) hotărîrile pronunțate de judecătorii în ultimă instanță; b) hotărîrile instanțelor de fond care au rămas definitive prin nerecurare sau prin respingerea recursului; c) hotărîrile pronunțate asupra actelor de dispoziție ale părților (de pildă, în cazul renunțării la drept, tranzacției etc.); d) hotărîrile prin care instanțele competente au dispus admiterea sau respingerea recursului; e) hotărîrile pronunțate de instanțele de recurs asupra cererilor de contestație în anulare sau revizuire, atunci cînd aceste căi de atac sînt îndreptate împotriva propriilor lor soluții. Nu pot forma obiect al **r.e.** hotărîrile pronunțate de alte organe decît acelea care fac parte din sistemul judiciar (cum sînt hotărîrile arbitrale, hotărîrile comisiilor de judecată, hotărîrile organelor administrative cu atribuții jurisdicționale etc.). 3) Se îndreaptă împotriva acelor hotărîri prin care s-a adus o încălcare esențială legii, ori care sînt vădit netemeinice. Prin circumstanțierea motivelor de **r.e.** s-a urmărit să se confere acestei căi de atac un caracter excepțional. În scopul promovării **r.e.** Procurorul general poate fi sesizat de organele de procuratură inferioare, de inspectorii judecătorești sau de părțile interesate; după sesizarea sa, Procurorul general are posibilitatea de a solicita dosarul cauzei în scopul verificării legalității și temeiniciei hotărîrii pronunțate. După verificarea lucrărilor de la dosar, Procurorul general poate ajunge la una din următoarele concluzii: a) sesizarea sau memoriul nu este întemeiat; în acest caz se va comunica persoanei care a făcut sesizarea că **r.e.** nu poate fi exercitat; b) sesizarea (memoriul) este întemeiată; într-o asemenea împrejurare se va sesiza instanța competentă în vederea exercitării controlului judiciar extraordinar. Înainte de introducerea **r.e.**, Procurorul general are posibilitatea de a dispune suspendarea executării hotărîrii; după promovarea **r.e.** suspendarea executării poate fi dispusă numai de instanța sesizată. Instanța competentă a statua asupra **r.e.** se determină astfel: a) dacă **r.e.** se îndreaptă împotriva hotărîrilor pronunțate de judecătorii în ultimă instanță, competența de soluționare revine tribunalului județean din raza teritorială în care se află judecătoria respectivă; b) dacă **r.e.** se îndreaptă împotriva celorlalte hotărîri rămase definitive, competența de soluționare revine Tribunalului Suprem. **R.e.** se soluționează de instanța competentă cu respec-

tarea regulilor prevăzute de lege în materia recursului. La instanța de control judiciar extraordinar, completul de judecată este format, de regulă, din trei judecători; dacă instanța este sesizată cu un **r.e.** îndreptat împotriva unei hotărîri pronunțate de secția civilă a Tribunalului Suprem, completul de judecată se formează din șapte judecători. **R.e.** se judecă de instanța competentă, în toate cazurile, cu citarea părților și cu participarea procurorului, care va expune motivele de recurs și va pune concluzii. În soluționarea **r.e.** instanța sesizată urmează să exercite un rol activ, procedînd la examinarea cauzei în raport cu toate motivele de casare chiar dacă acestea nu au fost invocate de Procurorul general. Asupra **r.e.** instanța competentă poate pronunța una din soluțiile prevăzute de lege pentru calea de atac ordinară a recursului. Astfel: dacă instanța constată că hotărîrea atacată este legală și temeinică, va dispune respingerea **r.e.**; în caz contrar instanța sesizată va admite **r.e.**, dispunînd, după caz, modificarea sau casarea hotărîrii atacate. În ipoteza casării, cauza se va trimite pentru rejudecare instanței care a pronunțat hotărîrea desființată sau altei instanțe de același grad; dacă casarea s-a dispus pentru necompetență, cauza va fi trimisă instanței competente sau organului cu atribuții jurisdicționale care are căderea de a soluționa litigiul dintre părți. În faza **r.e.** nu se aplică principiul non reformatio in pejus, întrucît această cale de atac este promovată de un organ de stat, căruia îi revine sarcina de supraveghere a legalității. Așa fiind, admițînd **r.e.**, instanța competentă poate pronunța o altă soluție decît cea susținută de procuror. Împotriva hotărîrii pronunțate de instanța de **r.e.** se poate exercita, pentru motivele prevăzute de lege, contestația în anulare; revizuirea poate fi promovată doar dacă instanța de **r.e.** a dispus modificarea hotărîrii atacate. Hotărîrea pronunțată de instanța care rejudecă cauza (în urma casării cu trimitere) este susceptibilă de a fi controlată prin căile de atac reglementate de lege. V. și **termenul de recurs extraordinar; încălcarea esențială a legii; vădită netemeinicie.** [I.L.]

recurs împotriva ordonanței de adjudecare, cale ordinară de atac care face posibilă exercitarea controlului judiciar, de către tribunalul județean, în ce privește legalitatea ordonanței de adjudecare dată de către judecătoria ce a asigurat înfăptuirea adjudecării. Termenul de **r.î.o. de a.** este de 40 de zile de la transcrierea acesteia de către debitor, creditor sau orice altă persoană interesată. Recursul este suspensiv de executare; el se judecă de urgență de către tribunalul județean. Pe întreaga durată a termenului de recurs și după introducerea recursului, pînă la soluționarea lui, prețul nu se distribuie, rămînînd în păstrare la C.E.C. Legea prevede că ordonanța de adjudecare poate fi casată numai pentru vicii ale procedurii de executare decurgînd din încălcarea unor dispoziții normative a căror nerespectare atrage sancțiunea nulității actelor

procedurale; pot fi invocate ca motive de recurs: necompetența instanței, excesul de putere și omisiunea esențială. În ipoteza casării ordonanței recurate, dosarul se trimite la judecătoria care a făcut executarea silită, cu obligația pentru aceasta de a relua executarea de la actul procedural care a determinat casarea. În caz de respingere a recursului ori de nedeclarare a lui în termen, ordonanța de adjudecare rămîne definitivă și executorie; la cererea adjudecatarului, ea va fi învestită cu formulă executorie, putînd fi executată. [M.C.]

recuzare, mijloc procedural prin intermediul căruia părțile pot solicita, în cazurile prevăzute de lege, îndepărtarea unuia sau a mai multor judecători din completul de judecată. **R.** poate fi solicitată de partea interesată doar dacă judecătorul se află în una din următoarele situații: cînd el, soțul său, ascendenții ori descendenții lor, au vreun interes în judecarea cauzei sau cînd este soț, rudă sau afin pînă la al patrulea grad inclusiv, cu vreuna din părți; cînd este soț, rudă sau afin, pînă în al patrulea grad inclusiv, cu avocatul sau mandatarul uneia din părți ori cînd este căsătorit cu fratele sau sora soțului uneia dintre persoanele menționate; cînd soțul în viață și nedespărțit este rudă sau afin a uneia din părți pînă la al patrulea grad inclusiv sau dacă, fiind încetat din viață sau despărțit, au rămas copii; dacă el, soțul sau rudele lor, pînă la al patrulea grad inclusiv, au o cauză asemănătoare cu aceea care se judecă sau dacă au un proces la instanța unde una din părți este judecător; dacă între aceleași persoane și una din părți a fost o judecată penală în timp de cinci ani înaintea recuzării; dacă este tutor sau curator al uneia dintre părți; dacă și-a spus părerea cu privire la cauza supusă judecății; dacă a primit de la una dintre părți daruri sau promisiuni de daruri ori altfel de îndatoriri; dacă există dușmănie între el, soțul sau una din rudele sale pînă la al patrulea grad inclusiv și una din părți, soții sau rudele pînă la gradul al treilea inclusiv. Motivele de **r.** sînt de strictă interpretare și prin urmare nu pot fi extinse la unele situații asemănătoare. Cererea de **r.** se face de partea interesată, verbal sau în scris, pentru fiecare judecător, înainte de începerea oricăror dezbateri; dacă motivele de **r.** au intervenit după începerea dezbaterilor, partea urmează să invoce acele împrejurări de îndată ce-i sînt cunoscute. Cererea se soluționează de instanța sesizată cu acțiunea principală, în compunerea căreia nu poate intra judecătorul ce s-a abținut sau care a fost recuzat; dacă completul de judecată nu se poate alcătui din cauza **r.**, sau cînd **r.** vizează toți judecătorii acelei instanțe, competența revine organului judiciar imediat superior. În timpul soluționării cererii de **r.** nu se poate îndeplini nici un act procedural; cererea de **r.** se soluționează fără citarea părților, în camera de chibzuire; judecătorul care a fost recuzat poate fi ascultat, dacă instanța apreciază necesar; interogatoriul nu poate fi folosit însă pentru dovedirea motivelor de **r.** Dacă moti-

vele de **r.** au fost dovedite, instanța dispune înlăturarea judecătorului respectiv de la soluționarea cauzei. Asupra cererii de **r.** instanța se pronunță printr-o încheiere care se citește în ședință publică; încheierea de admitere a **r.** nu este susceptibilă de nici o cale de atac; dacă instanța a respins cererea de **r.**, încheierea pronunțată poate fi atacată pe calea recursului, dar numai odată cu fondul cauzei. Încheierea pronunțată de instanță produce consecințe diferite: a) în ipoteza admiterii cererii de **r.**, judecătorul respectiv nu mai poate participa la soluționarea litigiului, urmînd să fie înlocuit; prin încheiere instanța va stabili și măsura în care actele îndeplinite de judecător urmează să fie menținute sau, dimpotrivă, trebuie refăcute; dacă s-a admis cererea de **r.** cu privire la toți judecătorii unui organ judiciar, cauza va fi trimisă spre soluționare la o altă instanță de același grad; b) în ipoteza respingerii cererii, judecata va continua cu participarea judecătorului supus **r.**; dacă se constată că cererea de **r.** a fost făcută cu reacredință, instanța poate dispune condamnarea părții la amendă și la despăgubiri față de partea adversă. Dispozițiile legale privitoare la **r.** se aplică și altor participanți procesuali, cum sînt procurorii, grefierii, experții, interpreții și traducătorii. [I.L.]

redeschiderea judecății, măsură dispusă de instanță, la cererea uneia dintre părți, în vederea continuării judecății. **R.j.** reprezintă o modalitate de reluare a dezbaterilor după suspendarea procesului civil. Cererea de **r.j.** poate fi făcută de partea interesată atîta timp cît nu a intervenit perimarea procesului; dacă procesul s-a suspendat prin lipsa părților, **r.j.** poate fi solicitată și de procuror. În cererea pentru **r.j.** va trebui să se arate și persoana care urmează să fie introdusă în cauză (moștenitori, tutore etc.) dacă judecata s-a suspendat de plin drept; suspendarea facultativă a procesului poate înceta prin **r.j.** doar dacă litigiul ce a determinat sistarea activității judiciare s-a soluționat printr-o hotărîre rămasă definitivă. În scopul reluării judecății, instanța fixează termen de înfățișare și dispune citarea părților; dezbaterile vor continua de la ultimul act de procedură îndeplinit în cauză. [I.L.]

reducerea amenzii, înlesnire de plată ce poate fi acordată de către Ministerul Finanțelor și are ca obiect amenzile aplicate de organele financiare, a căror încasare este dată în competența organelor financiare de sector al municipiului București, cele municipale, orășenești sau comunale. **R.a.** se acordă fie de la caz la caz, fie pe cale generală. [M.C.]

reducere de impozite, înlesnire de plată a creanțelor statului rezultînd din impozite, ce poate fi acordată de Ministerul Finanțelor în procentul prevăzut de lege, de la caz la caz sau pe cale generală. [M.C.]

reexaminarea litigiului arbitral 1. Fază a procedurii arbitrale în cursul căreia partea interesată solicită, în con-

dițiile legii, desființarea hotărîrii arbitrale pronunțate în litigiul a cărui reexaminare se cere; 2. Cale de atac prin care se urmărește retractarea hotărîrii de către organul arbitral care a pronunțat-o. **R.l.a.** poate fi cerută de către oricare din organizațiile socialiste care a figurat ca parte în litigiu, indiferent de poziția sa procesuală, dacă este nemulțumită de hotărîrea arbitrală dată în litigiu. **R.l.a.** se face de către însuși organul arbitral care a pronunțat hotărîrea, chiar și atunci cînd litigiul a fost soluționat de către un alt organ arbitrai decît cel competent. **R.l.a.** este posibilă numai dacă partea nemulțumită nu a fost citată la termenul fixat pentru dezbaterea și rezolvarea litigiului, deși citarea era obligatorie, sau dacă partea interesată prezintă acte noi, de natură să ducă la schimbarea soluției litigiului. **R.l.a.** nu este suspensivă de executare, dar arbitrul de stat poate aprecia dacă este cazul să suspende provizoriu executarea hotărîrii. Hotărîrea pronunțată în urma **r.l.a.** este supusă controlului, ca orice altă hotărîre arbitrală. V. și **cerere de reexaminare a litigiului arbitral; procedură arbitrală.** [M.M.]

refacerea înscrisurilor notariale, complex de operațiuni prin care se procedează la reconstituirea actelor și documentelor scrise care au dispărut în orice chip, fără a mai fi rămas vreun exemplar original. Pot fi refăcute înscrisurile întocmite de către organele notariale, cele săvîrșite de comitetele (birourile) executive ale consiliilor populare, precum și înscrisurile efectuate de reprezentanțele diplomatice. **R.î.n.** se face, la cererea părții interesate, de judecătoria în circumscripția căreia își are sediul organul care a întocmit acele înscrisuri. Dacă înscrisul notarial dispărut a fost întocmit de o reprezentanță diplomatică sau consulară, refacerea acestuia este de competența judecătoriei în a cărei rază teritorială domiciliază una din părți, sau a judecătoriei sectorului I București, cînd nici una din părți nu domiciliază în țară. Pentru **r.î.n.** pot fi folosite copiile legalizate de pe înscrisurile dispărute, instanța putînd cere în acest scop părților, altor persoane sau autorităților să depună copiile pe care le dețin. Înscrisurile refăcute țin locul originalelor pînă la găsirea acestora. [M.M.]

registre casnice, documente scrise, avînd caracter casnic și conținînd însemnări făcute de unele persoane cu privire la evenimente din viața lor care, uneori, se pot referi și la fapte juridice curente (de ex. contractarea unui împrumut, plata unei datorii etc.). **R.c.** nu fac dovadă în favoarea celui care le-a scris, dar au forță probantă împotriva lui cînd cuprind: primirea unei plăți; mențiunea expresă că nota sau scrierea din ele s-a făcut ca să țină loc de titlu în favoarea creditorului. Ele au puterea unei mărturisiri extrajudiciare și ca atare pot fi combătute prin orice fel de probe. [M.C.]

registre comerciale, condiții în care se înregistrează diferite acte, date și operațiuni cu caracter comercial. Con-

stituie un mijloc de probă creat de lege, încă din orînduirea sclavagistă, pentru avantajarea comercianților; ca urmare a lichidării în cea mai mare parte a comerțului particular, în țara noastră, în prezent, r.c. au o aplicație foarte redusă, fiind excluse în raporturile dintre organizațiile socialiste. Pentru a avea putere probatorie în favoarea comerciantului r.c. trebuie să fie regulat ținute, ceea ce presupune numerotarea și parafarea lor, precum și ca ele să poarte viza de deschidere și viza anuală de închidere a operațiunilor, pusă de instanța judecătorească, iar operațiunile comerciale să fie înregistrate corect, cronologic, fără ștersături sau adăugiri. [M.C.]

registru de evidență a redactării hotărîrilor, condică în care se înregistrează, în ordine, soluțiile pronunțate de instanță. **R. de e. a r.h.** se întocmește separat pentru cauzele civile; la secțiile tribunalelor județene hotărîrile se trec separat, după cum sînt sentințe sau decizii. [I.L.]

registru de înscrieri, instrument juridic servind (în sistemul de publicitate de transcrieri și înscrieri) la evidențierea ipotecilor și privilegiilor imobiliare, cu excepția privilegiului vînzătorului de imobil, care se transcrie în registrul de transcrieri. [M.C.]

registru de termene al arhivei, condică în cuprinsul căreia se înregistrează, pe termene de judecată, toate dosarele instanței. La tribunalele județene există cîte un **r. de t. al a.** pentru fiecare secție. [I.L.]

registru de transcrieri, instrument juridic servind (în sistemul de publicitate de transcrieri și înscrieri) la transcrierea actelor între vii, translative de drept de proprietate imobiliară sau constitutive de alte drepturi reale imobiliare, a ordonanțelor de adjudecare, a decretelor de expropriere, a renunțărilor la drepturi reale transcrise, a hotărîrilor judecătorești care constată existența unor convenții verbale translative de proprietate sau de orice alt drept real imobiliar, precum și a cesiunilor de venituri pe un termen mai mare de doi ani și a contractelor de locațiune imobiliară cu durată mai mare de trei ani. [M.C.]

registru general de dosare, condică în care se trec, în ordinea depunerii lor, toate actele de sesizare ale instanței. Numărul de ordine a înregistrării în **r.g. de d.** constituie și numărul de dosar pentru cauza respectivă; sub acest număr se vor înregistra ulterior toate cererile accesorii și incidentale. [I.L.]

registru informativ, condică în care se înregistrează, pentru fiecare dosar: primul termen de judecată; termenele ulterioare; data ieșirii dosarelor din arhivă și organul la care s-au predat; data reintrării dosarelor la arhivă; numărul și data hotărîrii; conexarea sau atașarea altui dosar și, pe scurt, soluția pronunțată. [I.L.]

regres cambial, mijloc juridic prin care posesorul unei cambii își poate realiza dreptul de creanță la împlinirea scadenței (sau, în anumite cazuri prevăzute de lege, chiar mai înainte de scadență), atunci

cînd debitorul principal (trasul) refuză plata, urmărind, după o procedură specială, pe debitorii de regres (trăgătorul, giranții și avaliștii lor). a) Exercitarea **r.c.** la scadență este condiționată de prezentarea prealabilă a titlului cambial trasului și de refuzul sau neputința de plată a acestuia; dacă sînt mai mulți trași, cambia trebuie prezentată tuturor, iar dacă există un domiciliatar, un indicat la nevoie sau un acceptant pentru onoare, plata trebuie cerută și lor. Nu este necesar ca plata să fi fost cerută și avalistului trasului. **R.c.** nu poate avea loc, ori de cîte ori refuzul trasului este justificat de legitimarea vicioasă a posesorului, de refuzul predării cambiei sau de alte asemenea motive; de asemenea, el nu poate avea loc împotriva debitorilor în favoarea cărora a fost oferită plata prin intervenție, dar care a fost refuzată; în fine, **r.c.** poate fi exercitat numai pentru o parte din sumă, dacă cealaltă parte a ei a fost achitată de către debitorul principal. b) Exercitarea **r.c.** mai înainte de scadență este admisibilă în cazul producerii unor fapte de natură să facă improbabilă plata la împlinirea scadenței; asemenea fapte sînt menționate de lege după cum urmează: refuzul trasului de a accepta în tot sau în parte cambia (ipoteza presupune că în cuprinsul cambiei a fost inserată o clauză prin care trăgătorul interzice prezentarea acesteia spre acceptare sau prin care prezentarea ei spre acceptare este interzisă înainte de împlinirea unui termen prestabilit); conturarea unei incertitudini derivînd din situația economică a trasului, care este de natură să discrediteze cambia (și care presupune una din următoarele împrejurări: falimentul trasului; încetarea plăților de către tras, mai înainte de a fi constatată printr-o hotărîre judecătorească; execuția infructuoasă asupra bunurilor trasului; declararea în stare de faliment a trăgătorului unei cambii neacceptabile). Indiferent care este cauza ce justifică posibilitatea exercitării **r.c.** mai înainte de scadență, de vreme ce posesorul cambiei a dobîndit această posibilitate, el continuă să și-o păstreze chiar dacă înaintea valorificării ei cauza care a generat-o a încetat să mai existe. Fie că este la scadență, fie că este mai înainte de scadență, **r.c.** implică încunoștiințarea prealabilă a debitorilor de regres că titlul nu a fost onorat; în acest scop legea a instituit în sarcina celui ce pretinde plata, obligația avizării lor. Astfel, posesorul trebuie să încunoștiințeze pe girantul său și pe trăgător, în termenul stabilit de lege, despre neacceptare și neplată; fiecare girant trebuie, de asemenea, în intervalul de timp fixat de lege, să aducă la cunoștința propriului girant înștiințarea ce a primit, arătînd numele și adresa celui ce i-a trimis-o; aceeași încunoștiințare care a fost făcută unui semnatar al cambiei trebuie făcută și avalistului său. În principiu, obligația de încunoștiințare ia ființă numai dacă s-a dresat protestul, iar atunci cînd există clauza „fără protest", numai dacă s-a făcut prezentarea cambiei. Transmițîndu-se de la posesorul cambiei, rînd pe rînd la toți giranții, încunoștiințarea (avizul) par-

curge în sens invers drumul străbătut. de cambie cu ocazia circulației sale. La dreptul de a fi avizat se poate renunța printr-o clauză a cambiei sau printr-o convenție distinctă; o asemenea clauză va fi însă opozabilă numai celui de la care emană. Girantul care renunță la aviz, dar primește totuși avizul, are îndatorirea să-l comunice mai departe. Transmiterea avizului între obligații cambiali se poate face prin orice mijloc de comunicare (verbal sau scris), iar avizarea poate fi dovedită prin orice mijloc de probă, sarcina probei revenind celui care avea obligația de avizare. Neîndeplinirea sau îndeplinirea cu întîrziere a obligației de avizare generează un drept la despăgubire, cuantumul despăgubirii neputînd însă depăși suma din cambie; asemenea situații nu antrenează decăderea din dreptul de regres. În această materie sînt aplicabile principiile răspunderii civile contractuale. Nu este îndreptățit la despăgubire acela care, neprimind avizul, a luat cunoștință pe altă cale despre refuzul de acceptare sau plată; sînt îndreptățiți la despăgubiri pentru prejudiciul suferit, girantul celui în culpă, precum și toți predecesorii lui, care nici ei n-au fost avizați. [M.C.]

regulator de competență, denumire dată hotărîrii prin care instanța ierarhic superioară se pronunță asupra unui conflict de competență. Prin intermediul **r. de c.** se desemnează instanța sau organul cu activitate jurisdicțională căruia îi revine sarcina de a soluționa o anumită cauză civilă. V. și **conflict de competență.** [I.L.]

reiterare, repunere în discuție, în cadrul procesual prescris de lege, a unor pretenții sau apărări asupra cărora nu s-a pronunțat o hotărîre definitivă. Astfel: a) în cazul în care, cu ocazia judecării unei prime acțiuni, reclamantul renunță la un capăt de cerere, iar instanța ia act, el este îndreptățit să reitereze acel capăt de cerere în cadrul unei noi acțiuni, fără a i se putea opune puterea lucrului judecat; b) în ceea ce privește nulitățile și excepțiile relative, dacă au fost invocate în termen și instanța de fond le-a respins, partea interesată le poate reitera pe calea recursului, fără a i se putea opune decăderea din dreptul de a le mai invoca, și cere să se controleze modul cum au fost soluționate. V. și **renunțare la judecată; excepții de procedură; nulitatea actelor de procedură.** [D.R.]

rejudecare, măsură dispusă de instanța de control judiciar în scopul reluării activității procesuale ca urmare a desființării hotărîrii judecătorești. **R.** se dispune doar în cazul admiterii unei căi de atac și a desființării totale sau parțiale a hotărîrii supuse controlului judiciar. **R.** se dispune în cazul casării totale sau parțiale a hotărîrii în urma admiterii recursului sau a recursului extraordinar; ea are loc și în cazul admiterii căilor extraordinare de atac de retractare. În ipoteza casării hotărîrii (prin intermediul recursului) **r.** se face, de regulă, de instanța de recurs și numai în cazurile limitativ prevăzute de lege se face de instanța care a judecat cauza

în fond sau de o altă instanță de același grad; dacă hotărîrea a fost desființată pe calea recursului extraordinar, r. se va face de instanța a cărei hotărîre a fost casată sau de o altă instanță de același grad. În ipoteza admiterii căilor extraordinare de atac de retractare, r. se va face de instanța competentă a se pronunța asupra cererii de revizuire sau asupra contestației în anulare. V. și **rejudecarea fondului după casare.** [I.L.]

rejudecarea fondului după casare, măsură dispusă de instanța de control judiciar în scopul reluării activității procesuale ca urmare a admiterii recursului sau a recursului extraordinar. **R.** are ca finalitate pronunțarea unei hotărîri noi, conformă adevărului și în strictă concordanță cu principiul legalității socialiste. Atribuțiile instanței competente a se pronunța cu prilejul **r.** diferă în funcție de natura casării: 1) În cazul casării parțiale instanța este limitată la cercetarea și soluționarea acelor aspecte ce au determinat desființarea hotărîrii; problemele de fapt și de drept care nu au format obiectul deciziei de casare dobîndesc autoritate de lucru judecat. 2) În ipoteza casării totale instanța competentă va cerceta și soluționa din nou toate aspectele de fapt și de drept ale cauzei; părțile vor putea invoca în fața instanței de rejudecare toate mijloacele de apărare de care s-au servit cu prilejul primei judecăți. Dispozițiile deciziei de casare privitoare la dezlegarea problemelor de drept ale cauzei sînt obligatorii pentru judecătorii fondului; interpretarea diferită a problemelor de drept, dezlegate deja de instanța de recurs, poate conduce la o nouă casare. Instanța de rejudecare are deplină putere de apreciere asupra stării de fapt; ea poate pronunța o soluție nouă avînd deopotrivă posibilitatea de a ajunge la aceeași concluzie la care s-a oprit și prima instanță. Sînt însă obligatorii pentru instanța de rejudecare indicațiile date prin decizia de casare cu privire la completarea materialului probatoriu sau la necesitatea lămuririi anumitor împrejurări de fapt ale cauzei. În toate situațiile, instanța de rejudecare va pronunța o nouă hotărîre, cu un dispozitiv propriu. [I.L.]

relativitatea lucrului judecat, principiu potrivit căruia excepția autorității lucrului judecat nu poate fi opusă decît între persoanele care au figurat ca părți în procesul în care hotărîrea a fost pronunțată. Hotărîrile judecătorești produc, prin urmare, efecte numai între părțile litigante și nicidecum față de terți. Efectul lor, ca și cel produs de contracte, este deci relativ: res inter alios judicata aliis nec nocere nec prodesse potest (lucrul judecat — judecata care a avut loc — între unii, nu poate nici folosi nici vătăma altora). Identitatea de persoane trebuie înțeleasă din punct de vedere juridic și nu fizic; drept urmare, în cazul reprezentării hotărîrea își va produce efectele față de parte și nu față de reprezentantul ei. Sînt considerate părți în proces, și deci hotărîrea le este opozabilă, deși nu au figurat în această calitate în instanță, succesorii universali, cei cu

titlu universal și creditorii chirografari care, sub rezerva acțiunii pauliene, se consideră reprezentați de debitorii lor. Unele hotărîri constituie autoritate de lucru judecat erga omnes și deci nu li se aplică principiul **r.l.j.** Aceasta deoarece, prin asemenea hotărîri, se constituie pentru părțile în cauză o nouă stare cu efecte juridice generale. Produc asemenea efect hotărîrile de divorț, de punere și scoatere de sub interdicție, de anulare a căsătoriei ș.a. V. și **autoritate de lucru judecat; parte în proces.** [D.R.]

renunțare la drept, act unilateral și de dispoziție prin care reclamantul se desistă de la dreptul subiectiv afirmat pe calea acțiunii civile. **R. la d.** produce efecte energice, în sensul că reclamantul pierde definitiv posibilitatea de a-și valorifica, prin intermediul justiției, pretențiile ce au format obiectul judecății. **R. la d.** implică cu necesitate exprimarea liberă și neechivocă a consimțămîntului, precum și capacitatea reclamantului de a dispune; mandatarul părții poate face o atare renunțare numai în temeiul unei procuri speciale; jurisconsulții unităților socialiste pot face acte de dispoziție doar în mod excepțional și numai pe baza unei procuri speciale. **R. la d.** trebuie făcută în ședință publică sau prin înscris autentic; ea poate avea loc în orice fază a procesului civil, chiar și în fața instanței de recurs. Desistarea se face sub controlul instanței de judecată, care are obligația de a examina dacă **r. la d.** nu contravine legii, regulilor de conviețuire socialistă sau intereselor legitime ale unei persoane. **R. la d.** este eficientă îndeosebi în cadrul acțiunilor patrimoniale; în cazul acțiunilor personale nepatrimoniale și al litigiilor care izvorăsc din raporturile juridice de muncă părțile nu pot dispune, în principiu, de drepturile ce formează obiectul acestora. Asupra **r. la d.** instanța se pronunță printr-o hotărîre de respingere în fond a acțiunii; hotărîrea pronunțată în aceste condiții nu este susceptibilă de recurs. Dacă **r. la d.** intervine în faza recursului, instanța de casare va anula, în totul sau în parte, hotărîrea atacată, în măsura desistării. [I.L]

renunțarea la judecată, act unilateral și de dispoziție prin care reclamantul își manifestă în mod expres voința de a se desista de la judecată. Reclamantul are, potrivit legii, posibilitatea de a renunța oricînd la judecată, fie verbal în ședință, fie prin cerere scrisă; odată ce reclamantul a renunțat la judecată, instanța are obligația de a lua act de declarația acestuia printr-o încheiere ce nu este susceptibilă de recurs. **R. la j.** poate interveni în orice proces civil și în orice fază a acestuia; dacă părțile au intrat în dezbaterea fondului, renunțarea reclamantului este condiționată de acordul părții adverse. Dacă **r. la j.** intervine înainte de comunicarea acțiunii către pîrît, reclamantul nu va fi obligat să suporte cheltuielile de judecată; în cazul desistării reclamantului după comunicarea cererii de chemare în judecată, el va putea fi obligat, la cererea pîrîtului, să plătească cheltuielile pe care le-a ocazionat. **R. la j.** trebuie făcută perso-

nal de reclamant; de asemenea, reclamantul trebuie să aibă capacitatea de a dispune; mandatarul poate îndeplini un asemenea act de dispoziție doar în baza unei procuri speciale. Desistarea făcută de reprezentanții și ocrotitorii legali ai persoanelor lipsite de capacitate procesuală de exercițiu sau avînd o capacitate restrînsă, trebuie încuviințată de autoritatea tutelară. **R. la j.** este divizibilă, în sensul că desistarea unui reclamant nu se răsfrînge asupra situației procesuale a celorlalți; dacă renunțarea vizează un singur pîrît, judecata va continua cu privire la ceilalți (pîriți). **R. la j.** produce numai efecte de ordin procedural, dreptul subiectiv nefiind afectat de un asemenea act de dispoziție; reclamantul va avea astfel posibilitatea de a promova o nouă acțiune, dacă între timp nu s-a împlinit termenul de prescripție. Încheierea prin care instanța ia act de **r. la j.** conduce la stingerea procesului (prin închiderea dosarului). [I.L.]

renunțare la recurs, act de dispoziție prin care părțile se desistă de la exercițiul căii ordinare de atac a recursului. **R. la r.** se poate face după pronunțarea hotărîrii și pînă la expirarea termenului prevăzut de lege pentru declararea recursului. **R. la r.** se poate realiza imediat după pronunțarea hotărîrii, în fața instanței de judecată; în acest scop se vor face mențiunile corespunzătoare într-un proces verbal ce urmează să fie semnat de președinte și de grefierul de ședință; **r. la r.** se poate face și ulterior prin înfățișarea părții în fața președintelui sau prin înscris autentic. V. și **achiesare; retragerea recursului.** [I.L.]

reprezentant, 1. Persoană care încheie, prin reprezentare, un act juridic în numele și pe socoteala unei alte persoane numită reprezentat. **2.** Persoană care, avînd îndreptățirea să reprezinte în justiție pe o altă persoană numită reprezentat, participă la proces sau la îndeplinirea oricăror acte procedurale în numele acesteia pentru a-i apăra interesele. Poate fi **r.** numai persoana care îndeplinește următoarele condiții: are capacitate de exercițiu; are intenția de a reprezenta, pe care o face cunoscută și părții cu care încheie actul (sau organului de jurisdicție în fața căruia se desfășoară procesul); are puterea de a reprezenta. În funcție de sursa puterii de a reprezenta — care poate fi legea, dispoziția instanței sau însăși voința persoanei reprezentate — **r.** este legal, judiciar sau convențional (mandatar). [M.C.]

reprezentare convențională, varietate a reprezentării judiciare avînd caracter facultativ (voluntar) și privind partea care dispune de capacitate de exercițiu, dar înțelege să conducă procesul prin intermediul unui reprezentant. Este o instituție legată de principiul fundamental al dreptului la apărare. În dreptul nostru regula este că exercitarea dreptului de apărare prin reprezentanți constituie o facultate neîngrădită a părții; instanța nu poate refuza reprezentarea, dar legea stabilește și totodată limitează persoanele care în mod profesional pot apăra în justiție interesele altora. **R.** în justiție nu este obligatorie

cînd titularul dreptului are exercițiul drepturilor civile, dar ea este totdeauna posibilă; prin excepție, **r.** nu este cu putință, partea fiind obligată să stea personal în proces în următoarele situații: la judecata în fond a procesului de divorț și la interogatoriu (în acest din urmă caz, mai puțin persoanele domiciliate în străinătate, precum și persoanele juridice, care pot da răspunsuri scrise). [M.C.]

reprezentare judiciară, instituție juridică desemnînd situația în care o persoană numită reprezentant îndeplinește actele procesuale într-un proces și participă la raporturile procesuale, în numele și pentru o altă persoană, numită reprezentat, care este titularul dreptului litigios. În procesul civil, **r.j.** este uneori facultativă iar alteori obligatorie. Codul de procedură civilă distinge două variante ale **r.j.**: reprezentarea legală sau obligatorie (care privește persoanele lipsite de capacitatea de exercițiu) și reprezentarea voluntară sau convențională (ce se referă la partea ce are capacitate de exercițiu, dar care înțelege să conducă procesul printr-un mandatar. [M.C.]

reprezentare legală (sau obligatorie), varietate a reprezentării judiciare care se distinge prin aceea că privește persoanele lipsite de capacitate de exercițiu, acestea putînd sta în justiție numai prin reprezentantul lor legal. Sînt lipsiți de capacitate de exercițiu: minorul pînă la vîrsta de 14 ani și interzisul judecătoresc. Au calitatea de reprezentant legal: a) părinții (sau în lipsa acestora tutorele) pentru minorul care nu a împlinit vîrsta de 14 ani; b) tutorele ori curatorul numit provizoriu de autoritatea tutelară pînă la rezolvarea cererii de punere sub interdicție, pentru interzisul judecătoresc. Codul comercial reglementează situația comerciantului falit, care poate exercita acțiunile sale patrimoniale numai prin judecătorul sindic, care este reprezentantul său legal; incapacitatea falitului este însă relativă, fiind creată în folosul masei credale, ceea ce face ca o acțiune inițiată de el să se valideze dacă este însușită de judecătorul sindic, sau dacă între timp încetează starea de faliment. [M.C.]

reprezentare legală temporară, specie a reprezentării legale primind aplicare în anumite situații excepționale și avînd drept scop ocrotirea intereselor incapabililor aflați în asemenea situații. Legea reglementează următoarele situații de acest gen: a) în cazul în care o persoană lipsită de capacitate de exercițiu nu are reprezentant legal și există urgență în judecarea procesului care o privește, la cererea părții interesate se va numi un curator special care-l va reprezenta pe incapabil, pînă la numirea, cu respectarea procedurii prevăzute de lege, a unui reprezentant legal al acestuia; b) atunci cînd există conflict de interese între cel reprezentat și reprezentantul său legal (cum ar fi situația în care minorul trebuie să pornească un proces împotriva tutorelui, sau cazul cînd reprezentatul și reprezentantul sînt părți într-un proces de ieșire din indiviziune), se va numi de asemenea un curator special pen-

tru a reprezenta interesele celui lipsit de capacitate de exercițiu. Legea dispune că în ambele cazuri numirea curatorului se face de către instanță; nimic nu se opune însă ca numirea să fie făcută și de către autoritatea tutelară. V. și **reprezentare legală.** [M.C.]

repunerea cauzei pe rol, măsură dispusă de instanță în vederea reluării judecății atunci cînd constată, cu prilejul deliberării, că anumite împrejurări de fapt sau de drept au rămas nelămurite. Măsura **r.e. pe r.** se dispune, adeseori, în scopul respectării unor principii procesuale, cum sînt principiul adevărului, al contradictorialității și al dreptului de apărare. **R.c. pe r.** poate fi dispusă pentru efectuarea unor dovezi suplimentare în vederea lămuririi anumitor împrejurări de fapt; ea poate fi ordonată chiar și pentru discutarea de către părți a unor probleme de drept ce nu au format obiect al dezbaterilor contradictorii (de pildă, în ipoteza în care părțile au făcut unele susțineri noi în cadrul concluziilor scrise). În scopul reluării activității procesuale, instanța va fixa un termen la care urmează să fie citate părțile; judecata se va limita la clarificarea problemelor ce au ocazionat **r.c. pe r.** Această măsură poate fi dispusă și de către instanța de recurs, dacă constată, cu prilejul deliberării, că anumite împrejurări ale cauzei necesită noi lămuriri. În toate cazurile, **r.c. pe r.** se poate dispune după închiderea dezbaterilor, dar înainte de pronunțarea hotărîrii. [I.L.]

repunere în termen, mijloc juridic prin care instanța judecătorească sau organul arbitral poate dispune, la cerere sau chiar din oficiu, judecarea sau rezolvarea unei acțiuni, atunci cînd constată ca fiind temeinic justificate cauzele pentru care termenul legal de prescripție al acțiunii respective a fost depășit. **R. în t.** constituie un artificiu juridic ce permite organului de jurisdicție să considere că un termen de prescripție, deși expirat, nu este totuși împlinit; ea este reglementată ca o instituție cu aplicare generală la toate drepturile la acțiune supuse prescripției extinctive. Avînd această semnificație și acest domeniu de aplicare, **r. în t.** poate fi acordată deopotrivă în cadrul acțiunii pentru valorificarea unui drept subiectiv patrimonial, ca și în cadrul unei acțiuni pentru valorificarea unui drept subiectiv personal nepatrimonial, dintre acelea care — prin excepție de la regula imprescriptibilității drepturilor personale nepatrimoniale — intră în domeniul de incidență al prescripției extinctive. Legea nu enumeră cazurile în care poate fi acordată **r. în t.,** lăsînd organelor de jurisdicție libertatea de apreciere a împrejurărilor invocate de reclamant; limitele acestei libertăți rezultă din formula utilizată de legiutor: „cauze temeinic justificate", care subliniază caracterul excepțional al **r. în t.** și — în acest context — obligația implicită a organului de jurisdicție de a manifesta circumspecție în acordarea ei. Raportate la evenimentele de forță majoră, împrejurările susceptibile să îndreptățească **r. în t.** sînt numai împiedicări

relative, avînd caracter de obstacol numai pentru reclamant și pentru cei ce s-ar afla în aceleași condiții cu acesta, dar nu și pentru orice reclamant diligent. **R. în t.** nu poate fi acordată atunci cînd titularul dreptului la acțiune era în măsură să înlăture cauza care a împiedicat introducerea în termen a acțiunii, dar n-a făcut-o din culpa sa. Spre deosebire de întreruperea și de suspendarea prescripției, care operează în puterea legii, fiind numai constatate de organele de jurisdicție, **r. în t.** este un act al acestor organe și operează în temeiul hotărîrii date de ele; ea poate fi acordată atît la cererea părții interesate (titularul dreptului la acțiune) cît și din oficiu. Cererea de **r. în t.** poate fi făcută în cel mult o lună de la încetarea cauzelor care justifică depășirea termenului de prescripție; pentru identitate de rațiune, și organul de jurisdicție va putea acorda din oficiu **r. în t.** numai dacă acțiunea a fost introdusă în același termen de o lună de la încetarea împiedicării care a justificat depășirea termenului de prescripție. [M.C.]

respingerea acțiunii, soluție prin care instanța de fond, apreciind asupra conținutului litigios al cauzei judecate, îi dă cîștig de cauză pîrîtului. Soluția **r.a.** poate privi sau poate să exceadă fondul litigios al cauzei. 1) Soluția **r.a.** privește fondul litigios al cauzei cînd pretențiile reclamantului, de pretins titular al dreptului, s-au dovedit a fi neîntemeiate. În acest cadru **r.a.** se pronunță cînd: a) se constată existența raportului juridic de drept material, fără a se constata însă și o nesocotire ori încălcare din partea pîrîtului a dreptului reclamantului; b) se constată că raportul de drept material, invocat de reclamant, a fost stins printr-o cauză legală; c) se constată că dreptul pretins de reclamant nu este un drept în funcțiune, respectiv că este afectat de modalități (termen sau condiție suspensive) și nu poate fi apărat încă pe cale judiciară, etc. 2) Soluția **r.a.** excede fondului litigios al cauzei cînd instanța a fost împiedicată să facă aceasta pe motiv că i s-a invocat o excepție de fond care s-a dovedit a fi întemeiată. Astfel acțiunea va fi respinsă fără a se intra în fondul litigios al cauzei, dacă se dovedește că: a operat prescripția dreptului la acțiune, există autoritate de lucru judecat, se constată lipsa calității juridice procesuale a părților, există un motiv legal de inadmisibilitate. Distincția dintre **r.a.** în fond ca fiind neîntemeiată și **r.a.** pe motiv că a fost primită o excepție care împiedică cercetarea fondului cauzei este importantă, între altele, în ceea ce privește calea de urmat în cazul în care hotărîrea primei instanțe este casată. Sub acest aspect, în prima situație casarea are loc cu reținere, iar în cea de a doua — cu trimitere. În cazul organizațiilor socialiste se justifică, dacă organizația socialistă pîrîtă se poate apăra atît în fond, cît și pe cale de excepție (de ex. să invoce excepția de prescripție a dreptului la acțiune) ca soluția de respingere a acțiunii să se facă pe ambele temeiuri: ca prescrisă și neîntemeiată. Este necesar a se proceda astfel pentru a se evita eventualele

neînțelegeri ce ar putea rezulta din obligația organizației pîrîte de a vărsa la bugetul de stat ceea ce datora fostei organizații creditoare. V. și **apărări de fond; ordinea de soluționare a excepțiilor.** [D.R.]

respingerea recursului, soluție pronunțată de instanța de recurs în sensul confirmării, exprese sau implicite, a hotărîrii atacate. **R.r.** și confirmarea expresă a legalității și temeiniciei hotărîrii atacate se bazează pe aprecierea instanței de control judiciar asupra modului cum prima instanță a soluționat cauza în fond. Cu alte cuvinte, cînd **r.r.** a fost pronunțată în urma discuțiilor contradictorii purtate de părți asupra legalității și temeiniciei hotărîrii atacate atît prin prisma motivelor invocate de recurent, cît și, eventual, din oficiu de către instanța de control judiciar. Confirmarea expresă a hotărîrii primei instanțe, ca urmare a **r.r.** se poate face și cu substituirea, cînd este cazul, a unei alte motivări date soluției păstrate. **R.r.** se poate datora și neîndeplinirii unor condiții de formă care opresc efectuarea controlului judiciar asupra hotărîrii atacate. Așa, de pildă, instanța de control judiciar va respinge recursul ori de cîte ori va constata că acesta a fost tardiv introdus sau netimbrat. În atare situații, confirmarea hotărîrii atacate se face implicit; adică fără ca instanța de control judiciar să poată aprecia asupra legalității și temeiniciei ei prin prisma nulităților invocate ca motive de recurs. În cazul în care recursul a fost respins, menținîndu-se — expres sau implicit — hotărîrea atacată, faza de judecată a procesului ia sfîrșit, prin rămînerea definitivă a hotărîrii, cu toate consecințele ce decurg din această calitate. V. și **hotărîre definitivă.** [D.R.]

reședință, noțiune ce desemnează locuința temporară și secundară a unei persoane fizice. În dreptul procesual civil **r.** constituie un criteriu subsidiar de stabilire a competenței teritoriale. Astfel, dacă pîrîtul are domiciliul în străinătate sau nu are domiciliul cunoscut, cererea se face la instanța **r.** sale din țară, iar dacă nu are nici **r.** cunoscută, la instanța domiciliului sau **r.** reclamantului. De asemenea, cînd partea are, în afară de domiciliu, și o **r.** unde locuiește de fapt, ea trebuie citată acolo; aceasta deoarece citarea are ca scop tocmai încunoștiințarea părții despre existența procesului. Citația și toate actele de procedură se comunică părților sau altor participanți la domiciliul ori **r.** acestora. [I.L.]

retragerea recursului, facultate recunoscută recurentului în scopul de a-și putea retracta calea de atac pe care a declarat-o. **R.r.** poate avea loc pînă la închiderea dezbaterilor în fața instanței de control judiciar; ea se poate face prin cerere scrisă, prezentată personal sau prin declarație verbală, făcută de recurent, în ședința publică; partea își poate retrage recursul și prin înscris autentic, acesta urmînd să fie înfățișat instanței competente. Instanța este obligată însă să cerceteze dacă declarația de **r.r.** nu este făcută din eroare, atrăgînd atenția recurentului asupra consecințelor pe care le determină

atitudinea sa. Recursul poate fi retras și de procuror, dar partea în favoarea căreia s-a exercitat calea de atac și-o poate însuși. **R.r.** determină închiderea dosarului de către instanța de control judiciar. [I.L.]

rezoluție pentru fixarea termenului, mențiune făcută de președintele instanței sau de judecătorul de serviciu, pe cererea de chemare în judecată, pentru stabilirea datei la care părțile urmează să se înfățișeze. **R.p.f.t.** poate fi făcută de președintele instanței sau de judecătorul de serviciu numai după verificarea prealabilă a conținutului cererii și a condițiilor impuse de lege; astfel, se va verifica plata taxelor de timbru; în mod excepțional se va putea primi și o cerere netimbrată sau insuficient timbrată, cu obligarea reclamantului de a îndeplini această cerință pînă la primul termen fixat de instanță. Prin rezoluție se va stabili primul termen de judecată, dispunîndu-se în același timp citarea părților; dacă cererea de chemare în judecată este prezentată personal de reclamant și acesta este de față la fixarea zilei de înfățișare, el va lua termenul în cunoștință: lipsa reclamantului la primul termen conduce însă la citarea sa pentru termenul următor. [I.L.]

revizuire, cale extraordinară de atac prin intermediul căreia, pe baza unor fapte, împrejurări sau probe descoperite după ce judecata a avut loc, se urmărește retractarea unei hotărîri judecătorești civile definitive și efectuarea unei noi judecăți. Condițiile generale cerute pentru exercitarea căii de atac a **r.** sînt următoarele: a) existența unei hotărîri judecătorești sau a unui alt organ de jurisdicție (de ex. a comisiilor de judecată) definitive pe care legea să o declare susceptibilă de a fi atacată prin intermediul **r.**; b) posibilitatea, reală sau aparentă, de a fi invocat un motiv de **r.** prevăzut de lege; c) existența unei părți, care cere **r.**, nemulțumită de hotărîrea dată; d) respectarea termenului în care cererea poate fi introdusă, care, în majoritatea cazurilor, este de o lună; fac excepție motivele de la pct. 8 și pct. 6 final (v. **motivele de revizuire**), cazuri în care termenul este de 15 zile și respectiv de 6 luni; e) introducerea cererii de **r.** nu are efect suspensiv asupra executării hotărîrii atacate; instanța poate însă să suspende executarea, sub condiția depunerii unei cauțiuni. Procedura după care se soluționează calea de atac a **r.** este următoarea: a) legea nu impune vreo condiție privitoare la cuprinsul cererii; ea va fi redactată conform principiilor generale, arătîndu-se numele părților, obiectul și motivele; b) ca orice cale de atac, **r.** poate fi cerută numai de partea care are interes; adică de partea lezată direct prin existența vreunuia din motivele prevăzute de lege; ea poate fi folosită și de procuror; c) cererea de **r.** se adresează instanței a cărei hotărîre se urmărește a fi anulată, iar cînd **r.** se cere pentru contrarietate de hotărîri, la instanța superioară în grad față de instanța sau instanțele care au pronunțat hotărîrile potrivnice; d) cererea de **r.** se judecă după regulile dreptului comun; în prima etapă, judecata va fi mărginită numai la

motivul sau motivele pentru care **r.** hotărîrii a fost cerută, iar în a doua etapă, dacă cererea s-a dovedit a fi întemeiată, la rejudecarea din nou a cauzei; e) dacă cererea de **r.** este admisă, se va proceda la schimbarea, în tot sau numai în parte, a hotărîrii a cărei **r.** s-a cerut; face excepție cazul de **r.** pentru contrarietate de hotărîri, cînd se va dispune anularea ultimei hotărîri; f) hotărîrea dată este supusă recursului numai dacă era recurabilă și hotărîrea care a fost revizuită. V. și **motivele de revizuire; cale incidentă; termen de revizuire.** [D.R.]

rol activ, v. **principiul rolului activ al instanței.**

rudenie și afinitate, situație bazată pe legătura (juridică sau de sînge) ce există între două sau mai multe persoane. **R. și a.** poate constitui un motiv de recuzare și strămutare a procesului civil. Potrivit legii, oricare dintre părți poate solicita fie recuzarea, fie strămutarea procesului civil; acest drept de opțiune vizează situațiile cînd una din părți are cel puțin două rude sau afini, pînă la al patrulea grad inclusiv, printre judecătorii sau asesorii populari ai instanței; dacă partea are doar o singură rudă sau afin printre membrii acelei instanțe, ea poate solicita numai recuzarea. Strămutarea se deosebește de recuzare, chiar dacă ambele cereri se întemeiază pe motive **de r. și a.**; în prima situație cauza se trimite spre soluționare la o altă instanță decît cea competentă, pentru realizarea unei judecăți obiective; în schimb, recuzarea conduce doar la înlăturarea judecătorilor din completul de judecată. V. și **strămutarea procesului.** [I.L.]

sancțiuni procedurale, măsuri cu caracter de constrîngere menite să garanteze respectarea normelor juridice care prescriu formele și condițiile după care trebuie să se desfășoare activitatea judiciară în pricinile civile. **S.p.** îndeplinesc o dublă funcție: de a-i preveni pe participanții la procesul civil să respecte disciplina procesuală și de a-i pedepsi pe cei care o încalcă. **S.p.** sînt diferite și se aplică, în funcție de încălcarea sau neobservarea formelor și condițiilor impuse de lege, actelor și participanților la activitatea judiciară. Astfel: a) nulitatea este **s.p.** care se aplică actelor ce nu întrunesc condițiile pe care legea le prescrie pentru existența sau validitatea lor; b) prescripția și decăderea sînt **s.p.** care fac să se stingă drepturi care n-au fost exercitate în termenele prevăzute de lege: prescripția stinge dreptul de sesizare inițială, primară sau de început a organelor de jurisdicție, denumit „dreptul la acțiune", iar decăderea stinge drepturile procesuale care se nasc și sînt recunoscute părților interesate după ce organul de jurisdicție a fost sesizat; c) despăgubirile și amenzile sînt **s.p.** ce se pot aplica atît părților cît și altor participanți la activitatea judiciară, pentru neîndeplinirea sau îndeplinirea defectuoasă a anumitor acte de procedură ori pentru exercitarea abuzivă de către părți a anumitor drepturi procesuale; d) suportarea consecințelor care rezultă din anumite soluții care, în fond, reprezintă **s.p.**, cum sînt perimarea judecății și respingerea acțiunii de divorț ca nesusținută; e) suportarea, dacă este cazul, de către orice participant la procesul civil, a unor sancțiuni penale, dacă se fac vinovați de săvîrșirea unei fapte care împiedică înfăptuirea justiției. Un rol important în realizarea funcțiilor **s.p.** îi revine instanței de judecată, care, din oficiu, printr-un control energic asupra conduitei fiecărui participant la activitatea judicară, trebuie să asigure respectarea legii și să mențină în stare de echilibru interesele contrarii ale părților. V. și **amendă judiciară; decădere; nulitatea actelor de procedură; cheltuieli de judecată.** [D.R.]

sarcina probei, expresie ce desemnează îndatorirea fiecărui împricinat de a produce în fața instanței de judecată probele pe care își întemeiază pretențiile sau apărările formulate, și totodată dreptul și obligația acesteia din urmă de a ordona din oficiu administrarea oricăror probe pe care le-ar aprecia ca necesare pentru corecta soluționare a pricinii. Legea consacră principiul potrivit căruia cel ce face o propunere înaintea judecății trebuie să o dove-

deasca. În dreptul socialist instanța judecătorească are dreptul și chiar obligația să ordone orice probă necesară aflării adevărului. Specific dreptului probator socialist, sub aspectul s.p., este îmbinarea dreptului de dispoziție și de inițiativă al părților cu inițiativa judecătorului; înfăptuirea acestei îmbinări constituie premisa indispensabilă a oricărei soluții juste. [M.C.]

scrisori, comunicări scrise de mînă sau la mașină, semnate în mod obișnuit, pe care expeditorul le face destinatarului prin intermediul poștei sau al unei terțe persoane și care pot servi, dacă este cazul, ca mijloace de probă în justiție. Conținutul extrem de variat al s. — descrieri de fapte, îndeplinirea unor obligații, notificări, diverse aprecieri etc. — determină din ce în ce mai mult folosirea lor ca mijloace de probă în justiție. Posibilitatea de folosire a s. ca mijloace de probă implică respectarea următoarelor două condiții: dreptul de proprietate al destinatarului asupra s. și, dacă este cazul, caracterul confidențial al conținutului lor. Ca regulă generală — cu precizările care se impun a fi făcute pentru fiecare caz în parte — aceste două condiții trebuie să fie întrunite de toți acei care se prevalează de dreptul de a se folosi de s. ca mijloace de probă în justiție. 1) Destinatarul este îndreptățit să prezinte în justiție s. ce i-au fost adresate, ori de cîte ori din conținutul lor reiese temeinicia pretenției formulate sau a apărării pe care o va susține împotriva părții adverse: expeditorul s. sau o terță persoană. Situația destinatarului este de altfel ușurată și de faptul că ambele condiții îi sînt favorabile: el este proprietarul s. și eventualul conținut confidențial — care l-ar putea privi pe expeditor — nu poate trece înaintea interesului său legitim și a obligației ce-i revine de a proba afirmațiile făcute în legătură cu pretențiile sau apărările sale față de partea adversă. 2) Expeditorul se poate folosi de s. trimise destinatarului numai dacă a reintrat în posesia lor prin mijloace licite (de ex. destinatarul i le-a restituit). Expeditorul poate stabili conținutul s. expediate destinatarului și cu ajutorul unor copii legalizate, a unor s. pe care el însuși le-a primit de la destinatar, dacă acestea se referă la s. expediate etc. De asemenea, expeditorul poate să pretindă destinatarului, cînd este parte adversă în proces, să depună s. pe care i le-a trimis, dacă face în prealabil dovada expedierii lor; în caz de refuz, instanța va putea socoti pretențiile expeditorului, cu privire la conținutul acelor s. ca fiind dovedite. În ceea ce privește caracterul confidențial al conținutului s., acesta nu îi poate fi opus, deoarece el însuși l-a formulat și, dacă interesele sale o cer, îl poate face public. 3) Terțele persoane care justifică un interes legitim își pot permite să folosească s. ca mijloc de probă în justiție cu condiția ca acestea să le fi parvenit prin mijloace licite (de ex. prin moștenire de la destinatar). În caz contrar, chiar dacă destinatarul este sau nu de acord cu folosirea s., terța persoană nu le poate produce ca probă în justiție deoarece nimănui nu-i este permis să-și

formuleze pretențiile sau apărările la pretențiile altora uzînd de o probă obținută în mod ilicit. Din punct de vedere al puterii lor doveditoare, s. vor putea fi considerate, după caz, ca un înscris sub semnătură privată, un început de dovadă scrisă, o simplă prezumție sau o mărturisire scrisă extrajudiciară. V. și **probe; înscrisuri; admisibilitatea probelor; aprecierea probelor.** [D.R.]

scutire de amenzi, înlesnire de plată ce poate fi acordată de către Ministerul Finanțelor și are ca obiect amenzile aplicate de organele financiare, a căror încasare este dată în competența organelor financiare de sector al municipiului București, cele municipale, orășenești sau comunale. **S. de a.** poate fi acordată pe cale generală sau de la caz la caz. [M.M.]

sechestrarea bunurilor mobile, actul începător de executare în cadrul executării silite mobiliare, săvîrșit de executorul judecătoresc atunci cînd debitorul nu dă curs somației de plată trimise în prealabil; presupune inventarierea și decalarea ca sechestrate de către acesta (în temeiul unui proces verbal de sechestru încheiat de el) a unui număr de bunuri mobile aparținînd urmăritului, spre a fi valorificate ulterior în condițiile legii pentru satisfacerea creanței urmăritorului. **S.b.m.** se face la locul unde se află bunurile vizate, sens în care executorul judecătoresc se deplasează la reședința sau domiciliul debitorului, iar dacă deține informații că acele bunuri se află în altă parte, la locul respectiv. Legea dispune că el se va deplasa însoțit de un lucrător de miliție sau de un delegat al consiliului popular, în următoarele cazuri: dacă ușile datornicului sînt închise, iar acesta nu voiește să le deschidă; dacă urmăritul nu voiește să deschidă camerele sau mobilele; dacă debitorul lipsește și nu se găsește la fața locului nici o rudă de a lui care, dacă ar locui împreună cu el, l-ar putea reprezenta. În primele două ipoteze, organul de executare va recurge la serviciile unui mecanic pentru a deschide ușile, trebuind să evite spargerea lor; dacă va fi cazul, după aplicarea sechestrului, în vederea asigurării pazei bunurilor, se va proceda la înlocuirea încuietorilor sau se vor pune lacăte. Atunci cînd asupra bunurilor debitorului a fost aplicat în prealabil un sechestru asigurător, executorul judecătoresc se va deplasa la fața locului, unde acestea sînt deplasate, va verifica dacă ele mai există sau nu, precum și starea lor materială, apoi va încheia un nou proces verbal, de această dată de sechestru definitiv, transformînd măsura asigurătoare în măsură executorie. [M.C.]

sechestru asigurător, măsură asiguratorie constînd în indisponibilizarea bunurilor mobile ale debitorului (aflate la el sau la un terț) în vederea vînzării lor silite atunci cînd creditorul va avea un titlu executoriu iar debitorul nu va executa de bună voie acel titlu. Această măsură se ia la cererea creditorului reclamant, în cazul în care acțiunea are ca obiect plata unei sume de bani și urmărește să prevină actele de înstrăinare de bunuri făcute de debitorul

de rea credință, întrucît prin asemenea acte ar putea fi periclitată executarea silită în viitor a hotărîrii. Cererea de **s.a.** este accesorie cererii de chemare în judecată pentru plata creanței, fiind soluționată de instanța care judecă procesul de fond. **S.a.** are caracter temporar; această măsură se ia fără citarea părților, pînă la pronunțarea soluției în procesul principal. Legea autorizează, în mod excepțional, înființarea **s.a.** în materie de locațiune de imobile, prin executorul judecătoresc, numai pe baza contractului, fără acțiune, dar cu condiția ca creditorul să depună o cauțiune. Înființarea **s.a.** poate fi cerută numai dacă creanța este constatată printr-un înscris și numai dacă este exigibilă; instanța poate obliga pe creditor la depunerea unei cauțiuni. Creditorii ale căror creanțe nu sînt constatate printr-un înscris, pot cere și ei înființarea **s.a.**, dar au obligația să depună o cauțiune reprezentînd echivalentul a 1/3-a parte din valoarea reclamată. Atunci cînd debitorul a micșorat garanțiile date sau nu a dat garanțiile promise ori există pericolul ca el să fugă sau să-și ascundă bunurile, creditorul poate cere înființarea **s.a.** chiar dacă scadența creanței sale nu este încă împlinită; el este însă obligat să depună o cauțiune. **S.a.** se aduce la îndeplinire de către organul de executare, după aceeași procedură ca și **s.** executor. Cererea privind înființarea **s.a.** se rezolvă de către instanță (în sensul admiterii sau respingerii) printr-o încheiere care este susceptibilă de a fi atacată cu recurs de către partea interesată; debitorul și orice terț lezat pot face contestație la executare cu privire la modul în care a fost aplicat sechestrul. Legea specială stabilește reguli aparte pentru cazul în care **s.a.** este cerut de un creditor organizație socialistă împotriva unui debitor persoană fizică. [M.C.]

sechestru cu aplicare de sigilii, varietate a sechestrului executor caracterizată prin aceea că odată cu declararea bunurilor ca sechestrate organul de executare aplică sigiliul corpului executorilor judecătorești, fie pe fiecare bun sechestrat în parte, fie pe ușa încăperii sau dulapului în care a depozitat toate aceste bunuri. **S. cu a. de s.** comportă lipsirea debitorului de folosința bunurilor sechestrate. Legea dispune că punerea de sigilii poate fi făcută de executorul judecătoresc numai în prezența organului de miliție. Sigiliile pot fi rupte numai de către organul de executare, în ziua fixată pentru ținerea licitației, iar dacă vînzarea se amînă, ele trebuie aplicate din nou. V. și **sechestru executor; sechestrarea bunurilor mobile.** [M.C.]

sechestru cu ridicata, varietate a sechestrului executor, presupunînd predarea bunurilor sechestrate în custodie, pînă la valorificarea lor prin vînzare silită. **S. cu r.** implică lipsirea debitorului de folosința bunurilor sechestrate; instituirea custodiei poate fi asociată și cu aplicarea de sigilii. Custodele este depozitarul judiciar al bunurilor sechestrate, avînd drepturi și obligații corespunzătoare acestei calități. V. și **sechestru executor; sechestrarea bunurilor mobile.** [M.C.]

sechestru executor (sau de executare), act procedural îndeplinit de organul de executare (în cadrul procedurii executării silite) avînd ca efect indisponibilizarea unor bunuri ale debitorului urmărit, în vederea valorificării ulterioare, prin vînzare silită. Înființarea **s.e.** presupune deplasarea organului de executare la domiciliul debitorului sau la locul unde se află bunurile acestuia, inventarierea acelor bunuri și declararea lor ca sechestrate printr-un proces-verbal de sechestru. Bunurile sechestrate sînt lăsate în custodia debitorului; dacă acesta nu prezintă suficientă încredere, ele vor fi date în custodie altei persoane. **S.e.** este de trei feluri și anume: sechestru simplu, sechestru cu aplicare de sigilii și sechestru cu ridicata. [M.C.]

sechestru judiciar 1. Măsură asiguratorie constînd în încredințarea bunului litigios, de către instanța de judecată spre păstrare și administrare, pe întreaga durată a procesului, unei persoane desemnată în acest scop. **2.** Persoana căreia i se face încredințarea de către instanță a păstrării și administrării bunului litigios pe durata procesului. Legea dispune că ori de cîte ori procesul privește proprietatea sau posesia unui lucru mobil sau imobil, ori administrarea sau folosința unui lucru comun, instanța de judecată poate, la cererea celui interesat și cu citarea părților, să încuviințeze sechestrarea bunului litigios; luînd o asemenea măsură, ea îl poate obliga pe reclamant să dea o cauțiune. Bunul sechestrat poate fi încredințat spre păstrare și administrare deținătorului acestuia, sau unui terț desemnat în acest scop de instanță (în caz de neînțelegere între părți). Persoana căreia i s-a încredințat bunul (adică sechestrul) este îndreptățită să facă toate actele de conservare și administrare; ea va putea sta în judecată, în numele părților litigante, cu privire la bunul pus sub sechestru, dacă a obținut în acest sens autorizarea prealabilă a instanței care i-a făcut încredințarea bunului; totodată, **s.j.** are îndreptățirea să încaseze orice venituri sau sume datorate în legătură cu bunul, să plătească datorii cu caracter curent, precum și cele constatate prin titluri executorii. **S.j.** este în depozitar și răspunde potrivit regulilor din materia depozitului; el trebuie să dea periodic socoteală de conturile gestiunii sale. Pentru munca depusă, **s.j.** primește o remunerație care nu poate depăși 10% din venitul net anual al bunurilor ce i-au fost încredințate. Această remunerație este fixată de instanță. **S.j.** ia sfîrșit odată cu procesul, sau chiar în timpul procesului, prin desființarea măsurii de către instanță sau prin demisia ori înlocuirea persoanei desemnate; bunul conservat pe calea **s.j.** se predă părții care a cîștigat procesul. [M.C.]

sechestru simplu, varietate a sechestrului executor care se distinge prin aceea că nu comportă deposedarea debitorului de bunurile sechestrate, acestea continuînd să rămînă în folosința sa. Legea precizează însă că obiectele sechestrate nu se vor putea strămuta din locul unde au fost urmărite, decît cu autorizarea judecătorului care a încuviințat urmărirea. Debitorul devine ast-

fel depozitarul judiciar al propriilor sale bunuri, el neputînd refuza această sarcină. V. și **sechestru executor; sechestrarea bunurilor mobile.** [M.C.]

secretul deliberării, principiu potrivit căruia membrii completului de judecată chibzuiesc asupra tuturor împrejurărilor de fapt și de drept ale cauzei, fără participarea altor persoane. Deliberarea are loc în camera de chibzuire, încăpere în care este interzis accesul părților sau a altor persoane; dacă se ordonă unele măsuri pe parcursul judecății sau în cauzele simple judecătorii pot chibzui chiar în sala de judecată; se va asigura însă, și în acest caz, **s.d.** Deliberarea în secret asigură obiectivitatea membrilor completului de judecată și pronunțarea unor hotărîri temeinice și legale. [I.L.]

secție civilă, diviziune în structura organizatorică a tribunalelor județene și a Tribunalului Suprem. **S.c.** a tribunalului județean este condusă de un președinte care organizează și controlează activitatea administrativ-judiciară a acesteia. La anumite judecătorii și tribunale județene funcționează secții maritime și fluviale pentru soluționarea litigiilor privitoare la navigația civilă. **S.c.** a Tribunalului Suprem este îndreptățită să exercite, în compunerea prevăzută de lege, un control judiciar ordinar și extraordinar asupra hotărîrilor pronunțate de instanțele inferioare. [I.L.]

semnătură, numele unei persoane, scris cu propria sa mînă, sub textul diferitelor acte de procedură întocmite de părți, instanță sau alți participanți procesuali. **S.** reprezintă o formalitate esențială pentru valabilitatea oricărui act de procedură ce trebuie materializat, potrivit legii, într-un înscris. Prin s. se confirmă întocmirea actului de un anumit subiect procesual. Necesitatea s. este prevăzută de lege pentru toate cererile adresate instanțelor judecătorești și care trebuie materializate într-un înscris, cum sînt: cererea de chemare în judecată, întîmpinarea, cererea reconvențională și cererea de recurs. Actele de procedură întocmite de instanță trebuie să îmbrace forma scrisă și să fie semnate de judecători, iar dacă este cazul, de grefierul de ședință. Astfel, minuta urmează să fie semnată, înainte de pronunțare, de membrii completului de judecată și de grefier, sub pedeapsa nulității. De asemenea, procesele verbale încheiate de executorul judecătoresc, cu prilejul executării silite, urmează să fie semnate de către acesta. [I.L.]

sentință, denumire acordată hotărîrilor prin care instanțele judecătorești se pronunță asupra cauzelor civile în primă instanță. În sens strict, denumirea de s. este acordată tuturor hotărîrilor pronunțate de instanțele în atribuția cărora este dată înfăptuirea judecății în primul grad de jurisdicție, indiferent dacă prin conținutul lor s-a dispus sau nu asupra fondului propriu-zis al cauzei. În sens larg această denumire este acordată și hotărîrilor prin care judecătoriile efectuează controlul judiciar pe calea plîngerii împotriva unor hotărîri pronunțate de organele

administrative sau obștești cu activitate jurisdicțională. V. și **admiterea acțiunii; respingerea acțiunii; plîngere.** [D.R.] **sesizarea Arbitrajului de Stat,** faza incipientă a procesului arbitral constînd în învestirea organului arbitral cu soluționarea unui litigiu. Potrivit legii, organele Arbitrajului de Stat pot fi sesizate de: partea interesată, organele ierarhic superioare ale organizațiilor socialiste, Consiliul de Miniștri, prin trimitere de către Primul Arbitru de Stat, din oficiu. Așa fiind, procedura de învestire a organului arbitral comportă următoarele distincții: 1) **S.A. de S.** de către partea interesată este obligatorie și ea se realizează prin depunerea sau expedierea cererii de arbitrare (însoțită de actele și dovezile cerute de lege) organului arbitral competent. 2) **S.A. de S.** de către Consiliul de Miniștri se face atunci cînd, în cursul activității de control, descoperă existența unor situații ilegale în relațiile dintre organizațiile socialiste. Consiliul de Miniștri poate sesiza oricare dintre organele Arbitrajului de Stat. În cazul unor asemenea sesizări, Primul Arbitru de Stat sau arbitrul de stat șef va determina care sînt părțile ce urmează să figureze în litigiu, actele pe care trebuie să le prezinte și în ce termen anume, comunicînd toate acestea, fără întîrziere, celor interesați. 3) **S.A. de S.** de către organele ierarhic superioare se face prin miniștrii ori conducătorii celorlalte organe centrale ale administrației de stat, care pot sesiza organul arbitral propriu în vederea rezolvării litigiilor dintre organizațiile socialiste ce depind exclusiv de același minister sau alt organ central al administrației de stat; aceste organe pot trimite litigiile de competența organului arbitral propriu (arbitrajul ministerial sau departamental) spre a fi soluționate de către Arbitrajul de Stat. 4) Conform legii, organele arbitrale se pot sesiza și din oficiu cu rezolvarea litigiului dintre organizațiile socialiste, atunci cînd constată că legalitatea socialistă, disciplina de plan sau contractuală au fost încălcate; organele arbitrale sînt chiar obligate să aibă un rol activ în descoperirea stărilor litigioase dintre unitățile socialiste. 5) Primul Arbitru de Stat poate lua orice litigiu de competența arbitrajelor de stat interjudețene sau al municipiului București, pentru a-l da spre rezolvare Arbitrajului de Stat Central, avînd dreptul, totodată, de a trimite, în mod excepțional, spre rezolvare arbitrajelor de stat interjudețene sau al municipiului București litigii de competența Arbitrajului de Stat Central, cu excepția litigiilor care sînt de competența exclusivă a acestui din urmă arbitraj. Dreptul de trimitere al Primului Arbitru de Stat fiind exercitat peste voința părților, organul arbitral sesizat pe această cale nu poate refuza investirea pe motivul necompetenței sale jurisdicționale. După sesizarea Arbitrajului de Stat, părțile nu mai pot pune capăt procesului arbitral (reclamantul prin renunțare la drept ori la acțiune, pîrîtul prin recunoașterea pretențiilor din cerere, sau părțile prin înțelegerea dintre ele) fără controlul organului arbitral. **S.A. de S.** întrerupe cursul prescripției. V. și **procedură arbitrală.** [M.M.]

sesizarea comisiei de judecată, modalitate de învestire a organului de jurisdicție specială, în vederea încercării împăcării sau a soluționării conflictului intervenit între părți. Comisia de judecată poate fi sesizată, în funcție de natura litigiului, de: a) partea interesată, în cazul litigiilor de muncă; b) reclamantul, în cazul litigiilor patrimoniale; c) instanțele judecătorești, care, atunci cînd constată că o pricină civilă cu care au fost sesizate, nu este de competența lor, o vor trimite spre soluționare comisiei de judecată. Potrivit legii, în privința **s.c. de j.** regulile de procedură în fața comisiei de judecată se completează cu dispozițiile procedurale din dreptul comun. **S.c. de j.** se face, de regulă, în scris, depunîndu-se fie direct la comisia de judecată, fie la registratura organizației socialiste ori a comitetului executiv al consiliului popular pe lîngă care este constituită comisia. **S.c. de j.** trebuie făcută în termenele prevăzute de lege, care sînt diferite, în funcție de natura pricinii cu care cel interesat se adresează comisiei. [M.M.]

sesizarea judecătoriei de către procuror, mijloc procedural prin care procurorul poate solicita exercitarea controlului judecătoresc asupra hotărîrilor pronunțate, în urma reexaminării, de comisiile de judecată. Subiect al sesizării poate fi doar procurorul; părțile nu au acces direct la această cale de atac; ele se pot plînge însă procuraturii, care, în urma verificărilor făcute, va aprecia dacă este cazul sau nu să sesizeze judecătoria. Sînt susceptibile de această cale de atac doar hotărîrile pronunțate în urma reexaminării, de comisiile de judecată, în litigiile de muncă a căror valoare nu depășește suma de 1 000 lei; judecătoria poate fi sesizată de procuror chiar dacă reexaminarea făcută de comisia de judecată s-a realizat printr-o învestire greșită; în schimb, dacă reexaminarea s-a făcut de un organ căruia legea nu-i recunoaște sarcini jurisdicționale, (de ex. comitetul sindicatului) judecătoria nu poate fi sesizată de procuror. Judecătoria poate fi sesizată de procuror în termen de 60 de zile de la data pronunțării hotărîrii date asupra reexaminării; termenul de sesizare se calculează pe zile libere; nerespectarea termenului atrage decăderea procurorului din dreptul de a mai exercita această cale de atac. Competența de exercitare a controlului judecătoresc revine instanței în circumscripția căreia funcționează comisia de judecată; judecătoria soluționează litigiul cu citarea procurorului și a părților principale. Reexaminarea făcută de judecătorie, ca urmare a sesizării sale de către procuror, are caracter devolutiv, instanța avînd posibilitatea de a cerceta sub toate aspectele fondul litigiului; în acest scop judecătoria va examina legalitatea și temeinicia hotărîrii atacate pe baza probelor administrate, iar, dacă este cazul, și prin administrarea unor dovezi noi. După exercitarea controlului judecătoresc instanța se pronunță printr-o hotărîre definitivă de admitere sau de respingere a sesizării făcute de procuror. [I.L.]

sigilare, operație realizată de organele de executare silită

în scopul indisponibilizării bunurilor mobile ale datornicului. **S.** se realizează asupra tuturor bunurilor inventariate și descrise în procesul verbal întocmit de organul de executare. După s. organul de executare poate numi un custode pentru păstrarea bunurilor indisponibilizate. Pecețile se pun de către executorul judecătoresc și, dacă e cazul, cu ajutorul organelor de ordine din acea localitate; persoanele care, fără drept, vor rupe sau distruge pecețile aplicate de organul de executare urmează să fie sancționate potrivit legii penale. Înainte de vînzare organul de executare va proceda la ridicarea peceților, verificînd starea și numărul obiectelor după procesul verbal de urmărire; dacă a fost numit și un custode cu păstrarea bunurilor, acesta va prezenta toate obiectele ce i s-au încredințat, după care organul de executare îi înmînează o chitanță de eliberare. Sin. pecetluire. [I.L.]

sistem de carte funciară, modalitate de organizare a publicității drepturilor reale imobiliare pe baza unui registru care se numește carte funciară și care se întemeiază pe datele rezultînd din identificarea cadastrală a imobilelor. În privința imobilelor aflate în circuitul civil general, acest sistem asigură o evidență ce cuprinde, pe de o parte, toate datele necesare pentru identificarea imobilului, iar pe de altă parte, toate operațiunile juridice referitoare la transmiterea, constituirea, modificarea sau stingerea drepturilor reale privind imobilul respectiv; în privința imobilelor ce fac obiectul dreptului de proprietate socialistă (bunuri scoase din circuitul civil general), el îndeplinește numai un rol de evidență și control, căci dobîndirea unor asemenea bunuri se produce independent de înscrierea lor în cartea funciară. **S. de c.f.** se fondează pe următoarele principii: publicitatea integrală; efectul constitutiv de drept real al înscrierii în cartea funciară; forța probantă a înscrierii făcute în cartea funciară. Înscrierile în cartea funciară sînt: întabularea, care are caracterul unei înscrieri definitive și poate fi făcută numai pe baza unui înscris care să corespundă acestui caracter; înscrierea provizorie, ce se face pe baza unui înscris ce nu întrunește condițiile pentru o întabulare propriu-zisă (spre ex. o hotărîre judecătorească nedefinitivă); notarea, adică o înscriere avînd ca obiect anumite fapte juridice (cum ar fi punerea sub interdicție) sau drepturi personale (de ex. dreptul de preemțiune), pentru a le face opozabile terților. [M.C.]

sistem de transcripțiuni și inscripțiuni, modalitate de organizare a publicității drepturilor reale imobiliare, presupunînd evidențierea actelor juridice încheiate în legătură cu imobilele, în scopul de a face acele acte opozabile terților. Se compune din: a) registrul de transcripțiuni, servind la transcrierea actelor între vii translative de drept de proprietate imobiliară sau constitutive de alte drepturi reale imobiliare, a ordonanțelor de adjudecare, a decretelor de expropriere, a renunțărilor la drepturi reale transcrise, a hotărîrilor judecătorești care constată existența unei convenții verbale trans-

lative de orice drept real imobiliar, precum și a cesiunilor de venituri pe un termen mai mare de doi ani și a contractelor de locațiune imobiliară cu durată mai mare de 3 ani; b) registrul de inscripțiuni, în care se înscriu ipotecile și privilegiile imobiliare, cu excepția privilegiului vînzătorului de imobil, care se transcrie în registrul de transcripțiuni. Evidența se ține pe numele persoanelor beneficiare ale transcripțiunii sau înscripțiunii, și prezintă următoarele inconveniente: asigură numai o publicitate parțială, deoarece în registrul de transcripțiuni nu se transcriu transmisiunile pentru cauză de moarte, hotărîrile judecătorești ce declară desființat un act juridic și nici împărțeala bunului indiviz, cînd imobilul cade în lotul unui copărtaș; transcrierea sau înscrierea are ca efect numai încunoștiințarea terților cu privire la un drept; ea nu constituie o dovadă suficientă despre existența acelui drept și nici o garanție a valabilității lui; ca urmare, terțul dobînditor nu poate să cunoască situația exactă a imobilului și este expus, timp de 30 de ani, să fie evins din imobilul dobîndit, fie datorită unor sarcini pe care nu le cunoaște, fie din cauza anumitor vicii ale actelor de dobîndire, anterioare titlului său de dobîndire. [M.C.]

somație, act procedural ce, potrivit legii, trebuie îndeplinit de executorul judecătoresc înaintea începerii executării propriu-zise și care constă în invitația adresată în scris de către acesta debitorului de a plăti creditorului suma datorată. **S.** trebuie să cuprindă invitația formală ca debitorul să execute obligația sa față de creditor și, totodată, avertizarea că în caz contrar se va proceda la executarea silită. **S.** este utilizată în procedura de executare mobiliară prin vînzarea bunurilor urmărite ale debitorului, precum și în procedura executării silite directe (mobiliare și imobiliare) prin predare silită. [M.C.]

strămutarea procesului, incident procedural ce determină trecerea unei cauze, în situațiile strict precizate de lege, de la instanța competentă la o instanță de același grad, situată într-o altă localitate. Prin **s.p.** se urmărește garantarea imparțialității judecătorilor și înlăturarea oricărei ingerințe sau influențe asupra activității de înfăptuire a justiției. **S.p.** poate fi solicitată doar în prezența unuia dintre motivele expres prevăzute de lege: rudenie sau afinitate, bănuială legitimă și siguranță publică. Cererea de strămutare bazată pe motive de rudenie sau afinitate poate fi făcută de oricare dintre părți, înainte de începerea dezbaterilor; ea se soluționează de către instanța ierarhic superioară. **S.p.** pentru motive de bănuială legitimă și siguranță publică poate fi solicitată în orice fază a litigiului; cererea de strămutare bazată pe motive de bănuială legitimă poate fi promovată de oricare dintre părți și de procuror; dacă cererea se întemeiază pe motive de siguranță publică strămutarea poate fi cerută doar de procurorul delegat la Tribunalul Suprem. În toate cazurile, cererea de strămutare se soluționează în camera de chibzuire, cu citarea părților. Președintele instanței

competente poate dispune, chiar fără citarea părților, suspendarea cauzei; măsura va fi comunicată instanței sesizate cu litigiul, pentru ca aceasta să nu mai îndeplinească nici un act de procedură pînă la soluționarea cererii de strămutare. Asupra cererii de strămutare instanța competentă se pronunță printr-o hotărîre de admitere sau de respingere; hotărîrea pronunțată nu este supusă nici unei căi de atac și se dă fără motivare. În ipoteza admiterii cererii de strămutare, cauza se va trimite spre soluționare unei instanțe de același grad cu instanța competentă; prin hotărîre se va arăta și măsura în care actele îndeplinite de instanța competentă urmează să fie menținute sau, dimpotrivă, trebuie refăcute. În ipoteza respingerii cererii de **s.p.** cauza se va soluționa de către instanța competentă. V. și **bănuială legitimă; rudenie și afinitate; siguranță publică.** [I.L.]

substituire procesuală, locuțiune folosită spre a desemna posibilitatea înlocuirii persoanei lipsite de calitate cu persoana îndreptățită să participe la activitatea judiciară. În legislația noastră nu există o dispoziție de principiu privitoare la **s.p.** a părții lipsite de calitate, aceasta fiind permisă doar în mod excepțional. Astfel, dacă terțul arătat ca titular al dreptului recunoaște susținerile pîrîtului, el va lua locul acestuia în proces; **s.p.** este posibilă doar în acțiunile reale și numai cu acordul reclamantului. Această reglementare de excepție prezintă o utilitate practică deosebită, întrucît permite continuarea judecății față de persoana care are legitimare procesuală, pîrîtul inițial urmînd să fie scos din cauză; se evită astfel cheltuielile determinate de necesitatea promovării unei noi acțiuni; de asemenea, se realizează în acest mod o soluționare operativă a litigiului. [I.L.]

sultă, sumă de bani ce trebuie plătită pentru compensarea inegalității de valoare a loturilor în cazul partajului judiciar. S. are caracter complementar și este admisibilă numai în caz de imposibilitate a egalizării în natură a loturilor pentru întregirea drepturilor coindivizarilor defavorizați. În cazul în care nu este posibilă împărțeala în natură a unui bun, instanța poate să-l atribuie în întregime unuia dintre coindivizari, urmînd ca ceilalți să primească s. corespunzătoare cotelor la care au dreptul. Coindivizarii cu privire la care s-a hotărît să primească echivalentul în bani al cotei lor, au dreptul să urmărească numai încasarea sumelor ce le-au fost acordate prin hotărîrea de partaj, fără a mai putea invoca vreun drept asupra bunurilor atribuite celorlalți coindivizari. Cînd s. este datorată de mai mulți foști coindivizari, fiecare nu o datorează decît proporțional cu partea din masa indiviză la care a fost chemat și poate fi urmărit pentru plata ei de către oricare dintre ceilalți coindivizari cu privire la care s-a hotărît să-și primească echivalentul cotei lor în bani. Eventualul concurs dintre foștii coindivizari, îndreptățiți la s., se va rezolva potrivit principiului egalității dintre creditori și a plății proporționale

a sumelor. V. și **partaj judiciar.** [D.R.]

supraarbitru, arbitru care prezidează completul de arbitraj în litigiile de comerț exterior. Participă la toate ședințele împreună cu ceilalți doi arbitri, membri ai completului de arbitraj, pronunțîndu-se alături de aceștia în orice chestiuni de fapt sau de drept, inclusiv asupra hotărîrii finale prin care se rezolvă litigiul. Acest sistem consacrat de legislația noastră diferă de cel practicat în alte țări, potrivit căruia s. intervine numai în caz de divergență între arbitri, exercitînd rolul de a decide singur sau de a se alătura părerii unuia dintre ei, spre a forma majoritatea. V. și **arbitri; complet de arbitri (sau de arbitraj).** [M.C.]

supralicitație, faza finală a desfășurării licitației (în cazul vînzării silite imobiliare) care succede adjudecării provizorii și care este concretizată în a doua vînzare publică ce trebuie organizată la 8 zile după cea dintîi (încheiată cu adjudecarea provizorie), în scopul de a se obține prețul cel mai ridicat cu putință. Pentru s. părțile prezente la adjudecarea provizorie primesc termen în cunoștință, iar publicitatea este asigurată printr-un singur afipt pe ușa judecătoriei. La s. imobilul se pune în vînzare cu un preț mai mare cu 10% față de cel oferit inițial de adjudecatarul provizoriu. Dacă nu se oferă un preț mai ridicat sau cel puțin noul preț, adjudecarea se definitivează pe seama primului adjudecatar, care se transformă astfel din adjudecatar provizoriu în adjudecatar definitiv. [M.C.]

suspendarea executării, măsură dispusă de creditor sau de instanță în scopul sistării temporare a activității de urmărire silită. **S.e.** poate fi: 1) **S.** voluntară, ipoteză în care ea este determinată de voința expresă sau prezumată a creditorului; s. voluntară se întemeiază pe principiul disponibilității procesuale; pe baza principiului enunțat creditorul poate solicita oricînd suspendarea procedurii de urmărire. Dacă creditorul este o organizație socialistă, s.e. nu poate avea loc, întrucît aceasta este obligată să stăruie pentru realizarea creanțelor sale. **S.** voluntară poate fi: a) expresă, atunci cînd creditorul solicită în scris sau verbal sistarea urmăririi; b) tacită, atunci cînd creditorul nu stăruie în realizarea unor acte de urmărire silită (dacă acestea nu se pot îndeplini din oficiu). 2) **S.** legală, atunci cînd ea este dispusă de instanță sau de organul de executare silită, în cazurile anume prevăzute de lege. În funcție de cauzele care o determină, s. legală poate fi: a) de drept, ipoteză în care actele de urmărire încetează independent de voința părților sau a organelor de executare silită; s. legală de drept se produce prin moartea debitorului (după declanșarea executării silite), precum și în cazul promovării recursului împotriva ordonanței de adjudecare; b) facultativă, ipoteză în care s.e. este lăsată la aprecierea instanței sau a organului competent; s. facultativă poate fi solicitată de partea interesată sau de procuror, odată cu exercitarea unei căi de atac ori chiar și în timpul urmăririi silite. În ipoteza recursului partea are interesul de a so-

licita **s.e.** doar dacă hotărîrea este pronunțată cu executare vremelnică. Legea îngăduie **s.e.** și în cazul promovării căilor extraordinare de atac. Astfel, odată cu promovarea contestației în anulare sau a revizuirii partea interesată și procurorul pot solicita **s.e.**; în faza recursului extraordinar instanța sesizată poate dispune sistarea activității de urmărire silită; înainte de promovarea recursului extraordinar, **s.e.** poate fi ordonată de Procurorul general; instanța competentă are însă dreptul de a reveni asupra suspendării dispuse. În faza urmăririi silite persoanele interesate și procurorul pot solicita **s.e.** prin intermediul contestației la executare; **s.e.** poate fi dispusă de instanță atît în ipoteza urmăririi silite directe, cît și în cazul urmăririi silite indirecte. După efectele pe care le determină, **s.e.** poate fi: 1) totală, ipoteza în care ea se răsfrînge asupra întregii proceduri de urmărire; 2) parțială, situație în care ea vizează doar sistarea activității de urmărire silită cu privire la anumite bunuri; astfel, în cazul promovării contestației la executare de către o terță persoană ce se pretinde proprietara imobilului urmărit, executarea poate fi suspendată doar cu privire la acel bun. **S.e.** are un caracter temporar, în sensul că o asemenea măsură durează doar pînă la soluționarea contestației la executare; dacă **s.e.** a fost dispusă cu prilejul exercitării unei căi de atac, ea dăinuie pînă la pronunțarea hotărîrii asupra acesteia. Actele de urmărire îndeplinite anterior **s.e.** rămîn, de regulă, valabile; după încetarea cauzei de suspendare, executarea silită va continua, în principiu, numai la stăruința creditorului. [I.L.]

suspendarea judecății, incident procedural ce determină sistarea temporară a activității procesuale datorită unor împrejurări dorite de părți sau independent de voința lor. După natura împrejurărilor ce o determină, **s.j.** poate fi: voluntară sau legală. În toate situațiile, **s.j.** se dispune de instanța sesizată printr-o încheiere. **S.j.** are ca efect rămînerea temporară a cauzei în nelucrare; pe durata suspendării nu se va putea îndeplini, sub sancțiunea nulității, nici un act de procedură. Încheierea de suspendare produce efecte față de toate părțile, ca o consecință firească a indivizibilității procesului. Împotriva încheierii de **s.j.** partea interesată se poate plînge separat pe calea recursului, dar numai dacă și hotărîrea finală este susceptibilă de această cale de atac. V. și **suspendare legală; suspendare voluntară.** [I.L.]

suspendare legală, incident procedural ce determină sistarea temporară a judecății, datorită unor împrejurări expres prevăzute de lege. După natura motivelor pe care se întemeiază, **s.l.** poate fi: 1) **S.l.** de plin drept, situație în care instanța constată pur și simplu intervenirea cauzei ce conduce la sistarea activității procesuale. **S.l.** de plin drept are loc în una din următoarele împrejurări: a) moartea uneia dintre părți; b) moartea mandatarului uneia dintre părți, dacă această împrejurare a intervenit cu mai puțin de 15 zile înainte de ziua înfățișării; c) interdicția uneia dintre părți; d) încetarea

funcției tutorelui sau mandatarului; e) declararea în stare de faliment a uneia dintre părți, situație ce poate viza, în prezent, doar anumite litigii cu un element de extraneitate. **S.I.** se impune în asemenea situații, întrucît principiul contradictorialității și al dreptului de apărare nu se pot realiza; **s.I.** poate fi evitată însă dacă una dintre părți solicită amînarea judecății în scopul introducerii în proces a persoanelor de a căror participare este nevoie pentru continuarea activității procesuale. Cînd cauzele de **s.I.** intervin ulterior închiderii dezbaterilor, ele nu determină sistarea judecății; într-o asemenea împrejurare instanța urmează să pronunțe hotărîrea, întrucît părțile au avut posibilitatea de a-și exercita drepturile lor. 2) **S.I.** facultativă, situație în care instanța este chemată să aprecieze asupra sistării judecății. **S.I.** facultativă se poate dispune de instanță: a) dacă dezlegarea cauzei atîrnă, în tot sau în parte, de existența sau inexistența unui drept care face obiectul altei judecăți; b) dacă se ivesc indiciile unei infracțiuni a cărei constatare ar avea o înrîurire hotărîtoare asupra soluției ce urmează să se pronunțe. În prezența acestor cauze de **s.I.** instanța este chemată să aprecieze dacă este sau nu oportună sistarea judecății; cauzele de **s.I.** sînt însă expres determinate de lege și nu pot fi extinse la alte împrejurări. **S.I.** facultativă este utilă pentru realizarea unei optime administrări a justiției; procesul urmează să-și reia cursul după rămînerea definitivă a hotărîrii pronunțate în cauza ce a determinat sistarea judecății. V. și **suspendarea judecății; redeschiderea judecății.** [I.L.]

suspendare voluntară, incident procedural ce determină sistarea temporară a judecății, în temeiul voinței exprese sau prezumate a părților. **S.v.** se dispune: a) cînd ambele părți solicită sistarea judecății; b) cînd nici una dintre părți nu se înfățișează la termenul stabilit de instanță. **S.v.** decurge din principiul disponibilității procedurale; ea se poate întemeia pe voința expresă sau prezumată a părților. Oricare dintre părți are însă posibilitatea de a solicita judecata în lipsă; dacă s-a formulat o asemenea cerere instanța nu va putea dispune **s.v.,** chiar dacă la termenul de înfățișare lipsesc ambele părți. Judecata în lipsă poate fi solicitată prin chiar cererea de chemare în judecată sau ulterior sesizării instanței, printr-o petiție separată. V. și **suspendarea judecății; redeschiderea judecății.** [I.L.]

sustragere de sub sechestru, fapta persoanei care sustrage un bun legal sechestrat aducînd prin aceasta atingerea prestigiului și respectului datorat autorității prin încălcarea măsurilor asiguratorii asupra unui bun, luate de organele competente, măsuri care implică exercițiul autorității de stat. Prin **s. de sub s.** se creează o situație de fapt, în urma căreia bunul sechestrat încetează de a mai îndeplini funcția ce i-a fost destinată prin aplicarea sechestrului. Drept urmare, prin **s. de sub s.** se aduce o gravă nesocotire măsurilor asiguratorii luate în vederea realizării creanței creditorului urmăritor. Corespunzător pericolului social pe care-l prezin-

tă, fapta s. de sub s. justifică încriminarea ei ca infracțiune. Ca urmare, sancționarea penală a acestei fapte constituie mijlocul sigur și eficace de realizare a scopului urmărit prin luarea măsurilor asiguratorii civile: atît pe timpul judecății cît și în faza executării silite. Subiect al infracțiunii poate fi custodele sau debitorul urmărit căruia îi aparțin bunurile sechestrate, dacă acestea i-au fost lăsate lui în custodie. S. de sub s. poate fi urmată de înstrăinarea bunurilor sechestrate, situație în care se pune problema eficacității sechestrului față de terțul achizitor al bunului. Avînd în vedere prioritatea intereselor aflate în concurs — cel al creditorului urmăritor și cel al terțului achizitor al bunului — indisponibilizarea creată prin sechestru trebuie considerată a fi de drept strict și de aplicare riguroasă. Drept urmare, riscul achizițiilor de bunuri sustrase de sub sechestru trebuie suportat de terțul achizitor, ca și în cazul cumpărării de bunuri pierdute sau furate. În asemenea situații, prezumția de proprietar a celui care posedă și înstrăinează un bun mobil nu-și găsește aplicarea. Față de finalitatea urmărită — prestigiul și autoritatea organului care a dispus și aplicat sechestrul — terțul achizitor al bunului sustras de sub sechestru nu se poate prevala de buna sa credință, motivînd că a cumpărat de la un proprietar. V. și **asigurarea acțiunii; sechestru asigurător; sechestru judiciar.** [D.R.]

Ş

şedinţă arbitrală, fază a procesului arbitral în cursul căreia se procedează la dezbaterea litigiului, pronunţîndu-se apoi hotărîrea arbitrală. Potrivit legii, ş.a. nu sînt publice, la ele putînd participa numai părţile în litigiu, reprezentanţii sau delegaţii lor, precum şi persoanele chemate. Litigiile se rezolvă de către un arbitru de stat, împreună cu conducătorii sau directorii părţilor ori adjuncţii lor, cîte unul de fiecare parte, iar în litigiile mai importante (dacă Primul Arbitru de Stat sau arbitrii de stat şefi apreciază că este necesar) în compunerea organului arbitral pot fi incluşi încă doi arbitri de stat. În cazul cînd conducătorii părţilor sau adjuncţii lor nu se prezintă la **ş.a.** spre a intra în compunerea organului arbitral în vederea rezolvării litigiului, acesta poate fi soluţionat şi în lipsa lor, numai de către arbitrul de stat. Rezolvarea litigiilor patrimoniale a căror valoare nu depăşeşte un anumit cuantum prevăzut de lege se face numai de către arbitrul de stat. Dezbaterea litigiului în **ş.a.** se desfăşoară oral şi contradictoriu, sub conducerea arbitrului de stat. Dacă în cursul dezbaterii părţile se pun de acord cu privire la modul de soluţionare a litigiului, înţelegerea lor este luată în seamă şi, în măsura în care nu contravine legii, ea se consemnează în hotărîrea arbitrală. Litigiul trebuie rezolvat la primul termen, el putînd fi amînat numai pentru motive temeinice. Rezolvarea litigiului arbitral în **ş.a.** trebuie făcută sub toate aspectele; în acest scop, organul arbitral este îndreptăţit să depăşească obiectul cererilor de arbitrare formulate de părţi, atît pentru a putea stabili exact răspunderea părţilor, cît şi pentru prevenirea unor noi litigii. După ce părţile îşi expun pretenţiile şi apărările lor şi după ce s-a examinat concludenţa probelor administrate în raport cu susţinerile fiecărei părţi, dezbaterile se închid, urmînd a se da hotărîrea. V. şi **procedură arbitrală.** [M.M.]

şedinţă de judecată, cadru procesual în care se realizează dezbaterea contradictorie asupra tuturor aspectelor de fapt şi de drept ale cauzei. În **ş. de j.** se administrează probele necesare pentru lămurirea tuturor raporturilor dintre părţi, se invocă excepţiile, se formulează diferite cereri şi se pun concluzii asupra împrejurărilor de fapt şi de drept ale pricinii. **Ş. de j.** are loc, de regulă, la sediul instanţei, într-o încăpere în care este asigurată participarea publicului. Prin dezbaterea litigiului în şedinţă publică, oamenii muncii au posibilitatea de a urmări modul în care se realizează actul de justiţie; se realizează în acest mod şi ro-

lui educativ al justiției, persoanele care se află în sala de ședințe avînd posibilitatea de a înțelege mai bine necesitatea respectării legilor și a apărării valorilor fundamentale ale societății noastre. Dezbaterea cauzei în **ș. de j.** este condusă de președintele completului de judecată; el are posibilitatea de a lua toate măsurile ce sînt necesare pentru desfășurarea activității de judecată în condiții optime. Persoanele care iau parte la **ș. de j.** trebuie să aibă o purtare cuviincioasă; cel care vorbește în fața instanței trebuie să stea în picioare, președintele avînd posibilitatea de a încuviința excepții de la această obligație; nimeni nu poate fi lăsat să intre cu arme în sala de ședință, cu excepția persoanelor ce îndeplinesc serviciul de pază. Președintele completului de judecată poate dispune îndepărtarea din sală a persoanelor care vin la dezbateri cu întîrziere sau a celor ce depășesc numărul locurilor existente. Litigiul dintre părți se poate soluționa într-una sau mai multe **ș. de j.**; ultima **ș. de j.** va fi rezervată dezbaterilor în fond. Toate activitățile procesuale care se realizează în cadrul unei **ș. de j.** se consemnează, în mod obligatoriu, într-o încheiere de ședință sau într-un proces verbal. V. și **președintele completului de judecată; principiul publicității.** [I.L.]

tablou de distribuție (sau de împărțeală), act întocmit de instanța judecătorească pe baza tabloului de ordine a creditorilor și a titlurilor de creanță depuse de aceștia, după rămînerea definitivă a ordonanței de adjudecare, în scopul stabilirii modului de distribuire a sumelor realizate prin vînzarea la licitație a bunului urmărit. **T. de d.** cuprinde: cheltuielile de executare, creanțele privilegiate și cele ipotecare, precum și creanțele chirografare. El poate fi atacat pe calea contestației de către creditori, la fel ca și tabloul de ordine a creditorilor; înainte de definitivarea lui, instanța de judecată trebuie să citeze pe toți creditorii care au depus creanțele, pentru ca aceștia să-și poată exercita drepturile. Creanțele supuse unor condiții sau termene se trec în **t. de d.** în ordinea lor legală, ca și cum ar fi creanțe simple. De regulă, creanțele cu termen se achită de îndată; cele sub condiție (suspensivă sau rezolutorie) nu se achită de îndată, sumele aferente lor continuînd să rămînă depuse la C.E.C. pînă la îndeplinirea condiției. După rămînerea definitivă a **t. de d.,** instanța de judecată încheie un proces verbal al creanțelor plătibile pe care îl trimite în extras la C.E.C., predînd totodată fiecărui creditor cîte un mandat de plată pentru suma ce are de primit. Odată cu trimiterea extrasului din procesul verbal la C.E.C., **t. de d.** se consideră închis, nemaiadmițîndu-se vreo contestație referitoare la creanțele înscrise în el și nici producerea de creanțe noi; pot fi făcute numai contestații referitoare la erorile de calcul comise în cuprinsul acestui tablou. [M.C.]

tablou de ordine al creditorilor, act pregătitor al vînzării la licitație a bunului urmărit, care, potrivit legii, trebuie întocmit, în cadrul procedurii executării silite imobiliare, de către executorul însărcinat de președintele instanței și care cuprinde ordinea stabilită pentru plata creditorilor. **T. de o. al c.** se întocmește numai atunci cînd există mai mulți creditori și prezintă importanță nu pentru vînzarea propriu-zisă, ci numai pentru distribuirea prețului între aceștia; el trebuie făcut în termen de patru săptămîni de la publicația de vînzare, pentru ca toți creditorii interesați să aibă posibilitatea să-și anunțe creanțele. **T. de o. al c.** este pus la dispoziția publicului, orice persoană interesată putînd face contestație cu privire la conținutul lui. Eventualele contestații se adresează inițial judecătorului, care va încerca să împace părțile; în caz de nereușită, acesta înaintează contestația judecătoriei, spre soluționare. [M.C.]

taxe de timbru, sume de bani pe care le datorează persoana ce promovează o cerere în fața instanței de judecată sau exercită o cale de atac. Prin plata **t. de t.** se acoperă o parte din cheltuielile făcute de stat pentru distribuirea justiției. **T. de t.** se plătesc anticipat de către partea care formulează o cerere sau exercită o cale de atac; ele se percep nu numai pentru promovarea cererilor de chemare în judecată, ci și pentru introducerea acțiunilor reconvenționale și a cererilor de participare a terților persoane în procesul civil. **T. de t.** se stabilesc pe baza unui tarif progresiv sau printr-o sumă fixă; se timbrează după o taxă progresivă acțiunile privind drepturi evaluabile în bani; acțiunile privitoare la drepturi neevaluabile în bani se timbrează cu o taxă fixă. Cererile privitoare la exercitarea căilor de atac se timbrează cu o taxă reprezentînd jumătate din taxa aferentă cererii de chemare în judecată, dar numai în raport cu suma pentru care s-a promovat acea cale de atac. De la regula obligativității **t. de t.** legea instituie și excepții pentru unele acțiuni cum sînt: acțiunile privitoare la plata retribuției sau a altor drepturi rezultînd din raporturi de muncă; acțiunile privind plata pensiei de întreținere și despăgubiri pentru vătămări corporale; acțiunile și căile de atac exercitate de procuror; recursurile împotriva hotărîrilor de divorț, dacă prin exercitarea lor se solicită menținerea căsătoriei; cererile de constituire de parte civilă în cauzele penale etc. **T. de t.** se plătesc anticipat prin viramenț, în numerar sau prin lipire de timbre mobile pe cerere. Instanțele judecătorești nu pot înregistra cereri fără dovada achitării **t. de t.**; în mod excepțional instanța poate acorda un termen pentru achitarea **t. de t.**; partea trebuie să fie încunoștiințată de obligația pe care o are în legătură cu plata **t. de t.**, pentru a fi în măsură să depună suma corespunzătoare pînă cel mai tîrziu la primul termen de judecată; dacă reclamantul depune personal cererea, el va fi încunoștiințat direct asupra acestei obligații. Cererile care nu îndeplinesc condițiile legale privitoare la plata **t. de t.** urmează să fie anulate de către instanța de judecată. În scopul stabilirii cuantumului **t. de t.**, partea are obligația de a indica în cuprinsul cererii sale valoarea obiectului acesteia; instanța nu este legată însă de aprecierea făcută de parte, avînd posibilitatea de a administra dovezi spre a stabili valoarea reală a pretențiilor. V. și **cheltuieli de judecată.** [I.L.]

termen de grație, beneficiu acordat debitorului, prin hotărîrea pronunțată asupra fondului, pentru executarea obligației sale la o anumită dată sau în mod eșalonat. **T. de g.** constituie o înlesnire de plată pe care instanța o poate acorda debitorului în situații bine justificate; astfel, de pildă, **t. de g.** poate fi acordat în ipoteza în care executarea imediată a hotărîrii ar fi de natură să cauzeze datornicului un grav prejudiciu. Hotărîrea prin care se acordă **t. de g.** urmează să fie motivată, pentru ca drepturile creditorului să nu fie nesocotite. **T. de g.** se poate acorda numai prin hotărîrea pronunțată a-

supra fondului; în sistemul actualului Cod de procedură civilă **t. de g.** nu poate fi acordat nici în cursul judecății și nici după pronunțarea hotărîrii, de către instanța de executare. **T. de g.** determină suspendarea executării silite pînă la împlinirea datei stabilite prin hotărîrea pronunțată asupra fondului; pînă la împlinirea termenului este însă posibilă efectuarea unor acte de conservare asupra patrimoniului celui urmărit. **T. de g.** nu poate fi acordat debitorului în următoarele împrejurări: dacă bunurile sale se vînd după cererea altui creditor; dacă este în stare de insolvabilitate îndeobște cunoscută; dacă prin fapta sa a micșorat garanțiile date prin contract creditorului sau dacă nu a îndeplinit garanțiile făgăduite. Legea îi acordă creditorului dreptul de a solicita continuarea executării silite și înainte de împlinirea **t. de g.**, dar numai în următoarele situații: dacă debitorul a dispărut; dacă urmăritul risipește averea sa mobilă și imobilă; dacă alți creditori execută hotărîri asupra averii debitorului; dacă prin fapta sa debitorul a micșorat garanțiile date creditorului sau n-a dat garanțiile promise ori încuviințate sau este în stare de insolvabilitate îndeobște cunoscută. În asemenea împrejurări creditorul poate solicita instanței să constate decăderea urmăritului din beneficiul **t. de g.** și să ordone executarea hotărîrii judecătorești; instanța va statua asupra cererii la un termen scurt, cu citarea părților. **T. de g.** nu se pot acorda dacă debitorul are calitatea de organizație socialistă. V. și **înlesniri de plată.** [I.L.]

termen de judecată, dată stabilită de instanță pentru dezbaterea litigiului în ședință publică. Primul **t. de j.** se stabilește de președintele instanței sau de judecătorul de serviciu odată cu înregistrarea cererii de chemare în judecată; termenele ulterioare sînt fixate de completul de judecată. **T. de j.** se stabilesc de instanță ori de cîte ori cauza urmează să fie amînată (pentru administrarea unor dovezi, la cererea părții spre a-și angaja un apărător, pentru depunerea unui raport de expertiză etc.). La **t. de j.** părțile nu sînt obligate să se înfățișeze; instanța este obligată însă să dispună citarea lor la toate termenele pe care le stabilește, cu excepția cazurilor prevăzute de lege și a cazului cînd ele au termenul în cunoștință. [I.L.]

termen de perimare, perioadă de timp, prevăzută de lege, la împlinirea căreia o pricină civilă lăsată în nelucrare este declarată perimată. **T. de p.** este de un an în materie de judecată și de șase luni în materie de executare. **T. de p.** începe să curgă de la data ultimului act de procedură, întocmit de instanță, prin care activitatea procesuală într-o anumită pricină civilă, datorită ivirii unor împrejurări voite sau independente de voința părților, a fost oprită. Constituie momente de la care **t. de p.** începe să curgă: data la care s-a dispus prin rezoluție timbrarea acțiunii sau căii de atac exercitate; termenul de judecată la care s-a dispus prin încheiere suspendarea judecății pentru lipsa părților; data la care s-a dispus suspendarea executării pe motiv că nu s-a putut realiza

prin licitație publică vînzarea silită a imobilului urmărit etc. **T. de p.** se calculează pe zile pline: ziua cînd începe și ziua cînd se sfîrșește se includ în calcul. Drept urmare, în măsura în care n-a operat o suspendare sau o întrerupere, **t. de p.** se împlinește — după caz: un an sau șase luni — în ziua corespunzătoare celei din care a început să curgă. Întrucît constatarea perimării se face cu citarea părților, nimic nu se opune ca acestea, în cadrul ședinței de judecată, să discute în contradictoriu orice aspect care privește faptul dacă **t. de p.** și-a atins sau nu destinația sa juridică procesuală: de timp util pentru partea interesată de a scoate cauza din starea de nelucrare prin repunerea ei pe rol și sancțiune pentru neglijența de a nu face acest lucru în timpul ce i-a fost prescris de lege. V. și **perimare; efectele perimării; perimarea executării silite.** [D.R.]

termen de recurs, perioadă de timp înlăuntrul căreia, împotriva hotărîrilor pronunțate de instanțele de fond, poate fi exercitată calea de atac a recursului. De regulă, durata **t. de r.** este de 15 zile. În unele materii această durată este mai mică sau mai mare. De exemplu, în materie de ordonanță președințială **t. de r.** este de 5 zile, iar în materie de divorț de 30 de zile. Momentul de la care **t. de r.** începe să curgă (dies a qua) este marcat de data la care părților li s-a comunicat hotărîrea. Dreptul de a ataca cu recurs hotărîrea se naște însă chiar din momentul pronunțării ei. Ca urmare, părțile interesate se pot prevala de acest efect și declara recurs împotriva hotărîrii — chiar fără să-i cunoască motivarea — mai înainte de comunicarea ei. Comunicarea hotărîrii interesînd numai sub raportul calculului **t. de r.**, în baza principiului echivalenței actelor de procedură, este considerată a fi efectuată și prin îndeplinirea altor acte de procedură: a) cînd o parte face recurs mai înainte de comunicarea hotărîrii, aceasta se socotește comunicată la data depunerii cererii de recurs; în această ipoteză, dacă partea a introdus un recurs greșit, spre exemplu, direct la instanța de casare, care este anulabil, ea poate să declare, în intervalul de timp prevăzut de lege, socotit de la data depunerii cererii, un nou recurs valabil; b) cînd o parte cere să i se comunice celeilalte părți hotărîrea, pentru această parte **t. de r.** începe să curgă — exceptînd cazul în care hotărîrea i-a fost deja comunicată — de la data cînd a cerut efectuarea comunicării către partea adversă, deoarece ea este prezumată a cunoaște conținutul acelei hotărîri. Pentru procuror, **t. de r.** se calculează de la comunicarea hotărîrii, dacă a participat la judecata în fond, și de la pronunțare dacă nu a participat. **T. de r.** se întrerupe: a) prin moartea părții care avea interes să declare recurs. Aceasta înseamnă că timpul scurs înainte de intervenirea evenimentului morții părții nu mai intră în calculul noului **t. de r.** care începe să curgă, de data aceasta față de moștenitorii săi, de la data comunicării colective a hotărîrii, pe numele moștenirii, fără a se arăta numele și calitatea

fiecărui moştenitor; b) prin moartea mandatarului părţii căruia i s-a făcut comunicarea hotărîrii. Şi în acest caz timpul scurs înainte de survenirea evenimentului morţii mandatarului nu intră în calculul noului **t. de r.**, care începe să curgă de la data comunicării ce trebuie făcută pe numele şi la domiciliul părţii; c) **T. de r.** se mai întrerupe şi prin intervenirea unei împiedicări mai presus de voinţa părţii, din care cauză ea n-a putut introduce recursul în termenul prevăzut de lege. Într-un asemenea caz, după încetarea împiedicării, va începe curgerea unui nou **t. de r.** Curgerea unui nou **t. de r.** este însă condiţionată de introducerea cererii de recurs într-un interval de 15 zile de la data încetării împiedicării — indiferent dacă durata pe care o prescrie legea este mai mare sau mai mică faţă de termenul de drept comun — şi aprecierea prealabilă a instanţei de recurs dacă părţii i se recunoaşte sau nu beneficiul repunerii în termen. Nerespectarea **t. de r.** atrage decăderea părţii din dreptul de a mai ataca hotărîrea pronunţată de instanţa de fond în defavoarea sa. Fiind vorba de nerespectarea unui termen legal absolut, tardivitatea recursului va putea fi invocată în tot cursul procesului, atît de părţile interesate cît şi de instanţa de judecată din oficiu. Consecinţa decăderii este rămînerea definitivă a hotărîrii la data cînd **t. de r.** a expirat. V. şi **depunerea cererii de recurs; echivalenţa actelor juridice procesuale; decădere; motivarea recursului; repunere în termen.** [D.R.]

termen de recurs extraordinar, interval de timp înlăuntrul căruia Procurorul general al R. S. România poate solicita declanşarea controlului judiciar asupra hotărîrilor judecătoreşti definitive ce se pretinde a fi esenţial nelegale sau vădit netemeinice. **T. de r.e.** este de un an şi începe să curgă de la data rămînerii definitive a hotărîrii atacate. Hotărîrile susceptibile de recurs se definitivează, dacă nu s-a exercitat această cale de atac, pe data expirării termenului prevăzut de lege pentru promovarea recursului; hotărîrile nesusceptibile de recurs se definitivează la data pronunţării lor. Momentul definitivării hotărîrii reprezintă punctul de plecare al **t. de r.e.**; el va curge din acest moment chiar dacă partea a introdus un recurs tardiv care s-a respins de instanţa competentă. În mod excepţional recursul extraordinar poate fi exercitat şi după împlinirea termenului de un an de la data rămînerii definitive a hotărîrii; este necesar însă ca o asemenea hotărîre să se afle într-o indisolubilă legătură cu hotărîrea atacată în termen de un an, în sensul că fără desfiinţarea lor nu s-ar putea pronunţa o soluţie legală şi temeinică asupra cauzei; recursul extraordinar poate fi însă exercitat doar dacă cele două hotărîri au fost pronunţate în aceeaşi pricină; această condiţie nu este îndeplinită dacă cele două litigii au avut un obiect diferit. În prezenţa condiţiilor enunţate se poate lărgi obiectul recursului extraordinar şi asupra unor hotărîri care au rămas definitive cu mai mult de un an înainte de introducerea lui; hotărîrile menţionate pot fi

atacate însă pe calea recursului extraordinar doar odată cu introducerea acestei căi de atac împotriva unei hotărîri rămase definitive cu mai puțin de un an înainte. V. și **recurs extraordinar.** [I.L.]

termen de revizuire, intervalul de timp înlăuntrul căruia împotriva hotărîrilor definitive, în funcție de motivul invocat, poate fi exercitată calea de atac a revizuirii. Ca durată în timp și ca punct de plecare, **t. de r.** diferă în funcție de motivul pe care partea interesată își întemeiază cererea de revizuire. Astfel: a) **t. de r.** este de 15 zile cînd partea a fost împiedicată să se înfățișeze la judecată și să înștiințeze instanța despre aceasta, dintr-o împrejurare mai presus de voința sa; el curge de la încetarea împiedicării (motivul al optulea); b) **t. de r.** este de 6 luni de la întoarcerea dispărutului sau dobîndirea capacității de exercițiu de către persoanele incapabile (motivul al șaselea); c) **t. de r.** în celelalte cazuri este de o lună și se socotește astfel: a) pentru primele două motive (cînd hotărîrea cuprinde dispoziții potrivnice ce nu pot fi aduse la îndeplinire, și cînd instanța s-a pronunțat asupra unor lucruri care nu s-au cerut ori nu s-a pronunțat asupra unui lucru cerut, ori s-a dat mai mult decît s-a cerut) de la comunicarea hotărîrii; b) pentru motivul al șaptelea, în ipoteza contrarietății de hotărîri date de instanța de fond, de la comunicarea hotărîrii, iar dacă ele au fost date de instanțe de recurs după evocarea fondului, de la pronunțare; c) pentru motivul al treilea (cînd obiectul pricinii nu se află în ființă), de la cel din urmă act de executare; d) pentru motivul al patrulea, din ziua în care partea a cunoscut hotărîrea penală de condamnare a judecătorului, martorului sau expertului, ori hotărîrea care a declarat falsitatea înscrisurilor; e) pentru motivul al cincilea (descoperirea de înscrisuri noi, reținute de partea potrivnică sau care nu au putut fi înfățișate dintr-o împrejurare mai presus de voința părților) din ziua în care s-a descoperit înscrisul; f) pentru motivul al șaselea, în ipoteza în care persoanele juridice nu au fost apărate, de la comunicarea hotărîrii făcută persoanei juridice. V. și **revizuire; motivele de revizuire; repunere în termen.** [D.R.]

termen în cunoștință, modalitatea procesuală, derogatorie de la obligativitatea citării efective, de încunoștiințare directă a părților în ședința de judecată sau cu ocazia primirii cererilor prin care instanța este sesizată despre data la care urmează să aibă loc viitoarele dezbateri judiciare în pricina în care acestea se judecă. Pentru ca darea **t. în c.** să fie posibilă este necesar ca partea să fie prezentă — personal sau prin mandatar — la operațiunea de fixare a termenului la care urmează să aibă loc înfățișarea. Astfel: a) partea care a fost prezentă la înfățișare, în caz de amînare a judecății, nu va mai fi citată în tot cursul instanței, fiind prezumată a cunoaște toate termenele ulterioare; b) cînd reclamantul depune personal cererea de chemare în judecată și este prezent la fixarea termenului de judecată, el va

lua **t. în c.** În mod excepțional darea **t. în c.** nu poate opera în următoarele cazuri: a) de redeschidere a judecății după ce aceasta a fost suspendată; b) de repunerea cauzei pe rol după închiderea dezbaterilor, cînd instanța găsește că sînt necesare noi lămuriri; c) de chemare a părții la interogator. Aceste excepții se justifică astfel: în primele cazuri, părțile nu sînt obligate să urmărească continuu stadiul în care se află pricina, iar în cel de al treilea caz, că citarea specială cu mențiunea „personal la interogator" este necesară deoarece numai în atare condiții partea este ținută să suporte eventualele consecințe rezultate din neprezentarea pentru a răspunde la interogator. Darea **t. în c.** este valabilă numai pentru o singură instanță. În cazul exercitării căilor de atac (recurs, revizuire etc.) poate opera din nou darea **t. în c.**, dar numai dacă partea se prezintă la unul din termenele fixate în calea de atac exercitată. V. și **primirea cererii de chemare în judecată; citarea părților; chemare la interogator.** [D.R.]

termen pentru promovarea contestației în anulare, intervalul de timp în care se poate exercita împotriva hotărîrilor definitive, pentru motivele expres prevăzute de lege, calea extraordinară de atac a contestației în anulare. Din prevederile legale care reglementează acest termen rezultă că pentru determinarea lui trebuie avută în vedere finalitatea hotărîrii ce urmează a fi atacată: dacă este sau nu susceptibilă de executare. 1) Împotriva hotărîrilor susceptibile de executare silită, contestația în anulare se poate exercita, după cum prevede legea, înainte de începerea executării și pe tot timpul ei, pînă la săvîrșirea ultimului act de executare. 2) În privința hotărîrilor nesusceptibile de executare silită, legiuitorul a adoptat sistemul unui termen dublu: un termen subiectiv de 15 zile, calculat pe zile libere, de la data cînd contestatorul a luat cunoștință de cuprinsul hotărîrii — începerea sau scurgerea lui putînd fi stabilită prin orice mijloc de probă — și un termen obiectiv de un an socotit de la data cînd hotărîrea a rămas definitivă. Termenul de 15 zile de la data la care partea a luat cunoștință de hotărîre, dar fără a depăși un an de la rămînerea ei definitivă, stabilit pentru introducerea contestației în anulare împotriva hotărîrilor nesusceptibile, prin natura lor, de executare silită, se aplică și în cazul în care hotărîrea nu mai este susceptibilă de executare deoarece prestația la care se referă a fost în fapt executată. V. și **contestație în anulare; motivele contestației în anulare; ultimul act de executare; repunere în termen.** [D.R.]

termen pentru promovarea contestației la executare, interval de timp în care persoanele interesate pot cere anularea actelor de executare silită întocmite sau aduse la îndeplinire cu încălcarea legii. Acest termen se întinde pe toată perioada executării: începe să curgă de la efectuarea oricărui act de executare despre care, în mod legal, partea este încunoștiințată și ajunge la limita maximă, de împlinire, odată cu întocmirea celui din urmă act de executare.

Față de limitarea în timp a posibilității de exercitare a contestației la executare, prezintă interes să se stabilească care este și la ce dată a fost întocmit ultimul act de executare. Legea procesuală consideră că cel din urmă act de executare îl constituie încheierea pe care instanța va trebui să o facă, cu citarea părților, constatînd săvîrșirea executării. O asemenea încheiere se întocmește în mod obligatoriu în două situații: a) în cadrul procedurii de executare directă, respectiv după predarea silită a bunurilor mobile sau imobile către creditorul urmăritor; b) în cadrul urmăririi silite mobiliare, după ce bunurile au fost adjudecate cumpărătorului. În celelalte cazuri, executarea se consideră terminată și calea contestației la executare închisă odată cu săvîrșirea ultimului act al procedurii execuționale, fără a mai fi nevoie să se întocmească o încheiere specială în acest sens. Astfel, în cazul popririi, ultimul act de executare îl constituie hotărîrea de validare rămasă definitivă, ceea ce înseamnă că actele de executare se pot contesta numai pînă la validare, iar în situația în care executarea asupra bunurilor debitorului urmărit, după vînzarea și adjudecarea lor, implică și o distribuire a prețului — în cazul concursului de creditori — ultimul act de executare este încheierea instanței prin care se constată efectuarea plăților. În ceea ce privește data întocmirii ultimului act de executare, ea se stabilește pe baza mențiunii făcute în acest sens în însuși cuprinsul actului respectiv. Legiuitorul nu a putut avea în vedere toate cazurile care să implice cunoștința celor interesați despre efectuarea unor acte de executare în detrimentul lor. Drept urmare, pentru motive temeinice, aceștia pot cere repunerea în termen. În atare situații, dacă cei interesați — fie partea împotriva căreia se face executarea, fie un terț — introduc contestația la executare în termen de 15 zile de la data încetării împiedicării, aceasta trebuie considerată a fi promovată în timp util, recunoscîndu-i-se contestatorului beneficiul repunerii în termen. V. și **ultimul act de executare; repunere în termen.** [D.R.]

termen procedural, interval de timp recunoscut necesar pentru exercitarea unor drepturi sau facerea unor acte sau, dimpotrivă, în care exercitarea altor drepturi sau facerea altor acte este oprită. Utilitatea **t.p.** se întemeiază pe concilierea a două interese distincte: a) interesul social care cere ca desfășurarea în timp a procesului — judecată și executare — să fie cît mai limitată; b) interesul părților de a li se asigura un timp util pentru a delibera asupra exercitării drepturilor și îndeplinirii actelor pe care le au de făcut. Înțelegerea deplină a utilității **t.p.** impune și o delimitare mai largă a conținutului noțiunii. Astfel, în condițiile unui scop comun și a unei funcționalități perfect corelate — în sensul că unele condiționează în timp începerea, iar altele continuarea activității judiciare — în noțiunea de **t.p.,** lato sensu, trebuie incluse ambele categorii: atît termenele de prescripție, cît și termenele de decădere.

Interpretarea restrictivă sau, în orice caz, delimitarea strictă, prin includerea în noțiunea de **t.p.** numai a termenelor sancționate cu decăderea, se impune a fi reconsiderată. O tendință spre o mai atentă delimitare a legăturii dintre aceste două categorii de termene, trebuie să conducă la găsirea elementelor care le apropie și nu a celor care le separă (de ex.: reglementarea aproape identică a instituției repunerii în termen). Clasificarea **t.p.** se face după mai multe criterii. Astfel: a) după modul de stabilire, **t.p.** sînt legale și judecătorești; sînt legale cele stabilite în mod expres prin lege și judecătorești cele fixate de instanță în cursul judecății; b) după caracterul lor **t.p.** sînt imperative și prohibitive; sînt imperative cele care impun ca înlăuntrul lor anumite drepturi să fie exercitate sau anumite acte să fie îndeplinite (de ex. termenul de 15 zile pentru declararea și motivarea recursului), iar prohibitive cele care înlăuntrul lor anumite drepturi sau acte nu pot fi exercitate și respectiv îndeplinite (de ex. termenul care interzice vînzarea bunurilor imobile ale debitorului urmărit mai înainte de 5 zile de la data ultimelor afișări legale); c) după sancțiunea nerespectării lor, **t.p.** sînt absolute sau relative; sînt absolute cele care au caracter de obligativitate atît pentru părți cît și pentru instanță (de ex. termenul de recurs, de perimare etc. atrăgînd, în caz de nerespectare, sancțiunea decăderii sau nulității, iar relative cele care, în cazul nerespectării lor, nu atrag sancțiuni procesuale (de ex. termenul de 7 zile pentru redactarea hotărîrii, de depunere a raportului de expertiză etc. **T.p.** se caracterizează și prin fixitatea și continuitatea lor. Fixitatea înseamnă determinarea cîtimii fiecărui **t.p.** în mod riguros — și, în exclusivitate, a celor legale — în sensul că nu pot fi nici mărite și nici micșorate. Excepțiile de la regula fixității sînt rare și de strictă interpretare (de ex.: posibilitatea prelungirii termenului de recurs cu 5 zile în vederea refacerii cererii cînd recurentul este prezent). Continuitatea înseamnă scurgerea **t.p.**, în principiu, fără posibilitatea întreruperii sau suspendării, de la începerea și pînă la împlinirea lor. În anumite împrejurări, **t.p.** pot fi totuși suspendate sau întrerupte. Așa de pildă, termenul de perimare este suspendat pe o perioadă de 3 luni de la data cînd s-a dispus, pentru oricare din cazuri, suspendarea legală a judecății, iar termenul de recurs este întrerupt prin moartea părții care are interes să facă recurs, survenită mai înainte ca împlinirea termenului să fi avut loc. **T.p.** nu pot fi considerate împlinite cînd partea interesată nu s-a putut folosi de beneficiul lor dintr-o împrejurare mai presus de voința sa. În înțelegerea acestei finalități — care justifică instituția repunerii în termen — trebuie reținute următoarele: o parte nu poate fi silită să piardă un drept care n-a fost exercitat în termenul prevăzut de lege din cauze ce nu-i sînt imputabile, după cum cealaltă parte nu poate să beneficieze de pe urma împrejurărilor nedorite de partea adversă, care au împiedicat-o să exercite acel drept. V. și **calculul termenelor procedurale;**

decădere; repunere în termen. [D.R.]

terțe persoane 1. Locuțiune folosită pentru a desemna persoanele ce nu participă, în calitate de părți, la activitatea judiciară; față de **t.p.** hotărîrea pronunțată este, de regulă, res inter allios acta. **2.** Locuțiune folosită pentru a determina persoanele fizice sau juridice care participă la activitatea judiciară doar după sesizarea instanței competente; conceptul de **t.p.** vizează situația persoanelor ce intervin sau care sînt introduse în proces pe parcursul judecății; din momentul introducerii lor în proces, **t.p.** dobîndesc calitatea de părți, iar hotărîrea ce urmează să se pronunțe va dobîndi autoritate de lucru judecat și față de ele. V. și **participarea terților persoane în procesul civil; relativitatea lucrului judecat.** [I.L.]

terț poprit, debitorul datornicului urmărit, de la care, prin intermediul popririi, creditorul urmăritor poate obține plata creanței sale, încasînd direct sumele de bani datorate de acesta urmăritului. Întrucît poprirea este susceptibilă să asigure executarea unei creanțe și asupra unor venituri viitoare, nu este necesar ca în momentul înființării ei și nici chiar în acela al validării sale, terțul să fie debitorul datornicului; **t.p.** poate fi și un debitor eventual al datornicului urmărit, el trebuind să plătească numai dacă, și în momentul în care, va avea o datorie față de debitorul poprit. **T.p.** poate fi chiar și depozitarul datornicului, cum este cazul băncii la care acesta din urmă își are contul; de asemenea, **t.p.** poate fi și Casa de Economii și Consemnațiuni, întrucît pe calea popririi pot fi urmărite și sumele de bani consemnate la aceasta pentru debitorul urmărit. [M.C.]

titlu executoriu, înscrisul întocmit de către organul competent, cu respectarea prevederilor legii, în virtutea căruia devine posibilă punerea în executare pe cale silită a creanței ce constată, cu condiția ca executarea să se circumscrie obiectului pe care el l-a determinat. Legea dispune că nici o urmărire asupra bunurilor mobile sau imobile nu poate avea loc decît în virtutea unui **t.e.** sau a unei hotărîri date cu execuție provizorie, aceasta din urmă fiind și ea un **t.e.** În sistemul legislației noastre sînt **t.e.:** a) hotărîrile instanțelor judecătorești pronunțate în procesele civile, cele pronunțate în procesele penale cînd statuează asupra unor pretenții civile (despăgubiri, cheltuieli de judecată), cele prin care părțile sînt obligate la plata unor amenzi fără caracter penal (administrative, judecătorești etc.), precum și hotărîrile penale prin care se pronunță confiscarea averii ca pedeapsă complementară; acestea formează **t.e.** judecătorești; b) hotărîrile pronunțate de organele Arbitrajului de Stat sau organele arbitrale proprii; c) hotărîrile arbitrale pronunțate de Comisia de arbitraj de pe lîngă Camera de Comerț și Industrie București; d) hotărîrile pronunțate de organele jurisdicționale cu caracter obștesc; e) **t.e.** eliberate de organele notariatului de stat; f) alte înscrisuri cărora dispozițiile legii speciale le recunosc putere executorie: dispozițiile de reținere; angajamentele de plată; contractul de vînzare-cumpărare de măr-

furi cu plata prețului în rate; cererile de plată care se achită fără acceptare; dispozițiile de plată ale organelor financiare sau bancare; încheierile definitive de aplicare a amenzilor contravenționale; g) **t.e.** emise în alte țări cărora legea le recunoaște putere și valabilitate în țara noastră. [M.C.]

titlu executoriu notarial, varietate a titlului executor care se distinge prin aceea că se eliberează de notariatul de stat, privește anumite datorii expres prevăzute de lege și se valorifică după o procedură specială, reglementată aparte prin lege. **T.e.n.** se emite pentru urmărirea unor datorii pe cale notarială, la cererea creditorului, de către notariatul de stat în circumscripția căruia este situat imobilul la care se referă datoria, sau de notariatul în raza căruia se află domiciliul sau sediul creditorului. Se eliberează în termen de 5 zile de la primirea cererii și trebuie să cuprindă: a) data emiterii titlului, denumirea notariatului, precum și numele și prenumele notarului de stat care a emis titlul executor; b) numele, prenumele și adresa creditorului sau denumirea și sediul organizației socialiste creditoare; c) numele, prenumele, ocupația, locul de muncă și domiciliul sau sediul debitorului; d) suma datorată, precum și cheltuielile de taxe de timbru pricinuite de pornirea procedurii de urmărire silită. **T.e.n.** se înscrie pe originalul titlului de creanță sau pe o foaie atașată la acesta, care se sigilează și se pune în executare prin executorul judecătoresc de la instanța în raza căreia se află domiciliul debitorului. Dacă **t.e.n.** privește o creanță a unei instituții bugetare, el va fi pus în executare prin secția financiară a comitetului (biroului) executiv al consiliului popular al localității în care domiciliază debitorul, în acest scop notarul care l-a emis avînd obligația de a-l trimite din oficiu secției financiare pentru executare. Împotriva respingerii cererii de eliberare a **t.e.n.** creditorul poate face plîngere la instanța judecătorească competentă, în termen de 10 zile de la comunicare; plîngerea se depune la notariatul de stat care a respins cererea sau direct la instanță. Debitorul nemulțumit de emiterea **t.e.n.** are deschisă calea unei acțiuni în anulare la instanța judecătorească competentă, pe baza căreia se poate suspenda executarea, pînă la soluționarea acțiunii. V. și **procedura urmăririi unor datorii pe cale notarială.** [M.M.]

traducător, persoană numită de instanță pentru a traduce în limba română acte redactate într-o altă limbă ori pentru a reproduce în limba vorbită declarații, comunicări, concluzii etc. scrise sau spuse în proces într-o altă limbă ori într-un alt mod de comunicare (de ex. prin semne) care nu sînt cunoscute de instanță sau accesibile înțelegerii acesteia. Necesitatea recurgerii la oficiile unui **t.** se ivește, de regulă, cînd se folosesc ca mijloace de probă acte scrise într-o altă limbă sau se îndeplinesc acte procesuale cu ori față de persoane care nu cunosc limba română, precum și în cazul în care, din cauza unor infirmități, anumite persoane nu-și pot exprima ideile sau înțelege în alt mod

dezbaterile care au loc și consemnările ce se fac de către instanță (de ex. un surdo-mut, parte sau martor într-un proces civil, care nu știe să scrie sau să citească). După caz, oficiile persoanelor care îndeplinesc în procesul civil funcția de t. se concretizează în următoarele două forme: prin traducere și prin reproducere. a) Traducerea este redarea în limba română a înscrisurilor scrise într-o limbă străină; în procesul civil se recurge la traducerea înscrisurilor — ce pot servi ca mijloc de probă — numai în cazul în care partea adversă contestă exactitatea traducerii făcute de partea care le-a depus; b) Reproducerea constă în redarea în limba română vorbită a declarațiilor, depozițiilor, apărărilor etc. făcute în proces, oral sau în scris, într-o limbă străină sau într-o altă manieră de comunicare (mimică sau gesturi) inaccesibile înțelegerii instanței; reproducerea implică și redarea către persoana în cauză — parte, martor etc. — a dezbaterilor care au loc în limba română, în limba străină sau în maniera de comunicare pe care aceasta o înțelege. În ce privește condițiile cerute pentru a fi **t.**, legea procesuală civilă prevede că se vor aplica dispozițiile privitoare la experți. Astfel, în principal, obligațiile **t.** — ca și în cazul experților — sînt: de a se prezenta la citarea ce li se face și de a îndeplini în mod obiectiv sarcina ce li s-a încredințat. La fel și cazurile de incompatibilitate (de ex. calitatea de martor și traducător) sau de recuzare (de ex. pentru motiv de rudenie) pentru **t.** sînt aceleași ca și pentru experți. Sin. interpret. V. și **principiul folosirii limbii materne în justiție.** [D.R.]

transmisiunea calității procesuale, locuțiune ce desemnează trecerea unor drepturi sau obligații de la părțile litigante la o persoană străină de proces. **T.c.p.** se poate produce cînd părțile sînt chiar titulare ale drepturilor sau obligațiilor ce formează conținutul raportului juridic dedus în justiție; ea reprezintă tocmai rezultatul trecerii drepturilor și obligațiilor de la una dintre părți către o persoană străină de proces. Persoana asupra căreia s-au transmis drepturile sau obligațiile va dobîndi, după caz, calitatea procesuală activă sau pasivă, în funcție de poziția pe care a avut-o autorul său. **T.c.p.** poate fi o: 1) Transmisiune legală, ipoteză în care trecerea drepturilor sau obligațiilor de la una din părți către o altă persoană își are temeiul în lege. Aceasta poate avea loc în cazul succesiunii, împrejurare în care moștenitorii preiau calitatea autorului lor; calitatea procesuală nu poate fi transmisă, de regulă, în cadrul acțiunilor avînd un caracter strict personal. De asemenea, se poate realiza o **t.c.p.** și în cazul reorganizării persoanelor juridice; organizația socialistă care preia bunurile unității reorganizate va dobîndi, după caz, calitate procesuală activă sau pasivă; **t.c.p.** nu poate avea loc însă dacă unitatea se dizolvă, întrucît ea intră în lichidare pentru realizarea activului și plata pasivului. 2) Transmisiune convențională, situație în care trecerea drepturilor sau obligațiilor de la una dintre părți către o altă persoană este determinată de acor-

dul de voință al părților. O asemenea **t.c.p.** poate fi determinată de: a) cesiunea de creanță, care conferă cesionarului legitimare procesuală activă; b) preluarea datoriilor, ce acordă aceluia către care ele s-au transmis legitimare procesuală pasivă; c) vînzarea bunurilor litigioase, care conferă dobînditorului legitimare procesuală activă sau pasivă, în funcție de poziția avută în proces de vînzător. După întinderea **t.c.p.** distingem între: 1) Transmisiunea universală sau cu titlu universal, ipoteză în care trec asupra unei persoane toate drepturile și obligațiile procesuale ale părții; 2) Transmisiunea cu titlu particular, situație în care asupra dobînditorului trec doar anumite drepturi și obligații. Transmisiunea convențională este întotdeauna o transmisiune cu titlu particular. Persoana asupra căreia trec drepturile și obligațiile procesuale se substituie transmițătorului; activitatea judiciară va continua, cu participarea celui care ia astfel locul reclamantului sau pîrîtului. Actele procesuale îndeplinite anterior introducerii în proces a dobînditorului îi vor fi opozabile; actele ulterioare se vor întocmi în contradictoriu cu cel introdus în proces, iar hotărîrea ce urmează să se pronunțe îi va fi opozabilă. V. **și calitate procesuală.** [I.L.]

transmisiune succesorală, transmiterea către moștenitori a bunurilor succesorale și a celorlalte valori rămase de pe urma defunctului. **T.s.** are următoarele caractere juridice: 1) este o transmisiune pentru cauză de moarte; 2) este o transmisiune cu caracter universal; 3) este o transmisiune cu caracter unitar (cu unele excepții); 4) este o transmisiune cu caracter indivizibil. În funcție de latura patrimoniului la care se referă, **t.s.** este: a) activă — cea care privește bunurile și drepturile; b) pasivă — cea care se referă la obligații. După temeiul juridic pe baza căruia se efectuează, **t.s.** este: a) legală, atunci cînd patrimoniul defunctului se transmite succesorilor în virtutea legii; b) testamentară, cînd ea se realizează în baza unui testament sau legat; c) convențională (contractuală), atunci cînd rezultă dintr-un contract de donație de bunuri viitoare. Considerată din punct de vedere al sferei sale, **t.s.** este: a) universală, cînd cuprinde întreg patrimoniul; b) cu titlu universal, dacă vizează doar o fracțiune determinată din acesta; c) cu titlu particular, atunci cînd are ca obiect bunuri sau drepturi individual determinate din patrimoniu. Cu unele excepții, prin **t.s.** se transmit numai drepturile patrimoniale existente în patrimoniul titularului la data decesului. [M.M.]

trată, v. **cambie.**

tribunal județean, instanță judecătorească constituită în fiecare județ, precum și în municipiul București, pentru a exercita controlul judiciar ordinar cu privire la hotărîrile pronunțate de judecătorii ca instanțe de fond și pentru a soluționa în fond pricinile date de lege în competența ei. Ca instanță de recurs, **t.j.** și tribunalul municipiului București judecă: a) recursurile împotriva hotărîrilor pronunțate în primă instanță de judecătoriile din cuprinsul județului sau, după caz, al municipiului

București; b) recursurile extraordinare declarate de procurorul general, dacă prin hotărîrea atacată pricina a fost judecată de judecătorie în ultimă instanță; c) alte recursuri, în cazurile prevăzute de lege. Ca instanță de fond **t.j.** și Tribunalul municipiului București judecă pricinile date prin lege în competența lor. Recursurile și recursurile extraordinare se judecă în complet format din 3 judecători; judecata în fața instanței de recurs continuă în aceeași compunere și în cazul casării hotărîrii primei instanțe, cu reținere spre judecare în fond. Pricinile referitoare la infracțiuni pentru care legea prevede pedeapsa cu moartea, precum și pricinile privind infracțiunile de omor, omor calificat, loviri sau vătămări cauzatoare de moarte se judecă, în primă instanță, în complet format din 2 judecători și 3 asesori populari; toate celelalte pricini penale și civile, precum și cererile de orice fel din competența **t.j.** în primă instanță, se judecă în complet format din 2 judecători. În caz de divergență, în situațiile încadrîndu-se în această ultimă ipoteză, instanța se completează cu președintele sau vicepreședintele instanței, ori cu un judecător desemnat de președinte. În cadrul **t.j.** funcționează secții conduse de cîte un președinte de secție. [M.C.]

Tribunalul Suprem, instanța judecătorească situată în vîrful piramidei organelor judecătorești din R.S. România. Are sediul în București iar judecătorii cu care este încadrat se aleg de către Marea Adunare Națională, pe durata legislaturii, în prima sesiune a acesteia și funcționează pînă la alegerea noului **T.S.** în legislatura următoare. În cazul în care, datorită unor împrejurări excepționale, Marea Adunare Națională nu se poate întruni, **T.S.** este numit și revocat de către Consiliul de Stat; tot astfel, în intervalul dintre sesiunile Marii Adunări Naționale, președintele, vicepreședinții și ceilalți membri ai **T.S.** se numesc și se revocă de către Consiliul de Stat. **T.S.** are trei secții: civilă, penală și militară; în cadrul lui funcționează de asemenea: serviciul de studii și documentare, serviciul de secretariat, oficiul financiar-administrativ și biroul de personal. Fiecare secție este condusă nemijlocit de către unul din vicepreședinții **T.S.** **T.S.** îndeplinește următoarele atribuții: a) exercită controlul general asupra activității de judecată a tuturor tribunalelor și judecătoriilor; emite decizii de îndrumare în vederea aplicării unitare a legilor în activitatea de judecată; c) judecă în primă instanță pricinile date prin lege în competența sa; d) judecă orice alte cereri pe care legea i le dă în competență. Secțiile **T.S.** judecă în complet format din trei judecători; recursul extraordinar declarat împotriva hotărîrilor pronunțate de acestea se judecă în complet format din șapte judecători, desemnați de președinte, fiind alții decît cei care au dat hotărîrea. Tot în complet de 7 judecători se judecă și recursurile împotriva hotărîrilor pronunțate de secțiile **T.S.** în primă instanță; în acest caz recursurile extraordinare sînt de competența Plenului **T.S.** vezi și **decizie de îndrumare; Plenul Tribunalului Suprem.** [M.C.]

tutela minorului 1. Instituție juridică cuprinzînd ansamblul dispozițiilor legale care reglementează regimul ocrotirii unor minori de către alte persoane decît părinții lor, sub supravegherea, controlul și îndrumarea permanentă a autorității tutelare. 2. Sarcină gratuită și obligatorie, în virtutea căreia o anumită persoană, numită tutore, este chemată a exercita drepturile și îndatoririle părintești față de un minor, ai cărui părinți sînt decedați ori în imposibilitate permanentă de a-și exercita atribuțiile. 3. Activitatea desfășurată de tutore și de autoritatea tutelară în vederea asigurării, în condițiile legii, a protecției unor minori. **T.m.** se caracterizează prin aceea că: a) este o sarcină cu caracter social; b) se exercită în interesul exclusiv al minorului; c) este, în principiu, o sarcină gratuită; d) se instituie de către autoritatea tutelară, sub a cărei supraveghere, control și îndrumare se și exercită; e) trebuie să îndeplinească sarcinile și funcțiile unei adevărate familii a minorului, exercitarea ei trebuind să țină locul părinților. V. și **procedura de instituire a tutelei minorului; tutore.** [M.M.]

tutore, persoană fizică numită prin decizia autorității tutelare spre a îndeplini, sub supravegherea, controlul și îndrumarea acesteia, sarcina tutelei față de un minor sau față de o persoană pusă sub interdicție. Poate fi **t.** orice persoană, cu excepția celor expres prevăzute de lege ca nefiind compatibile cu această sarcină și anume: a) minorul sau cel pus sub interdicție; b) cel decăzut din drepturile părintești sau declarat incapabil de a fi tutore; c) cel care este lipsit de exercițiul unor drepturi politice sau civile, fie în temeiul legii, fie prin hotărîre judecătorească, precum și cel cu rele purtări; d) cel lipsit, potrivit legii speciale, de dreptul de a alege și de a fi ales deputat; e) cel care, exercitînd o tutelă, a fost îndepărtat din aceasta; f) cel care, datorită intereselor sale, potrivnice cu cele ale minorului, nu ar putea îndeplini sarcina tutelei. Cînd una din împrejurările de mai sus se ivește în timpul tutelei, **t.** va fi îndepărtat. **T.** este obligat să accepte sarcina tutelei, cu excepția următoarelor cazuri, expres prevăzute de lege, în care el poate să o refuze: a) cel care a împlinit vîrsta de 60 de ani; b) femeia însărcinată sau mamă a unui copil mai mic de 8 ani; c) cel care crește și educă 2 sau mai mulți copii; d) cel care exercită o altă tutelă sau o curatelă; e) cel care, din cauza bolii, a infirmității, a felului îndeletnicirii, a depărtării domiciliului său de locul unde se află bunurile minorului sau din alte motive întemeiate, nu ar putea îndeplini în mod corespunzător sarcina tutelei. Persoana aflată într-una din situațiile de mai sus este liberă să decidă dacă acceptă sau nu tutela, iar în cazul cînd o asemenea împrejurare se ivește în timpul tutelei, **t.** poate cere să fie înlocuit. Sarcina tutelei impune **t.** două categorii de obligații: 1) de a îngriji de persoana minorului; b) de a administra bunurile acestuia și de a-l reprezenta, respectiv a-i încuviința actele civile. **T.** are totodată obligația de a prezenta în fața autorității tutelare dări de sea-

mă anuale despre felul în care a adus la îndeplinire sarcina tutelei. În principiu, t. își exercită sarcina în mod gratuit, dar autoritatea tutelară îi poate acorda, după caz, o remunerație de pînă la 10% din veniturile produse de bunurile minorului aflat sub tutela sa. V. și **procedura de instituire a tutelei minorului; procedura înlocuirii tutorelui; procedura îndepărtării tutorelui.** [M.M.]

ultimul act de executare, actul procedural a cărui săvîrşire marchează finalizarea procedurii executării silite. **U.a. de e.** este încheierea pe care instanţa trebuie să o facă, fără citarea părţilor, îndată ce primeşte procesul-verbal de executare constatînd săvîrşirea executării. Această încheiere se dă însă numai în trei situaţii, şi anume: în cazul executării mobiliare directe; la executarea imobiliară directă; în ipoteza executării mobiliare indirecte. În primele două situaţii, executorul judecătoresc este obligat să depună procesul verbal constatînd săvîrşirea executării prin predarea silită a bunului către creditorul urmăritor, la secretariatul judecătoriei, în termen de 24 de ore de la efectuarea executării; în ultima situaţie procesul verbal de executare va fi depus în 24 de ore de la efectuarea vînzării la licitaţie a bunurilor urmărite. Încheierea dată de instanţă pe baza acestui proces verbal nu este susceptibilă de a fi atacată cu recurs. În alte proceduri de executare, procedura nu se finalizează printr-o încheiere dată de instanţă, ci printr-un alt act procedural prevăzut de lege. Astfel, în cazul executării imobiliare indirecte, executarea ia sfîrşit prin efectul ordonanţei de adjudecare, iar în cazul popririi cu validare, prin efectul hotărîrii de validare, etc. [M.C.]

ultimul domiciliu al defunctului, locul unde persoana fizică şi-a avut locuinţa statornică sau principală pînă în momentul survenirii decesului ei. Dovada **u.d. al d.** se face cu certificatul de deces, cu actul de moarte pentru uz oficial sau cu hotărîrea judecătorească de declarare a morţii, rămasă definitivă. În funcţie de **u.d. al d.** se stabileşte locul de deschidere a succesiunii şi competenţa notariatului de stat care urmează a îndeplini procedura succesorală notarială; în cazul cînd nu se cunoaşte **u.d. al d.** sau cînd defunctul a avut domiciliul în străinătate, competent va fi organul notarial în raza căruia se găsesc principalele sale bunuri. V. şi **procedura succesorală notarială.** [M.M.]

urmărirea bunurilor imobile, v. **executare silită imobiliară.**

urmărirea bunurilor mobile, v. **executare silită mobiliară.**

urmărirea fructelor prinse de rădăcini, formă de executare silită devenită în prezent practic inutilizabilă, avînd ca obiect fructele şi recoltele prinse de rădăcini ce aparţin datornicului. Legea dispune că urmărirea acestor bunuri nu se poate face mai devreme de 6 săptămîni înaintea coacerii lor; în prealabil debitorul trebuie să fie somat cu cel puţin două zile înainte de începerea urmăririi. Totodată legea stabileşte unele reguli

aparte cu privire la desfășurarea urmăririi în această materie. [M.C.]

urmărirea veniturilor unui bun nemișcător, formă de executare silită, în prezent avînd un domeniu limitat la veniturile din închirieri și fiind extrem de rar utilizată. Legea stabilește reguli speciale cu privire la desfășurarea acestei urmăriri. [M.C.]

urmărire silită, v. **executare silită.**

urmărit, v. **debitor urmărit.**

urmăritor, v. **creditor urmăritor.**

uz (drept de), drept real principal de tip clasic care, fiind legat de persoana titularului, nu poate fi cedat și nici ipotecat altor persoane și ca atare nu este susceptibil de executare silită imobiliară. Neputînd fi înstrăinat de către debitor, nu poate fi vîndut la licitație publică de către creditorii titularului său. Fructele culese de către uzuar fiind destinate a fi consumate în natură de către uzuar sau putînd fi înstrăinate de către acesta, în principiu sînt susceptibile de urmărire silită, în măsura în care exced nevoile titularului dreptului de uz; atunci însă cînd u. are caracter de întreținere, urmărirea lor se va putea face numai în limitele prevăzute de lege. [M.C.]

V

validarea popririi, operație juridică presupunînd verificarea și confirmarea popririi printr-o hotărîre judecătorească (numită hotărîre de validare) care constituie titlul executoriu pentru creditor față de terțul poprit, ce devine astfel debitorul direct al creditorului popritor. **V.p.** poate fi cerută și înfăptuită numai după ce creditorul a obținut titlul executoriu împotriva debitorului său. Astfel, în cazul popririi asiguratorii, **v.p.** se poate cere de îndată ce acțiunea asigurată s-a finalizat prin pronunțarea unei hotărîri executorii; atunci cînd poprirea se înființează numai după obținerea titlului executoriu, instanța fixează termen de **v.p.** ulterior emiterii ordonanței de poprire, comunicînd terțului poprit, odată cu această ordonanță, și citația pentru termenul de judecare a validării. Pentru **v.p.** asiguratoare este competentă instanța care a înființat-o; înființarea ca și **v.p.** definitive, pe bază de titlu executoriu, intră în competența fie a instanței domiciliului sau sediului debitorului, fie a instanței de la domiciliul sau sediul terțului poprit, la alegerea creditorului urmăritor. Cu ocazia **v.p.** instanța trebuie să stabilească raporturile reale dintre părți, ceea ce presupune verificarea faptului dacă creditorul a fost îndreptățit să înființeze poprirea, cuantumul exact al creanței, precum și dacă terțul poprit datorează cu adevărat debitorului urmărit suma poprită. [M.C.]

vădită netemeinicie, motiv de recurs extraordinar ce se întemeiază pe stabilirea stării de fapt, de către instanța a cărei hotărîre este atacată, în flagrantă contradicție cu realitatea. Codul de procedură civilă nu indică criteriile de natură să delimiteze conceptul de **v.n.** de acela de netemeinicie; ea se poate materializa însă în pronunțarea unei soluții în evidentă contradicție cu materialul probatoriu administrat de instanță; de asemenea, este **v.n.** și acea hotărîre care se bazează pe un material probatoriu inexistent la dosar. **V.n.** reprezintă adeseori rezultatul neexercitării unui rol activ în procesul de probațiune; ea urmează să fie analizată întotdeauna în raport de modul de realizare a principiului adevărului. V. și **recurs extraordinar.** [I.L.]

verificare de scripte, examen făcut asupra unui înscris sub semnătură privată, cu scopul de a constata dacă acesta, în mod real, a fost scris sau semnat de persoana căreia i se atribuie. Față de înscrisurile sub semnătură privată, partea căreia înscrisul i se opune trebuie să ia o atitudine clară: să-l recunoască sau să-l conteste. Aceasta înseamnă că ori de cîte ori una din părți invocă un înscris sub semnătură privată ce se pretinde că

emană de la partea adversă, care nu poate constitui o probă fără ca el să fi fost recunoscut de către partea căreia i se opune, instanța are obligația de a cunoaște și consemna atitudinea acestei din urmă părți față de acel înscris; recunoașterea sau tăgada scrisului sau a semnăturii. În acest scop, instanța de fond trebuie să cheme la interogator partea căreia înscrisul i se opune, deoarece numai ea — mandatarii fiind excluși — este în măsură să declare dacă recunoaște scrierea și semnătura sau le contestă. La necesitatea **v. de s.** se ajunge, evident, cînd partea căreia înscrisul i se opune tăgăduiește că scrisul sau semnătura ar fi ale sale. În mod obișnuit, **v. de s.** se cere și se face, pe cale incidentă, în cadrul procesului în care înscrisul contestat urmează a fi folosit ca mijloc de probă. În privința metodelor, **v. de s.** se poate face: a) prin confruntarea înscrisului contestat cu scrierea și semnătura făcută după dictare, în fața instanței. La această metodă se poate recurge numai cînd partea care contestă înscrisul este prezentă în instanță. Aceasta deoarece instanța pășind la **v. de s.** prin comparație, președintele completului de judecată o poate obliga „...să scrie și să semneze, sub dictarea sa, părți din înscris"; b) prin confruntarea de către instanță a înscrisului tăgăduit sau nerecunoscut cu alte înscrisuri, denumite piese de comparație. La această metodă se recurge, — fără ca s-o excludă pe prima — cînd instanța are la îndemînă, în dosarul cauzei, alte înscrisuri cu ajutorul cărora folosind același procedeu — al comparației — ar putea să-și formeze o părere prin propriile mijloace de apreciere, dacă înscrisul contestat urmează a fi reținut sau înlăturat ca mijloc de probă în acea cauză; c) prin expertiză. La această metodă se recurge de regulă, atunci cînd se pretinde că scrisul sau semnătura părții au fost falsificate, fără ca partea să se înscrie în fals împotriva acelui înscris. În acest caz, instanța va obliga părțile să depună piesele de comparație și anume: înscrisuri autentice, înscrisuri private netăgăduite de părți, partea din înscris netăgăduită, precum și scrierea sau semnătura făcută înaintea instanței. Înscrisul contestat se semnează spre neschimbare de președinte, grefier și părți. Efectuarea expertizei grafice se face potrivit regulilor procedurale privitoare la administrarea acestui mijloc de probă, iar pe baza raportului de expertiză și eventual și a altor probe, instanța va hotărî asupra autenticității înscrisului, menținîndu-l sau înlăturîndu-l din cauză ca mijloc de probă. După caz, **v. de s.** poate avea loc și în cadrul instanței de recurs. Astfel: a) în cazul în care înscrisurile noi — depuse direct în fața instanței de recurs — sînt contestate de partea potrivnică și pe baza lor s-ar putea dispune admiterea recursului și modificarea hotărîrii atacate, instanța de recurs este îndreptățită, înainte de pronunțarea acestei soluții, să procedeze la stabilirea veracității acestor înscrisuri prin procedura **v. de s.**, sau să deschidă procedura falsului; b) în acele cazuri în care se impune a se pronunța casarea, iar nu modificarea hotărîrii, instanța de recurs poate dispune ca **v. de s.** sau procedura falsului

privitoare la înscrisurile noi să se facă la rejudecarea fondului. V. și **înscris sub semnătură privată; înscriere în fals; expertiză.** [D.R.]

verificarea procedurii de citare, operațiune pe care instanțele judecătorești o fac la începutul ședinței de judecată, pentru a constata modul cum a fost îndeplinită procedura de citare față de părțile aflate în litigiu și pentru a lua, în consecință, măsurile corespunzătoare care se impun. Cînd procedura de citare este completă și părțile se prezintă la strigarea pricinii, condițiile impuse de lege fiind îndeplinite — citațiile fiind înmînate părților cu 5 zile înainte de ziua fixată pentru judecată, și acestea au semnat dovezile de înmînare care se găsesc atașate la dosar — se va trece la dezbaterea cauzei, dîndu-se cuvîntul părților pentru a pune concluzii, fiecare de pe poziția procesuală pe care o ocupă, în raport de stadiul în care activitatea procesuală se află. Cînd procedura de citare este completă dar părțile nu se prezintă și nici nu au cerut judecata în lipsă, legea prezumă că neprezentarea, la strigarea pricinii, exprimă voința lor tacită de a se suspenda judecata cauzei și instanța este obligată să procedeze ca atare. Cînd procedura de citare nu este corect îndeplinită și nici părțile nu se înfățișează la strigarea pricinii, întrucît legea prevede că nu se poate lua nici o măsură cu privire la judecata unei pricini decît după citarea sau înfățișarea părților, instanța, sub sancțiunea nulității actelor ce ar urma să fie întocmite cu neobservarea acestei condiții, trebuie să amîne judecata și să dispună o nouă citare. Cînd procedura de citare este incorect îndeplinită, dar părțile se prezintă și nu invocă excepția neregulatei citări, orice viciu de procedură ce există în această privință se acoperă și se poate trece la efectuarea în cauză, în mod normal, a oricărei activități procesuale. V. și **citarea părților; amînarea judecății; termen în cunoștință.** [D.R.]

verosimilitatea probelor, v. **admisibilitatea probelor.**

Z

zile de sărbătoare legală, noțiune prin care sînt desemnate zilele situate la limita extremă de împlinire a unor termene procesuale și care sînt excluse pe acest motiv din calculul lor. Excluderea din calculul termenului a **z. de s.l.** se justifică prin utilitatea completă a termenelor, adică dies ad quem trebuie să fie pentru părțile interesate o zi în care drepturile lor să poată fi exercitate. Ca urmare, cînd un termen procesual se sfîrșește într-o **z. de s.l.** — adică într-o duminică sau o altă zi cînd serviciul este suspendat — acel termen se prelungește de drept pînă la sfîrșitul primei zile lucrătoare care urmează. **Z. de s.l.** care cad între dies a quo și dies ad quem nu sînt scoase din calcul și nu întrerup termenul. Regula excluderii din calculul termenelor procesuale a **z. de s.l.,** atunci cînd acestea se împlinesc într-o astfel de zi, este de aplicare generală, privind deopotrivă termenele fixate pe ani, luni, săptămîni sau zile. V. și **calculul termenelor procesuale.** [D.R.]

zile libere, noțiune prin care este redat modul de calcul al termenelor procesuale din care sînt excluse atît ziua în care acestea încep să curgă, cît și ziua în care ele se sfîrșesc. Calculul termenelor procesuale pe **z.l.** este consecința imposibilității de a corela cu exactitate — minut și oră — cele două momente: cînd termenele încep să curgă și cînd ele urmează a se împlini. Astfel, nu se poate corela, spre exemplu, momentul curgerii termenului de 15 zile pentru declararea recursului, marcat de momentul comunicării hotărîrii la ora 18 a unei anumite zile — cînd serviciul poștal este în funcțiune — cu momentul împlinirii acestui termen în ziua corespunzătoare, deoarece, la aceeași oră, instanțele nu mai funcționează, ceea ce justifică excluderea zilei respective din calcul. Nici ziua cînd termenul începe să curgă — marcată de pronunțarea hotărîrii, înregistrarea unei cereri etc., la o anumită oră — nu poate fi luată în calcul deoarece ea nu reprezintă pentru parte „o zi civilă" — compusă din 24 de ore — ci numai o parte a acesteia. În fața acestor dificultăți legiuitorul a dispus ca din calculul termenelor să fie excluse dies a quo și dies ad quem. Calcularea pe **z.l.** se aplică tuturor termenelor procedurale stabilite pe zile, afară de cazul în care, prin derogare de la regula generală, ar fi stabilit un alt sistem legal de calcul. De exemplu, în cazul termenului de prescripție de 30 de zile în care poate fi exercitată contestația împotriva deciziei de impunere, acesta se calculează potrivit sistemului computației intermediare: dies a quo este exclus din calcul, iar dies ad quem este inclus în calcul. V. și **calcularea termenelor procesuale.** [D.R.]

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ

1. Gh. Chivulescu, I. Socec — *Revizuirea în dreptul procesual al R. P. R.*, Editura Ştiinţifică, Bucureşti, 1961.
2. M. Costin — *Marile instituţii ale dreptului civil român*, vol. I, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1982.
3. M. Costin, M. Mureşan, V. Ursa — *Dicţionar de drept civil*, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1980.
4. C. Crişu — *Ordonanţa preşedenţială*, Editura Academiei, Bucureşti, 1976.
5. C. Crişu — *Ordonanţa preşedenţială în materie locativă*, Editura Scrisul Românesc, Craiova, 1978.
6. I. Deleanu, V. Mărgineanu — *Prezumţiile în drept*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1981.
7. Gh. Dumitrescu — *Taxele de timbru*, Editura Ştiinţifică, Bucureşti, 1965.
8. D. Florescu, D. Popescu — *Arbitrajul de stat şi procesul arbitral în R.P.R.*, Editura Academiei, Bucureşti, 1960.
9. A. Hilsenrad, D. Rizeanu, C. Zirra — *Notariatul de stat*, Editura Ştiinţifică, Bucureşti, 1964.
10. A. Hilsenrad, I. Stoenescu — *Procesul civil în R.P.R.*, Editura Ştiinţifică, Bucureşti, 1957.
11. A. Ionaşcu — *Probele în procesul civil*, Editura Ştiinţifică, Bucureşti, 1969.
12. Al. Lesviodax — *Contestaţia la executare în materie civilă*, Editura Ştiinţifică, Bucureşti, 1967.
13. Al. Lesviodax, I. Mihuţă — *Repertoriu de practică judiciară în materie civilă a Tribunalului Suprem şi a altor instanţe judecătoreşti pe anii 1952—*

	1969, Editura Ştiinţifică, Bucureşti, 1969.
14. I. Leş	*Participarea părţilor în procesul civil*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1982.
15. E. Mihuleac	*Sistemul probator în procesul civil*, Editura Academiei, Bucureşti, 1970.
16. I. Mihuţă	*Repertoriul de practică judiciară în materie civilă a Tribunalului Suprem şi a altor instanţe judecătoreşti pe anii 1969—1975*, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1976.
17. I. Mihuţă	*Repertoriu de practică judiciară în materie civilă a Tribunalului Suprem şi a altor instanţe judecătoreşti pe anii 1975—1980*, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1982.
18. A. Munteanu, O. Căpăţînă	*Legislaţie uzuală notarială*, Editura Ştiinţifică, Bucureşti, 1964.
19. V. Negru, D. Radu	*Drept procesual civil*, Editura Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 1972.
20. E. Poenaru	*Rolul procurorului în procesul civil*, Editura Ştiinţifică, Bucureşti, 1964.
21. T. Pop	*Valorificarea creanţelor prin poprire*, Editura Ştiinţifică, Bucureşti, 1972.
22. Gr. Porumb	*Codul de procedură civilă comentat şi adnotat*, Editura Ştiinţifică, Bucureşti, vol. I, 1960, vol. II, 1962.
23. Gr. Porumb	*Teoria generală a executării silite şi unele proceduri speciale*, Editura Ştiinţifică, Bucureşti, 1964.
24. Gr. Porumb, I. Stoenescu	*Drept procesual civil român*, Editura Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 1966.
25. V. I. Prisecaru	*Jurisdicţiile speciale în R. S. România*, Editura Academiei, Bucureşti, 1974.
26. D. Radu	*Acţiunea în procesul civil*, Editura Junimea, Iaşi, 1974.
27. C. Stătescu	*Arbitrajul de stat şi practica arbitrală*, Editura Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 1962.

28. I. Stoenescu, S. Zilberstein — *Drept procesual civil, Partea generală, Tratat*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1977.

29. I. Stoenescu, S. Zilberstein — *Drept procesual civil. Căile de atac și procedurile speciale*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1981.

30. I. Stoenescu, A. Hilsenrad, S. Zilberstein — *Tratat teoretic și practic de procedură a executării silite*, Editura Academiei, București, 1966.

31. S. Zilberstein, V. Ciobanu — *Drept procesual civil. Îndreptar de practică judiciară*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1980.

Tehnoredactor: ȘTEFANIA MILACI

Coli de tipar: 29,5
Bun de tipar: 19 IV 1983

Întreprinderea poligrafică Sibiu
Șos. Alba Iulia nr. 40
Republica Socialistă România